

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

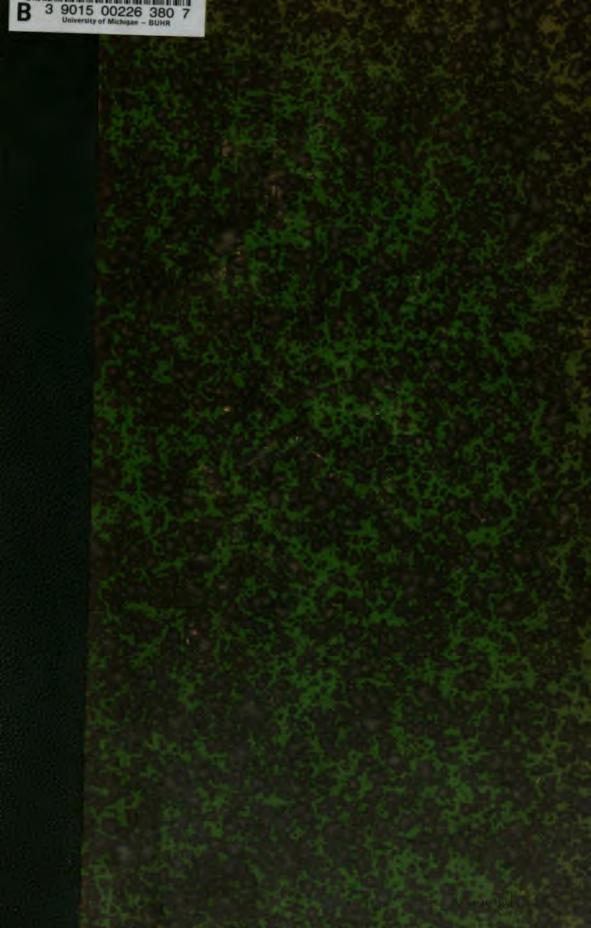
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + Refrain from automated querying Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

PUBLICATIONS

DE LA

SOCIÉTÉ DE L'ORIENT LATIN

SÉRIE HISTORIQUE

III

TESTIMONIA MINORA

DE

QUINTO BELLO SACRO

LIBRAIRES DE LA SOCIÉTÉ

PARIS: Ernest Leroux, 28, rue Bonaparte.

LEIPZIG: Otto Harasfowitz.

TESTIMONIA MINORA

DE

QUINTO

BELLO SACRO

E CHRONICIS OCCIDENTALIBUS

excerpfit

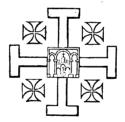
ET SUMPTIBUS SOCIETATIS

ILLUSTRANDIS ORIENTIS LATINI MONUMENTIS

edidit

REINHOLDUS RÖHRICHT

Ph. Doctor

GENEVAE

Typis J.-G. Fick

Tiré à 500 exemplaires numérotés, dont : 50 sur grand papier, 50 sur papier vélin, 400 sur papier ordinaire.

N° 247

SOCIÉTÉ DE L'ORIENT LATIN

EXTRAIT DES STATUTS

cArr. 19. Les publications de la Société sont saites sous la surveillance du Comité de direction, & la garantie du secrétaire-trésorier & de l'un des commissaires responsables.

Art. 20. Au cas où l'un des volumes a, pour éditeur ou pour commissaire responsable, le secrétaire-trésorier, le contre-seing de ce dernier est remplacé par celui du vice-président.

Vu l'édition des Testimonia minora de quinto Bello sacro par le docteur R. RÖHRICHT.

Le Commissaire responsable,

COMTE RIANT.

Certifié.

Le Vice-Préfident,
CHARLES SCHEFER.

Paris, 1er août 1882.

CONSPECTUS

	Paginæ
Præfatio.	xv
I. Testimonia e chronicis in Belgio scriptis excerpta.	xv
II. Testimonia e chronicis in Magna Britannia scriptis e	x-
cerpta	xxv
III. Testimonia e chronicis in Gallia scriptis excerpta.	xxxiv
IV. Testimonia e chronicis in Germania scriptis excerpta	. xlv
V. Testimonia e chronicis in Hispania scriptis excerpta.	liv
VI. Testimonia e chronicis in Hungaria scriptis excerpta.	lvij
VII. Testimonia e chronicis in Italia scriptis excerpta.	lix
VIII. Testimonia e chronicis in Oriente latino scriptis excer	
IX. Testimonia e chronicis in Scandinavia scriptis excerpt	-
1A. Tentinonia e cirronicis in Scandinavia icriptis excerpi	a. IXXIIJ
*	
TESTIMONIA D CHIDONION IN DRI CVO CODVID	370
I. TESTIMONIA E CHRONICIS IN BELGIO SCRIPT	
EXCERPTA.	1
1. Reinerus Leodiensis.	3, 329
2. Guillelmus Andrensis.	5, 330
3. Siegeberti Gemblacensis continuatio Bergensis.	5, 55
4. Philippe Mousket.	6
5. Ægidius Aureæ Vallis.	10
6. Gesta abbatum Orti S. Mariæ.	10
6 bis. Girardus de Antverpia.	330
7. Baudouin d'Avesne.	11
8. Balduinus Ninoviensis.	11
9. Gefta Fristorum.	I 2

Chronicon Viconiense.

Petrus de Harenthal.

Wilhelmus Egmundanus. Iohannes de Beka.

Ian Klerk (Iohannes, clericus)

Digitized by Google

18

21

Ь

			Paginæ
	15.	Iohannes de Ypra.	23
	16.	Iacobus de Guisia.	24
	17.	Iean des Preiz d'Outremeuse.	24
	18.	Iohannes Brando.	25
	19.	Chronique rimée de Floresse.	25
	20.	Edmundus Dynterus.	25
	21.	Die jungere Hochmeisterchronik.	26
	22.	Olde Freesche Chronik.	34
	23.	Ægidius de Roya.	35
	24.	Magnum chronicon Belgicum.	35
	25.	Hadrianus Iunius.	35
	25 bis.	Friesche Kroonik.	331
	26.	Iohannes a Leidis.	36
	27.	Die Chronycke van Holland tot den jare 1517	(Divifie
	_	Cronick).	37
	28.	Renerius Snoius.	38
	29.	Worperus van der Geest, Thaborita prior.	38
	30.	Iacobus Meyerus.	38
	31.	Caspar Wachtendorp.	39
	32.	Chronica Tornacensis.	40
	33.	Samuel Ampzing.	41
	34.	Triumph van Damiaeten.	. 44
		Vondel.	331
	34 <i>ter</i> .	J. Antonides van der Goes.	332
II.	TES	TIMONIA E CHRONICIS IN MAGNA B	RITAN-
		SCRIPTIS EXCERPTA.	49
		- · · · ·	
	35.	Rogerius de Hoveden.	51
	36.	Walterus de Coventria.	52, 333
	37•	Radulphus de Coggeshale.	52, 334
	38.	Rogerius de Wendower,	53
	-	Chronicon de Dieulacres.	335
	39.	Matthæus Paris.	54
	40.	Matthæus Paris.	54
	41.	Iohannes de Garlandia.	59
	42.	Annales de Burton.	60
	43•	Annales de Theokesberia.	60
	44•	Brut y Tywysogion (Chronicle of the princes).	60
	45.	Annales Cambriæ.	62
	46.	Annales de Waverleya.	62
	47•	Chronicon Petroburgense.	63
	48.	Florentius Wigornensis.	64
	49.	Annales de Dunstaple.	64

	Pull to	Paginæ
50.	Bartholomæus de Cotton.	66
51.	Chronicon de Mailros.	67, 336
52.	Nicolaus Trivet.	67
53-	Matthæus Westmonasteriensis.	69
54-	Walterus de Hemingburgh.	70
55.	Chronicon de Lanercost.	71
56.	Eulogium historiarum.	71
57-	Annales de Wigornia.	71
58.	Henricus de Knyghton.	72
59.	Thomas de Burton.	72
60.	Thomas Walfingham.	72
61.	Iohannes Capgrave.	73
ш. т	ESTIMONIA E CHRONICIS IN GALLIA SCRIF	
E	XCERPTA.	PTIS
_	710 DAI 171.	75
62.	Continuatio Roberti de Monte.	77
63.	Histoire des rois d'Engleterre.	78
64.	Guillelmus Brito.	78 78
65.	Bernardus Iterius.	81, 337
66.	Robertus Abolant.	81
67.	Canonicus Turonensis.	86
68.	Anonymus Laudunensis.	
69.	Auctarium Mortui Maris ad Sigebertum Gemblacensen	90 7. 91
70.	Albericus Trium Fontium monachus.	
71.	Nota S. Arnulfi Mettenfis.	92, 3 38 96
72.	Vincentius Bellovacenfis.	96
73.	Vincentius Bellovacensis.	•
74-	Iohannes de S. Theodoro.	97 110
75.	Le Ménestrel de Reims.	110
76.	Stephanus de Borbone.	118
77-	Thomas Cantipratensis.	
78.	Richerius Senonenfis.	119 126
79.	Iohannes Frasquet, monachus S. Germani Autissi	040-
	rensis.	126
80.	Continuatio Clarimarifcensis.	127
81.	Chronicon S. Medardi Suessionensis.	127
82.	Guillelmus de Nangiaco.	
83.	Bernardus Guidonis.	127 128
84.	Amalricus Augerius.	128
85.	Iohannes de Columpna.	128
86.	Chronicon Rothomagense.	
87.	Chroniques de France.	129 130
88.	Anonyme, prisonnier au Châtelet.	-
	p au Chatelet.	131

		Paginæ
89.	Epitome bellorum sacrorum.	134
90.	Chronicon Britannicum.	135
91.	Sebastien Mamerot.	135
92.	Nicole le Huen.	136
93.	Pierre d'Esrey.	137
94	Rudimentum novitiorum.	142
v .	TESTIMONIA E CHRONICIS IN GERMA	NIA
:	SCRIPTIS EXCERPTA.	143
95.		ıtinuatio
	Secunda.	145
96.		147
97		152
98.		155, 339
99		159
100		159
101	3 8	159
102	, ,	160
103		160
104		161
105	_	162, 344
106		179
107		179
108	•	180
109		180
110	•	180
111	<u> </u>	182
112	•	183
113		183
114		184
115		184
116		184
117		184
118		186
119		186
120		187
121		187
122		187
123		187
123	bis. Liber fundationis monast. Zwellensts.	340
124		190
125	. Honorij Augustodunensis Continuatio Stirensis.	190

		Pagina
126.	Iohannes Vitoduranus.	191
127.	Chronicon Claustroneoburgense.	191
128.	Henricus de Hervordia.	191
129.	Chronicon Sanpetrinum.	191
130.	Martinus Fuldensis.	192
131.	Detmar.	192
132.	Chronicon Zwetlense.	192
	. Chronica comitum & principum de Clivis & Marca, Gelria	• y•
•	Iulia & Montium.	., 345
1 32 ter	. Annales S. Stephani Frisingenses.	346
133.	Annales Mellicenses.	192
134.	Hermannus Corner.	193
135.	Felix Fabri.	193
	Georg de Gumppenberg.	193
137.	Hartmannus Schedel.	194
137 bis	. Gesta abbatum Bergensium.	346
138.	Sebastianus Brandt.	194
139.	Iacobus Wimphelingius.	194
140.	Iohannes Nauclerus.	195
141.	Iohannes Staindel.	195
142.	Iohannes Trithemius.	195
143.	Ioachim von Watt.	196
144.	Iohannes Aventinus.	198
144 bis	. Thomas Kantzow.	347
145.	Iohannes Herold.	201
146.	Heineccius.	207
Z TES	STIMONIA E CHRONICIS IN HISPANIA SCRIP	_
	S EXCERPTA.	209
		,
147.	Añales Toledanos.	211
148.	Rodericus Toletanus.	212
149.	Chronicon Lamecense.	212
150.	Lucas Tudensis.	212
151.	Chronica breves de S. Cruz de Coimbra.	213
52.	Alphonfo X el Sabio.	213
53.	Alphonfus a Spina.	213
54.	Legenda martyrum Morochij.	214
55·	Iohannes Mariana.	214
55. 56.	Ruy de Piña.	215
57.	Christovao Rodrigues Acenheiro.	225
8.	Duardus Nonius Leo.	225
,		,

		Paginæ
VI. T	ESTIMONIA E CHRONICIS IN HUNGARIA E	т
	DALMATIA SCRIPTIS.	227
		,
159.	Thomas Spalatensis.	229
160.	Chronicon Hungarorum Posoniense.	229
161.	Marcus.	232
162.	Chronicon Budense.	233
	Iohannes de Thwrocz.	233
164.	Antonius Bonfinius.	233
VII. T	TESTIMONIA E CHRONICIS IN ITALIA SCRIP	_
	TIS EXCERPTA.	235
		-33
165.	Annales Ceccanenses.	237
166.	Gilbertus.	238
167.	Ogerius Panis & Marchisius Scriba.	238
168.	Tolosanus Faventinus. Chronicon Placentinum.	240
169.	Chronicon Placentinum.	242
170.	Ricardus de S. Germano.	243
171.		246
	is. Annales Florentini II.	348
1711	er. Chronicon Siculum.	348
172.		247
173.		247
174.	Appendix ad Gaufredi Malaterræ historiam Siculam.	247
175.	Monachus Patavinus.	248
176.	S. Bonaventura.	249
177.	Chronica pontificum & imperatorum Mantuana. Iacobus de Voragine.	251
178.	Iacobus de Voragine.	251
179.	Ptolomæus Lucenfis.	252
18o.	Paolino Pieri.	252
180 <i>b</i>	is. Gesta Florentinorum I.	348
180 <i>t</i>	er. Chronicon Cavense.	349
181.	Marinus Sanutus, fenior.	252
182.		258
183.	Paulus Puteolanus (Pseudo-Iordanus).	259
184.	Andreas Dandulus.	261
184 <i>b</i>	is. Simoni della Tofa.	349
185.	Giovanni Villani.	262
186.	Pseudo-Rigordano Malespini.	263
187.	Pseudo-Rigordano Malespini. Chronicon Estense.	264
	Iohannes de Bazano.	265
189.	Gualvaneus Flamma.	265

		Paginæ
189 <i>bis</i>	. Gefla Florentinorum 11.	349
190.	Bartolomeo della Pugliola.	265
191.	Chronicon Patavinum.	266
192.	Sardo.	267
193.	Bartholomæus Albicius.	267
194.	Bernardo Marangone.	270
195.	Cronica di Pifa.	272
195 <i>bis</i>	. Giovanni Sercambi.	349
196.	Laurentius de Monachis.	273
197.	Antoninus Florentinus.	273
198.	Sozomenus Pistoriensis.	273
199.	Flavius Blondus.	274
200.	Laurentius Bonincontrius.	280
201.	Boninus Mombritius.	28 I
202.	Petrus Ranzanus.	281
203.	Marcantonius Sabellicus.	281
204.	Marino Sanudo iun.	282
205.	Andrea Navaginioso.	282
206.	Alexandre Saulvaige (Salvago).	282
207.	Roncioni.	283
208.	Chronographi Senenses.	284
209.	Aloysius Lipomanus.	285
210.	Franciscus Turzanus.	287
210 <i>bis</i>	. Sigismundus Titius, Senensis.	350
vm.	TESTIMONIA E CHRONICIS IN ORIENTE	;
L	ATINO SCRIPTIS EXCERPTA.	289
211.	Ernoul.	291
212.	Eracles.	311
213.	Estoires d'Outremer & de le naissance Salehadin.	311
214.	Philippe de Navarre.	315
215.	Eracles-Noailles.	315
216.	Annales de Terre Sainte.	315
217.	Histoire des croisades jusqu'en 1221.	316
218.	Francesco Amadi.	316
219.	Florio Bustron.	316
	STIMONIA E CHRONICIS IN SCANDINAVIA	•
sc	RIPTIS EXCERPTA.	319
220.	Chronologia rerum Danicarum & Suecicarum.	321
	Chromicon gratus Suacicum	221

vix

Conspectus.

		Paginæ
222.	Saga Hakonar konungs Hakonarsonar.	321
223.	Izlenskir annalar.	322
224.	Pehr Clausson.	323
225.	Chronicon vetus.	323
226.	Annales Sigtunenses.	323
227.	Chronicon Erici regis.	323
228.	Chronicon Danorum præcipue Sialand.	323
229.	Annales Efromenses.	324
230.	Chronologia rerum memorabilium.	324
231.	Ericus Olai.	324
232.	Chronicon episcoporum Lundensium.	324
233.	Petrus Olai.	325

PRÆFATIO

g N volumine, cui titulum inscripsimus Quinti belli sacri Scriptores minores, nonnulla chromica edidimus aliaque excerpsimus, quibus, quæ Crucesignati in quinto bello sacro præclare gessenunt, copiosius exposita sunt; in præsenti autem volumine breviores ac leviores relationes, quæcunque in chronicis editis & ineditis reperiri poterant, collegimus, eas tantummodo omittentes, quibus nisi tribus quattuorve verbis de historia Damiatina non agitur. Quasdam autem ex aliis chronicis verbo tenus desumtas esse, e typorum genere ac notis marginalibus vel interlinearibus satis intelligi potest; sed quum aliæ sive lapfu calami, sive errore oculi vel memoriæ mutatæ sint, aliæ vero plurima nova contineant, de singulis nobis accuratius agendum est, ne lateat, quomodo hi fontes leviores cum ceteris gravioribus conveniant aut ab iis abhorreant. Primo quidem nobis placuerat, testimoniorum particulas leviores, itaque omissas, opportune annotationibus nostris inserere iisque illustrare; sed cum nonnulla antea non cognita reperissemus, his postremo in Supplemento illas addere maluimus, ne cui textus plenior alibi quærendus esse videatur. Testimonia vero ipsa secundum chronologicum alphabeticum terrarum ordinem disposuimus, pro maxima parte Europæ divisionem romanam sequuti. In alio volumine Epistolas, Chartas, Conventiones editas & ineditas summatim vel plene typis mandabimus, Tabulam topographicam regionis Damiatinæ necnon Catalogum crucesignatorum superaddentes.

I

TESTIMONIA E CHRONICIS IN BELGIO SCRIPTIS EXCERPTA.

§ 1 & 1a. In numero annalium Belgicorum primum locum obtinet REINERI LEODIENSIS Continuatio chronici Lamberti

Digitized by Google

Parvi 1. Possquam auctor narravit, anno MCCXVII multos bello inutiles absolutos suisse, solus nosser portum Ianuensem vocat, unde crucesignati Teutonici in Terram Sanctam prosecti suerint. Pluribus auget & illustrat, quæ ex aliis chronicis de bello Damiatino satis cognita habemus, sive Epistolam episcoporum Lusitanicorum 2, sive sermones peregrinorum domum prosectorum 3 maxime sequutus. Nostro soli auctori debemus, quæ de solemnitate pro captione Damiatæ Leodij sacta & de curia a Friderico imperatore in urbe Francsurt 4 habita narrantur.

§ 2 & 2 a. Guilelmus Andrensis refert, Simonem archiepiscopum Tyrensem ab Honorio in Galliam missum fuisse, qui debiles & inutiles crucesignatos absolveret 5, cum Chronici

1 De Belgis crucefignatis videas Dirks, Nord Neederland en de Kruissogten in De wrije Fries, Leeuwarden, 1842, II, pp. 221-290, & levissimum librum, v. Hasselt, Les Belges aux croisades, Brux., 1846, pp. 186-202.

2 Raynaldi., Annales, ed. Mansi, 1217, §§ 32-35; supplementa videas ibid. §§ 35-36 & § 37.

3 • Frisonum & Theutonicorum abiit maxima multitudo in paffagio of. Crucis instanti, o (MCCXVIII, fept. xiv) dicit Oliverius (p. 1405); syngraphum eodem die & anno Frisonibus reversuris scriptum videas in van Mieris, Charterboek, I, 176. Alij peregrini, voto non impleto, circa pascha MCCXVIII iam redierant (Epistol. Iacobi Vitriac., II, 290; Annal. Ceccan., infra p. 237), alij calendis maij & initio septembris MCCXIX eos sequuti sunt (Oliver., 1411; Epist. Iacobi, III, 300; Gesta obs., 104; Ioh. de Tulbia, 133; Lib. duell., 160). Ex horum peregrinorum sermonibus noster sumpsisse videtur, quæ de pugna apud Alcazar facta in Epistol. episcop. Lufit. reperiri non poffunt.

4 Inter vij. & xvj. dies aprilis (Boehmer-Ficker, Regesta imperij, 1879, p. 250-251; Winkelmann, Acta imperij inedita, pp. 156-158, no 180).

5 Guil. Andr., infra p. 330; Burch. Biberac., p. 330; Potthaft, Reg., nos 5380, 5381; Epiftol. Gervasij [in Rec. des hist. de France, XIX, 604-606, 619-620]; Simon vero in autumno anno MCCXVII in urbe Accon parlamento illi interfuit, quod principes christiani habuerunt (Eracles, 323). Quum legatus Sedis apostolicæ Robertus multos debiles ac prorsus inutiles cruce signavisset, illi partim plane absoluti (Potthast, nos 5049, 5080, 5586, 25816, 25925), partim ut contra Rutenos pugnarent admoniti sunt (Potthaft, nos 5459, 5775); plerumque absolutio oblata est unicuique qui summam aliquam solveret (cf. quæ ad § 32 notavimus), seu tantam pecuniam, quantam dediffet vel impendisset, si iter personaliter arripuisset (Potthast, n. 48, 5208), seu vicarium in T. Sanctam misiffet (Id., 5390); indulgentia quoque concessa est auditoribus prædicatorum (Id., 4711).

Turonensis auctore 1 necnon cum Ernulio convenit, Pelagium legatum genere Hispanum vocans. Memoria digna sunt verba, quibus de decima a clericis per tres annos soluta ac penitus amissa conqueritur.

- § 3. SIGEBERTI GEMBLACENSIS Continuatione Bergensi bistoria Damiatina levissime tangitur; ex elocutione (Damiatæ castrum) e quod dicebatur clavis Egypti », quæ in omnibus fere chronicis legitur, de fonte quodam principali nihil colligi posse, neminem sugiet. Quæ de Alberico archiepiscopo Remensi profert 2 austor e Guilelmi Andrensis chronica deprompsit.
- § 4. PHILIPPUS MOUSKET folus narrat, christianorum duces arcem Thabor obsidentium sictis byzantinis corruptos suisse 3
- 1 Infra p. 87. Pelagius (Galvani) primo fuit cardinalis diaconus ecclesiæ S. Luciæ in septi solio, ab anno MCCVI cardinalis presbyter S. Cæciliæ & ab anno MCCXI episcopus Albanensis factus atque officio legati in Græcia functus est (Potthaft, Reg. pont., no 4802-4804, 4811, 5052,6584); de eo conferas Espana fagr., XXXV, p. 288; Notices & extr. des man., IV, p. 210 seqq.; Ughelli, Italia facra, V, p. 1121; Hurter, Innocenz III, t. II, p. 547; Potthaft, Reg. pontif., I, pp. 462, 466, 678; Paoli, Codice, I, pp. 521-522. Paulo post xviij diem maij MCCXVIII a Roma profectus fuiffe videtur (Potthaft, no 5810).
- paulo Pottquam ante (MCCXVI) crucem affumpfit (Potthaft, Reg. pont., no 5325; no 5622), testamentum fecit (Marlot, Metropol. Rem. hift., II, 546; Les archives de Reims, I A, 508) in procinctu peregrinationis vices suas in provincia Remensi gerendas Miloni electo tradidit (Brequigny, V, 113; Potthaft, nº 5819; cf. 25945), quas hic, Alberico mortuo, Iacobo thesaurario Bellovacensi, postea epis-

copo Suessionensi facto, commist (Gallia christiana, IX, 740). Anno MCCXVIII mense maio (Oliver., 1402; Chron. Medardi, infra 127), dum episcopus Lemovicensis, qui anno MCCXIV a Roberto de Curcon crucem acceperat (Chron. Bern. [Rec. des hift. de France, XVIII], 233; Gallia chrift., II, 527) in urbe Accon remaneret & obiret (Oliverius, 1402; Albericus infra p. 93; Annal. S. Nicafi [Mon. Germ., SS., XIII], p. 85), Albericus noster rediturus (Rein. Leod , infra, p. 330) in urbe Papia mortuus (MCCXVIII, dec. xxiv) & in cathedrali ecclesia S. Augustini (Marlot, II, 547: in ecclesia S. Petri) sepultus est (de sepulcro eius, quicunque de historia Papiensi egerunt, tacent). Unde vero Hift. litt. Franc. (XVII, 202-204) auctores hauserint archiepiscopum cum comite Hollandiæ Guilelmo in Hispania contra Saracenos pugnavisse, sed ab iis captum & per fratres ordinis Calatravæ liberatum fuisse, plane ignoramus.

3 Eadem de christianorum principibus sæpissime falso narrantur (Röhricht, *Beiträge*, II, p. 101, not. 72; 127, not. 33; 225, not.

& Pelagio, cladis auctori, proditoris notam inussit 1; quæ de Waltero episcopo Tornacensi electo nuntiat, aliis fontibus consirmantur 2.

§ 5. ÆGIDIUS AUREÆ VALLIS quædam mirabilia refert de magistro Iohanne 3, e monasterio Oigniacensi orto; hunc enim crucis prædicatorem post mortem animos eorum qui crucem assumpsisfent e stammis purgatorij, precibus ad Deum suss, eripuisse.

- § 6. Gesta abbatum Orti S. Mariæ primus Weiland ediderat 4, omittens tamen textum nostrum quem Wybrands in lucem prodidit. Unde, quamquam de quinto bello sacro nihil hauriamus, tamen cognosci potest, quanto cum servore Oliverius, ille scholasticus Coloniensis, in Frisia crucem prædicaverit & Frisones ad crucem accipiendam allecti accurrerint. Dodo, cuius mentio sit, suit silius Wibrandi, viri potentis de Campeneggabure, eiusque soror erat Bava, nobilis matrona, uxor Guidonis Elgera de Ethelgerabure, cuius silius vocatur Ethelgerus, abbas Sancti Horti.
- § 6 bis. Quæ Guido de Antverpia narrat, pro maxima parte ex Vincentii Bellovacensis Speculo historiæ manaverunt.
- § 7. BALDUINUS DE AVESNIS chronicon ERNULII excerpsit, sed lapsu calami nonnulla mutavit 5.
- 44). Iacobus Vitriacensis (Epist., I, 288) de obsidione arcis Thabor dicit: « Ut totus clamat populus « sides mala intercessit. » Arabum annalibus continetur, christianos, arce per xvij. dies oppugnata, abiisse, quum eorum princeps quidam cecidisset (Reinaud, Extr., 287).

1 Pari modo poetæ alij legatum increpant (Meyer in Bibl. de l'école d. chart., 1877, p. 516-517).

2 Annal. Blandin. (Mon. Germ., SS., V), p. 30; cf. Gallia christiana, III, 219; antecessor eius obierat iv. calend. nov. MCCXIX. Epitaphium Walteri prostat in Thomæ Cantipratensis Bon. univers. (ed. Duac., not. in libr. I, p. 19.)

3 De Iohanne, decano Leodiensi postea regulam s. Augustini Oigniaci professo, videas Matzner, De Iacobo Vitriacensi, p. 11, 65.

4 Mon. Germ. SS., XXIII, p. 573-608; cf. Gött. Gel. Anz., 1877, p. 782; von Sybel, Histor. Zeitschr., 1880, III, 498-500. Locus Westerbintum (idem atque Hoogeintum) in pago Ferwerderadel quærendus effe videtur.

5 Ernoul (p. 429) notat x., noster xx. galeas, iste (p. 446) pacem vj., noster vij. annorum (eundem numerum præbet Walt. Hemingb., insta p. 70). Ceterum de Balduino conferas dissertationem quæ exstat in N. Arch. für ält. d. Gesch., VII, 129-151.

§ 8. BALDUINUS NINOVIENSIS inter crucis prædicatores numerat Ægidium de Lewes.

§ 9. Quæ in Gestis Frisiorum 1 legimus, pro maxima parte ex Oliverii Historia Damiatina deprompta, sed traditionibus quibusdam frisiacis aucta & amplificata sunt. Visioni illi, quæ accidit anno MCCXIV, & de qua Oliverius verba facit 2, interfuisse abbatem Heisterbacensem eiusque conventus lectorem, satis notum est 3; sed auctor noster solus narrat, equites cælestes Frisones commonuisse, ut cruces assumerent, Frisones ad arcem maritimam capiendam tres naves compegisse, Frisonem quendam in Nilum slumen demersum duos hostium natatores interemisse, alios ignem græcum urina exstinxisse & duos, quamquam scalæviis, pedibus breviores suissent, in turrem instusse, qui ab Liockborna & Violgama orti fuisse dicuntur. Aperte errat auctor noster dum vult, Frisones arce potitos urbem Damiatam cepisse & præda ingenti congesta, combussisse.

cepisse &, præda ingenti congesta, combussisse.
§ 10. Nova sunt, quæ Chronico Viconiensi continentur.
Primum enim narrat auctor, Ægidium de Lewes 5, crucis prædicatorem multos homines nefarios ad sidem convertisse &, ut cru-

1 Quorum summam repetit Dirks in *De vrije Fries*, Leeuwarden, 1842, p. 322-328.

2 In Epiflola anno MCCXIV ad Philippum comitem Namurcensem data (Martène, Ampl. Coll., I, p. 1115-1116; Niederrh. Jahrb., 1843, 98-101; Emo in Mon. Germ., SS., XXIII, p. 473-474, not. 29), quam excerpsit in Histor. Damiat., p. 1401, Oliverius narrat l. millia Frisonum cruce signatos suisse.

3 Cæsarius Heisterbacensis infra, p. 172, 176; Epistola Oliveris (Mon. Germ., XXIII, p. 473, not. 29); cf. Dirks, p. 203-206. Christiani quoque arcem Alkazar obsidentes (Quinti belli facri scr. min., l, p. XX, not. 1), necnon qui coronationi Rudolsi regis, Aquisgrani factæ, intersuerunt (anno MCCLXXIII), crucemsplendidam inter nubes se vidisse consirmabant

(Corner, in Eccard., Corp. hist. med. evi, II, 922).

4 Oliver., 1405, « iuvenis Leodiensis »; Eracles, 328: « Litot qui puis se rendi à l'Ospital des Alemanz »; uterque accuratissime describit « plumbatam », qua usus alter (Hayo de Violgama) Saracenos percussit; de qua ceterum conseras Alwin Schultz, Das hössche Leben im Mittelalter, II, 183. Frisonum laudem militarem inde extollit Fridericus imp. MCCXXVI (H. Bréholles, II B, p. 541).

5 Iohannes Ægidius de Zirickfee sive Lewes (S. Peter Leuw in
Brabantia meridionali sita) fuit
plebanus (Delprat in Bijdragen
voor vaderl. Geschiedn., V, 1847,
p. 75-89; Hist. litter. de France,
XVIII, 152-162) post annum
MCCXVIII abbas Viconiensis factus, anno MCCXXVII cum An-

ces assumerent adduxisse, cum his in Egyptum profectum in pugna apud pontem quendam commissa tantopere eminuisse, ut impletum suerit « quod unus mille & duo sugarent decem millia » 1. Postea vero Egidio duce christianos nullo resistente in urbem irrupisse, cuius facinoris egregij testem auctor vocat Egidij armigerum domum reversum.

§ 11, 12. WILHELMUS EGMUNDANUS, qui GILBERTUM (infra p. 238) excripsit & Iohannes de Beka levissima de bistoria Damiatina nuntiant 2; alterum bistoriam quinti & tertij

belli sacri commiscere apparet.

§ 13. IOHANNES CLERICUS primus traditionem illam memorat, Harlemenses cives nave ferrea serra armata portum urbis Damiatæ invasisse atque inde arma accepisse a Friderico imperatore & patriarcha Constantinopolitano, quorum neutrum bello Damiatino interfuisse satis constat. Solus vero narrat, Harlemenses non catenam, sed ingentem malum portum præcludentem fregisse.

§ 14. PETRUS DE HARENTHAL inter prædicatores crucis habet septimum monasterij Floressensis abbatem nomine Hellinum 3, socium Iacobi Vitriacensis, quem anno MCCXVIII in

peregrinatione Ierosolymitana mortuum esse scimus.

drea plebano Ninoviensi in Terram Sanctam profectus & inde reversus, anno MCCXXXV mortuus est. In obsidione Damiatæ constitutus xij. die novembr. MCCXIX amicis suis epistolam scripsit, quam ex Martène, Thes. anecd., I, 874-875, in alio volumine edemus.

r Hic versus refertur & ad pugnam sesto s. Dionysij (Ioh. de Tulbia, 121-122, Lib. duellij, 146) & ad alteram sesto s. Demetrij commissam (Gesta obsid., 77-79). Priorem apud pontem sastam esse confirmat Eracles, 333-334, alteram Ioh. de Tulbia, 121-122; Lib. duellij, 146; Oliv., 1406; Histor. patriarch., 394. Quum vero pugna sesti s. Dionysij (ix. die octobr.) & post eam sesti s. Demetrij memoretur, diem istum non calculo latino (viii, die

octobr.) fed graco (xxvj. die octobr.) ftatuere licet, quod iam Wilken (Gefch. d. Kreuzz., VI, 210, not. 22) recte animadvertit. Dies vero vicesimus sextus revera suit dies Veneris (Reinaud, 394; Ioh. de Tulbia, 121-122) & non dies Martis (Gesta obsid., 77); hoc die sestus erat s. Dionysij, unde cognosci licet, vere in Gestis pugnam noni octobris intelligendam esse.

2 Quæ Iohannes refert repetuntur in *Cronica de Hollant* (Matthæus, *Analett.*, V, 533); cf. Scriverius, *Het oude goutsche Chrony*cken van Hollant, Amst., 1663, 58.

3 Fundat. abbat. Floreffens. in Chroniques Belges, 196. Barbier, Nécrologe de l'abbaye de Floreffe, 1871, p. 119, narrat (sub xiv. calend. septembr. die), Helinum

- § 15. IOHANNES DE YPRA exscripsit Guilelmi Andrensis & Marini Sanuti chronica.
- \$ 16. IACOBUS DE GUISIA I fequitur VINCENTIUM BEL-LOVACENSEM,
- \$ 17. IEAN DES PREIZ D'OUTREMENSE textum, qui inscribitur: Récits d'un menestrel de Rheims,
- § 18. IOHANNES BRANDAO 2 iterum VINCENTIUM BEL-LOVACENSEM.
- § 19. La chronique rimée de Floresse e Petri de Harenthal catalogo manavit.
- § 20. EDMUNDUS DYNTERUS de concilio Lateranensi nuntiat, quæ iisdem sere verbis in plurimis chronicis leguntur 3, ceterum Guilelmi Egmundani relationem copiosius repetens.
- § 21. Chronicon recentius magistrorum ordinis Theutonici, in OLIVERII Historia Damiatina, Chronico ordinis

mortuum fuisse in domo ordinis sui « Episcopia » (in insula Cypri); idem legimus in Miræi, Ordin. præmonstrat. chronico, 1613 ad MCCXV & MCCXVI; Le Paige, Biblioth. Præmonstr., 520; Fisen, Flores eccl. Leodiens., 382. Gervasius abbas præmonstratensis Helinum nostrum crucis prædicatorem & peregrinum memorat (Miræus, I, p. 162-163).

1 Quæ Iacobus (XIV, p. 316-321; XX, c. 76-77) de quinque fratribus minoribus in regno Marroch martyrium passis narrat, ad nostram historiam non spectant; eadem leguntur in Lib. conform., Bartholomæi de Pisis, p. 78-78 a; Mon. Portugal., SS., I, 105-116; Ruy del Pina, Chronica del rey D. Alfonso (Lisbon, 1727), p. 18-30. Anno MCCXIX (v. die sept.), Honorius III ad Abu Iakub miramulinum epistolam dedit qua rogavit, ut existentes in terra sua christianos uti lege sua libere permitteret & Gonsalvum, fratrem ordinis Hospitalis, latorem epistolæ, benigne acciperet (Potthast, nº 6121). Religionem christianam in regno Marrochiano anno MCCXVIII propagatam suisse legimus in: De itinere Frisonum (Q. belli s. script., I, p. 61).

2 De eo conferas Kervyn de Lettenhove, Brandao, Chron. des religieux de Dunes, 1870, introd., p. I-XVIII. Brandao nomina epifcoporum in Terram Sanctam profectorum cum aliis exscripsit e Vincentio (infra, p. 109), qui vocat episcopum Cretensem (Oliverius, 1423: archiepiscopum Coetensem; archiepiscopus Cretensis memoratur in Potthast, n. 7105); noster vero scribit: episcopum Irecensem, alij falso (Ioh. de Columpna, Chronic. ordin. Theutonici recentius infra p. 27, Ioh. Trithemius): Trevirensem.

3 Potthast, Reg. pontif., I, 437; Winkelmann, Gefch. Kaif. Friedrichs II, t. I, p. 105-106; Otto won Braunschweig, p. 513. Theutonici 1 ac Petro Dusburgensi niti, editores iam recte animadverterunt; quæ a primo fonte abborrent 2, falsa atque ficta sunt.

§ 22. Ölde Freesche Chronik e Gestis Frisiorum ma-

navit 3.

- § 23. ÆGIDIUS DE ROYA fequitur VINCENTIUM BELLO-VACENSEM.
- § 24. Magnum chronicon Belgicum in Alberici & Marini Sanuti relationibus nititur.
- § 25. HADRIANUS IUNIUS repetit, Harlemenses nave ferrea ferra armata catenam Damiatam fregisse, cuius præclari facinoris ad testimonia vocat processionem quæ in urbe Harlemi calendis ianuarij sieri soleat 4, & bina tintinnabula in turri maxima suspensa.

§ 25 bis. În Friesche Kronick exscripta sunt Gesta Frifiorum, sed quæ in hoc de Harlemensibus in priori de Dorumanis

referuntur.

- § 26. Iohannes a Leidis, prior ordinis Carmelitorum Harlemensium, repetit quæ Iohannes clericus & Hadrianus Iunius de laude Harlemensium nuntiaverunt cum priori errans quum dicat, Fridericum imperatorem ante Damiatam constitutum fuisse 5; recte vero pro patriarcha Constantinopolitano Hierosolymitanum in exercitu christianorum versatum memorat, ceterum (p. 180-182) Cæsarium Heisterbacensem exscribens 6.
 - 1 Matthæus, Analett., V, 669-
- 2 Trevirensem ac Bremensem archiepiscopos & marchionem de Brandenburg quinto bello sacro non intersuisse, neque patriarcham Ierosolymitanum captum fuisse, satis constat.
- 3 Editor textus (Worken, 198) notat: « Het is namelijk gebleken, « dat de Friesche tekst in het hand« schrift van Iunius, be Oxford be« ward, ene vertaling is von den
 « Hollandschen en weleene gebrek« kige vertaling, gemakt uit dit
 « zelsde exemplar in het Archies van
 « Gabbema (1680)».
 - 4 Lud. Smid, Schatkamer (Har-

lem, 1737), p. 32, memorat, naviculas illas in pompa Harlemensi latas vocari *Beuselpraat*.

5 Guilelmum comitem non in castris Damiatinis, sed in curia Frankosurtensi (cui vere intersuit; Böhmer-Ficker, p. 251) arma ab imperatore accepisse, confirmare vult Dirks, 287. Idem narratur de Frisone ex gente Roorda, qui Saraceno a summo ad imum bipartito (cf. Röhricht, Beitr., II, 396), ante Damiatam in armis capitis Saraceni imaginem pictam acceperit (van Leeuwen, It aade Frieessche Teop, Leuwarden, 1834, p. 379); cf. Dirks, 263.

6 Dialog. infra 162-164, 172-175.

- § 27. Ex boc fonte manavit Die Cronyke van Hollant.
- § 28. Renerus Snoius exscripsit Hadrianum Iunium.
- § 29. Worperus fequitur Oliverium Scholasticum,
- \$ 30. IACOBUS MEYERUS vero Æmilium Paulum & IOHANNEM DE THWROCZ.
- § 21. Caspar Wachtendorp Iohannis Leidensis relationem versibus tradit, sed recte notat, comitem Hollandia, Florentium, Antiochiæ mortuum fuisse.

§ 32. In Chronico Tornacensi brevis mentio sit Walteri

episcopi Tornacensis 1.

- § 33-34. SAMUEL AMPZING duo prabet carmina 2, quibus res ab Harlemensibus præclare gestæ celebrantur; in unoquoque nomina eorum enumerantur, qui in pugna Damiatina arma sua accepisse dicuntur. Virtus Harlemensium aliis quoque carminibus extollitur & a multis Frisiæ historicis memoriæ traditur 3; præcipuum eius testimonium vocatur illud proverbium: « T'is « een manneken om op een praauw te setten 4 ». Alij
- 1 Redimebantur vota Hierofolymitana anno MCCXVI pro quinis (Cæfar. Heisterbac., Dialog., II, c. 7), anno MCCXXVII (Albericus in Mon. Germ., SS., XXIII, p. 922) pro quaternis marcis; ceterum conferas Thom. Cantiprat. infra p. 122-123. Plurimos crucefignatos anno MCCXVII-MCCXVIII Romæ absolutos fuisse, testantur Guil. Andr., 330; Burchardus, 340; Ernoul, 294; Cæsar. Heisterbac., Fragm. (in Alex. Kaufmann, C. von Heisterb., p. 185-186).
- 2 Schrevelius composuit Tropheum Pelufiacum (Harlemi, 1598), in quo historia Harlemensium, Iohanne Leidensi & Oliverio ducibus, celebratur; cf. Langendijk, De Graaven van Holland (Harlem, 1745), p. 57-64. Recentiora carmina profert Ampzing, p. 156-157, 157-159, alia typis impressimus infra p. 331 seq.; recentissimum

confecit Wilhelm von Waldbrühl: Durch wie ein Holländer! in Gubitz, Der Erzähler, Berlin, 1839, nº 47, p. 235.

3 Guiccardini, Beschrywinghe van de Nederl., Amst., 1612, p. 197-198; Vosfius, Holl. Annal., III, p. 10; Oudhoven, Haarl. Wieg., XXIII, 81; Veldenaer, Chronijke van Hollandt, ed. Ioernis de Buxhorn, 1654, p. 24; Schotanus, Geschiedniss van Friesland, 108; Van Leeuwen, Batavia illustrata, I, p. 183-185; Wagenaar, Vaterl. Histor., 1749, p. 350-352; C. de Koning, Tafereel der flad Haarlem, 1808, 1I, 15-17. Tabulas, in quibus arcis maritimæ captio picta est, videas apud Wagenaar, II, 347, Schrevelium, 38, Drieffen, Mon. Groning., III, 554 in Grand théâtre historique, III, 328; celeberrimæ funt tapetes, quæ adhuc in curia urbis Harlemi inveniuntur.

4 L. Smid, Schatkamer, p. 52,

vero laudes Harlemensium civibus urbis Dokkum attribuerunt 1, sed totam banc traditionem, cuius Oliverius ac ceteri sontes principales ne verbo quidem mentionem saciant, plene sictam esse nemo negabit.

§ 34 bis. I. von Vondel 2 in versus redegit, quæ Ioh. Leidensis & alij de Harlemensibus narrant, sed aperte salso

historiam septimi belli sacri immiscet.

§ 34 ter. Antonides van der Goes 3 paucis verbis laudem bellicam Harlemensium celebrat & exornat.

fub voce Damiette explicat: « Het is een moy knechtje om uit gekipt in den ommegang op de praauwen by de saagscheepjes gebruikt te werden! » Harrebome, Spreekwordenboek der neederl. taal s. voce citat proverbij duas formas & dicit, si legatur praauw, vertendum effe cum L. Smid: « Ecce iuvenculus dignus qui ponatur in scapho, id est, dignus, qui ferat in processione primi ianuarij naviculam serratam! » Si vero legatur praam, intelligendum esse: « Hic est puer rusticus, nequissimus! > Ceterum conferas Sprenger van Eyck, Handleidung tot de Kenntnis von onze vaderl. Spreekworden, 1855, p. 112; Van Lennep, Zeemanswoordeboek, 1850, p. 169.

I Friesche Kronik, instra p. 330. Eggerik Beninga, Historie van Osffriesland (Matthæus, Anal., IV), p. 118, lib. I, c. 100. Simulacrum navis serra armatæ ventorum indicem in ecclesiæ principalis summo sastigio testimonium adhuc versari constrmat Idzinga, Staatsregt van Groningen, Leeuwarden, 1758, p. 126; cf. Dirks, 328. De armis Doccumensium legimus in Teegenwordige slaat van Friesland, 1756, II, p. 261-262: « Opmerkelijk is, « dat ou de wapen der stad Dok-

- kum flechts drie sterren bevatte,
 terwijl hetzelve lat met eene
 kwartier man vermeerderd werd
 ter gedachtenisse van de overwinnigen in de heilige oorlogen
 op de Sarracenen behaald »; cf. Dirks, 290.
- 2 Ubbo Emmius, Rer. Frifiac. Hift., p. 315; W. van Gouthoeven ad Divisie Kronijk, 1636, I, 283, 299-301; Winsem, Chronijke wan Vriesland, p. 154; Van Leeuwen, Beschrywing wan Leiden, 322; Sjoerds, Hift. Iaarboeken wan Friefland, 1769, 488-506; L. Smid, Schatkamer, p. 51; Menso Alting, Notit. German. inferior., II, 81; Wiarda, Offrief. Mannigfaltigkeiten, 1786, pp. 129-133; 137-149; Taky od-dini Ahmedis al-Makrizij Narratio de expeditionibus adversus Damyatham susceptis, ed. Hamaker (Amstelod., 1824), p. 81-89; cf. Dirks, p. 287 seqq. Van Oosten, p. 41, & de Coning, II, 17, narrant, naviculas in ecclesia Harlemi principali adhuc suspensas circa annum MDCLXXX vel paulo post a David Konen factas & his anteriores dona fuiffe collegij vel corporis fabrorum navalium.

3 Textum debemus amicissimo D. Wybrands, Hornensi. H

TESTIMONIA IN MAGNA BRITANNIA SCRIPTA.

§ 35. In Continuatione ROGERII DE HOVEDENE nonnulla de nobilibus Angliæ nuntiantur, qui in Terram Sanctam profectifunt; tum sequitur Epistola principum xj. die novembris anno MCCXIX scripta. Damiatam vero non circa festum Assumptionis (xv. die Aug.), sed ipso festo Nativitatis Mariæ a christianis Soldano redditam fuisse, e ceteris fontibus intelligitur.

§ 36 & 36 a. Hanc Continuationem exscripsit Walterus DE COVENTRIA, sed addit narratiunculam de quodam milite

Flandrensi, quam alibi frustra quæres 1.

§ 37-37 a. RADULFUS COGGESHALENSIS nuntiat Nicolaum episcopum Tusculanum legatum in Angliam venisse (MCCXV) to tres prædicatores crucis constitutos fuisse 2. Quæ de Roberto apostolicæ sedis legato, de Iohanne rege Angliæ cruce signato, de Iohanne rege Hierosolymitano in Angliam profecto 3, de testamento Philippi regis Franciæ profert 4, in aliis chronicis accuratius & copiosius exposita sunt. Denique epistolam excerpsit, quam P. de Monte Acuto Alano Marcel de Damiatæ redditione

1 Hac illustratur, quomodo christiani domus, turres & mahumerias inter se diviserint. Eadem de re copiosius agitur in charta, quam ex Savioli, Storia di Bologna, II B, p. 431-432, no 487, in alio volumine edemus. Oliverius, 1439, fcribit : « In distributione turrium «ac domorum gens illa laudabiclis [Frisonum] obediens & stre-• nua, quæ a principio cum magna virtute Damiatam applicuit, aut nullam habuit fortem aut vilem.» Ianuenses & papa Honorius III ipse non minus questi sunt de divisoribus avaris (Mon. Germ., Epist., I, p. 91, no 125; Rayn., Annal., 1221, § 16). Ceterum conferas Ioh. de Tulbia, p. 138-139; Lib. duellij, p. 164-166; Iacobi Vitriac., Epifl., IV, 304; Oliv., 1419. 2 Quinti belli facri scriptores, I, p. ix; Potthast, Reg., n. 4727.

3 Röhricht, Beiträge, I, 60, not. 69; 61, not. 70; cf. Annal. Wa-verl., 296; Annal. Dunslabl., infra 67; Potthast, Reg. pontif., n. 5057, 5322.

4 Röhricht, Beiträge, I, 60-61; Teulet, Layettes du tréfor des chartes, I, n. 1546, p. 549-550; Conon. præpof. Laufann. (in Mon. Germ., SS., XXIV, p. 783); Eracles, 357. Testamentum anno MCXC factum (Rigord in Rec. des hist. de France, XVII, 30) hoc Echristianorum pace parum honesta misit, pauca addens, quæ eceteris fontibus cognoscuntur. Solus noster de episcopo Winto-niensi « frustra in archiepiscopum de Damiata elesto » E de Roberto E Rogero de Ver comitibus verba facit. Quæ de Iohanne presbytero resert, aliis chronicis consirmantur.

§ 38. ROGERIUS DE WENDOWER OLIVERII Historiam Damiatinam prorsus exscripsit; quæ vero Soldanus cum christianis de pace componenda cum principibus suis colloquutus fuisse

traditur, aperte ficta sunt.

§ 38 bis. Chronica de Dieulacres continetur narratiuncula de comite Cestrensi, qui pericula maris effugit precibus monachorum adiutus, quos in claustro ab ipso condito posuerat 1.

§ 39. MATTHÆUS PARIS in Historia Angliæ maiore & minore Rogerium de Wendower sequitur; quæ vero in priore de templario Ferrando, christianorum proditore, narrat, alibi non invenies 2.

codicillo auctum fuerat. Ceterum Philippus rex annis MCCXIV & MCCXVIII in subsidium Terræ Sanctæ chartas dederat (Delisle, Catalogue des actes de Ph.-Auguste. Paris, 1856, p. 349, n. 1530; append., p. 520, no 1852).

Textum nostrum liberalissime contulit vir cl. E. Bishop, Londinensis.

2 Oliverius (1436) narrat sub fine augusti MCCXXI Imbertum e qui e consiliis Domini legati secretissimis interesse consuevit christianos prodidisse; J. prior hospitalariorum Franciæ anno MCCIII memoratur (Delisle, Catal ..., n. 755, pp. 173-174) præceptor eiusdem domus anno MCCXIX (Paoli, Cod., I, 290-291, n. 12) & « procurator » in Mscr. lat. bibl. Paris. Nat. 17503, n. 190. Templarios eodem tempore valde corruptos fuisse (Reuter, Alex. III, t. III, p. 595 feq.; Hurter, Innocenz III, t. IV, p. 317 seqq.) multi protestati sunt; in Annalibus Florentinis II (@ 171 a), nuntiatur Damiatam fuisse « perditam Templariorum culpa, » & Honorius ipse de eorum corruptione nuntios acceperat, sed parvi æstimaverat, quum Pelagius eos laudavisset (Mon. Germ., Ep., I, p. 57-58, n. 79, anno MCCXVIII, nov. xxiv): « Exercie tus apud Damiatam non posset ali-« quatenus remanere, cum quælibet « predictarum domorum (templi & «hospitalis) fere duobus millibus per-« fonarum & feptingentis equitaturis « cotidie necessaria subministret. » Testimonia vero perversitatis citantur in processu Templariorum: « Illa « statuta ordinis quæ facta fuerant « apud Castrum peregrini » (Michelet, Procès des Templiers, I, 458; de torneamentis ibidem inter milites christianos & Beduinos sæpissime habitis, Thietmarus, ed. Laurent, p. 22-23, copiosius agit), secreta scilicet statuta alibi vocata e statuta antiqua Damiatæ » (Raynouard, Mon. relat. à la condam§ 40. Idem in Historia minore nonnulla addidit, quæ ex fonte non superstite hausisse videtur. Primum enim verba: « Et « erit pax & amicitia » ex pacis ipso instrumento desumpta esse censeres 1; tum quæ ex colloquio inter comitem de Arundel & Pelagium habito 2 & de Sarracenis christianorum irrisoribus narrat, in fontibus nostris non leguntur. Præterea citat « Librum Templariorum ». Hunc eundem esse atque Oliverii Historia Damiatina, quam Rogerius de Wendower excerpserit, nobis verisimillimum esse videtur; quæ in ea non inveniantur auctore ipso sieta esse non negaremus, quum satis appareat Matthæum historiam sæpissime propria eloquentia percoluisse & exornavisse.

§ 41. IOHANNES DE GARLANDIA 3, sicut quædam aliæ chronicæ Damiatam falso Memphim 4 vocat, & cum quibusdam narrat, Soldanum christianis inopia pressis panes & alimenta

varia mistsse.

§ 42-43. Annalibus de Burton & Annalibus de Theo-

kesberia nihil novi affertur.

§ 44. In Brut y Tywysogion comes de Caerleon & comes Marshall Brian de Insula crucesignati vocantur 5. Auctorem errare dicentem, arcem maritimam super rates constructam 6

nation des Templ., Paris, 1813, p. 283, not. 1). Corruptionem omnium christianorum apud Damiatam versantium s. Franciscus (Eracles, 348; Marin. San., 254) & nonnulli scriptores (Oliverius, 1424: « Nullus enumerare valet corruptelam exercitus nostri »; sacob. de Vitr., Ep., IV, 303, apud d'Achery, t. VIII, 374, 376-378) valde vituperaverunt.

I Iuramentum, etsi non pacis instrumenti, videas apud Oliverium, 1437.

2 In margine codicis Histor. maior. (p. 237) legitur de Thoma: Magistrum Thomam, monachum S. Albani, qui postea fuit prior de Wimundham. Pacem a soldano oblatam accipiendam esse, confirmarunt Iohannes rex, Teutonici & nonnulli prælati (Era-

cles, 342; Oliver., 1413, 1424), negarunt legatus, patriarcha cum plurimis prælatis, Templarij, Hospitalarij & omnes Italiæ crucesignati (Oliv., 1413). Idem narrat (p.1423) comitem nostrum cum omnibus Francigenis legato frustra persuadere tentavisse, ne progrederetur ducem vero Bavariæ & episcopum Pataviensem legato assensium suisse (Oliv., 1427, 1434).

3 De eo copiose agit Hauréau in Not. & extr. des man., XXVII B, pp. 1-87 (de carmine nostro, p. 70-74).

4 Florent. Wigorn., infra 64; Annal. Waverl., infra 63.

5 Annal. de Dunslabl., 64: Brion de Insula.

6 Turrim ligneam fuisse tradunt Gesta obsid., 74, 119; Liber duellij, 144. & christianos ipso sesso Nativitatis S. Mariæ 1 Nili inundatione circumsusos suisse, apparet; cætera levissima sunt.

\$ 45. In Annalibus Cambriæ primo Alberici relatio repe-

titur; quæ sequuntur nihil valent.

§ 46. Graviora continentur in Annalibus de Wawerleya. Auctor enim inter crucesignatos indicat Ranulphum, comitem Cestriæ 2, Wilhelmum comitem de Ferrariis sive de Derbyaco 3 (qui vero non anno MCCXVII, sed sequenti anno profecti sunt), Rober-

r Sine dubio commiscet molem Frisonum cum arce maritima; diem, qua Damiata reddebatur, pro die inundationis statuit.

2 De eo conferas Gesta crucig., 51, 54; Rog., Contin., infra 51; Annal. de Burton & Annal. Theokest, infra 61; Annal. Dunst., 64-65; Thomas de Burton, 72; Albericus, 93 (Eracles, 342, & Oliv., 1406, narrant, eum fine septembr. MCCXIII, sed medio octob. Ioh. de Tulb., 122; Liber duellij, 146, Damiatam appulsum fuisse); Rymer, Fædera, I A, p. 146, Rotul. claus., 1220, I, 431 b. Ranulfus anno MCCXV cum rege Iohanne crucem affumpferat (Chron. Savig. [Rec. des hift. de France, XVIII, . 352]) & « longam morain & nimis « utilem fecit apud Damietam » (Oliv., 1406). In pugna xxix. die augusti MCCXIX commissa fortem se præbuit (Oliv., 1412; Fragm. provinc., 186, 188); templariis d. marcas argenti donavit « ad mu-« rorum & turrium fundamentum » (Oliv., 1411). Cum comite de Arundel pro pace Soldani accipienda frustra consensus est (Oliv., 1413). Ceterum conferas de eo Dugdale, The barronage of England, I, 41-44, & Chron. Dieulacres, infra p. 335, quod ex Dugdale, Monastic., V, 627, iam verterat Hemmingway, History of the city of Chester, Chester, 1831, I, p. 93-95 not. Alias memoratur Iohannes de Cestria (de Lascy), constabularius (Rog., infra 51; Annal. Dunstabl., infra 64-65; Fragm. provinc., 199); marescalcus Ranulphi obiit xxix. die augusti MCCXIX (Fragm. provinc., 190).

3 Rog. de Hov., Cont., infra p. 51; Annal. de Burton, 60; Annal. Dunft., 64 (in Eracles, 343, falso nomen eius explicatur Pfirt). Epistolam, quam febr. MCCXIX e castris Damiatinis scripsit, ex Shirley, Roy. and other letters, I, 24-25, in alio volumine edemus. Præter eum vocatur crucefignatus in aliis chronicis Wilh. de Longuespee, comes de Salisbury (Eracles, 343; Epift. princip., in Martène, Ampl. coll., V, 1479), qui anno MCCXVIII (Shirley, I, n. 15, p. 19-20) & initio anni MCCXIX (iij. die martij Londini; cf. Teulet, Layettes, I, p. 497, no 1388) domi erat, sed autumno eiusdem anni Damiatam appulsus (Shirley, I, p. 60 not.; cf. p. 116, n. 135; Gefta crucig., 51); & paulo post reversus est (Shirley, n. 196, p. 220). Denique vocatur Oliverius, filius Iohannis, regis Angliæ (Oliv. 1406; cf. Rymer, Fad., I A, 124).

tum filium Walteri 1, comitem de Wintonia, Saërum de Quinci 2, Wilhelmum de Harecurt 3, Wilhelmum comitem de Arundel 4. Solus noster locum, ubi hic mortuus est 5, vocat. Ceterum verba: « Et sine essusione — miraculose capta est » conveniunt cum Epistola principum 6.

§ 47. Chronico Petroburgensi maxime repetuntur, quæ in Continuatione Rogerii de Hovedene legimus 7; cætera le-

vissima sunt.

§ 48. Florentius Wigornensis solus refert, xl. millia Saracenorum 8 in urbe Damiatæ obiisse & christianos ibi tantum l. sanos reperisse.

- I Eracles, 343, narrat eum sept. mense MCCXIX Damiatam veniffe.
- 2 Radulph. Coggesh., infra 333; Ioh. Capgrave, 73. Peregrinatio ac mors eiusdem memoratur in Rest. clauf., 1220, I, p. 432b, 441a.
- 3 Crucefignatus vocatur in Rot. Clauf., 1220, I, p. 438 a. Iohannes de Harecurt ante Damiatam, donatione pro Templariis facta, mortuus est (Rot. clauf., 1219, I, p. 402 b; cf. Rot. Normann., 1219, iv. die novembr.).
- 4 Cf. Eracles, 343, & fupra p. xxij. Tirney, Hiftory of Arundel, London, 1834, I, 194, peregrinationis nostri comitis ne verbo quidem mentionem facit.
- 5 In oppido Kainel ; num Caino apud Brixiam an Canelli prope Aftensem urbem intelligendum sit, non liquet. Mortuorum carnem & ossa medio ævo sæpenumero divisa ac variis locis sepulta suisse ex aliis quoque sontibus apparet, quos citat Riezler in Forsch. Z. d. Gesch., 1870, I, p. 72-73; Tillemont, Vie de s. Louis, V, 174, 201 (cf. Guil. de Nang. in Rec. des hist. de France, XX, 468); Salimbene, 257; alia exempla ex

Iaffei, De arte medica sæculi XII, Berolin., 1853 (diss. inaug.), p. 30-31, hoc loco congeramus liceat: Anon. Weingart., ed. Hess, 46; Chron. de Mailros (ed. Fell), 170; Chron. Siloëns., 1167; Henric. Berchtolg., Histor. calam. Salzburg. eccl., 212-213, quibus addimus: Annal. s. Rudp. Salisb. (Mon. Germ., SS., IX, 784), Lib. fund.. mon. Zwetl. in Font. rer. Aust., II divis., vol. III, p. 97; Schreiber, Otto d. Erlauchte, p. 172; ceterum conseras A. Schultz, Das hößsche Leben, pp. 266-267.

6 Martène, Ampl. coll., V, 1479.

7 Errore typographico quattuor lineæ exordientes maioribus quam opus fuittypis impresse sunt, quamquam idem textus iis continetur ac

Rogerij Continuatione.

8 In urbe Damiatæ fuisse dicuntur: lxxxiv. m. (Lib. duellij, 165), lxxx. m. (Oliver., 1418; Ioh. de Tulbia, 137), quorum xl. m. bellatores, xv. m. (Iacob. Vitr., Ep., IV, 303, xxxv. m.) parvuli, mulieres, discrepiti, lvij. m. (Ep. princip. in Martène, Ampl. coll., V, 1479), xlv. m. (Fragm. provinc., 172, Epist., Ægid. in Martène, Thes. anea., I, 875; Iacob. Vitriac., Ep., IV, 306), plusquam xl. m.

§ 49. Annalibus de Dunstaplia gravissima debemus. Primum enim auctor narrat, apud Damiatam Thomam de Noyun, Alexandrum de Curcun, magistros, & Radulfum de Bondebury mortuos fuisse 1, tum præter alios vocat crucesignatos Balduinum de Wehr, Galfridum de Luschi, Odonellum, silium comitis de Arundel. Quæ de mortuis sepeliendis 2, de libro prophetiæ a Pelagio reperto 3, de auxiliis a Friderico imperatore coronato Damiatam missis 4, de tributo Ierosolymitano 5, de

(Iacob Vitr., l. c., 303), xxiv. m. (A. Aug., infra p. 128), xx. m. (Makrizi in Reinaud, Extr., 406); ceterum conferas Quinti belli facri script., I, præf., xxx. Horum supererant plusquam x. m. (Gesta obs., 113; Ioh. de Tulbia, 137), v. m. (Lib. duellij, 165), iv. m. (Fragm. provinc., 199), iij. m. (Oliver., 1418; Iacob. de Vitriaco, Epist., IV, 303; Epist. princip. in Martène, Ampl. coll., V, 1479; Epist. Hermanni (in Chron. de Mailros, 136). Sani reperti funt : iij. m. (Ioh. de Tulbia, 137), ccc. (Fragm. provinc., 199), c. (Iacob. de Vitriaco, Epist, IV, 303; Chron. Placent., infra p. 243).

1 In additamentis epistolæ Iacobi Vitriacensis (Martène, The-Saur., III, 289-294), præter alios mortui vocantur: Thomas magister Noviomensis, magister Alexander, nepos magistri Roberti cardinalis, magister Radulfus de Tornaco (St-Genois in Nouv. mém. de l' Acad. de Bruxelles, XXIII, p. 15; cf. Matzner, 17); hos eosdem esse qui in Annalibus nostris citantur, apparet. Alius magister Thomas anno MCCXVIII apud Castrum peregrinorum obiit (Oliver., 1400), alius Radulfus Tornacensis anno MCCXXIX episcopatum Acconensem adeptus est (Albericus in

Mon. Germ., SS., XXIII, p. 923).

2 Insepulti fuisse dicuntur mille (Lib. duellij, 165); pro tribus sepeliendis solvebantur singuli byzantini (Ioh. de Tulbia, 137).

3 Quinti belli facri scriptor., I, p. xlij-xlvij.

4 De Friderici II voto crucis in alio volumine copiosius disputabi-

5 Quæ auctor noster de subsidiis regi Iohanni Hierosolymitano promissis nuntiat, accuratissime exposita funt in Rot. clauf., 1222, iun. xxv., I, 516b, 1223, nov. xxiv., I, 567-567b & in Annal. Waverl., 297. Iohannes enim anno MCCXXI Guilelmum & Ægidium legatos in Angliam miserat (Rot. clauf., 1221, I, 485 b) & postquam rex Iohannes iam anno MCCXV pecuniam in subsidium Terræ Sanctæ deputaverat (Rot. pat., I, 145 b), rex Henricus III, crucefignatus, ab Honorio in protectionem s. Petri susceptus (Potthast, n. 5419, 5426-5428, 5528, 5537, 6079, 6367, 6368, 6454), utque iter Hierosolymitanum aggrederetur, sæpe admonitus fuerat (Potthaft, n. 5427, 25616), anno MCCXVI thefauros fuos exhauftos esse confessus (Rot. pat., I, 200 a) vicario Norfolkiæ & Suffolkiæ mandavit: « Quod non diftringant homines I. Eliensis epis

excommunicatione comitis Wilhelmi de Albemarlia 1 de Petro episcopo Wintoniensi 2 & de Falkesio de Breaute 3 narrat, aliunde

« copi ad subsidium faciendum regi «Ierosolimitano» (Rot. clauf., 1221, I, 518b) eique anno MCCXXIII obviam ire iussit Henricus Alanum de Baffet & Emericum de Sacy (Rot. clauf., I, 559 a); de itinerario regis Iohannis videas Röhricht, Beitr., I, p. 61, not. 70. In autumno anni MCCXXIII Iohannes rex ipse venit in Angliam cum milite Iohanne de Forestaro (Rot. clauf., 1223, P. 574a); Philippus de Albineio, qui e ad expensas regis Ierosolimi-« tani adquietandas xxx. libras » acceperat (Rot. clauf., 1223, I, 562 b) & vicarius Cantiæ qui postea xxxiv. marcas « pro expensis regis Hiero-· solimitani transeuntis » obtinuit (Rot. clauf., 1224, I, 584), eum recipere iussi sunt. Quum Iohannes abiisset, Henricus rex magiftrum Henricum cancellarium Londonensem & Robertum de Nereford, postea Nicolaum de Molis in partes ultramarinas misit (Rot. Clauf., 1224, I, 582a), collectorem pecuniæ instituit episcopum Eliensem (Rot. claus., 1224, I, 593 a; cf. 630 b) ac mandavit « ne diftringantur homines magistri « Templi in Anglia ad auxilium « regi Iohanni & Terræ Sanctæ faciendum > (Rot. clauf., 1224, I, • 594 b). Henricus rex ipse anno MCCXXV in Terram Sanctam profecturus vetuit, aliquam navem in partes ultramarinas vehi (Rot. clauf., II, 13 b) & iterum legatos in Terram Sanctam mist (Ibid.), denique eodem anno per Ansaldum de Ianua pretiosa dona ad foldanum Damasci Coradinum mifit, ut captivos christianos liberaret (Ibid.); legatus muneribus soldani ornatus ad regem rediit (Purchas, His pilgrimes, II, 1271). Quis vero Emericus Parvus suerit, cuius mentio sit nov. MCCXXIX apud Shirley, I, 56, nescimus.

1 In Annalibus Wigornenfibus, 413 (cf. Radulf. Coggeth., Chron. Angl., 188) continetur, Guilelmum de Fortibus, comitem Albemarliæ, in arce Federingham expugnata ij. equites interfecisse atque a rege, arce Biham capta, ut se dederet, coactum suisse; tum pergit auctor:

Et rex egit eum in exilium in eterram Ierosolomitanam, ut ibi e crucifixo serviens post sex annos in sua redeat > (MCCXXI).

2 Petrus episcopus Wintoniensis crucem acceperat xiij. calend. octob. MCCXXI (Ann. Waverl., 295; Annal. Winton., infra 84; cf. ibid. Matth. Westmon., 70). Radulfus Coggesh., Chron. Angl., p. 190, falso eum archiepiscopum Damiatæ factum fuisse narrat. Sed anno MCCXXVI Friderico imperatori a rege Henrico commendatus (Rot. clauf., 1226-1227, p. 204 a), sequenti anno in Terram Sanctam profectus est (Rot. clauf., 1228, p. 189 b, 190 b; cf. Röhricht, Beitr., I, 18, 39, 64, 70, 82-83). Hyde Casan, The lives of the bishops of Winchester, London, 1827, I, p. 161-166, brevissime de eo egit.

3 Falkefius in chartis ab anno MCCXIX-MCCXXII domi confitutus & anno MCCXXV cruce-fignatus vocatur (Potthaft, nº7423).

confirmantur. Ceterum exscripsit auctor Annales de Wawerleya & Epistolam Honorii nunc plene editam 1, sed errat, quum dicat, Thanim & castellum Nazareth 2 (intelligendum est Saphet) anno MCCXX capta esse; Castrum peregrinorum bis obsessium suit a Coradino 3.

§ 50. BARTHOLOMÆUS DE COTTON Sequitur MATTHÆUM

Paris.

§ 51-51 a. In Chronica de Mailros citatur textus, quidam, e quo captio urbis Damiatæ narranda est, neque vero in chronico ipso reperiri potest. Tum sequitur epistola HERMANNI DE SALZA, ordinis S. Mariæ Theutonicorum magistri, aliunde non cognita, quam in alio volumine cum ceteris epistolis edemus. Falso narrat auttor Damiatam xxviij. die augusti soldano redditam esse; quæ vero de statu episcopatus, seu potius archiepiscopatus Damiatini profert, prorsus nova sunt ac side digna esse videntur. Neque alibi invenias, Robertum legatum in castris Damiatinis desunctum, a crucesignatis vere sanctum honoratum suisse. De iis quæ christiani post urbem captam gesterunt, auttor nullum novit sontem principem, quod ipse fatetur.

§ 52. NICOLAUS TRIVET pro maxima parte OLIVERIUM SCHOLASTICUM sequitur; e RADULFI COGGESHALENSIS Chronico (p. 333) hausit comitem de Herford, Henricum de Boun 4, & Saër de Quinci in itinere Hierosolymitano mortuos

fuisse.

1 A Zarnckio in N. Archiv für ält. d. Geschichtswerke, II, 612-612.

2 Arx Safed (antea Tabor, Gibel & quinque alia oppida; cf. Iacob. Vitr., Ep., II, 293; Oliv., 1416; Eracles, 339; Rein. Leodienf., infra p. 3) destructa suit anno MCCXX (Oliv., 1421).

3 Primo anno MCCXIX (Oliver., 1421), altera vice MCCXX (Oliver., 1426; Iacobi Vitriac., Epifl., V, 377); mensis octobris a nostro solo memoratur. Taphnim sive Tanim anno MCCXIX captam fuisse, satis constat.

4 Cf. Ioh. Capgrave infra 73. Duncumbs, History of Herford,

Herford, 1804, I, p. 346-347, peregrinationis nostri comitis mentionem non facit. Hoc loco aliorum crucelignatorum nomina, qui non in chronicis, sed in Rotulis memorantur, enumerare liceat. Anno MCCXV rex archiepiscopum de Cashel crucesignatum in protectionem suam suscepit (Rot. pat., sept. vj., I, 154 a), anno MCCXVI mentio fit Henrici filij Regini de Wincheles, « cui rex anavem dederat, in qua cum rege ein Terram Sanctam proficiscereetur > (Rot. pat., iun. viij., I, 186 b). Anno MCCXIX (xij. die april.) vocantur crucesignati: Gerardus de Furnivallo (in reditu mortuus;

- § 53. MATTHÆUS WESTMONASTERIENSIS textum compilavit ex relationibus MATTHÆI PARIS, Annalium de Dunstaplia & Wawerleya 1, necnon NICOLAI TRIVETI; cum Chronica de Mailros convenit de die captionis Damiatæ.
 - § 54. WALTERUS DE HEMINGBURGH levissima refert.
- § 55. Chronicon de Lanercost pro maxima parte sequitur VINCENTIUM BELLOVACENSEM; pugna, qua circiter vj. millia christianorum periisse 2 dicuntur, intelligenda esse videtur illa qua xxix. die augusti (MCCXIX) fasta est. Qua austor de s. Francisco in castris Damiatinis constituto breviter narrat, in aliis chronicis copiosius exposita sunt.
- § 56. Eulogium Historiarum nititur in NICOLAI TRI-
- § 57. In Annalibus Wigornenfibus nihil novi continetur. § 58. Henricus de Knyghton fequitur Walterum de Hemingburgh.

Rot. clauf., I, 390 a; cf. Eracles, 343), Heribertus de Montibus, cui rex xx. marcas argenti affignaverat (Rot. clauf., 391 a), Wilhelmus de Huntingfeld (ibid., 393a), Robertus le Sauvage (xix. die sept.; Ibid., 397 b), qui in itinere obiit (Ibid., 399 b), Emericus de Sacy supra p. xxxj laudatus, « qui in extremis agens in obsidione Da-• miatæTemplariis in Anglia terram quandam affignaverat » (Ibid. fept. xxij., I, 401 a). Anno MCCXX mortui funt in terris ultramarinis: Williams de Cresek (Rot. clauf., mart. v., I, 413a), Eniugerus de Bohun (Ibid., sept. vij., I, 429 a), qui anno MCCXVI crucefignatus, (*Ibid.*, maio xvij., I, 184 a) anno MCCXVIII licentiam acceperat · quod vendere possit boscum suum> ad iter faciendum (ibid., 383 b). Anno MCCXXI rex Henricus Ricardo de Skakerlunto v. (Rot. clauf., I, 447 a), Ph. archiepiscopo iv. (Ibid., 449 b), Theoderico Theutonico e Cornubia orto xij.

marcas affignaverat (ibid., 457 b). Anno MCCXXII W. archiepiscopus Eboracensis vocatur peregrinus (Ibid., sept. viij., 510a) & Philippus de Albineio, quem Henricus rex ad regem Franciæ nuntium misit (Ibid., mart. viij., I, 413 a) & cxx. marcas accepisse dicit (Ibid., 511 a, 515 a), de cuius peregrinatione in alio volumine accuratius nobis disputandum erit. Eodem anno Henricus filius Com. (Rot. clauf., 515 b) & Rollandus filius Simeonis e Lincolnia ortus (Ibid., 553 b) in itinere Hierosolymitano obiisse dicuntur.

1 De comitis de Arundel socio, monacho Thoma; cf. supra p. xxiij & Vit. abb. S. Albani ap. Matthæum Paris (ed. 1684), p. 1053.

2 Gesta obsidionis, 103: plus quam v. millia; Iacob. de Vitriaco, Ep., III, 300: circa ij. millia; Epist., IV, 305: circa mcc.; Histor. patriarch. (Reinaud, Extr.), 403: m. pedites; cf. Oliverius, 1413; Fragm. provinc., 190; Eracles, 340-341.

§ 59. THOMAS DE BURTON excerpsit textum WILHELMI EGMUNDANI. — Verbis: « Et rediens de Terra Sancta ediscavit castra... » addendum est: « Beeston » 1.

§ 60. Thomas Walsingham excerpsit Nicolai Tri-

VETI Chronicon.

§ 61. IOHANNES CAPGRAVE verbosius narrat, quæ de Herfordensi & Saëro comitibus e RADULFI COGGESHALENSIS Chronico satis nota sunt.

Ш

TESTIMONIA E CHRONICIS IN GALLIA SCRIPTIS EXCERPTA.

§ 62. In Continuatione Roberti de Monte numerum annorum MCCXIII (& sequentium) in MCCXVII corrigendum esse, nemo negabit; de morte episcopi Lexoviensis aliis sontibus accuratius edosti sumus 2.

§ 63. In Historia regum Angliæ brevis mentio fit pugnæ xxix. die augusti MCCXIX fa&tæ; cuius nuntius circa quadra-

gesimæ tempus in Galliam translatus fuit.

§ 64. Gravissima debemus Guilelmo Britoni. Primum enim narrat, Robertum de Courcon, apostolicæ sedis legatum, in Gallia officio prædicatoris parum caute ac provide functum fuisse, itaque regem & clerum curiam appellavisse 3. Deinde

1 Cf. Hemmingway, History of the city of Chester, 1831, I, 93.

2 Episcopus de fundatione abbatiæ S. Martini de Monte Auxilij (Monday) optime meritus (Hugo, Annal. Præmonstr., II, 315) post mensem iulij MCCXVIII profectus fuisse videtur; dies mortis habentur: xxj. dies martij, xxij. dies iulij (Gallia christ., ed. Piolin, XI, 210-211; instrum. p. 782) & viij. Id. decembr. (Barbier, Nécrol. de l'abbaye de Floresse, Louvain, 1876, 161); ceterum conseras H. de Formeville, Hist. de l'ancien évôché-

comte de Lifieux, Lifieux, 1873, II, 87-94. Præter eum crucefignatus vocatur episcopus Baiocenfis (Potthaft, nº 5325; Oliver., 1397), sed de eius peregrinatione nihil accuratius constat (Hermant, Hist. du diocèse de Bayeux (Caen, 1705), p. 212-213.

3 Robertus cardinalis presbyter S. Stephani in Cœlio monte (cf. Potthast, Reg., I, p. 465, 678), anno MCCXIII in Galliam missus (Potthast, nos 4710-4712, 4727, 4791, 4828, 4848, 4856, 4903, 5125, 5161, 5167; cf. Mansi, ABa concil.,

nuntiat, Odonem Burgundiæ ducem, quominus votum crucis adimpleret 1, morte impeditum, sed nonnullos milites iussu in Terram Sanstam missos suisse. Inter nobiles Galliæ in subsi-

XXII, p. 965-966) concilium Bituricense habuit, in quo (xxviij. die iulij) comitem Ruthenensem crucefignatum (cuius testamentum memorat Bréquigny, V, 121; cf. comte de Blancmesnil, Les salles des croisades, 488) in protectionem suscepit (Par. B. Nat., Baluze, 7, fol. 330), tum Burdigalense (Rot. clauf., 1214, I, p. 139 b; Rymer, Fæd., IA, 121-122). Notamus eius chartas: MCCXIII Meloduni (d'Arbois de Jubainville, Hist. des ducs & des comtes de Champagne, IV A, p. 14; V, 74, n. 827) mense augusti, ibidem mense octobris (V, 75, n. 853; cf. Wauters, Table chronol., III, p. 394-395) & apud Nevers (Quantin, n. 152), MCCXIV, xviij. cal. febr. apud Dolum (Geslin de Bourgogne & A. de Barthelemy, Hift. des anciens évêches de Bretagne, Paris, 1864, IV, p. 69, nº 40), xxv. die aug. apud Engolismum (Cart. ined. de la Saintonge, I [Cartul. de l'abbaye de S. Etienne de Vaux], Niort, 1871, nº 25, p. 113-114), mense octob. apud Partenay (Teulet, Layettes, I, p. 406, n. 1083), mense nov. loco ignoto (d'Arbois, V, p. 83, n. 882; cf. Wauters, III, p. 418, 425). Quamquam Innocentius III (L. xvj, 31, 33) & Honorius III (Rayn., Ann., 1218, § 5) non folum eloquentiam sed etiam probitatem eius celebraverant, neque regi neque clero placuit, ut plurimi fontes Galliæ testantur, quibus assentitur Gervafius (Hugo, Sacræ antiq.

mon., I, p. 4, 7) dicens, per eum inferiores atque inutiles crucesignari & pecuniam importune exigi. Adhuc exstat mandatum Roberti (ix. die maij MCCXVIII factum, in Parif. Bibl. nation. Moreau, CXXIII, fol. 140): de collecta ad fustentationem inopum & pauperum crucesignatorum. Ex urbe Ianua profectus (Potthaft, n. 5882, 5892) in castra christianorum venit medio octobr. MCCXVIII (Gesta obsid., 79; Ioh. de Tulb., 122; Lib. duell., 146; Oliv., 1405), sed ibi hieme mortuus est (Iacob. Vitriac., Epiff., III, p. 296); de morte eius videas infra Thom. Cantiprat., p. 119, ceterum La Porte du Theil: Mem. sur la vie de R. de Courçon in Not. Gextr., VI, 136-222; Hurter, Innocenz III, t. II, p. 542,698-700; Röhricht, Beitr., I,55-56.

1 De quo conferas Annal. S. Benig. Divion. (Mon. Germ. SS., V, 48), Epistolas Gervasij in Hugo, Mon., I, 4, 7; Potthast, Reg., n. 5325, 5569, 6420; Albericus, infra 93; Röhricht, Beitr., II, 367. Post mensem iunij MCCXVIII, quo chartas ultimas scripsit, morbo affectus (Teulet, Layettes, n. 1295, 1296), obiit vj. die iulij (Plancher, Hist. de Bourg., I, 389); eodem anno (xviij. die augusti) ducissa regi Galliæ homagium fecit (Teulet, n. 1305). Crucesignati e Burgundia profecti vocantur in Bulletin de la Société hist. de l'Yonne, 1853, p. 307-308, & in Mem. hift. de la Franche-Comté, IV, 357-360.

dium Terræ Sanctæ profectos vocat Petrum, Parisiensem episcopum 1, Walterum, regis Philippi camerarium, & Herveum, comitem Nivernensem 2. De pugna xxix. die aug. anno MCCXIX facta, cui circa c. millia interfuisse dicuntur, brevissime, accuratius vero de Herveo de Leone agit 3; cæteris quæ ad historiam cladis pertinent nihil novi inesse, facile intelligitur. Auctor aperte errat urbes Cahiram & Taphnida commiscens (sub a. MCCXXII).

§ 65 & 65 a. Bernardus Iterius accuratius de Roberto de Curcon 4 & nonnullis Galliæ crucesignatis agit, quorum in numero præter ceteros vocantur I., episcopus, Lemovicensis 5 & comes Hugo de Marchia 6.

Postquam menfe iunij MCCXVIII testamentum fecit (Gall. chrift., VII, 89-91; instr., n. 117; Bréquigny, V, 92) cum Roberto de Curcon in castra christianorum venit (Iacob. Vitr., Epifl., III, 296; Oliv., 1405-1406; Eracles, 332), ubi plegium pro lxxx. libris Turonensibus constituit erga mercatorem quendam Ianuensem (Parif. Bibl. nat., mf. lat. 17803, n. 348); ceterum conferas Potthast, Reg., nos 5858, 5882, 5892.

2 Domi anno MCCXVIII mense iunij chartas dedit (Quantin, Cart. de l'Yonne, p. 93-94, n. 208, 211, 212), testamentum fecit lanuæ sept. eiusdem anni (Martène, Thef. anecd., I, 867-869; Quantin, p. 95, n. 215) & cum legato Roberto Damiatam appulit (Gefta, 79; Ioh. de Tulbia, 122; Lib. duell., 146), sed e imminente periculo « cum christianorum recessit scan- dalo » (Oliver., 1406), scilicet xj. die aug. MCCXIX (Ioh. de Tulb., 130; Lib. duell., 158). De eo videas Rob. Abolant, infra 81, 83; Alberic., 93; Eracles, 337, 340; Potthaft, n. 4862, 5858, 5859, 5882, 5892, 5987, 6301, 6420; Lalore, Cartul. du diocèse de Troyes, III,

p. 156, no 15; L. de Sainte Marie, Hift. de Nevers, Nevers, 1810,109-110; Challe, Hift. du comté de Tonnerre, Auxerre, 1875, 61. Charta qua Herveus ante Damiatam se ab Ianuenfi quodam mercatore cxx. libras Turonenses mutuo accepisse confirmat (nov. MCCXIX!) exstat in Paris. Biblioth. nat., 17803, n. 128; de epistola eius spuria ad regem Galliæ data (Epist. princip., 133-134; Princip. & illustr. virorum epistolæ, 158) in alio volumine agendum erit. Mense decembris MCCXIX domierat (Delisle, Catalogue des actes, p. 429, n. 1941-1943)

3 Idem repetit D. Morice, Hift. ecclés. de Bretagne, 1750, I, p. 148; cf. c. 708.

4 Cuius de insolentia multa affert p. 17-20, 96 seqq.

5 Cf. supra p. xvij.

6 Qui paulo post arcem maritimam captam in castra MCCXVIII venit (Oliver., 1406); Ioh. de Tulbia, 131; Lib. duellij, 158, dicunt, eum xj. die augusti MCCXIX mortuum suiste; Eracles, 331, falso dicit, eum post pascha appulisse & (p. 340) xxix. die augusti MCCXIX ad castra defendenda remansisse; mortuus memoratur (mense maij

\$ 66. ROBERTUS ABOLANT seu potius ipsius continuator, pro maxima parte OLIVERII Historiam Damiatinam & IACOBI VITRIACENSIS Epistolam quartam sequitur; de Roberto de Curcon & Herveo, comite Nivernensi, affert, quæ memoria digna sunt.

§ 67. Maximi pretij sunt, quæ in Chronico Turonensi 1 continentur, quo plurima afferuntur, quibus historia cladis christianorum & redditionis Damiatæ, ab Oliverio solo accurate conscripta 2, illustratur & augetur. Postquam auctor de Libro isto prophetico disseruit, narrat hostes pontem ac casale construxisse, inde Casale-pontem nominatum 3, regem Iohannem ex Syria revocatum 4, in exercitu christianorum lxx. millia militum

MCCXX) in charta apud Shirley, I, n.96,p.114; cf. p.33, n. 26). Ceterum conferas Alberic., infra 93; Potthaft, Reg., n. 5882, 5892, 6006 (cf. Rec. d. hifl. de Fr., XIX, p. 679); Biblioth. de l'école des chartes, 1856, p. 539. Chartam, qua crucefignatus vocatur (anno MCCXVIII) videas in Cartul. de l'abb. de Notre-Dame des Chatelliers, ed. Duval, Niort, 1872, pp. 25-26, n. 20.

- I De quo conferas Hift. litt. de France, XXI, p. 676-679; textus noster latine versus est in Michaud, Hift. des croisades, ed. 3, tom. II, 497-500.
 - 2 Hist. Dam., 1427-1439.
- 3 Intelligenda est Mansurah (Epist. Petri de Monte Acuto in Rog. de Wendow; Flor., IV, 73); Ernoul infra, 307; Makrizi, ed. Hawaker, 32, 109-111; Reinaud, Extr., 409.
- 4 Iohannes rex, prima uxore Maria, marchionis Conradi filia (Rob. Altiff. in Rec. d. hift. de France, XVIII, p. 276), sub finem anni MCCXII mortua (Potthast, n. 4643), anno MCCXV vel initio sequentis in matrimonium duxerat

Stephaniam, filiam regis Armeniæ Leonis (Eracles, 320; Ernoul, infra 300; Paoli, Cod. diplom., I, 104, 105), qua de re gavisus abbati Gervasio litteras dedit (Hugo, Sacræ ant. mon., p. 36). Post mortem Leonis. circa festum paschæ (Oliver., 1422: e vertente anno; » Eracles, 349; Iacob. Vitr., Ep., V, p. 374), Damiata abiit & in urbem Accon venit ad festum Pentecostis (Eracl., 349; chartam mense maij ibidem scriptam videas in Strehlke, Tab., n. 53, pp. 43-44), unde in Armeniam secum duxit uxorem, quæ in itinere, a rege violentissime tractata (cf. Ernoul, infra 301), obiit; post quindecim dies eius puerulus quattuor annorum mortuus est (Eracles, 349). Itaque « spe (regni « adipiscendi) frustratus a baronibus · Armeniæ abiit » (Oliver., 1424) & venitAccon bellum contra Armeniæ principes paraturus, sed Honorius (anno MCCXX, aug. xj.) hoc vetuit (Potthast, n. 6329). Anno MCCXXI (chartam mensis martij videas apud Strehlke, Tab., n. 55, p. 45, epistolam de Accon scriptam ad comitissam Blancam Campaniæ apud Teulet, Layettes, I, p. 516, fuisse 1, trecentos clericos Damiatam redituros in manus hostium incidisse 2, & Teutonicos tentoria nocte cremantes impedivisse, quominus christiani e discrimine suo evaderent 3. Inter eos, qui pacis conditionibus assensi effecerint, ut, sedato tumultu 4, urbs soldano redderetur, solus noster vocat vicecomitem Haimarum de Thoarcio 5. Quæ de salvo conductu narrat, quem soldanus christianis concessit, in aliis sontibus consirmantur.

§ 68. Anonymus Laudunensis refert nonnulla de Roberto de Curcon & præter alios crucesignatos vocat ducem Istriæ, comitem Guilelmum de Hollandia 6, Albericum archiepiscopum

n. 1446; anno fequenti. viij. mai. ad eandem scripsit; cf. d'Arbois de Jubainville, V, p. 178, n. 1407) Damiatam rediit « feria iv. in oc-«tava Apostolorum» (vij. die iulij), ut Oliverius (1427) confirmat.

1 Makrizi, 25: cccc. millia peditum & lxx. millia equitum; Chron. regia Colon., infra p. 160 : cc. millia virorum; Oliver., 1428-1429; mcc. equites -- cum equitaturis necessariis, magnum numerum Turcopulorum, ingentem turbam peditum, iv. millia sagittariorum cum dexxx. navibus maioribus; Annal. Claustroneob., infra 153, & Ioh. de Tulbia, 139: circa c. millia; Ph. de Albineto, Epiff. (Rog. de Wend., IV, 76): vj millia equitum & xl. millia peditum; Eracles, 326: ccc. equites & ingentes copias peditum (de urbe Accon Damiatam profectos).

2 Makrizi, 34, narrat vj. naves bellicas & i. onerariam cum ij. millibus & cc. christianis & paulo post iij. alias & xj. (p. 116) in soldani manus incidisse; Annal. Claustroneob., p. 155, tradunt, dcc. clericos in una navi igne græco periisse (in Chron. reg. Colon., 161, legimus: edccl. christianorum naves e cum hominibus & victualibus »);

Oliverius (1434) narrat: xviij. die augusti galeas christianorum captas vel mersas fuisse.

3 Quod confirmatur ab Oliverio (1434).

4 Oliverius (1439) de discordia nihil scit: narrat enim, magistros Templi & ordinis Teutonicorum misso suisse « ut iuxta condictum « & iurisiurandi religionem civitatem « redderent. Quod factum est absque « magna difficultate. » Cum nostro omnino convenit, quod Petrus de Monte Acuto (Rog. de Wend., Flores, IV, p. 79) nuntiat.

5 Anno MCCXX mense februario (Shirley, I, n. 78, p. 93; cf.
n. 108, p. 126) & aprili (Delisse,
Catalogue, n. 1967; Layettes, n.
1391) adhuc domi fuit & post
mensem iunium eiustem anni peregrinationem suscepisse videtur
(Imbert, Hist. de Thouars, Niort,
1871, pp. 394 seq.); anno
MCCXXIII domum reversus suit
(ibid. 91). Eundem vocat Fridericus (MCCXXVII) « comitem de
« Percy » (H.-Bréh., III, 41).

6 Comes Guilelmus propter causam inter ipsum & comitem de Loos crucesignatum versantem (Potth., n. 5503, 25960, 26004; Mon. Germ., Ep., I, pp. 16-20, 20-21,

Remensem, Walterum de Avenis 1, Iohannem regem Angliæ & Fridericum regem Alemanniæ coronatum 2.

§ 69. Quæ in Auctario Mortui maris legimus, levissima sunt.

§ 70 & 70 a. Plurima & gravissima debemus Alberico. Possquam de rebus a rege Hungariæ in Syria & a Frisonibus ante Alcassar egregie gestis verba fecit 3, inter crucesignatos Ottonem, ducem Meraniæ, & Georgium, comitem de Wide, designat 4. Tum IACOBI VITRIACENSIS Epistola secunda & Relatione de Agarenis 5 excerptis, de Alberico, archiepiscopo Remensi, &

n. 21, 23-24) a Theoderico, archiepiscopo Trevirensi, excommunicatus, sed ab Honorio e si qua (ex-« communicatio) in eum post iter e peregrinationis arreptum promule gata fit » (Mon. Germ., Ep., I, pp. 49-50; n. 69, 70) absolutus est & vicesimam accepit (Ibid., n. 68). Confirmavit quoque Honorius absolutionem, quam Hierosolymitanus patriarcha Heriberto, abbati Werdensi, concesserat ; is enim, iussu Oliverij, Guilelmum comitem absolverat, sed ipse a Theoderico cum Guilelmo excommunicatus fuerat (Ibid., pp. 60-61, n. 81).

r Crucesignatus vocatur in Episholis Honorij (Potth., Reg., n. 5325, 25766-67). Cum Templariis Castrum peregrinorum munivit (Eracles, 325; Oliv., 1399) & postquam m. byzantinos necnon stipendium pro xj. (Oliver., 1397: pro xl.) militibus reliquit, in passagio vernali MCCXVIII, reversus est (Eracles, 326; Oliv., 1397, 1399).

2 Röhricht, Beitr., I, 4.

3 In prælio apud Alcassar facto cecidisse dicuntur xlvj millia. Hoftium, quorum numerum circa c.millia (Gesta crucig., 32) vel xv. millia equitum &xl. millia peditum (lxxx. millia peditum apud Ruy de Pina,

p. 219) fuisse legimus (Carmen de Salaciæ expugnatione ap. Waitz, Chron. reg. Colon., p. 351), cæsi fuisse traduntur lx. millia (Annal. Toled., infra p. 211), xxx. millia (Carm. de Salac. exp., 352; Ruy de Pina, 223), circa xiv. millia (Chron. regia Colon., 151), præter duos reges de Jaen & Corduba (Carm. de Saac., 352; Epift. Lufit. apud Rayn.,1217, 22 32-35); capti fuisse dicuntur iij. millia (Geft. crucig. Rhen., p. 33), vel ij. millia, quorum c. cum principe Abur baptizati fuerunt (Epift. com. Holl., Ibid., 1217, 20 35-36; Ruy de Pina, 224; Carmen Salac., 353).

4 Cf. Quinti belli facri fcript., I, p. xij; Chron. regia Colon., infra pp. 148-151; Gefta Trew. (Mon. Germ. SS., XXV), 399. Oliverio (1412) tefte, G. cum Guilelmo comite Hollandiæ, in pugna die xxix. augusti MCCXIX facta, egregium se præstitit.

5 Pseudo-Iacobus, III, pp. 1125-1126; Ryccard. de S. Germano (Mon. Germ. SS., XIX, pp. 335-336); Charles Hopf, Chroniques, 29-34; cf. Riant, Haym. Monach., 63, not.; Röhricht, Beitr., II, 258, not. 20. Has relationes valde inter fe discrepare apparet. Verbo Sizalis (Ryccard.: Calix) neque nomen Iohanne, episcopo Lemovicensi, in itinere mortuis agit 1. Quæ de inundatione Frisiæ narrat, aliis chronicis consirmantur 2. Deinde intercrucesignatos reponit: Henricum, archiepiscopum Mediolanensem 3, Gualterum, Æduensem 4, Petrum, Paristensem episcopos 5,

Nili neque vectigalis (gualet) subest, sed vox arabica Khalydj (Eracles, 350-352: halige; Oliver., 1435: caliph), id est canalis.

r Cf. supra p. xvij, not. 2.

2 Emo (in Mon. Germ. SS., XXIII, p. 488); Chron. Laudun. (Rec.d. hift. deFrance, XVIII, p. 720); Cæfarius Heisterbac. (infra pp. 168-169); Sæchs. Weltchronik, ed. Weiland, 240; Ioh. Lelong, Chron. Bert. (Mon. Germ. SS., XXV, p. 833).

3 Galvaneus Flamma, infra 265. Oliverius (1423) refert hunc, anno MCCXX post Pascha, appulsum, cum legato maxime, ut exercitus contra Cahiram progrederetus effecisse. Ughellus (Italia facra, IV, 178) verba epitaphij eius in ecclesia S. Francisci adhuc exstantis memorat: « H. Septala, Mediola-« nensis archiepiscopus, cum egregia « Mediolanensium nobilium & milie tum manu Ierosolymitanam sus-« cepit expeditionem. » Domo profectus fuiffe videtur (post mensem septembr.; cf. Potthast, n. 6124) anno MCCXIX (C. de Rosmini, Storia di Milano, I, 236; Giulini, Mem. di Milano, VII, 358-359; Oltrocchi, Archiepisc. Mediol., 647-649). De eo accuratissime agit Argelati, Bibl. fcript. Mediol., Med., 1745, Il A, pp. 1312-1316, ubi legimus (§ 1), Henricum scripsisse: · TraBatum de expeditione Terra « San&æ & fingulariter contra solda-« num Aegypti, » quod opus deperditum esse videtur.

4 De eius peregrinatione nihil

constat (Gallia chrift., ed. Piolin, IV, 398-399). Præter eum vocantur peregrini : episcopus (Anselmus) Laudunensis (Gallia chrift., IX, 537; Oliv., 1423: archiepiscopus cum Henrico Mediolanensi appulsus), episcopus (Guilelmus) Andegavensis (Oliv., 1405; cf. Potthast, n. 5882, 5892; Gallia chrift., XIV, 573), Ranulfus, Petragoracensis (Posthast, n. 5325; cf. Gallia chrift., ed. Piolin, II, 1472-1473) & Goffredus, Trecorensis (Potthast, n. 5325; cf. Gallia chrift., XIV, 1122), de quorum peregrinatione parum seu nihil consstat. Plura narrantur de archiepiscopo (Guilelmo) Burdigalensi (Potthaft, n. 5325, 5882), qui cum episcopo « Girondino » (id est Gerundino [Gerona]; Raymundus de Palafollo intelligendus esse videtur [cf. España sagr., XLIV, p. 9], qui in sabulo Damiatæ obiit, Oliverio, p. 1405-1406, teste) mense octobr. MCCXVIII in castra christianorum venit & ibi e utilem moram fecit » (Oliv., 1405). Citatur in Epifiola principum (Martène, Ampl. coll., V, 1479) & in urbe Accon subscribit chartam xv. die octob. MCCXXI (Paoli, Codice, I, p. 113, n. 107) & xviij. die eiusdem mensis codicillum a comite Ruthenensi in Accon factum (de Gaujal, Et. hift. fur le Rouergue, 1858, II, p. 97; Martène, Ampl. coll., I, c. 1168-1172; cf. Gallia chrift., ed. Piolin, II, 820-822). 5 Cf. supra, p. xxxvj.

cum fratre Gualtero, regis camerario 1, Milonem, electum Bellovacensem 2 cum fratre Andrea, Herveum, comitem Nivernensem, Hugonem, comitem de Marchia, Herveum de Verzone 3, Milonem 111, comitem de Barro super Sequanam 4 cum filio Waltero, Iohannem de Arcies 5, Andream de Espis-

- 1 Cf. Potthaft, n. 5858; Eracles, 332, 341; Gefla crucig., 52; Fragm. provinc., 190; Oliverius, 1413; Epiflol. Iacob. Vitr., II, 300. Mortuus habebatur xxvj. die octobris MCCXIX (Cartul. ecclef., Parif., IV, p. 174, n. 302).
- 2 Potthast, n. 5819, 5920; Epift. Remenf. in Rec. des hift. de Fr., XIX, p. 659 feq.); Eracles, 331, 332, 341; Gefla crucig., 51; Gest. obs., 102, 104; Ioh. de Tulbia, 132; Lib. duellij, 159; Fragm. provinc., 190; Oliv., 1413, 1427, 1438; Iac. Vitr. Ep., III, 300; IV, 305; V, 380; Récits d'un mènestr., 112-128; Cæsar. Heisterbac., infra 172. Post mortem Philippi episcopi (iv. MCCXVII; cf. Bibl. de l'Ecole des chartes, 1º fer., V, p. 35) electus fuerat Bellovacenfis (cf. ibid., IV, t. 2, p. 560 & fupra p. XIII, not. 2); chartam scripsit nov. MCCXVIII (Peigné-Delacourt, Cartul. de Pabb. de N.-Dame d'Ourscamp., Amiens, 1865, n. 293, p. 184) & captivitatis suæ Babylonicæ mentionem facit MCCXXXI (Chartes de Beauvoir, éd. Lalore, p. 204,
- 3 Oliverius (1406) eum memorat cum Iterio de Tocce apud Damiatam mortuum; Iterij mentio fit in charta comitis Nivernenfis (iul. MCCXVIII) apud Quantin, Recueil de pièces pour faire fuite au cartul. de l'Yonne, n. 211, p. 94; cf. p. 417, n. 976.

- 4 Frater fuit G. de Carnoto. magistri Templariorum. Potthast, n. 5325, 5819, 5892; Ioh. de Tulbia, 131; cf. Lib. duellij, 158, Oliv., 1406. Chartam ante xviij. diem aug. MCCXIX scriptam videas apud Lalore, Cartul. du diocese de Troyes, III, 1878, p. 184-185, n. 12; cf. p. 324; ceterum conferas Coutant, Hift. de la ville de Bar-sur-Seine, I, 74. P. de Croonendael, Chron. du pays & conté de Namur, Brux., 1878, I, 243 seq., eum commiscet cum Theobaldo, comite Barensi. Ab Honorio (anno MCCXX, xvij. die martij) cum filio suo Gualtero mortuus memoratur (Potthaft, n. 6210); d'Arbois, L'ordre teutonique en France (Biblioth. de l'Ecole d. chartes, XXXII, p.4); Lalore, III, pp. 193-194, n. 25; pp. 195-196, n. 28.
- 5 Cum fratre suo Guidone de Pigi post Pascha MCCXIX Damiatam venit (Eracl., 332), in pugna (xxiij. die iunij) eminuit (Gest. obs., 92; Ioh. de Tulb., 128; Lib. duell., 153; Eracl., 337), sed xxix. die aug. captus (Gefla crucig., 52; Geft. obf., 103, 104; Ich. de Tulb., 132; Lib. duell., 159; Fragm. provinc., 190; Oliv., 1413; Iac. Vitr. Ep. III, 300; IV, 305), soldani iussu cum christianis de pace componenda egit (Iac. Vitr., Ep. V, 380) & paulo post mortuus fuisse videtur (d'Arbois, Op. cit., p. 5). Chartam, quam Iohannes

sia 1, & ex parte Odonis, Burgundiæ ducis defuncti, Guidonem de Tilia 2, Pontium de Grancejo 3, comitem denique Ranulfum de Cestria & Savaricum de Maloleone 4. Deinde auctor exscripsit Epistolam Ægidi de Lewes 5 iterumque Relationem de Agarenis 6, Epistolam, quam Honorius dedit ad clerum Gallicanum 7 & Epistolam quamdam Templariorum 8. Quæ sequuntur de prophetia Agap, alio loco illustravimus 9; cetera vero, quæ Damiatæ deditionem spectant, minoris pretij sunt.

dederat ordini Teutonicorum memorat (MCCXXII vj. dec.) vidua eius (Lalore, *Cart.*, III, p. 189-190, n. 19).

r Cum Ioh. d'Arcies captus fuit anno MCCXIX (Eracles, 341), quocum appulsus fuerat (Eracl., 332); de nostro videas d'Arbois de Jubainville, V, p. 134, n. 1168; Lalore, Cartul. du dioc. de Troyes, III, p. 187, n. 16 (sept. MCCXIX), ubi vocatur « Anacteas de Monte Barij dominus Espissijo-Ceterum conferas Quinti b. facr. script., I, præf. xxxv; Gest. obsid., 103, 104; Ioh. de Tulb., 132; Lib. duellij, 159; Fragm. provinc., 190; Iac. Vitr. Ep. III, 300, IV, 305, V, 380.

2 Guido de Tyle (Thil-Châtel, Côte-d'Or) aug. MCCXVIII (Delisle, Cat., p. 405) cum Pontio de Gr. & xij. die aprilis MCCXIX domi moratus memoratur (Layettes, I, 478, n. 1341).

3 P. de Gr. (Grancey-le-Château, Côte-d'Or), comes stabuli Burgundiæ, Damiatam venisse traditur (Eracles, 343), sed Plancher (Hist. de Bourg., II, 233, 267) refert eum iam anno MCCXVIII obiisse.

4 Savaricus, fenescalcus Pictavij, ad votum crucis adimplendum a Galerano, maiore de Rupella æs alienum contraxerat (Shirley,

I, p. 189, n. 164). Crucesignatus vocatur in bullis (Potthaft, n. 5759, 6006 [cf. Rec. des hift. de Fr., XIX, 679], 6095, 25632) & chartis (Les tables de Fonteneau [Société des antiq. de l'Ouest, IV, 190]; Cartul. de l'abbaye de Talmond-Poitiers, 1870, pp. 323-327; n. 444-448). Postquam in Hispania militavit (Annal. Toled., p. 211; Eracles, 343), sub finem septembris MCCXIX Damiatam venit (Ogerius-Marchifa, infra 239; Oliver., 1413; Eracles, 343; Gesta crucig., 53; Gesta obsid., 104; Ioh. de Tulbia, 133; Lib. duellij, 160; Fragm. provinc., 194); mense aprili MCCXXI domi fuit (Archiv. histor. de Poitou, I, p. 91).

5 Martène, Thef. anecd., I, 874-875; scripsimus: Ep. principum. Utramque simillimam ac fere eandem esse constat; sed prior epistola ad nostrum textum maxime accedit: desunt tamen verba: eadem vero hebdomada, usque ad: Moyses signa secit.

6 Pseudo-Iacobus, Hist. or., 1128: falso impressum est 828.

7 Annal. Dunstabl., infra 66-67. 8 Zarncke, D. Prefb. Ioh., p. 53, § 47; 57, § 1. Epistola Templariorum ipsa non exstat, sed ille textus simillimus.

9 Quinti b. facri script., I, p. xlij-xlviij.

§ 71. In Notis S. Arnulfi Mettenfis de historia Damiatina levissima continentur.

§ 72. VINCENTIUS BELLOVACENSIS in Memoriali suo, quanta cum alacritate Iacobus Vitriacensis in Brabantia crucem

prædicaverit, illustrat, sed

§ 73. In Speculo historiali exscripsit Pseudo-Iacobi seu potius Oliverii Historiam Damiatinam & Alberici chronicon, cui addidit brevissimam relationem de clade christianorum.

\$ 74. IOHANNES DE S. THEODORO Speculum VINCEN-

TU verbo tenus sequitur.

- \$ 75. Gravissima vero continentur in textu qui inscribitur: Récits d'un ménestrel de Reims, qui omnino convenit cum Continuationibus Guilelmi Tyrensis. Noster enim cum illis captionem urbis Damiatæ non legato Pelagio, sed regi Iohanni attribuit; unde colligi licet, auctorem non clericum, sed equitem fuisse, fortasse in familia Milonis electi versatum, de quo accuratissime agit. Solus noster viros nobiles Andricum, comitem de Pingin, dominum de Lupines, Iohannem Fuinon citat, solus colloquium, quod rex Iohannes cum Milone de pugna cum bostibus facienda habuit, communicat, & narrat Saracenum quemdam in cortice insutum vinculis christianorum elapsum, sed iterum captum & denique intersectum suisse. Arcem Tanim commiscet cum Babilonia urbe; cetera levissima sunt.
- § 76. STEPHANUS DE BORBONE de duobus crucesignatis nonnulla narrat, quæ ad historiam quinti belli sacri quodam modo pertinent.
- § 77. THOMAS CANTIPRATENSIS varia mirabilia narrat, quibus illustratur, quomodo crucis prædicatores officio functi fuerint 2; iis quæ de peregrinatione nocturna in Terram Sanctam facta narrat, similia sunt, quæ Cæsarius Heisterbacensis 3 refert.

1 Similia referentur in Fragm. provinc. (Quinti belli f. script., I, p. xxxiij).

2 De Henrico, fratre Coloniensi (p. 125), postea priore provinciali prædicatorum urbis Accon, conferas lib. II, c. 57, n. 29, p. 560-561; Quétif & Echard, Script. Dom., I, 94; Sighart, Alb. Magnus, 27-29. Cum Ludovico IX in Terra Sancta versatus & ibi mortuus suisse traditur (ibid. not., pp. 118-119, in lib. II, c. 43, n. 4). Oppidum Martis, quod textus memorat (p. 125), commentator Thomæ explicat: Marburg in Hassia (not. in lib. I, c. 19, n. 3, p. 20-21).

3 De religioso Winando (Dialog., X, c. 2 [tom. II, pp. 218-219]),

- § 78 & 79. RICHERUS SENONENSIS & auctor Continuationis Clarimariscensis pauca & levissima tradunt.
- \$ 80. IOHANNES FRASQUET excerpfit VINCENTIUM BEL-LOVACENSEM 1.
- § 81. Austor Chronici S. Medardi Suessionensis falso pacem in x. annos a christianis fastam fuisse refert.
- § 82. Guilelmus de Nangiaco 2 exscripsit Roberti Abolant Chronicon.
- § 83. Bernardus Guidonis 3 fequitur Iohannem Frasquet.
- § 84. AMALRICUS AUGERIUS brevissime VINCENTIUM excerpsisse videtur; regem Britanniæ quinto bello sacro non intersuisse ceterum satis constat.
- § 85. IOHANNES DE COLUMPNA 4 sequitur VINCENTIUM BELLOVACENSEM & Chronicon Turonense.
- § 86. In Chronico Rothomagensi nihil novi continetur; fratres Henrici & plures filios Iohannis regis 5 in castris christianorum versatos suisse nescimus.
- § 87. In textu, qui inscribitur Chronique de France, repetitur Relatio Remensis; verba Sasadin & Tanis commutantur in Salhadin & Accon.
 - § 88. Anonymus in Chronique de France & des croi-

de Eberhardo milite (ibid., V, c. 37 [I, pp. 321-323]), de Gerhardo de Holenbach (ibid., p. 219; cf. VIII, c. 59 [tom. II, p. 131]). Eberhardus & Gerhardus diaboli auxilio iter fecerunt; Gerhardus de India domum transportatus fuit. Ceterum conferas Röhricht, Beitr., II, 400; Alex. Kaufmann, Cæf. von Heisterb., pp. 133-

- 1 Eadem relatio continetur in codice Paris, B. nat., lat., 6653, fol. 7 vo.
- 2 De quo Delisse in Mêm. de l'Inst., XXVII, 287 seq.; cf. N. Arch. für ält. d. Gesch., V, 425-510.
- 3 De quo Deliste in Not. & Extr., XXVII B, p. 169-457.

4 Hunc non medio sæculi XIII (Rec. des hift. de France, XXIII, p. 106-107), sed usque ad MCCCXL circiter vixisse primus Waitz (Mon. Germ. SS., XXIV, 266-269) docuit. Iohannem de Columpna, unde Trithemius, Chron. Hirfaug. (cf. Hontheim, Prodrom., 1188; Brower, Annal., II, 120), & S. Antoninus hauserunt, falso narrare archiepiscopum (Theodericum) Trevirensem crucesignatum & anno MCCXXI ab imperatore Damiatam missum fuisse, exposuit Görz (Mittelrh. Reg., II, p. 421, n. 1551, not. 1).

5 De Oliverio, eiusdem filio, cf. supra p. xxviij, not. 3.

sades epitomen nobis præbet, e Continuatione Guilelmi Ty-RENSIS factam, quæ sub nomine ERNULII vulgata est. Falso pro rege Cypri in urbe Tripoli mortuo vocat regem Armeniæ.

§ 89. Epitome bellorum sacrorum nihil novi offert Austor qui satetur se sua « ex Historia vulgari » hausisse, aperte recensione quadam ERNULII usus est, breviore autem quamquævis quæ adhuc supersit.

§ 90. In Chronico Britannico crucesignati Hervei de Leone

mentio fit, de quo G. BRITO plurima attulerat 1.

§ 91-93. SEBASTIANUS MAMEROT, NICOLAUS LE HUEN, PETRUS D'ESREY sequentur ERNULII textum; Nicolaus lapsu calami pro MCCXIX scripsit MCCXX.

§ 94. Rudimenta novitiorum pro maxima parte manarunt e VINCENTII BELLOVACENSIS Speculo; cetera nibil valent. In Mer des histoires textus gallice versus est.

IV

TESTIMONIA E CHRONICIS IN GERMANIA SCRIPTIS EXCERPTA.

§ 95. In Chronicæ regiæ Coloniensis continuatione secunda, a Waitzio reperta ac primo edita, nonnulla nova legimus de crucis prædicatore Iohanne Xantensi, apud Khuik concionante 2. Quæ vero de pace a Safadino violata austor affert, ceteris sontibus non confirmantur. Anno enim MCCVII soldanus pacem secerat in tres annos 3, sed postea, Iohanno rege coronato (iij. ostob. MCCX), terram christianorum ingressu, urbem Accon (non vero Hierosolymam, quæ in ditione soldani erat) denuo impugnavit 4, quo sasto, anno MCCXI Iohannes novam pacem secit, sed Innocentium papam (MCCXV) legati

1 Infra, pp. 79-80.

2 Qui crucis prædicator sæpissime memoratur (Röhricht, Beitr., I, p. 55, not. 22; II, 257, not. 18; cf. infra Cæsar. Heisterbacens., 162, 165), eodem teste (VI, 31 not., tom. I, 382), anno MCCXXII, abbas S. Trudonis Leodiensis factus est; cf. Gelenius, Vita

f. Engelberti, p. 198. Iohannes Xantensis anno MCCXV (xxxj. die iulij) chartam Friderici testis subscripsit Aquisgrani (Böhmer-Ficker, Reg. imp., n. 822).

3 Eracles, 309; cf. Marin. Sanut., pp. 205-206; Ibn el-Atir (Rec.des hift.or.d.croif., III, p.106). 4 Eracles, 312; M. San., l. c. Iohannis de Tor precibus adiit 1. Solus noster Frisonibus in Lustania morantibus cl. naves attribuit 2, & xxviij. diem ostobris indicat 3, quo castellum Alcassar captum st. Cetera levia sunt.

§ 96. In eiusdem Chronicæ continuatione tertia de itinere crucesignatorum Rhenanorum & Frisonum copiosissima & gravissima reperiuntur 4. Possquam enim auctor de fabulosa Ulixibonæ historia disseruit 5, diligentissime narrat, quomodo crucesignati arcem Alcassar 6 obsesserint & ceperint, quamquam quatuor reges Saracenorum suis auxilio venissent 7. Deinde excerpsit Oliverii Historiam Damiatinam & Epistolam Hermanni, ordinis Teutonicorum magistri.

§ 97. In Annalibus Claustroneoburgensibus plura nova continentur; ducem enim Austriæ xvj. dierum spatio transfre-

1 Eracles, 317, 319; Ernoul, 291; Pseudo-Iacobi Vitriac. Hist. Hieros., 1124. Quando & quamdiu pax cum Saracenis facta est, e fontibus occidentalibus accurate cognosci non potest.

2 Epift. Guil. comitis in Rayn. Annal., 1217, § 35: c., sed Contin. reg. tertia, p. 148 clxxx. naves memorat; cf. Quinti belli facri script. min., I, xij, not. 1.

3 xxj. die octobris (Chron. regia Colon. cont. tertia, p. 151; cf. Gesta crucig. Rhenan., 33); xviij. die eiusdem mensis (Ruy de Pina, 225); Rein. Leod., infra p. 329, sept. x. Capti fuisse dicuntur tria millia (Gesta crucig., 33), duo millia & l. (Chron. reg. Col., 151), duo millia (Epist. Guil. Holl., 1217, §§ 34-35); cf. supra p. xxxix.

4 Cf. Quinti belli sacri min., I, præf., x-xvj; Carmen de expugnatione Salacia, 349-354; Epist. episc. Lustan. & Guil. comitis in Rayn., Annal., 1217, & 32-35, 35-36; Ruy de Pina, infra, pp. 215-225, & Oliver., 1401.

5 De Achille & Ulixe, fabulosis Ulixibonæ conditoribus, videas Azevedo, Fundaçao di Lisboa, pp. 125-128; 163 & s.; Perreira de Castro, Ulyssea ou Lisboa ediscada, Lisboa, 1636; Antonio de Sousa de Macedo, Ulyssepo, Lisboa, 1640.

6 Cuius principi christiani centum (Gesta crucig., 30: mille) captivos annuatim dare cogebantur; in Carmine Salacia, 350 legimus:

« In quinis lustris hominum ter millia « quina

« Illi ceperunt five dedere neci. »

7 Quatuor reges (in Ep. Luftan. epifcop., 1217, 28 32-35), tres (in Carm. Salac., 351), quorum duo vel unus (Gesta crucig., 32; Oliv., 1401) cæsi sunt Epistolam episcoporum Lusitanicorum cum Chronica Coloniensi singulis elocutionibus arctissime convenire constat, sed iterum utraque discrepat; carminis vero de Salaciæ captione vestigia in neutra adsunt.

tavisse, christianorum exercitus xxxv. millia inundatione, & dcc. sacerdotes & clericos igne græco periisse, nusquam reperies. Quæ auctor de canali a Soldano facto 2, de destructione urbis Ierusalem 3 & de Ulrico Pataviensi narrat 4, aliis sontibus consirmantur.

§ 98 & 98 a. Burchardus Biberacensis primum narrat, episcopum Halberstadensem 5 & Conradum de Marburg 6 crucis prædicatores electos fuisse, tum ubique creditum fuisse, ab Honorio Terram Sanctam liberatum iri, in auctumno MCCXVII multa miracula sacta 1, multos Romanos crucessignatos & Teutonicos inutiles peregrinos in Apulia, voto

1 Leopoldus sub finem augusti portu Salonæ egressus (Thom. Archidiac., infra 230), Cyprum appulit festo nativitatis s. Mariæ (Potthaft, n. 5586; cf. 5622), deinde v. die maij MCCXIX, castris Damiatinis relictis, xxij. die iulij in claustrum Campi Liliorum venisse traditur (?) una cum nonnullis reliquiis a Balduino (!) acceptis (Hanthaler, Fasti Campil., 1756, p. 1308; cf. Riant, Exuv. Conflant., II, p. 283, n. 71; I, p. CCXVII). Sub finem septembris Vindobonam rediisse videtur (v. Meiller, Babenb. Regg., p. 123, n. 155).

2 Oliver., 1431, 1434; Eracles, 350; Ernoul, 307; Oger. Panis, infra 240; Epift. Phil. de Albin. & Petr. de M. Acuto in Rog. de Wend., Flor. hift., IV, 76 & 78; Reinaud, Extr., 414-415. Foffa ifta inter Damiatam & Mansfuram in occidentalem Nili ripam se infundens crucesignatis opportuna, laudatur a Nicolao, patriarcha Alexandrino (Raynaldi, Annal., 1223, § 9-10).

3 Coradinus qui sub finem martij MCCXIX (Wilken, VI, p. 237, not. 77, datum ex Abû Schâmâh eruit) muros, multis occidentalibus chronicis testibus, destrui iussit, dixisse fertur: « Ter-« ram nostram non muris sed auxi-« lio ensium & equitum protegere « volumus! » (Iakût in Zeitschr. d. D. Morgenl. Gesell., XVIII, p. 464; Moudjir ed-din, ed. Sauvaire, Paris, 1876, pp. 85-86.)

4 Ulricus II, qui anno MCCXV crucem affumpserat (Röhricht, Beitr., I, 4), mense maij cum Ludovico, duce Bavarize, Damiatam appulit (Rad. de Coggesh., infra p. 334; Oliv., 1427; cf. 1434) & xxx. die oétobris (Schöller, Die Bischöse v. Passau, 1844, p. 59: xxxj. oétob. MCCXXII), anno MCCXXI (Adelzreiter, Annal. Boic., ed. Leibnitz, p. 622; von Meiller, Reg. Salzburg, p. 228. n. 258; cf. Böhmer, Mon. Wittelsbac., p. 9) in reditu obiit.

5 Potthaft, n. 4727.

6 Potthaft, n. 6194, 6244, 6311, 6414; 26053; Mon. Germ., Ep., n. 166; cf. Henke, Konrad v. Marburg, 1861, Kaltner, K. v. M., 1882.

7 Stellam in directo sideris illius, quod astrologi vocant coronam Ariadnæ, maiore atque unquam lumine refulsisse (Burch., 379). apostolica auctoritate dilato, remissos suisse 1. Solus noster nomina militum præbet qui in primo impetu 2, in turrim maritimam sacto, cediderunt: Henricus de Bussmannshausen & N. de Hostete, & inter alios crucesignatos memorat Sigfridum, episcopum Augustensem, & comitem de Vohburg 3. De Templariis cum Saracenis in navi pugnantibus alia narrat ac ceteri sontes 4, ex relatione « cuiussdam eas pugnas prosixius describentis », & cum Epistola Hermanni magistri Teutonicorum » convenit dicens, christianos quorumdam proditorum auxilio urbem cepisse. Quæ de tributo singulorum sterlingorum narrat, falsa sunt.

\$ 99 & 100. Annalibus Schirensibus & Gottwicensibus

nihil novi inest.

§ 101. In Vita S. Engelberti legimus, regem Iohannem Coloniam venisse anno MCCXXIV 5.

§ 102. In Continuatione Claustroneoburgensi III repetuntur, quæ in Annalibus Claustroneoburgensibus (p. 97) legimus.

§ 103. In Chronicæ regiæ Coloniensis continuatione quarta nova reperimus, scilicet christianorum exercitum, Damiata

1 Cf. Ernoul, infra p. 294.

2 Historia Patriarch. (in Reinaud, Extr.), 390, nuntiat primum impetum factum fuisse cum lxx. navibus, xxiij. die iunij, secundum cum iv. navibus, iij. die iulii; tertij dies non memoratur (pp. 391-392). Primus impetus siebat revera (Gessis obsid., 75; Ioh. de Tulbia, 120, & Lib. duellij, 144, testibus; cf. Gest. crucig. Rhen., (39-41) j. die iulij; Oliverius (1403) dicit: « circa sestum s. « Iohannis Baptistæ ».

3 Siegfridus, episcopus Augustensis, initio anni MCCXIX ante Damiatam fuisse videtur (Mon. Boic., XXXIII, 55), eumque comitabatur Diepoldus de Vohburg, qui vero anno MCCXX (sept.) & sequenti domi versatur.

4 Quinti belli sacri script., I, p. xxj, not. 2.

5 Röhricht, Beitr., I, p. 61,

not. 70. Chartam quam Iohannes rex anno MCCXXIII (februario) scripsit, videas in Quantin, Rec. de pièces pour faire suite au cartul. de [Yonne, 135]. Engelbertus anno MCCXVcrucem assumpserat, sed paulo post archiepiscopus Coloniensis factus, anno MCCXIX Hermanum, decanum Bonnensem, Romam misit, Honorium rogaturus, ut ipsum a voto absolveret; quod ille primum quidem renuit, tandem vero fecit, ea conditione, ut nonnullos milites pro se in subsidium Terræ Sanctæ mitteret, necnon vicesimam plenam solveret (J. Ficker, Engelbert d. Heilige, pp. 140, 250, 340-341). Quum vero Iohannes apud eum versaretur, Engelbertus dixisse fertur, se in animo habere, ut contra Saracenos Hispaniæ proficisceretur (Ibid., p. 144).

egressum, cc. millia virorum habuisse, dccl. naves christianorum ab hostibus combustas, & soldanum pollicitum fuisse e se regnum e Ierusalem eis redditurum, urbem reedificaturum Damiatam, quiete cum adiacente regione ad xx. milliaria possidendam, ne e ulterius in terram suam procederent. > Quæ omnia in falsum austa sunt.

§ 104. Cono, præpositus Lausannensis, nonnulla de Ber-

tholdo episcopo nuntiat 1.

- § 105 & 105 a. Cæsarius Heisterbacensis in Dialogis & Homiliis ² plurima refert, quibus illustratur, quales crucis prædicatores fuerint ³, &, nonnullis locis, Gesta crucigerorum & Oliverii Historiam Damiatinam sequutus, de visionibus ⁴ & captione urbis Damiatæ nuntiat; pauca ex ore peregrinorum ipsorum se audivisse consirmat, inter quos Frisones, Henricus de Ulmen & Henricus canonicus Coloniensis vocantur. Memoria digna sunt verba quibus ineptias crucis prædicatorum vituperat.
- § 106. Albertus Stadensis confirmat, multos peregrinos de urbe Massilia anno MCCXVII in Terram Sanstam profectos suisse 5, inter quos Oliverium Scholasticum, tum
- 1 In bulla quadam Honorij (Mon. Germ., Ep., I, 90, n. 124), Bertholdus memoratur, cuius auxilio papa pecuniam Damiatam mittere desiderabat; episcopus enim Ianuæ navem conduxerat, sed priusquam iter arriperet, mortuus est (Mém. histor. sur le diocèse de Lausanne, ed. Schmitt, Fribourg, I, 1858, 452-461; comte de Blancmesnil, Les falles d. croif., 26-27; Gallia chrift., XV, 354). Textus noster prostat quoque in Fontib. rerum Bern., Bern, II, p. 25, n. 17, & in Mem. & docum. de la Suife Rom., VI, pp. 46-47, & XIX, pp. 190-191, n. 844.
- 2 De indole Dialogorum & Homiliarum videas, Alex. Kaufmann, Cæfar. von Heisterbach, Köln, 1862; Wybrands in Bijdragen (ed. Moll & de Hoop-Schef-

- fer, II, Amsterd., 1872) & Unkel, in Annalen des hist. Vereins für d. Niederrhein, Köln, 1879, 1-68.
- 3 Oliverius in epistola sua ad Philippum comitem Namucensem data (Mon. Germ., SS., XXIII, pp. 473-474) ipse dicit, secum abbates Cistercienses (quorum in numero abbatem Heisterbacensem), Præmonstratenses & Cluniacenses, anno MCCXIV, in Frisia crucem prædicavisse.
- 4 Cf. supra, p. xix. Ecclesiam, (p. 170) quam Cæsarius memorat, Worperius (p. 154), non in Wielstrup prope Franckeram, sed ad orientem Lavicæ sluminis in terra Groningensi ædisicatam suisse, dicit.
- 5 Cf. De itinere Frisonum in Q. b. sacri script., p. 67.

xxx. millia christianorum, pace cum soldano facta, liberatos esse.

§ 107. Gestis Trevirorum nihil novi inest.

§ 108. Continuatio Admuntenfis nititur in Annalibus Claustroneoburgensibus.

§ 109-110. Continuatione Garstensi & Chronico mundi

saxonico levissima nuntiantur.

- § 111. In Annalibus Marbacensibus inter crucesignatos numerantur Bambergensis episcopus 1, dux Meraniæ, Poppo de Henneberg & Ludovicus de Ettingen, comites 2. Fontem memorat historiam quamdam « in armario Novi-Castri » asservatam 3, quæ Oliverii Historia vel Liber duellij esse videtur. Quæ de exercitu regis Persarum narrat, ex obscura & consusa historia regis David manarunt.
- § 112. MINORITA ERPHORDENSIS de concilio Lateranensi narrat, quæ plurimis chronicis accuratius nobis nuntiantur.

§ 113. Anonymum Austriacum in Chronico rhythmico

tertij & quinti belli sacri historiam commiscere apparet.

§ 114 & 115. Annalibus Scheftlariensibus minoribus & Annalibus Spirensibus historia quinti belli sacri levissime tangitur; alterius chronici auctorem falso pro octavo diem vicesimum quartum septembris memorare satis constat.

§ 116. HERMANNUS ALTAHENSIS crucesignatorum, Ber-

tholdi & Alberti, comitum de Bogen, mentionem facit 4.

§ 117. In Annalibus S. Rudberti Salisburgensis dux Meraniæ lapsu calami scribitur « Navarriæ ». Solus noster narrat propositum Salisburgensem & Fridericum Berchtesgadensem iter arripuisse 5, comitem de Bogen turrim maritimam oppugnantem 6

1 Frater erat Ottonis, ducis Meraniæ, quocum anno MCCXVII in T. Sanctam profectus est (Oliver., 1397; v. Oefele. *Die Grafen von Andechs*, Innsbr., 1877, pp. 33, 179).

2 Röhricht, Beitr., II, 365, 368,

371, 372.

3 Quinti belli facri script., præf., xxiv, not. 2. Petrus quondam abbas Novi Castri (Neuburg) ab Innocentio III prædicator crucis vocatus fuit (Pott-haft, I, n. 4727).

- 4 Röhricht, Beitr., II, 366; dies mortis Alberti etiam memoratur in Necrolog. Altah. (Mon. Boic., XII, 289, XIII, 279; Arch. f. öfterr. Geschichtsq., XXV, 353) & in Mon. Windberg. (Mon. Boic., XIV, 102).
- 5 Röhricht, Beitr., II, 365, 374.
 6 Signiferum Leopoldi die
 Bartholomæi cecidisse confirmat

& Luitoldum de Plaien! redeuntem obiisse; solus longitudinem catenæ Damiatinæ notat. Cetera vel ex Oliverii Historia manarunt, vel levissima sunt.

§ 118. In Narratione de Ottonis IV morte nonnulla reperimus, quæ ad crucis votum pertinent ab eo iv. o&., anno MCCIX, fa&um 2.

§ 119-123, 124-128. In Annalibus supra (p. 187, 189-

191) impressis nihil continetur quod memoriæ dignum sit.

§ 123. Austor Chronici rhythmici Austriaci laudes Leopoldi ducis celebrat, & quam egregie inter ceteros christianorum principes res in bello Damiatino gesserit; poeta aperte historiam tertij & quinti belli sacri commiscet 3.

§ 123 bis. In Libro fundationis monasterij Zwetlensis accuratissime refertur, quæ Hademarus de Chunringen, Hiero-

Oliverius (1404); prima die iulij nepotem Leopoldi obiisse referunt Gesta obsid., 75; Ioh. de Tulbia, 120; Lib. duellij, 144. Num vero comitem Bertholdum de Bogen intelligere posimus, ignoramus; Hermannus Altahensis (p. 184) diem mortis (xij. aug.) memorat, neque ullo verbo dicit, Bertholdum in oppugnatione turris obiisse.

1 Cum textu nostro verbo tenus convenit Magnus Reichersb. (Mon. Germ., SS., XVII, p. 527). Leutoldus IV xxviij. die aug. MCCXIX obiit (v. Meiller, Rg. archiep. Salzburg., p. 224, n. 234-235; p. 534, n. 95; Filz, Gefch. von Michaelbeuren, I, 238-245, 259; II, 757 seq.), sed nescimus, num Trewiso an Tarwis (in Carinthia) intelligenda sit.

2 Winkelmann, K. Otto IV von Braunschweig, pp. 404-405; cf. 198, 206-207; Böhmer-Ficker, Regest. imper., V, p. 153. Hurter, Innocenz III, vol. III, 634, pro Cameracensi (Iohanne) falso vocat « Camarinensem » episcopum illum, a quo Otto crucis fignaculum acceperit. Non prætereunda esse videntur quæ admiraldus quidam fratri Guilelmo, in urbe Accon moranti, de Ottone dixisse fertur: « Neminem ex regibus vestris « timemus, neque ipsum imperaetorem vestrum Fridericum, sed e ficut legimus in libris nostris, im-«perator quidam cito furget Otto «nomine, qui terram hanc cum civitate Ierusalem cultui chrise tiano restituet. » (Cæsar. Heisterbac., Dialog., lib. II, c. 15 (ed. Strange, II, pp. 187-188). Nonnullos historicos Italiæ narrare, Ottonem in castris Damiatinis versatum fuisse, infra memorabimus. Sine dubio hoc nuntio subest, ut ita dicamus, guelfica fabulæ imperialis variatio.

3 Leopoldum vero arcem Montfort (El-Korain) ordini Teutonico dedisse confirmatur charta quæ exstat apud Strehlke, Tab. ord. Theuton., n. 72; ceterum conferas Röhricht, Beitr., II, 372. folymam profecturus, cum monachis colloquutus sit, quæ de sepultura sua suis mandaverit 1, & quomodo procella precibus monachorum sedata 2, diem supremum obierit 3.

§ 129. In Chronico Sanpetrino Conradus de Marburg crucis prædicator vocatur 4; ceterum auctor Oliverii Histo-

riam Damiatinam exscripsit.

§ 130 & 131. MARTINUS FULDENSIS & DETMAR fequuntur VINCENTIUM BELLOVACENSEM.

- § 132. Chronicon Zwetlense manavit ex Annalibus Claustroneoburgensibus; sed pro diebus XVI, lapsu calami
- scribitur XLII.
- § 132 bis. In Chronica comitum Gelriæ & Markiæ plurima nova afferuntur; solus noster nomina multorum principum Germaniæ enumerat, de quibus in catalogo crucesignatorum accuratius agendum erit, quem in alio volumine dabimus.
 - § 132 ter. Quæ in Annalibus S. Stephani Frisingensis de

quinto bello continentur, levissima sunt.

§ 133. In Annalibus Mellicensibus abbatis Hademari

crucesignati mentio fit 5.

- § 134. HERMANNUS CORNER pro maxima parte exscripsit VINCENTIUM BELLOVACENSEM 6, sed numerum xxx. millium (quem præbent Annales Stadenses) in cccxxx. mutavisse videtur, ut nomen Sefadini in Coradini mutavit.
- § 135. FELIX FABRI sequitur IOHANNEM DE COLUMPNA; Damiatam falso Pachneumurum vocat.
- § 136. GEORGIUS DE GUMPPENBERG brevissime narrat de itinere crucesignatorum, de captione Damiatæ, quam Ramnat nominat, & de destructione Ierusalem; pro Coradino scribit « Ebeadim ».
 - 1 Cf. supra p. xxix, not. 5.

2 Cf. supra p. xxvj.

3 Hademarus II testatur chartam Leopoldi MCCXVII xxvj. die iunij (v. Meiller, Babenb. Reg., p. 122, n. 151) apud Campum Liliorum (?); sed deest inter testes apud Glemonam (ibid., n. 152); filius eius H. reversus testatur anno sequenti j. die augusti (Böhmer-Ficker, n. 942). Cum anno vero, quo noster obiisse fertur, MCCXVII (xxj. die iulij)

priusquam Salonem venerit, non conveniunt, quæ in Fundat. Zwetl. de itinere eius navali legimus (Friess, Die Herren von Kuenring, Wien, 1874, p. 50).

4 Cf. supra p. xlvij, not. 6.

5 Mortuus est vij. die novembr. MCCXVII (Keiblinger, Gesch. des Benedict. Klost. Melk, I, 309-311).

6 O. Lorenz, Deutschlands Geschichtsquellen, 1I, 169. § 137-141. Quæ H. Schedel, S. Brandt, I. Wimphelingius, I. Nauclerus & I. Staindel referent, ex fontibus supra (p. 194-195) laudatis manaverunt.

§ 138 bis. In Gestis abbatum Bergensium de morte Henrici abbatis nonnulla referuntur, de cuius peregrinatione

alias nihil scimus.

§ 142. IOHANNES TRITHEMIUS pro maxima parte exscripfit IOHANNEM DE COLUMPNA, solus vero Iohannem comitem de Sponheim 1 crucesignatum vocat; nomina Hennebergensis & Œttingensis comitum fortasse ex Annalibus Marbacensibus desumpsit. Quæ de christianorum clade & redditione Damiatæ narrat, aperte ex Chronicæ regiæ Coloniensis continuatione quarta (p. 160-161) abbreviata sunt; quare textus ille (p. 196) minoribus typis imprimendus erat.

§ 143. IOACHIM DE WATT levissime agit de historia quinti

belli sacri cui tertij historiam immiscet.

§ 144. IOHANNES AVENTINUS pro maxima parte sequitur Annales Marbacenses & S. Rudberti Salisburgenses; cetera parum valent. Archiepiscopum Salisburgensem quinto bello sacro non interfuisse inter omnes constat.

§ 144 bis. Th. KANTZOW de duce Casimiro in Terram

Sanctam profecto pauca affert 2.

§ 145. IOHANNES HEROLD, ut supra notavimus (p. 201), e multis fontibus historiam compilavit. Quæ in capite VIII narrat, maxima ad OLIVERII Historiam Damiatinam accedunt, quamquam verba abhorrere videntur. Neque tamen aliquid novi affert; quæ ab Oliverij textu, typis maioribus impressa, maxime abhorrent, non ex aliquo sonte ignoto vel amisso manarunt, sed vel male intellecta aut coniuncta, vel sicta, vel rhetorico stilo amplisicata sunt.

§ 146. Heineccius sequitur Chron. reg. Coloniensem &

BURCHARDUM BIBERACENSEM.

1 Trithemius (Chron. Sponh., 266) præter comitem Iohannem crucefignatum vocat abbatem Iohannem de Sponheim, qui anno MCCXVII profecturus, vices suas priori Riginfried tradidit gerendas (G. Lehmann, Gesch. der Grafsch. Sponheim, I, 23; cf.

Görz, Mittelrh. Reg., II, p. 365, n. 1329); anno MCCXVIII (xxv. die martij) cum multis reliquiis domum redierunt (Chron. Sponh., 266; Lehmann, l. c.; cf. Görz, n. 1364).

2 Cf. Pommer. Urkundenb., II, p. 148.

V

TESTIMONIA E CHRONICIS IN HISPANIA SCRIPTIS EXCERPTA.

§ 147. In Annalibus Toletanis perpaucis verbis mentio sit captionis castelli Alcassar 1; pugna, qua quattuor reges ab obsidentibus sugati sunt, xxv. die septembris 2 sacta suisse memoratur; cetera ad quintum bellum sacrum non pertinent 3.

§ 148-155. Quæ in Chronicis supra (p. 212-214) ex-

cerptis narrantur levissima sunt.

- \$ 156. RUY DE PINA pro maxima parte convenit cum historia captionis Alcassar, quam præbent Chronicæ regiæ Coloniensis continuatio tertia & Carmen de oppugnatione Salaciæ; attamen nonnulla nova addit. Primum enim Suerium, episcopum Ulixibonensem, falso Matthæum vocat 4, & sermonem ab eo ad crucesignatos faetum, sed sietum, nobis communicat; deinde præter Templi magistrum Petrum & ordinis de Palmela commendatorem 5, priorem Hospitalariorum memorat. Saracenorum quattuor reges 6, nuntiat auetor, ut arcem obsidione liberarent, progressi sunt & apud Sytimum 7 castrametati,
- 1 Nomen « Cafrbodenex » mutatum est e Kafr-Abū-Danes (Quinti belli f. fcript., I, præf. xiij, not. 1). Cancies intelligendum est Caceres.
- 2 Eundem diem vocat Mariana, p. 215; xj. diem septembris præbent Gesta crucig. Rhen., 32, Chron. reg. Colon. cont. tertia, 150, & Ruy de Pina, 223.
- 3 De expeditione, quam mense novemb. MCCXVIII Savaricus de Maloleone contra Caceres fecit, soli nostri Annales accuratius referunt; ceterum conferas Schirrmacher, Gesch. Castil., 1881, D. 347.
- 4 Matthæum (cf. Mariana, 214) non tum fuisse episcopum Ulixibonensem diligentissime confir-

- matur in Brandão, Monarch. Lufit., Lisboa, 1632, IV, pp. 89-90. Casa santa (p. [216) est Setubal.
- 5 Martinus Pelaez Barragan, de quo videas Brandão, IV, pp. 93-94; Historia de las ordin. de Caballiera, ed. José Gil Dorregaray, Madrid, 1864, I, pp. 128-129. In Chron. regia Colon. (supra 149) quoque memoratur & (p. 150) Petrus, magister Templariorum.
- 6 Reges eodem ordine, quo in Chron. reg. Col. (p. 150) enumerantur, noster memorat. Dux Maurorum vocatur El-Mustansir (Roudh el-Kartas, Hist. des souverains du Maghreb, ed. Beaumier, Paris, 1860, p. 345).
 - 7 Nescimus quod nomen nos-

quare Portugalenses, quorum in exercitu vix ccc. equites 1 erant, iam de reditu cogitabant. Saraceni vero, Portugalensium nave cum cc. hominibus capta, classem peregrinorum frustra capere conati, quinque cursoribus præcedentibus ingenti cum clamore & tubarum sonitu accesserunt, sed christianis xxxvj. naves, duce Henrico de Nehusa 2, & xx. millia 3 Portugalenfium succurrerunt. Nonnulli, pergit auctor, confirmarunt, christianos primo congressu fugatos iam in eo convenisse, ut recederent, sed episcopum Ulixibanensem sermone & Dei imploratione animos erexisse ac subito in aere militem visum fuisse, sole clariorem, cuius in pettore stellæ crucis rubræ ad instar fulgerent 4. Sequenti die episcopus Suerus animos sermone excitavit, & christiani splendidam victoriam reportaverunt; nam duo reges & xxx. millia hostium ceciderunt. Qua de causa Saraceni, qui navibus arci subventuri erant, sese receperunt 5. Christiani vero, quum arcem iterum cinctam nullo modo capere potuissent, consilio ducis classis exstruxerunt turrim ligneam, turribus arcis altiorem 6, & obsessos ita urserunt, ut de deditione agerent;

tris temporibus habeat. In Roudh el-Kartas, pp. 345-346, de pugna legimus: « Hæc fuit una ex « maximis cladibus, quam Muf-elimi unquam passi fuerunt. » — « Mussimi priusquam cum hos-etibus manus consererent, cladis « apud El-Oukab (Navas de To-elosa) acceptæ recordati in sugam « se verterunt. Hostes vero canibus « furibundis non impares & invicti « eos acriter persequuti ensibus « strictis usque ad unum omnes « trucidarunt. »

I Vix c. equites (Carmen Salac., 352); xxxiv. equi & roncini (Rein. Leod., infra 329).

2 Id est Henricus de Nussia (Neus); e provincia de Trageyto (p. 220), id est Traiecto, naves venisse dicuntur. Pariter nomen Guilelmi castratur (Iliquino). Emmanuele Fario i Sousa (Epitome de las histor. portug., Madrid, 1628) qui nostrum Ruy de Pina excerpsit, ducem navium xxxvj. vocat (pp. 378-379) « Enrique de Vmenser.»

3 Druardus, 226, eundem numerum præbet. Rex ipse in exercitu non erat, ut Ruy de Pina recte notat, quum morbo affectus Colimbriæ remansisset (Schirrmacher, Gesch. Castiliens, 1881, p. 345, not. 2).

4 Tres visiones memorantur in Epist. episcop. Lusti. in Raynaldi Annal., 1217, & 32-34; Chron. reg. Colon., 150; cf. Gesta crucig., 32-33; Cæsar. Heisterb., 171, 175; Rein. Leodiens., infra p. 329.

5 Triginta hostium naves (Carm. Salac., 352); numerum non offert Chron. reg. Colon., p. 151.

6 Duas turres (Carm. Salac., 353). Ad machinas construendas octo naves christiani impen-

postulabant quidem, ut sibi bona & vita salvarentur; sed vita tantum eis concessa est. Tribus diebus postquam portæ arcis apertæ sunt, princeps ipse exiit & baptizatus est. Dux classis permaximam bonorum & captivorum partem, episcopus vero nullam accepit, quem ille consolatus est dicens, præmia cælestia terrestribus maiora ac meliora longe præferenda esse 1. Eodem anno rex & regina Portugaliæ urbis incolis restauratæ chartam dederunt 2. Non dubitamus quin austor noster fontibus quibus-dam usus suerit, qui non supersunt 3.

§ 157-158. RODRIGUES ACENHEIRO sequitur RUY DE PINA; quæ DUARDO NONIO LEONIS debemus, parvi pretij

funt.

derant (Mon. German., Ep., I, p. 34, n. 44).

1 Cf. Carmen Salac., 353. In Roudh el-Kartas, 346, falso narratur, regem Portugalize omnes arcis Alcassar incolas interemisse.

2 Mon. Portugal., Leges, I, 580-582 (aug. MCCXVIII, apud Colimbriam). Honorius III, papa (xj. ian. MCCXVIII), regem & regnum Portugaliæ necnon & omnia loca quæ de Saracenorum manibus eripuerit in f. Petri & fua protectione suscepti (Potthast, n. 5663).

3 Arx Alkassar do Sal, cuius nomen in Carmine Salaciæ, 350, falso explicatur « castrum deo«rum» (cf. Quinti belli f. script., I, p. xiij), olim fuerat « urbs impe«ratoria» (Corp. inscript. latin., II, pp. 7, 692; España sagr., XIII, 115; XIV, 241; Azevedo, Fundaçao di List., 213; Forbiger, Handb. d. alt. Geogr., II, 30; cf. Casiri, Bibliot. Escor., II, 59; Al-Makkari, II, 320, 327), primum

per Alfonsum I regem xxiv. die iunij expugnata (Chron. Goth. in Mon. Portug. SS., I, 15; Chron. breve, ibid., 25) & primus conventus ordinis S. Iacobi facta eft (Ruy de Pina, Chronica d. Dom Diniz, Lisboa, 1729, pp. 48-49). Soldanus vero Marrochij arcem & Silviam anno MCXCI cepit (Roudh el-Kartas, pp. 308, 388), quare milites ordinis conventum in urbem Mertolam transtulerunt (Brandão, XI, c. 25; Schäfer, Gesch. von Portugal, I, 110-111). De expugnatione secunda præter fontes nostros excerptos disferuerunt : Brandão, IV, 88-92; Afchbach, Gesch. Spaniens, 340; Schafer, Gesch. von Portugal, 1836, I, 137-142; Herculano, Historia di Portugal, I, 193-211; ex arabicis fontibus hauserunt Conde, Hift. de la domin. de los Arab. en Efpaña, 1820, II, pp. 429-431; Ant. Moura, Hift. dos foberanos mahom., Lisboa, 1827, p. 266.

VI

TESTIMONIA E CHRONICIS IN HUNGARIA SCRIPTIS EXCERPTA

- § 159. THOMAS SPALATENSIS accuratissime narrat, quomodo Andreas, rex Hungariæ, cum exercitu suo Salonam¹ venerit, unde, navibus Venetianorum usus ², in Terram Sanetam proficisceretur 3. De rebus ab Andrea gestis nihil refert, sed, quod nusquam reperias, addit, regem morbo affectum, ne veneno obiret 4, celerrime domum rediisse 5. Quæ de matrimonio inter Mariam, siliam Lascaris imperatoris, & Belam, silium regis 6, necnon
- 1 Andreas Spalatenfibus, priufquam transfretaret, terras quafdam infra muros civitatis donavit, quas Honorius papa auctoritate apostolica confirmavit (Potthaft, n. 6312). Idem capitulo & clero Spalatensibus, qui, cum rex in Terræ Sanctæ subsidium per Salonam transitum faceret, & comes populusque eiusdem civitatis collectam pro exhibenda digna honorificentia ipfi regi facerent, ad eorum preces, tam hereditatum suarum quam ecclesiasticorum proventuum ratione habita, contingentem tribuerant, in collecta huiusmodi portionem indulsit, ut ex hoc nullum eorum libertati præiudicium generetur (Potthaft, n. 6304).
- 2 Pactum, quod cum Venetianis pro navibus conducendis fecit, primus edidit, Ljubic, Mon. Slavor. merid., I, 29-31; unde repetitum est in Mon. Hungar. hist., 1867, I, Diplomat., XI, pp. 380-383, n. 233; cf. Fejér, Cod. diplom., VII, 4, 72.
- 3 Honorius Andream cum duce Austrize festo nativitatis

- f. Mariæ Cyprum appulisse, certior factus solemnitatem magnam Romæ celebravit (Potthass, n. 5586 seq.).
- 4 Post festum Epiphaniæ (Iacob. de Vitriaco, Ep., I, 288) abiit, a patriarcha cum sequela sua excommunicatus (Oliver., 1399).
- 5 Non Aquileiam appulsus in Hungariam venit (Eracles, 325), sed per Tripolim, ubi rex Cypri obiit, Margatum, castellum Curdorum, Antiochiam, Iconium, Constantinopolim rediit; hoc iter in alio volumine huius operis diligentius illustrabimus.
- 6 Theod. Lascaris (MCCIV-MCCXXII), imperator Nicææ, vere tertiam filiam suam Mariam Belæ, primogenito filio Andreæ, uxorem promiserat (Georg. Acropol., ed. Bonn., p. 12; Albericus in Mon. Germ., SS., XXIII, 911; cf. Epifol. Andreæ, apud Fejér, III, 250-254; Lebeau, Hist. du Bas-empire, éd. St-Martin & Brosfet, XVII, 312), sed Andreas, papæ consensu, sponsalia solvit (Potthast, n. 6845).

inter Mariam, filiam Andrea, & Iohannem Oxanem II, Bulgaria imperatorem 1, contrahendo nuntiat, ceteris fontibus confirmantur 2.

§ 160. In Chronico Hungarorum Posoniensi 3 nihil memoria dignum continetur; regem tres menses in Terra Santta

versatum suisse, ceteris cum chronicis bene convenit.

§ 161. MARCUS in Chronico de gestis Hungarorum primo narrat de voto itineris Hierosolymitani 4, quod Andreas rex post patris Belæ obitum adimplere conatus est, tum de reliquiis ab eo domum asportatis.

§ 162-163. Eundem sequuntur auctor Chronici Budensis

& Iohannes de Thwrocz.

§ 164. Antonius Bonfinius excerpsit Flavium Blondum & I. de Thwrocz.

1 Idem constat ex Fejér, III, 250-254; cf. Hopf, Griechenland (in Ersch & Gruber, Encyclopædie, p. 248); Jirecek, Gesch. der Bulgaren, Prag, 1876, 248-249.

2 Andreas in epistola sua (Fejér, III, 250-254) dicit, Leonem filiam tertio eius filio, nomine Andreæ, « in uxorem dedisse totumque regnum Armeniæ cum · fua corona. » Sed Honorius iam MCCXVII, xxv. die iulij, regem Armeniæ laudaverat, quod Antiochiæ principi ut legitimo regni successori coronam dare disposuisset; cf. Potthast, n. 26005. Sed hanc filiam Isabellam, quamquam (MCCXIX) Honorius matrimonium confirmaverat (Potthaft, n. 6001), neque filius Andreæ sponsam accepit, neque Iohannes, rex Ierusalem (Raynald., 1220, § 57), sed (mense iunij MCCXXII) Philippus, filius principis Antiocheni (Eracles, 348; Oliver., 1450; Mich. Syrus, 407-408; Vartan, 442; cf. Potthaft, n. 26006).

Conftantius vero, princeps Armeniæ, cuius confilio & auxilio hoc matrimonium factum fuerat, Philippum cepit, eiusque uxorem dedit filio suo Hethum (Eracles, 348, 402; Chron. du royaume Armén. [Rec. des hist. armén. d. croifad., I, 648]; Poème de Hethum [ibid., 551]; Guiragos [ibid., 428]; Chronique rimée [ibid., 516]; Table chronol. [ibid., 485]).

3 De quo videas Wattenbach, Deutschl. Geschichtsquellen, II,

159-160.

4 Epistolas Innocentij III & Honorij III, quæ spectant ad votum Hierosolymitanum regis Andreæ, videas in Potthast, Reg., n. 4, 14, 285, 290, 1433, 1434, 2015-2017, 3820, 4669, 5440, 5471, 5802, 5842, 5852, 25502; cf. Paoli, Cod., n. 44; de eius expeditione sacra, videas Fessler, Gesch. won Ungarn, ed. Klein, 1867, I, 314-319; Röhricht, in Forsch. z. d. Gesch., XVI, 139-148.

VII

TESTIMONIA E CHRONICIS IN ITALIA SCRIPTIS EXCERPTA.

- § 165. Auctor Annalium Ceccanensium I solus refert, quanta copia crucesignatorum anno MCCXVII prope Accon consumerint & quam multi, c. millibus same interemptis, redire coacti suerint, neque tamen tantus numerus side dignus esse videtur 2.
- § 166. GILBERTUS fons principalis esse videtur, unde GUIL-ELMUS EGMUNDANUS (§ 11), eumque sequutus IOHANNES VITODURANUS (§ 126), hauserunt, quorum uterque verbo tenus convenit.
- § 167. OGERIUS PANIS & MARCHISIUS SCRIBA gravissima nobis narrant. Primum enim de Herveo Nivernensi & Hugone Marchiensi comitibus plura nova afferunt 3, deinde Epistolam primam principum Ianuam asportatam. Tum mentio sit pugnarum, quæ ix. die octob. 4, viij. die nov. 5 anno MCCXVIII & xxix. die aug. anno sequenti sactæ sunt. Solus noster narrat, Ianuenses decem galeas Damiatam missse, easque Alamanum, comitem Siracusanum 7, & cum tribus
- 1 De Italiæ civibus in quinto bello sacro constitutis levissime egit Guarmani, GP Italiani in T. Santa, Bologna, 1872, p. 196-199.
- 2 Iacobus Vitriac. (Ep. I, 287) numerum non præbet, sed dicit, anno MCCXVII multo plures copias confluxisse, quam anno MCXC ad urbem Acconem obsidendam; cf. Epist., Guil. Carnot. (Rayn., Ann., 1217, § 30).
- 3 De quibus videas supra p. xxxvj & epistolas, ab Honorio ad Ianuæ morantes directas in Potthast, n. 5858, 5882, 5892.
 - 4 Gesta crucig. Rhenan., 42;

- Ioh. de Tulbia, 121-122; Lib. duellij, 146; Oliv., 1406; Eracles, 333-334; Reinaud, 394.
- 5 Quæ nusquam memoratur.
 6 Eundem numerum præbet Iohannes a Voragine, infra p. 251.
 Qua de causa Pelagius eis gratias egit in epistola sua, Epistolæ principum simili, quam Marchisa, p. 243, inseruit & nos in alio huius operis volumine edemus.
- 7 De quo videas (Lib. iurium, n. 535, p. 609-614, & Ibid., n. 544, p. 625-626) privilegia, quæ anno MCCXVIII mense iulij regina Cypri Ianuensibus concessit; Martinus da Canale, in Arch. sor.

galeis ¹ Savaricum de Maloleone sequutos esse, quibus appulsis triduanum prælium cum Saracenis commissum suisse ². Denique accuratissime narrant, Saracenorum xxxvij. naves ³ christianis permagnum damnum intulisse, eaque de causa Fridericum imperatorem xl. galeas, Henrico comite de Malta duce, ad hos debellandos mississe ⁴; Henricum vero Damiatam venisse, pace turpi iam sasta. Quæ de terræ motu in Cypro, mense maij sasto, narrant, aliis sontibus consirmantur ⁵.

§ 168. Tolosanus Faventinus folus Anconitanos & Massilienses classi crucesignatorum annumerat & memorat Iacobum comitem Romanum 6, sed aperte errat dicens, arcem

ital., VIII, 353 seqq.; Cronaca Altinate, 194-195; Winkelmann, Gesch. des K. Friedrich II, tom. I, 154, 165.

1 Savaricus, de quo videas supra p. xlij, venit cum xv. galeis, Ioh. de Tulbia, 133, & Libro duellij, 160, testibus, qui vero Ianuensium naves non memorant.

2 Non dubitamus, quin auctor pugnam triduanam (xxv-xxvij. d. sept.) intellexerit (Gesta obsid., 106-107; Ioh. de Tulbia, 133-134; Lib. duellij, 160); adventus ideo Ianuensium xviij. die septembris statuendus esse videtur.

3 Ernoul, infra p. 301, dicit: x. naves; Oliver. (1425): xxxiv.; cf. Epist. P. de Monte acuto (Rog. de Wendower, Flor. hist., IV), 73, Iacobus Vitriac. (Ep. V, 375; cf. p. 379) dicit Alexandriæ, Babylone & Damasci iij millia christianorum in carcere detineri a piratis captorum.

4 Henricus iam anno MCCIX ab Innocentio, ut Terræ Sanctæ subveniret, admonitus (Potthast, n. 3674) sub sinem aug. MCCXXI venit Damiatam cum xl. galeis (Oliver., 1438; cf. Epist. Petri de Monte acuto sin Rog. de Wen-

dow., IV, 79]). Quadraginta (in Historia patriarch. [Reinaud, 417]; Amari [Bibliotheca Arabo-Sicula, Torino, 1880, I, 518, § 1]: xlv.) galeas Damiatam missas fuisse Fridericus ipse Honorio confirmaverat (Potthast, n. 6699). Henricum vero inde Friderico in odium venisse, verisimile non esse videtur (Böhmer-Ficker, Reg. imperij, n. 1479, 1496 a, 1524).

5 Rad. Coggeshal., Chron. Anglic., 194; Oliver., 1450; Albericus in Mon. Germ., SS., XXIII, 912. Cæsarius Heisterbacensis (Dialog. miracul., ed. Strange, II, p. 251 (lib. X, c. 48) nuntiat « duas urbes destructas suisse; — « in una vero illarum dum episco— « pus in altari staret missamque « celebraret, ecclesia tremesacta « cecidit & tam ipsum quam relia quum populum exstinxit. »

6 Sive comitem Andriæ (Ryccard., infra 244) vel « principem « Romanum », qui memoratur in Gest. obsid., 77, 104; Ioh. de Tulbia, 121, 133; Lib. duellij, 145, 160; Oliv., 1405; Iacob. Vitriac., Ep. II, 294. In Honorij Epist. (Mon. Germ., Ep., I, 89, n. 124), Iacobus vocatur « marescalcus

maritimam circa calendas februarij MCCXVIII captam fuisse. Tum narrat, Iohannem regem, Saracenum gigantem utraque manu clava ferrea utentem, a fronte usque ad umbilicum divisisse 1. Ceterum repetit Epistolam principum; quæ sequuntur, parum valent.

§ 169. In Chronico Placentino reperimus initium Gestorum obsidionis Damiatæ (p. 73); cetera levissima

∫unt.

§ 170. RYCCARDUS DE SAN GERMANO narrat, Frisones apud Gaëtam appulisse 2, & præter alios Italiæ crucesignatos. Iacobum, comitem Andriæ & viros de terra S. Benedicti Damiatam profectos suisse. Christianos « propter penuriæ aquam » urbem Hierosolymam non obsessisse, alio sonte verbo tenus confirmatur 3. Præter Henricum, comitem de Malta, classis 4 ammiratum vocat episcopum Cataniensem, Gualterium de Palearia. Tandem exscripsit Epistolam principum potius, seu ei

e noster, » qui lxxx. marcas acceperat pro barbotto & trabucetto exstruendis. De eo videas Ricc. d'Urso, Storia della cità di Andria, Napoli, 1842, p. 62. Iacobo præierat (post sestum S. Bartholomæi) cum ix. navibus multisque Romanis, Petrus Hannibal.

1 Huius pugnæ mentio fit apud Ioh. de Tulbia. 122; Lib. duellij, 147 (ad xxvj.diem octob.), apud Eracles, 333-334 (ad ix. diem eiusdem mensis); Eracles auctore rex giganteum Saracenum & figniferum soldani cecidit. In mscr. Taurin. 205, fol. 161 (Lecoy de la Marche, Etienne de Bourbon, 1877, p. 64, not.) legimus, Iohannem regem in Saladini (sic!) conspectu equitem saracenum usque ad sellam in duas partes divisisse. Virtutem Iohannis laudibus maximis extollit Salimbene (Chron. Parmens.), p. 16: Alter Karoelus, Pipini filius, credebatur, & quando in bello cum clavo fer«reo percutiebat hinc inde, ita «fugiebant Saraceni a facie eius, «ficut fi vidiffent diabolum vel «leonem paratum ad devorandos «eos.»

2 Emo (Quinti b. f. fcript., I, 69) memorat Gaétanos crucesignatos. Anno MCCXX (xxiv. die augusti) Honorius magistris Hospitalis & Templi mandavit, ut Gaétanis e carcere liberandis operam darent, « qui cum versus « Damiatam intenderent navigare, « vento impulsi contrario in portu « Alexandriæ applicuisse dicuntur « & ab inimicis nominis christiani « detineri captivi » (Mon. Germ., Ep., I, 98, n. 135).

3 Iacob. Vitr., Epift. II, 290; christianos initio in animo habuisse, ut Hierosolymam obsiderent testantur auctores arabici (Reinaud, Extr., 387).

4 Quadraginta navium; cf. Röhricht, Beitr, I, 9-10; Huillard-Bréholles, III, pp. 40-41; fimilem Epistolam a Pelagio ad Ianuenses datam 1 & threno redditionem Damiatæ plangit.

§ 171. THOMAS DE CELANO fons principalis est, unde

ceteri f. Francisci biographæ hauserunt 2.

§ 171 bis & ter. Annalibus Florentinis II & Chronico Siculo bissoria Damiatina levissime tangitur.

§ 172. Parum valet quod in Annalibus Siculis de eadem legimus.

§ 173. Le Chroniche de Viterbo fabulosam narratiunculam præbent de sonte a Viterbiensibus mirabiliter reperto.

§ 174. In Appendice ad G. Malaterræ historiam Siculam verbo tenus repetuntur Annales Siculi.

§ 175. Monachus Patavinus bistoriam Damiatinam

levissime tangit, & nihil novi affert.

- § 176. S. BONAVENTURA Vitam s. Francisci, a THOMA DE CELANO conscriptam, amplificat & addit, sanctum a soldano petivisse, ut veram Iesu-Christi religionem ignis ordalio probare sibi liceret 3.
- § 177. In Chronica pontificum & imperatorum Mantuana expeditionem s. Ludovici contra Damiatam susceptam cum historia quinti belli sacri commutatam suisse, neminem latebit.
- § 178. IACOBUS A VORAGINE breviter confirmat, quod ex Ogerij & Marchisæ annalibus cognitum habemus, Ianuenses scilicet x. galeas Damiatam misssse 4.

§ 179. PTOLOMÆUS LUCCENSIS abbreviat OLIVERII &

Petrus de Monte Acuto, Ep. (in Rog. de Wend., Flores, IV), 79; Rud. de Coggesh., infra 334 & supra p. lx, not. 4.

1 Mon. Germ., SS., XXIII, p. 143; in qua sola invenias sententiam:

Civitas.... [poliati.

2 Oliverius Scholasticus soldano (pp. 1439-1445) & doctoribus Ægypti (pp. 1445-1449) epistolas scripsit, quibus veram religionem christianam exponeret; Innocentius III (Potthast, n. 619, 4268, 4719, 4720) cum soldanis egit de variis rebus.

3 Cf. Ernoul, infra 302-304;

Raynaldi *Annal.*, 1219, § 15, not. 2; *A&a Minorum*, I, 324-325.

4 De Ianuensibus crucesignatis, cf. Potthast, n. 5309; Eracles, 334, 337; Oliver., 1411-1412; Gesta obsid., 95-98, 104; Fragm. provinc., 173. Serra, La storia della antica Liguria e di Genova, Torino, 1834, II, pp. 27-39; Varese, Storia di Genova, 1835, 261-264; Canale, Storia dei Genoves, 1854, I, 37-41; Giustiniani, Ann. di Genova, ed. Spotorno (Genova, 1854), I, 319-323, nihil novi afferunt.

VINCENTII relationes, quorum uterque citatur; mirum est, quod episcopi Roberti crucesignati ne verbo quidem mentionem facit 1.

- § 180. PAOLINI PEIRI 2 levissime tangit historiam Damiatinam.
- § 180 bis & ter. In Gestis Florentinorum & Chronica Cavensi nihil novi affertur.
- § 181. MARINUS SANUTUS senior textum compilavit e VIN-CENTII BELLOVACENSIS & Eraclis historia 3; solus vero narrat, s. Franciscum cladem, quam christiani xxix. die augusti MCCXIX acceperunt, prænunciavisse.
- § 182. Andreas Dei narrat, nongentos Senenses, Guidone de Pelagio duce, in castris Damiatinis suisse 4, sed
- 1 Qui, anno MCCXVIII, vij. die augusti, crucesignatus, chartam scripfit (Gius. Müller, Documenti sulle relazioni, Firenze, 1879, n. 59, pp. 91-92), « traiecitque in orientem contra Turcos, ut ex-« pugnando Pelusio interesset, cum triremem unam suis armatam « impensis, ad peregrina illa littora « impulerit » (Ughelli, Italia facra, I, 821). Ab Oliverio (1405) & in Epistola principum (Martene, Ampl. Coll., V, 1479) vocatur & in archivio Luccensi servatæ sunt duæ chartæ, quibus Robertus ante Damiatam constitutus, memoratur; una vero cuidam Orlandaccio q. Tedesco Bonsonnori quasdam subventiones promittit, quibus ei pro nonnullis servitiis in castris factis gratias agat (Gius. Müller, p. 443, not. ad n. 59). Magister quidam Robertus medicus & alij Luccenses memorantur in chartis ante Damiatam scriptis, quas Savioli, Annal. di Bologna, II B, pp. 431-432, n. 487; p. 433, n. 488; pp. 442-443, n. 493; p. 447, n. 498; p. 448, n. 499, affert.
- 2 De quo videas Scheffer-Boichorst, Florentiner Studien, Leipzig, 1874, pp. 222 seqq.
- 3 De Marino Sanuto primus differuit Kunftmann in Abhandl. d. III Cl. der königl. bayr. Academie, VIIC, pp. 697 seqq., multoque diligentius Simonsfeld, Studien zu M. S. dem älteren, in N. Archiv. f. alt. d. Geschichtswerke, VII, pp. 43-72. Hic (p. 54) tres enumerat recensiones: 1) annis MCCCVI-MCCCIX scriptam, librum I continentem; 2) (pp. 54-55) annis MCCCXVIII-MCCCXXI scriptam, cuius liber III brevior fuerit quam in editione Bongarsiana; 3) annis MCCCXXI (fept.) - MCCCXXII (nov.) scriptam, prioribus copiosiorem, adhuc apud Bongarsum superstitem.
- 4 Senenses crucesignati memorantur ab Emone (Quinti belli facri script., I, 68), iisque Honorius anno MCCXVII (Potthast, n. 25845) & anno MCCXX Fridericus II imperator (Böhmer-Ficker, Regesta Imperij, p. 282, n. 1288) pro subsidio Terræ

1

errat, quum Urbanum II huius temporis papam appellet 1.
§ 183. PAULUS PUTEOLANUS sive PSEUDO-IORDANUS 2
pro maxima parte exscripsit Marini Sanuti Secreta; sententia vero: Rex Ungarie — pugnaturum cum christianis alibi non reperiri potest, nisi in Epistola Oliverij, quæ subest Chronicæ regiæ Coloniensi 3. Quum vero librorum Puteolani perpauca tantum fragmenta nobis cognita suerint, dissicile nobis suit diiudicatu, quæ ratio inter Babenbergensem & Vaticanum textus intercedat; neque Simonsseld omnes Puteolani codices novit. Codex Vaticanus nobis offerre videtur textum Bongarsiano simillimum & affinem quamquam non eundem, Babenbergensis pleniorem. Non auderemus diiudicare, num prior an alter e secunda vel tertia Sanuti recensione manaverit.

§ 184. Andreas Dandulus primo mentionem facit pacti, quod Andreas rex cum Venetianis inierat 4, deinde sequitur VIN-CENTIUM BELLOVACENSEM 5 & THOMAM archidiaconum. De iis, quæ Venetiani 6 ante Damiatam gesserunt, nibil nuntiat.

Sanctæ epistolas scripserat. Ceterum de crucesignatis Senensibus brevissime agit Buonsignori, Storia della republ. di Siena (Siena, 1856), I, p. 44; chartam, quam MCCXXI die vij. cal. april. potestas Senensis « ad subsidium T. « Sanctæ » dedit, videas apud H. Bréholles, Hist. dipl. Frider., vol. II A, pp. 143-144, not. 1.

I E chronico nostro hauserunt Malevolta, Historia de' fatti e guerri de Sanesi, Venet., 1599, p. 47 b (ubi Nauclerus & Battisto Egnatio præterea citantur), & Tommasi, Dell'historie di Siena, 1625, p. 207, quem iterum exferipsit Pecci, Storia dal vesseovado della città di Siena, Lucca, 1748, pp. 200-201. Auctorem nostrum primi belli facri historiam immiscere, iam Muratorius animadverterat (cs. eiusem nost. 8).

2 De quo Simonsfeld, Andreas Dandolo u. fein Geschichtswerk, Münch., 1876, 115-120; idem in: Forsch. zur d. Gesch., XV, 145-152; Studien zu M. S., 58. In Studien, 46 & 59, Simonsseld contendit: Paulum post annum MCCCXXXI opus confecisse; Iordani librum esse epitomen e Sanuti II recensione, sactam & tertiam recensionem Pauli (cs. Studien, 62; Dandolo, 116-117).

3 Chron. reg. Colon., 242, 325. E nostro fonte textus Libri de passagiis in Terram Santam, Venetiis, 1879, fol. 13, manasse videtur.

4 Cf. supra p. lvij, not. 2.

5 Simonsfeld (Andreas Dandolo, p. 115) confirmat, Andream Vincentij Speculo non directe usum fuisse, sed mediante Paulo Puteolano.

6 Qui sæpissime commemorantur; anno MCCXX mense augusti xiv. galeæ Damiatam appulerunt, « quæ modicam utilitatem at-

§ 184 bis. Annali di Simon della Tofa levissime tangunt Historiam Damiatinam.

§ 185. GIOVANNI VILLANI mentionem facit Florentinorum de captione Damiatæ optime meritorum, quorum banerium in muris primum evolans in principali ecclesia S. Iohannis adhuc superesset 1. Ottonem vero regem Teutoniæ quinto bello sacro

non interfuisse 2, constat.

§ 186. PSEUDO-RIGORDANO MALASPINI Villanij historiam amplificavit, ut Florentinorum quibusdam gentibus ac familiis, quarum maxime extolluntur Bonaguisij, laudes militares attribueret 3. Hollandiæ historicos similia sinxisse, supra (ad §§ 13, 25, 26, 31-34) demonstravimus.

\$ 187. Chronicon Estense manavit e Monachi Pata-

VINI chronico.

§ 188. IOHANNES DE BAZANO de Mutinensibus in quinto bello sacro constitutis 4.

§ 189. GALVANEUS FLAMMA memorat crucesignatum Henricum archiepiscopum Mediolanensem 5.

«tulerunt christianis » (Oliv., 1425). Ceterum de Venetianis in quinto bello facro conflitutis videas Oliv., 1411-1412, & pauca, quæ Capelletti, Storia della republica di Venezia, 1850, II, 210-212; Romanin, Storia di Venezia, 1854, II, 203-205, differuerunt.

1 Ammirato, Storie Fiorent., Firenze, 1647, I, p. 72; Capponi, Storia della republ. di Firenze,

1875, pp. 25-26.

2 Idem narrat Malavolto, Histor. de fatti e guerri de Sanesi,

48 a; cf. supra p. lj.

3 Scheffer-Boichorft, Florentiner Studien, pp. 30-39, primus confirmavit, chronicon a falsario quodam inter annos MCCCLV-MCCCLXX confectum fuiffe (cf. p. 42). Chronicon, quod citatur sub nomine . Conquisto di Federigo » (p. 15) aperte est continuatio Guilelmi Tyrensis

(Ernoul, éd. Mas Latrie, 506). 4 Honorius III iam anno MCCXVIII Mutinenses admonuerat, ut in subsidium Terræ Sanctæ proficiscerentur (Potthaft, n. 5817; cf. Tiraboschi, Memorie storiche Modenesi, Modena, 1793, II, p. 40). Mutinenses fortasse Venetianorum navibus usi suat, de quibus refert auctor noster (558): « Et fuerunt tunc plenæ « aquarum ita magnæ, quod naves evenerunt usque ad crucem La-« pidi. » Arx, quæ vocatur in textu Gibettum, intelligenda est Gibellum, in historia Mutinensium sæpe vocata.

5 Cf. supra p. xl. Præter eum, Italici episcopi crucefignati fuerunt: Nicolaus Reginensis (Oliv., 1423; Panciroli, Storia della città di Reggio, ed. Prospero Viani, Reggio, 1846, 165) anno MCCXXI iam reversus (cf. Böhmer-Ficker,

- § 189 bis. Gesta Florentinorum manaverunt ex Annalibus Simonis della Tosa.
- § 190. BARTOLOMEO DELLA PUGLIOLA multa de Bononiæ civibus crucesignatis nuntiat, quæ chartis nonnullis illustrantur 1. Ceterum sequitur Monachum Patavinum.
 - § 191. Eundem exscripsit auctor Chronici Patavini.
- § 192. In Chronica Pisana breviter narratur de Pisanis crucesignatis.

n. 1266), Rolandus Faventinus (Oliv., 1423; Strocchi, Serie cronologica storico critica de Vescovi Faentini, Faenza, 1841, 136-137) quibuscum venerunt e nuncij re-« gis Friderici deferentes litteras cum aureis bullis & adventum «ipsius nuntiantes» (Oliv., 1423), Henricus Mantuanus (Oliver., 1405; chartas in urbe Accon ab eo scriptas in alio volumine edemus), de cuius peregrinatione nihil reperias in Angelo Maffei, Gli Annali Mantov., Tortona, 1675, p. 566; Volta, Compendio della florie di Mantova (ibid.), 1807, I, 168-175; anno MCCXX domi versatur [Böhmer-Ficker, n. 1132, 1168, 1172, 1233, 1236, 1245, 1246]), Albertus Brictiensis (Brescia; cf. Oliver., 1423; Gradonicus, Brixianorum pontificum series, 1755, p. 243; cf. Sigonius, Regn. Italia, lib. XVI, 11, 918), qui una cum episcopo Regiensi pactum fecit (anno MCCXIX; cf. Tiraboschi, Mem. storiche Modenesi, 1794, IV, Cod. diplom., n. 718) cum duce Petro Ziani de navibus conducendis neque commutandus est cum Bertoldo, electo Brixiensi (Brixen; cf. Oliver., · 1405, 1406), « qui brevem moram fecit »; anno MCCXVIII crucefignatus vocatur ab Honorio

(v. Zahn, Steierm. Urkundenb., II, p. 231, n. 155; p. 234, n. 157; p. 282, n. 227), sed iunio (Cod. Wang., n. 143) & decemb. eiusdem anni (Böhmer-Ficker, n. 919, 1075) domi versatur; sequenti anno abiisse videtur. Denique memorantur Salpenfis & Umanus episcopi (Oliver., 1405), quorum ne nomina quidem reperire potuimus. Episcopum vero Guilelmum Cumanum non in peregrinatione sacra, sed in officio collectoris decimæ versatum fuisse apparet ex AA. SS., octob., IX, p. 419.

1 Savioli, II B, p. 381, n. 447; pp. 397-398, n. 460; pp. 431-432, n. 487; p. 433, n. 488; p. 442-443, n. 493; pp. 446-447, n. 497; p. 447, n. 498; p. 448, n. 499. Ceterum conferas Leandro, Storia di Bologna, 1531, EE f.; Vizani, Diece libri delle historie della sua Patria, Bologna, 1619, pp. 95-96; Ghirardacci, Della hiftor. di Bologna, 1605, I, pp. 120-121, 132; Masini, Bologna perlustrata, 1666, IA, pp. 248-249; 511; IC., p. 96; Muzzi, Annali della città di Bologna, 1840, I, pp. 290-291, 305-306, 312-313. Ab his permulti Bononienses crucesignati enumerantur.

§ 193. BARTHOLOMÆUS ALBICIUS Bonaventuram omnino fequutus folus narrat, s. Franciscum bis ad soldanum ivisse eique fratres missife, a quibus baptizaretur 1.

§ 194. BERNARDUS MARANGONE pro maxima parte Iohannem de Columpna sequitur, sed falso Eliopolis nomen ab Ælio Pertinace deducit, & Iohannem regem Angliæ necnon Iohannem de Columpna legatum obsidioni Damiatæ intersuisse narrat. Item errat, quum pro Accon scribat Anconam & narret, Fridericum iam anno MCCXXI excommunicatum, & Damiatam sesso Purificationis s. Mariæ soldano redditam suisse.

§ 195. Cronica de Pisa ex Chronica SARDI manasse videtur; sed auctor errat nuntians, imperatorem Fridericum cum Pisanis Damiatam 2 appulisse, traditores eius a soldano ei denuntiatos 3 & ipsum, Damiata reddita, excommunicatum suisse.

§ 195 bis. GIOVANNI SERCAMBI Roberti Luccensis episcopi mentionem facit crucesignati ac brevissime historiam quinti belli sacri tangit.

§ 196. LAURENTIUS DE MONACIS exscripsit ANDREÆ DANDULI chronicon.

1 Quaresmio, Elucidatio T. Sancta, Antverp., 1639, I, 154-165, accuratissime de legenda s. Francisci egit & ex Mariano cap. 4, 17 (p. 156), Pici de Mirandola, Poëmate de s. Francisco & Annalibus Minorum, 1219, 865 (p. 159), ex Hieronymi Manipeti Carmine heroico de s. Francifco (pp. 160-161), ex Hugolino, c. 34, ex Marci, Annal. Minor., lib. I, c. 57, 58, e Speculo f. Francisci, I, c. 74 (p. 163), omnia collegit, quæ ad eam pertinent. Quaresmio (p. 159) putat, s. Franciscum ab urbe Ancona Venetias, tum Cyprum ivisse, urbem Accon, Iaffam & Ierusalem, Bethlehem visitasse, deinde Babyloniam novam profectum, inde in urbem Ierusalem reversum, ac denuo Babyloniam novam se contulisse. At de hoc longo itinere op-

timi s. Francisci biographæ tacent, ut recte exposuit G. Voigt, Iohannes von Giano in Abh. der königl. sæchs. Gesellsch. d. Wissensch., 1870, pp. 476-477. Legenda s. Francisci repetitur in Palomes, Storia di san Francesco d'Assis, Palermo, 1874, I, pp. 346-349.

2 De Pisanis crucesignatis narrant Fanucci, Storia dei tre popoli, Veneziani, Genovesi e Pisani, Pisa, 1818, II, 227-231; Tronci, Annal. Pisani (ed. sec.), I,419; Giuseppe Müller, pp. 440-443; cf. Oliv., 1411-1412; Fragm. prov., 173; Gest. obsid., 93; Ioh. de Tulb., 129; Lib. duellij, 156-157 (ubi vocatur e consul Pisanus 2).

3 Aperte historia sexti belli sacri immiscetur (Röhricht, Beitr., I, pp. 74-75, not. 202).

ı •

§ 197. Antoninus Florentinus verbotenus sequitur Iohannem de Columpna 1.

§ 198. Sozomenus Pistoriensis Chronicon Villanii

excerpsit.

- § 199. FLAVIUS BLONDUS se pluribus sontibus usum esse, ipse satetur, quorum in numero primum locum obtinet Iohannes de Columpna, seu, qui eum exscripsit, Antoninus Florentinus. Ceterum de passo Venetianorum referens, Chronicon Danduli vel Laurentii de Monacis sequi videtur. Cum Marangone convenit, quum Damiatam nominet Heliopolim ab Elio Pertinace conditam & legatum apostolicum Iohannem de Columpna in Egypto versantem, sed abhorret ab eo, quum regem Iohannem reste Hierosolymitanum vocet & corrigat diem Purisicationis s. Mariæ in diem Nativitatis. Solus noster dicit Nilum Tiberi maiorem esse; solus vicecomitem de Belmonte reste vocat s. Susannæ, solus salso narrat, regem Andream exercitum crucessignatorum Damiatam obsidentem duxisse.
- § 200. LAURENTIUS BONINCONTRIUS pro maxima parte sequitur Flavium Blondum; sed solus soldanum Saladinum vocat & dicit « supra centum lxxiij 3. millia christianorum » in castris suisse.

§ 201. Boninus Mombritius sequitur S. Bonaven-

TURAM.

§ 202. Petrus Ranzanus Chronicon Hungarorum Po-

soniense amplificasse videtur; cetera nibil valent.

§ 203. MARCANTONIUS SABELLIUS se ex pluribus chronicis hausisse ipse consirmat, quæ vero suerint e breviore relatione cognosci non potest; quæ de pasto Venetianorum cum rege Andrea sasto narrat e LAURENTIO manavisse videntur.

§ 204. MARINUS SANUTUS iunior falso narrat xj. die novembris anno MCCXX Damiatam captam fuisse; cetera

nullius pretij sunt.

§ 205. ANDREAS NAVAGINOSO exscripsit Danduli chronicon. § 206. ALEXANDRE SAULVAIGE narrat Ianuenses anno

MCCXX permultas naves Saracenorum cepisse, quod alibi frustra quæras.

jrujira quæras.

- 1 Quod iam Schaube, Die Quellen der Weltchronik des h. Antonius von Florenz, Hirschberg (progr. gymnasij), 1880, p. 13, pluribus exposuit.
- 2 Epistolæspuriæ, quæ e chronico nostro facta est, supra xxxvj, not. 2 mentionem secimus.
 - 3 Cf. supra xxxvij.

§ 207. RONCIONI, pro maxima parte IOHANNEM DE CO-LUMPNA sequutus, solus narrat, a Pisanis xl. naves, Sigeri Visconti duce, Damiatam missas fuisse, eosque, Damiata reddita, cum soldano iterum pactum secisse 1; cetera sortasse ex Maragone abbreviata sunt.

§ 208. A CHRONOGRAPHIS SENENSIBUS, quæ in Chronica Sanese (§ 182) legimus amplificata invenimus; quæ de Ottone rege in castris Damiatinis constituto & de armis Senensium ab eo exornatis narrat similia sunt eis, quæ supra ad § 186 de chronicis Hollandiæ & Italiæ recentioribus notavimus.

\$ 209. ALOYSIUS LIPOMANUS primum exscripsit BONA-VENTURAM, deinde MARINUM SANUTUM seniorem.

§ 210. FRANCISCUS TURZANUS primum sequitur IOH. HEROLDI Historiam, tum vero narrat expeditionem puerorum 2 & sub anno MCCXXII bistoriam sexti belli sacri. Non dubitamus, quin auctor fontibus non superstitibus usus fuerit & ea, quæ inde desumsit, memoria digna sint, sed quum desit ordo rerum chronologicus, plane ignoramus, num nomina civium Astensium, ad annum MCCXII vel MCCXXII enumerata, revera ad quintum bellum pertineant 3.

1 Pisani iam anno MCCXV per Ranuccium di Benedetto del Vernaccio cum soldano pactum fecerant (Amari, I diplomi arabi d. arch., Fiorent, 1863, pref. lv, n. xxiij & xxiv, pp. 282, 285-287) & Makrizi (Descr., I, 174), Amari teste (p. lv.), confirmavit « che 612 (2 maj. 1215-19 april. 1216) trovandosi in quella città (Aleffandria) tremila mercatanti Franchi ed approdato un buzzo con due gran baroni, si suppose volessero impadronirsi armata mano d'Alessandria; onde di sopra correa Malek Adel dal Cairo, imprigionava baroni e mercatanti, dava di piglio alla roba loro, ed a mala pena mettava in libertà le donne ch'andavano com'e'sembre, al Santo Se-

polcro. » Amari sub numero XXV, pp. 288-289, tractatum præbet, cui neque annus neque dies subscriptus est & dicit (p. 469) « che il xxv. fosse stato scritto tra « la resa di Damiata e la crociata « di Federigo II (o pocco innanzi « la crociata di San Luigi e dicerto « pria del 1291) ». Num forte iste tractatus intelligendus atque idem est, quem textus noster memorat?

a Quam Iacobus de Voragine (Muratori, IX, 45) sub anno MCCXXII memorat.

3 Textum nostrum plenum historiæ Astensi iniunxit Ardesco Molina, Notizie storiche profane della città d'Assi, Asti, 1776, II, 148-150, 162-163; annum secundæ expeditionis statuit MCCXX vel sequentem.

§ 210 bis. Robertus Titius illustrat, quæ a Chrono-GRAPHIS SENENSIBUS de civibus eius dem civitatis crucesignatis referentur.

VIII

TESTIMONIA E CHRONICIS IN ORIENTE LATINO SCRIPTIS EXCERPTA.

§ 211. ERNULII relationem inter Continuationes Guilelmi Tyrensis habendam esse & cum historia, quæ inscribitur Eracles, sæpissime convenire iam satis constat, quare nobis maxime agendum erit, quomodo hæc a priore abhorreat.

Solus noster narrat, duos cardinales a papa crucem prædicatum missos fuisse & montem Thabor ab urbe Accon viij. leucas distare. Iis quæ Safadinus cum filio Coradino de pugna cum christianis committenda colloquutus fuisse dicitur 1, nonnulla addit & accuratissime refert, quomodo Iohannes rex cum Hospitalariis & Templariis deliberavisset de impetu contra Damiatam faciendo. Quo facto præter d. milites in urbibus Accon & Tyri præsidia remansisse & Damiatæ obsessione incepta, duos cardinales Robertum & Pelagium crucis pradicatores missos fuisse. Tum refert, Templariorum navem, flumen palis obstructum ascensuram mersam esse 2 & de distantiis castri peregrinorum & Casarea nec non de prælio inter Coradinum & Acconenses commissa nonnulla nova affert 3. Solus noster narrat, soldanum urbis subsidium d. milites miss se 4, eosdem per castra comitis Nivernensis 5 in urbem perrumpere frustra conatos esse, & cardinalem Pelagium, noste impetu fasto, urbem cepisse 6. Idem, pergit auctor, omnes peregrinos excom-

- 1 Eracles, 323-324.
- 2 Eracles, 327; Oliver., 1407; Iacob. Vitriac., Ep. III, 296; Burch. Biberacens., infra 156; Gesta obsid., 80-81.
- 3 Eracles, 330-331; Oliver.,
- 4 Quinti belli facri script., I, p. xxxvj, not. 3 (ubi deleatur: cccc in Hist. patriarch., 403).
- 5 Eracles, 345: ccc. servi per castra Romanorum; comes vero Nivernensis mense augusti MCCXIX iam domum redierat (cf. supra p. xxxvj).
- 6 Eracles, 346, dicit quattuor regis servos impetum fecisse, & inde legatum certiorem fecisse, quo facto j. die ianuarij (!) MCCXIX urbem captam esse.

municavit, qui legitima licentia non usi abirent & vetuit nautas, non licentiatos secum ducere vel bona mortuorum domum transportare 1. Quum piratæ x. navibus (sept. MCCXX) christianorum classem & insulam Cyprum invasissent, ita ut xiij. milia christianorum perirent 2, legatum ad has opprimendas, sed frustra, nonnullas naves misisse 3. De s. Francisco noster copiosius quam Eracles (348) narrat; hunc cum socio suo licentia papæ non accepta, cum soldano de side catholica colloquutum, sed salvo conductu domum remissum suisse. Pacem a soldano oblatam a christianis repudiatam esse, quum Fridericus imperator, se mox adventurum esse policitus suisset 4. Postquam de Delta Ægypti 5 diligentius tractavit, narrat, pontem serreum a Saracenis sactum 6 & pacem iterum a soldano frustra oblatam esse 7; cardinalem vero

1 Oliv., 1413: « Nautæ christia« nitatis proditores & cum eis pe« regrini plurimi ante tempus
« consueti passagij agonistas Christi
« in summo periculo reliquerunt; »
cf. Epist. Iac. Vitriac., IV, 300.
Oliver. (1425) narrat, anno
MCCXX (sept.), comitem de
Katzenellenbogen cum multis peregrinis prosectum este excommunicatum. De crebris excommunicationibus dicit Oliv., 1424.

2 Cf. supra p. lx-lxj.

3 Venetianos profectos esse contra piratas dicit Oliverius

(1425).

4 Idem dicit Iacob. Vitriac., Ep. (d'Achery, VIII) V, pp. 380-381. Oliverius, 1423, narrat, ad pascha MCCXX, nuntios Friderici advenisse cum Regino & Faventino episcopis (cf. supra p. lxvj) & addit (p. 1431): « Sed « summus pontifex aliquam comapositionem sieri absque spirituali « ecclesiæ Romanæ mandato pro« hibuit (quod consirmat Epistola Honorij, quam MCCXXI ij. die febr. ad Pelagium dedit;

Mon. Germ., Ep., I, p. 112, n. 159). « Imperator per literas auro bulla-« tas pacem vel treugam componi cum Saracenis inhibuit. > Qua de causa Gregorius IX (H. Bréholles, H. diplom. Frid., III, 28) dicit: • Planxit insuper excidium « Terre Sancte, quam nunc eripi « de paganorum manibus speraba-« mus, quam olim, ut afferitur, recuperasset exercitus christianus e per concambium Damiate, nisi ei « semel & iterum imperialibus lite-«ris fuisset interdictum, nec Daemiata perdita que, ut afferitur, « suo tradita nuntio & aquilis im-«perialibus infignita eodem die crudeliter expoliata & per suos « deserta viliter & ignominiose per «ipsos fuit infidelibus restituta.» Quod neque Honorius (H. Bréholles, II A, p. 221) neque Fridericus confirmant (Id., III, 41).

5 De eadem re videas Haithon in L. de Backer, L'extrême Orient, 231-234.

6 Cf. supra, p. xxxvij.

7 Soldanum bis pacem obtuliffe confirmant Eracles, 339, regem Iohannem, ut Damiatam rediret, adduxisse c. millibus by zantiorum ad æs alienum solvendum promissi. Quum vero christiani Cahiram oppugnaturi professi essent, Saracenos canali novo essos es impedivisse, quominus per viij. dies exercitui commeatus adveheretur, deinde christianos inundatione Nili sasta, usque ad gulas immersos 3, ut de pace trastarent, coastos suisse, quam accepissent ea conditione, ut sibi vera crux 4 redderetur; interdum c. galeis Friderici 5 Damiatam appulsis, soldanum erga Iohannem regem de pace agentem & de miseria christianorum amare stentem, clementissimum se præbuisse & xxx. millia panum per xv. dies inter pauperes dividi 6 & omnes captivos liberari iussisse.

§ 212. Éracles (Var. C.) parum valet.

§ 213. In Estoire de la naissance de Salehadin brevissime excerpta est Eracles, sed multa adduntur, quæ vilia sunt. Errat austor nosser quum dicat, soldanum Ægypti a Coradino & rege Iohanne, impetu fasto, Clementem Halebi principem vocasse, eumque cum soldano, avunculo suo, contra Coradinum sædus pepigisse. Clementem vero ut Coradinum placaret ad eum in urbem Balingant ivisse & pacem cum eo secisse ea conditione, ut ei dimidia pars Ægypti offerretur 8. Non dubitamus, quin austor noster historiam quinti & sexti belli sacri, quo Melik-al-

341; Oliv., 1413, 1414; cf. Iacob. Vitriac., Ep. IV, 301; V, 381; Reinaud, Extr., 403, 413.

- 1 Eracles, 349, dicit tantummodo, regem rediiffe, certiorem factum, legatum folum exercitum contra Cahiram ducere velle.
 - 2 Cf. supra, p. xlvij.
- 3 « Usque ad genua » (Eracles, 351).
- 4 Ernoul, 309-310, dicit crucem non veram fuisse & Iacob. Vitriac., Ep. IV, 302, confirmat soldanum hanc nunquam possessifie; ceteri sontes de cruce authentica non dubitant.
 - 5 Cf. supra, p. lx-lxj.
- 6 Ep. P. de Monte A cuto (Rog. de Wend., IV), 79; cf. Reinaud, 416. Clementiam foldani laudat

Oliverius, 1436 (quo teste Coradinus frustra ei persuadere tentabat, ut omnes christianos perderet), necnon alij christiani (Bréholles VI B, p. 607) & arabici auctores confirmant (Reinaud, 416, 417).

7 Neque tamen omnes christiani tunc, sed anno MCCXXVIII a Friderico II liberati fuisse traduntur (Bréh., III, 92, 99). Qua vero solemnitate Saraceni in urbem redditam ingressi fuerint, copiosissime narrant auctores arabici (Reinaud, 419-425).

8 Urbs Balingant nobis ignota; sed in *Eracles*, 338, legimus, soldanum Ægypti vere fratri suo partem Ægypti obtulisse, si auxilium ferret.

- § 214. In Assises de Jérusalem paucis verbis mentio sit Philippi de Navarra 1 cum Petro Chape & Radulfo de Tiberiade ante Damiatam de iuribus & privilegiis disputantis, quæ in regno Hierosolymitano constituta erant.
- § 215. Eracles-Noailles pauca præbet, quæ a relatione, Ernulii abhorrent; editor de Mas Latrie recensiones, quas academici Parissenses literis G. & D. signaverant, literis G. & J. notavit 2.
- § 216. Annales de Terre Sainte pro maxima parte sequuntur Eracles, sed præter Pelagium 3 nominatur e princeps Romanorum 4. >
- § 217. In Histoire des croisades brevissima prostat epitome e chronico Eracles confecta 5.
- § 218. Amadi exscripsit Eracles, sed relationem copiosiorem offert de concilio Lateranensi & terræ motu in Cypro facto 6.
- § 219. Bustron sequitur chronicon Amadi, sed addit, Eustorgium, archiepiscopum Nicostensem, ecclesiam cathedralem S. Sofiæ construxisse.

IX

TESTIMONIA E CHRONICIS IN SCANDINAVIA SCRIPTIS EXCERPTA.

§ 220. In Chronologia rerum Danicarum & Suecicarum bistoriæ quinti & sexti belli sacri commiscentur. Eiusdem verba repetuntur in §§ 221, 225-231, 234.

- 1 De Philippo videas Beugnot in Bibl. de l'Ecole d. chartes, I (1840-1841), pp. 1-31.
- 2 G (p. 311, in Rec. d. hift. d. croif.) legit: viij., Ernoul (411, ed. Mas Latrie): iv.; D vel J (p. 322) legit: Leguemer, Ernoul (417): le Quemer; G (345) numerum galearum non præbet; J vel D (345): xx., Ernoul (429):
- x.; G (346): A un port devant Lymecon; Ernoul, 430: Au port de Cypre; D vel J (353-354) Ægyptum inferiorem accuratius quam Ernoul (410) & G descripfit. Cetera nihil valent.
 - 3 De quo vide supra, p. lxx.
 - 4 Röhricht, Beitr., I, 30-31, 34.
 - 5 Quinti b. Sacri Script., I, p. xl.
 - 6 Cf. supra p. lx.

§ 222. In Hakonar Saga de peregrinatione Sigurdi, Hroari, Gautij Iohannis & Ogmundi pauca narrantur 1.

§ 223. In Izlenskir Annalar itineris Hierosolymitani brevissima sit mentio.

§ 224. PEHR CLAUSSON exscripsit Hakónar Saga.

§ 232. Quæ ERICUS OLAI nuntiat de Waldemaro rege

fieta sunt 2.
§ 233. Auetor Chronici episcoporum Lundensium in errorem Chronologiæ rerum Danicarum incidit.

1 Cf. Riant, Expéditions & pèlerin. des Scandin. en T. Sainte, Paris, 1865, pp. 316-318.

2 Quod accuratissime illustravit Lisch in Mecklenb. Jahrb., XXVII, p. 135; nuntius enim noster inde manavit quod textus chartæ, regem Waldemarum bona comitissæ « per violentiam « demisse» falso intellectus suerat.

I

TESTIMONIA E CHRONICIS IN BELGIO SCRIPTIS

EXCERPTA

I

TESTIMONIA

E CHROXICIS IN BELGIO SCRIPTIS

EXCERPTA

I. REINERUS LEODIENSIS,

Continuatio chronici Lamberti Parvi (-1230).

[Pertz, Mon. Germ. hifl., SS., XVI.]

[Hic primo sequitur ad verbum Epistolam episcoporum Lusitanicorum, quæ exstat apud Raynaldi Annal., ad annum 1217, S 32-35, ed. Mansi, I, p. 412-413.]

p. 677 Annus 1219. Yemps longa a festo omnium sanctorum usque 1219. Nov. 1.
ad kalendas martij. Peregrini revertuntur circa natale, qui Mart. 1.
turrim de Damiete fortissimam in slumine sitam nunciant a
nostris esse captam, civitatem obsessam, muros montis Thabor
stractos, lapides a Sarracenis longius asportatos.

Peregrini multi revertuntur a Damieta, que adhuc a chriftianis obsessa tenetur; christiani fossato firmissimo & mari & slumine clauduntur; qui in Damieta obsessi sunt, intrandi vel exeundi non habent liberum arbitrium. Rex Hungarus & dux Austrie a partibus illis cum multiplicibus revertuntur. Postea peregrini Dei ad instantiam peditum de munițione sua contra Sarracenos exierunt, set fortuna eis male savente, vix ad suos Aug. 29 papiliones redierunt. Multi tamen de suis, maxime de peditibus, ceciderunt, quidem capti remanserunt; inter quos epis-

spoliabantur.

1219 copus Belvacensis suit captus, & Iohannes de Archi, miles nobilissimus & in armis strenuus, & alij multi quorum nomina non novi. Itaque turba christiana occasione peditum sustinuit pericula maxima & dampna; set tamen plurimos occiderunt & retinuerunt de parte adversa.

Mart. 22 Dominica in palmis litere de captione Damiate venerunt p. 677, 678

Mart. 27 nobis. Feria vj infra pascha pro captione Damiate, qualis debuit, solemnitas est celebrata in maiori ecclesia & in tota

provintia. Fredericus rex curiam habet celebrem prioribus April. dissimilem in Franksort; ibi omnes principes silio suo Heinrico sidelitatem secerunt. Ibi ordinata est via de consecratione imperij Rome suscipienda, de transitu ad orientalem ecclesiam liberandam, de potestate Agarenorum, utpote qui signatus erat, & per virtutem potentie sue, videlicet per Appuliam & Siciliam, ultra omnes reges christiane sidei subiectos liberare eam poterat. Coguntur etiam omnes signati abire, tam principes quam inferiores persone.

In Pentecosten littere nobis venerunt de omnibus que sacta sunt a peregrinis nostris a captione turris usque ad captionem civitatis Damiate, & quomodo capta vel quando suerit. Ante sestum sancti Iohannis octo diebus peregrini nostri venerunt, qui in captione Damiate intersuerunt, qui veros rumores dixerunt, addideruntque, quod postea castrum sortissimum in mari situm, Thenise vocatum, a nostris sit captum, non minorem utilitatem eis conserens quam Damiata. Hoc autem castrum situm est in sinu maris super rupem sortissimam quod actenus multa dampna & pericula secit peregrinis & merchatoribus; omnes enim naves que tempestatem in navi patiebantur, in hanc rupem illidebant, & submergebantur, &

Anno 1222, peccatis nostris existentibus, iratus est Do- p. 678, 679 minus contra populum suum; cum enim peregrini christiani in Damiata commorantes pessime viverent, rex Iohannes & Pelagius legatus domni pape cum omni exercitu suo Babyloniam pretermisso ordine & disciplina militari tetenderunt, & a Sarracenis circumsepti, & sluvialibus aquis irretiti, Damiatam civitatem & castrum Themise reddere & abiurare sunt coacti. Set non continuit Dominus in ira sua misericordias suas, quoniam relaxati sunt omnes captivi christiani, qui hactenus detinebantur per universum regnum Babylonie & Damasci, legitimum habentes conductum usque ad Acram.

2. GUILLELMUS ANDRENSIS,

Chronicon Andrense (-1234).

[Pertz, Mon. Germ. hift., SS., XXIV.]

*

P 759 MCCXVIII. Christianorum exercitus, apud Acram dispositis presidiis, nobilem civitatem Egypti Damiatam obsidione circumvallat, in quo exercitu preeminebant Ioannes de Brena, illustris Rex terre Hierosolymitane, & Dux Austrie, fratres etiam militie Templi & fratres Hospitalis Hierosolymitani, necnon & Hospitalis Alemannorum, summum eis ducatum & precipuum prebente domino Pelagio, Albanensium episcopo, apostolice sedis legato, nomine Hispano, qui ipsam quidem civitatem; paucis diebus evolutis, viriliter acquisivit, sed processus des processos de pro

P-760 MCCXIX. Pius Dominus, vota fidelium ex alto prospi- 1219 ciens, & piis ecclesie sancte precibus pias aures dignanter inclinans, civitatem Damiatam dedit in manus populi christiani. Pagani, captam audientes urbem Egypti Damiatam, & civitatem Ierusalem se posse tenere desperantes, prostratis turribus muros evertunt: non tamen a christianis potuit

poffideri.

P. 761 Anno Domini 1221, peccatis nostris exigentibus civitatem 1221
Damiate nobilem & famosam, quam nobis Dominus per
gratiam suam ad tempus concesserat, auserri nobis a gentilibus sustinuit & ita sub momento quasi in profundum maris
proiectum vidimus & perditum irrecuperabilem thesaurum;
unde per tres annos contiguos universalis ecclesia in solutionem vicesime enormiter lesa & eviscerata suit.

3. Sigeberti Gemblacensis continuatio Bergensis (—1237).

[Pertz, Mon. Germ. hift., SS., VI.]

*

2.40 Anno Domini 1217, multitudo innumera crucesignatorum, 1217 tam per mare quam per terram Hierosolimam properat: cum

6 I. Testimonia in Belgio scripta.

Damiate, super fluvium Nili situm, obsedit, quod dicebatur clavis Egypti & Terre Hierosolimitane... Dominus Albericus, Remensis archiepiscopus, de terra Hierosolimorum rediens, apud Papiam obiit, cui successit Lingonensis episcopus... Capta est Damiata civitas supra Nilum, diu a christianis obsessa...

Anno 1222 civitatem Damiate, aliquanto tempore a christianis possessam, Saraceni recuperaverunt.

4. PHILIPPE MOUSKET,

Chronique rimée (-1242).

[Ed. Reiffenberg, II.]

1217

Petit apriès, sans demorer, Pour Dieu siervir & onorer, S'en alerent li pelerin Droit à Acre; mais en la fin Se traisent al mont de Tabor, Uil orent painne & labour. Mais li soudans tot lues & tost As plus mestres signors de l'ost, Pour leur peciés faire pesans, Douna tant de ses faus besans, Que de mont Tabour sont parti. S'en furent de blasme aati, Quar paien fuscent escarni, Ki leur castiel ont rengarni, Et li signour, pour l'ost grever Et pour leur blasmes aciever : S'en alerent à Damiaite, Cité plaisant & forte & naite, Que li Sarrasin à soujour Avoient tenue maint jor.

1218

Digitized by Google

p. 396

P. 397

A mout grant mescief ariverent; La tour prisent & refermérent, Qui sor le flun estoit fermée; De crestiiens l'ont afermée, Et puis si fisent faire j. pont, Par mi le flun, qui leur respont A passer outre, si paserent. Tant i fisent qu'il afamèrent Caus de dens, & que pris les ont, Et puis la vile fermer font, Quar d'un malage furent tuit Et mort & soupris & destruit. Ce fu grans joie par le monde, Mais fortune, qui trop abonde, Cele joie à duel lor torna. Quar li roi Jebans s'atorna, Auques par consel del clergié, Et toute l'os, par son congié, Viers Babilone s'en alerent. Deciut furent quant logiet érent, Adont, c'est verités & fins, Moru li vesques Gossuins De Tournai, & mestres Watiers Fu vesques fais. Li escoliers De Tournai fu à Acre estius, Comme preudom & clers soutius. De Damiaite par essone Furent ale vers Babilone Li rois, li Kardenaus & l'os, Dont il n'orent ne pris ne los; Quar li fluns s'espart cascun an, Entour la fieste St. Jeban; De son kanel ist par la tière; Si fait asses anuis & gierre Par cel pais. Et dont s'avint Que nostre gent el pais vint, Logiet se furent en .j. val,

p. 398

1218

1219

1222

1222

Cilà piet & cilà ceval. Esvous le flun tost espandu Que plus ne pot etre atendu. A grant malaisse i demorerent, Deciut i furent, si plorerent Et demenérent duel mout grant, Qu'il ne porent aler avant, Ne repairier ne s'en pooient, Se Damiaite ne rendoient. Quar li fluns, qui vint à grans flos, Les i ot soupris & enclos, Et, pour aus mious prendre en lor bailles, Ot li soudans tous les ventailles De Babilone fors saciés, Pour aus avoir plus enlaciés Avoec le flun, qui teus estoit Que cascuns om se desviestoit, Ne n'i pooit nus son parel Conforter, ne maitre à consel. Asses i ot painne & abans. De brieve, li bons rois Jebans, Cil i fist tant, que que nus die, Qu'il n'i fu retes de boidie, Qu'assés li promist li sodans: Mais il n'i fu pas entendans. Ainc pensa mout de calengier Les drois dou sepucre, & vengier. Que vous iroie je contant? Là furent no crestiien tant En aventure de morir, Et de noiier & de perir; Et Damiaite fu rendue. S'est no gens arrière venue. Li vesques d'Acre en fu ostages, Et li rois Jebans, ki fu sages. Revenu sont à Damiaite; Qu'il orent faite clere & naite.

P. 399

p. 400

Là fu preudom li rois Iehans, Et bien s'i prouva li soudans; Quar à nos gens fist moult de bien, Ne de lui ne se plainsent rien. Et par convent furent rendu Tout li caitif & retenu, Et li Sarrasin delivre, Qui furent en prison livré. Droit à Acre est l'os revenue Asses dolante & irascue. Moult en fu blasmés li légas, Mais on set bien que ce fu gas, Quar li clergies ne savoit mie Que l'ost peuist iestre traie. Car en tel liu mainne-on .j. homme, Sour bien-conduit, qu'en la parsomme L'en avient maus, si l'ocit-on. Adonques a cil le renon Qu'il l'a trai, si n'i a coupes; Et non pour quant l'en fait-on loupes, Et monstre al doit com traiteur: Si reçoit honte pour ouneur. Ausi fist-on le clergiet là, Quar li legas avant ala. Si quidièrent toute la tierre A force sour les Turs conquierre. Par tant furent, sans mesproison, Mescreut de la traisson. Si n'i eurent coupes de rien. Ge Sot-on par vérité bien, Qu'à cel jor fu li fluns issus, Si que li vois en fu décius. Et ensi croist-il cascun an, Si que plu siour en ont aban.

p. 401

T

Digitized by Google

ÆGIDIUS AUREÆ VALLIS,

Gesta pontificum Leodiensium (-1246).

[E. J. Chapeavillus, Gesta pontif. Leodiensium. Leodij, 1613, in-4, t. II.]

Quidam magister Ioannes in partibus Brabantie, in monas- p. 254 terio de Oignes Leodiensis Diocesis, ista nunc hora obiit: & sicut in vita semper circa afflictos & pauperes pius suit, ita & nunc, cum post mortem ante locum purgatorij, in quo cum innumerabili multitudine detinebar, eius selix anima deserretur, & ibidem multos recognosceret, quorum auctor salutis extiterat, pietate commotus pro eis suppliciter Dominum exoravit, ut a pena purgatorij solverentur. Nec mora exauditus a Domino, & non tantum pro illis, quibus oraverat, verum etiam pro me & multis alis in cœlum cum maxima gloria est receptus. His dictis anima ab oculis mirantis evanuit. Ipse vero predicator, in transmarina statim directo nuncio cum literis, sicut anima pro signo dederat, diem horamque sancti viri migrantis invenit.

Gesta abbatum Orti S. Mariæ (- 1259).
 c. LVIII, no 8.

[Ed. A. W. Wybrands, Leuwarden, 1879, in-8.]

In villa que Westerbintum nominatur, cuidam iuveni, p. 70 Iaricho nomine, tale quid evenit, ut inter miracula viri Dei scribere complaceret. Illo in tempore, quo magister Oliverius crucem in Frisa predicavit, infirmatus est presatus iuvenis in tantum, ut a suis desperaretur. Flebant autem omnes noti & amici eius & maxime uxor eius iuvencula, calumniantes mortis intemperantiam, quod succideret sloridam eius iuventutem, que magis adhuc incremento quam maturitate gaudebat. Ipse quoque iuvenis quasi male sibi conscius,

pre timore nimis deprecatus est patrem Frethericum, ut non solum a presenti, sed etiam a morte perpetua eum liberaret. Factus tandem de medio diu iacuit exanimis ita ut dispositis rebus uxor, secundum terre morem totam se ad eius prepararet exequias. Quid multa? Inter plangentium manus, inter amicorum rugitus revixit iuvenis &, requisita uxore, sciscitabatur ab ea, quot haberet gallinas. Illa vero quinque se habere respondit. Tunc ille: « Si .v. sunt & non plures, hac vice non e moriar. Ita enim edoctus a patre Fretherico, qui me de « manibus trahentium eripuit & vite restituit, accepi mandatum, ut pro vite mee restitutione ad sepulchrum eius quin-« que gallinas transmitterem, &, sicut ceteri peregrini, cruce « fignarer. Nunc ergo mittantur galline, ut cetera, que michi « mandavit, felicem habeant processum. » Hiis ita consummatis, plene fanatur iuvenis & cum reliquis peregrinis & amicis suis Damiatam proficiscitur. Inde redit sanus & incolumis, superstes adhuc & corpore validus .

Qui Dodo pro amore ac reverencia Ihesu Christi Domini nostri, tempore predicacionis magistri Olyveri scolastici Coloniensis cruce signatus, trina vice mare pertransiens, assumpto secum filio predicte sororis Thilardo, ad ultimum in nomine Sancte Trinitatis in ultima sua peregrinacione mortuus, felici sine transivit ad Dominum. Nepos vero sus reversus, aliquamdiu in seculo commoratus, tandem relictis seculi vanitatibus, habitum sancte religionis suscipiens, locum sue sepulture cum fratribus in Orto meruit habere. In religione vero positus Ihesu Christi, cuius vestigia exquisiturus tot viribus transivit ultra mare, ordine sacerdotali suscepto, sacramenta suis manibus meruit pertractare.

7. BAUDOUIN D'AVESNE,

Chronique (-1275).

[Paris, Bibl. nat. 15460, m. s. XIV, in-f., ff. 312 b, c. 1-315 b, c. 1.]

[Sequitur Ernoul, ed. Mas Latrie, pp. 409, 410, 412, 414-430, 435-437, 439-447, & infra, f. VII.]

8. BALDUINUS NINOVIENSIS,

Chronicon (-1294).

[Corpus chronicor. Flandriæ, ed. de Smet. Bruxelles, 1841, in-4, II.]

Anno MCCXV, hoc tempore incepit predicare Egidius, p. 721 plebanus de *Lewe*, iusta Bruxellam, qui signavit signo crucis multa millia hominum.

[Sequitur abhinc ad verbum Sigeb. Gemblac. Contin. Bergens. (Mon. Germaniæ, SS., VI, 440).]

9. Gesta Frisiorum (sub fine s. XIII redacta).

[Werken uitgeg. door het Friesche Genootschapp, 1853, in-4.]

Nu mercke een yghelic mensche, wat groete miraculen syn p. 302 in Vrieslande gheschiet. Toe Coelen was een Scholasticus, hietende Oliverus. Als dese Oliverus van des Paeus ghebot folde preken over al die bisdomen, die gheleghen waren onder dat sticht van Coelen, doe quam dese heilighe man Oliverus in Vrieslant, ende prekede van die cracht ende doechde p. 303 des heilighen cruces, dat hem een yghelic mensche in allen node ende perikel solde teykenen mit dat teyken des heilighen cruces. Dese dopede ende makede Karsten ende leerde vele volcs totten rechten ghelove; mer sie waren seer traech ende hardneckich, dat heilighe crues te eren, alsoe dat Oliverus weder toe hws foech in wanhope. Als hy op een tyt stond, ende prekede van dat heilighe crues, doe openbaerden daer in die lucht twie schone guldene crucen, dat alle dat volc, die daer waren in die predicatie, hem verwonderden. Aldus hebben sie daer maemaels dat heilighe crues gheert, ende hem daermede gheteykent. Een deel van desen segden, dat sie an dat crues ghesien hadden IHMXPM onsen Ghesoutmaker. Deser waerheit is kundich den Abbet van Heysterbach, daer gheschieten is in Latyn Vallis Sancti Petri, ende oec, die leesmeister van dat selsde cloester. Dese twie waren

in der predicatie, ende hebben dese twie crucen claerlicken ghesien; dese hebbent ghesecht, doe sie onsen cloester toe Claercamp visitierden in Vrieslant. Aldus heft God almachtich Hem ons Vriesen gheopenbaert, die voer dat menschelicke gheslacht is ghestorven.

Oeck leest men in den Vriesen legende, dat dese Scholasticus Oliverus veles volkes brochte toe dat gheloef des heilighen cruces, alsoe datter vele dat teyken des heilighen cruces voer an hoere clederen hebben ghedraghen. Alhyr fan syn die Crucebroederen wtghecomen. Oeck vermaende hy se, dat se solden toe heilighe graff reysen, ende folden daer stryden alse Godes Ridderen, om Christus wille, die ghestorven in an dat crues. Op den middach wort daer een schoen claer sacht weder. In die lucht sach men een groet machtich heer van ghewapende Ridderen; dese riepen tot die Vriesen: « O! eerwaerdighe Ridderen Goedes, die daer synt gheteikent mit dat heilighe crues, seer sterckelic foe staet die sonde teghen; maket u riede, ende volghet ons in dat heilighe lant, toe Iherusalem; dat hemelryck is u open, ende mit groter verwinninghe fullen ghy daer comen. > Doe reden sie in der lucht swtoestwert an, seer haestelic, ende alsoe worden sie niet langher ghesien.

Die Vriesen maeckten hem riede, ende lieten hoere guet ende have omme Godes wille after, ende syn seer haestelic nae Iherusalem ghetoghen. Als sie daer ghecomen waren, soe vonden sie daer een machtich heer der Karstenen, als Cardinalen, Bisscoppen, Archebisscoppen, Koninghen, Hertoghen, Graven, Ridderen, Baronen mennichvoldich. Sie syn mit dese Heren voer een stadt ghecomen, hietende Damiatam. Dese stadt was den Karstenen seer scadelic, ende sie is legghende op een water, hietende Nylus. Oeck hadde die stadt een alte onforwinlichen toern, die feer starck was. Die Karstenen begonden den toern mit ledderen toe beclimmen; mer die Heidenen hebben die ledderen ende schepen mit Greecx vuer verbrant, alsoe datter twie hondert starcke mannen dat lyf verloren; dese waren van des Hertoghes heer van Oestenryck. Hyrvan waren die Karstenen seer bedroeft. Die Cardinalen, Coninghen, Hertogen ende Graven, ende al dat Karstene volc, hebben God van hemelrick, mit screiende oghen, seer ynnichlic aengheroepen, ende seiden: « Lieve Here Ihefus Christus! Du woldeste om ons gheboren ende

ghecruyst worden; sich an dyn bedroesde volc, ende ontfarme Dy onser; ghif ons teghen onsen vianden vorwinninghe ende victorie, opdat wi niet van hyr scheyden mit groter scande ende spot van onsen vianden in dat ewich! > Men gheboet alle dat gheheel Karsten volc te vasten ende te beden, opdat hem God verlienen wolde victorie teghen hoeren vianden. Aldus hebben sie ghedaen. Die almachtighe God heft hoere bede verhoert, ende heeft dat Vriessche volc enen wysen raet ghegheven, hoe sie den toern mochten winnen; als sie ghedaen hebben. Die Vriesen maecten ses grote platte schepen, ende groete seylen daerin, ende sie voeren onder desen toern, ende sie maten des toernis hoecheit ende breetheit, ende toghen weder af. Alle die beste meysteren, die in der Karstene heer waren van tymmerwerck, namen sie tot hem, ende voeren in een groet wolt; aldaer vonden fie holt nae hoeren willen. Sie tymmerden doe drie groete scheepen, an malcanderen ghesloten mit balcken, dat hoere ghien vanander wycken mochte. Op dese schepen tymmerden sie enen groten toern, ghelyc als des stads toern was, van claren holte, ende boven maecten sie een bolwerck daerop mit plancken, ende betoghen dat mit groen, daer se hadden teghen dat Greeckse vuer, aldaer settense sant ende wassche, dats pisse, dat vuer mede toe lesschen. Alsoe subtyl was dat p. 305 ghetymmert, dat sie dat verhoghen ende vernederen oft verleghen mochten twintich of dertich voeten, wanner fi wolden. Als dit vollenbrocht ende riede was, voeren si mit desen toern nae der stadt toe. Alse dat die stadtlueden saghen, soe worden sie verveert, ende verwonderden hem seer van dat wonderwerck. Die Vriesen toghen myt desen slotte an des stads toern; mit anckeren waren die schepen ghevastighet in dat water, alsoe dat sic niet wycken en mochten, mer dat sie styf stonden. Alse dat die Sarracenen vernamen, sanden sie twie, die wel duecken ende swemmen konden, dat sie die touwe ende takel, daer die schepen mede ghevestighet waren, te snyden solden. Aldus syn doer twie mit blancken [sweerden] onder dat water gheganghen, omme dat toe vollenbrenghen. Als dat een van die Vriesen vernam, soe nam hy een scarp sweert in syn hant, ende clam by der zeellen daele int water, ende sloech dese twie alleene doet. Als dit dat Karitene volc fach, worden sie rottermaten seer verblyt, ende loveden God van hemelrycke, dat Hy hem alsoe groete

Digitized by Google

vewinninghe hadde verlient, dat een man in den gronde des waters folde twie doet slaen. Altohants bereyden hem die Vriesen te stryden, ende clommen op dat slot, ende vochten manlich teghen die Heydenen. Sie hadde lichte ledderen, daer fie haestelick op ende neder rechten mochten, ende manlik arbeyden sie, dat sie tot hoere vianden in den toern mochten comen; mer, God betert! die ledderen waren wel acht of tien voeten te cort; mer sie streden seer manlic. Men schoet daer ende stormde daer rottermate strenglic, mit steken ende breken; mit steenen worpen sie in die scepen; Greecx vuer fmeten fie by groten hopen in die schepen ende bolwerck, daer die Kerstenen van holt hadden ghemaect. Die Karstenen Heren waren seer besorghet om die Vriesen, dat sie van desen vuere solden hebben verbrant. Mer God holp hem, dat dat vuer hem niet en schade; sie dedent sot mit wassche, dats pis, ende mit sant. Nae ene wyle, als sie aldus manlicke streden, starcker van tyt toe tyde, die Karstenen dochten niet om den doet, noch om anxte; fie setten die ledderen anden toern, ende twie van die Karstenen spronghen wel acht voeten hoech in den toern, teghen hoere vianden danck. Die ene was van Liockborn, ende was een Ridder; p. 306 die ander was ghehieten Hayo, ende was en Vriese, gheboren van Violgama; dese hadde een vzeren flaghel in der hant, ende die ander hadde een heerhamer. Dese twie sloghen manlic die Heydenen an beyde syden, alsoe dat sie vloghen ende liepen van dat overste des toerns nederwaert, ende onthilden hem beneden in den toern; dese twie holpen doe hoer ander medeghesellen op den toern. Die wyle dat sie soe strenghelic streden, vielen die Cardinalen, Bisscoppen ende al dat Karstene volc op hoere kneeen, ende baden seer vuerichlicken mit ynnigher herten God aen, dat sie doch den toern mochten winnen. Als sie dan die Vriesen ende hoere hulperen faghen op den toern Damiate, worden fie feer verblyt, ende fonghen God van hemelryck enen lofffanck: Te Deum laudamus! ende hadden guet moet, dat sie oeck die stadt winnen solden, mitter hulpe Godes. Die Heidenen, die beneden in den toern waren, ontstaken een groet vuer, opdat sie die Karstenen boven in den toern smoken ende barnen mochten. Mer die Vriesen waren wysende voersienich; sie oesden water doer die vinsteren in den toern, ende goeten alsoe dot vuer wt, als sie best mochten. Die Vriesen ontsengheden slammen, ende smetense mit slingheren op die stadhwsen. Aldus wort daer een groete brant in der stad; die wynt die dreef dat vuer hyr ende daer, alsoe datter groet brant gheschiede. Die stadlueden worden verveert; sie liepen eendeels int water ende verdrencten, sommighe worden verbrant van dat grote vuer, sommighe worden van den Karstenen doet gheschlaghen, sommighe ghevanghen. Die Vriesen, mit hoere companen ende hulperen, ghinghen van den toerne in der stad, ende namen doer groet schat ende guet, ende wat volc sie beereghen, sloghen sie doet. Als sie aldusdanighe stoyt hadden ghewonnen, namen sie hoere anckeren op, ende syn weder in dat Karstene heer ghecomen mit groter eeren. Dit hest God by ons oltvaderen ghedaen; daeromme willen wy Hem altoes dienende wesen, om te vercryghen dat ewighe leven. Amen.

Ver sio.

Nunc autem unusquisque animadvertat, quanta miracula in Frisia p. 302 evenerint. Erat tum temporis Colonia scholasticus quidam nomine Oliverius, qui vir sanctus a papa per omnes episcopatus diæcesi Coloniensi subditos concionari iussus, in Frisiam venit ibique de vi atque virtute Santa Crucis prædicare cæpit atque mandavit, ut unusquisque in omni discrimine & periculo figno crucis se fignaret. Baptizabat quidem & faciebat christianos nec non multas gentes ad veram fidem convertebat, sed illi erant tam tardi & pervicaces, ut Oliverius spe abiesta domum rediturus esfet. Quum vero quadam die flaret de sancia cruce concionans, ecce flatim due cruces aurea pulcherrima apparuerunt per aera, ita ut populus, qui pradicationem audiebat, valde miraretur, plurimi vero sanctam crucem venerati assumerent. Nonnulli eorum confitebantur, se in cruce Iesum Christum salvatorem nostrum vidisse, quod confirmatum est ab abbate Heisterbaci, loci latine Vallis S. Petri vocati, pariter ab eiusdem conventus lestore, quum uterque sermoni adfuisset & aperte duas illas cruces conspexisset, ut nobis illi retulerunt, quum conventum nostrum de Clarcamp in Frisia situm visitarent. Sic Deus Omnipotens, qui pro genere humano mortuus fuerat, se nobis Frifionibus revelavit.

Legimus quoque in legenda Frifiaca, illum scholasticum Oliverium plurimos ad sidem Sanctæ Crucis convertisse, multosque signum Sanctæ Crucis vestimentis suis affixisse, unde fratres crucigeri exorti sunt. Monuit etiam illos, ut peregrinarentur ad sanctum sepulchrum ibique in militia Dei constituti, pro Christo in cruce mortuo dimicarent. Ipso meridie rursus pulchra Esclara visto apparuit: nam per aera exercitus ingens militum armatorum videbatur, qui Frisones alloquebantur: «O Dei milites reverendi, signo

Sanda Crucis fignati, fortiter peccato repugnate, paramini & nos sequimini in Terram Sanctam, Ierusalem; ecce patet regnum cælorum, quod maiore victoria potiti intrabitis! » Tunc sessinanter equitabant per aëra versus vientem nec amplius videbantur.

Frisones nunc se paraverunt &, omnibus bonis ac possessionibus pro Deo reliciis, celeriter expeditionem Hierofolyma susceperunt. Quo quum venissent, ibi invenerunt exercitum potentem christianorum cum multis cardinalibus, episcopis, archiepiscopis, regibus, ducibus, comitibus, militibus, baronibus. Quocum exercitu profesti sunt ad urbem Damiatam quæ christianis perniciosissima ad fluvium Nilum sita erat; ab Oriente muniebatur turri fortissima & fere inexpugnabili. Quam christiani quidem scalis ascendere conati sunt, sed pagani scalas & naves igni graco combusterunt, ut ce viri fortes ibi perirent, qui erant homines Ducis Austria, unde christiani magna tristitia affesti sunt. Cardinales, reges, duces comitesque & omnes christiani lacrimantes Deum regni cælorum invocarunt verbis: « O dulcis Domine Iesus Christe, qui pro nobis nasci & cruciari voluisti, respice in populum Tuum afflictum & miserere nostrum! Concede nobis, ut superemus & vincamus hostes nostros, ne discedamus abhinc cum maiori opprobrio & siamus deristo hostibus nostris in aternum! > Tum vero totus christianorum exercitus ieiunare & orare iussus est, ut Deus victoriam ab hostibus reportandam concederet. Hoc modo fecerunt, atque Deus omnipotens exaudivit preces illorum, & Frisones sapiens dederunt confilium, quomodo turris caperetur. Hi enim vj magnas planas rates construxerunt & armamenta composuerunt, tum subter istam turrem vesti sunt & altitudinem & latitudinem mensi recesserunt. Quibuscum peritissimi christianorum fabri lignarij se conjunxerunt & in filvam ingentem profesti sunt, ubi materiam, quantamcunque volebant, invenerunt. Hoc loco iij magnas naves edificarunt &, ne dirumperentur, compegerunt. Super has naves altam turrem turri civitatis equam lignis construxerunt & asseribus super hoc propugnaculum, quod herbis contexerunt, ne igni graco incenderetur, ibique arenam & P. 305 lotionem (id est urinam) ad ignem exstinguendum congesserunt. Quod tam ingeniose fuerat fabricatum, ut ad libitum xx vel xxx pedes elevari & deprimi posset. Quum igitur hac omnia confecissent & paravissent, cum navi sua ad oppidum vecti sunt. Cives vero hac mole visa valde mirati & perterriti sunt. Frisones cum navibus suis applicuerunt supra turrem urbis easque, ut cedere nequirent sed consisterent, in ancoris tenuerunt. Saraceni, certiores facti, duos mersores & natatores peritissimos miserunt, qui funes & rudentes, quibus naves alligabantur, succiderent. Hi gladiis nudis armati in undas merserunt, ut confilium suum exequerentur.

Quod quum unus Frisonum animadvertisset, gladium acutum dextra arripuit aqua demersus per operculum incite duos hosses solus interemit. Quum populus christianus hoc vidisset, omnes Deum regem cælorum exaltaverunt & laudaverunt, qui tantam victoriam eis concessisset, ut vir solus in profundo maris duos hosses trucidare valuisset. Nunc vero Frisones ad pugnandum parati cassellum conscenderunt & contra paganos sortiter præ-

lium commiserunt. Habebant autem secum leves scalas, quibus usi promptius sursum & deorsum se conferrent & viriliter contenderunt, ut cum hostibus in turri constitutis manus consererent, sed, proh dolor, scala xiij vel x pedes nimis breves erant. Nihilominus fortiter rem gesserunt. Ibi tela emittebantur densa & manus pugnabant invicem artissime ifu & fragore, pagani proficiebant lapidum & ignis graci molem in navis propugnaculum, quod christiani ligno construxerant. Duces christianorum valde angebantur, ne Frisones igni graco comburerentur, sed auxiliante Deo ignis nihil nocuit, quem lotione (id est urina) & arena exstinguerent. Paulo post christiani viriliter & acriter in horas pugnantes, atque mortem & timorem contemnentes scalas turri apposuerunt eorumque duo viij pedes alte in turrem, invitis hostibus, infiluerunt: alter erat miles quidam ab Liockborna oriundus, alter nominabatur Hayo, Friso vero de Violgama ortus, qui manu P. 306 flagellum gerebat ferreum, malleo clavatum. Ambo tam acriter paganos utrinque & hostes cadebant, ut illi de summo turris fastigio desilire cogerentur subtus mortem obituri. Duo Frisones commilitones suos, ut turrem ascenderent, adiuvarunt. Eadem hora, qua tam fortiter pugnatum est, cardinales, episcopi & omnes christiani genibus flexis fundebant preces ferventes Deum ex intimo corde precantes, ut turris captionem permitteret. Statim vero, ut viderunt Frisones cum commilitonibus suis in summa turri, valde latati cantare caeperunt Deo regi caelorum: . Te Deum laudamus > & Deo iuvante urbem captum iri sperarunt. Pagani autem qui inferius versabantur in turri, magnum ignem accenderunt, quo christianos supernos suffocarent & cremarent, sed Frisones sapienter & providenter aquam per fenestras turris petiverunt, qua usi flammas quam optime exstinxerunt. Ceperunt quoque carbones ardentes, quos fundis iecerunt in adificia urbis, sicque magnum incendium excitarunt; cum ventus slammas propelleret, incendium undique crevit. Cives inde perterriti erant; alij concurrebant ad aquas & submergebantur, alij igni peribant, alij iugulabantur a christianis, alij in captivitatem abducebantur. Frisones cum commilitonibus suis de turri in urbem profecti thesauros magnasque exuvias congesserunt, &, qui resistere conabantur, trucidarunt. Tam splendidam vistoriam adepti anchoris sublatis ad exercitum christianorum redierunt cum maximo triumpho. Hac Deus pro maioribus nostris gessit, itaque Ei semper servire volumus, ut consequamur vitam æternam! Amen.

10. Chronicon Viconiense (-1303).

[Mon. German., SS., XXIV.]

Hic in primis actibus suis quinque siccarios convertit, qui p. 308 vias transeuntes depredabant iugulabant; quorum magister erat predictorum quidam Druardus nomine, lxxx habens tante nequitie subsequentes; sed ad exhortationem pij patris

Digitized by Google

hic Druardus cum prefatis iv, actus deferunt nefarios. & ad Ordinem ut conversi se conversunt; vivunt in Ordine, qui inordinati extiterant; palam incedunt, qui in latibulis prius morabantur; bonis actibus inferviunt, qui ad nefandos se extenderant actus. Nempe docet eos, qui preest, tam predicationis verbo, quam conversationis exemplo. Etiam sic Spiritus Sancti gratia in vita extitit debriatus, ut meruerit pacem inter Y sengrinos & Flaventinos vel Flampedes in partibus Hollandie & Zelandie & Flandrie, quam nullus hominum attemptare quibat, five rex, five comes, aut baro, reformare. Sic autem guerra erat inter eos, quod pater filium habens obvium, aut filius patrem, mox immaniter sevientes collisi pariter alter alterum suffocabat. Erant autem nobiles valde una pars, residui vero sicut supra dictum est, de territorio Furnensi in Flandria, in loco aut circum circa, qui dicitur Cayens, commorantes. Hoc cernens fanctus pater, fidens in Domino, cui possibilia sunt universa, illos aggreditur in verbis dulcibus, dicens: non effe honestum, etiam apud homines, sanguinem sic fundere propinquorum, quid ergo apud Deum; sed esse iustum bellum & acceptabile Deo sacrificium, si ad inimicos Christi se convertant pro consequenda venia delictorum. Expromit coram eis pactum, quod cum eis erit dux itineris, & fic pax inter eos reformatur. Placet fingulis quod dictum est, & osculo facto inter capitales, preparatis necessariis viam transmarinam cum suis arripit tantus pater.

Unde veniens cum suo comitatu ad infidelium fines armatus in lorica & galea, desuper arma caputium ordinatum habens, incedebat. Pontem quendam cernit a nefandis obsessum: mox suo primo introitu pergit audacter ad pontem, sed sui viam patris non sequuntur, territi timore mortis, quia in numero nimio exsuperat eos hostium multitudo. Revertitur ad fuos; territos animat ad palmam; coronam immarcessibilem repromittit dicens: « Quod non in multis vel paucis est for-« titudo belli, sed in virtute Dei desuper. Aggrediamur hostes, e moriamur pariter; bellum etenim Domini est: pastoris inter e vos gero officium; animam meam pro animabus vestris opono. Attamen eorum corda numquam pro verbis dulcedinis, ut deberent, compunguntur, sed Pater sciens omnia esse possibilia credenti, tandem convertitur ad conversos, quos secum deduxerat. Vocat Druardum cum suis consociis ad proficiscendum in prelium contra astantes inimicos, proferens:

« Filij, gressus vestros una mecum dirigite, quos usque nunc p. 309 « direxistis in peccato & dolore; vos qui bonum ignorastis agere, moriamini cum falute. Brevis mors, grandis vita; par- vum demeritum, sed magnum premium. Si vere conversi estis, « convertimini mecum; quia, qui incepit & non perseveraverit, « nichil est; sed perseverantibus tribuitur merces & corona. » Finitis sermonibus Deo se commendans cucurrit ad hostes: tantum cum conversis, fisus digna fide, fultus Dei gratia, sic deducit vibrantem hastam, quasi alter Ionatas cum armigero Philistinorum percutiat stationem. Intuetur diu belligerans a commilitonibus tantum percutere gregem resumptis viribus, se non milites, nec strenuos fatebantur: impetu subito facto insecuntur audacter iter eius: sic militare implent officium, ut subito perfidorum ruat innumera multitudo & prostravit grex pufillus catervam infidelium quafi infinitam, & impletum est quod dictum est a psalmographo, quod « unus mille « & duo fugarent decem millia » (1 Sam., xvIII, 7). Preliatus ergo prelia Domini, sic nomen militis propter officium promeruit. Hic armatus, velut habitum est, ante Damietam cum populo Christiano circuit, querens, ut capiat. Unde prius facta predicatione ad populum, eundem mirifice confortabat. Dicebat enim: « Tradidit Dominus nobis Damiete civitatem; « furgite celeriter, pugnate viriliter, pugnat pro nobis Domi-« nus, non est qui de manu eius possit eruere (Deut. xxxII, 39)! » Hec armiger eius, qui post obitum suum veniens ad locum istum, gratia visitandi enarravit: dixit enim, quia & in prelio illo deservierat; qui quidem a nostris visus & locutus nostris diebus viventibus, quibus fidem adhibemus. Referebat enim, predicatione iam ab Abbate completa, lanceam arripiens, equum stimulans, lancea mox portam civitatis contingebat, que nutu Dei ultro aperta est ei, & cum suis ibidem subintrans, neminem qui se posset desendere, aut etiam protegere, reperunt.

II. WILHELMUS EGMUNDANUS.

Chronicon (-1333). [Matthæus, Veter. ævi analesta, II.]

Huius [Honorij III] tempore Christiani Damiatam cepe- p. 499 runt, sed Saraceni fortuito casu contingente eam postea recuperaverunt.

12. IOHANNES DE BEKA,

Historia veterum episcoporum Ultraiectensium (-1345).

[Ed. Bernard. Furmerius, Franequeræ, 1611, in-4.]

Wilhelmus autem de Hollandia filius eius iunior natu, Frederico Duci Suevie sociatus, ad annos quinque post obitum patris in Terra Sancta permansit, qui in diversis bellis campestribus contra paganos victorie palmam multis vicibus acquisivit, per cuius industrie probitatem Christiani dicuntur obtinuisse Damiatam urbem Egypti prorsus inexpugnabilem, cesis in ea cunctis Turcis cum ceteris insidelibus Agarenis.

13. IAN KLERK,

Kronijk van Holland, gemenlik geheeten Kronijk van den Klerk uten laghen landen bi der see (- 1356).

[Bronnen van de Geschiedenis der Nederlanden (Utrecht, 1867, in-8).]

[Initio (p. 60) sequitur Iohannem de Beka, tum vero addit quæ sequuntur :]

P. 62 Ende dat die stat van Damiate gewonnen wart, quam aldus toe: also een scoen ryvier duer die stat liep, die tot beyden eynden gesloten was dwers mit enen groten mastboom, so ghinc jongher Willem na siens saders doot te rade mit sinen luden wt Hollant die him verstonden van scepen ende van waterscaffe, so dat die von Haerlem visierden een scip te maken ende se bereyden, als sie daden, dat voirlanges die steven vpgaende hadde een starke dicke yseren sage ende wachten enen voirspoedigen wint, soe dat si mitten scepe vol gewapender manne, daer joncher Willem mede was, von boven mitten zeer vliegenden stroom ende mitten starken winde weder quamen, ende sneden den boom mitter groter dracht ontwe dat hi brac, ende quamen in mitten scepen, dat si an tnaeste land stuerden, ende traden in die poorten, so dat die ander inquamen ende wonnen die rike stat. Daer cregen

die van Hairlem hoir wapen die te voren vier starren woerden: om dier weldaet so gaf him die keyser dat zwaert ende die patriarch van Constantinobel gaf hem dat crues.

Ver sio.

Urbs vero Damiata hoc modo capta fuit. Quum per urbem flumen pulchrum transiret, cuius ripæ ingenti malo erant obstructæ, Guilelmus iunior post patris mortem cum gentilibus suis ex Hollandia natis, qui rerum navalium peritissimi erant, deliberavit, & Harlemenses pollicitissunt, se navem facturos & instructuros esse. Quam ita instruxerunt, ut prora solida ferrea serra armaretur; tum vero navi armatis plena, quorum in numero erat Guilelmus iunior, secundo vento usi slumen ascenderunt & repulsi vento vehementi malum medium magna vi transciderunt & fregerunt, quo facto navibus irruperunt, ut ad proximam ripam appellerentur, & portum ingressi cum ceteris assecutis urbem ditissimam ceperunt. Inde Harlemenses nova arma antequam quattuor stellis ornata acceperunt: quibus imperator propter talem virtutem ensem & patriarcha Constantinopolitanis crucem signa attribuit.

14. PETRUS DE HARENTHAL,

Catalogus abbatum Floreffensium (- 1370).

[Miræus, Chron. ordinis Pramonstratensis, Coloniæ, 1613, in-12.]

Iacobo Vitriaco, Acconensis in Syria episcopo, & post p. 161
S. R. E. cardinale anno 1216 per Galliam transmarine peregrinationis Crucem, ut vocant, predicante, Helinus VII, abbas Floressiensis, vir morum probitate ac scientia admodum commendatus, ipsi comes est additus, cum in predicatione, tum in peregrinatione idque ex mandato Honorij III, Pont. Max. Quantus autem Helinus iste vir suerit, ex testimonio a Gervasio abbate Premonstratensi, magne eruditionis viro, ad Patriarcham Hierosolymitanum dato licet cognoscere.

Cuius hic exemplar eo libentius subiungo, quod monasteriorum Premonstratensium, que in Syria olim suere, disertam faciat mentionem.

[Hic inferitur Epistola Gervasij ad patr. Hierosol. (Hugo, Sacr. ant. monum., no 38, p. 38).]

15. IOHANNES DE YPRA,

Chronicon S. Bertini (- 1383).

[Recueil des hist. de la France, XVIII.]

[Sequitur Guillelmum Andrensem, supra p. 5, & Marinum Sanutum, infra seel. VI.]

p. 607 Anno MCCXVIII, Iohannes rex Ierusalem, dux Austrie, fratres 1218 militie Templi, fratres Hospitalis & fratres domus Alemannorum cum christianorum exercitu, dominus etiam Pelagius cardinalis episcopus Albanensis, apostolice sedis legatus, natione Hispanus, Damiatam Egypti nobilem civitatem obsidione vallaverunt. Hec civitas, ab uno latere flumine Nili, ex alio muris, turribus & fosfatis, arte & ingenio premunito, plena erat gentibus & divitiis infinitis: in qua obsidione, predictus legatus cum rege Iohanne predicto, qui prius exercitui dominabatur, colloquium sue auctoritatis habuit, allegans se exercitui debere preesse, & crucesignatos ad suum regimen pertinere, quia per ecclesiam, cuius ipse legatus erat, paffagium fuerat ordinatum. Rex tamen, verba dissimulans, pro domino se gerebat. Exercitus itaque, per hoc in se divisus, non veritatem proprie sed affectionem sui principis quisque sequebatur. Erat in hac obsidione beatus Franciscus, qui videns christianos se contra Sarrap. 608 cenos ad pugnam preparare, quasi prophetice dixit eis quod, si foret attemptatus congressus, non cederet prospere christianis: cuius spreta prophetica, statim pugna committitur, totaque in fugam vertitur acies christiana. In hac obsidione inventus est liber arabice scriptus, cuius autor se christianum, Iudeum ac Sarracenum negat, in quo inter alia continebatur, quod Damiata caperetur a christianis, & quidam rex Nubie christianus Mechain civitatem destrueret, & ossa Mahometi dispersa proiiceret. Cuius prophetie prima pars nunc adimpletur; nam post annum & septem menses obsidionis, Dominus tradidit eam in manus christianorum sine belli strepitu vel tumultu anno MCCXIX, nonis novem- 1219 bris. Nocte quodam modo tempestuosa & tenebrosa, quidam christianorum, per scalas civitatem intrantes, portas aperuerunt, & sic multitudo christianorum intravit, & spoliis infinitis sunt ditati. Capti fuerunt in ea civitate triginta millia Sarracenorum, innumeri vero perempti: de christianis autem (quod miraculosum creditur) nullus omnino periit; nam

Nilus fluvius fic inundavit, quod ad caftra christianorum nemo Sarracenorum accedere poterat, etiamsi omnino voluisset.

Anno MCCXXI, Damiata nobilis Egypti civitas, iam per annum & septem menses obsessa, & per solos octo menses possessa, nunc desidio Christianorum sic est amissa. Christianis in Damiata existentibus, necdum invicem corde pecatis super discordia legati contra regem Ierusalem preeminentia sive ducatu exercitus, legatus, volens in Egyptum ultra procedere, movit & acceleravit exercitum, & extra portam civitatis fine rege castra locavit. Qui vero pro parte regis erant, illi denunciant, quia per hoc sibi honor & dominium tolleretur; vixque rex impetravit a legato quatuor diebus exspectari. Quinta die per ripam fluminis Damiate iter affumunt, iuxta se in navigiis necessario portantes usque ad ramum fluminis Taphneos, ubi a ramo fluminis Damiate dividitur; & in hac fluviorum sectione castrametati, fossatis se munierunt. Iamque Sarraceni in ulteriori parte fluminis se locantes, habitacula ibidem edificata novam Damiatam vocaverunt, & inde per utrumque fluvium christianis victualia prohibebant. Et cum ibidem Christiani per mensem stetitissent, timentes victualium inopiam, ut redirent, de sero castra moverunt: quod sentientes Sarraceni, tota nocte fluxum aque coercentes, Christianos sagittis afflixerunt. Itaque summo mane Christiani, postquam per tres leucas incesserant, invenerunt aqua se preventos, que plures usque ad genua cingebat, & amissa sunt ibi victualia & ustensilia universa, & sic, ultra procedere non valentes, treugas cum Sarracenis inierunt ad octo annos, salvis Christianorum personis & rebus, & ut civitatem Damiatam & captivos redderent Sarracenis; & fic anno MCCXXI, Damiatam pervenientes, civitatem & omnes captivos reddiderunt, indeque Ptolomaidam perrexerunt: magister vero Alemannorum ad papam & imperatorem perrexit, casum hunc exponere Christianorum.

16. IACOBUS DE GUISIA,

Annales Hannoniæ (-1390).

[Ed. Fortia, lib. XX, c. 53.]

[Sequitur Vincentium Bellowacensem, infra seel. 111.]

17. IEAN DES PREIZ D'OUTREMEUSE,

Ly mireur des histors († 1400), l. III. [Ed. Ad. Borgnet, t. V, pp. 100-105.]

[Sequitur chronicon cui titulus: Récits d'un ménestrel de Reims, c. 151-180, éd. Wailly, pp. 79-93, & infra sed. III.]

Digitized by Google

18. IOHANNES BRANDO,

Chronodromon († 1428).

[Bibl. reg. Bruxell., no 10180, ch. XV, in-f., ff. 113 a-119 b.]

[Sequitur Vincentium Bellowacensem, infra seel. III.]

19. Chronique rimée de Floreffe (- 1430).

[Monuments de Namur, VIII.]

P-73 De sire Hélin, le sainctisme & vaillant abbé de Floresse vij.

Dire veul de l'abbé septeisme, Sire Helin, qui fu moult sain&isme Et de si grant auctorité, Qu'il fut esleus & deputez De faire le voyage d'oultre-mer, Avoecque ung moult révérend père Cardinaul Iacques de Vitri, Qui à Oignies est ensepveli, Lequel fut évesque d'Ancon. Ce Hélin ot légacion Du pape Honoure troisième, Pour aler en la terre sainstisme, Que l'en dist de promission, Preschier le croix & passion De Ihefu-Christ, nostre feigneur, Ouquel voyage fift grant labeur, L'an mille XVI avoecque deus cens.

20. EDMUNDUS DYNTERUS († 1458),

Chronica ducum Lotharingia.

[Ed. de Ram, II.]

Per idem tempus papa Innocencius III, interpellatus a rege & patriarcha 1213 Iherofolimitano, crucem Christi per universam terram predicare & populum ad expeditionem Sancti Sepulchri hortari iubet, cui primo quidem pauci, postea vero innumerabiles obaudientes signati sunt. Deinde idem papa, pontificatus sui anno xvij, mense novembris, in basilica Lateranensi, que Constantiniana vocabatur, celebravit concilium generale, pro subsidio Terre Sancte & pro statu universalis ecclesse, ubi multa utilia statuta fuerunt promulgata. In quo suit cum patriarchis, archiepiscopis, episcopis, abbatibus & aliis prelatis, summa prelatorum MCCXC. Demum, cum propter subventionem Terre Sancte inter Pisanos, Ianuenses & Lombardos pacem facere intenderet, in itinere ad hoc constitutus apud Perusium est defunctus, ubi in ecclessa sancti Laurentij tumulatur: cui successit Honorius III, natione Romanus.

1217 Eodem quoque tempore, scilicet anno MCC & XVII, multitudo cruce- p. 158 fignatorum, alij per terras, alij navigio, versus Iherosolimam iter aggressi sunt, ubi Damiata civitas iam byennio a christianis obsessa capitur, sed Sarraceni, fortuito casu contingente, eam postea recuperaverunt.

21. Die jüngere Hochmeisterchronik (- 1467).

[SS. RR. Prufficarum, V.]

, *=*₁,..., ...,

[Sequitur Oliverij Historiam Damiatinam & Petrum de Duisburg, infra seet. IV.]

then heiligen lande. Dair togen die coningk van Ongarien, die coninck van Sypers, die hertoch van Oistenrick, die byfscop van Utrecht, die bisscop van Munster ende seven aender bysscopen ende veel groter heren ut Duytschen lande ende quamen tot Akers, ende die patriarch van Ihrlm nam cyt heilige hout van den cruys ons Heeren in die hant, ende dat was die bannir, ende die toech voir. Die coninck van Ihrlm ende alle die princen myt horen volc togen ut Ackers int heilige lant, mer die Sarasinen weeken, ende die kersten wonnen een sterck casteel ende verslogen veel Sarasinen, mer daer nae en hadden sy nyet veel victorien, ende dair nae toich die coninck van Ongarien myt synen volc weder t'huys.

Dair nae int selve jair togen coninck Iohan van Ihrlm ende die coninck van Cypres, die hertoech van Oistenrick, die bisscopen ut Duytschen landen, ende die drie meisters van den drien oirden ut Akers enden bemuerden ende maecten aft vdie borch Pelgerin, die int bisdom van Cesarien leit ende heit oick die borch van Cefarien; ende hier deed a men die heidenen alten groten schaden ut.

Dair nae int jair M.CC. ende xvij quam en die bisscopen 1217 van Colen, van Trier ende van Bremen, grave Willem van Hollant end mennich aender grote princen ende heeren ut Duytsche lande. Ende grave Willem van Hollant hadde veel Hollanders, Zelanders ende Vrysen mede, als sy tot Akers quamen. Ende coninck Iohan van Ihrlm, die patriarch ende die drie meister van den drien oirden myt horen volck toghen gesamelic myt desen anderen heeren voir Damiaten. Ende dair stont alten stercken borch op die rivier by der stadt, ende die stormden sy myt groter macht, dair veel arbeits om gedaen wert. Ende grave Willem van Hollant had grote Vrysen myt hem ende hadden yseren vlegelen aen ketten hangen, ofmen dair koern mede dorsen soude, ende verslogen dairmede alte veele heydenen ende sloegen soe vreeselick dat hem nyemant en dorste gheneken. Ende dat casteel ende die stadt van Damiaten worden te lesten gewonnen myt groten cost ende arbeit. Ende dair bleff mennich groet man doet, die templiers ende die Duytsche heeren deden dair alte veele vromicheiden nae horen staet, datmen dair off te seggen wyst.

Dair nae wonnen die kersten die stercke borch van Thaus, ende dair nae toghen die uthheemsche vorsten ende princen weder t'huys tot horen landen. Ende die hertoch van Oistenrick hadde anderhalff jair dair in den lande gheweest, die toech oick toe huys ende gaff den meister ende der Duytscher oirden tot horen oirden behoeff sesdusent marck silvers.

Dair nae quam die grave van Catsenelleboge myt veel geleyden myt volc tot Akers ende dede oick vele reysen op die heydenen ende street dair tegen myt den kersten, soe datter veel van den heyden verslagen wert, mer by enduerde in den lande niet ende toech weder tot synen lande.

Dair nae int jair ons Heeren M.CC. ende xviij was een 1218 heydens heere ende heit Corodyn ende was des foudaens Sephadyns zoen ende des foudaens, die nu was, fyn broeder.

Po Dese was coninck van Syrien ende heere van Damassche, ende had dat heilige lant heel in synen landen, ende dese wert soe sel, want hy myt synen broedern den kersten soe veel geboden had ende sy dat nyet aen en ghyngen ende hem nu soe voel laesten ende hinders deden. Soe toech hy myt mach-

ten in Ihrlm ende versloech bynnen Ihrlm al dat he vant van den kersten, ierst alle die broeders van den drien oirden voirsz, alle geestelike personen, alle hoir huysgesin ende dyenres ende alle die kersten, die he vynden conde. Ende dede van der stadt van Ihrlm alle die mueren, toernen, porten, huysen ende alle kerken, capellen ende godshuysen verbarnen ende nederbreken; ende worden die templiers, s. Iohans hospitael ende dat Duytsche huys van onsz. l. vrouwen hoir hospitalen ende godshuysen ende alle die godshuysen in Ihrlm waren gebraken ende verbrant ende destrucert, sonder den tempel, die bleff heel ende den rechten Davids toirn, die opten berch van Syon stont by dat Duytsche huys; ende dat heilige graff woude Corrodyn mede ghedestruert hebben, mer nyemant en doerste dat van vrese doen. Alsoe wert hem ontraeden, ende dat heilige graff bleff staen by der bescermenisse Gods. Ende van nu voirt bleff die stadt van Ihrlm in der Sarrasinen handen; hoe veel arbeits ende vromicheiden die kersten princen dair om deden, ummer beheildent die heiden ende creghen noch alle dat heilige lant in. Ende by deser tween soudaens tyden als Saladinus ende Sephadinus soe lieten sy die geestelike personen ende veel ander kersten tot Irlm wonen onder tribuyt ende omb die baet van den heiligen grave ende lieten hoir godshuysen myt vreden besitten, tot dattz Corodyn aldus verdr eff.

Dair nae quam die grave van Catsenellenboge myt veele gheleiden myt volc tot Akers ende togen op die heiden, mer iy en hadden doe niet veel victorie ende en durde nyet lange in den landen ende togen weder tot horen landen.

In dem jair ons Heeren M.CC. ende xviij sende keyser Frederick die anderde int heilige land hertoch Lodowych van Beyeren, die margrave van Brandenborch, die margrave van Baden ende veel groter heeren, ridderscap ende ander volc, ende quamen tot Akers, ende Iohan coninck van Ihrlm ende die meister van den tempel, die meister van den Duytschen huyse ende die meister van s. Iohan ende ander heeren, die in Akers lagen, togen myt desen heren in Egipten, dair sy veel wederstoets leden ende quamen tot Damiaten ende streden veele striden. Die soudaen ende coninck van Egipten ende Corodyn, die here van Damassche, die cregen soe grote hulp van volc von den Sarasinen, dat die kersten alte quaedt hadden te wederstaen, ende hem worden veel groter heeren

offghevangen ende veel volcs offgheslagen. Die patriarch wert oick ghevangen, ende sy en sagen Damiaten nyet te halden ende stonden in vresen altesamen dair te blieven, alsoe veel volcs was dair van den heydenen. Alsoe wert hyr tusschen

ghespraken om pays the maken.

Dair wert en pays ende vrede ghemaect tusschen den sou- 1222 daen ende den anderen heeren ende den kersten heeren ende princen ende kersten volc, want die kersten en hadden Damiaten niet moghen houden, ende die ghevangen en fach men niet weder te crighen, ende dat kersten volc en sach nyet vell te ontkomen, foe groten volc als had die foudaen ende die coninck van Egipten. Alsoe wert en dedinghe gemaect, dat die kersten Damiaten weder overgeven souden. Ende die patriarch van Ihrlm ende alle die gevangen van den kersten soude die soudaen ende die ander heydensche heeren vry weder overgeven ende guyt schelden ende heet soude ene vaste soen syn ende vast gemaect. Des soe gaff die foudaen te gysel synen ousten soen ende dair toe tot xxiiii van den meesten heeren van synen lande. Ende die kersten gaven te gysell den legaet, den coninck van Ihrlm, den hertoech van Beyeren, den marcgrave van Brandenborch ende marcgrave van Baden, die drie hoichmeisters voirsz. Van den drien oirden ende dair toe tot xxiiij van den meesten heeren, tot dat die pays ende soen aen beiden syden voldaen ende vast ghemaect was. Ende het wert aen beiden syden voldaen ende vast ghemaect. Ende die kersten quamen quyt p. 61 ende togen weder tot Akers, ende die uthemsche heeren ende princen toghen mytten legaet tot hoiren landen. Dyt stont doe veel over xxv jair lanc, dat nyemant den heiligen lande te bade quam daen die patriarch, die coninck van Ihrlm ende die drie hoichmesters van de drien oirden voirsz. ende voirt die ander kersten princen, die ut den heiligen lande verdreven waren, die ontheildent tot Akers ende bewaerden Akers ende alle dat omtrent tot Akers behoirden ende besettent myt horen volck.

In desen tyden, als dese pays ende vrede dus ghemaect was, so had die Duytsche oirde enen hoichmeister van den oirde ende was die vierde hoichmeister ende heit heer Harman van Salza ende was des heeren foen van Salza, en vri edelman ende dede veele vromicheiden in den heiligen lande tegen die Sarasinen. Ende als hy sach, dat dese pays ende

vrede aldus mytten soudaen gemaect was, soe bestelde hy syns oirdens huys tot Akers ende oick syn hospitael ende maecten dair en groet commenduer ende een marscal van der oirden, dy't tot Akers van synre wegen regeerden ende bestellden hem dair, wes hem van noede was ende oick rutter, oss te doen was, ende hy woude selven trecken in Duytsche lande, om dat hy ende syn oirde niet ledich wesen en souden ende woude oick trecken aen keyser Frederick den anderden in Duytsland.

Ende die coninck Iohan van Ihrlm gaff doe dese hoichmeister van der Duytscher oirde heer Harman van Salza tot syns oirdens eer ut synre wapen van Ihrlm en gulden alicruys te voeren int zwerte cruys van sabel, dat die paeus Celestinus die derde der oirde ghe gevenhadde. Ende dyt dede die coninck van Ihrlm, om dat die oirde hoir oirspronck, hoir hæsthuys ende hoir tytel van Ihrlm was, ende syn voirvader die oirde hadde helpen stichten ende sundeeren. Ende dyt ghesciede int jair ons Heeren M.CC. 1229 ende xix, dat coninck Iohan van Ihrlm der oirde syn wapen gass.

Dese hoichmeister heer Harman van Salza, die doe hoichmeister was, als hy aldinck wysselic ende wel tot Akers bestelt had, soe toich hy over in den Duytschen lande ende reysden by den keyser Frederick ende by anderen princen ende en woude niet ledich wesen ende visitieerden syn huysen van der oirden, die in Duytslant lagen. Hy toich oick by den paeus Honorius den derden; hy toich oick ende visitierden syne huyse, die in Walslant lagen, als in Romeynen, Apulien, Cecilien, Calabren, in Spaengen ende in anderen landen.

In desen tyden was een twidracht tuysschen den paeus Honorius den derden ende keyser Frederic den ander, ende die keyser rebelleerde thegens den paeus, dair den heiligen lande van over meer ende alle kerstenheit veel quats off quam: ende hyer wert veel tusschen gespraken ende gededynckt van bysscopen, van prelaten ende princen om dat te verenighen ende te verliken, dat yrste seer quaet te doen was, want men der tusschen sprack, te woude nyet ten besten komen. Ten leesten verlende God die gracie, ende het wert soe vere versproken, dat hem die paeus ende die keyser beyde lieten onderwysen, ende die keyser soude den paeus obedieren in manieren, als men dat utspreken soude. Ende die paeus

Honorius ende keyfer Frederick namen elck besonder desen hoemester heer Harman van Salza om te wesen, dy dyt soude helpen utspreken.

Doe dyt dese hoichmeister geboetscapt wert, soe verscricten hy feer ende sprack: Hoe soude dyt mogen wesen, dat ick arme man ende onwysz man my soude dorren onderwinden te helpen versoenen die gansche werlt. Ic byn en man, die des niet werdich noch wys ghenoch dair toe en byn; ende ick bidde doir God almechtich, dat men my desz verdraghen wil. Hem wert bevalen van des paeus ende keysers wegen, dat hy hem die faken onderwonde, als hem dat bevolen was. Ende heet wert doe voirt myt wysheiden toe ghebracht, dat die keyfer den paeus obedieren foude, ende die p 62 paeus ende keyfer worden verenicht; mer dieselve keyfer brack den vrede een wile dair nae. Ende om dat dese hoichmeister heer Harman van Salza in desen saken soe voel goeds gedaen had, ende om dat hy over meer myt synen broederen tegens die Sarafinen ende viande Gods foe voel vromicheiden ghedaen had ende om synre eersame wyse duechtelicheit, foe was hy feer gepresen ende ghemynt van den paeus, van den keyser ende van allen princen.

Versio.

P. 59 Anno Domini MCCXVI expeditio ad Terram Sanctam rursus facta est, 1216 in qua erant rex Hungaria, rex Cypri, dux Austria, episcopus Ultraiectinus, episcopus Monasteriensis, cum vij. aliis episcopis & multis proceribus Germanis. Applicuerunt Accon, ibique patriarcha Hierosolymitanus arripuit dextra sua lignum sanca Crucis Dominica istudque pro vexillo procedebat ante exercitum. Rex Hierosolymitanus & principes cuncti cum suis copiis processerunt ex ur be Accon in Terram Sanctam, sed Saraceni fugerunt, & christiani ceperunt castrum, & multi Saraceni casi sunt. Sed postea paucas victorias adepti sunt, & deinde rex Hungariæ regressus est cum populo ∫uo domum.

Postea. eodem anno, lohannes rex Hierosolymitanus, rex Cypri, dux Austria, episcopi Germanica gentis cum tribus magistris trium ordinum, ex urbe Accon profesti muris manifque cinxerunt arcem Peregrinorum, in diæcesi Casareensi sitam, qua vocabatur quoque arx Casareensis, hicque gravem noxam paganis intulerunt.

Postea anno MCCXVII venerunt episcopi Coloniensis, Trevirensis & Bre- 1217 mensis, comes Willelmus Hollandiæ, cum magno comitatu Hollandorum, Zelandorum & Frisonum, & Accon petierunt. Rex Iohannes Hierosolymitanus,

patriarcha & magistri trium ordinum cum suis populis una cum illis oppugnaverunt Damiatam. Iuxta oppidum erat mons albus, munitionibus surmatus super suvium, & oppugnaverunt illum magnis laboribus multumque ibi sudaverunt. Comes Willelmus Hollandiæ habebat secum Frisones procerissimos, serentes siagella serrea, catenis appensa, velut stagella frumentoria, quibus cædebant tam atrociter, ut nemo auderet illos appropinquare. Arx illa cum oppido Damiata suerunt tandem superata magno labore & expensis multis. Ibi remanserunt cæsi multi viri proceresque, ibidemque Templarij & equites Teutonici tam strenuos se habuerunt, secundum ordinem suum, ut non posset narrari.

Postea ceperunt christiani castellum Thanis, ibique tenderunt duces alieni, principes vero reversi sunt domos suas. Et dux Austria, postquam per annum & dimidium in hac regione militavit, regressus est domum & dedit ad opus magistri & ordinis Teutonici vj. millia marcorum argenti.

Postea venit in urbem Accon comes Cassenellenbogensis cum magno comitatu gentis sua, & commeavit multum inter paganos, adversus illos cum christianis pugnans, sic ut multi christiani a paganis occiderentur; sed non permansit ibi diutius quin reversus sit in patriam suam.

Postea anno Domini MCCXVIII dux quidam paganorum nomine Coradinus, filius soldani Sephadini, necnon & frater soldani tunc regnantis, rex erat Syriæ & dominus Damasci & habebat ipse Terram Sanstam in ditione p. 60 sua. Erat autem crudelis, nam cum fratre suo interdixerat christianis aditum & illos oneribus & impendimentis omni modo premebat. Venit cum magnis copiis lerusalem, ubi interfecit omnes christianos quos ibi invenit & primum omnes fratres trium ordinum præfatorum, omnes ecclefiafticos personas cum familiis & servis earum & deinde omnes christianos quos potuit reperire. Iustit quoque comburi & solo aquari muros omnes, turres, portas, domos & omnes ecclesias, omniaque sacella & cenobia. Tum eversa, igne combusta & devastata sunt Templariorum ediscia, s. Iohannis Nosocomia & Domus teutonica B. M. V. cum eius nosocomio & cenobis, & omnia ptochotrophia urbis Ierusalem, exceptis Templo (quod integrum remansit) & dextra turri Davidica qua super montem Syon flabat, proxima domui teutonice; Coradinus etiam destruxisset S. Sepulchrum, sed nemo ausus est præ timore hoc facere. Ipfo de hoc confilio retento, S. Sepulchrum preservatum est divina clementia. Ex hoc tempore urbs Ierusalem remansit in manibus Sar acenorum, quantacunque virtute & strenuitate se habuerint christiani principes, ut paganos depellerent, licet cunctam T. S. adepti fuerint. Regnantibus duobus soldanis Saladino & Sephadino, indulta fuerat religiofis & multis ceteris christianis habitatio in urbe Ierusalem sub vectigali, cum frequentatione S. Sepulchri & tranquilla possessione cenobiorum suorum, donec Coradinus eos expulerit.

Posea venit comes Cassenellenbogensis, multis sociis comitantibus, Accon, qui bellum gesserunt contra paganos, sed minus prospero successu, nec diu morati sunt ibi quin repetierint patriam.

Anno Domini MCCXVIII imperator Fridericus mist altera vice in T. S.

ducem Ludovicum Bavaria, marchionem Brandeburgensem, marchionem 1218. Badensem & multos proceres, equites & ceteros omnimodo qui appulerunt Accon. Iohannes rex Hierosolymitanus, magistri Templi, domus Teutonica & S. Iohannis ceterique domini qui tunc in urbe Accon erant, expeditionem fecerunt in Egyptum cum illis, sed repulsas multas sunt passi, perrexerunt autem ad urbem Damiatam & prælia multa pugnaverunt. Soldanus, rex Egypti, & Coradinus, dominus Damasci, tanta auxilia a Saracenis gentibus adipiscebantur, ut christiani vix possent ipsis resistere, & multi ex summis imperatoribus eorum capti & multi de militibus aut cesti aut sugati sint. Ipse patriarcha captus fuit. Cum autem Christiani viderent, se non posse Damiatam diutius obtinere & pariter continuo timore percuterentur, si ibi manerent, eo quod multi pagani ibidem congregabantur, inter se ex composito de pace collocuti sunt. Tunc vero pacem sædusque consecerunt soldanus S populus christianus; christiani enim nec Damiatam, nec captivos retinere poterant, resque suas providebant peiores successuras, dum tantas copias traherent soldanus & rex Egyptorum. Res sic se habuit, ut christiani red- 1222. derent Damiatam, soldanus vero ceterique principes paganorum dimitterent liberos & exoneratos, patriarcham Hierosolymitanum & omnes captivos christianos & reconciliarentur invicem sincero ac sirmo pacto. Obsidesque dederunt soldanus filium suum natu maiorem, cum xxiv. de proceribus terræ suæ, christiani autem legatum, regem Hierosolymitanum, ducem Bavaria, marchionem Brandeburgensem, tres magistros supremos sape dictos trium ordinum & ceteros de prioribus ad numerum xxiv., donec pax & reconciliatio ab utraque parte concluderetur & confirmaretur.

Christiani liberati suerunt & reversi sunt Accon, extranei autem principes & primates repetierunt patriam suam cum legato. Postea xxv. anni sane elapsi sunt, nemine iuvante T. S. nisi patriarcha, rege serusalem & presatis trius magistris trium ordinum. Prætereaque ceteri principes de T. S. depulsi, recesseunt Accon, quam cum regione circumvicina serva-

verunt & populis suis munierunt.

Eodem tempore, quo sædus & pax inita suerunt, præerat ordini teutonico magister quidam supremus, quai tus magister, nomine tsermannus de
Salza, silius domini de Salza, wir nobilis & liber qui sæpe fortissime in
I. S. contra Saracenos res gesterat. Cum widerit ille sædus & pacem cum
soldano pangi, constituit domum sui ordinis in urbe Accon, ut & noscomium,
ibique magnam commendatoriam, in qua mariscalum ordinis nomine sui
sungentem instituit, quod erat walde necessarium nec non securius, dum ipse
in Germaniam prosecturus se & ordinem suum wacuos ab opere remanere
nollet. Idcirco ad Fridericum 11 tunc imperatorem Germaniæ ire constituit.

Rex vero Hierofolymitanus tunc permist magistro isti supremo Seutonici ordinis, Hermanno de Salza, in honorem eiusdem ordinis, ut scuto ordinis de scuto Hierosolymitano crucem patibulatam auream apponeret supra crucem nigram a domino Celestino papa III ordini prius concessam. Id autem secit rex Hierosolymitanus eo. quod ordo originem, primariam domum & titulum ab Hierosolyma sumpserit, & proavus suus patrocinatus erut sundationi &

5

1219. inflitutioni illius. Et hoc evenit anno Domini MCCXIX, quod Iohannes rex Hierofolymitanus concessit ordini proprium scutum gentilitium.

Isla D. Hermannus de Salza qui tunc temporis magister supremus erat, omnibus sapienter & provide in urbe Accon ordinatis, profectus est in Germaniam & contulit se ad Fridericum imperatorem ceterosque principes, nolebat enim otiosus esse; porro visitavit domos sui ordinis in Germania sitas & B. P. Honorium papam III, nec non domos suas apud Walones & Romanos, atque per Apuliam, Siciliam, Calabriam, uno & in Hispania fitas.

Eodem tempore dissidium erat inter Honorium papam III & Fridericum imperatorem []. Imperator autem rebellabat adversus pontificem eo quod tum peius continuo ruebant res T. S. necnon universa christianitatis. Multa colloquia & contentiones fuerunt episcoporum, prælatorum & principum, ut illi reconciliarentur, non fine magna difficultate, in principio neutra partium obsequio alterius parere volente. Tandem aspirante divina gratia, post multas conventiones pontifex & imperator mutuo cedentes informatoribus concordarunt; imperator erat obediturus pontifici in tali modo qui ediceretur. Honorius papa & imperator Fridericus sigillatim elegerunt arbitrum supremum magistrum D. Hermannum de Salza, qui sententiam proponeret. Hoc mandatum accepturus magister valde commotus est: « Quomodo sieri posset, inquit, ut ego pauper & insipiens homunculus audeam subire officium, ut mundum universum reconciliare studeam? Non sum tam dignus nec sapiens ut isti negotio me ingerere presumam. Oro, per Deum omnipotentem, ut istud onus a me transferatur. » Rursus attamen pontificis & imperatoris nomine iussus causam eorum suscipere ubi prius ipsi commissum suerat, functus est opere suo tanta cum sapientia, ut imperator pontifici obediret & alter alteri reconciliaretur. Sed paulo post imperator fregit pacem. Et quo- p. 62 niam magister supremus H. de Salza tam bene officio functus erat, ipse quoque cum fratribus suis adversus Saracenos & hostes Dei tanta strenuitate se habuerat, nec non propter honestatem & virtutes suas a pontifice, imperatore & cundis principibus valde laudatus & commendatus exflitit.

22. Olde Freesche Chronik (- 1474).

Oude Friesche Kronijken, uitgeg. door h. Friesch. Genootschap, Leeuwarden, 1853, in-4, p. 232-243.]

[Sequitur Gesta Frisiorum, supra pp. 12-16.]

Digitized by Google

23. AEGIDIUS DE ROYA,

Chronicon Dunense (- 1478).

[Sweertius, RR. Belgic. annales, I, p. 38-39.]

[Sequitur Vincentium Bellovacensem, infra seet. III.]

24. Magnum chronicon Belgicum (- 1479).

[Pistorius & Struvius, RR. Germanicarum scriptores, III.]

[Sequitur Albericum & Vincentium Bellovacensem, infra seel. III.]

Interea magister Robertus de Terceto, apostolice sedis legatus, & 1213. multi cum eo, sub eo adhuc predicabant publice per universum regnum Gallie: & multos cruce signabant indisferenter, parvulos, senes, mulieres, claudos, surdos, cecos, leprosos; propter quod multi divites & potentes crucem suscipere horrebant, quia huiusmodi consusio presumebatur potius impedire negotium crucis, quam posse succurrere Terre Sancte. (Hec Albericus.)

Item congregatus est exercitus Domini in Acon cum regibus Ieru1217. salem, Cypri, Ungarie, & ducibus Austrie & Bavarie, Germanisque
pluribus & Francis. Redeuntibus vero Ungaris, aliqui Egyptum applicant, Damiatam capiunt, pereuntque tam fame, quam ferro octo millia
Sarracenorum; denique tandem captis cardinale & Templariis & Hospitalariis, totoque exercitu cum rege, qui a cardinale discordans recesserat Damiata, que per annum a christianis possessa fuit, pro redemp1222. tione eorum suit reddita paganis.

25. HADRIANUS IUNIUS,

Batavia.

[Antw., 1488, t. II.]

Nunc urbem sequitur capti novo consilio Pelusij (Damiatam nominant, inclytam Egypti urbem) gloria, cuius cum

traheretur in longum obsidio, portum urbis transversa catena ferrea inter duas validas turres munitum, una atque altera holcade, quarum carinas & proras ferra in crenatos dentes limata obmunierant, Herlemei qui in ea expeditione militabant, observato vento secundo atque opportuno invadunt, diffracta catena interiorem in sinum penetrant sicque patefacto portu classi christiane rei bene gerende occasionem aperuerunt, capta deditaque urbe munitissima copiosissimaque.

Cuius rei memorie sempiterne institutum reor moremque per manus in hunc usque diem traditum observat Harlemea pubes, ut Cal. Ianuariis (que an huiusce strategematis testes suerint, clam me est) naviculas serratis proris instructas imaginesque victorie argumenta, bacillis suffixas, in publicis supplicationibus circumserat. Certiorisque sidei testimonia supersunt ex ere Corinthio tintinnabula seu aramenta bina, que in editissime turris sastigio suspensa arguto tinnitu late perstrepunt, a re Damiatica nuncupata.

26. IOHANNES A LEIDIS († 1504),

Chronicon Belgicum (- 1418), l. XVIII, c. 20.

[Sweertius, Rerum Belgicarum annales, Francofurti, 1620, I.]

*

Imperator autem [Fridericus I!], plerisque munitionibus p. 169 eversis Damiatam urbem Egypti pulcherrimam circum obsedit, ad quam subvertendam multa tormentorum genera diversis cum ingeniis adaptavit. Sed hoc minime prosuit: presertim cum & eadem urbs humanis quasi viribus suit inexpugnabilis & omni parte, preterquam ad portam, inaccessabilis: ab utraque vero parte maritimi portus, castra constituta prominebant, que cunctis introeundi aditum securum navigantibus denegabant. Turres etenim alterutrum ex adverso cum vectibus eneis & cathenis serreis subter aquam latentibus combinabantur. Itaque civitatenses non assultum urbis nec hostiles incursiones aliquo modo verebantur.

Interea Wilhelmus de Hollandia, secundo genitus presati Florentij Comitis Hollandie, cum Harlemensibus consederatus est, qui, coaptata nova classe, patrem suum ad terram sanctam cum armigeris electissimis assecutus est. Intelligens autem idem Wilhelmus situm & statum Damiatensis urbis ex industria sui ingenij secit in modum serre navem suam per aquam sindere, exspectans ad tempus ventum sibi prosperum. Tandem slatu & vento adoptato ventorum slante, presatus Wilhelmus ratem aptavit, vela tetendit & portum expetivit. Et ecce mole velisicans navis & acumine serre corrodentis vectes enee disrupte sunt, & chatene serree dissolute sunt ita, quod Damiatensis urbis patesactus est aditus & christianorum navalis intromissus est exercitus cess paganis, Turcis, Agarenis, cum ceteris gentilibus universis.

Fridericus quidem imperator attendens, quum eximiam urbem per industriam Wilhelmus de Hollandia cepisset, ac inestimabiles opes in ea invenisset, ex imperiali munificentia donavit principibus Hollandie sub Cesaris vexillo habere propugnatorium, ac etiam ipsum Wilhelmum in militem ordinavit. Insuper tribuit Herlemensibus quattuor stellas in vexillo rutilo pridem deportantibus argentei coloris deserre gladium. Patriarcha vero Ierosolymitanus donavit etiam Herlemensibus deserendum triumphale signum sancte crucis, ex eo quod tanta honorisicentia constituti sunt in terra promissionis.

[Ioh. a Leidis. p. 180-182, plurima affert de crucis prædicatoribus: Oliverio, Iohanne Xantenfi & aliis, quæ omnia ex Thomæ Cantipratenfis libro vel aliunde excerpfise videtur.

Ipfius werfio hollandica exflat apud: « Historialike materie ende « geschrifte in corten coronikelic beschreeven van den gesten ende daden « der inwoonachtiger burgers van der stede van Harelem. » Chronicon manuscriptum, quod excerpsit Oosten de Bruyn, De Stad Harlem en haare Geschiedenissen (Te Haarlem, 1765, p. 42).]

27. Die Cronycke van Holland tot den jare 1517 (Divisie Cronick), XIII, c. 12.

[Ed. Ian Severs, Leyden, 1517, in-f., f. 147 b.]

[Sequitur Iohannem a Leidis.]

28. RENERIUS SNOIUS,

Rerum Batavarum libri XIII (- 1519).

[Sweertius, Rerum Belgicarum annales, II.]

[Paucis verbis sequitur Iohannem a Leidis, addens hec:]

Ceterum tam pia expeditio in irritum cessit, cum Frederici p. 75 Imperatoris & Florentij Comitis utriusque morte, tum mutua Philippi regis Francie & Richardi emulatione, ut non recuperatis Hierosolymis medio atque prosperrimo rerum cursu in Europam reverterentur. Herlemi Calendis Ianuariis recurrentibus, soliti pueri hanc circa Damiatam reserra, palmulis p. 76 plateatim discurrentes, seu quod tum victoria essent potiti, seu reduces Zantuordie littora miliario urbe distantis applicuissent. Hic exitus expeditionis illius memorabilis, qua Florentius Comes peregre extremum diem sine ignominia clausit.

29. WORPERUS VAN DER GEEST, Thaborita prior, († 1538),

Chronicon Frisia,

l. III, c. 18-26.

[Ed. Societas Frisiaca, Leopardiæ, 1847, in-8, pp. 137-145.]

[Sequitur Oliverium Scholasticum.]

30. IACOBUS MEYERUS,

Commentarij rerum Flandricarum.

[Antwerp., 1561, in-f., f. 69 b.]

[Sequitur Paulum Æmilium, infra sea. III, & Iohannem de Thwrocz, infra sea. VI.]

31. CASPAR WACHTENDORP,

Oude Hollandsche Geschiednissen of te corte Rym Kronyck

(- 1590).

[S'Gravenhage, 1648, in-4.]

[Sequitur Iohannem a Leidis.]

f. 0 3 v. De keyser Frederick ontrent de selve tijden, Nam voor met Roomschen Raedt de Turcken to bestrijden: Hy schreef aen Floris Graef, hy wilde hem bystaen, En met hem in het Land der Zaracenen gaen. Syn Neef van Vlanderen Philips son mede reysen, Floris in sulcken saeck gantsch ongewent te deysen, Met Joncker Wil m aijn Soon, verlaet sijn Vaderlandt; Om aen de Zaracenen te bieden tegenstandt. Sy hebben menighmael de Vyanden verstagen, Sy gingen menighmael Laurieren Kraussen dragen, De Keyser Frederick voor Damiaten koomt, Alwaer der groote Nil woor by de Poorte stroomt. Dit was een groote Stadt, en bijster sterck van Mueren, Een fladt die menigh Jaer belegert konde dueren, Soo wel beschermt door stroom, als door de wallen sterck, En menighte wan Volck besetten t'binnen perck. De Haven van de fladt met kettens toe-geslooten, En liet gen Scheepen in, ja oock geen kleyne booten, De meest-geoeffende en wisten hier geen raedt, Dies met de Keyser slecht, en mit sijn leger staet. Doch zijnder in het heyr de Haerlemers gewonden, Die met haer Jonker Wil m dit groot feyt bestonden: En swaer en blockigh Schip, woor met en ysere saegh, Die ging van hoven af tot aen de leegste laegh. Verwacht een stercke storm en met de windt en stroomen, Terwyl daer in de Stadt geen mensch wan konde droomen: De ketten stucken sloot, met dat het yser kraeckt, Soo is daer menigh Schip bot in der Stadt geraeckt. Dus Keyser Frederick de Stadt wan Damiaten Verwint, en heeft den prijs den Harlemers gelaten, Hy schenckt een silv'ern swaerdt in't wapen van haer Stadt, Om dat hy door haer wolck de overwinning hadt.

De Grave Floris sterst in Cyrien, begraven

Tot Antiochien, de strijtbaerste der Graven,

Al is het dorre lijf maer stof en enckel slijk,

Soo blinckt nochtaus de Ziel in't eeuwigh Hemelrijck.

Versio.

Eodem fere tempore Fridericus imperator a papa admonitus bellum contra Turcos gerere constituit eaque de causa Florentio comiti scripsit, ut auxilium ferret & cum eo in Terram Saracenorum proficisceretur; quem nepos Philippus comes Flandriæ comitari debebat. Florentius. cuius mos non erat in tali discrimine recedere, cum Guilelmo milite, filio suo, patriam reliquit ad debellandos Saracenos, neque raro hostes fugabant, neque raro laude militari dignos se præhebant. Tum imperator Fridericus ante Damiatam advenit, cuius portæ Nilo magno alluebantur. Hæc urbs muris validis - cuius in obsidione annos versari opus fuit obsidentibus - flumine & vallis optime munita erat; defensores perplurimi inerant neque urbis portum catenis obstructum intrare licebat, ita ut belli peritissimi, quid faciendum esset, nescirent. Hoc imperatori eiusque exercitui male evenisset, sed in eo suerunt Harlemenses, qui cum milite Guilelmo hoc magnum periculum subibant. Navem enim grandem ac latam construebant & serra ferrea armabant, quæ a summa prora usque ad infimam carinam descendehat. Multo post navibus venti & fluctus vi actis catenze, civibus urbis ignorantibus, serræ dentibus scissæ funt, ac permultæ naves urbem intraverunt. Hoc modo Fridericus imperator de Damiata triumphavit & Harlemensibus laudem dignam concessit, nam clypeum urbis gladio argenteo ornabat ad memoriam victoriæ, quam civibus illis debebat. Comes Florentius bellicosissimus obiit in Syria & sepultus est Antiochiæ; de quo restat nihil nisi offa, pulvis & lutum, animus autem splendet in regno æternitatis ac cœlis.

32. Chronica Tornacensis (s. XVI).

[De Smet, Corpus chron. Flandrie, II.]

Tempore suo (Walteri episcopi Tornacensis) suit indictus p. 570 generalis accessus ad T. S., cum indulgenciis consuetis, quem pro se redemit de II libris veteris argenti.

33. SAMUEL AMPZING,

Beschrijving e ende lof der Stad Haerlem in Holland.

(Te Haerlem, 1628, in-4.)

[Verssicatio recens rerum, quas Harlemenses, Ioanne a Leidis auctore, ante Damiatam gesserunt.]

p. 149

Ik kom ter flout bedrijf, en ter Romeynsche daden, Van d'onsen aengericht door kloekheyd, en door raden: En vinder onder veel insonderheyd dees twee, t'Beleg van Damiaet, en van ons eyge Stee. Als Keyser Frederick een groote magt van knechten En een geweldig wolk en leger op de'e rechten, Ruckt Floris Hollands Graef met Haerlem me te been, Op dat speenen tocht op't land der Turken deen: So fyn sy met geweld te samen met hun allen En met gemeynder hand in Palestijn gevallen, En hebben na veel spoeds, tot meermaels welgeluckt, Theyr in Egyptenland voor Damiaet geruckt, Een Stad natuerlijck wast, mits of de See gelegen, En aenden Nijlschen vloed, die ook noch meerder segen Van sterkte aen sith had, door wetenschap verricht, Door konst te weeg gebragt, en door prastijk gesticht: Want in den mond des Nils twee Torens aen de fijden Belegerden den stroom, den ingang te bewrijden Met yf'ren keten-tuych, dat onder inden vloed Hun alle wrees benam, en d'onsen al den moed: So dat syn Majesteyt die Damiaet beleyde Topbreken van syn hepr daer over nu bereyde, Met sijnen ganschen raed. Wie heeft die schand geweerd Als onse burgerij, die pder heeft geleerd, Wat kloekheyd, en verstand, vernuft, en geest vermogen, Wat Helden al bestaen die maer na ere pogen? En hebben met pratijk een styve stale saeg Ben een aen't schip gehecht, en aen die kiel om laeg, En so denn in't gesicht van alle onse schepen Door sterken wind gejaegd de ketens afgenepen Met hun metaele kiel, en scherpen ys ren tand, En smeten met geweld de raekxen op het land.

p. 150

•

Victori! Theyr dat wolgd. Daer gaen wy henen stryken, En vallen heftig aen, en doen de Turken wyken, En slaense van de wal, en breken in de flad, Die door dit moedig feyt den moed verloren had. Ons burgers trocken in, ons vaendelen die vlogen, Daer na quam al het heyr na ons woords ingetogen, Ons burgers hadden deer, en deersten toocht voor al, Verwinners van de stad, verbrekers van de wal, En 'swands hoogen moed. Dies werd ons lof gegeven Voor fulk klock-finnig feyt met fulken moed bedreven, En ook een meerder Schild van syne Majesteyt In teyken en ter eer van noch meer vromicheyd: Want fiet wy droegen nu alre'tbekende teken Van onse dapperheyd tot meermaels toe gebleken, Dit tuygde 'tbloedig Veld, dit yder Ster daer in, En hadden al te saem, heur vieren, desen fin. Sulkx dat de meerderheyd der Sterren t'onser eren De wisze sekerheyd wan onse klookheyd leren: En willen dan de vier, dat Oosten viermal heeft Voor'tmoedige geweld van onse vuyst gebeefd. Daer by dit wijde komt en 'tmeeste wel van allen, Dat hier voor Damiaet aldus is voorgevallen: En so is doe ter tijd dit Schild ook noch vermeerd, En met en filver Swaerd, en Kruyz dar op, vereerd. Met dit Devijs dar by: De magd is overwonnen Door moed, en dapperheyd, 'tgeweld is so verslonnen, Het onwert saegde hert he est al des wijands pracht En sijnen sterken arm en wal ten val gebragt. Dit volle Wappen-schild met Swaerd, en Kruyz, en Sterren, Met sulken naem gehaeld, en eeuwig lof van verren, Word met den filv'ren Boom, en daer aen vast gesnoerd, Als een en dobbel Schild wel meeft wan ons gewoerd. So heeft ook al ons wolk, tot eer der Batavieren, Tot eer van desen tocht, hun Schilden, en banieren Van daer te huys gebragt als elk verkregen had, Tot roem van fijn geslacht, tot roem van onse slad, Ook fijn hier noch by ons twe klokjes in den toren Van kostelijk metael, die wy noch daeglykx horen Vytroepers dies triumphs, die dan tot meer bescheyd De Damiaetjes sijn van Damiaet geseyd.

Versio.

Nunc vero sermonem facere liceat de iis, quæ nostrates, Romanorum P. 149 exemplum sequuti, impavide & sapienter, audacter & fortiter gesserunt,

Digitized by Google

p. 151

quorum memoria dignissima iudicanda sunt, obsidio Damiatæ & urbis nostræ. Cum Fridericus imperator magnum exercitum & ingentem copiam fortium militum collegisset, comes Florentius Hollandiæ perplurimos terra Harlemi ortos secum in terram Turcorum duxit, qui alacriter illi exercitui se coniunxerunt & in Palæstinam prosecti sunt. Unde, rebus egregie & bene gestis, Damiatam appulerunt, quæ urbs natura & arte optime munita mari five Nili ripæ adiacebat; nam in oftio Nili ad ripas fluminis duz turres erectz erant, quibus accessus defendebatur, atque inde catenz ferrez aqua submersz protendebantur, ut cives protegerentur & hostes deterrerentur. Imperator præclarus, in oblidione Damiatæ constitutus, iam cum omnibus confiliariis suis convenerat, ut exercitus dimitteretur, & in tale dedecus incurrisset, nifi milites nostri mundo ostendissent, quæ valent fortitudo, ingenium, intelligentia, & ratio, quæ valent heroes gloriæ p. 150 cupidi. Hi enim serram ex chalybe bene durato confectam carinæ unius navium suarum arte suffixerunt & deinde coram classe tota vento valido propulsi vi carinarum serris dentatis armatarum catenas sciderunt, quo impulsu usque ad ripam fluminis provecti sunt. Victorial exercitus iis succedit, omnes vestigia eorum sequuntur, Turci fortiter petiti in fugam vertuntur; profligamus eos ante valla, invadimus urbem, cuius cives hac incursione perterriti animum dimiserunt, nostrates irrumpunt, vexillum nostrum ibi erectum est & totus exercitus progreditur in via a nobis aperta. Nostrates honore fruebantur, qui in prima acie constituti effent, qui urbem caperent, valla demolirentur & hostium superbiam frangerent. Hoc facinore magno, hoc certamine tam fortiter commisso eximia laude ornati sunt, sed huc accessit, quod Imperator præclarus arma nostra novis fignis ornavit, ut virtutem nostram testaretur. Unde nunc habemus testimonia ex virtute nata, quæ sæpius eminuit: testis enim est area ista colore sanguinis picta, stellæ istæ, quarum quaternio ipsa est symbolum. Multitudine stellarum significatur honor, quo virtutem nostram illustrari decebat; quattuor vero numerus, quum pagani orientis quater virtute nostra percussi suerint & quinto omnium acerrimo ictu, quum prœlium Damiatinum committeretur. Tum clypeus noster novis honoribus ornatus fuit, scilicet gladio argenteo cum cruce supereminente, cui circumscribitur: Vim vicit virtus. Fortitudo enim fregit superbiam adversarij potentis ac fortis, virtus enim impigra stravit iactationem hostis eiusque robur. Clypeo isti, gladio, cruce & stellis decorato, tanto splendore illustrato gloria sempiterna late diffundetur, eaque arborem nostram veterem argenteam vestiet; utramque magis etiam honorabimus. Pariter populus noster ad gloriam Batavorum & rerum ab iis gestarum possidet arma, vexilla, spolia honesta, quibus familiæ civitatis nostræ ornantur; nunc etiam quotidie duas campanellas e turri nostra voces edentes audimus, quæ ex aere pretioso factæ distincte nobis in memoriam revocant triumphum; nam a Damiata nomen habent vulgare: parve Damiatine (Damiætjes).

34. Triumph van Damiaeten.

[Samuel Ampzing, Beschrywinge ende lof der Stad Haerlem. Te Haerlem, 1628, in-4, & Theod. Schrevelius, Harlemias, Te Harlem, 1754, in-4, pp. 40-43.]

Als Keyser Frederick woor enig honderd jaeren
Een groot en magtig heyrte samen dee wergaren
Op't ongelowig wolk den Turk en Saraceen,
Ruckt Floris Hollands Graef ook al sijn magt by een,
Met Willem synen Soon: bysonder' tuyt gelesen
Van onse Burgerij, en wat hier puyk mogt wesen,
De bloem wan onse jeugd. So syn syt' seyl gegaen,
En doen in Palestijn de eerste haven aen:
En setten woet op't land: en hebben steen met hopen
En sterkten met geweld en stormen afgelopen.

Wat leyter menig Turk en Saraceen in't fand,
Geveld en omgebragt door onser mannen hand!
En so nu't moedig heyr vast alles had gekregen
Naer wil in't Heylig Land door Godes ryken segen,
Ruckt wederom ter scheep, en dryst in d'oude vloet
Daer Damiaten leyt aen See in Nilus schoot,
Maer hier scheen't ongeluck hun voor het hoofd te stoten
Alse de Haven was met Ketens toegestoten,
En Torens vast beset; ten waer ons volk alleen
Met hun getande Schip het tuych had afgesneen,
En so den weg gebaend: daer op sy met hun allen
Van al de vloot gevolgd op Damiaten vallen.

Met uytersten geweld, en nemen in't begin
En bitte van den storm de stad met vechten in.
Myn stad, hier is dyn roem! myn Stad! gy die het open
Al't leger hebt gemaekt de haven in te lopen,
Gy die de gansche vloot geleyd hebt tot de Stad,
Die niemand sonder dy veel-licht gewonnen had.
De Turken sagen dy op hunne ketens dringen,
En voor hun ogen die aen duysend stucken springen,
En konden voor dyn magt en kloekheyd niet bestaen.
Myn Stad hier is dyn roem die nimmer sal vergaen!
Hier volgd nu krygs gebruyk. Die hun party verachten,
En' tuyterste geweld tot hun perykel wachten,
Verkragten hunnen staet, en brengen kind en vron
En sich en al hun volk in ongeval, en rou.

p. 151

p. 152

Dit is (ô Damiaet!) ook over dy gekomen, Dy, seg ik, die dyn heyl niet wel hebt waergenomen: So treed het moedig heyr dyn lewen, en dyn bloed. Dyn Kroon, dyn eer, en roem, en schatten met de voet. So syt gu jammerlyk geplonderd, en geshonden, So heeft het bloedig swaerd dyn manschap gansch werstonden, So heeftmen dynen flaet verdorven, en verheerd, En in der asch geleyd, en grondig omgekeerd. So heeftmen dy van haef en goed voor dyne ogen (O jammerlyke stad!) beroofd, en uytgetogen, En prysen beugt gemaekt. So is dyn roem, en magt, Dyn pragt, en prael, en trotz geheel tot niets gebragt, Maer gy ô Bataviers! ô Helden! ô Landzaeten! Wat hebt gy ons een eer en prickel nagelaten! Wat hebt gy u en ons door uwe dapperheyd Wat hebt gy onse Stad een naem en roem bereyd! So Fama! laet niet af ons lof-basuyn te steken, En doet so onsen naem hoog door de wolken breken, En kroond ons gulden hoofd met lauren om dit feyt, En laet dat over-al en wyd fijn uyt gebreyd. Ons Klinkende metael sal ook dit dapper teken Van onse wromicheyd met helle stemme spreken: En't Nieuvve Wapen-Schild sal onsen waerden prys Verheffen voord en voord: ook't Opschrift, en Devijs De Moed verwint de Magt. Het Veld en't Swaerd getuygen Dat Damiaet woor ons den hals heeft moet buygen: De Sterren dat ons naem steyl tot de sterren gaet: En't Kruyz vermeld het eynd en oorsaek wande daed. De sekerheyd hier van behoefdmen uyt geen boeken Noch schimmelig papier sorgwuldig op te soeken: Getuygenis genoeg. Dit tuygd ook even seer So menig Wapenschild wan menig Bander-heer, Van menig dapper Held: de Wapens die sy voeren, De Wapens syn't die hier weel duysend tongen roeren, Die roepen't luyds-keels uyt, die sy van desen tocht Tot hunne eren-kroon met hebben t'huys gebrogt. Getuygd dit Mostaert-stammet dyn drie Swaerde-Knuysten, Die gy so moedig vat in dyne sterke vuysten: En gy die dynen Arm uyts hemels wolken steekt, En eenen ridders Helm met magt aen flucken breekt: Getuygt dit desgelykx tot dyn en onser eren Vuyst-hamer met dijn vuyst van het gestacht Vervveren. Gy Knodsen tuygt dit ook van uwe Koddens-stam: En Kogge-schip, waer me der Kogmans vader quam:

p. 153

Digitized by Google

'T Spin-rocken van't gestacht en stamme vande Knapen En laet ook desenlof der Haerlemmers niet saben: Dyn Pijlen alle drie, en Sterren, huys van Hals. En maken ook dit feyt en myn bewys niet valz. Ook kan der Wiszens stam met hun drie Boge-schichten En d'oude roem der Beerzons grondig onderrichten : So mede witte Leeu van Loo in't blaeuwe Veld: En menig ander Schild wan menig ander Held. Te recht dan plagten fich wel-eer in onde tyden De burgers onser Stad hier over te verblyden, En tuygden dese saek door teyk'nen openbaer Met uyterlyk Triumph den eersten dag van't jaer. Als onse Schutters hier uyt last van onse Heren, In hunne monstering de wapenen hanteren, So kon het ook alsdan wel staetlyk sijn gedaen. Last die gedachtenis toch nimmer ondergaen. So dan myn Haerlemmers, gy vroome Batavieren, Set op uw jeugdig hoofd een krone van laurieren. Iô triumph! iô! en g y myn Vader-stad Versegelt dese daed woor dynen besten schat.

p. 154

Gedicht op het Wapen der Stad Haerlem.

Wil iemand in sijn huys's Stads-wapen plaetze gewen,
Laet dese verzen dus daer onder sijn geschreven,
Waer by men leren mag, tot ere van dit seyt,
Tot ere van de Stad, wat al ons Wapen seyd.
De Moed verwint die Magt. Het Veld en't Swaerd getuygen
Dat Damiaet voor ons den hals heest moeten buygen,
De Sterren dat ons naem steyl tot de sterren gaet,
En't Kruyz vermeld het eynd en oorsaek vande daed.

Gedicht op de Wapenen der Haerlemsche Geslachten.

Dit's Mostaerts Wapen-Schild
Dit's Hellembrekers Schild
Dit is Verwerens Schild
Dit is Koddens Schild
Dit is Kogmans Schild
Dit is Kogmans Schild
Dit is der Knapen Schild
Dit is der Halsen Schild
Dit is der Vviszens Schild
Dit is het Schild der Beetz
Dit is het Schild van Loo

het welk uyt geene boeken.

Verdicht is opgesocht, maer d'oude Wapen-boeken Getuygen't van dien naem: het welk dat oud gestacht Van Damiaten heest met eren megebragt.

Versio.

P-151 Quum Fridericus imperator paucis sæculis ante magnum & potentem exercitum collegisset ad debellandam infidelem Turcorum & Saracenorum gentem, Florentius, comes Hollandiæ, copias suas contraxit cum filio suo Guilelmo, principes scilicet civium nostrorum & florem iuventutis nostræ, ut, que proposuisset, certo consequeretur. Navibus igitur profecti portus Palæstinæ attigerunt & appulsi sunt. Ibi quidem nihil nisi arenam aridam ac filices invenerunt, sed periculis & calamitatibus, quæ antea passi fuerant, iam satis indurati erant. Quam multi enim Turci & Saraceni humum mandebant, victi & trucidati manibus nostrorum! Atque quum exercitus noster tali victoria totam terram, scilicet Terram Sanctam, Deo benigne adiuvante, subegisset, navibus vectus est ad terram Nilo adiacentem, cuius in oftio sita erat Damiata. Quamquam ibi primo fortuna eis adversari videbatur, quum portus catenis & turribus munitus esset, nostrates tamen P 152 foli catenam fregerunt navibus serris armatis itaque viam aperuerunt, qua classis insecuta Damiatam summa cum vi incedebat, & urbs capta est. O urbs, mea patria, ecce triumphus! O urbs mea! Tui cives viam & portam exercitui aperuerunt, qui totam classem in urbem duxerunt, cuius captio, Vobis absentibus, fortuna nemini concessa fuisset! Turci Tuos catenam supprimentes & minutim frangentes viderunt & debilitati sunt virtute & intrepiditate vestra. O urbs mea, Tua est gloria nunquam peritura! Sorte enim quadam in bellis accidit, quod qui hostes contemnunt & sibi ipsis incommodo impetum summa cum vi factum exspectant, terram perdunt & liberos, uxores, totamque nationem affligunt & pefsumdant. Talis fuit sors Tua, o Damiata, quæ defensionis Tuæ minime operam dedifti. Exercitus potens perdidit vitam, sanguinem, coronam, honorem, gloriam & thesauros! Et miserrime vastata, exspoliata fuisti: gladio cruento percuffa est civitas Tua, atque periit splendor Tuus & nunc protrata es infamis, combusta: Tu Te bonis & divitiis privare vidisti, o urbs miserrima! Vastata & fracta es cædis libidine, tota Tua gloria, potentia, fortuna, victoria, superbia ad nihil redactæ sunt! Sed Vos, o Batavi, o heroes, o nostrates, quantam honorum & ambitionis hereditatem nobis reliquistis! Quantam auctoritatem & gloriam virtus Vestra præbuit nobis & civitati nostræ! O Gloria, ne tace ad honorem nostrum, sed, tuba heroica, ad cœlum extolle nomen nostrum! Corona caput nostrum aureum laurea horum facinorum magnorum eaque late per mundum memoria prode! Campanæ nostræ canoræ vocibus claris resonabunt virtutem p. 153 nostram & clypeus novus noster bene illustrabit, quæ egregie gessimus, cui sententia inscripta est: Vim vicit virtus. Area clypei nostri eiusque gladio nuntiatur, Damiatam a nobis fractam fuiffe, stellis illustratur gloria nostra ad astra transiens, cruce vero, qua de re hæc præclara gessimus. Non opus est, testimonia ex libris & cartis murescentibus perscrutari,

quæ satis appareant; permultis clypeis tot principum, tot impavidorum heroum clara voce proferuntur, & armis, quæ gerunt, quasi sexcentis linguis pronuntiatur gloria, quam affequuti funt in expeditionibus illis, honorem familiarum coronans. Ecce gens Mostært, capuli tres Vestri testantur manuum vestrarum robur! Et Tu, qui manum extendis cœlo tempestuoso ad cascam militis percutiendam, Hellembreker! Testimonium Tui ac nostri honoris profert bipennis manu vibrata, o Verværen! Clava gravis, o Kodeno, navis, qua vehitur avus, o Kogmans, colus Tua, o gens Knapen, semper laudes Harlemensium proferent. Sagittæ vestræ, stellæ, gentis Hals, verborum meorum & facinorum magnorum testimonia! Tres arcus iuncti gentis Wissenz & Beets veterem gloriam pronuntiant nec minus leo albus in area cæruleo pictus gentis Loo, præter cetera aliorum heroum arma. Cives igitur decuit his testimoniis oblectari, quæ antiquitus adepti erant, eaque solemni pompa, prima annidie ducenda in memoriam revocare, ubi militia nostra armis & decursionibus exercetur, civibus nostris ducibus. Decebat igitur consecratione quadam publica memoriam ac recordationem firmare. O cives Harlemenses, ne hanc cæremoniam unquam aboleatis, o nobiles Batavi! Coronate p. 154 frontes hilares corona laureata! Io triumphe! Io Victoria! Et Tu, civitas mea patria, figillo inviolabili memoriam facinorum Tuorum magnorum tuere, quum thesaurus Tuus sit honestissimus!

Versus arma urbis Harlem illustrantes.

Si quis domum suam armis urbis nostræ ornare vult, subscribat versus, quibus laudes harum rerum bene gestarum & honores urbis celebrantur, qui apparent ex armis: Vim vicit virtus. Area & gladius testantur, quod Damiata a nobis oppressa fuit, stellæ, quod nomen nostrum ad astra transit, & crux, qua de re & quem ad finem nos contendimus.

Versus arma principum quorundam Harlemensium attinentes.

```
Ecce arma gentis Mostaert,

a e e Hellembreker,

b e e Vervoeren,

c e e Kodden,

c e e Kogmaan,

c e e Knapen,

c e e Wiszens,

c e e Beetz,

c e e Loo,
```

His in verbis faciendis valde sudavimus, sed veteres libri armoriales testantur, quod illa gens vetus in obsidione Damiatina magnam gloriam affequuta suerat.

II

TESTIMONIA

E CHRONICIS IN MAGNA BRITANNIA SCRIPTIS

EXCERPTA

7

11

TESTIMONIA

E CHRONICIS IN MAGNA BRITANNIA

SCRIPTIS EXCERPTA

35. ROGERIUS DE HOVEDEN,

Continuatus ad ann. 1223.

[Rec. des hift. de la France, XVIII.]

P. 185 Ranulfus, comes Cestrie, & Willelmus, comes de Ferrers, 1218 & Iohannes, constabularius Cestrie, cum multis aliis magnatibus Anglie cruce fignatis, peregrinationem suam versus Terram sanctam arripuerunt.

[Hic sequitur Epistola principum, que exstat in Martène, Ampliss. collectio, V, 1479.]

p. 186 Anno MCCXXI. Apud Damietam peregrini Christi com- 1221 morantes, sed minus Christo servientes, despicabiles sunt effecti, quia, ad sinistram a dextera declinantes, nimis sacti sunt viles, iterando vias illicitas & carnis curam perficientes in desideriis. Unde illorum meritis exigentibus, versus est in luctum chorus illorum: nam, mutata dextera Excelsi, civitas

p. 187 nefandis tradita est Sarracenis circiter festum Assumptionis Aug. 15.

B. Marie. Sed non modico recreati sunt solatio, dum iactura illa recompensatur falutisere crucis ligno eis reddito cum universis captivis, cuiuscumque conditionis exstiterint, libertati redditis.....

36. WALTERUS DE COVENTRIA,

Memoriale (1227).

[Ed. Stubbs, Lond., 1873, in-8, pp. 240-241.]

[Sequitur Rogerium de Hovedene.]

37. RADULPHUS DE COGGESHALE,

Chronicon Anglicanum (cc. 1228).

[Ed. J. Stevenson, London, 1875, in-8.]

Tres predicatores tribus Anglie partibus attribuuntur ad p. 168 colligendum arma, pecuniam, naves, & crucefignandum homines ad subventionem Hierosolymitanam.

Magister Robertus de Curchun, dum insolentius se gereret p. 170 in Francia, corripitur acriter per literas a domino papa. Sed & domnus Nicholaus, legatus Anglie, dum innotesceret domino pape quod insolentiis regiis nimis saveret, & reparande libertati ecclesiastice minus intenderet, & consanguineos suos in ecclesiasticis beneficiis avare institueret, per literas domini pape correptus, timens valde tunice sue, Romam reverti sestimavit.

Anno MCCXV, obiit magister Eustachius, Elyensis epis- p. 171 copus. Rex Iohannes ad iter Hierosolymitanum cruce signatur.

Anno ab incarnatione Domini MCCXIX, capta est civitas p. 187 Nov. 6 Damiata a Christianis circa sestum Sancti Leonardi.

Rex Hierofolymitanus Iohannes, post redditam Damiatam, p. 193 cum multis nobilibus summum adiit pontificem pro consilio

Digitized by Google

& auxilio eius expetendo. Deinde in Galliam transiit, cum rege Philippo locuturus, a quo honorifice susceptus multaque pecunia ad subventionem Terre Sancte ditatus est. Dicunt enim quod rex Philippus in extremis, cum testamentum suum faceret, de thesauro suo delegaverit regi quinquaginta millia propositionem autem applicuit in Angliam, cum rege Henrico & proceribus regni de subventione locuturus. Rex vero, accepto consilio, edictum generale per totam Angliam propositit, quantum quisque comitum ac baronum & militum & ceterorum onnium dare deberent.

38. ROGERIUS DE WENDOWER († 1237),

Flores historiarum.

[Ed. H. O. Coxe, London, 1842, IV, p. 7-62.]

[Sequitur ad verbum Oliverij Scholastici, Hist. Damiatinam, c. I-XXIV (Eccard., Corpus hist. M. Æ., II, 1397-1420), his tamen, quæ sequuntur, additis.]

Qualiter foldanus regnum Hierusalem obtulit christianis, ut a Damieta recederent.

fidelissimis, dum esset in mentis angaria constitutus, coram eis est locutus hunc in modum. Deus, inquit, christianorum magnus est, sidelis & potens in prelio, quod nos comprobavimus omnes, & maxime in hoc instanti articulo, in quo maniseste pugnat contra nos pro inimicis nostris, & procul dubio inanis erit actio nostra tota, quamdiu sideles ipsum habebunt placabilem adiutorem. Ecce, imminet captio Damiete, que clavis est totius Aegypti; que si capta suerit, in maximum nostrum & legis, nostre proveniet detrimentum, quia, cum multoties legatur a christianis obsessa, nunquam tamen legitur subiugata. Unde nobis utile reor, ut reddamus Deo christianorum ea que sua suerunt omnia, ne simul cum suis auserat a nobis, que nostra esse videntur; sicque cum iustus sit & aliena non concupiscat, si hanc pacem recusarint & equitatem

54 Testimonia in Magna Brit. scripta.

christiani, maxime sibi tam honorabilem, provocabunt Deum suum in odium sui per concupiscentiam iniquam, & sic superborum aspernatorab eis recedet, habebuntque impugnatorem, quem habuerunt propitium adiutorem! Et licet hoc consilium multis displiceret, missis tamen nuntiis christianis obtulit veram crucem, que olim a Salahadino capta suerat, cum captivis omnibus qui per regnum Babylonis & Damasci vivi poterant reperiri, cum sumptibus necessariis ad reparandos muros Hierusalem & civitatem in statum pristinum redu- p. 58 cendam.

39. MATTHÆUS PARIS (†1259),

Historia maior Anglia.

[Ed. Madden, Londini, 1879, in-8, V.]

[Sequitur ad verbum Rogerium de Wendower.]

1253. Huic consimillima pestis iam quadraginta annis elapsis p. 387 contigit, de quodam Templario, pro uno equo desiderabili sibi violenter ablato, transsugium ad Saracenos faciente, cui nomen Ferrandus, in armis strenuus & consilio circumspectus, per quem primo Damiatam amiserunt, sed & omnem honorem infeliciter christiani: sed tandem cum submersioni patuissent, commotis visceribus, ne culpa unius in tot millia redundaret, subvenit perituris.

40. MATTHÆUS PARIS,

Historia minor Anglorum.

[Ed. Madden, Lond., 1866, in-8, II, p. 227 seqq.]

[Infra sequitur, brevius quam in chronicis maioribus, Rogerij de Wendower Flores (IV, 36, 38-43, 46-49, 56-61, 75-76); quæ vero ab illo fonte plus aut minus discrepant, hoc loco typis mandata sunt.]

De miraculosa captione turris Damiate.

p. 228 Tandem, necessitate industriam edocente, Theutonicorum ac Friso- 1218 num sumptibus, peritia & labore duce maxime cogones concathenate, in quibus iiij. mali eriguntur, cum suis rudentibus & antennis tectis coriis bovimis, adhibentur ad turrim memoratanı. Tunc, sacto insultu acerrimo, iacebat patriarcha cum clero ante lignum Crucis in oratione, prelibato ieiunio. Iactus est in machinam ignis Grecus, sed orantium sidelium lacrime incendium extinxerunt. Nostrates autem usi slagellis ferreis, capita Sarracenorum contriverunt. Tandem Sarracenis in desensione desip. 229 cientibus colloquij de pace petebant solatium, ac ses sub pactione ducis Austrie reddiderunt. Expugnata est autem turris illa sexta seria ante sessum sancipata.

De morte Saphadini, & destructione murorum Ierusalem.

Post captam itaque turrim illam, Saphadinus, dierum malorum plenus, fratruelumque suorum exheredator ac regni Asie usurpator nequissimus, dolore cordis, ut afferitur, tactus intrinsecus, mortuus est ac sepultus in inferno. Cui successit filius suus Coradinus, vir quidem crudelis & insidelis. Qui ob ultionem captionis turris memorate, & obsidionis Damiate iam incepte, muros Ierusalem destruxit, & turres omnes preter templum Domini & turrem David, redegit in acervos.

De adventu Pelagij legati & aliorum nobilium ad Damiatam.

Subiugata autem turri Damiate, venerunt ad passagium sancte crucis, quod tunc instabat, de diversis mundi partibus peregrini multi. Inter quos venit Pelagius, Albanensis episcopus & apostolice sedis legatus, cum magistro Roberto de Curcun, viro sancto & nobili & clerico nominis celeberrimi & Romane ecclesie cardinali, natione Anglico, & Romanis P. 230 multis. Venerunt & episcopi multi, cum comite Nivernensi, qui dico comes postea, imminente Christianorum periculo turpiter recessit. Venit & tunc temporis vir illustris & nobilis comes Cestrensis Ranulphus, de regno Anglorum, cum comitibus Saero Wintoniensi, & Willelmo Harundelensi, & baronibus illustribus Roberto filio Walteri, Iohanne, constabulario Cestrie, Villelmo, de Harecurt, Olivero, silio regis Anglie, cum eorum sequela multa. Venerunt etiam comites de Marchia, de Barri, Willelmus de Carnoto, Iterus de Tocce, & Herveus de Ursone, & multi alij nobiles, quorum nomina ignoramus, sicut nec notitiam habemus.

De quadam incomparabili tempestate & Nili inundatione.

In vigilia autem beati Andree, nocte media, facto tonitru incompara- Nov. 29 bili, cum nimbis, vento & choruscationibus, intumuerunt fluctus maris &

56 Testimonia in Magna Brit. scripta.

1218 fluminis Nili, ita ut tentoria fidelium cum victualibus & armis & omni fupellectili nimis dampnose subvertit. Que tempestas adeo generalis suit, quod tam partes occidentis quam orientis, quod est inauditum, horribiliter exturbavit.

Obsidetur Damiata.

Eodem tempore Pelagius, apostolice sedis legatus, ardens p. 232 habens desiderium civitatem Damiate obsidendi, Christianos post captionem turris, de qua bonam spem conceperunt, diligenter exhortabatur ad Nili sluminis transitum; quem cum maxima dissicultate transeuntes, tandem civitatem obsederunt per girum ita quod nec per terram nec per mare poterunt obsessi succursu gratulari. In qua obsidione impetus supervenientium Sarracenorum & prelia Christianorum, que speciales exigunt tractatus, si quis audire desiderat, librum requirat Templariorum.

De peste, qua affigebantur inclusi in urbe Damiata.

Nunc autem de hiis, que in civitate Damiate gesta sunt, aliquid refe- p. 234 ramus. Damiata igitur obsidione longa & irrequieta ferro, fame, flammis & pestilentia graviter & ultra quam credi possit aut scribi, attrita est interius & afflicta; in spe sola fidem habuit, quod Soldanus Babilonis civibus certe promisit, ut pro eis, si tanta instaret necessitas, cum Christianis componeret, ut saltem mortem evadere potuissent. Sed interim tanta fames in urbe generaliter invaluit, ut unum coctanum xij. bisanciis venderetur. Annona quidem, quam habuerant, mucore consumebatur, nec audebant pauperes exire, ne inopiam, quam inclusi tolerabant, Christianis enarrarent. Preterea aurifia percutiebantur, ne apertis oculis possent videre. Ceterum Nilus non tunc ascendit, ut terram irrigaret & fecundaret, ut annuatim solebat: unde terra sicca nec se passa est arari vel seminari, nec habuit vel pacis vel humoris alimentum vel solatium. Unde Soldanus famem timens validam, amore retinende Damiate, cum Christianis pacifice componere satagebat. Auxit etiam ad propositum tale, fecundum partem non minimam, miraculofa turris subiugatio, & Christianorum indefessa preliandi constantia, qui totiens eum admodum paucis fidelibus omnem paganismi fortitudinem audacter invadentes, de prelio multa milia ex eis fugaverunt aut peremerunt. Hoc quoque anno, cum lis dampnosa mota esset inter ecclesiam Lincolniensem & ecclesiam Sancti Albani super vicariam de Luitona, facta est compositio pacifica, tempore p. 235 episcopi Hugonis segundi Lincolniensis & abbatis Willelmi de Sancto Albano.

Quomodo soldanus regnum Ierusalem obtulit christianis, ita ut a Damiata recederent.

[Infra sequitur Rog. de Wendower, IV, 57.]

Licet igitur hoc confilium multum multis displiceret, missis tamen P. 236 nunciis. christianis optulit veram Crucem, que olim a Salahadino capta fuerat, cum captivis omnibus, qui per regnum Babilonis & Damasci vivi poterant reperiri, cum sumptibus necessariis ad reparandos muros Ierusalem & civitatem in statum prissinum reducendam. Addens, Et erit pax beata inter nos & eos, tutus intermeatus institorum, & omnium hominum fedus & amicitia. » Optulit insuper totaliter regnum Ierosolimitanum, preter Craccum & Montem-Regalem, pro quibus retinendis tributum obtulit fingulis annis xij. milia bisanciorum, quamdiu illa teneret. Sunt autem illa duo castra in Arabia, .vij. firmissimas munitiones habentia, per que negotiatores paganorum & peregrini Mecham tendentes vel ab illa recedentes solent transmeare. Et hoc postulavit soldanus, non per avaritiam vel astutiam plus possidendi, sed ut christianorum crebrius expertam cupiditatem plus habendi refrenaret, & eorum possessionem certius limitaret. Quia sepius nobis regnum illud, & quicquid iuste postulare sciremus, nobis Sarraceni concederent, nisi aviditatem nostram plus possidendi & adquirendi semper amplius formidarent.

Oritur lamentabilis diffentio in exercitu christiano pro hac soldani humilitate.

Hanc compositionem acceptabilem & utilem esse Christianitati rex Ierusalem, comes Cestrensis, & omnes Francigene, cum capitaneis Theutonicorum constanter consuerunt. Nec hoc mirandum est cum multo minore pace, que prius oblata fuerat, contenti fuissent christiani, nisi insano consilio eis fuisset obviatum.

P 237 Quomodo per legatum impeditum fuit salubre consilium.

Legatus autem, concupiscentia optinende civitatis ductus, horum confiliis non adquievit. Surgens igitur in medio comes Harundellie W[illelmus], ait, « Domine Pelagi legate, viris expertis & in hiis partibus bellorum peritis, Templariis & Hospitalariis, viris religiosis, quorum etiam res agitur, credendum est & consentiendum, qui consulunt post labores aliquantulum respirare. Recalcitrante autem legato, & affirmante se nosse pape voluntatem, voluit comes in ipsum

8

58 Testimonia in Magna Brit. scripta.

irruisse nisi per dominum Thomam monachum retineretur. Patriarcha igitur & clerus sequens voluntatem pape & legati obsidioni inchoate insistebant. Nuncii vero soldani recesserunt, de mutua dissensore gratulantes.

De miraculofa captione Damiate.

Hiis ita gestis, cum populus christianus civitatem Damiate acerrime invasisset, perspexerunt insurgentes murorum propugnacula urbem omni carere desensore; unde cum sestinatione scalis ad murum applicatis, civi-Nov. 5 tatem intraverunt sideles. Sicque, Salvatore mundi volente, nonas Novembris capta est Damiata sine desensione, & absque tumultu & cruento assultu, ut soli Filio Dei victoria ascribatur.

1222

De peregrinatione Philippi de Albineto.

Anno Domini M.CC.XX.II, qui est annus regni regis H[enrici] III P. 249 .vijus, idem rex Henricus III fuit ad Natale Domini apud Wintoniam. episcopo civitatis Psetrol omnia sibi necessaria ministrante. Quo etiam tempore Philippus de Albineto, miles strenuus & morum honestate commendabilis, regisque informator & magister, iter Ierosolimitanum arripiens, fuis valefacto, illuc prospere pervenit. Qui, protinus ut statum terre cognovisset, Ranulpho, comiti Cestrie, literas in hec verba direxit, « Reverendo domino & amico R[anulpho], comiti Cestrie & Lincolnie, » &c. Require quod superest in aliquo libro historiographi. Huius autem epistole summa fuit: Gens christiana existens in Damiata, cuius capitanei fuerunt rex Ierusalem, legatus, dux quoque Balvarie, secerint equitationem supra terram Babilonis, & fuerunt mille milites cruce fignati, & alij equites .v. milia, & peditum .xl. milia. Et dum effent inter duo brachia Nili, Sarraceni subito de nocte secturas ad aquam derivandam secerunt de uno alveo ad alium. Ita quod antequam fibi providiffent, erant christiani in aqua usque ad cinctoria. Et tunc dolor & gemitus christianorum, & infi- p. 250 delium exultatio: & caperentur omnes vel submergerentur, si soldanus, quod mirum fuit, voluisset. Immo potius parcens eis, transmist, cum per biduum ieiunassent, alimenta; « alioquin fame & alia miseria desecissemus. Mandavit igitur genti nostre, ut loqueretur de pace, quia tradidit Deus nos in manum suam. & addidit, quod si tradidisset sic Deus gentem Sarracenicam, in manus eorum, omnes fine misericordia perimerent.

De amissione Damiate, & pactione dolenda.

Coacti igitur christiani treugas sumpserunt cum soldano usque ad .viij. annos, tali pacto, quod gentes nostre Damiatam redderent, & omnes esclavos quos tenebant. Et propter hanc pactionem tenendam rex Ierusalem, legatus & dux Balvarie, cum quibusdam alus nobilibus, in hostagio remanferunt, & soldanus ex sua parte .xx. obsides tradidit christianis, quod ipse scilicet suos, quos tenebat christianos esclavos, liberos resignaret. Quod se demum cum maxima christianitatis totius consusione factum; quia [quanto] captio Damiate gloriosor, tanto suit amissio lamentabilior. Tunc insultaverunt improperando christianis victores Sarraceni dicentes, « Quid nunc profuit vobis vestri tanti laboris inanis diuturnitas! Vestra vos consudit superbia, cum oblatam vobis pacem honorabilem, toti legi vestre frontosam, resutaltis. Ut quid plus exigitis quam regnum Ierusalem, terram scilicet quam Ihesus Christus vester inhabitavit! Ut quid aliena concupiscitis! » Hec igitur cognoscens, per intermeantes memoratus Philippus, Achon divertit, ne penitus vacua & inanis esset eius peregrinatio. Et hec occidentalibus significavit.

41. IOHANNES DE GARLANDIA (-1252),

De triumphis ecclesie.

[Ed. Thomas Wright, Roxb. Club, Lond., 1856, in-4.]

p. 115

.... Hec Sarracenis gens peior plus venerandam
Sevit in ecclejiam, quod ratione probo.

Memphis que fertur Damiatu, vigore coasta
Summo, christicolis clausa, recepta fuit.

Illic per Pharias excrevit Nilus arenas,
Et Christi pugiles clausit & hausit aquis.

Quando Ierusalem rex inclitus ille Iohannes
Impulerat gentem strage cruore feram,
Nostra famem gens passa fuit, vallata caterva
Hostili, Nili sumine clausa vagi;

Soldanus tamen ecclesie transmisti alendis
Paues militibus, hostis in hoste pius.
Ad proprios dominos Memphis redit, hec sed abire
Sanste permittit agmina densa crucis.

60 Testimonia in Magna Brit. scripta.

42. Annales de Burton (- 1262).

[Annales Monaflici, ed. Luard, I.]

*

Ferrariis comes Derbeie peregre profecti sunt in terram fanctam Ierusalem. In illo tempore capta suit Damieta a christianis; & postea suit perdita post recessum magnatum christianorum qui illam ceperant per obsidionem.

43. Annales de Theokesberia (- 1263).

[Annales Monastici, ed. Luard, I.]

Vicefima ecclesiarum de tribus annis precedentibus datur p. 64 in succursum Terre sancte. Capta est civitas Damiate a Nov. 5 christianis, nonis novembris, non virtute hominum, sed sola potentia Dei:

> Anno sub nono decimo & mille ducentis Capta est celebris nonis Damieta Decembris.

Comes Cestrie & alij nobiles Anglie proficiscuntur Ierusalem.

44. Brut y Tywysogion (Chronicle of the princes) (-1282).

[Ed. Will. ab Ithel, Lond., 1860, in-8.]

*

Y ulfydyn honno y daeth llawer o groeffogyon y Gaeruf- p. 304 falem y rdfg y rei yd aeth iarll Kaer Lleon, a iarll Marscal [a Brian o Vilis], a llawer o wyrda ereill o Loegyr. Y uldydyn honno y mordfyas llud y Cristonogyyn hyt yn Dametta. Ac yny blaen yn tywysfogyon yd oed brenhin Kaerussalem a phadriarch Kaerussalem, a meistyr y demyl, a meistyr yr yf-

pytty, a thywyffasc Astria, ac ymlad ar dref a orugant ae gorefgyn: a chastell a oed ygkanasl yr auon wedy adeilat ar logen, hsnns a eskynnasd y pererinyasn ar yscolyon ac ae torrassant wedy llad llaser or Sarascinyeit a dala ereill.

Y ulfydyn honno yrodes yr holl gyfoethadfc Dudf dinas 1219 Damiet yn yr Eifft a oed ar avon Nilus y lu y Criftonogyon aved wedy blinas o hir ymlad ar dinas; kanys dfywadfl racweledigaeth aberis y veint uardfolyaeth [ary bopyl] yny dinas hyt na allei y rei budf gladu y rei meirdf. Kanys y dyd y cahat y dinas ydoed mdfy no theirmil o gyrff y meirdf ar hyt yr heolyd megys kdfn heb y cladu. Ar dyd dfhnndf yr molyant a gogonyant yr Creadfdyr y credfyt archefcob yny dinas.

y ulfydyn honno yd aeth llu y Criftonogyon Damieit yn 1221 yr Eifft tu a Babilon dfrth ymlad a hi, ac nys gadadfd dial Dudf. Kanys llifafd adfnoeth auon Nilus ar y fford [yr wythuet dyd p. 310 o wyl Veir diwoethaef or kynhayaf], ae gdfarchei rdfy dfy afon yny vodes anneiryf o nadunt. Ac yna keithiwadf erreil. Ac yna y gorun arnunt dalu Damiet yr Sarassinyeit drachefyn dros y bowyt ac rydit y keith, a gbneuthur kygreir byth mlyned ac dfynt. Ac odyno y hebrygadf y Sarrassinyeit dfynt hyt yn Acrys lle ny wydit dun y dfrth groes Grift, namyn trugared Dudf e hun ae taladsid adunt.

Versio.

Hoc anno nonnulli crucesignati Ierusalem prosetti sunt, quorum in 1218 numero erant comes de Caerleon, comes Marshall (Bryan de Villa) & alij viri nobiles ex Anglia orti. Eodem anno exercitus christianorum prosettus est Damiatam, quem duxerunt rex Hierusalem, patriarcha Hierosolymitanus, magister Hospitalis & dux Austriæ. Qui aggressi sunt & ceperunt urbem: ibique erat castellum in medio slumine super rates constructum, quod scalis peregrinis ascenderum & destruxerunt, multis Saracenis occisis & captis.

Hoc anno Deus Omnipotens Ægypti urbem Damiatam ad ripam Nili sitam 1219 exercitui christianorum tradidit, prope quam diu pugnando multum temporis castra habuerant, sed divina providentia talis mortalitus in populo civitatis grassata suerat, ut vivi mortuos sepelire non possent & die, quo urbs caperetur, plus quam tria millia corporum in viis ut canes insepulta invenirentur. Et eodem die ad laudem & gloriam Creatoris archiepiscopus in urbe consecratus est.

Hoc anno exercitus christianorum ab urbe Damiata Ægyptiaca Baby- 1221 lonem profectus est, ut eam aggrederetur, sed Deus ultor hoc non permistt:

62 Testimonia in Magna Brit. scripta.

quum enim via eorum Nili flumine inundata fuerit octava festivitatis
Sep. 8 S. Mariæ in auctumno, duobus fluminibus constricti sunt, ut innumerabilis
eorum copia mergeretur, ceteri vero caperentur. Qua re compulsi sunt, ut
Damiatam redderent Saracenis pro salute vitæ Eliberatione carceris,
pace octo annorum sacta. Unde Saraceni eos Accaron deduxerunt, ubi de
cruce Christi nihil sciebant: sed gratia Dei ipsius honorati sunt.

45. Annales Cambria (- 1288).

[Ed. Williams ab Ithel, Lond., 1860, in-8.]

[Initio sequitur Albericum (Mon. German. SS., XXIII, 708); tum pergit:]

Qua capta, statim archiepiscopus in ea consecratus est a p. 74 domino legato & patriarcha & ab archiepiscopis & episcopis p. 75 pluribus, qui ibi aderant.

46. Annales de Waverleya (- 1291).

[Annales Monastici, ed. Luard, t. II.]

*

Willelmus comes de Ferrariis & barones cum cetera multitudine promiscui sexus iter versus Ierosolimam arripuere. Multi tamen pro desectu substantie seu corporis debilitate remanserunt; partem pecunie sue ad subsidium Terre sancte mittentes, a voto suo per dominum Papam absoluti sunt.

Quinci & Willelmus de Harecurt & Willelmus comes de Arundel iter Ierofolimitanum arripuere cum multis aliis; unus autem ex ipsis Seerus viz. de Quinci, postquam in Terram sanctam venerat, gravi infirmitate corripitur. Convocatis igitur pueris suis, eosdem adiuravit iuramentoque constrinxit, quod cor eius & vitalia post obitum ipsius comburerent &

fecum in Angliam asportarent & apud Geroldoniam sepelirent: cognoverat enim quia moreretur: quod & factum est. Ipse vero post .iv. aut .v. dies, scilicet .iij. non. novembris, Nov. 3 ex hac luce subtractus est & apud Acres sepultus.

Nonis novembris Damieta, civitas Egypti valde munita, Nov. 5 que quondam Memphis dicebatur, diu obsessa a christianis, virtute divina, cum multis & magnis opibus & sine essusione sanguinis christianorum, intempeste noctis silentio miraculose

capta eft.

Willelmus comes de Arundel rediens de civitate Damieta, 1220 postquam Dei virtute capta est, moritur ultra Romam apud quoddam oppidulum Kainel nomine, cuius corpus membratim divisum, ex ipsius iussione, in Angliam transportatum est

& apud Wimundham sepultum.

Proh dolor! Pagani orta discussione & discordia inter 1221 christianos, aliisque infortuniis ingruentibus, civitatem Damietam inopinato eventu recuperant atque eandem sibi subiugant, quam christianorum populi non sine multo labore & sudore, Dei tamen virtute, ceperant & per biennium & eo amplius iam possederant & depopulaverant.

47. Chronicon Petroburgense (- 1295).

[Ed. Stapleton, Camden-Club, 1849, in-4.]

P 7 Ranulfus comes Cestrie & Willelmus comes de Ferrariis, & Iohannes constabularius Cestrie cum multis aliis Anglie magnatibus crucesignatis peregrinationem suam versus terram sanctam arripuerunt.

[Sequitur Continuationem Rogeri de Howedene (p. 185); tum pergit:]

P. 7 Christiani perdiderunt Damietam, & tamen non modico recreati sunt solacio, dum iactura illa recompensatur, salutifere crucis ligno eis reddito cum universis captivis cuiuscumque conditionis extiterint, libertati restitutis.

64 Testimonia in Magna Brix. scripta.

48. FLORENTIUS WIGORNENSIS,

Chronicon continuatum (— 1295).

[Ed. B. Thorpe, Lond., 1849, in-8, t. II.]

Civitas Damieta in Egypto, que secundum quosdam dici- p. 173 tur Memfis, a christianis post pascha est obsessa, que duravit magis quam per annum & dimidium. In qua nunc christiani, nunc Sarraceni, divisa sorte, victores suerunt.

Nonis novembris feria tertia, civitas Damieta capta est a christianis, in qua die .xl. mille viris armatis cum tot mulieribus, in principio deputatis ad tutelam civitatis, vix .l. in captione sunt inventi vivi; nam omnes divino strati gladio sub loco cinctorii funt putrefacti.

Damieta Sarracenis est tradita, christianis omnibus inde expulfis.

49. Annales de Dunstaple (- 1297).

[Annales Monastici, ed. Luard, Lond., 1866, in-8, III.]

1217. Eodem anno, dedimus vicesimam reddituum nostro- p. 53 rum, secundum communem estimationem bonorum nostrorum ad succursum Terre sance, simul de tribus annis.

1218. Eodem anno, obiit apud Damietam mag. Thomas p. 54 de Noyun, & magister Alexander de Curcun, & magister Radulfus de Bondeburg.

1218. Eodem anno in madio, comites de Cestro, de Ferieres, & Brion de Infula, & constabularius Cestrie, & Willelmus de Harcurt, cum multis aliis, in Terram sanctam profecti funt.

1219. Eodem anno, obsessa est civitas Damiata ab exer- p. 55 citu christiano, scilicet.ij. cardinalibus, & rege Iherosolimitano,

& rege Ungarie, & duce de Ostrij, & civibus Romanis, & aliis circumquoque confluentibus.

..... Quo anno capta est Damietta; in qua captione tota Ecclesia predicat & extollit Comitis Cestrie probitatem. In qua Damietta, ultione divina, tanta suit hominum mortalitas, p. 56 quod christiani dederunt tria millia bisantiorum pro trahendis ad sluvium proximum cadaveribus desunctorum; quem dum intrarent christiani, ita secit Dominus Nilum inundare, quod pagani, qui extrinsecus obsederant, populum christianum appropiare, vel eis nocere non poterant. Quibus pre consussione recedentibus, non est ausus aliquis infra duas dietas prope residere; nec christiani ab urbe capta recedere presumpserunt, ne captam perderent, dum capere niterentur.

.... Eodem anno profecti funt illuc, comes de Arundel, comes de Wintonia, R[obertus], filius Waltheri, Baldewinus de Wehr, G[alfridus] de Luschi, O[donel], filius Wilhelmi de Aubeny; sed comes Wintonie & B[aldewinus] de Wehr ibidem obierunt, & R[obertus], filius Walteri, rediit infir-

matus.

Augusti cum constabulario Cestrie & Brienno de Insula.

Aug. Aug. Aug.

p. 62 Eodem anno, quoddam scriptum arabicum inventum est apud Damiettam, quod Pelagius Apostolice Sedis legatus, transfulit in latinum; quod & Romam misit: & inde ad nos perlatum est. In quo, sub quadam verborum obscuritate continetur terre Ierosolimitane destructio, & eiusdem recuperatio, & Damiette captio, & tam Egypti, quam regni Turcorum perditio.

63 Eodem anno, ceperunt pagani civitatem Nazareth. Et foldanus Babilonie obsedit castrum peregrinorum mensi Octobri; & tot a partibus illis redierunt christiani, quod re- Octob. sidui non possent se tueri, nisi novum auxilium superveniret.

Eodem anno, ceperunt christiani civitatem Tasnes, que sere per dietam distat a Damietta: ubi est locus piscandi

ydoneus, & multitudo piscium copiosa.

Eodem anno, mense decembris, Rome coronatus est Decemb. Fredericus imperator crucesignatus, prestita prius cautione de voto crucis exsequendo. Qui, de consilio Pape, multos milites & armatos trans fretum premisit; post disposita imperij magis ardua negotia, personaliter secuturus.

T

1221. Eodem anno excommunicatus est Willelmus co- P. 64 mes de Albo Mari, quia qui crucesignatus, nec votum redimere voluit, nec Ierusalem proficisci.

Eodem anno obiit comes de Arundel in Italia & offa sua translata sunt & sepulta apud Wimundham.

Eodem anno sicut Honorius papa tertius scripsit omnibus ecclesis: « Rex David habuit conssistum cum soldano Persidis & eo sugato per viginti quatuor dietas obtinuit rex in Perside castra & civitates munitas ita quod non distabat a famosissima civitate Baldas, ubi est pape paganorum sedes specialis, nisi per decem dietas. Populus etiam Georgianus in armis strenuus, in side catholicus, contra Sarracenos sibi vicinos guerram movit.»

223 Quo tempore, ad instantiam Pandulfi Apostolice Sedis p. 67 legati, facta est promissio regi Ierosolimorum in subsidium Terre sancte: ita quod quilibet comes daret tres marcas, & quilibet baro unam marcam, & quilibet miles sex denarios, & quodlibet castrum unum denarium.

dominus Falco de Breaute, dum parati essenticopus & P. 75 dominus Falco de Breaute, dum parati essenti iter arripere, supervenit rumor malus, de Egypto scilicet, quod exercitus christianorum circundatus Nylo, iuxta civitatem Babylonie Saracenorum, coactus est reddere Damietam, & concedere treugas Saracenis pro compensatione, quod christiani cum rebus suis illesi recederent & civitas redderetur, & omnes captivi in potestate soldani Babylonis constituti, libertati restituerentur. Et hac ratione, Anglici a sua peregrinatione destiterunt, donec a Sede Apostolica mandatum....

SO. BARTHOLOMÆUS DE COTTON,

Historia Anglicana (-1298).

[Ed. Luard, Lond., 1859, in-8, p. 111.]

[Sequitur Matthæum Paris supra pp. 54-59 laudatum.]

51. Chronica de Mailros (- c. 1300).

[Bannatyne Club, Edinb., 1835, in-4.]

fere per triennium ab exercitu christianorum obsideretur, a solo Christo capitur & christicolis cum magno miraculo possidenda tribuitur nonas novembris, sicut in primo solio Nov. 5 voluminis huius plenius continetur.

[Sequitur p. 135-137, Epistolam Hermanni de Salna, quam in Epistolario V belli sacri sypis mandabimus.]

2 Christo christianis adquisita, sed ab essem nimis enerviter & negligenter custodita, iterum a paganis est obsessa & in vigilia Decollationis beati Iohannis Baptiste de potestate christanorum penitus ablata. Quibus tamen meritis, vel quo Dei iudicio hoc evenerit, ignoratur, maxime, cum iam tunc in dicta civitate divini cultus excellentia magnisice ceperat exaltari. Novus siquidem episcopus in ipsa civitate ordinatus mille talentorum redditus habebat, preterea xl canonici erant in eadem civitate, quorum quilibet centum habebat talenta per annum.

52. NICOLAUS TRIVET,

Chronicon (-1307).

[Ed. Th. Hog, Lond., 1845, in-8.]

[Excerpit Oliverij Hist. Damiatinam; cetera hic sequuntur.]

P. 203 Nobiles multi Francorum & Anglorum, devotione allecti, 1218 peregrinationem lerofolymitanam funt aggressi, inter quos

fuerunt Ranulfus Cestrie & Willelmus Derbye comites, viri strenui & famosi. Ioannes, rex Ierusalem & dux Austrie, co-adunato exercitu valido ex multitudine peregrinorum nationum diversarum, civitatem Damietam obsederunt. Ceperant autem prius cum labore maximo turrim quandam munitissimam in alveolo sluminis sitam.

1219 Urbs Ierosolymitana, licet inexpugnabilis videretur, a Coradino, filio p. 204
Saphadini capta est: cuius muros cum turribus evertit & in lapidum
acervos redegit: templo tantum & turri David detulit, Dominicoque
sepulcro. Credunt namque Dominum Iesum magnum suisse prophetam
& de virgine natum, ingentiaque miracula fecisse, prout in eorum legitur
Alcorano. Christiani vero in obsidione Damiate frequentes dantes assultus,
per totam estatem plurimum laborantes, proficientes parum aut nihil.

Aug. 29 In die vero Decollationis sancti Ioannis Baptiste, Sarraceni copiam fecerunt pugne, in qua multi christianorum nobiles occisi sunt & capti. Superveniente vero peregrinorum auxilio, quorum Savaricus de Malo-

Nov. 5 Leone erat capitaneus, reparatur obsidio. Nonis vero Novembris annuente Domino Iesu Christo & domino Pelagio Albanensi episcopo solerter p. 205 agente, capitur Damiata in oculis regis Babylonis, qui divino terrore percussus, milites christianos more consueto aggredi non est ausus. Est autem Damiata civitas Egypti maritima in terra Gessen inter Ramesse & Campotaneos sita, antemurale totius Egypti, Heliopolis dicta olim.

220 Hoc anno ceperunt christiani civitatem Egypti Tanis non minori mira- p. 206 culo, quam prius ceperant Damiatam.

Hoc anno in itinere peregrinationis Ierofolymitane Henricus de Boun Herfordensis & Særus de Quinci comites obierunt.

Pelagius, apostolice sedis legatus in Terra Sancta, in festo apostolorum p. 208 Iun. 29 Petri & Pauli cum magna parte exercitus versus Babylonem profectus, cum ad locum medium, ubi Nilus in tria magna flumina scinditur, venisset, occupato ponte, queni [de navibus] Sarraceni construxerant, in planitie littoris tentoria figi iuffit. Soldanus christianos ferventes esse attendens ad pugnam noluit aperto marte confligere, sed ut exercitum affligeret inedia. prohibuit apportationem victualium viarum aditibus undique custoditis. Supervenit & inundatio Nili, que totam terram, ubi erat exercitus Domini occupans, usque ad genuum profunditatem resolvit in cœnum. Quibus malis coacti sunt christiani (ea pactione, quod pars crucis dominice quam soldanus Babylonis & Damasci asportaverat de Ierosolymis, eis redderetur, liberarenturque omnes christiani captivi, dato salvo conductu usque Achon), Damiatam Saracenis reddere, induciasque in octo annos firmare; ficque Damiata, capta cum sumptu maximo & labore, & per annum a christianis possessa, in Nativitate Virginis gloriose Sarracenorum dominio iterum est subiecta. p. 209

53. MATTHÆUS WESTMONASTERIENSIS,

Flores Historiarum (- 1307).

[Lond., 1570, in-f]

×

..... Anno gratie MCCXVIII, rex Henricus fuit ad natale, apud 1218 Northampton, Falcasio regi necessaria ministrante. Mense vero maij, rex Mai. lohannes Hierusalem, cum patriarcha, & episcopis, incolis Bethleem & Acon, & aliis prelatis, duce quoque Austrie, magistris templi & hospitalis, & domus sancte Marie Teutonicorum, & christianorum multitudine ab Acon usque Damiatam prospere navigarunt, & statim obsessa est turris quedam cum catena, que videbatur totius civitatis non longe inde remote robur & defensio. Et tunc fuit eclipsis lune generalis, & non diu protracta obsidione, capta est a christianis turris cum catena. Destruuntur muri Hierusalem a Saracenis, ad revocandum christianos, ne obsideretur Damiata. Advenit Pelagius, Albanensis episcopus, apostolice sedis legatus, potius ad desolationem christianorum, quam consolationem, sicut finalis rei eventus postea declaravit. Advenit etiam magister Robertus de † Corhm, cardinalis, & magister Thomas de Nouin, theologi & predicatores excellentissimi, Romanorum quoque multitudo, qui in primo certamine terga fuge dantes, pernitiosum christianis exemplum, sicut postea dicetur, prebuerunt. Venerunt etiam de regno Anglie viri nobiles, & nominatissimi, illustris comes Cestrie Ranulphus, cum comitibus Saero Winton. & Gulihelmo Arundello, & inclitis baronibus, Roberto filio Walteri, Iohanne constabulario Cestrie, Guilhelmo de Harecourt, Oliverio filio regis Anglie, cum sequela sua non modica, ad obsidionem Damiate. Nocte vero sancti Andree, incomparabilis & inaudita tempestas, tonitrus, cho- Nov. 29 ruscationes, venti, & pluvie totum fere mundum per partes scilicet orientales & occidentales, terribiliter concussit, & tam mare quam Nilum ita coegit subito intumescere, quod tam incole, quam christiani damna incurrebant irrestaurabilia.

..... Eodem tempore facta est obsidio plena civitatis Damiate, compositis tentoriis, fossatis & stationibus.

Et circa dies illos, post captam turrim, & obsidionem Damiate perfecte preparatam, Saphadinus dierum malorum inveteratus, fratruelumque suorum exhereditator, ac regni Asie usurpator nequissimus, dolore cordis affectus intrinsecus, mortuus est, & sepultus in inferno. Cui successit filius eius Coradinus, paterne nequitie imitator indefessus.

p. 1008 Eodem tempore, obsidio facta circa Damiatam, & continuata, 1219
nunc his, nunc illis, secundum Martios eventus prelij, contulit, vel intulit

70 Testimonia in Magna Brit. scripta.

Nov. 9 pericula cum iacturis. Tandem die fancti Leonardi plus miraculo, quam hominum adminiculo, capta est urbs Damiate, & cultui christiano penitus restituta.

..... Hoc anno, obierunt Henricus de Bonn, comes Herefordie, & p. 1009 Serus de Quenci, comes Wintoniensis in itinere peregrinationis sue versus Hierusalem.

Civitas Damiata eripitur a potestate christianorum in vi-p. 1111
Aug. 28 gilia decolationis sancti Iohannis Baptiste. Unde crucesignati,
itineris propositum versus eandem civitatem exequi volentes,
audita christianorum confusione, ab itinere revertuntur. Petrus
de Rupibus, episcopus Wintoni, crucesignatus est.

.... Eodem anno, obiit Gulihelmus de Albineto, comes de Arundel, in partibus transmarinis, a Damiata rediens, & corpus eius, per Thomam monachum sancti Albani, in Angliam transportatur, apud Wimundham, cui ipse comes patronus fuit, tumulandus.

54. WALTHERUS DE HEMINGBURGH,

Chronicon (- 1346),

[Ed. Cl. Hamilton, Lond., 1848, in-8.]

Anno Domini MCCXIX & regni regis Henrici quarto a p. 262 christianis nostris capta est Damiata, civitas validissima & diu obsessa, mense scilicet novembri, in qua repertus est ingens auri & argenti thesaurus & armorum copia & farris abundantia magna; factusque est in castris Saracenorum horror & confusio & amara mentium conturbatio. In populo quidem Dei letitia magna, sed brevis quidem; nam in superbiam erecti gratia Dei abusi sunt & ideo, peccatis exigentibus, conversa est letitia in luctum & organa eorum in voces slentium. Dum enim exirent incaute ad obsidendam civitatem Thaer, inundate funt aque fluminis & creverunt in immenfum ita quod reverti non poterant, cum fibi deficerent necessaria. Propter quod in mortis articulo positi pacem qualem poterant adepti funt: inierunt enim cum hostibus treugas septennales & Damietam reddiderunt, captivis etiam utrinque liberatis & sancta cruce, ut aiunt, christianis liberata.

55. Chronicon de Lanercost (- 1346).

[Bannatyne Club, Edinburgi, 1839, in-4.]

P-27 Hoc etiam anno capta est a christianis Damieta, die sancti Leonardi 1219 abbatis, sed dum negligenter & remisse agerent ac nomen sanctum vita Nov. 5 deturparent, iterum ab hostibus ad bellum provocati non solum quesita perdiderunt, sed & agminum suorum circa sex millia, prohibente tamen congressum tunc sancto Francisco, qui presens aderat, & eis eventum denunciante. Hoc innotescere poterit per querelosas literas, quas super hoc dominus papa Honorius direxit diversis provinciis, totum imputans peccatis nostrorum.

[Sequitur postea Vincentium Bellovacensem, infra seet. III.]

56. Eulogium historiarum (- 1366).

[Ed. Haydon, Lond., 1868, in-8, t. III, p. 93.]

[Sequitur Nic. Triveti Chronicon, supra p. 67.]

57. Annales de Wigornia (- 1377).

[Annales monastici, ed. Luard, t. IV.]

[Sequentur p. 410, Annal. Theokesb., supra p. 60.]

P44 MCCXXII. Damieta ante triennium armis obtenta a 1222 christianis in Egypto redditur Sarracenis; in cuius commutatione redditur christianis vera crux, & captivi utrinque liberantur, datis treugis usque viij annos.

58. HENRICUS DE KNYGHTON,

De eventibus Anglia (- 1395).

[Twysden, Hist. Anglicana SS., II, p. 2428.]

÷

[Sequitur Walterum de Hemingburgh, supra p. 70.]

59. THOMAS DE BURTON,

Chronicon de Melsa (- 1396).

[Ed. E. A. Bound, Lond., 1866, in-8, I.]

*

Honorij III tempore christiani ceperunt Damiatam, sed Sarraceni, p. 385 sortuito casu contingente, eam postea recuperaverunt.....

Ranulfus, comes Cestrie, prosectus est Ierusalem, & capta p. 400 est Damieta a christianis..... & rediens de Terra sancta edificavit castra.....

60. THOMAS WALSINGHAM,

Nodigma Neustrie (− 1418).

[Ed. Riley, 1876, p. 137-139.]

[Sequitur Nic. Triveti Chronicon, pp. 203-209, supra p. 67.]

61. IOHANNES CAPGRAVE,

Liber de illustribus Henricis († 1484).

[Ed. Hingeston, Lond., 1858.]

p. 165 Unde & apertis ecclesiis in tantum gaudium erumpebat 1218
p. 166 (comes Henricus Herfordie), quod votum secit se, cum tempus
opportunum venerit, visitaturum sancta loca, Sepulchrum
secilicet Dominicum & alias in civitate lerosolimorum memorias sanctas.

Nil amplius super eo legimus nisi quod post hec, assumpto secum Sayero de Quyncyne comite Wyontonse, Ierusalem transiit nunquam reversurus. Annuente enim misericordissimo domino de Ierusalem terreno ad celestem assumptus est, ubi visio sempiterna, ubi pascua secundum Salvatoris vocem, sive quis ingrediatur, sive egrediatur, saluberrime invenietur. Hanc benedictam patriam peregrini nostri adepti pro nobis, quos post se dereliquerunt solicite orantes ante conspectum Agni orant dicentes: « Benigne sac in bona voluntate, Tu Domine, ut edificentur muri Ierusalem! » (Psalm. 41, 20.)

III

TESTIMONIA

E CHRONICIS IN GALLIA SCRIPTIS

EXCERPTA

Ш

TESTIMONIA

E CHROXICIS IN GALLIA SCRIPTIS

EXCERPTA

62. Continuatio Roberti de Monte (- 1219).

[Rec. des hift. de France, XVIII.]

p. 348 1213. Multi nobilium, ut in Ierusalem irent pro peregrinatione hoc tempore crucesignati, mare transierunt; in qua expeditione Iordanus, episcopus Lexoviensis, perrexit.

1214. Obiit predictus Iordanus, Lexoviensis episcopus, in partibus transmarinis, ibique sepultus est.

1215. Hoc anno, capta fuit Damiata a christianis, debellatis Saracenis.

63. Histoire des rois d'Engletierre (- 1220).

[Hist. des ducs de Normandie, éd. Francisque Michel. P. 1840, in-8.]

..... En cel esté meisme su assise la cités de Damiete de p. 206 crestiens: del roi Iehan de Iherusalem, qui su cuens de Briene, & puis fu rois eslius de la sainte cité & del Temple & del Ospital & del duc d'Osterrice & de pluisors autres haus homes. Meismement en cel esté vint la nouviele en Engletierre d'Othon l'empereour de Rome, qui mors estoit à · Brusewic. Autresi fist-elle de Symon le conte de Monfort, 1219 qui fu ocis deuant la cité de Toulouse. A l'autre esté apriès, moru Guillaumes li mareschaus; si fu mis li iouenes rois en la garde l'evesque de Winciestre & en la garde Phelippon d'Aubegnij. Guillaumes li mareschaus, ains qu'il morust, se rendi au Temple; mais ie le vous avoie oublié à dire, & des Englois autresi qui commencierent à tournoier tantost que la paix fu, & tornoilerent moult les deus premerains ans. Apriès chou que Guillaumes li mareschaus su mors, qui moru en Aug. 29 l'esté, ot une bataille le jour Saint-Iehan-Decolasse devant la cité de Meate, ù li Sarrazin desconfirent les crestiens & moult en ocisent & prisent: dont grans damages su & grans pitiés. Puis apriès chou, j. poi apriès la fieste de Toz-Sains, ot Dex pitié de sa gent; si su la cités de Meate prise par grant miracle. Cele nouviele vint le quaresme apriès en France & en Engletierre.

64. GUILLELMUS BRITO,

Historia Philippi Augusti (- 1223).

[Rec. des hift. de la France, XVII.]

Robertus de Corcon, apostolice sedis legatus, & multi cum p. 108 eo & sub eo adhuc predicabant publice per universum regnum gallice, & multos cruce fignabant indifferenter, parvulos, fenes, mulieres, claudos, cecos, furdos, leprofos: propter quod multi divites crucem tollere abhorrebant, quia huiuf-modi confusio presumebatur potius impedire negotium crucis, quam posse succeptatur velle placere populo, plusquam necesse esse diffamabant clerum, turpia dicentes & confingentes coram populo de vita eorum, & ita inter clerum & populum materiam scandali & schismatis seminabant: propter que & propter quedam alia gravamina tam rex quam clerus universus, contra ipsum legatum, sedem apostolicam appellaverant. Potens est tamen Dominus hec omnia pro voluntate sua sedare, & Terram sanctam de manibus inimicorum crucis per insirma mundi, si voluerit, liberare « qui potens & filios Israel de lapidibus suscitare » (Luc., III, 8).

nobilis dux Burgundie crucefignatus, qui condito testamento pecuniam sufficientem & milites & viros armatos misit pro se in obsequium sancte Crucis ad succurrendum sancte Terre.

Eodem anno, in festo beati Ioannis, Petrus Parisiensis epis-Iun. 24 copus, & Galterus camerarius, Herveus comes Nivernij, & multi alij boni milites, & aliorum hominum multitudo, iter arripuerunt sancte peregrinationis in obsequium sancte Crucis.

Eodem anno, in autumno, universitas christianorum qui erant in Terra sancta obsedit civitatem samosissimam Damietam in consinio Egypti super Nilum sitam, que Memphis antiquitus dicebatur, & oppugnaverunt illam per annum. In sine anni exierunt de exercitu christianorum quidam circiter decem millia, & pugnaverunt contra Sarracenos qui eorum castra obsederant, & victi sunt ab ipsis. Ibidem captus est Galterus cambellanus & Milo electus Belvacensis, & multi alij christiani.

Eodem anno, in hyeme, Herveus de Leone, vir inter Britones armis & divitiis potens, cum esset in obsequio sancte Crucis apud Acharon, mortuo ibidem Morvano vicecomite Fagi, sororio eius, cupiditate terre eiusdem occupande ductus, contra salutem suam & prohibitionem patriarche Hierosolymitani & christianorum qui ibidem erant, iter iterum arripuit in patriam redeundi: cuius occasione multi alij qui

valde esse succursui sancte Terre necessarij potuissent, iter similiter arripuerunt cum eodem, numero sexdecim millia. Qui omnes cum iam essent prope terram in littus iuxta Brundusium, nec distarent a terra quantum arcus tribus iactibus emittere potest, subita & inaudita tempestate exorta, vespere & nocte tota & sequente die usque in vesperum laborantes, navibus demum fractis septem numero, omnes perierunt naufragio, paucis, circiter... octoginta, evadentibus, tabulis & aliis navium fragminibus adherentes. Ita qui cupiditate terre occupande Dei servitium intermisit, iusto Dei iudicio terra caruit & honore sepulcri, anno Domini MCCXIX.

Anno ab incarnatione Domini MCCXXII cum christiani tenuissent Damietam per duos annos, preerat eis Pelagius Romane ecclesie cardinalis, ex parte Romani Pontificis legati fungens officio, & pecuniam publicam, que per univerfum mundum ab ecclesiasticis viris nomine vicesime, & aliis modis minus rectis, tam a clero quam populo fuerat extorta, pro voluntate sua quibus volebat dispensans: qui cum esset Hispanus genere, Francigenis minus quam quod deberet, donabat. Hic persuasit, immo coegit christianos, ut castra moventes irent & Taphnida obsiderent. Quod cum dissuaderetur ei a Iohanne rege Ierofolymitano, christianissimo & in bello fortissimo, & ab aliis qui periti erant in usu armorum, ipse potestate sibi tradita excommunicavit omnes qui ei contradicerent in hoc facto, & etiam omnes qui eius proposito contrairent, aut eius voluntati in aliquo dissentirent: unde ipsi propter Deum obsedientes eidem, & scienter manum in ignem mittentes, perrexerunt cum eo. Soldanus autem congregavit exercitum. Erat autem septimus annus quo Nilus solet excrescere: qui cum excrevisset, vallibus & terris inferioribus iam stagnantibus christianorum exercitus non potuit aut ultra progredi, aut Damietam redire, nec aliqua de parte poterant eis victualia provenire. Unde necessitate compulsi, & rex & cardinalis & omnes alij se dediderunt soldano, & reddiderunt ei Damietam pro redemptione corporum suorum, & ita apparuit manifeste quod coacta servitia & pecunia extorta nunquam placent Deo.

65. BERNARDUS ITERIUS († 1225),

Chronicon S. Martialis.

[Chroniques de Limoges, éd. Duplès-Agier. P., 1874, in-8.]

Lo Bru iunior, filius eiusdem, fit comes de la Marche.

66. ROBERTUS ABOLANT,

Chronologia Autissiodorensis (- 1228).

[Rec. des hift. de la France, XVIII.]

byter cardinalis, cum iam fere per biennium ob negotium Crucis Franciam peragraffet, & propter temeritatem suam omnibus se secisset exosum, tandem concilium apud Bituricas convocavit. Tunc episcopi Francie appellarunt, viri improbi impetum formidantes, quem postea Rome in generali concilio vehementissime reddidere confusum, adeo quod dominus papa multiplices dicti cardinalis excessus a prelatis Francie sibi petiit relaxari.

[Infra sequitur pro maxima parte Oliverii Historiam Damiatinam; tum pergit auctor:]

P-286 Eodem anno, de diversis mundi partibus, tam episcopi 1218 quam barones, militum & vulgarium numerus infinitus, crucesignati, Ierosolymitanum iter arripiunt.

Herveus comes Nivernensis, mare transito cum multo nobilium comitatu circa sessum apostolorum Simonis & Iude, Oct. 28 applicat Damietam. Est autem Damieta civitas secus ripam Nili, situ valde commodo posita, & inter metropoles Egypti

nobilis plurimum & antiqua. Sane Iohannes rex Hierusalem vir potens & strenuus, ac sidelis dux Austrie, ad hanc singulariter oppugnandam cum valido exercitu mense maio accesserant, ceteris paganorum urbibus pretermiss. Dicebant enim omnes ex sententia, quod, si dicta civitas capi posset, facilis foret totius Terre Sancte subiecto. Deo autem savente, res eo usque devenerat, quod nostri, licet cum nimio labore nec sine strage multorum, turrem iam ceperant in alveo sluminis sitam, erectam singulariter, & ad sui presidium quibusque necessariis sufficienter munitam. Porro, quia multi de populo placuerunt Domino, premisso triduano ieiunio, quod clerus in pane & aqua servavit, & multis processionibus sactis, tentari meruerunt.

Nov. 29 Nam in vigilia sancti Andree apostoli, intumerunt sluctus maris, crescentes & excursus facientes usque ad castra sidelium; ab alia parte sluvius inundans, illos occupavit incautos; unde navium & victualium damna non modica pertulerunt. Duravit autem hec tempestas per triduum continuum. Invasit preterea dolor repentinus quorumdam pedes & crura, & coniunctim caro corrupta gingivas & dentes obduxit, massicandi potentiam auserens; tibias horribilis nigredo susceptibles.

1219 patientia migraverunt ad Dominum. Plurimi fiquidem, usque ad tempus vernale durantes, beneficio caloris evaserunt illesi. Sane, in festo sancte Febr. 5. Agaste virginis. Pater miseriografiarum & Deus totius consolationis pos-

Febr. 5 Agathe virginis, Pater misericordiarum & Deus totius consolationis nostris in obsidione positis conferre dignatus est victoriam gloriosam. Cum
enim parati essent nostri ut sluvium transirent causa obsidendi undique
civitatem, Soldanus & sui qui cum multo exercitu supra marginem sluvij
fixerant castra sua, divino terrore perterriti, ante lucis auroram in sugam
conversi sunt, castra sua relinquentes; quod quidam apostata, qui cum
Soldano diu militaverat, nostris insinuavit. Summo igitur diluculo, cum
inchoatum esset officium diei sesti per oratoria christianorum, Gaudeamus
omnes in Domino, gaudio plenum a Domino factum miraculum regi,
legato & aliis nunciatur. Itaque, sugientibus Egyptiis, nostri certatim & Oliv., p. 14
alacriter sluvium transeunt, nemine resistente; castra sugientium occupant, spolia eorum diripientes. Nocte sequenti multi bellatores, territi
propter inopinatum transitum, sugierunt de Damieta, & sic per gyrum
in crastino a nostris sirmiter est obsessa.

Mart. 31 Eodem anno, in die Palmarum, Sarraceni, collecto terribili & innume- Oliv., p. 14 rabili exercitu, irruunt super nostros; prelioque commisso, ceciderunt hinc P. 287 inde mortui & vulnerati multi: tandem fatigati retraxerunt se hostes cum maximo damno.

Per idem tempus, regina civitatum Ierosolyma, que videbatur inex- Oliv., p. 14 pugnabiliter munita, destructa est a Coradino filio Sesadini; soris & intus muri eius cum turribus redacti sunt in acervum lapidum, preter templum

Domini & turrim David. De sepulcro autem glorioso destruendo consilium habuerunt Sarraceni: sed huic temeritati nemo presumsit manum apponere propter reverentiam loci. Sicut enim in Alcorano, libro legis eorum, scriptum habent, credunt, Dominum Iesum Christum de Maria virgine conceptum & natum fine peccato vixisse prophetam & plusquam prophetam; dicitur leprolos curaffe, cecos illuminasse ac mortuos sufcitaffe, & eum ad celos ascendisse firmiter asseverant. Unde, quando tempore treugarum sapientes ipsorum Ierosolymam ascendebant, codices Evangeliorum fibi exhiberi postulabant & osculabantur & venerabantur, propter munditiam legis quam Christus docuit, & maxime propter Evangelium Luce (1, 26): « Miffus est Gabriel angelus, » quod literati inter eos sepe repetunt & retractant. Lex autem eorum, quam, diabolo dictante, ministerio Selgi monachi & apostate ac heretici, Mahumetus Sarracenis dedit arabice scriptam, a gladio cepit, per gladium tenetur, & in gladio terminabitur....

Eodem anno, mense augusto, Herveus comes Nivernensis Aug. a partibus rediit transmarinis.

06v, p. 1407

Nostri vero, in obsidione Damiete positi, tota estate captioni civitatis per ingeniorum erectionem & frequentem per terram & aquam insultum vacaverunt; & cum predictis nostri operam darent, Sarraceni, agminibus Oti-, p. 1411 factis & bellis ordinatis, in manu potenti eos impugnabant, & ita violenter quod semel eorum licias intraverunt, quos militia Templi, que in toto negotio Damiete fidelis dignoscitur exstitisse, non potenter eiecit b: a proposito etiam quod quandoque proximum suit effectui, nostros Sarra-Oliv., p. 1412 ceni revocabant. Considerato itaque quod sine bello esset difficile tantum opus perficere, de communi confilio maiorum & minorum, cum navali & terrestri exercitu equitum & peditum, die Decollationis sancti Iohannis-Baptiste, nostri exeunt ad pugnandum contra Soldanum; verum, quia, Aug. 20 tamquam nihil timentes, sed in fortitudine sua confidentes, non proposuerunt Deum ante conspectum suum, nec cum lacrymis & devotione, sed cum pompa & elatione, multi etiam propter lucrum & commodum temporale, id agere presumpserunt, propterea traditi sunt in manus gentium, & dominati sunt corum qui oderunt cos. Nam Sarraceni, qui prius fugiendo cesserant, videntes quosdam ex nostris, Romanos videlicet, estum solis ferre non valentes, terga vertere & mirum in modum non fugatos fugere, statim illos persequendo subsequuntur, &, facto hinc inde congressu, multi de nostris cadunt, non tamen sine damno precipue militie Olir, p 1413 inimicorum. Tunc ex nostris capti fuerunt viri nobiles, electus Belvacensis, Galterus camerarius regis Francie, & quidam alij de Francia potentes ac titulis militie gloriosi. Die illa Iohannes rex Hierusalem viriliter se habuit; erat enim armis strenuus, fide devotus, prudentia clarus;

in toto Damiete negotio fidelissimum se exhibens servum Christi, quem

a. In Chronico Turonensi additur: cum uxore sua. - b. Ibidem: sed milites

Templi eos inde viriliter & celeriter

Dominus illa die de manibus inimicorum crucis eripuit, igne tamen greco fere combustus suit. Militia autem Templi, que prima suit in congressu, ultima suit in regressu. Sic nostrorum superbiam Dominus oppressit.

Preterea, nostivis invitis & ignorantibus, quandoque ex parte terre, Iacobi Vir. quandoque sub aquis per fluvium, multi civitatem ingredientes, non Ep. 17, p. 31 modicum his qui in civitate erant conferebant solatium. Nostri vero, rete magnum ex transverso fluminis protendentes, facti piscatores hominum (Matth. 17, 19), transeuntes Sarracenos capiebant. Iam vero, omnibus p. 288 fere attentatis, quid amplius nostri facerent, vi excogitare valebant; longe enim sortior erat civitas tunc quam in principio obsidionis. Dominus autem victoriam sibi soli reservabat, meritum autem nostrorum laboribus non negabat.

Nostrorum autem exercitum circa Damietam in tribulatione positum Oliva p. 141 post miserabilem iacturam quam in die Decollationis sancti Iohannis-Baptiste receperant, Dominus, qui non obliviscitur misereri, nec continet in ira misericordias suas, qui etiam in tribulatione peccata dimittit, dignatus est consolari, luctum eorum convertens in gaudium, & merorem in letitiam. Nam cum pluries eos impugnassent Sarraceni & nihil profecissent, ad solita sue pravitatis arma recurrentes, verbis fictis & fallacibus nostros decipere tentaverunt. Nam Soldanus Babylonis, ob amorem Oliv., p. 141 Damiete retinende, hanc formam pacis nostris obtulit, ut crucem sanctam cum civitate & omnibus captivis qui per regnum Babylonis & Damasci possent vivi reperiri, sumptus etiam ad reparandos muros Hierusalem redderet, & regnum Hierusalem totaliter restitueret preter Cracum & Montem regalem, que sunt duo castra civitati Hierusalem vicina, septem munitiones firmissimas habentia, per que negociatores Sarracenorum & peregrini ipsorum Mecham tendentes vel ab ea revertentes transire solent. Hanc compositionem cum quidam acceptarent, & alij renuerent, legatus cum patriarcha, archiepiscopis, episcopis & omnibus Italie capitaneis, huic tractatui se opposuit, rationabiliter ostendens ante omnia Damietam fore capiendam; crucem vero sanctam nullo modo eos nostri credebant habere, cum Saladinus & alij Sarraceni, recuperata a nostris Accon civitate, quesiissent eam diligentissime, ut captivos suos liberarent, & non potuerunt invenire.

Videns igitur Soldanus in laqueo quem nostris tetendit se non posse proficere, novos in civitate clanculo misit pugnatores, ex quibus nonnulli a nostris capti sunt & occisi. Proxima igitur secunda feria post festum Oliv., p. 141.

Nov. 4 omnium Sanctorum, de consilio Spiritus Sancti & solertia legati, media nocte ad quamdam portam civitatis missi sunt viri strenui, ut de gestu inclusorum explorarent; & cum neminem vigilem comperissent, scalis appositis muros ascendentes, portas succenderunt; & quia paucos invenerunt resistentes, impune civitatem occupaverunt. Sic Dominus, miraculose nostris tradens civitatem, gloriam suam alteri non dedit; quossam ex nostris qui propriam gloriam querebant, & ideo contensiose inter se agebant super spoliis & participatione civitatis, hac gloria more suo privavit.

Capta est igitur Damieta nonis novembris absque deditione, sine defen- Nov. 5 sione, sine violenta depredatione, in oculis regis Babylonis, qui more solito non fuit ausus Christi milites per fossatum aggredi, ut soli Deo ascribatur evidenter victoria; & ut manifesto divini favoris nostri letarentur & confortarentur iudicio, cum timerent, ne, ipsis intrantibus civitatem, circumstans Sarracenorum exercitus castra invaderet, eorumdem fluvius divino nutu subito adeo inundavit, ut inaccessibilia reddiderit castra ipsa, & manifeste patuerit quod pro christicolis contra insensatos ipsa elementa pugnabant.

Videns autem Soldanus captam effe Damietam, ingenti terrore concussus, cum dolore nimio & merore fugiens, castra sua combussit. Ingre-

p. 289 dientibus autem, nostris portas Damiete occurrit fetor intolerabilis, aspectus miserabilis; mortui vivos interfecerunt; vir & uxor, pater & filius, dominus & servus, se mutuis fetoribus interemerunt; infantes, ad ubera matrum pendentes, inter amplexus morientium oscitabant; delicati divites inter acervos tritici perierunt. Plurimi autem ex illis, aorisia percussi, apertis oculis nihil videre dicebantur. Dominus enim evaginaverat gladium suum post eos, & interfecerat eos manus eius, adeo quod a tempore quo perfecta est obsidio, infra novem menses, septuaginta millia Sarracenorum perierunt in civitate, exceptis tribus millibus quos vivos repererunt, inter quos vix centum sani remanserant qui possent desendere civitatem, ex quibus quadringentos nobiliores & ditiores utriusque sexus ad redemptionem captivorum suorum reservaverunt, alios vero christianis

Otr., p. 1416 vendiderunt, exceptis parvulis quos Acconensis episcopus baptizavit, quos etiam propriis expensis secit reservari.

Ofv., p. 1419 Facta est autem divisio civitatis & rerum in ea inventarum unicuique, secundum quod eum decebat, iuxta providentiam & sapientiam discretorum de communi consilio ad hoc electorum. Inventa autem sunt in civitate victualia, aurum, argentum, panni serici, vestes pretiose, & alia multa supellectilia, in abundantia. De consensu peregrinorum, legatus dominium civitatis cum eius pertinentiis ad ampliationem regni Ierosolymitani regi Hierusalem contulit in perpetuum possidendum. Hec civitas

Ohr, p. 1415 a Latinis & Grecis primo fuit obsessa, qui ab ea desecerunt; deinde a Latinis sub Amaurico rege Hierusalem, qui non profecerunt. Hec triplici est cincta muro, turribus lateritiis multis & magnis sirmissime sirmata, clavis & antemurale Egypti.

0%, p. 1420 Non folum autem illam, sed & civitatem Thaneos cum castro adiacente, octo turres inexpugnabiles habente, non minori, ut dicitur, miraculo in festo sancti Clementis Dominus nostris subiecit. Nam missi sunt explora- 23 Nov. tores in naviculis per stagnum quod a Damieta protenditur usque ad memoratum castrum, ut statum loci diligenter explorarent. Qui prope castrum accedentes, cum nullos in eius turribus & muris desensores viderent, ipsum castrum intraverunt, neminem intus reperientes. Habitatores eius, audita captione Damiete, nimio terrore percuffi fugerunt, relicto

fortiori caftro de toto mundo. Diftat autem a Damieta per unam dietam.

Purgata autem civitate Damieta, legatus & patriarcha, cum clero & Oliv., p. 1
populo, accensis candelis & luminaribus, cum hymnis & canticis, die
Febr. 2 Purificationis beate Marie processionaliter ingressi sunt civitatem. Fecerat
autem legatus maximam preparari basilicam, quam in honore beate
Marie Virginis consecravit, in qua eadem die missarum solemnia cum
lacrymis & magna devotione populi celebravit, in qua etiam sedem episcopalem instituit.

Hoc anno, apud Damietam inter Iohannem regem Hierusalem & Oliv., p. 1 legatum orta est dissensio pro eo quod legatus universi exercitus domi- p. 301 nium usurpabat, ad hoc, ut dicebatur, laborans ut totum Damiete negotium per eum videretur esse factum, & ob hoc rex a Damieta ad tempus discessit.

67. CANONICUS TURONENSIS,

Chronicon Turonense (- 1227).

[Rec. des hift. de la France, XVIII.]

Anno MCCXXI, cum Pelagius, sedis apostolice legatus, p. 290 populum Dei innumerabilem apud Damietam diu nihil proficere conspexisset, cordisque affectu dilatare imperium christiani nominis anhelaret, excogitare cepit, utrum eos duceret ad urbem Alexandrie debellandam, an in partes Babylonie ascenderet contra flumen, auditoque quod esset Casale super ripam fluminis, divitiis & edificiis premunitum, distans a Babylone .xxiij. stadiis, & totidem a Damieta, ubi Nilus fluvius tripartitus tria ingentia flumina de se facit, quorum primum Alexandriam tendit, secundum Damietam, tertium in campos Taphneos dignoscitur defluisse, ubi etiam Sarraceni pontem navium fabricaverant, & ob hoc Casale-pons ab omnibus vocabatur, ad illud obsidendum & debellandum Pelagius omnimodi legatus suspirabat. Movebat eum precipue liber quidam ab ipso inter manubias hostium repertus. in quo continebatur quod lex Machometi sexcentis annis tantummodo duraret, menseque iunio expiraret, & quod de Hispaniis veniret qui eam penitus aboleret; & ideo legatus, qui de Hispanio natus erat, illum librum verissimum estimap 300 bat. Ex alia parte, Acconensis episcopus publice predicabat, quod David rex utriusque Indie ad christianorum auxilium festinabat, adducens secum ferocissimos populos, qui more belluino Sarracenos facrilegos devorarent. Cumque legatus videret se dictum negotium sine Iohannis regis Ierosolymitani presentia minime adimplere, legatos ad ipsum dirigit, mandans & deprecans ut, compatiendo agminibus christianis, ecclesie Romane se filium demonstraret, & ad Damiete urbem quantocius repedaret. Cuius precibus rex libenti animo acquiescens, protinus repedavit; cognitaque voluntate Pelagij, dictum cepit dissuadere negotium, asserens populo Dei ibi incluso per terram sive per aquam posse nullatenus subveniri. Quod moleste ferens Pelagius, excommunicabat generaliter omnes illius negotij perturbatores. Videns autem rex animum Pelagij non posse a proposito removeri, invitus promittit se cum eo illico profecturum, eligens potius affligi cum chriftiano populo, vel subiendo martyrium, quam eum sine rectore relinquere, vel in volutabro voluptatum fecularium remanere.

In festo autem apostolorum Petri & Pauli, precepit rex & Iun. 29 legatus ut omnes accincti armis bellicis de civitate exirent, & secum usque ad duos menses victualia deportarent. Die igitur affignata, christianus exercitus, spe mercedis & corone iter accipiens, a finibus Damiete caute & ordinate progreditur, multitudine navium per alveum fluminis arma eorum necnon & victualia deferente. Multi autem eorum, timentes quod humiditas littoris aut terre eos lederet dormientes, lectos ligneos & alios propriis humeris deferebant; fed ardor folis, & labor itineris, & frequentes incursus hostium, compulerunt eos illud onus relinquere ad duo milliaria Damiete. Sexdecim autem stadiis in longum, & octo in latum extendebatur stolus exercitus christiani. Rex autem impetraverat quod omnes congregatim, denfo agmine, gressu parvissimo & fine vocis strepitu incedentes, Parthos fugientes nullatenus insectarent, & sic die ac nocte non cessabant inimici Crucis crucefignatos christicolas iaculorum & sagittarum grandine impugnare. Tandem preeuntes exercitum nostrum & ad pontem venientes, infra casale se receperunt, casale & pontis aditus armatorum multitudine munientes. Nostri vero in planitie littoris tentoria posuerunt, castraque sua palo & sossatis, a parte hostium, vallaverunt. Et sic tota regione clangore tubarum & armorum sonitu utriusque exercitus, clypeorumque & galearum diversis coloribus resplendente, gaudebat Romanorum superba nobilitas, Hispanorum & Gasconum non cessabat faceta garrulitas, nec Teutonum cervicosa furiofitas; fed fingularis militie Francorum humilitas, morum & armorum titulis infignita, cum rege Ierosolymitano & Hospitalis & Templi militia, a clamorum strepitu & laudum iactantia se continebat, & Christi exercitum a parte Sarracenorum ambiens, assiduos assultus hostium sustinebat. Porro Pisani, Veneti, Ianuenses, Siculi, Appuli, Africani, fuerant littoris & navium custodie deputati. Erat autem numerus christiani exercitus fere .lxx. millia preter vulgus. Ad succurrendum enim Soldano Babylonie venerant innumeri Sarraceni, quorum Soldanus videns multitudinem, & audacie nostrorum sentiens magnitudinem, habito confilio, cum nostris noluit amplius dimicare, sed statim precepit viarum aditus custodiri, ne ad Christi exercitum possent vel succursus gentium vel victualia pervenire; sperans, hac arte execrabili fine suorum lesione, populum Domini deperire.

Tandem peccatis noftris exigentibus, cibisque deficientibus. & horrenda fames christianorum exercitum profligavit, & Nilus fluvius inundans, more solito, totam terram, in qua erat noster exercitus, occupavit. Sic enim & populus Dei vires inedia deperdebat, & usque ad cavillas pedum in ceno aquarum palustrium residebat, ut merito posset dicere cum propheta: « Infixus sum in limo profundi, & non est substantia » (Pf. LXIII, 3). Ibi erat fletus & strider dentium (Matth. VIII, 2), ibi gemitus languentium, ibi ululatus plangentium, ibi clamor morientium, ut adimpleretur quod dictum est per prophetam: · Foris vastavit eos gladius, & intus pavor > (Deut. xxxII, 25). Quod videntes aliqui sacerdotum Domini, petita licentia a legato, fere trecenti absque reliquo clero naves ascenderunt, versus Damietam quam citius navigantes; sed, a Sarracenis, excepto uno, comprehensi, palmam martyrij sunt adepti, & fic Dominus a suo sanctuario inchoavit. Videntes itaque christiani, se panis penuria & aquarum diluvio naufragari, habito diligenti confilio, versus Damietam iter arripiunt, intempeste noctis silentio castra sua vacua relinquentes; sed Teutones furibundi sua tentoria cremaverunt: quorum ignem p. 302 videntes Egyptij, nostrorum fugam protinus cognoverunt. Nec mora, christicolas noctis cece tenebris per devia gradientes velociter insequentur, eosque usque ad duo pontis

milliaria fugientes, & usque ad genua in aquarum paludibus existentes, magno impetu prosequuntur. Nostri vero, longo labore itineris & ieiunio fatigati, ibi immobiles exstiterunt, Domini misericordiam implorantes: & etiam cum ultra incedere non valerent, incessantes insultus hostium humiliter pertulerunt, ab eis mortem solummodo prestolantes. Sed ille qui non vult mortem peccatoris, sed ut convertatur & vivat, in cuius manu corda regum funt posita, & eos presenti morte eripuit, & in eis cor regis Egypti ad misericordiam emollivit: nam Soldanus Babylonie, motus quadam misericordia naturali, eis a vinculis & a morte pepercit, & victus necessaria ministravit. Denique, post multas pacis promissiones ab utraque parte propositas, intervenit compositio in hunc modum, quod christiani Damiatam Sarracenis redderent, & Sarraceni, treuga firmata usque ad octo annos, partem ligni Crucis Domini, quam Soldanus a Ierofolymis asportarat, christianis restituerent, & eis dato conductu, utrique utriusque populi captivos penitus liberarent. Quo ab utraque parte concesso, rumor, qui clam nihil agere consuevit, apud Damietam protinus evolavit, universasque & singulos, audita fama infortunij, consternavit. Porro, quibusdam volentibus reddere civitatem, quibusdam nolentibus, orta est dissensio inter eos. Nam Veneti, Pifani, Ianuenses & Siculi, cum omnibus de imperio nobilibus, civitatem defendere conabantur; & ex alia parte Greci, Syrij, Armenij, cum Hospitalis & Templi militibus & Hamerico vicecomite Toarcij, & aliis nobilibus Francie, qui in urbe remanserant, eam reddere minabantur; & ita Veneti & alij supradicti palatia regis, Templi & Hospitalis obsident, & ea diversis machinis impugnantes, in crastino beati Egidij in suam redigunt potestatem. Cumque sic a Septemb. 2 gente imperii tota civitas teneretur, nostri, qui quasi capti remanserant, apud Damietam nuncios miserunt, mandantes quod, nisi civitas Damiate Egyptiis redderetur, loco eius Acconensem eis redderent civitatem. Quo audito, convenit civitas universa in ecclesia beate Virginis, ut deliberarent, quid super hoc sit agendum. Videntes itaque sibi alimenta deficere, & quod, imminente hyeme, non poterat eis aliquatenus subveniri, maiusque damnum Acconensem urbem perdendo quam Damietam taliter retinendo [emergere], habito peritorum confilio, civitatem Egyptiis unanimiter reddere decreverunt.

Exiit ergo edictum ut postera die, scilicet in vigilia Nativitatis beate Marie, universi & singuli de urbe exirent, &, sua Septemb. fecum portantes, in arena fluminis sua tentoria collocarent. Quo audito, clamor ad celum attollitur, & ab utroque sexu inauditus luctus, ululatus & gemitus civitatem occupans pervagatur. Videres clericos & fideles cum lacrymis ecclefias fubintrantes, aras confecratas & Sanctorum imagines evertentes, ne Sarraceni eis illuderent, vel Sanctorum loca polluerent, vel christicolas aliquatenus invaderent. Sic igitur in vigilia beate Marie Virginis de civitate cum luctu & lacrymis exierunt, & super ripam fluminis sua tentoria posuerunt, ut merito dicere possent cum propheta: « Super flumina Babylonis illic sedimus, & slevimus cum recordaremur Sion > (Ps. CXXXVI, I). Cumque ibi de captivitate adducti essent innumeri, tantusque christianorum numerus excrevisset, quod ad eorum evectionem naves non sufficerent, regem Babylonis humiliter petierunt, ut pauperes christianos, dato conductu, ducere faceret in Palestinam: qui petitionibus eorum libenter annuens, dato etiam filio suo obside, fere lxx millia eorum usque Ptolemaidem per deserta conduci fecit: aliisque qui per mare vel per desertum res suas ad presens non poterant reportare, ad illas vehendas unius anni spatium perdonavit; & sic in die Nativitatis beate Marie virginis Sarraceni Damie- Septemb. 1 tam intrantes, diem illum & noctem, accenso igne & luminaribus, & infinitis muricis resonantibus, cum inaudita letitia vigilem deduxerunt; christiani vero, e contrario dolentes & flentes, sub silentio naves, post tertium diem, ascenderunt, & ita a Damieta recedentes, in Syriam pervenerunt.

68. ANONYMUS LAUDUNENSIS,

Chronicon (- 1229).

[Recueil des hift. de la Fr., XVIII.]

1214 Hoc tempore magister Robertus de Corzon, presbyter p. 718 cardinalis Sancti-Stephani in monte Celio, missus est a Papa Innocentio pro subsidio Terre Sancte predicare per regnum

Francorum. Hic, habitis conciliis, multa contra dignitatem prelatorum & consuetudines capitalium ecclesiarum attentavit. Tandem apud Bituricas cum se sensissent gravari, interposuerunt appellationem, & sic statuta cum concilio quod ibidem celebrare ordinaverat, irritaverunt. Multi etiam alij, a domino Papa ad alias nationes missi ad predicandum pro subventione Terre Sancte, multos sancte crucis charactere munierunt, inter quos erant precipui rex Hungarie, dux Istrie, Willelmus Hollandie, Albericus presul Remensis, Walterus dominus de Avennis.

..... Ad huc illo anno currente MCCXIV, in capite ieiunij, iv nonas martij, Iohannes rex Anglie exemplum pre-Mart. 4 decessorum suorum regum, Henrici scilicet patris & Richardi fratris secutus, prosecturus in subsidium Terre Sancte crucem accepit. Sed non licuit diu tam utili vacare proposito: nam mox post pascha, proceres regni sui in eum insurgentes, favente Mart. 30 illis manu rusticana, grave dispendium regno paraverunt.

.... Fredericus Apulus, Aquisgranum revertens, unde cum 1215 dedecore necdum finito anno recesserat, sine multa dissicultate castrum, obtinuit ubi viij kal. augusti in regem Ger-Iul. 25 manorum sublimatus, mox de honore percepto Deo gratias solvens, pro subventione Terre Sancte signum crucis assump-sit, cum aliis prosecturus.

69. Auctarium Mortui Maris ad Sigebertum Gemblacensem (-1234).

[Mon. Germ., SS., VI.]

multitudinem in crucifixi nomine cruce fignavit; cuius multitudinis numerum folius Dei scientia colligit.

fima, fed in brevi iterum a Sarracenis recuperata. Concluferunt enim Sarraceni christianorum exercitum cum rege 1222 ceterisque nobilibus christianis, & non invento aditu evadendi alio, Damietam pro sua liberatione christiani dederunt Sarracenis, qui etiam Sarraceni crucis sancte partem, quam triginta quinque ferme annis tenuerant, cum captivis omnibus christianis, pro eiusdem Damiete recuperatione reddiderunt christianis.

70. ALBERICUS, TRIUM FONTIUM monachus,

Chronicon (— 1241).

[Mon. Germ., SS., XXIII.]

Expeditio cruce fignatorum, qui per papam Innocen- p. 905 tium III fuerant incitati, que inter generales expeditiones contra Sarracenos fexta dici poterit, ita cepit, quod quidam principes moverunt hoc anno, quidam in anno sequenti, quidam etiam in subsequenti. Rex igitur Andreas Ungarie, Leopoldus dux Austrie, Otto dux Meranie & multi comites de Ungaria & episcopi nonnulli per mare Adriaticum iter fuum aggrediuntur. Archiepiscopus Albricus Remensis & quidam alij moverunt de Francia. Guillelmus autem comes de Hollandia & Georgius comes de Weda cum fibi adiunctis per mare Anglicum Hispanias penetraverunt. Quibus apud Ulixibonam Sarracenos, qui advenerant, in districtis locis obsidentibus accurrerunt ex improviso, ordinante Deo, fratres militie de Calatrave & fratres militie ordinis de Spata & tanta cede in Sarracenos debachati funt, quod, Deo dante victoriam, 46000 cesa fuerunt. Magister vero lacobus Aconensis episcopus de duce Austrie & de aliis, qui transierant, mare, scribit ita: p. 906 Postquam a Cesarea recessimus, in via que ducit Ierusalem munitionem Epist lacobi ereximus &c. Usque: Soldanus quoque pre dolore turris mortuus est. p. 289. Plet Huc usque magister Izcobus Sequitur ex alia relationa soldanus est. lac. Hist. est Huc usque magister Iacobus. Sequitur ex alia relatione: Soldanus III, p. 1125 iste mortuus hic ipse erat Saffadinus, frater Salahadini, qui filios fratris sui Salahadini vel interfecit vel exheredavit preter Sanguinum, qui Halapiam tenuit & qui regnum Damasci reclamabat. Soldanus autem de Yconio, qui tenuit totam Turkiam inter Armenios & Giorgianos non fuit de istorum genealogia. De 15 vero filiis dicti Saffadini talis habetur narratio: Primus, Meffadinus nomine, tenet Kayrum, Babiloniam & Damietam & totam terram Egypti a meridie, & debet effe dominus omnium fratrum suorum. Secundus Coradinus tenet Damascum & Ierusalem & totam ter-

ram promissionis. Tertius Melchisais tenet Camalam, que est inter Tripolim & Laodiciam & Antiochiam. Quartus Melcamoden tenet Haman & terras versus Mesopotamiam. Quintus Melchisenesast tenet Saco, ubi Cain occidit Abel, & civitatem que dicitur Malbers. Sextus Melchinoor tenet quassam provincias in regno de Baldach, ubi est apostolicus eorum. Septimus Balasas sine terra serebat vexillum patris, & quilibet fratrum suorum mittebat ei per annum unum equum optimum & 1000 bisantios. De aliis octo dicitur quod duo custodiant cum quinque christianis Syris sepulchrum Domini, & valet eis per annum 20000 bisantios, quatuor tenent tributum aque de Sizalis, que rorat semel Egyptum in aprili, & valet cuilibet 10000 bisantios, alij duo tenent offerendam ad sepulchrum Mahumeti apud Meccam, & valet eis per annum 30000 bizanp. 907 tios. Et de istis hucusque. Archiepiscopus Remensis Albricus, in revertendo de transsmarinis partibus apud Papiam moritur & in ecclesia beati Augustini sepelitur.

Apud Arcam moritur episcopus Lemovicensis Iohannes,

qui prefuerat annis plusquam.

De Frisonibus autem, de quibus in superiori pagina continetur, in captione turris ante Damietam cum multi repatriassent, eodem mense vel eadem ebdomada, qua domum reversi sunt, impetu maris inundantis, sicut Dominus previderat, mortui sunt. Siquidem hoc anno in partibus Frisie terminos suos mare egrediens, multarum provinciarum terras occupavit, villas delevit, ecclesias lapideas deiecit, tantam hominum extinguens multitudinem, ut summa 100000 transcenderet. Ita exaltati sunt succella procellam impellens generale diluvium terris minaretur, & sicut dictum est abbati de valle sancti Petri, cum eodem anno visitationis gratia Frisiam intrasset, quod successance excitaverat, genetricis sue precibus compescuisset.

rinas conduxerunt hoc anno archiepiscopus Mediolanensis Henricus & Galtherus episcopus Eduensis, Petrus Parisiensis episcopus cum fratre suo Galthero regis camerario, Milo Belvacensis electus cum Andrea fratre suo, Herveius comes Nivernensis, Hugo Brunus de Marcha Pictavie comes cum Herveio de Verzone, comes Milo de Barro super Sequanam cum filio suo Galthero & cum Iohanne de Arceis, filiastro suo, Andreas de Essipissia ex parte Odonis ducis Burgundie defuncti, Guido de Tilio, Pontius de Granceio, comes Renoldus de Cestra in Anglia cum Sawarico de Malleone; fuerunt

etiam multi alij boni milites, qui omnes cum multis Romanis ante Damietam venerunt, quorum circiter 10000 Sarracenis

congressi detrimentum passi sunt & assictionem sustinuerunt, multis de ipsis & eorum collegio aut captis aut occisis aut 1219 per se mortuis. Capti fuerunt de nostratibus Iohannes de Arceis & Epist. prin Galtherus camerarius & Milo Belvacensis electus, & cum propter multi- (Martene, plicem sui defensionem nec per terram nec per aquam manifeste cepi posset civitas Damiata, sed iam quasi de occupatione desperaret exercitus christianus, tandem Deo propitiante non de virtute vel probitate alicuius viventis, sed solius Dei dextera pugnante mirabiliter pro nostris, Nov. 8 capta est Damiata sexto idus Novemb. intempeste noctis silentio adeo miraculose, quod in ipsius captione nec unus de nostris extitit interfectus, nec etiam, quod minus est, leviter vulneratus, preter unum qui tanquam per flebotomum ictum sagitte recepit in pede. De Sarracenis vero tot ceciderunt ea die in ore gladij, quod nostris quoque displicuit. Maiores tamen admiraldi in muris & turribus & munitionibus capti, reservati sunt ad vitam, pro quibus captivos omnes non solum rehabere sperabant, sed etiam pecuniam infinitam. Inventa est civitas ipsa plena auro & argento p. 908 & pannis sericis & lapidibus pretiosis, frumento & ordeo & aliis pluribus divitiis, quibus ditatus est exercitus christianus, spoliatis Egiptiis. Que, sicut captivi in ipsa reperti dicebant, munita extitit, quando obsessa fuit in gyrum, 45000 pugnatorum preter decrepitos, parvulos & mulieres, qui fuerunt 15000 estimati. Preter dictos vero ante captionem civitatis 240 de nocte civitatem intrarunt, a soldano missi, & 200, qui eadem nocte reperti fuerunt, a nostris interfecti sunt. Quos omnes communiter, sed diversimode in manibus fidelium suorum miraculose Dominus conclusit. Eadem vero ebdomada, qua capta fuerat Damieta, nondum ipía ebdomada finita, captum est castrum fortissimum supra mare, quod fuit antiquitus civitas Thanis, & in Thanis secundum Ysidorum Pharao regnavit, & ibi Moyses signa fecit. In civitate quoque sancta Ierusalem Sarraceni muros destruxerunt, ex toto recedentes, ita quod a solis Surianis & aliis christicolis inhabitatur tempore aliquanto, nec tamen tutum erat, nostris eam sibi vendicare, cum non haberent manum ita validam, nec tantum populum, nec ita rebus necessariis munitum, ut ad singulos Sarracenorum impetus & cotidianos assultus possent sine muris resistere. Habet Damieta Pseudo-la per circuitum duos muros, turres maiores 32 & parvas turres absque Hift. orient numero. De Damieta usque ad montem Synay 33 diete conputari dicun- p. 428. tur, & de monte Synay usque Ierusalem diete 23 sunt, item de Ierusalem usque Baldach 12 diete sunt, & inde quatuor usque Meckam; ultra Baldach ad 5 dietas nova Yconium, que est ad tres dietas de Mecca. Terra hec in hyeme est nimis frigida & in estate nimis calida. Super montem Synay ecclesia est sancte Katherine, quam honorant Sarraceni. Apud Kayrum, ubi sedes est regni Egypti, ubi sunt palme, & ibi est palma, que se inclinavit ad pedes beate Marie, frequenter suit incisa, & semper

recrevit, & modo Sarraceni eam valde honorant. Ibi prope sunt vince

balsami, & nusquam nisi ibi modo crescere dicitur, quia ibi est sons, ubi beata Maria lavabat pannos Iesu, & hunc fontem similiter Sarraceni hono-3 per aquam. P. 909 rant. De Kayro usque Alexandriam 3 diete per terram & 6 per aquam. Hoc flumen non est iuxta muros Alexandrie, sed aliquantulum longe, & est ibi farus, unde vident in mari naute ignem lucere de nocte, ut possint portum tenere. In Alexandria est ecclesia sancti Marci & sunt ibi multe ecclesie Surianorum & Iacobianorum.

Anno 1221. Hic scribit summus pontifex Honorius omnibus archie- 1221 piscopis Galliarum, cardinalem Pelagium scripsisse a partibus transmarinis, quod rex David, qui presbiter Iohannes appellatur, vir timens Deum, in manu potenti Persidem ingressus & soldano Persidis bello campestri devicto, terram eius per 24 dietas invadens & occupans, in ea tenet quamplures munitas civitates & castra; tantumque ab illa parte processit, ut nonnifi per 10 dietas distet exercitus eius a Baudas, maxima & famosa civitate, que calife, eius videlicet, quem Sarraceni suum sacerdotem appellant, sedes esse dicitur specialis. Cuius timore soldanus Halapie, cognatus soldanorum fratrum Damasci & Babilonie, vires suas, quas preparaverat contra christianum exercitum, qui Damiate consistit, compulsus est contra regem convertere memoratum; & quod idem legatus Pelagius misit nuncios suos in Avigniam, terram Georgianorum, qui sunt viri catholici & potentes in armis, rogans & obsecrans, ut & ipsi ex parte sua guerram moveant Sarracenis. In litteris etiam, quas miserunt Tem-🖶 de rege plarij legebatur, quod idem rex David in partibus Orientis iuxta Perfidem et Zerncke, quoddam regnum acquisivit, in quo sunt 300 civitates, exceptis castellis & casalibus, & aliud regnum, in quo sunt 300 circiter cum castellis, flumina 66 currentia, & quod exercitum suum in 40 partibus divisit, & qualibet parte 100000 pugnatorum constituit.

Anno 1220. Post captionem Damiate quedam inventa est 1220 prophetia in templo Sarracenorum litteris Chaldeis scripta, quam domnus Pelagius, Albanensis episcopus cardinalis & legatus in partibus illis, in Latinum fecit transferri, & misit Romam domno pape; quam quidam magister Iacobus constitutus a domno papa legatus Hibernie, a Roma detulit Claramvallem, tendens Hiberniam. In hac prophetia astronomica multa continebantur de hiis, que preterita sunt in terra promissionis, de Noradino, de Salahadino, de captione Ierusalem, de duobus regibus Philippo Francie, Richardo Anglie, qui Acram recuperaverunt, de subversione Ascalonis & de multis aliis, iam factis in terra promissionis, & quod anno 29 ab Acra recuperata capienda esset a christianis Damieta, & de Pelagio cardinali multa ibi notabantur, que forte aliter se habuerunt. Huius modi enim prophetia, licet in aliquibus verum dicat, in multis tamen decipit. Notabatur etiam in

illa prophetia, quod a parte orientali debet venire quidam rex, qui vocabitur nomine David, & a parte occidentali debet venire alius rex, qui terram Sarracenorum usque Ierusalem destruet, & quod mense Iulio debet sieri bellum apud Kayrum in Egypto inter Sarracenos & christianos.

De Damiata insuper perdita libentius vellem tacere, quam aliquid dicere, dum enim nostri qui erant intus vellent ultra progredi & civitatem nove Babilonis acquirere, que est iuxta Kayrum, longius progressi a soldano conclusi sunt ex inundatione Nili, ita quod omnes potuisset submergere soldanus & interficere, si voluisset. Unde Damietam reddere conpulsi sunt, & qualicunque conditione non cum suo honore, sed cum honore soldani evaserunt & quibussam captivis invicem redditis, tregas sirmaverunt. Et hoc totum adscribitur illi cardinali Pelagio, qui contra voluntatem & sine consilio regis Iohannis exercitum christianum de Damieta exire conpulit, ut alias civitates acquirerent sine providentia, cum illam, quam tenebant custodire cum maxima cautela debuissent.

71. Nota S. Arnulfi Mettensis (- 1243).

[Mon. Germ., SS., XXIV.]

*

Damiata a christianis capitur, & Ierusalem a paganis obrui- p. 527 tur, & civitas ab ipsis derelinquitur.

72. VINCENTIUS BELLOVACENSIS,

Memoriale (- 1244).

[AAa SS. Boll., Iun., IV, p. 677, cum cod. mf. Bibl. nat. Parif., lat. 4936, f. XIII, in-4, f. 43 b collatum.]

Insuper cum idem reverendus Iacobus Crucem Hierosolymitanam ob salutem multorum in Brabantia predicaret, contigit, ut pacificaturus quadam die mortales inimicitias

iniuriam passum primo suppliciter, deinde prostratus pedibus eius semel, iterum, & tertio, cum multitudine populi presente rogaret, nec proficeret in rebellem; qui denuo conversus ad populum dixit palam omnibus: « Contestor vos, e quia, qui spernit nos, spernit & eum, qui misit nos. Rogate ergo Dominum, ut tale fignum oftendat in hominem obstianatum, quo cunctis presentibus pateat, eum hostiliter contra « se in retentione odij adversus proximum egisse. » Nec mora: ubi orationem vir sanctus explevit, miserandus ille eversis oculis, semel, iterum, & tertio in terram corruit; oreque cruorem spumans & saniem, horroris maximum spectaculum & piaculum omnibus prebuit. Tunc flente populo, reverendus vir fusa prece prostratum erexit; qui mox integerrime sospitatus, ubi ante se inimicum vidit, quasi aliquando amicisfimum rogaturus, cum lacrymis veniam petiit; ruensque in oscula eius, ad lacrymas & laudem Christi omnium corda permovit.

[Pertz., Mon. Germ., SS., XXIV.]

F 161 In anno sequenti 1219 capta est urbs Damiata, & Hieru- 1219 salem christianis in bona pace reddita est.

73. VINCENTIUS BELLOVACENSIS,

Speculum historiale (— 1244), l. xxx.

[Ed. Duac., 1624, in-f.]

79. De passagio generali peregrinorum transmarino, primo de eorum equitatu.

p. 1260 Ex historia captionis Damiate. Anno gratie 1217, treuga christianorum 1217 & Saracenorum expirante in primo passagio generali post concilium Lasricar, III,
teranense congregatus est exercitus Domini in Achon copiosus cum tribus regibus, id est Hierusalem & Hungarie & Cypri; affuit Dux Austrie

•

1217 & Bauarie, magnaque militia regni Teutonici, Archiepiscopus quoque Nichosiensis, & alij plures episcopi peregrini, & cum eis Dominus Galtherus de Auensis. Itaque patriarcha Hierosolymitanus cum magna humilitate cleri & populi tollens reverenter vivifice crucis lignum profectus est ad Achon in castra Domini, quod videlicet lignum post terre sancte perditionem ad hec tempora fuit reservatum. Imminente siquidem conflictu Saracenorum cum christianis tempore Salahadini crux secta fuit, cuius pars ad prelium delata ibidem est perdita, alia vero servata, que tunc exhibetur. Itaque cum tali vexillo aciebus ordinatis processimus per planum Fabe usque ad fontem Tubanie multum laborantes illo die, & premissis exploratoribus, videntes, ab adversariis pulverem concitari, utrum contra nos an fugiendo properarent, eramus incerti. Igitur sequenti die per montes Gelboe, quos habuimus ad dexteram, & paludem ad sinistram, profecti sumus Beniasam, ubi castra fixerat adversarius. Sed metuens tam ordinate procedentis & tam copiosi Dei viventis exercitus adventum, Hist. orient tentoria tollens, & fugiens terram vastandam Christi militibus dereliquit.

Nov. 9 Unde Iordanem transeuntes in vigilia sancti Martini corpora lavimus pacifice in eo, & quievimus per biduum ibidem, copiam victualium & pabuli reperientes. Deinde super littus maris Gallilee tres fecimus mansiones, peragrantes loca, in quibus mirabilia salvator noster operari dignatus, corporali penitentia cum hominibus conversatus est. Aspeximus Bethsaidam civitatem Andree & Petri, tunc ad casale modicum redactum; demonstrata sunt loca, ubi Christus discipulus vocavit, supra mare siccis pedibus ambulavit, turbas pavit in deserto, montem ascendit orare, & locus, ubi cum discipulis post resurrectionem manducavit: & sic per Capharnaum infirmos nostros pauperes in iumentis portantes reversi fumus Achon.

80. De secundo equitatu.

In secundo equitatu adivimus pedem montis Thabor, primo aquarum inopiam, postmodum per defossionem copiam invenientes desperabant capitanei nostri de montis ascensu, donec puero Sarraceno nunciante, castrum Dec. 3 fore comprehensibile, consilium inierunt. Prima vero dominica adventus Domini, cum legeretur in evangelio: Ite in cassellum, quod cor am vos est! (Matth. XXI, 2.) Patriarcha precessit cum signo crucis episcopis & clero per clivum montis orantibus & pfallentibus, & licet preruptus sit mons ubique in excelsis & quasi impossibilis ad ascendendum extra semitam tritam, milites tamen & satellites, equites & pedites viriliter ascenderunt. Ioannes quidem, rex Hierusalem, cum militia Domini castellanum stravit & Admiraldum unum primo impetu. Defensores autem castri, qui extra portas ad defendendum montem intrepidi hostibus occurrerunt, conversi sunt in stuporem. Hic vero inclusis hostibus infra castrum turpiter Reges Hierusalem & Cypri & magister hospitalis & barones in partem moutis ad deliberandum,

quid facerent, secesserunt. Nobilis vero dux Austrie huic deliberationi 1217 non interfuit, quia ex altera parte montis incredulos impugnabat & ad nos, qui in summitate montis eramus, ascendere de facili non valebat, nec magister templi, qui infirmus remansit in Achon. Cum vero in deliberatione predicta morari an recedere expediret per ordinem quereretur, dixit frater Georgius de Monte acuto, magister hospitalis, quod videbatur ei bonum, quatenus pars exercitus ad castra custodienda descenderet, & pars in loco, ubi eramus ad obsidendum, castrum remaneret, & ordinaretur obfidio: quia videbatur, quod castrum in brevi nobis a Domino redderetur, maxime cum de plano ad muros fine offendiculo possemus accep. 1361 dere, petrarias erigere & alia facere, que ad munitionem sunt necessaria capienda, & ipse libenter cum fratribus remanebat. Econtra vero quidam dicebat & maxime comes Tripolis Boamundus, quod non erat bonum in nocte illa in monte exercitum Domini morari. In divisione enim exercitus videbant periculum manifestum. Qua fide autem comes illud consuluerit & obsidionem impedierit, novit Deus. Ipsa autem dominica descendit de monte exercitus inglorius & per indultum spacium incredulos animavit. Multi autem templarij & hospitalarij & quidam seculares in secundo montis ascensu, quando castrenses vires acceperant, vulnerati sunt & de vulneribus interfecti. Credimus autem Christum Deum sibi soli hunc triumphum montis reservasse. Qui cum paucis discipulis ipsum ascendit, gloriam future resurrectionis ibidem demonstrando. Porro in primo & in secundo equitatu maximam multitudinem captivorum, virorum & mulierum ac parvulorum christiani secum duxerunt, ex quibus plures fuerunt in Christi nomine baptizati.

81. De tertio equitatu.

In tertio equitatu non interfuit patriarcha cum signo crucis. Interfuerunt autem plures episcopi, in quo multa damna sustinuimus, tam per dec 24 latrunculos quam incommodo hyemis violentis, presertim in vigilia natalis Domini per viam, ubi multi pauperes & iumenta frigore perierunt & ipsa sacra nocte, in qua tempestatem terrestrem ventis & pluviis commotam suftinuimus gravissimam. In finibus Tyri & Sydonis iuxta Sareptam post huiusmodi intemperiem exercitus Domini quadrifariam divisus est. Rex Ungarie & rex Cypri Tripolim profecti sunt. Rex Ungarie in brevi 1218 tempore commoratus cum magno damno terre promissionis recessit. Peregrinos enim & dextrarios, galeas & iumenta cum armis secum traxit, multum admonitus a patriarcha, ne fic recederet. Tandem excommunicatus est cum sua sequela. Alia pars pigrorum sive timidorum & eorum qui procumbentes ore pleno abundantiam temporalium biberunt, remansit in Achon. Rex vero Hierusalem & dux Austrie cum hospitalariis Sancti Iohannis & episcopis supradictis & quibusdam aliis castrum in Cesarea Palestine brevi tempore utiliter & constanter sirmaverunt, licet hostis

100 Testimonia in Gallia scripta.

1218 adventus sepe nuntiaretur. In basilica principis Apostolorum festum Pu-Febr. 2 rificationis patriarcha cum sex episcopis solenniter celebravit.

82. De edificatione castri peregrinorum.

Templarij vero cum domino Gualtero de Avensis & paucis auxilian- Hill origi tibus peregrinis & hospitali de domo Teutonicorum, castrum filij Dei, quod olim destructum, nunc castrum peregrinorum appellatur, firmare ceperunt, quod situm est in diocesi Cesariensi inter Caiphan & Cesaream. Cuius situs talis est: promontorium amplum & latum mari imminet, munitum naturaliter, scopulis ad Aquilonem & Occidentem & Austrum, versus Orientein turris est firma & dudum a templariis edificata & possessa tam guerre quam treugarum tempore. Turris autem ibidem fuit posita olim propter latrunculos, qui in via stricta peregrinis ascendentibus in Hierusalem & descendentibus ab ea insidiabantur, haud procul a mari distans, que propter viam strictam districtio appellabatur. Toto sere tempore, quo Cesaricum castrum firmatum est & consummatum, templarij ex transverso promontorij fodientes & laborantes per sex hebdomadas, tandem ad fundamentum primum pervenerunt, ubi murus antiquus spissus & longus apparuit. Inventa est etiam pecunia in moneta modernis ignota, collata beneficio filij Dei militibus suis ad allevandos labores & sumptus. Deinde in anteriori parte arenam deportantes & fodientes, alius murus brevior repertus est, & inter murorum planitiem fontes aque dulcis ibidem largiter ebulliebant. Lapidum etiam & cementi Dominus copiam miniftravit. Due turres edificantur ante frontem castri lapidibus quadris & dolatis tante quantitatis, ut lapis unus vix a duobus bubalis in curru trahebatur. Utraque turris centenos habet pedes in longitudinem, 74 in latitudine, spissitudo binas intercludit testudines, altitudo plurimum ascendens celsitudinem promontorij transgreditur, inter duas turres murus novus & altus cum propugnaculis confummatus est, & miro artificio intrinsecus, equites armati per gradus ascendere possunt & descendere. Item murus alius paulo distans a turribus extenditur ab uno latere maris ad aliud, puteum habens aque vive inclusum. Promontorium ab utroque latere muro cingitur alto & novo usque ad rupes. Oratorium cum palatio & domibus plurimis castrum includit. Huius edificij prima est utilitas, quod conventus templariorum eductus de peccatrice & omni spurcicia plena civitate Achon, in huius castri presidio residebat usque ad reparationem murorum Hierusalem. Territorium munitionis piscariis, salinis, pascuis, agris, & herbis abundat, & vineis quoque plantatis & plantandis hortis & pomeriis habitatores delectat. Inter Achon & Hierusalem nulla est munitio, quam teneant Saraceni. Unde de hoc castro novo plurimum damnificantur increduli & terrore divino ipsos fugante loca culta deserere coguntur. Sex milliaribus distat a monte Thabor, unde huius castri constructio sive constitutio forte suit causa destructionis munitionis illius,

quia in campo longo & lato qui interiacet montanis castri huius ac mon- 1218 tis Thabor, nec arare nec metere secure poterant propter metum habitantium in eo.

83. De exercitatione Colonienssum ad signum crucis.

Anno gratie 1218 mense Martio applicare ceperunt ad portum Achon cogones ex provincia Coloniensi cum aliis paucis. Tamen de Bremensi & Treverensi provinciis excitata suit provincia Coloniensis ad obsequium Land, III, Salvatoris per figna, que apparuerunt in celo. Nam in provincia Colonienfi & diocesi Monasteriensi in villa Bedon Frise, mense Maio 6 feria ante Iun, 1 Penthecostem, cum predicaretur crux ibidem, triplex forma crucis apparuit in aère: una candida versus Aquilonem, alia versus meridiem eiusdem coloris & schematis, tertia vero medio colore colorata, habens crucis patibulum, & figuram hominis in eo suspensam elevatis brachiis & extensis cum infixione clavorum in manibus & pedibus, & capite inclinato. Hec media fuit inter alias duas, in quibus non erat effigies humani corporis. Alia vice & alio loco in villa Frise seu Theucusen tempore predicationis crucis, apparuit iuxta folem crux cerulei coloris, hanc viderunt plures quam priorem. Tertia fuit apparitio in diocesi Traiectensi in villa Doctum, in qua beatus Bonifacius coronatus fuit martyrio, ubi in die eiusdem Iun. 5 martyris cum multa milia convenissent ad videndam stationem, apparuit crux alia magna, ach trabs ex adverso trabis artificialiter composita fuiffet. Hoc fignum vidimus omnes. Movebatur autem paulatim ab Aquilone ad Meridiem. Credimus autem duas apparitiones demonstratas a Deo, ut omnis ambiguitas prime visionis tolleretur a principio predicationis crucis. Provincia Coloniensis magno studio plurimis etiam sumptibus fere trecentas naves preparavit, quarum quedam remanserunt, quedam in tempestate perierunt. Tunc firmatum fuit concilium in concilio Lateranensi cum domino papa Innocentio habitum Rome de intromittenda militia christiana in terram Egypti.

84. De profectione peregrinorum contra Damiatam.

p. 1262 Mense igitur Maio post Ascensionem Domini, preparatis cogonibus Mai. armatis, galeis, & aliis nautibus oneratis, prosecti sunt de Achon Ioannes rex Hierusalem, patriarcha cum episcopis & duce Austrie tribus domibus & copiosa multitudine christianorum; indicta suit navigatio apud castrum silij Dei, quod peregrinorum dicitur, sed stante Borea, rege duce & magistris domorum ad indictum locum venientibus, exercitus Domini prosperis velis processit, tertio die perveniens ad portum Damiate, ubi moratus est per biduum, antequam ad terram descenderet, suos capitaneos exspectando. Presati autem duces, quia modicam moram secerunt in

1218 prenominato castro, subsequi non poterant exercitum usque ad sex dies ab exitu de portu Achon. Multi etiam, qui preparati non erant & moram aliquantulum fecerant apud Achon post primos navigantes aut omnino remanserunt, aut vi ventorum repulsi sunt in Achon, aut per tres vel quatuor hebdomadas iactati per mare moram fecerunt. Cum autem quesitum effet ab hominibus per ordinem, quid facere debent, & quidam suaderunt reditum, ex quo capitanei non veniebant, dixit Nichosiensis archiepiscopus, quod bonum effet, si electo capitaneo aliquo ad terram descenderemus capitaneos ibi exspectantes. Omnes concordaverunt huic consilio & facto capitaneo comite de Sareponte, applicuimus ad portum maris Damiate, & hostilem terram cepimus fine sanguinis impensa, antequam rex & alij duces, qui erant in galeis, subsequerentur.

Referunt autem quidam, quod cum pauci Saraceni equites excurrerent ad portum, Friso quidam fixo dextero genu in terra, & sinistra manu circumferens ancille dextra spiculum vibrabat ferreum: intuitus est eum Saracenus existimans eum ludere, sed subito eques cum equo percuffus corruit in terram, fugientibus aliis absque omni impedimento. Castrametati sunt christiani inter littus maris & ripam sluminis Nili, cum admiratione magna subsequentium, quomodo tentoria fixa viderunt. Hoc enim mirabile fecit Dominus, quod in primo adventu aqua fluminis coniuncta mari, dulcis hauriebatur. Modico tempore post adventum christianorum facta fuit eclypsis lune fere generalis, quam contra Saracenos interpretati sunt quasi protendentem eorum desectum, qui sibi lunam attribuunt, in incremento & decremento lune sibi magnam vim imponentes.

85. De quibusdam incidentibus illius temporis.

Eoque tempore Petrus Parisiensis & Galterus Heduensis & Iordanus Albericus (Mrs. Lexoviensis, Henricus quoque comes Nivernensis & Gualterus came- Germ. SS, xxm), rarius Francorum regis & Iterius de Thociacho aliique multi baronum p. 908. cum populo copioso iter arripiunt transmarinum. Rex siguidem Hungarie & dux Austrie anno precedenti transfretaverunt & rege Hungarie repatriante dux Austrie ceterique ad urbem Damiatam transierunt.

86. De captione Hierusalem per Corradinum, Turquie soldanum.

ritati nemo manus apponere presumpsit propter reverentiam loci. Sic enim

Ex historia Damiate. Anno gratie 1219 Regina civitatis Hierusalem, Hift. orient., Ill., que videbatur inexpugnabiliter munita, destructa est a Corradino filio 1137. Salphadini foris & intus. Muri enim cum turribus redacti sunt in acervos lapidum preter templum Domini & turrim David. De sepulchro glorioso destruendo consilium habuerunt Saraceni, & per litteras comminati sunt. quas civibus Damiate transmiserunt ad eorum solatium. Sed huic teme-

Digitized by Google

in Alcorano libro legis eorum habent scriptum : Iesum Christum Domi- 1219 num nostrum credunt de Maria virgine conceptum & natum, quem fine peccato vixisse prophetam, & plusquam prophetam, contestantur, cecos illuminasse, leprosos mundasse, mortuos suscitasse, firmiter asserunt. Verbum & spiritum Dei & vivum ad celos ascendisse non discredunt. Unde quando tempore treugarum sapientes ipsorum Hierosolymam ascendebant codices evangeliorum sibi postulabant exhibere & osculabantur & venerabantur propter munditiam, quam Christus docuit, & maxime propter evangelium Luce: missus est angelus Gabriel (Luc. 1, 26), quod litterati inter eos sepius repetunt & retractant. Lex autem eorum, quam diabolo dictante ministerio Sergij monachi & apostate & heretici, Machometus Saracenis dedit, arabice scriptam, a gladio cepit, per gladium tenetur, & cum gladio terminabitur. Machometus ille illiteratus fuit, ficut ipse protestatur in Alcarono suo, & que prenominatus hereticus nominavit, dictavit, ipse promulgavit, & per comminationes observari statuit. Luxuriofus enim fuit & bellicofus, ideoque de immundicia & vanitate legem flatuit, quam carnaliter viventes, in parte voluptatis firmiter observant. P. 1263 Et ficut legem nostram veritas & mundicia muniunt, ita errorem ipsorum timor mundanus & humanus, ac voluptas carnalis firmissime, custodiunt.

87. De miseria obsessorum in Damiata.

fl. orient., III. Interea civitas Damiata obfidione longa, ferro, fame & pestilentia gra-1140. viter & ultra quam scribi potest afflica, in sola pace quam soldanus civibus promisit spem posuit. Durabilis enim non est Egypti annona propter molles glebas, in quibus crescit nisi superius circa partes Babylonis artificiose conservetur in annos, & sicut audivimus, coctanum unum 40. bisantiis vendebatur in ea, & ex angustia famis diversa morborum genera vexabant eos, & inter cetera incommoda, que sustinuerunt noctibus velut aurifia percuffi apertis oculis nil videre dicebantur. Soldanus de die in diem vanis promissionibus ipsos a deditione dehortatus, decepit miseros. Postremo portas suas obstruxerunt intrinsecus, ne aliquis veniens ad nos de suis nunciaret, quod dies afflictionis possidebat eos. Si qui vero per posticum vel de muris per funes evadere potuerunt, inflati & famelici civium suorum augustias evidenter probabant. Illis etiam, qui foris in exercitu Saracenorum nos obsiderunt, copia panis & pabuli cepit decrescere. Nilus quidem, qui post festum Sancti Iohannis Baptiste usque ad exaltationem sancte crucis solum excrescere Egypti planitiem irrigare consueverat, hoc anno more suo non ascendit ad signum, quod ponere solent Egyptij. Sed & ut intelliximus magnam partem terre siccam reliquit, que nec arari nec seminari poterat suo tempore. Unde Soldanus famem timens & caristiam in amorem retinende Damiate, talem pacem cum Corradino fratre suo christianis obtulit, ut crucem sanctam que olim capta fuit in victoria Salahadini cum civitate sancta, & omnibus captivis,

1219 qui per regnum Babylonie & Damasci vivi reperiri possent, sumptus etiam ad reparandos muros Hierusalem redderet, insuper regnum Hierosolymitanum, totaliter restitueret, preter Crachum & montem regalem, pro quibus retinendis tributum obtulit, quamdiu treuga duraret. Sunt autem hec duo in Arabia sita, septem munitiones fortissimas & firmissimas habentia, per que negociatores Sarracenorum & peregrini ipsorum Mecham tendentes vel ab ea revertentes transire solent. Et qui hoc potenter tenuerit, Hierusalem, cum voluerit, graviter nimis cum agris & vineis ledere poterit. Hanc compositionem acceptandam esse, & utilem christianitati rex & Francigene, comes Cestrie cum capitaneis Teutonicorum pertinaciter censuerunt. Tunc autem legatus patriarcha cum archiepiscopis, episcopis, templariis, & hospitalariis, ac omnibus Italie capitaneis, multisque aliis prudentibus viris efficaciter tractatui se opposuit, rationabiliter ostendens, ante omnia Damiatam sere capiendam.

88. De captione Damiate absque sanguinis effusione.

Interea soldanus magnam multitudinem peditum clanculo & per loca plaustria misit ad civitatem, quorum 240 christianis dormientibus Nov. 3 lycias fuerunt ingressi dominica nocte post festum omnium sanctorum. Tandem per clamorem vigilum occisi sunt & capti, quos ad ducentos & Nov. 5 plures computavimus, nonis Novembris capta est Damiata fine deditione, fine defensione, sine violenta depredatione, cum tumultu, ut soli Deo adscribatur victoria. Et cum caperetur civitas in oculis regis Babylonis more folito, non fuit ausus Christi milites ad defensionem paratos per fossatum nostrum aggredi.

Eodem etiam tempore fluvius excrevit uberrimus aquis fossatum implens. Iple autem soldanus confusus castra sua combustit & fugit. Itaque Hist. orient., Il Christi milites Damiatam ingressi plateas eius invenerunt stratas cadaveribus mortuorum pestilentia & fame deficientium. Aurum & argentum multum nimis, pannos fericos negotiatorum in abundantia, vestes pretiosas, & ornamentum cum varia suppellectili in superabundantia. Civitas hec preter naturalem situm loci, quo muniebatur, triplici erat cincta muro. Turribus latericiis multis & magnis fortissime firmata, clavis & antemurale totius Egypti inter Ramesse & campum Thaneos sita in terra, ut coniicere possumus. Gersen, quia pascuosa erat Damiata in regnis famosa multum in superbia Babylonis, in mari dominatrix, christianorum spoliatrix, in ascensu persecutorum tuorum per paucas & modicas scalas comprehensa, tunc potenti manu Dei humiliata es.

89. De civium eius strage.

Itaque preter illos, qui vivi comprehensi sunt, mortui promiscui sexus a tempore obsidionis in circuitu computantur ad 3. milia & amplius,

Digitized by Google

1141.

quos fine ferro vel ignibus Dominus percussit. Ingredientibus nobis occurrit 1219 fetor intolerabilis, aspectus miserabilis, mortui vivos interfecerunt, vir & uxor, pater & filius, servus & dominus se mutuis interfectionibus interemerunt; non folum platee mortuis erant plene, sed in domibus, & in cubilibus & lectis iacebant defuncti, infantes ad ubera matrum pendentes inter amplexus morientium vocitabant. Delicati divites inter acervos tritici interierunt fame, deficientibus cibis, quibus erant nutriti, pepones & alia & cepes & altilia, pisces & volatilia desiderabant frustra. Denique octoginta fere milia, sicut a captivis referentibus didicimus, a tempore quo perfecta est obsidio, perierunt in civitate, exceptis eis, quos sanos vel languidos invenimus quasi tria milia & amplius. Alij mortui sunt post victoriam, alij magno pretio venditi, alij baptizati sunt & Christo donati. Civitas hec gradatim murata, primum murum habebat humilem ad custodiam fossati secundum altiorem, tertium eminentiorem secundo, murus medius xxviij. turres habet principales, binas vel trinas testudines continentes, que omnes remanserunt integre cum muris, preter unam tantum, que crebris ictibus trabuculi templariorum confossa suit aliquantulum. Adeo autem exercitus noster ad pigritiam resolutus fuit, ut milites ocio dediti, negligerent opus Dei, vulgus ad tabernas & negociationes fraudulentas se converterent. Cati duo ad fossatum implendum magnis sumptibus compositi fuerunt, quorum unus in custodia regis, alius in custodia Romanorum combustus suit. Cum adhuc potentes essent in armis custodes civitatis, due fosse subterranee facte sunt ad suffodienda fundamenta munitionum, licet labor frustratus fuit post expensas plurimas. Sic Deus fine damno capientium civitatem dare integram voluit.

90. De spoliorum eius distributione.

Pieudo-lacob Hift. orient., 111, 1143.

In communi iuravimus omnes, ut asportata de civitate spolia redderentur inter victores dividenda. Hoc etiam sub anathemate terribili suit preceptum a legato sedis apostolice. Veruntamen concupiscentia oculorum plures fures fecit. Suscepimus tamen ad utilitatem Reipublice magnam partem deliciarum Egypti in auro & argento, perlis & pomis ambre, filis aureis & filacteriis variis, pannis sericis pretiosis: que distributa sunt per exercitum Domini, cum annona, que reperta fuit in civitate. Legatus sedis apostolice Damiatam cum appendiciis suis & pertinentiis regno Hierosolymitano contulit in perpetuum. Machomeria Damiate commutata est & in ecclesiam gloriose semper virginis Marie in quadrum posita: tanta fere latitudo eius, quanta longitudo; columnis p. 1264 sustentabatur marmoreis cl. minus una, vij. porticus habens, & in medio aperturam longam & latam, in qua pyramis sursum ascenderat alta. Quatuor enim in ea principalia fundata sunt altaria; titulatorium beate Marie primum, principis apostolorum Petri secundum, sancte Crucis tertium; sancti Bartholomei quartum in cuius festo turris sluminis capta

1219 fuit. Inventi sunt in Damiata trabuculi quatuor cum petrariis & mangonellis plurimis, balifte cum torno fortissime & omne genus armature fortium. Aurum & argentum cum perlis & aliis rebus mobilibus non solum inter clericos & milites, sed etiam inter satellites & mulieres & pueros dividebatur, proportionabiliter turres civitatis distribute sunt inter regna, quorum bellatores convenerant ad eius captionem; deducta fuit primo loco, ficut decuit & oportuit, una turris, que Romane fuit affignata Ecclesie cum porta ipsius que olim dicebatur Babylonis, tunc appellata est Romana. Alia etiam turris reservatur Damiate archiepiscopo.

Et sicut olim civitas Dei viventis Hierusalem sancta capta fuit nocte, sic christiani Damiatam ante diluculum obtinuerunt. Instrumentum enim, quo turris capta fuit fluminis, Teutonicis cum Frisonibus in commune donaverunt. De quo factus est pons inter civitatem & castrum: quod constructum est ad munimentum ripe civitatis contraposite; duo castellula composita sunt ad custodiam pontis de eodem instrumento. Insuper de altis arboribus, super quas scala pendebat edificata est specula super altitudinem castri novi ad indicandum portum longe navigantibus. Pons vetus, qui mediante infula utramque ripam contingebat, obfidionis tempore multipliciter a Saracenis fuerat attentatus, & a christianis viriliter defensus, suo functus officio ad alios reservatus est usus.

Q1. De captione Thanis & opulentia ipsius ac fortitudine.

Non minori miraculo immo maiori donavit Dominus christianis Nov. 23 Thanis, mense novembri, in festo sancti Clementis, qui habet habitaculum suum in mari. Nam missi in mari exploratores numero quasi mille viri in naviculis per parvum flumen, qui Thanis nuncupatur, ut de caffalibus tollerent sibi victualia, & statum predicti loci diligenter explorarent. Saraceni, qui erant in presidio castri, visis christianis, putantes, totum exercitum venire, serratis portis fugerunt. Nostri vero solum Christum ibi capitaneum habentes, erumpentes claustra intraverunt castrum; testati sunt nobis redeuntes, se nunquam in plano fortius castrum vidisse. Septem turres habet firmissimas testudinatas, desuper per gyrum duplici fossa & utroque muro cingitur, habens antemurale; lacus se diffundit in latum in circuitum in tantum ut aditus equitibus hyeme fit impossibilis, estate difficilis adeo, ut per nostrum exercitum obsidione nunquam caperetur. Lacus piscosus est valde, de cuius piscariis Soldano solvebantur annuatim quatuor milia marcharum. Avibus insuper & salinis abundat. Casalia multa per circuitum serviebant ei. Civitas ante castrum maior Damiata olim famosa, nunc autem ruinosa, magnitudinem testatur edificiorum. Hec est Thanis, cuius campi meminit David propheta: « Coram e patribus eorum fecit mirabilia &c. » (Pfalm., LXXVII, 15) & Esaias (XIX, 11): « Stulti principes Thaneos sapientes consiliarij Pharaonis dederunt Hist. orient, I confilium infipiens. Hec est Thanis, in qua lapidatus afferitur Hieremias

lapidibus: « Quos absconderat sub muro latericio » (Hierem., XLIII, 7, 9). 1219 Egyptij vero honoraverunt Prophetam, sepelientes eum iuxta tumulum regum, memores beneficiorum, que prestiterat Egypto: oratione enim sua fugaverat bestias aquarum, quas crocodilos appellant. Alexander autem Macedo veniens ad sepulchrum prophete, cognoscens mysterium loci, transtulit in Alexandriam, sepelivitque eum gloriose. Crocodilos apud Damiatam invenimus, & interfecimus. Est autem bestia crudelis, hominem & iumenta devorans apertis oculis, solo visu sovebat ova sua. Exclusi pulli statim fugiunt parentem suum tanquam hostem, quos dum capere potest, statim glutit & devorat. Et cum cetera animalia molam inferiorem moyeant, illud econtra superiorem movet. Distat Thanis a Damiata itinere unius diei per mare versus terram promissionis, ut facile fit de Acon vel Damiata per mare & terram, vel fluvium, presidium ibidem ponere vel victualia transmittere. Damna multa intulit christianis in obfidione Damiate, quando naves ad nos accedentes vel a nobis recedentes, vi ventorum delate sunt illuc. Nam ante Thanis littus maris arcuolum & importuolum finum facit amplum & latum, in quo naves devolute fine vento multum eis opportuno recedere non valent.

92. De libro recepto, in quo predicta est Damiate vastatio, & quedam alia.

Ante captionem Damiate liber nobis apparuit arabice scriptus, cuius Plendo-Tac. Eff. arient., III, auctor se iudeum vel christianum vel Saracenum esse negat. In eo autem, 1141. quisquis ille fuerit, predixit mala, que Saladinus populo christiano crudeliter intulit in destructione Tyberiadis, & in victoria, quam de christianis habuit, quando regem Hierusalem at principes captivos duxit, ipsamque sanctam civitatem possedit, Ascalonem destruxit & quomodo conabatur Tyrum apprehendere, sed non profecit, & alia multa que peccata illius temporis meruerunt. Predixit etiam destructionem hortorum & palmeti Damiatene civitatis, quam scilicet factam vidimus, quando librum hunc per interpretes intelleximus. Addidit enim, Damiatam a christianis fore capiendam, Saladini nomen non posuit, sed per nigros oculos & crocea vexilla ipsum designat. Insuper predixit quendam regem christianum Nubianorum Mecham civitatem debere destruere, & ossa Machometi pseudoprophete dispersa proicere, & quedam alia que nondum evenerunt, sed, si completa fuerint, ad exultationem Christianitatis & depressionem Agarenorum evenirent. Scimus, quosdam gentiles ethnicos spiritum sanctum in ore habuisse, sed non in corde, & manifesto de Christo prophetasse.

Pseudo-Iac., Corradinus reversus in Palestinam Cesariense castrum obsedit, quod st. orient., III, erat in custodia regis, ac brevi tempore cepit illud & destruxit, desensitud in custodia regis, ac brevi tempore cepit illud & destruxit, desensitud in custodia regis, ac brevi tempore cepit illud & destruxit, desensitud illud acceptant, quia liberum introitum & exitum habebant per mare. Demum processit ad castrum filij Dei cum toto exercitu suo, & considerans illud ab omni

1219 parte sagaciter, intellexit, quia comprehensibile non erat. Insuper Templarios ad omne periculum paratos invenit, qui castrum victualibus & omni armatura fortium sufficienter munierant.

Eodem tempore Templarij latrones Saracenorum ab Achon repulerunt, viriliter occidendo quosdam, alios captivando. Corradinus autem auxilium postulabat a Saracenis, ut ab ortu solis venientes obsiderent Achon, quod efficere non poterant propter inexorabilem discordiam principum terre ipsorum christianis plurimum opportunam, quam Caliphus eorum Papa sepelire laborabat.

93. De legatione Georgianorum ad nosiros admirantium super captione Damiate.

Ad hec fama discurrens per totum orbem Damiatam a christianis effe comprehensam, Georgianorum litteras ad castra catholicorum trans-Hift. orient, mitti persuasit, in quibus continebatur, quod indignata gens illa vel excitata rubore, rege eorum convocante principes decrevit & iuravit se obsessurum famosam aliquam civitatem Saracenorum allegans, sibi verecundum esse, quod Franci de transmarinis partibus & ultimis terre finibus venientes per mare spaciosum periculis plenum, tam munitam civitatem oblidione longa cepissent, nisi & ipsi, quibus erat facilius, persidos impugnarent, & Damascum vel alium locum nominatum virtute caperent armorum. Hift. orient, Sunt igitur Georgiani cultores Christi, ritum habentes Grecorum, Persis vicini, longo terrarum tractu a Terra Promissionis distantes, quorum P. 1265 dominium modo extenditur usque ad Caspios montes; bellicosi sunt homines habentes rasuram in capite clerici rotundam, laici quadratam. Mulieres eorum equestris ordinis docte sunt ad prelium. Homines isti, quando ordinatis aciebus hostes sunt aggressuri, pugillarem cucurbitam repletam vino puro velocius ebibunt, & statim adversarios suos viriliter invadunt. Computandum autem esse non dubitamus inter beneficia tutoris nostri Iesu Christi, quia siccariis persecutorum maiores nostros defendit in obsidione Damiate. Usitatum siquidem habebant Assesseni & eorum preceptor Vetulus de Montanis, cultellos emittere contra christianos ad intercipiendam vitam eorum, qui negotium Christianitatis propensius procurabant. Nam in treugarum tempore filium Tripolitani comitis adolescentem spectabilem in ecclesia beate Virginis apud Tortosam ante altare procumbentem nequiter interfecerunt. Unde militia templi non ceffavit eos persequi pro tam religiosa violatione, donec humiliarentur usque ad servitutem tributi; tria namque bisantiorum millia annuatim Templariis persolvunt.

Eiusdem obsidionis tempore rex Armenie Leuo defunctus est in terra sua. Mortuus est quoque Soldanus Iconij; qui creditur baptizatus suisse, qui tante benignitatis erat in christianos, ut guerram habens cum Saracenis solvi iuberet Christi cultores; quos vinculatos invenit in muni-

Pseudo-las 1141.

Pfeudo-lac

tionibus, quas expugnavit & in optione eorum posuit, utrum in patriam 1219 fuam redire vellent, an acceptis ab eo solidis sub ipso potius militare eligerent. Idem christianos adeo familiares habebat, ut custodes corporis sui constitueret eos, licet pater eius a Lascaro greco suisset intersectus; manu etiam tenuit Miralim filium Saladini exhereditatum contra filios Saphadini, quantum Caliphas permittebat Baldas papa sue gentis. Melychasecaph filius Saphadini multa damna Templariis intulit, cum effent in obsidione Damiate. Combussit enim oppidum Castri Albi, turres munitas destruxit, sed, cum rediret in terram suam, victus est a Sarracenis.

94. De captione Saphet & redditione Damiate.

Freudo-Iac. Anno verbi incarnati 1220. Corradinus princeps Damasci destruxit 1220 Bi. wiest., III, Saphet, castrum firmissimum, quod Saladinus slagellum christianorum per longam obsidionem in tantum arctavit, ut defensores fame deficientes, requisita licentia magistri militie redderent illud tyranno.

1144

Factum est autem vertenti anno, quando solent reges ad bella prop. 1145 cedere: Ioannes rex Ierusalem castra fidelium reliquit, multas pretendens causas ad excusationem sui & festinatum reditum promittens, anteriorum oblitus ad posteriora se convertit. Aperiente manum Domino, qui portum Damiate implevit ubertate frumenti, vini & olee, adiuncta peregrinorum & equorum copia numerosa, ut ad progrediendum in negocio nulla locum habeat excusatio. Supervenerunt in sexto passagio Mediolanensis & Cretensis archiepiscopi, Favensis & Regensis episcopi & nuncij regis Friderici deferentes literas cum aureis bullis & adventum ipsius nunciantes. Aderat enim episcopus Brixiensis & Italica militia copiosa. Legatus autem considerans, non sine gratie magno privilegio divino munere sufficienter fuisse provisum in omnibus, que requirebat negocij processus, angebatur dolore, quod tempus inutiliter processit & opportunitas tanta periit. Unde convocatis maioribus ipse primo loco, deinde Mediolanensis archiepiscopus & alij similiter episcopi suadebant progressum contra Soldanum, qui castra sua posuerat super Nilum itinere diei unius a Damiata. Sed milites habita deliberatione huic exhortationi contradixerunt, hanc causam maxime pretendentes: quod rex Ierusalem aberat pro sue voluntatis arbitrio nec alius princeps militaris aderat, cui gens diversarum nationum obedire vellet, ad educendum populum Domini, & sic concordabant ad ocium, ex quo mala multiplicata sunt in

Mense iulio supervenit comes Mattheus de Apulia cum viij. galeis, quarum duas cursarias insidiantes christianis cepit in via marina.

Deinde Damiata cum multis laboribus fumptuofis capta 1221 & per annum vel amplius a nostris possessa, postmodum Pelagio cardinali & legato Templariis & Hospitalariis totoque exercitu christianorum, excepto rege loanne, qui ob

quandam discordiam inter ipsum & legatum motam ab exercitu recessit, a Soldano per infortunium captis & graviter afflictis, pro redemptione eorum & omnium christianorum captivorum, qui erant sub potestate Soldani, reddita est paganis.

74. IOHANNES DE S. THEODORO,

Chronicon ad annum 1250.

[Paril. B. N., lat., 10769, m. f. XIV, in-8, f. 119 a.]

[Sequitur Vincentium Bellovacenfem.]

75. LE MÉNESTREL DE REIMS,

Récits (- 1260).

[Ed. Wailly, Paris, 1876, in-8.]

144. Or se tait li contes dou roi lehan, & bien i revenrons p. 76 quant tans & lieus en sera; si vous dirons de l'apostoile Innocent liqueis ot entendu que la terre d'outremeir estoit en la main aus Sarrezins, & la traitoient vilainnement, & n'i estoit mie celebreiz li services Nostre Seigneur. Si en fu merveilles meuz à pitié, & fist assembleir un concile general de toutes les ordres desouz la loi de Rome.

145. Et furent au jour à Rome, & là atourna on mout de commandemenz qui estoient necessaire à sainte Eglise. Là fu commandei que une clochete seroit portée avec Corpus Domini; car on n'en i portoit point. Et fu atournei que li prestre qui avoient chapes à manches les auroient reondes; & mout d'autre commandement qui ne sont mie bien tenu ne gardei.

146. Et lors fu parlei de la terre d'outremeir qui estoit es mains aus Sarrezins; si en devoit estre sainte crestienteiz p. 77 mout irie. Et lors fu acordei par touz les prelaz que on

preescheroit des croiz. Et li legaz de France ot à non maistres 1215 Roberz de Courson, & estoit anglois, preudons, & bevoit voulentiers (si sont maint preudomme), & croisa mout de pueple.

147. Et s'en alerent à deus ales; la premiere ale arriva à 1217 Acre à la saint Michiel, & i ot mout grant gent. Et orent conseil entr'eus & le roi Iehan que il iroient asseoir Damiete, & endementieres leur croisteroient gent. A ce conseil furent 1218 tuit li haut homme acordant, & firent atourneir leur navie, & montrerent sour meir. Et vinrent à Damiete, & prisent port; & tendirent treis & pavillons, & se herbergierent au mieus qu'il porent.

148. Et quant li Sarrezin se perçurent, si en orent grant paour, & sermerent leur portes & garnirent leur tourneles, & merveilles s'atournerent bien pour dessendre. Et manderent à Saphadin, le soudan de Babiloine, qui sires estoit de Damiete, p. 78 qu'il les venist secourre, car li rois Iehans & la crestienteiz de France les avoit assegiez. Et quant Saphadins oi ces nouveles, si ne su pas liez; & sist escrire ses briés & envoier par toute paiennime, & leur manda qu'il le venissent secourre: « Car li rois Iehans & toute la crestienteiz de France & de Lombardie & de Toscane & d'Alemaingne ont affise Damiete; & bien sevent que c'est la cleis de paiennime. »

149. Adonc s'affemblerent tuit li haut homme à Baudas & là prisent conseil qu'il seroient. Là su li soudans de Damas qui ot non Coradins; & estoit streres germains Saphadin le soudan de Babiloine. Et là su li soudans dou Coigne, & cil de l'Eschamele, & cil de Alape, où li bon chevalier sont de paiennime, & mout d'autres soudans & amiraus. Et s'acorderent tuit que il i iroient, & manderent au soudan de Babiloine que il seroient à lui à un iour qu'il li manderent; & s'en rala chascuns d'eus en son pass.

150. Et assemblerent tant de gent comme il porent mouvoir, & vinrent en Babiloine à un iour qui mis i su, & orent conseil comment il esploiteroient. Ainsi surent grant piece p. 79 que li uns ne forfist rien sour l'autre qui à conteir sust; & toutes voies crestien se hourdoient & faisoient bons sosseilces par devers la berrie. Et sirent un pont de neis parmi le slun, qui mout est larges & parsonz, pour tolir ceus de Damiete le port; car par enqui leur venoit touz li biens.

1218 Et firent deus oz, un par deçà le pont & un delà; & ce fu la

chose qui plus leur greva.

151. Ci vous lairons un pou esteir dou roi Iehan & de son ost; si vous dirons de l'autre partie des chrestiens qui est demourée, si comme li esseuz Miles de Biauvais, qui su si reres mon seigneur Gauchier de Nantueil, & mes sires Andrieus ses freres, & mes sires Iehans d'Arcies, & li cuens de Pingin, & li sires de Loupines qui preudons estoit, & mes sires Iehans Fuinons; & mout d'autres preudommes que ie ne vous nommerai pas, car granz ennuis seroit de tant de genz nommeir.

152. Et cil esleuz ot le disme des clers de par l'apostoile; & s'apareillierent pour mouvoir encontre la saint Iehan, & firent apareillier leur naves, & monterent sour meir. Et nagierent tant sans destourbier qu'il vinrent à Acre, & deman-p. 80 derent où li rois estoit; & on leur dist qu'il estoit devant Damiete, que il avoit assisée, & i avoit estei un an. Quant li esleuz l'entendi, si sist apareillier ses naves; & monterent l'endemain sour meir, & mirent six iourz en venir à Damiete, & prisent port, & se logierent avec les autres, qui mout surent lié de leur venue. Mais il ne leur en vint onques se maus non, si comme vous orrez conteir cà en avant.

153. Or vous dirons de Saphadin, le foudan de Babiloine, qui estoit logiez à deus liues près de l'ost; & toutes les eures que crestien assailloient à Damiete, li Sarrezin assailloient les crestiens pour aidier ceus de Damiete; car il ne pouoient entreir en Damiete fors parmi l'ost aus crestiens. Ainsi hardierent une grant piece iusqu'à un iour que li legaz & li rois Iehans & li esleuz de Biauvais & tuit li autre baron firent un parlement entr'eus, & dirent qu'il seroit bon qu'il alassent assaillir les Sarrezins, & se Dieu plaisoit il averoient victoire; mais aucun dirent que il seroit bon que on leur requeist devant.

154. « Par foi, dist li rois Iehans, ce n'est nienz à faire p. 81 « d'eus requerre si loing de ci; car toute iour les averons

- aus lices se nous voulons. Voire, sire rois, dist li esseuz
- de Biauvais, vous vouriez ore que nous demourissiens touz
- « iourz en cest pais. Certes, dist li rois, non seroie; ainsois
- « croi que vostre alée vaut mieuz que vostre demourée. Et
- « nequedent ie en vuel faire quanque li autre vouront; &
- « aviengne quanque avenir en porra. »

155. A ce s'acorderent toutes voies qu'il manderoient au 1219 foudan de Babiloine bataille; & li foudans leur otroia au iour de la faint Iehan Decolace. Et bien fachiez de voir Aug. 29 qu'onques crestien ne se combairent à ce iour à Sarrezins que il ne sussent vaincu. Li crestien s'apareillierent au mieuz qu'il porent, & li Sarrezin d'autre part, & firent leur eschieles ordeneir & metre en conroi. Et chrestien, qui trop surent outrecuidié, ne regarderent pas que la fins de leur uevre porroit devenir; & les requirent deus liues loing parmi le sablon chaut & ardent; & feroient li cheval coup à coup ou sablon de ci aus genouz, & les genz à pié ausi.

156. Et quant il aprochierent les Sarrezins, cil à pié furent p. 82 si ateint qu'il perdirent leur cuers & leur aleinnes; & se desconfirent par eus meismes, & tournerent en suie vers les lices. Et quant Sarrezin les perçurent, si leur coururent sus, & en ocioient tant comme il vouloient. Et tuit sussent mort se ne suste la chevalerie qui estoit en l'arriere garde, & souffroient le sais des Sarrezins qui mout les arguoient. Et tant souffrirent li crestien qu'il ne porent plus endureir; car li iourz estoit chauz, & il estoient pesantment armei & estoient venu de loing. Et Sarrezin estoient frés & legierement armei, & pouoient souffrir le chaut, il & leur cheval; si firent des crestiens leur voulentei.

157. Là fu pris li esleuz de Biauvais, & mes sires Andrieus de Nantueil ses freres, & mes sires Iehans d'Arcies, & li sires de Loupines, & mes sires Iehans Fuinons, & mout d'autre preudomme, qui surent menei au Caire en un chastel qui siet desors Babiloine, qui est le soudan; & là les mist on en dure prison & en vilainne. Et quant li rois Iehans le sot & li legaz & li autre baron, si en surent trop doulant; & en resoingnierent plus les Sarrezins, & se firent mieuz eschargaitier. Et pour ce ne demoura mie que il ne tenissent leur ost ainsi comme devant; & destraingnoient si ceus de Damiete que nus n'i pouoit entreir ne issir.

158. Ainsi furent une grant piece que Saphadins & li autre p. 83 soudan ne se remurent. Et cil de Damiete estoient à grant meschief, & avoient une grant maladie en leur bouche qui leur toloit le boivre & le mangier, & mouroient à glaive. Et avoit une si orrible pueur en Damiete des cors qui estoient mort que nus n'i pouoit dureir; ainsois mouroient presque

Digitized by Google

114 Testimonia in Gallia scripta.

1219 tuit que pour la pueur que pour la maladie; & furent si adoulei qu'il ne pouoient plus souffrir.

159. Et prisent un coulon mesagier qui avoit estei nourriz en Babiloine, & firent escrire unes letres esqueis il avoit escrit leur mesaise & leur mortalitei; & pour Mahom les secourussent, car il en estoit granz mestiers; & bien seussent qu'il n'avoient point de chevetain, car il estoit morz en la maladie commune. Et requeroient que on leur envoiast chevetain gentil homme & preudomme & sage, qui la citei seusse & peust gouverneir. Et trousserent les letres au coulon desouz la destre ele; atant laissent le coulon aleir.

160. Atant laissierent le coulon aleir; & il se mist en l'air & regarda son chemin, & s'adreça droit vers Babiloine; & vola tant qu'il vint au coulomier où il ot estei nourriz. Et p. 84 quant li coulombiers qui le coulomier gardoit le perçut, si l'ala dire le soudan & li dist: « Sire, il i a un mesagier nouviau venu. » Et li soudans dist que on li aportast, & on si sist. Et il prist le coulon, & li osta la letre de la destre ele, & la sist lire, & sot comment il estoit ceus de Damiete. Et quant il le sot, si en su trop doulanz; & ot mout grant droit, car ce estoit la cleis de sa terre.

161. Et ot conseil comment il ouvreroit; & li su loei que il preist un gentil homme sage & viguereus, & l'envoiast à Damiete pour estre chevetains. Et il si sist, & sist saire un cuir de bues de quatre doubles en maniere d'un oes, & su mis dedenz atout la letre le soudan. Et su li vaissiaus bien cousuz & bien poiez, & su assis sour liege en tel maniere qu'il ne pouoit tumeir ne asondreir. Et estoit touz ou slun, mais qu'il en paroit entour un pié; & avoit un trou ou comble par deseure par quoi il reprenoit s'aleinne. Ainsi su mis ou slun de nuit, & slouta tant li vaissiaus qu'il vint au pont que li crestien avoient fait parmi le slun.

162. Et li crestien avoient tendu une roi de lonc en lonc le pont pour les aventures qui avenir pouoient; & quant vint p. 85 à la mie nuit, li vaissiaus arresta au pont pour la roi qui le retint, & demoura iusqu'au iour que on vit le sommeron qui paroit par desors. Et alerent à neis là, & su li vaissiaus sachiez hors à cros; si l'enporterent au treis le roi, & su li vaissiaus depeciez, & en su geteiz li Sarrezins à toute la letre.

163. Et la fist li rois lire; & vit on en la letre que c'estoit

li niés le soudan, & l'envoioit en Damiete pour estre cheve- 1219 tains; & sot tout le couvine de ceus de la citei. Et li rois le sist metre en aniaus, & bien gardeir soingneusement, iusqu'à une nuit qu'il avint que les gardes surent tuit yvre, & dormirent si sort que li prisons eschapa; & s'ensuioit par derriere les tentes.

164. Atant s'esveillierent les gardes qui le gardoient, & crierent hahai! & le queroient parmi l'ost; & li prisons estoit ià si essoingniez qu'il estoit aus derreinnes tentes. Et tout sust eschapeiz, se ne sussent boulengier qui estoient relevei pour prestir; & oïrent les aniaus sonneir, & crier après lui: p. 86 « Prenez le prison, prenez le prison! » Et li uns d'eus tenoit

un broion, & l'en fiert parmi la teste si fort qu'il l'ocist. Dont li rois su trop doulanz quant il le sot; car il en eust eu grant

raançon ou eschange de gentil homme.

165. Desormais vous dirons de Saphadin, le roi de Babiloine, qui estoit trop destroiz de cuer pour Damiete qu'il cuidoit perdre. Et assembla touz les hauz princes de son ost & leur dist: « Seigneur, se nous perdons Damiete, nous avons tout perdu; car c'est la cleis de nostre terre, & par là nous vient tous li biens, bleiz & autre chose. Et mout deveriens metre grant painne de nos cors ainsois que nous la reussiens; car par Mahom, s'elle est perdue, ie dout que elle ne soit perdue sans iamais recouvreir.

166. Si me sui penseiz une chose se vous le loeiz, que nous manderons au roi & au legat que nous renderons touz les prisons que nous tenons, les vieuz & les nouviaus, & toute la terre que li rois Amauris tint, fors le Cras & Monroial que teis genz tiennent où nous n'avons pouoir; & tant renderons parmi an comme li dui chastel valent. Et si averont trives à vint ans, mais que tant facent qu'il laissent le siege devant Damiete. >

167. A ce conseil s'acorderent tuit, & firent venir les prisons devant eus, & leur dirent ces paroles qui mout leur furent beles. Et eslurent li prison deus d'iaus pour porteir ce mesage dont li uns ot à non mes sires Andrieus de Nantueil, & li autres ot non mes sires Iehans d'Arcies; & les replegierent li autre sour leur testes à coupeir. Et vinrent en l'ost au treis le roi; & su mandeiz li legaz & li baron tuit, & leur dist mes sires Andrieus:

168. « Biau seigneur, nous soumes ci envoié de par la baronnie de paiennime qui vous envoient la plus bele pais qui onques fust offerte à crestiens. Car il vous renderont touz les prisons qu'il tiennent vieuz & nouviaus, & toute la terre que tint li rois Amauris fors le Cras & Monroial; car ces p. 88 deus chastiaus ne vous puent il rendre, car il sont en teis mains où il n'ont pouoir; & bien vous en renderont tant parmi an comme il valent. Et si averez trives iusqu'à vint ans, mais que vous faciez tant seulement que vous laissiez le siege devant Damiete & vous en ralez en vo pais. >

169. Li rois & li legaz & li baron dirent que il s'en conseilleroient, & furent grant piece à conseil; & mout i ot de paroles dites les uns contre les autres. Et bien vousissent aucun d'eus que on le feist pour leur amis qu'il avoient en prison; & li autre disoient que ce ne seroit pas bon à faire; car il avoient demourei enqui près de deus ans, & avoient fouffert le freit & le chaut & les granz mesaises, & avoient despendu le leur, & estoient sour le point de penre la citei; ne ià ne s'i acorderoient.

170. Et en la veritei il estoient pris par leur orgueil, & par l'orgueil l'esleu de Biauvais, qui plus ot d'orgueil en li que n'ot Nabugodonosor, qui trop en ot. A ce conseil s'acorderent li plus; & s'en ralerent li mesage tuit plorant, & re- p. 89 noncierent ce qu'il avoient oi dou roi & dou legat & des barons aus prisons qui trop en demenerent grant duel. Et puis le dirent au foudan à cui il en pesa trop; car il avoit plus en la querele que tuit li autre.

171. Ici vous lairons esteir des prisons qui sont à grant viltei & à grant mesaise en prison au Caire, qui menoient leur duel entr'eus, ne n'avoient esperance qu'il fussent iamais delivrei; si vous dirons dou roi qui tenoit son siege devant Damiete. Il avint une nuit que les gardes de l'ost aprochierent les murs de la citei & escouterent, ne rien n'oirent de nulle part, n'à murs, n'à portes, n'à tourneles. Si s'en vinrent au roi & li dirent : « Sire, il nous semble qu'à Damiete n'ait nului: ou il sont mort, ou il s'en sont sui. — Par soi, dist li rois, or n'i a que de l'affaillir. Or aus eschieles! & qui premiers i entrera, il avera mil besanz. >

172. Adonc furent drecies eschieles & atachies aus murs, p. 90 & monterent qui mieuz mieuz, & entrerent dedenz la citei;

ne ne fu qui leur deffendist, car il estoient presque tuit mort 1219 & malade. Et vinrent aus portes & couperent les flaiaus, & entrerent enz tuit cil de l'ost. Et trouverent si grant mortalitei de Sarrezins qu'à painne pouoit on dureir pour la pueur; mais li rois commanda que li cors sussent portei aus chans & ars. Ainsi su fait comme li rois l'ot commandei, & su la citeiz netoie, & entrerent enz li rois & li legas & tuit li autre, & trouverent la citei bien garnie de froument & de vin, & d'armeures, & d'or & d'argent, & de quanque il convenoit à bonne vile.

173. Ainsi demourerent en Damiete iusqu'à un iour que li 1221 baron & li haut homme parlerent ensemble & dirent : « Que sera ce? Serons nous ouan mais enclos en ceste citei, ne plus ne faisons? Alons, conquerons paiennime; car Sarrezin se sont espars, ne iamais ne seront rassemblei. Et veez ci un chastel qui a à non Tenis, qui est près de ci à quatre liues, que nous penrons au premier coup; & se nous l'aviens pris, nous averiens de legier Babiloine. »

174. A ce conseil s'acorderent tuit, & s'en alerent au roi & au legat, & leur dirent ces paroles; & li legaz dist que p. 91 c'estoit bon à faire. Et li rois respondi que li legaz disoit sa voulentei, ne ne savoit pas à quoi ceste chose montoit.

« Sarrezin sont mout sage, & si sont sour le leur; & bien voient leur meilleur quant tans & lieus en est. Et il sont maintenant mout courroucié de Damiete qu'il ont perdue; si loeroie endroit moi que on se soussirist de ci à tant que la venue dou sun sustemble.

175. « Certes, dist li legaz, il me semble que il vauroit mieuz li aleirs que li demoureirs. — Certes, dist li rois, & ie croi que il vaura pis; & nequedent ià par moi ne demourra, ne ne vuel que nus m'en mete blasme. — Par soi, dist li legaz, il n'i a donc que dou mouvoir & d'aleir à Tenis; & maintenant que nous venrons là, nous l'assaurons & la penrons. >

176. Mais il fu tout autrement. Et firent l'ost mouvoir; & vinrent à Tenis qui à merveilles seoit bel, car il seoit ou coing dou sun qui sourche; & là court uns braz à destre & li autres à senestre. Et a champaingne entre les deus braz dou slun où on puet ahenneir & cultiveir; & là firent crestien leur p. 92 treis porteir à navie, & passerent le slun, & tendirent leur treis & assizent le chastel.

177. Mais il n'i demourerent pas grantment. Quant Saphadins le sot, qui mout estoit sages sarrezins, si fist le flun escluseir & reculeir contremont, & issier fors de son chaneil, & espandre parmi l'isle où li legaz & li rois Iehans & li crestien estoient logié. Et ainsois qu'il fust mie nuiz, il se trouverent en l'iaue floutant; & tuit sussent noié se li soudans vousist. Mais il estoit sages durement, & bien savoit il que parmi ceus qui enqui estoient raveroit il Damiete; & se il les noioit il n'averoit mie mout gaaingnié, car Damiete estoit bien demourée garnie de bonnes genz. Et pour ce les detint il en tel destroit; & leur fist savoir que se il ne li rendoient Damiete, il les feroit touz noier.

178. Quant li rois & li legaz & li autre baron virent qu'ainsi estoit, si se tinrent à musart; & dirent que mieuz leur venist avoir creu le conseil le roi, mais ce su à tart. Si firent teil pais comme il porent avoir, tout à la voulentei le foudan; & li foudans leur delivra les prisons quanqu'il en avoit, vieuz & nouviaus; ne plus ne vout dou leur que Damiete ainsi comme on la trouveroit garnie. Et li sut otroié p. 91 dou roi & des crestiens; mais li soudans ne vout onques penre seurtei de Templiers ne d'Ospitaliers, ne d'homme vivant, fors le cors le roi. Et couvint par vive force que li rois demourast en ostage tant que Damiete sust rendue au commandement le soudan. Et l'on dit piece a : « Ainsi fait qui mieuz ne puet. >

179. Ainsi su la citeiz rendue, & li rois & li baron delivrei. Et monterent sour meir, & vinrent à Acre, & descendirent là, & i furent une piece. Si avint que li esleuz Miles de Biauvais, qui estoit chiés d'eus touz, s'en vout revenir en France, & tuit cil qui estoient venu avec lui. Et monterent four meir, & arriverent à Saint Nicholas au Bar; & de là alerent par terre iusques à Rome, & vinrent à l'apostoile; & requist li esleuz qu'il fust sacreiz.

76. STEPHANUS DE BORBONE († 1261).

[Anecdota ex eius fermonibus, ed. Lecoy de la Marche, Par., 1878, in-8.]

Audivi in sermonibus, quod nobilis quidam duos habuit p. 123 filios crucefignatos: majori dedit maximas pecunias, minori

paucas, recommendans eum fraterne provisioni. Cum autem redirent ad patriam & major navem suam nimis onerasset bonis, minorem cepit abicere & vilipendere. Cum autem non haberet in navi sua victualia, accessit ad fratrem suum, rogans, ut misereretur eius, quia os suum & caro sua erat; &, si hoc non faceret, eo quod frater suus esset aut propter honorem suum, saltem pro gracia patris & amore, vel saltem accomodaret ei, & ipse cum multo lucro ei restitueret, vel saltem propter periculum suum & navis sue, que nimis erat onerata. Quem cum nulla racione audire vellet, navis eius pro nimio pondere est submersa, ipso nudo a mari exeunte. Alius autem, licet pauper, ad patrem rediens & fratris crudelitatem oftendens, a patre honorifice est susceptus & heres omnium bonorum suorum constitutus. Alius autem rediens, patris odium incurrens, abicitur &, omnium bonorum pater-P 124 norum spoliatus successione, incurrit perpetuam paupertatem.

[An hac ad V Bellum sacrum pertineant non liquet.]

77. THOMAS CANTIPRATENSIS († 1263),

Bonum universale de apibus.

[Duaci, 1627, in-8]

Lib. I, c. 19, nº 8.

Magnorum virorum sententie contra tenentes plura beneficia.

P. 73 Super hac eadem questione, cum beate memorie Iacobus de Vitriaco, tunc quidem Achonensis episcopus, postea vero Romane curie cardinalis, magistrum quondam theologie probatistimum Robertum de Chorton, Romani apicis cardinalem monentem ante primam Damiate civitatis obsidionem interrogaret, respondit: « Dico iam migraturus a vita, quod mortale & damnabile est, dum tamen unum competens sit, benesicia plura retinere. » Hoc idem magister Petrus, cantor Sancte Marie Parisiensis & dixit & scripsit. Hoc idem magister Guiardus, Cameracensis episcopus, verbo huiusmodi confirmavit. Nollem, inquit, pro toto Arabie auro una tantum nocte duo beneficia retinere & certus tamen essem, quod de mane unum illorum idoneo homini conferretur & hoc propter incerte vite discrimen....

Lib. I, c. 22, nº 9.

De Fulcone canonico Infulensi, qui pro inobedientia xxv annis egrotavit.

Quale autem malum quidam nostra etate per inobedien- p. 89 tiam male cautus incurrit, breviter referamus. Venerabilis Fulco de Gandavo natus, canonicus apud Infulas erat. Hic, ut nobis ipse narravit de seipso, a magistro Iacobo de Vitriaco legato, & predicatore crucis contra Albigenses, rogatus, ut secum crucem per Flandriam predicaret, renuit. Cui cum infisteret per amicos, ut eum adiuvaret in negocio Ecclesie tam necessario & devoto, renuit ille secundo, & nullo modo hoc se facturum asseruit. Tunc magister Iacobus illum magis preceptum timere confidens: «Et ego, » inquit, « precipio vobis auctoritate, qua fungor, ut in nomine lesu Christi, in remisfionem omnium peccatorum vestrorum istud negocium asfumatis. > Cui dictus Fulco: « Nullo modo, » inquit, « affumam, & ego rogo vos, ut nequaquam me de hoc ulterius fatigetis. > Mox magister Iacobus in corde graviter commotus, & fere usque ad lachrymas fatigatus, ait illi: « Cùm utique digne possem, auctoritate mihi commissa, vos excommunicare, & omni beneficio privare iam in inobedientia contumacem; nolo tamen, ne tanto viro tantum videar gravamen ingerere. Rogo tamen Deum, qui omnium cordium est inspector, quatenus reddat vos non solum ad istud, quod spernitis, sed prorsus ad omne opus inutilem. > Mira res! Mox ad hac verba quartana febris eum cum fluxu ventris invasit, & usque ad finem vite sue per viginti quinque annos irremediabiliter fatigavit. Et audi lector mirum Dei iudicium de hoc viro. Cum talis ac tantus effet, ut ei Dominus Iesus p. 90 Christus, sicut per fratrem Egidium ordinis Predicatorum in Gandavo percepimus, ante mortem, quasi recenter extensus in cruce, visibiliter appareret, & eum ante finem Augusti mensis prediceret moriturum: nullo modo tamen Dominus

illi in hac vita parcere voluit, quin eum pro inobedientia tanto temporis spatio flagellaret. Quid ergo de nobis miseris suturum est, qui parentibus inobedientes frequenter suimus & prelatis, & Deo patri omnium maxime, qui nos creavit & pascit, si tam persecto viro pro sola inobedientia non pepercit!....

Lib. I, c. 25, nº 5.

De viro, qui Christo compatiendo obiit.

Ouid autem in exemplum hujus materie contigerit, refe-1217 ramus ficut a fide dignis accepimus. Circa annum ab incarnatione Domini MCCXVI quidam vir fidelis & bonus de P-103 oppido Dinantheo mare transiit & ingressus terram sanctam, loca fingula, in quibus pedes Domini stetisse quibusdam indiciis ferebatur, multa devotione & lachrymis visitavit. Cumque venisset ad locum Calvarie, ubi redemptorem nostrum audivit mortis angustias & crucis supplicium pertulisse, graviffimis fuspiriis ingemiscens, cum clamore valido & lachrymis dixit: « Quid tibi, benignissime Domine, quid, inquam, tibi Christe retribuam pro omnibus, que prius amator amabilis mihi mirabiliter tribuisti? Vidi plura loca, in quibus natus & inter homines conversatus, doctrinam evangelicam predicasti & deitatis tue indicia per miracula demonstrasti. Nec quidem, ob amorem & reverentiam tui, fincero corde complexus fum: hunc vero locum paffionis & mortis tue equo animo videre non possum, ubi clavis crucifigi, terebrari lancea & animam pro nobis tradere voluisti. > Hec ut beatus ille peroravit, exclamans, ruptis vitalibus cordis venis spiritum exhalavit.

Lib. II, cap. 3, nº 9.

Predictarum rerum eventus, & varie crucis apparitiones, & predicationes.

p. 137 De annona vere, quod predixit, evenit. Discoloratas cru-1246 ces, & ex omnibus mundi partibus, quedam sanctissima Reclusa, ut ipsa mihi retulit, in Brabantie partibus vidit, cum secunda expeditio ad purgandam Albigensium terram per legatos curie Romane missa suits. Sed & crux a multis populis,

Digitized by Google

cum in diversis partibus predicaretur, visa fuit maniseste. Nec non & ego, fidelium novissimus, antequam piissimus Ludovicus Francorum rex anno ab incarnationeDominiMCCXLVI, crucem transmarinam susciperet, crucem in celo ex claristimo & fidereo lumine vidi, nec recolo me decentius & operofius formatam crucem unquam sub aliqua materia, vel figura vidisse. Octenos habere cubitos crucem ipsam in longitudine mihi planissime visum est. Serenum celum erat valde, & sine aliqua nube in aliqua parte sui, sub nostro horizonte celum erat coloris unius. De discoloratis vero crucium fasciculis vidimus: quia prima crux nostri temporis contra terram Albigenfium predicata est. Secunda in terram sanctam, contra Saracenos. Tertia iterum contra Albigenses. Quarta contra Stadingos, quos in Theutonia Henricus dux Brabantie cum suis stravit. Quinta iterum in terram sanctam. Sexta contra Aquenses, qui se pro scissmatico Frederico quondam imperatore, contra Guillelmum regem Romanorum electum, stultissime opposuerunt. Septima contra Hezelinum nobilem Italie, & eius complices, qui condemnatus, & publicus hereticus. P. 138 fidem catholicam graviter infectatus est. Quot ergo genera crucis: tot colores, tot fasciculos cernimus assignatos.

Nº 10.

Crucem suscipientes accipiunt plenariam indulgentiam.

De indulgentia autem, que crucem suscipientibus predicatur, nullus sidelium dubitare permittitur, quin integraliter vere penitentes & consessi indulgentiam recipiant omnium peccatorum, & in ea desiderij voluntate, qua pro side, si se obtulerit locus, mori gestiunt, totaliter a pena simul absolvantur & culpa. Certa ergo mihi sides de his omnibus est, & nihil hesito de hoc, quod summus pontisex noster per legatos auctoritatis sue mandaverit faciendum.

No . r

Quod crux pecunia redimatur.

Sed de his multi fidelium non sufficiunt admirari, qui crucem pecunia redimunt, & hanc in tam modica pecunie quantitate, ut vix decimam, vix vicesimam, vel vix certe bo-

Digitized by Google

norum suorum saltem mobilium, salvis hereditatibus integris, centesimam partem dare velint. Cum enim laboris iter displicuerit, vel certe lucrorum suorum viderint tempora deperire, querunt dispensationes, legátos Roma multiplicat, qui eos, pecunia mediante, sanctificent, liberosque a peccatis per litteras recommendent. Bona sanctificatio, que liberat a peccatis, bone & beate littere, que se securam & mundatam animam ab omni culpa & pena secerunt.

Nº 12.

Crucem sustinent viri religiosi.

Sed o quanti monachi in Cisterciensi ordine, vel alias in claustris sunt, qui longa ieiunia, longo tempore disciplinas graves, filentium prope continuum, vestem asperam nocturnas vigilias sustinent, & in his omnibus victum tenuem, & vix ullum folatium habent, & tamen necdum peccatorum fuorum indulgentie litteras acceperunt. Credo tibi Paule, sed & in Apostolatu tuis successoribus, credo tibi, inquam, credo, qui veridico ore dixisti: quod reddet unicuique Dominus secundum suum laborem (I Cor. III, 13, 14). Taceo de fratribus Predicatoribus, qui studiis continuis & vigiliis macerati, non habentes in zona es (Marc. vi, 8), sed membranas maxime Pauli (2 Tim. IV, 13): non in equis aut curribus, sed fessis artubus & pedibus gradientes, predicationibus terras circumeunt. Sed de fratribus Minoribus quidnam dicam? qui duro cincti funiculo, & fine amictu cappe vel pallij, induti tunica super nudo, pedibus nudis super nivem gelidam, quasi super lanam deambulant, & panem suum quotidie quasi pauperes emendicant? Quid, inquam, dicam de talibus? Si non etiam cum his, vel supra hos, qui pro modicis, vel nullis laboribus, sed tantum pecunia peccatorum fuorum indulgentiam acceperunt, fecundum suum laborem retributionem premij sortientur.

Nº 13.

De cruce Chrissi & latronum auctoris admonitio.

Noveris, lector charissime, quod Christus portavit crucem, portavit latro, qui credidit, portavit & ille, qui a sinistris per 140 pendit. Sed his diverso sine conclusum est. Non credis & hoc

idem sub nostro tempore dispensari? Crucem veram ex proprio corpore dedicatam mensus est Christus: hanc sideles & membris affigunt & mentibus. Fingit & diabolus cruces suas, quas reprobi, mente perversa, tantum membris affigunt.

Lib. II, c. 18, nº 2.

Exemplum de odio intestino terribiliter punito.

p. 221-223

[Sequitur Vincentium Bellov., supra p. 96-97.]

Lib. II, c. 40, nº 4.

De alio viro sancto ex Brabantia una nocte ad terram sanctam ab angelo translate.

At quoniam in dubium pluribus venire posset, qualiter sub p. 402

tam brevi temporis spacio, in gravi corpore, per tot maris & terre tractus, hic transire posset: excepto evidenti exemplo Abacuc, per parvam diei horam in Babylonem de Iudea translati: miraculum consimile quod diebus nostris in Brabantia contigit, quod nulli, qui hominem novit, dubium effe potuit, referamus. Anno circiter ab incarnatione Domini MCCXIIL cum crux transmarina ubique fere terrarum predicaretur, erat vir in Brabantia inestimabilis sanctitatis, qui desiderium quidem longum habuerat, terram, in qua sleterant pedes Christi, peregrinus invisere: sed retardari a contemplatione divina, in corporali exercitio verebatur. In oratione p. 403 Iul. 31 autem existenti in vigilia sancti Petri ad vincula, clauso cubiculo, aftitit illi cum ingenti lumine (erat enim nox) angelus Dei, dicens: « Vidit Dominus ingens desiderium tuum, te scilicet velle invisere terram sanctam, & nunc ad hoc missus fum ad te, ut desiderium tuum compleatur. > Hec dicens angelus, hominem apprehendit, & in una nocte ad omnia loca spectabilia terre sancte transtulit, & eadem nocte retulit. Videbatur autem illi ipsa nox omni die lucidior, ita quod omnium civitatum Gallie, Burgundie, Lombardie, Tuscie, & terre sancte loca, dispositiones, & situs his, qui terras nove-

rant propriissime, designaret. Postmodum vero factum est, ut hortatu quorumdam devotorum virorum, quibus hoc negare non poterat, cum illis crucem susciperet, & eorum dux

Digitized by Google

fieret in terram sanctam, planeque per viarum demonstrationem cunctis oftenderet, quod nequaquam mendax, sed verus Dei nuncius, qui eum duxerat, extitisset. Hic vir beatissimus, postquam reversus est, ut vidit, quia in honore haberi cepit apud convicaneos, dulce solum natalis patrie dereliquit, & usque in sinem vite in alienis partibus sancte vixit.

Lib. II, c. 43, nº 5.

Exemplum primi modi in Henrico de Colonia, qui futurum cognovit ordinem predicatorum.

Spiritu revelante prefatus frater Henricus de Colonia, ordinis Predicatorum, antequam ipse ordo inchoatus fuisset, ficut per ipsum didicimus, futurum eum precognovit. Habuit patruum militem, sedulum in cultu Dei in partibus Theutonie, opido montis Martis. Hic dictum Henricum iuvenem sagacem videns, etate adultum, optimeque in grammaticis institutum, misit Parisios, ut dialecticam & artes ceteras assequeretur. Quod ut factum est, patruus eius defunctus est, & intermissum est eius studium annis tribus, quibus in predicto opido scholas rexit. Et his quidem lapsis, apparuit ei patruus fuus, dicens: « Sumes in remedium pene, qua in purgatorio crucior, Hierofolymitanam crucem, que per Theutoniam predicatur, & transfretabis: & exacto ibidem tempore, cum redieris, perges Parisios, inveniesque novum Predicatorum ordinem, quem intrabis. Paupertatem eorum non verearis, & non despicias paucitatem: quoniam in salutem multorum felicissime coalescent & convalescent. > Ad hec verba dictus clericus stupesactus, sine ulla turbulenta cunctatione, quod iustus erat, aggreditur. Et facta peregrinatione, ubi rediit & venit Parisios, invenit ordinem Predicatorum noviter in partibus Albigensium inchoatum, domumque iam inceptam Parisis, & sine hesitatione aliqua, parvo post tempore ordinem est ingressus. Ubi cum annis pluribus devotissime prosecisset, iterato illi apparuit patruus, dicens: « A pena, qua cru-P. 418 ciabar, te iuvante, solutus sum. Tu autem ne cuncteris iterum transire mare, si te seniores tui transmittendum elegerint. > Et hoc quidem cum dictus frater Henricus celatum haberet, a magistro ordinis & diffinitoribus ac provincialibus fratrum

126 Testimonia in Gallia scripta.

in terram sanctam transmissus est: a qua postea rediens, tertio a selicissimo rege Francie Ludovico, in socium peregrinationis sue ad transmarina est deductus. Elapso autem tempore, cum rediret, in via qua revertebatur ad Gallias selici
morte desunctus est. Quantum autem vir iste predicatione
prosecerit in clero Parissis, quamtumve consilio, aut etiam
alias, ubi diversis clericis & populis predicavit, ad plenum
posse neminem arbitror estimare.

78. RICHERIUS SENONENSIS,

Chronicon (- 1264).

[Pertz, Mon. Germ., SS., XXV.]

1219 Dictus vero Ioannes moto exercitu Damiatam Egypti ob- p. 303 fedit, & miraculose obtinuit, quam statim stultitia cuiusdam legati romani, qui exercitum christianorum de civitate 1221 eadem eduxerat, aquis multitudine Sarracenorum incluss, & in angustia mortis positi, Damiatam Sarracenis reddiderunt, & ita a terra illa christiani exierunt.

79. IOHANNES FRASQUET, monachus S. Germani Autifsiodorensis,

Chronicon (- 1272).

[Paris, Bibl. Nat., lat. 12498 (ch., f. XV, in-f.).]

Anno Domini M. CC. XVII. congregatus est exercitus Domini in s. 95 r.

Accon, cum regibus Ierusalem, Cipri, Ungarie, & ducibus Austrie, Vinc. Bellor.

Bavarie, Francisque & Germanis. Redeuntibus vero Ungariis, alij Egip- supra, 97-98.

tum applicant, Damiatam capiunt, pereuntibus tam ferro quam same Viac. Bell. 10

Sarracenorum lxxx. m. & plus. Denique Damiata per annum & plus a 105.

1221 nostris possessim est; sed pro redempcione captivorum paganis est reddita. Vinc. Bell. 11

80. Continuatio Clarimariscensis (- 1286).

[Pertz, Mon. Germ., SS., XXIV.]

P 101 Hoc ipío anno capta est civitas Damiete Iohanne rege Ie- Nov. 5rosolimitanorum & exercitu christiano, immo potius a Deo omnipotente, sine quo humana virtus nihil posset, Nonas Novembris.

81. Chronicon S. Medardi Suessionensis (- 1296).

[Rec. des hift. de la France, XVIII.]

MCCXVII, venerabilis Albricus archiepiscopus Remensis, 1217 cum multis prelatis & principibus christianis diversarum linguarum, cruces acceperunt contra paganos, & in terram Surie prosecti sunt, & simul coadunati cum Ioanne de Brienna rege Ptolomaide, navibus ascensis, in manu sorti in Egyptum prosecti sunt, & inclytam civitatem Egypti Damietam viriliter obsidione circumdederunt, & in brevi a paganis obsessi sunt. In tertio vero anno, scilicet anno ab incarnatione Domini MCCXIX, mirabiliter capta est. In sequenti 1219 vero anno, quibusdam casibus & periculis christianis prove- 1220 nientibus, reddiderunt ipsam paganis, & treuga decem annorum inter ipsos sacta est; &, captivis tam christianis quam paganis ex utraque parte redditis, reversi sunt cum armis & supellectibus, navibus ascensis unusquisque in patriam suam.

82. Guillelmus de Nangiaco,

Chronicon (- 1300).

[Ed. H. Géraud, t. I, Paris, 1843, in-8, p. 157-159.]

[Sequitur Robertum Autissiodorensem, supra pp. 81-83.]

Digitized by Google

128 Testimonia in Gallia scripta.

83. BERNARDUS GUIDONIS (cc. 1310),

Preclara Francorum facinora.

[Du Cheine, SS. RR. Gall., V, 772.]

[Sequitur Iohannem Frasquet, supra p. 126.]

84. AMALRICUS AUGERIUS,

Historia pontificum Romanorum (- 1321).

[Eccardus, Corpus histor. Medij AEvi, II, Lips., 1723, in-f.]

Item quod Innocentius papa tertius & postea ipse Honorius omnes p. 1760 reges, principes, barones, nobiles & communitates invitaffet, & addixiffet pro passagio ultramarino faciendo, & multi de ipsis fuissent cruce signati, 1217 ideo iste Honorius misit ultra mare unum cardinalem legatum cum regibus Ierusalem, Cypri, Britannie ac ducibus Austrie & Bavarie, cum multis aliis nobilibus de Francie & Alamanie partibus atque communitatibus & singulis ipsorum de terra sancta recuperanda; cumque ipsi recessissent ultra mare, & in terra infidelium Christi fuissent cruce signati, 1218 Damaticam obsederunt, & post multas invasiones & dictorum infidelium 1219 defensiones, isti dicti cruce signati dictam Damaticam ceperunt anno secundo pontificatus Honorij pape, & postea per unum annum custodierunt, in qua quidem captione quatuor viginti millia Saracenorum interfecti fuerunt; sed postea dictus cardinalis cum Templariis & Hospitalariis 1221 cruce signatis per ipsos fidei inimicos proditionaliter captus fuiffet, ideo pro pretio & redemptione ipsorum ipsa Damatica predictis paganis ab eodem legato fuit restituta.

85. Iohannes de Columpna,

Mare historiarum (-1340).

[Paris, Bibl. Nat., lat. 4912, m. f. XIII, in-f., ff. 225 b-229 a.]

[Sequitur f. 225 b 2-228 b 1 Vincentium Bellow. & f. 228 b-229 a Chron. Turonense.]

86. Chronicon Rothomagense (- 1344).

[Recueil des hift. de la France, XVIII.]

MCCXVIII, crucesignati per mandatum & indulgen- 1218 tiam domini pape de diversis christianorum regnis ad terram Hierosplymam iter arripuerunt, inter quos rex Hungarie, dux Austrie, & multi alij nobiles Romani imperij; in quibus plures Gallie nobiles, fratres etiam Henrici regis Anglie, filij Ioannis regis, & Richardus comes Cestrie, & multitudo magna Anglicorum, iter arripuerunt, &, inspirante divina clementia, civitatem Damiete obsederunt: qua obsidione multos habuerunt cum Sarracenis constictus; sed nunquam potuerunt per eos ab obsidione moveri.

MCCXIX, in festo decollationis sancti Ioannis, in obsi-1219
dione Damiete commissum est prelium in christianos & Aug. 29
Sarracenos; & quia plures christianorum minus provide se
habuerunt in bello, prevaluerunt Sarraceni, & capti sunt in
p-362 bello illo viri nobiles, electus episcopus Belvacensis, Walterus domini regis Francie camerarius & filius eius, & multi
alij capti sunt: in quo conssictu multitudo magna christianorum intersecta est; ex quo magnum Sarracenis accrevit
gaudium: sed Dominus, qui non derelinquit presumentes
de se, & de sua virtute gloriantes humiliat, gaudium eorum
convertit in lumentum. Eodem siquidem anno, in sesto
sancti Leonardi, reddidit Altissimus Damietam, non in for- Nov. 3

nullo Sarracenorum repugnante.

MCCXX, dominus Deus exercituum magnificavit mise-1220
ricordiam suam cum exercitu christianorum, reddens eis
aliam civitatem fortissimam nomine Taphnes, quam Sarraceni audito adventu christianorum, a Deo perterriti, vacuam
& immunitam reliquerunt.

titudine manuum hominum, sed in virtute potentie sue,

fuil Andrenfis MCC

MCCXXI, peccatis nostris exigentibus, civitatem Damiate nobilem 1221 & famosam, quam nobis Dominus per gratiam suam ad tempus concesserat, auserri nobis a gentilibus sustinuit, & ita sub momento quasi in profundum maris proiectum vidimus & perditum incurabilem thesaurum: unde per tres annos contiguos universalis ecclesia solutione vigesime enormiter lesa & eviscerata suit.

17

Digitized by Google

87. Chroniques de France (- 1380).

[Paris, Bibl. nat., fr. 5003 (ch., f. XV, in-f.).]

(Sequitur textum : Récits d'un menestrel de Reims, 151-179, supra pp. 112-118.)

Le conte de Blois, le conte du Perche & les aultres barons de France f. 229 b. se partirent de l'empereur Baudouyn & le laisserent en son empire. Le marquis de Monferrat demoura tousiours avec les François. Ilz se bouterent en met & tant nagerent qu'ilz vindrent au port d'Acre ou le roy Iehan de Iherusalem, qui fut filz au conte de Brenne, estoit, qui moult les honnoura & ot grant ioye de veoir les gens de France dont il estoit estrait en son royaume d'oultremer. Conseil orrent d'aler assaillir la cité Damiete; sur mer monterent & vindrent a grans oftz devant Damiete & affiegerent la ville par mer & par terre. Ceulx de la cité envoyerent a Salhadin, le soudan de Babilonne qui estoit seigneur de celle ville, lequel s. 230 affembla pluyseurs roys, amiraus & aultres Sarrazins sans nombre pour secourir Damiete. Une aultre armée se fist lors en France, dont Milles de Nantueil, qui estoit esleu évesque de Beauvais, & estoit messire Gobert de Nantueil; ouquel esseu avoit plus d'orgueil qui n'ot oncques ou roy Nabugodonosor, & peut estre que par son peché sut perdu une partie de l'ost des crestiens. En sa compaignée sut Andrieu de Nantueil, son frere, 1218 & pluseurs chevaliers & aultres gens. Tant nagerent en mer qu'ilz vindrent devant Damiette avecques les aultres crestiens qui avoyent la cité assise qui ia y avoyent tenu siege pres d'un an. De la venue de cel esseu de Beauvais ne leur vint oncques que mal, iasoit ce que les aultres crestiens les receurent a grant ioye. Salhadin le soudan estoit logié a deux lieues pres de l'ost des crestiens, & toutessois que crestiens assailloyent Damiette, les gens Salhadin affailloyent les chreftiens, car ilz ne pouoient aler a Damiette que par mi l'ost des crestiens. Les crestiens 1219 s'affemblerent & dirent qu'ilz yroient affaillir les Sarrazins, & le roy Iehan de Iherusalem disoit qu'il seroit mieulx de les attendre, car il estoit moult sage chevalier, car chascun iour les assoilloient; sy les pouoyent plus grever que de les combatre tous ensemble, dont l'orgueilleux esseu luy dist que ainsy seroit fait, & manda l'esleu a Salhadin bataille & fut bataille Aug. 29 affignée au iour de la decollacion saint Iehan.

Aucuns dyent que oncques crestiens ne combatirent a Sarrazins le iour de saint Iehan qui ne luy en mescheust voulentiers; sy ne disons pas qu'il soit vray. L'esseu mist ses gens en ordonnance & Sarrazins d'autre part; la ot grosse & siere bataille de ces François derrenièrement venus contre les Sarrazins, mais finablement les crestiens y surent desconsis, & sustement les crestiens y surent desconsis, & sustement les crestiens y surent desconsis, & sustement les crestiens y surent desconsis, & surent desconsis, & surent les crestiens y surent desconsis des surent les crestiens y sur

Les crestiens s'assemblerent pour avoir conseil qu'ilz seroyent; & lors 1221 aucuns de France qui distrent que trop seiournoyent & que on alast autrer Acom, ung moult fort chastel a iiij. lieues pres d'ilec, & que s'il avoir ce chastel, ilz auroyent de leger Babilonne. Le roy Iehan, qui a ce cu seil, estoit dist que Salhadin estoit moult sage prince & estoit corroue de Damiette qu'il avoit ainsy perdue & attendroit temps & lieu de leur sa dommage; & si a ung sleuve pres du chastel qui est moult perilleux, & pour ce », dist-il, « ie loe que nous seiournons ycy iusques a ce que les roues soyent mendres. » Mais les François ne voldrent croyre le roy Ieha, & firent les crestiens l'ost mouvoir & alerent asseger ce chastel qui seoit sur ung moult grant sleuve qui luy couroit en deux lieux. Ou re ce fleuve passernt a navire & tendirent leurs tress & pavillons, mais ilz n'y seiournerent gueres. Quant Salhadin qui moult estoit saig le sceut, il sist escuser le fleuve & yssir hors de son channel & espandri par mi l'ille ou les crestiens estoyent logés & avant qu'il sur mynuit ila le trouverent tous stotans en yaue & tous seussent qu'il sur mynuit ila le trouverent tous stotans en yaue & tous seussent qu'il sur mynuit ila le trouverent tous stotans en yaue & tous seussent que par ceulx qui illec est ment il rauroit Damiette, &, s'il les noyoit, il avoit a Damiette grant garnen de crestiens qui la tendroyent longuement. Pour ce les tint en tel curoit & leur manda que, s'ilz ne rendoyent Damiette, il les noyeroit to la Les crestiens qui se virent en tel estat surent moult esbahis & di le que mieulx leur eust valu croyre le roy Iehan, mais ce sut a tart; s' at faitte telle payx, comme crestiens porent avoir a la volenté du so, & sut rendue Damiette au soudan, & il leur delivra les prisonniers settiens, tous vielx & nouveaux. De la se partirent crestiens & retouri à hascun en sa contrée. L'esseu de Beauvais s'en ala par Romme ou le le se sace sur le sient de Beauvais s'en ala par

88. Anony 2, prisonnier au Chatelet (f. XIV),

Conique de France & des croisades.

[Pa Bibl. Nat., fr. 352 (memb., f. XIV, in-f.).]

[Section Ernoul, ed. Mas Latrie, pp. 410-446, & infra, f. VII.]

Acre j. cardounaus de par le pape, li rois d'Er- 1217

de Mont Tabour, mes ne fut pas prins, car li foudans lor vint a secours. Li nostre alerent encontre eux qui furent au plain & li Sarrasins es montaignes. Corradins li siex au soudan dist a son pere: « Sire, descendons; si nous combatrons ». Li peres respondi: « Non serons. Car il sont ardant de combatre & ont autant chier a morir que a vivre. »

Li nostre retournerent a Acre. Asses tost s'en retournerent en leur 1218 terres li rois de Cypre & li rois hermins si morut a Triple. Li Sarrasins se tindrent tout quoi ès montaignes. Li rois de Cypre s'acordoit bien de aler asseoir Alizandre ou Damiete. Car par l'une porroit l'en ravoir le roiaume de Ierusalem. Il manderent tous les barons, Templiers, Hospitaliers, & leur conta la soie entention. Tout surent d'acort d'aler asseoir Damiete. Il orent boin navie; es nés entrerent & vindrent la. Si prinstrent une tour qui estoit au dehors de la ville, la ou l'uns des bous de la chaine estoit qui sermoit le port, & l'autres bous sermoit en la ville. La chaine rompirent si que lor navies venoit en lor ost & issoit a leur volenté.

Il garnirent bien la tour. Li pa[pe]s le sot; si manda par toute crestienté 1219 que tout li croisié meussent. Il envoia ij. cardonnax en l'ost de Damiete; li uns morut qui estoit englès & li autres, apelés Pelages, vesqui, dont su grans damages. Li soudans comme dervés de ceste chose sist abatre les murs de Ierusalem & les chastiaux d'entour, excepté le Crac; car il pensa que li crestien y deussent retourner por lor pelerinages faire. Mes non firent, ançois prinsent terre & se logerent. Li soudans vint o ses os en Damiete par l'autre part du slun. Tout Egypte douna a son sil & ne demoura gaires qu'il mourut.

Son fil maintint l'oft. Il fift le flun paler de l'une rive a l'autre pour ce que li nostre n'i entrassent. Une galie qui estoit a Gautier le Cham- f. 1692. bellenc au roy de France froissa ces lices & entra ens & toutes les autres après, fors une as Templiers qui traversa & su perie fors les gens qui furent sauvé.

Li foudans vaut mettre j. grant home Sarrasin en garnison dedens Damiete, ilui vaut demourer. Car dist Salehadins laissa ensi j. mien oncle a Acre, il le laissa prendre as crestiens. Pour cel debat chiex sires se parti par nuit & toutes ses gens. Cil de la vile cuiderent que ce fuissent crestien qui s'enfuissent. Li nostre le sentirent bien qui estoient en leur gait, si se mistrent en l'autre rive. Li soudans le sot, si s'en parti & laissa les herberges. Li nostre si ferirent & y demourerent, car il y troverent grans garnisons.

Apres fistrent ij. pons por aler de l'une ost a l'autre. Rien furent ensi an & demi que riens n'i fisent. Li Turc qui parti s'estoient, estoient logié a ij. milles pres. Si herdioient souvent as lices de nostre ost. Li soudans manda secours a li Corradin, son frere, en Ierusalem, & au caliphe, qui est entre Sarrasins leur papes, & qu'il sessit precier si comme faisoit li papes de Rome as crestiens. Li Corradins assambla grans gens; si sist j. embuschement pres de Chastel-Pelerin. Cil du chastel issirent & aperchurent les embuschiés; combatre les convint, mes il ne porent soussires.

les Turs, si s'ensuirent a Acre. Li Corradins ala asseoir le chastel. Cil 1219 dedens manderent secours a Acre. Cil d'Acre leur envoierent galies & leur manderent qu'il entrassent ens & s'en venissent a Acre.

A l'iffir se combatirent as Sarrasins & furent li nostre desconsit & prins. Ce su j. iour s. Iehan Decollasse & a celui iour ot j. an que li Aug. 29 nostre furent aussi desconsit devant Acre. Cil qui estoient dedens Damiete mouroient a derroi; si manderent au soudan qu'il les secourust ou il renderoient la ville, car il mouroient par monciaux. Li legaus faisoit une nuit a son tour le gait, si su perceus qu'il parloit as Turs qui issoient par nuit. L'endemain on affailli: il n'i ot point de dessense; si monta on sour les murs & ouvri on les portes; si entra chascun ens, mes n'i trouverent que gens mors.

Il fisent tout geter ou flun, si s'en ala tout à la mer. Ensi su Damiete prinse. Aucun Turc se ferirent en une tour qui surent prins. Ce su l'an M. CC. & XIX. Chascuns des barons ot sa part de la ville & des biens. Et ne demoura gaires qu'il y ot grant contens entre le roy Iehan & le cardonnal. Dont il avint que li cardonnaux escomnia tous ceux qui demourroient en la partie au roy Iehan, ne loueroient maisons.

Li rois en fu mout dolans. L'en li aporta nouveles que li rois d'Ermenie, cui fille il avoit, estoit mors. Il y ala, car escheu li estoit de par sa fame, la quele il tua, si que l'en dist d'uns esperons pour ce que elle voloit empoisonner sa fille, si que l'en disoit. Li rois ne retourna a Damiete, mes a Acre là ou il demoura pres de demi an. Et li cardounaux demoura sires de l'ost. Et escommenioit chascun iour tous cheux qui riens emportoient de l'ost & qui s'en iroient; & par tous les pors sist iurer s. 169 à as maronniers qu'il ne passeroient nulz pelerins, pour ce qu'il laissasseroient leur avoir en l'ost.

Li Sarrasin sorent que li crestien n'orent nules galies; si en armerent xxx. pour prendre les crestiens qui verroient a Damiete. Il alerent en Cypre & y trouverent plenté de nés chargies de pelerins. Les nés arsent & les gens tuerent & aussi es autres pors fistrent; bien y ot de personnes mors xj. m. par le cardonnal. Lors fist armer atant galies qui poi sistrent. Il y avoit ij. clers en Damiete qui alerent par conduit au soudant & li disent qu'il venoient a lui pour lui sauver s'arme s'il les voloit bien croire.

Li soudans lor dist qu'il avoit de boins clers de sa loy que il manderoit. Mandés furent; si distrent au soudant: « Sire, tu es expiex de la loi, si la dois garder. Nous te commandons de par Mahomet que tu a ces ij. faces les testes cauper. Car ensi l'ensaigne la lois ». Il respondi que non feroit, mes dist as clers: « Ou cas que vous estes venus pour m'ame sauver, se volés demourer o moi, ie vous donrré grans possessions ». Cil disent que non, ne il ne vaudrent prendre nus presens que on lor vout saire. Lors les sist raconduire en l'ost des crestiens.

Li Sarrasins manderent as crestiens que s'il lor voloient rendre Da-1220 miete, il lor rendroient le roiaume de Ierusalem, fors le Crac, & tous

les crestiens prisons renderoient. Li crestien ne le vaudrent faire, car par Damiete pensoient à avoir toute Egypte, & puis Ierusalem. Quant li rois de France oy dire qu'il pooient avoir j. roiaume pour une cité pour fols les tint. Li papes manda Fedric qu'il venist a Rome & il le couroneroit, puis vroit outre mer. Il v vint & fut couronés.

Lors li haut homme de Puille, de Calabre & de Sezille qui estoient si contraire li vindrent a merci. Nostre crestien sorent que Fedric estoit couronnés & qu'il faisoit grant appareil pour passer. Pour ce s'apenserent d'aler affeoir le Cahaire. Ciex consaux fu pour eux noier. Nostre gent prindrent terre entre ij. escluses de ij. fluns si grans qu'il portent navie. Li cardounaux manda le roy Iehan qu'il venist a Damiete. Li rois li

remanda qu'il n'iroit point, mais garderoit sa terre.

De rechief li Sarrasins manderent as crestiens rendre & refremer Ierusalem & tous les chastiaux d'entour & douner trieuves xxx. ans, excepté le Crac. A ce s'acordoient Templier, Hospitalier & tous li poeuples, mes li cardounaux, non. Il fist mouvoir les os, & remanda au roi Iehan que pour Dieu il venist en l'ost & il li renderoit tous ses cous qu'il avoit eu devant Damiete, qui bien montoient c.m. besans. Li rois disoit bien qu'il faisoient fole emprinse; mais toutes voies s'il n'i aloit & aucuns meschiés y avenoit, il emporroit estre blasmés & por ce y ala. Il avoient vivres de Damiete chascun iour.

En celui point estoient arrivées a Damiete c. galies que Fedric y avoit envoiés. Quant li soudans vit ce, il fist cauper les escluses, si que li yaue des fluns chay en l'oft des crestiens. Pluiseurs en y ot de noiés & leur vivres perdus. Ne il ne se pooient mouvoir ne par terre ne par yaue. Li rois Iehans, quant il vit ce, manda au soudan qu'il se combateroit volentiers. Li soudans li remanda qu'il ne se combateroit mie, car tout estoient s. 170 s mort s'il voloit. Il manda le roi qu'il venist parler a lui s'il voloit. Li rois y ala par le congié au cardonnal & y mena avoec lui maistre Iaque l'evesque d'Acre, qui conta au cardonal & as barons l'offre au soudan.

Cil & tout d'acort manderent au roi qu'il feist tel acort comme il porroit & que dou tout en tout il le terroient, mes que li yaue fust ostée. Et sour ce li rois acorda qu'il renderoient Damiete & tous les prisons Sarrasins. Et li crettien prison tout rendu. Ces convenences furent bien tenues & trieues viij. ans.

80. Epitome bellorum sacrorum (- 1374).

[Canifius, Antiquæ lectiones, ed. Basnage, IV, in-f.]

Anno milleno ducenteno decimo septimo, rex Ungarie p. 438 venit cum duce Arestie & magna multitudine populorum cruce fignatorum Alemannie & Hungarie ad Terram Sanctam.

Anno Domini milleno ducenteno decimo nono, christia- 1219 nus exercitus cepit Damiatam quinta die novembris: se- Nov. 5 quenti anno eandem civitatem perdiderunt, & multi de christianis suerunt capti, pro quorum redemptione restituta erat civitas Saracenis, tunc temporis beato Francisco in ea 1221 existente.

Eodem anno quando capta erat Damiata per christianos, Coradinus filius foldani destruxit muros & turres, & extitit causa malevole vindicte civitatis sancte; Templum autem & ecclesiam Dominici sepulchri, & castrum David non tetigit, confilio super hoc accepto.

90. Chronicon Britannicum (- 1437).

[D. Lobineau, Histoire de Bretagne, Preuves.]

P. 358 1218. Obiit Herveus de Leonia, filius Margilie, de trans- 1218 marinis partibus redeundo.

91. SEBASTIEN MAMEROT,

Les paffaiges d'Oultremer (- 1454), c. LXIX.

[Paris, 1518, in-f., f. excij b-exciij a.]

[Sequitur Ernoul, ed. Mas Latrie, pp. 409-447, & infra, f. VII.]

92. NICOLE LE HUEN (- 1487),

Voyages, guerres, croisées & expéditions faites en la Terre Sainte.

[Paris, 1517, in-f.]

[Brevissime excerpit Ernoul, ed. Mas Latrie, pp. 409-447, & infra, f. VII.]

En ce temps estoit le pais d'Oultremer moult despourueu de crestiens, s. 123 b parquoy le roy de Iherusalem nouuellement institue enuoya requerir au pape de Romme quil luy pleuft luy donner & enuoier secours. Et quant le pape eust ces nouvelles, il fist a toute diligence prescher la croisee par tous les pais & fist sommer les princes de donner secours à la crestiente. Parquoy lors se croiserent les roys d'Armenie & de Cipre & plusieurs 1217 autres. Lesquelz se affemblerent & se mirent en chemin & en peu de temps furent deuant la ville d'Acre, auquel lieu estoit le roy Iehan qui les receut benignement & leur fist grand honneur. Et dela quant ilz furent 1218 rafreschis allerent ensemble affieger la ville de Damyete: & quant le souldan sceut que nos gens estoient deuant Damyete, il sit abatre & raser les murs de la saincte cite de Iherusalem. Mais pourtant les crestiens ne habandonnerent pas ledict siege quilz tenoient deuant Damyete, parquoy le souldan partit secretement de Iherusalem: & vint a Damyete: & entra dedans, mais il ny eust pas este longuement quil mourut. Se luy succeda ung sien filz nomme Linquemier: auquel appartient ladicte terre de Damyete, lequel entretint la guerre contre les crestiens: & manda a son 1219 frere Coradin quil luy pleust de le venir secourir, lequel les nouvelles oyez combien quil eust mis le siege deuant Acre, leua ledict siege & vint secourir son frere Linquemier. Et en y allant il print le chasteau pelerin & le destruisit du tout & fist abatre, puis se vint ioindre a sondict frere. Et lors les roys de Iherusalem, d'Armenie & de Chippre, ensemble lesleu de Beauuaiz & Gaultier, le chambellan auec leurs gens se delibererent de les aller affaillir. Mais quant se vint a laffault, noz gens qui nestoient pas tous ensemble eurent lors du pire & furent prins prisonniers lesleu de Beauuaiz, Gaultier & plusieurs autres. Tandiz que noz gens tenoient siege deuant Damyete toute larmée du turc sen despartist si secretement que ceulx de lost des crestiens nen sceurent riens. & tellement que ung jour le cardinal Pelagius qui y auoit este enuoie de par le pape pour donner secours a la crestiente, ainsi quil veilloit a ung soir voyant qu'il ny auoit aucun bruit en la ville, fist monter de ses gens sur les murailles: puis a force deschelles entrerent dedans a grans selocte, & gaignerent ladicte ville en laquelle ilz ne trouuerent que boiteux, boffus, contreffaictz, malades & mors, dont noz gens furent bien esbays. Et a force de gens prindrent lesdictz mors, malades & percluz & les gecterent dedans le Nil. L'an de grace miliij. [sc] cens & xix. au moys de septembre. 1219. Sept. 29

93. PIERRE D'ESREY,

Fairs & gestes du preux Godefroi de Bouillon (vers 1500).

[Paris, Iehan Bouffon, s. d., v. 1500, in-4.]

Chap. cxxx.

f.T.T. Comme le Roy Emery se vengea sur les sarrazins pour un chasteau qu'ilz ausient prins & usurpé sur les chrestiens durant les tresues qui estoient fermées entre eux.

Saladin eut un admiral de Turquie, lequel enuoya par mer deux galees bien garnies de turcz. Lesquelz prindrent un chasteau appartenant aux chrestiens durant les tresues: mais si tost comme le roy Emery le sceut, il manda au souldan de Damas qui luy sist reparer ceste iniure qui luy estoit faicte & retablir le dommage quil auoit eu de ladmiral en brisant les tresues. Si en sist le souldan son deuoir, mais ladmiral ny voulut entendre. Parquoy le souldan sexcusa enuers le roy Emery, mais il luy respondit quil luy feroit bien amender quand luy seroit possible. Si aduint un jour apres que cest admiral sist charger du bled en certain nombre la, p. 355 de nauires pour auitailler ses chasteaulx & forteresses. Et en ces nauires

auoit bien neuf mil muyz de bled que enuiron deux cens sarrazins conduisoient. Et quand le roy Emery le sceut, il sist incontinent preparer ses gens lesquelz a son commandement allerent [prendre] les nauires chargees de bled & les turcs qui les conduisoient, & menerent tout dedans Acre.

14, p. 356 Et tantost les sarrazins manderent ces nouvelles au souldan de Damas.

Mais il leur manda que eulx mesmes auoient premierement brise les trefues sur le roy Emery. Et que pour ceste cause gardast chascun ce quil auoit a garder; car pour le present nen feroit autre chose. Et en ce temps arriverent vers le roy Emery aucuns des cheualiers que le roy auoit envoyex au recours de la saincte terre auec Baudouin empereur & conte de Flandres. Si receut le roy iceulx chevaliers moult honnorablement. Et entre les autres y estoit le seigneur de Nesle, si sesseut le roy Emery & vint auec eulx pour rencontrer & combatre un des fils du souldan nomme Corradin, lequel estoit moult grand ennemy de noz

18

gens. Si se trouuerent affez pres lun de lautre, mais il ny eut nulz coups Ernoul, 35 donnez fors seulement deux chevaliers chrestiens qui coururent contre deux turcz, lesquels deux turcz furent occis, & estoit lun des chevaliers Id., 359 Dorleans & nomme Guillaume Pinel. Et lautre sut ne de Calabre & estoit appelle Guillaume de Mandellien. Puis le roy Emery retourna en la ville Dacre & Corradin en son pays.

Affez tost apres enuoya le roy Emery plusieurs galees garnies de chrestiens en Alexandrie & a Damyette qui moult dommagerent les turcz, Id., 360 & incontinent [retournerent] grand nombre des gens du roy Emery chascun en leur terre, dont quand iceluy roy se vit ainsi desgarny & mal pourueu de gens, il trouua maniere de reconfermer les trefues auec les turcz pour un temps. Et en ce temps eut Frederic discord contre lem- Id., 398 pereur de Romme & lempereur contre le pape, parquoy il lexcommunia, & un certain temps apres toutes ces choses, mourut & trespassa le roy Id., 407 Emery, si escheut le royaulme de Hierusalem a une sienne fille, mais pource quelle estoit trop ieune, fut esleu baillif de la saincte terre un sien oncle que lon nommoit Iehan Dybelin, lequel estoit filz de Baligant Dybelin. Et puis quand la ieune dame fille du roy Emery fut paruenue Id., 408 en aage competant de discretion, elle fut mariee a un nomme Iehan, conte de Braine, lequel les barons doutre mer envoyerent querir. Et alors Id., 409 commencerent les turcz de mener forte guerre aux chrestiens & les inces- f.T.T.j samment affaillir.

De ce temps estoit le pays doutre mer moult despourueu de chrestiens, & si auoient ia les turcz commencee la guerre, parquoy le roy Iehan nouuellement institue enuoya requerir au pape de Romme & a tout le Ernoul, 416 sainct siege apostolicque que pour lhonneur de Dieu il leur pleust de trouuer moyen que ceux qui estoient en la saincte terre fussent secourus de bref, car il y auoit si peu de chrestiens pour la recouurer & dessendre que merueilles. Et quand le pape eut ces nouuelles, il fist a toute diligence prescher la croisee de peine & de coulpe par tous les pays chrestiens, & est affauoir que pour la recouurance dicelle saincte terre fut la croisee preschee par cinq fois, & ceste chose fut manifestement demonstree en lair, car cinq croix de diverses couleurs resplendirent clerement en lair, qui fut une tresvertueuse demonstrance pour susciter les courages de tous les nobles princes chrestiens a bien faire. Et ainsi se croiserent en Id., 411 bonne & salutaire confidence le roy de Hongrie, le roy Darmenye & le roy de Chipre, lesquelz un peu de temps apres parvindrent & arriuerent en la ville Dacre, aufquelz le roy Iehan fist moult grand honneur, si quil y eut quatre roys ensemble. Et incontinent apres mourut la femme du roy Iehan, mais il demoura delle une fille qui fut mariee au roy Darmenye, qui estoit en Acre, puis tindrent iceulx roys un conseil ensemble, auquel ilz conclurent quils yroient courir sur les turcz. Et premierement allerent auec leurs gens affieger un fort chafteau quon appelloit Montabour, a huyt lieues de distance Dacre, mais toutesfois ne fut il pas prins, car le fouldan qui sceut la venue diceulx roys il vint a si

grande multitude de turcz que cestoit merueilles; mais toutessois ne sut il oncques si hardy d'approcher noz gens de pres. Et quand iceulx nobles roys virent que le souldan ne se voulut approcher pour combatre, ilz Ersoul, 412 retournerent en Acre auec leurs gens. Et un peu apres print honnestement conge de ceste noble compagnie le roy de Hongrie & retourna en 1218 14, 414 son pays, & les autres deux roys de Chipre & Darmenye demourerent en Acre auec le roy Iehan & tous les iours y arriuoit tant de chrestiens de tous pays, que a peine en pouoit loger la moytie dedans la ville. Et par 14, 416 mer alla afsieger Damyette, & la sut un an a tenir le siege quil ne print quune tour. Laquelle seoit deuers le sseuue du Nil; & a ceste tour auoit une chaine atachee iusques a lautre partie du sseue pour garder que nulz vaisseaulx ny peussent sans conge, ainsi estoient noz gens f. T. Tij les maistres & seigneurs du sseue.

Chap. cxxx1.

Comme le pape de Romme enuoya deux cardinaulx pour ayder & secourir au roy Iehan deuant la ville de Damyette.

Ernoul, 417 Quand le pape de romme sceut que les chrestiens auoient affiege la ville de Damyette, il enuoya deux de ses cardinaulx: lun estoit Dangleterre, lequel mourut en ce voyage, & lautre estoit de Portugal, lequel estoit nomme Pelagius. Et quand le fouldan sceut que noz gens estoient deuant Damyette, il fist abatre & raser les murs de la cite de Hierusalem, mais pourtant ny allerent pas les chrestiens pour laisser & habandonner le fiege quilz tenoient deuant la ville de Damyette. Dont quand le fouldan eut apperceu laffaire de noz gens, il vint secrettement & trouua maniere dentrer dedans la ville de Damyette, mais il ny eut pas este gueres longuement quil mourut. Si le succeda un fien filz nomme Liquemier, auquel escheut & appartint toute la terre de Damvette. Et ainsi entretint il la guerre contre les nobles & devotz chrestiens, au lieu du souldan son pere. Et quand noz gens sceurent ceste nouvelle de la mort du souldan, ilz commencerent a affaillir afprement la ville. Et quand le ieune souldan Liquemier se vit ainsi assailly, il manda a son frere Cor- 1219 14, 422 radin quil luy pleust de le venir secourir. Or auoit lors Coradin mis le fiege deuant Acre contre les chrestiens qui estoient dedans demourez, 14, 423 lesquelz se deffendirent & resisterent vaillamment contre le pouoir de leurs ennemys: mais quand Corradin eut receu les nouuelles de son frere, il leux son siege de deuant Acre pour aller secourir son frere deuant Damyette, & en y allant print le chasteau Pelerin, lequel il fist detruire & abbatre, & puis arriva vers son frere Licquemier, lors yffirent les turcz hors de Damyette en grand nombre, & incontinent les allerent affaillir les roys de Hierusalem, Darmenye & de Chipre, ensemble 14, 424 l'esleu de Beauuais, & Gaultier le chambellain auec leurs gens : mais quand vint a donner laffault, noz genz qui nestoient pas tous ensemble

Gaultier chambellain, & aussi plusieurs autres: mais aduint apres ainsi Id., 426 que noz gens estoient en lost de Damyette, le cardinal Pelagius estoit tousiours a faire le guet. Si sapperceut une nuyt quil ny auoit aucun bruyt ne tumulte dedans la ville, pourquoy il sist approcher ses gens & les sist monter iusques sur les murs. Et quand ils ouyrent quil ny auoit aucun bruyt dedans la ville, si enuoyerent aux eschelles pour monter un grand nombre ensemble, & puis entrerent dedans la ville, & la ne trouuerent sinon mors, malades, perclus & impotens de leurs membres. Et quand noz gens trouuerent les turcz ainsi destituez, ilz les prindrent a force de gens & les iecterent dedans le fleuue du Nil, & ainsi sut prinse Sept Damyette, lan de grace mil deux cens & xix au moys de Septembre. Id., 427

Il ne tarda pas longuement apres que la ville de Damyette fut prinse par le cardinal Pelagius, que nouuelles vindrent au roy Iehan de Hierusalem, que le roy Darmenye, lequel retourna en Acre estoit alle de vie a trespas, parquoy il decetta en soy daller querre le royaulme, qui luy estoit escheu de par sa fille. Si se partit de Damyette, & retourna en la ville Dacre, & la trouua sa femme qui auoit voulu emprisonner sa fille, qui estoit de sa premiere femme, parquoy il battit tant sa femme quelle en mourut, puis demoura le roy en Acre, & le cardinal a Damyette. Id., 435 Or estoit lors fort courouce le souldan de ce que les chrestiens auoient prinse Damyette, ainsi que dit est. Si manda le souldan au cardinal Pelagius & a ceulx qui estoient dedans la ville, que si luy vouloient rendre la ville de Damyette quil leur rendroit Hierusalem auec toutes les villes, chasteaulx, & sorteresses du royaulme, & si leur rendroit tous les chrestiens quil detenoit captifz en ses prisons: mais le cardinal Pelagius & tous ceulx qui estoient dedans Damyette ne se voulurent oncques accorder a sa petition: car ilz disoient & vray est que Damyette estoit f. T.T.iij la clef & le chef principal du pais Degipte, parquoy au moyen dicelle ville pouoit estre prins tout le pays Degipte & puis apres Hierusalem, & puis sil scauoit en outre que plusieurs princes estoient croisez pour venir au pays doutre mer au secours des chrestiens, parquoy il envoya unes lettres au pape en luy suppliant quil luy pleust de admonnester ceulx qui par deuotion auoient voluntairement prins le victorieux signe de la croix pour venir en la terre saincte, affin quilz peussent estre secourus pour eulx deffendre & garder le pays.

Apres les choses dessudictes, le cardinal Pelagius qui estoit magna-Ernoul, 44 nime & de hault vouloir auecq ceulx qui auec luy estoient en la cite de Damyette ordonnerent leurs batailles pour aller affieger Babilonne, & laisserent bonne garnison a Damyette, puis se partit le cardinal auec ses complices, & adresserent leur chemin vers le sleuue du Nil dessus lequel sleuue auoient mis & ordonnez une grande quantite de vaisseaulx & grandes nauires, ou ilz menoient auec [eulx] plusieurs viures, & tout ce que il leur estoit de besoing & de necessité par sait de guerre. Or est assaure que le sleuue du Nil a plusieurs bras & grands descharges qui se partent

en plusieurs parties, & est leave de telle nature quelle croist merueil- 1221 leusement en la my Aoust, & lors ceulx du pays coupent & rompent aucunes escluses qui sont sur le riuage du fleuue pour respandre leaue par le pays, & puis un peu apres elle se retire, & adonc les laboureurs du pais labourent & sement leurs bledz : car il ne pleut gueres autrement

Et quand le souldan sceut la venue du cardinal & des chrestiens des-

Ernoul, 441 susditz, il assembla ses gens en armes, & leur vint au deuant sur le sleuue

du Nil pourquoy le cardinal manda au roy Iehan de Hierusalem que son plaisir fust de luy venir ayder: car il auoit besoing de secours. Quand le roy sceut ces nouvelles & que les dessus nommez alloient ainsi par la 14, 443 terre Degipte, il cogneut bien que le cardinal estoit mal conseille: car il scauoit bien la nature du fleuue: mais toutesfois luy alla il au secours. Ainsi comme les turcz alloient selon le fleuue, ilz prindrent les nauires dessuscites ou estoient les viures de noz gens, parquoy ilz estoient en si grand mesches quilz furent huyt iours sans auoir viures. Et quand les sarrazins virent quilz se trouuerent en un lieu ferme & affeure pour la creue des eaues du fleuue du Nil, & que noz gens estoient en lieu dangereux, ilz rompirent les escluses diceluy fleuve en telle maniere que 1d., 444 les chrestiens se trouverent incontinent en leave iusques a la teste, & y en eut plusieurs noyez. Or estoit lors arriue le roy Iehan au secours

du cardinal Pelagius, parquoy il estoit comme luy en ce grand peril & danger, dont luy voyant ainsi surprins manda au souldan par ses messagers sil vouloit combatre, & le souldan respondit que non: mais toutes-14, 445 foys manda il au roy Iehan quil vint parler a luy, & le roy y alla &

mena auec luy leuesque de la cite Dacre. Et quand le cardinal Pelagius sceut que le souldan auoit mande le roy Iehan, il luy enuoya prier par ses messagers, quil luy pleust de faire sa paix auec le souldan, lequel 14, 446 quand il vit le roy Iehan, le fist affeoir aupres de luy & luy dist: Sire roy

vous voyez que voz gens sont morz sil me plaist: mais toutessois pour lhonneur de vous, ie feray une partie de vostre volunte. Et adonc pria le roy audict souldan de faire la paix laquelle fut traictee par telle composition que la ville de Damyette seroit rendue au souldan, auec les prisonniers sarrazins qui y estoyent captifs & le souldan estoit pareillement tenu de rendre tous les prisonniers chrestiens quil avoit & tenoit en sa subjection, & si leur deuoit rendre la vraye croix, dequoy il ne leur tint pas loyalle promesse, car il les deceut & leur donna une autre croix feincte. Et apres ce tous les chrestiens retournerent en Acre, & le souldan

ld, 447 alla a Damyette.

94. Rudimentum novitiorum (- 1473).

[Lubecæ, 1475, in-f.]

[Primo sequitur Vincentium Bellovacensem, tum pergit auctor 1]

1229 Item hoc anno divina gratia cooperante, Damiata, que est s. 387 a in portu Nili in Egipto, capitur a christianis sine omni bello, 1221 que tamen triplici muro suit cincta. Sed heu proximo anno reddita est paganis propter turpem custodiam christianorum.

Mer des histoires.

[Lyon, Jean du Pré, 1491, t. II.]

1219 L'an IX e par laide de Dieu la grande cite Damiette envi- s. 159 a ronnee de troys murs situee sur le port du Nil en Egypte sut prise 1221 par les christiens sans occision, mais lannee en suiuant sut miserablement par iceulx mescreans reprise pour la mauvaise garde & soing que y prenoyent les christiens.

IV

TESTIMONIA

E CHRONICIS IN GERMANIA SCRIPTIS

EXCERPTA

IV

TESTIMONIA

E CHRONICIS IN GERMANIA SCRIPTIS

EXCERPTA

95. Chronica regia Coloniensis (Annal. Colon. max.)
continuatio secunda (-1220).

[Ed. Georg. Waitz, Hanov., 1880, in-8.]

P. 191 Innocentius papa interpellatus a rege & patriarcha Iero- 1214
P. 192 folimitano, crucem Christi per universam terram predicari
& populum ad expeditionem Sancti Sepulchri hortari iubet.
Cui primo pauci, postea vero innumerabiles obaudientes,
fignati sunt.

Est in partibus occiduis super suvium Mosa villa nomine Kuche, penes se eiusdem nominis habens castrum, ubi cum circa nativitatem sancte Marie ex antiqua consuetudine totius sept. 8 populi frequentia rerumque venalium habundantia more vulgari nundine sollempniter celebrarentur, contigit, quendam magsistrum Xantensem Ioha[nnem nomin]e legatione crucis sunctum [adventa]sse. Quo inter predicandum ad sumendas cruces intentius populum adhortante nulloque pene verbis salutaribus aurem accommodante, tactus dolore cordis intrinsecus, ne heus! in vacuum cucurrisset, totum se mente ac spiritu ad Deum extendens, ex intimis precordiis divinam

19

146 Testimonia in Germania scripta.

1214 inplorabat misericordiam, cum ecce signum sancte crucis p. 193 omnibus ad audiendum verbum Dei circumstantibus cum immenso claritatis fulgore in celo apparuit, ipseque magister Iohannes strepitu tumultuantis populi excitus, quos in predicando semper clausos tenebat oculos aperiens, crucem sicut ceteri & ipse similiter vidit, mira res & ad confirmandam populi fidem magis magisque ipsa rei novitas ammiranda. Nam hij, qui rebus temporalibus infistebant, vociferantes & furfum aspicientes mirabantur, agnita vero rei veritate, in celum intuentes cum nishil visde re [po] ssent, obstupefacti, relictis [cunct]is, quibus implicabant[ur nego]ciis, eis, qui verbo Dei adherebant sese devote coniunxerunt; acsi corde conpuncti cum ceteris & ipsi crucem viderunt; unde eo die plus quam mille quingenti crucem sumpserunt. Item in terra Friscenorum apud civitatem quandam Holovero, maioris ecclesie in Colonia scolastico, tempore quodam verbum crucis predicante, simili modo crux in celo miri fulgoris apparuit; quo viso ipsa die innumerabiles signati sunt.

Ipso anno Saphatinus cum filiis fratris sui Salatini reconciliatus, exercitu pariter congregato, Ierofolimam adeunt, repente super inprovisos & nichil mali suspicantes christianos irruunt, pacem, quam adhuc duobus annis servandam sub facramento iuramenti confirmaverant, rumpunt, sternunt, capiunt, occidunt, villas, vicos, urbes, castra, castella capiunt, diripiunt, destruunt, omnique crudelitate perpetrata, reliqua circumquaque posita effera mente aggressi sunt. Hoc mirabili casu christiani nimis humiliati, calamitates, contritiones, cedes occisorum, desolationem Terre Sancte statim cum festinatione domino pape Romam denuntiare curaverunt & nifi fibi celerius succurreretur, ipsum modicum terre, quod adhuc utcumque tenere videbantur, in brevi se amissuros verissime testabantur. Quo tristi nuntio papa universoque concilio nimium mente consternato, quid super hac tam repentina clade ad presens opus effet, diu ac satis subtiliter ab omnibus deliberatum est. Quoniam igitur expeditio generalis, que universalis concilij edicto in futurum annum inter diversas causas protracta fuerat, laxari sas non erat, omnibus se expedire valentibus & in continenti in nomine Domini ire volentibus cum benedictione apostolica indulgentia eundi a domino papa indulgetur

195 In martio & in maio innumera multitudo fignatorum, alij 1217 .

per terras, alij navigio, versus Ierosolimam iter agressi sunt.

In nativitate sancte Marie quidam signatorum cum centum sept. 8
quinquaginta navibus in terram regis Porthegalensis applicantes ad civitatem quondam munitissimam Alkhar devenerunt, que christianis multo tempore nimium insesta, paganis maxime presidio suit. Quam sossati machinis aliisque innumerabilibus armorum instrumentis circumvallantes ac nimio conatu per dies plurimos impugnantes, tandem auxilio & consilio episcopi Ulixibonensis & eorum militum, qui dicuntur de Gladio, in sesto apostolorum Symonis & Iude eam Octob. 28 ceperunt. Multi ibi ex christianis set multo plura milia ex paganis ceciderunt.

Eodem anno christiani, qui Acris morabantur, consilio templariorum & eorum, qui erant de domo Sancti Iohannis Baptiste, cum multitudine navium versus civitatem firmissimam Damiatam, ubi Nilus mari influit, super litus maris sitam, applicantes, turrim quondam ex adverso positum 1218 magnis sumptibus ingentique labore ac periculo multorum inpugnantes, tandem vicerunt &, ne ultra christiani impedimento foret, captam solo tenus deiecerunt; sicque post tempus aliquot Nilum sluvium transeuntes, in manu valida & exercitu copioso ipsam civitatem Damiatam obsidentes mu-

nitionibus circumdederunt.

p. 196 Civitas Damiata iam biennio a christianis obsessa fame & 1219 siti omnique genere bellorum intolerabiliter excruciata circa Nov. 1 festum Omnium Sanctorum capta est.

96. Chronica regia Coloniensis continuatio tertia (- 1219).

[Ed. G. Waitz, Hanov., 1880, in-8.]

P. 238 Andreas, rex Ungarie, Lupoldus, dux Austrie, cum epis- 1217 copis & comitibus & copiosa multitudine signatorum mare transeunt.

[Recensio prior, ut widetur, codicis Vatic. R. Chr. 521.]

Andreas, rex Ungarie, Lupoldus, dux Austrie, Bavinbergensis episcopus cum fratre suo duce Meranie & copiosa

Digitized by Google

Mii. multitudine signatorum mare transcunt. În maio etiam mense 1217 naves onufte omni apparatu victualium & armorum de diversis partibus adventantes, equoreum iter ingresse & in portu Anglie, cui nomen Dormunde, 350 coadunate, oppanfis velis & 7 die navigacionis sue prosperante Deo in portum civitatis Pharan applicuerunt. Ibi navibus egreffi ad Sanctum Iacobum p. 230 ad oratum pergunt. Egressi inde ad Ulixibonam civitatem Yspannie pervenerunt. Ubi dum per aliquod tempus commorantes se recrearent, instrumenta & utensilia navium renararent, episcopus prefate civitatis cum episcopo Egrenfi eos aggressus, magnis precibus ad obsidionem civitatis Alkaz nomine invitabant. Erat autem ipsa civitas in confinio eorum supra mare sita, turribus & propugnaculis fortiffima, in qua predones scilicet Sarraceni commorantes, inauditis calamitatibus & miseriis terra marique christianos opprimebant. Sed dum plures non aquiescerent, sed ceptum iter peragere se affirmarent, Wilhelmus comes Hollandie, Georgius comes de Withe cum 180 navibus ibi remanserunt, reliquis rece-Iul. 21 dentibus. Civitas in festo sancte Praxedis virginis obsidetur. machina maxima de trabibus navium fabricatur, magnelle ante portas collocantur. Princeps civitatis nomine Albira, veritas excidium civitatis, nam sepius audaciam Item Wilhelmus comes Hollandie & Georgius comes de Wide cum aliis cruce signatis Teutonie ad Terram Sanctam navigio proficisci desiderantibus, super unum de nobilioribus terre fluviis, fluvium Mosam, congregati sunt apud Vlerdinge. Mal, 29 Quarto igitur kal. iunij predicti peregrini se & sua illi commendantes, cui est in vestimento & semore scriptum: Rex regnum & Dominus dominantium (1 Tim. VI, 15), oppansis velis leti mare conscendunt. Sicque in pulchro comitatu sulcantes lun, requora in kal. iunij applicant in Anglia apud Dertmundin. lun , l'ertio nonas huius mensis hinc recedentes perveniunt ad mare Brittannicum, ubi inter rupes in mari latentes confracta wit that is the Munheim. Inde applicant in Brittannia apud sanishum Matheum in finibus terrarum, quod vulgari nomine I imputhence du tiur. Hinc perveniunt ad portum Phare in p. 240 tegine Legionenti. Ibi naves in portu relinquentes, petunt huma glanati apattali lacobi in Conpostella. Item prefati lun 19 critico lignati in martyrio beatorum Petri & Pauli naves in-

trant, mare alcendunt, ubi orta tempestate sevissima separate

funt naves 6 nonas iulij, & comes Hollandie portum peciit Iul. 2 cum pluribus navibus in regno Portugalense, in cuius in- 1217 troitu tres naves confracte sunt; comes vero de Wide cum aliis navibus reliquum intravit portum in eodem regno. Inde recedentes 6 idus iulij proxima sequenti feria portum in- Iul. 10 trant Ulixibonensem; est enim Ulixibona civitas optima, Iul. 11 optime sita, in eo scilicet loco, ubi auriferus Tagus mari occeano copulatur. Hanc enim civitatem quondam conftruxit Ulixes, cum a Troia post eius destructionem recessit; prius enim ibidem invenerat Achillem inter filias Lycomedis in veste muliebri latentem. Nunc autem ibi veneratur corpus beati Vincentij levite & martiris. Cum itaque dicti crucefignati per aliquot dies in hoc loco morarentur, expectantes alias naves cum quibus condixerant, accesserunt ad eos Severius episcopus Ulixibonensis, episcopus Elborensis, Martinus commendator milicie de Palmela, Templarij, Hospitalarij cum aliis nobilibus Portugalie, suas eis continuas tribulationes & angustias ex nimia vicinia Sarracenorum querulose ac lamentabiliter exponebant, asserentes castrum quoddam esse in foribus ipsorum a Sarracenis inhabitatum, nomine Alchaz, a quo olim fratres, qui de Gladio appellantur, funt eiecti & captivati, addentes eciam, hoc castrum in pensione 100 christianorum suo regi de Marroch singulis annis sore obligatum. Sicque petierunt, ut intuitu christiane religionis ab incolis huius loci valida manu eos dignarentur liberare, cum hoc castrum esset clavis & antemurale tocius erroris Hyspanie. At dicti comites confilio cum discretis habito, attendentes viam maris ex inequalitate temporis eis esse preclusam, & presentiam inforum Terre Sancte minus fore utilem, maxime cum Romanorum rex & Romani cum multis principibus Alemannie hoc tempore non transeant, elegerunt potius in obsequio divino medio tempore insudare & inimicorum fidei fines invadere, quam apud locum aliquem quiescendo tamquam servi inutiles ocio vacare. Sicque ad obsidendum prefatum castrum conspiratum est. Ab hoc itaque facto plurimi discordabant, & maxime Fresones, qui proxima p. 241 sequenti feria post festum Iacobi ab Ulixibona cum 80 navi- Iul. 26 bus vel paulo plus recesserunt. Tertio igitur kal. augusti a Iul. 30 dictis comitibus obsessum est castrum, sed 3 nonas huius Aug. 3 mensis advenerunt in pulchro comitatu presati episcopi &

ratres milicie Sancti Iacobi, qui & de Gladio appellantur, cum aliis nobilibus de regno Portugalie. Statim post hec impletum est fossatum, & sactus est insultus, & instrumenta bellica sunt contra murum, & intersecti sunt tam christiani quam Sarraceni, isti lapidibus illi sagittis. Postea accesserunt fossores sub terra fodientes, ut murum deicerent; at Sarraceni e contrario fodientes nostros inpedierunt; tamen tam Aug. 24 illorum labore tam ex istorum circa sestum sancti Bartholomei cecidit una turris, nec tamen patuit aditus, interior enim sept. 9 pars parietis mansit. Proxima itaque sequenti seria post sestum nativitatis sancte Marie contra cristianos congregati sunt quatuor reges Sarracenorum in multitudine gravi, rex scilicet Sibilie, que alio nomine Hispalis dicitur, in qua quondam beatus Ysidorus erat archiepiscopus, & rex de Corduba unde Lucanus exstitit oriundus, sicut eius epistaphium testatur:

Corduba me genuit, rapuit Nero, prelia dixi, Que gessere pares, hinc socer, inde gener;

tercius rex de Iehen, quartus de Badalouz. Isti reges fixere Cf. Epist. tentoria prope christianos ad unam leucam, volentes chris-Lust (Royal tianos de prefato castro esfugare & captivatos secum abdu- ed Monh, cere. Sed omnipotens Deus, qui superbis resistit, humilibus dans gratiam, dignatus est suos confortare tribus miraculis Sept. 10 preostensis. Ipsa enim die ad vesperas apparuit triumphale in aëre vexillum fancte Crucis in fignum victorie. Post noctis medium venit in adiutorium christianorum Petrus magister milicie Templi, & in ipso conflictu visa est candidatorum turba celitus missa. Mane autem facto, in die videlicet Proti Sept. 11 & Iacincti, in maxima elatione dicti reges a parte orientali ad pugnam funt ordinati. At christiani, minores hiis numero, maiores autem merito, suas acies debito ordine struxerunt a parte occidentali. Unde refulsit sol in clipeos aureos, & resplenduerunt montes ab eis, & fortitudo gentium corde confusa est. Quid plura? Illi in viribus, isti in fide confidunt. At Martinus commendator Palmele, parvus corpore, corde leo, vexillum

.... dextra vibrans clipeumque sinistro

lateri adaptans, galeato vertice parumper demisso, cornipedem acuto calcare pungens, ruiture gentis medium prorupit in agmen; cui non minor ipso iungitur in pugna Petrus

Digitized by Google

p. 242

magister milicie Templi; quos audacter sequitur non segnis 1217 turba suorum.

> Hic equus opponitur equis, hic ensibus ensis, Hic clipeus clipeis, hic obruta casside cassis.

Quid plura? Qui est ante secula humiliavit eos, quorum prius sublimes erant palpebre & supercilia erecta (cf. Proverb., xxx, 13). Nam duo reges ibi ceciderunt, ille scilicet de Corduba & ille de Iehen, preterea plus quam 14 milia Sarracenorum, preter captivos, qui infiniti erant. Insuper eciam galee, quas per mare adduxerant, fugate funt. Reliquerunt eciam in campo omnia tentoria cum tota suppellectili sua. Circa sestum vero 11 milium virginum per sossores Octob. 21 cecidit altera turris. Tunc demum perterriti infelices castrum reddiderunt, & se & sua in manus christianorum dederunt, qui omnes venundati sunt. Invente sunt enim in hoc castro tam de viris quam de mulieribus quam parvulis persone circa duo milia & 50. Et redditum est castrum ex parte peregrinorum fratribus de Gladio. Post Omnium Sanctorum festum Nov. 1 universus exercitus crucesignatorum reversus est Ulixibonam, tota hyeme ibidem bonam ducens vitam.

Infra pp. 242-244, sequitur auctor noster Oliverium Scholasticum, pp. 1397-1398, [ed addit:]

Deinde ad montem Tabor pervenerunt, ubi Coradinus castrum fortissimum cum septuaginta septem turribus construxerat, & duo milia conductorum militum ad refistendum christianis locaverat.

Reges Ungarie & Cypri — Tripolim profecti funt, licet multa fupplicatio patriarche & aliorum regi Ungarie facta processerit. Anno Domini 1218, navalis exercitus, qui apud Ulixibo- 1218 nam hyemaverat, pridie kal. aprilis mare ascendit; contigit Mart. 31 autem, quod comes de Wede cum paucis navibus de nocte intraret portum quendam Sarracenorum in Kadie, ubi due naves in ficco manserunt, salvis tamen personis & rebus in eis existentibus. Nonis aprilis transierunt mare strictum, quod Apr. 5 dividit Europam ab Affrica & est latum tria fere miliaria. Quod cum transissent, occurrerunt eis due naves Sarracenorum, quarum spolia ablata sunt, naute intersecti, naves exuste. Pridie idus aprilis, scilicet in cena Domini, orta est Apr. 12 maxima tempestas, & naves separate sunt ab invicem, & quedam ex eis batellos suos vi tempestatis perdiderunt. Nocte Apr. 15

1218 vero pasche sevior erat tempestas & maximum passi sunt periculum. Unde quedam naves applicuerunt apud Barcinonam P. 245 in regno Aragonenfi, quedam apud Marfiliam, quedam tranfeuntes inter duas infulas, Sardenium scilicet & Corsicam, pervenerunt ad Ianuam sive Pisam sive Messanam. Messana nobilissima metropolis est in Sicilia; habundat enim frumento, oleo & vino. Et sic successive transfretabant, & pervenerunt usque Acon. Ibi placuit patriarche, regi, episcopis, ducibus, Hospitalariis, Templariis ceterisque crucesignatis navigio in Egyptum descendere, & inimicorum sancte crucis potentiam auxiliante Deo conterere.

[Infra p. 245-250 iterum sequitur Oliverium Scholasticum, pp. 1402-1414, sed hæc addit:

Sunt autem hec (Craccum & Mons Regalis) duo loca in Arabia fita - P. 249 & qui hec potenter tenuerit, Ierusalem cum voluerit graviter nimis cum P. 250 agris & vineis ledere poterit. In hoc tandem convenerunt fideles, ut primum civitas expugnaretur, licet opus causa liberationis Sancte Terre fuerit inchoatum. & omnium crucefignatorum talis fuit intentio.

Nov. 5 Igitur non. novembris capta est Damiata absque deditione sine desensione, sine violenta depredatione cum tumultu, ut soli Filio Dei ascribatur evidenter victoria. Itaque cum primo civitatem intraffent plus quam tria Epift. Hen milia mortuorum invenerunt in ea unore canum in plateis infenultos [Chron.de.] milia mortuorum invenerunt in ea more canum in plateis insepultos iacere. Reliqui omnes in ea debiles fuerunt. Quidam siguidem christiani circa medie noctis silentium consilio, ut credimus, quorumdam de civitate intromissi fuerunt, & legatus intromissis nuntiis turres & homines perfide gentis quam plurimos captavit. Alij multi ascendentes turres fortiores, aurore lucem in eis prestolabantur. Exortaque luce nonarum novembrium omnes se captivos Sarraceni Damiate dederunt & civitatem totaliter in potestatem christianorum, quamvis inviti, tradiderunt.

136.

97. Annales Claustroneoburgenses (- 1224).

[Pertz, Mon. Germ., SS., IX.]

CODEX SCOTORUM.

Codices B.

1217. Leupoldus dux Auftrie & Stirie & Andreas rex Ungarie versus lherosolymam egressi sunt.

1217. Rex Ungarie An- p. 622 dreas & Liupoldus dux Auftrie & Styrie cum aliis quam plurimis ad terram promiffionis tendunt. Idem dux Liupoldus transfretavit mare xvj diebus, Deo protegente, quod antea valde inauditum

1218. In principio anni ipfius Andreas rex Ungarie exercitum Christi relinquens discessit non minima manu collecta, & in fine anni ipfius vix cum magno labore contumeliose propriam terram ingreditur. Damiata civitas regalis in Egipto sita, auctore duce Liupoldo & inftigante ab exercitu christianorum circumdatur. Pagani multas civitates proprias timore perterriti vacuas dereliquerunt; insuper & castella plurima propria valde munita propria manu des-

1219. Civitas fancta Ieru1219 falem ab ipfis paganis magna
ex parte destruitur. Liupoldus
dux Austrie & Styrie gloriose
ad propriam terram terram
revertitur. Damiata civitas nocte
furtive ac miraculose a christianis
capitur, nullo tamen christianorum
pereunte.

vicus, episcopus Pataviensis Ulricus, cum aliis multis heu malo nostro ad Terram sanctam tendunt. Civitas illa regalis Damiata in Egipto a Sarracenis sine lesione christianorum captivatur, & multi

1219. Leupoldus II dux Auftrie & Stirie a Damiata & a terra lerosolimitana reversus est.

rif. princ. nt., Ampl. ,V, 1479.)

quam magna probitate christiani acceperunt & per duos annos possederunt, hoc anno amiserunt tali modo. Christiani exierunt a Damiata circa centum milia hominum & plus, ut caperent pontem

T

154 Testimonia in Germania scripta.

distantem ad 5 vel 4 rastas, transeuntem flumen minus, quod dividitur a maiori; quem pagani ne transirent christiani destruxerunt. Christiani vero quia non habebant copiam navium, inter duo flumina tentoria sua erexerunt, expectando naves domini imperatoris, & fecerunt magnam & profundam fossam circa se; nec aufi fuerunt pagani irruere super eos. In eodem vero tempore Nilus stagnavit ficut folet Egiptum irrigare quolibet anno, & sic inundatione aquarum Nilus transivit ripas & finitima loca replevit. Implevit etiam fossam illam quam christiani secerant circa se. Tunc pagani venientes sciderunt terram de minori flumine in flumen magnum quod currit in Damyatam; per quam scissuram repletam aquis induxerunt naves fuas in flumen magnum, & sic de Damyata victualia ad christianos per aquam portare prohibuerunt. Christiani vero fame valida coacti confilio principum exierunt fossam volentes redire in Damyatam. Pagani vero incluserunt christianos, & quos aqua non submersit comprehenderunt; multos autem sagittis occiderunt, & fuit ibi strages ad 35 milia christianorum, & sic pro omnibus a captione christianorum qui captivi tenebantur in paganismo, a vinculis resolvuntur. Dux predictus Ludowicus consuse revertitur. Damyate comprehensis christianis & pro vera cruce reddita est Damiata paganis. Eodem vero tempore pirate paganorum combusterunt igne inextinguibili 700 tam sacerdotes quam alios clericos in una navi in slumine. In fine eiusdem anni Udalricus Pattaviensis episcopus redeundo a Terra sancta obiit.

98. BURCHARDUS BIBERACENSIS († 1226),

Chronicon.

[Pertz, Mon. Germ., SS., XXIII.]

p. 380 1218. Interim Templarij & Hospitalarij Hierosolimitani, 1218 adiunctis sibi quibusdam principibus Alamannie & populo christiano, pergunt navigio ad capiendam quandam civitatem Saracenorum, nomine Damiatam, ut eam possiderent in recompensationem civitatis Hierosolimitane & Terre sancte.

Fuit autem civitas illa fita super unum brachium Nili sluminis versus septentrionem, distans ab Alexandria versus septentrionem per sex dietas. Et erat muris & situ loci munitissima, ubi portum habent Sarraceni in mari magno. Merces quippe de mari Rubro venientes ab India, ex Perside & Arabia illuc deportantur, & nichilominus ex Egipto. Nilus quippe sluvius in superiori Egipto in duo brachia dividitur, ita ut terram inferioris Egipti disterminet in siguram quasi triangulam, in qua Delta, dicit Orosius, contineri civitates samosas centum quinquaginta. Utrumque vero istorum brachiorum cadit in mare magnum, unum apud Alexandriam versus Libiam, alterum apud Damiatam versus Arabiam & Idumeam & Palestinam.

Cumque advectis navibus populus christianus convenisset illuc, non poterant intrare portum, nec applicare ad terram,

156 Testimonia in Germania scripta.

1218 quia in ipso flumine construxerant Sarraceni turrem firmisfimam, per quam extendebant ultra flumen cathenam mire magnitudinis, ut naves non possent attingere portum, nisi relaxata cathena. Primum itaque christiani cathenam illam invadunt & confilio artificum & auxilio viriliter pugnantium eam confringunt. Postmodum navigio advecti super naves quandam turrem ligneam construunt magne altitudinis, ut ex ea turrem Sarracenorum expugnent. His preparatis, viri fortissimi & ad bella strenuissimi tradentes animas suas in mortem pro amore crucifixi, facientes confessionem de peccatis suis & communicato sacramento corporis & sanguinis Domini ascendunt in turrem illam ligneam, turrisque advehitur ad turrem Sarracenorum. Cumque hinc inde pugnatur, cedunt naves & turris corruit & qui in ea erant submersi sunt in flumine, inter quos erant nobilis vir Heinricus de Busmannehusen & N. de Hosteten & alij quam plures eterna & beata memoria digni. Hoc eventu contristati sunt christiani. Attamen cum cottidie ex adventantibus cresceret exercitus & robur eorum, non desperaverunt de misericordia Dei, quin immo turrem aliam conftruxerunt & naves fortius compaginaverunt & omni cautela & studio firmaverunt, quam appellentes eodem modo, ficut & prius, turrem Sarracenorum viriliter expugnaverunt & portu optato funt potiti & ad terras applicuerunt. Ubi primo cum Sarracenis duros conflictus habuerunt; pugnatumque est in terra & in mari & in flumine. Referam unum, quod legi in scriptis cuiusdam eas pugnas prolixius describentis. Erat navis una in ripa fluminis, in qua erant christiani; hec, nescio qua occasione, impetu & violentas fluminis appulsa est iuxta muros civitatis. Tunc Sarraceni erumpentes & de muris se demittentes cum christianis in navi pugnare ceperunt. Videns autem quidam de christianis, quod non possent resistere, ad fundum navis se dimisit & eundem fundum perforavit & perfregit, ut aqua undique ingrederetur, repletaque navi aquis cum Sarracenis & christianis mersa est ad fundum sluminis ubi quam plures tam Sarraceni quam christiani submersi sunt.

in terra quam in flumine quam in mari, ut nullus possit ingredi vel exire. Illi quoque, qui in terra erant, vallo firmissimo & meniis sicut poterant se cinxerunt, ne Soldanus aut

Sarraceni, qui exterius erant, possent facere impetum in eos, quod etiam sepius Sarraceni attemptarunt. In his conflictibus & operibus Colonienses & Fresones & alij de inferioribus partibus se strenuissimos & laudabiles exhibuerunt. Fama itaque divulgata, quod obsessa esset civitas, cottidie crevit exercitus christianus, nam multi adventabant, inter quos bone memorie Sifridus Augustensis episcopus & comes de Voheburc & alij quam plures advenerunt. Videns autem Soldanus, quod ab obfidione non posset eos vi repellere vel suis auxilium conferre, cepit de pace tractare. Volebat autem reddere christianis civitatem Hierosolimam & eam reparare in muris & edificiis, ficut erat quondam, quando pater suus Saladinus cepit eandem. Insuper omnem terram, quam olim possidebant christiani, exceptis duobus castris, volebat restituere, quatenus recederent ab obfidione. Quam compositionem legatus sedis apostolice qui aderat & Templarij & alij rectores exercitus pro sua superbia admittere recusabant. Ideo contigit, ut ad modicum letificati gaudium, quod stulte de prospero successu acceperunt, infeliciter perderent. Cumque civitas diu obsideretur & obsessi nunc fame, nunc peste perirent, & portas civitatis undique muris obstruxissent, pre anxietate magno filentio tota civitas conticuit. Sane quidem in exercitu christiano cum quibusdam occulte consilium iniit. ut in quadam parte civitatis clanculo de nocte scalas adveherent, per quas primo diluculo muros civitatis ascenderent, nam vigiles iam conticuerant. Sicque factum est. Cumque ascendissent muros civitatis, exclamaverunt captam esse civitatem. Sicque timor & fuga facta funt intra muros, extra vero tumultus undique irruentium in ipsam civitatem sive per muros ascendentium five portas & muros infringentium. Factaque est intra civitatem cedes maxima Sarracenorum, tam virorum quam mulierum quam parvulorum, ita ut esset miserabile spectaculum etiam ipsis christianis rectis corde & flexis humana compassione. Iam expelluntur Sarraceni, & christiani possident civitatem & firmant eam undique. Multi quoque principes & alij christiani cottidie adveniebant in ipsam civitatem pro defensione ipsius contra Sarracenos. Inter quos advenit etiam Ludewicus dux Bawariorum, qui iam dudum fuerat cruce fignatus.

Cumque possessa est civitas a christianis iam usque ad 1221

fecundum annum vel amplius & prefatus dux advenisset & populus excrevisset in civitate, factum est de consilio prefati ducis, ut aiunt, & legati sedis apostolice & aliorum rectorum populi, ut multi cum eisdem egrederentur de civitate ad occupandum quendam locum pro construenda ibidem nova civitate contra Sarracenos. Erat autem locus ille inter duos fluvios in angulo fitus, ubi quidam torrens de montibus Arabie cadebat in Nilum fluvium. Cumque audiret Soldanus, ibidem demorari principes & exercitum christianorum, fecit aquas ipfius torrentis in quadam concavitate & valle montium retineri, ut ibidem excrescerent in maxima quantitate. Cumque christiani fixissent tentoria sua & menia posuissent in prefato loco, Soldanus rex cum exercitu suo cepit adventare & de nocte iussit dimitti aquas torrentis super castra christianorum. Surgentes itaque de mane, tam homines quam equi steterunt in aquis profundis; tunc coangustatos ipsos cum exercitu circumdedit Soldanus. Fugam vero non invenientes neque copiam refistendi habentes, tanquam in morte positi pro vita retinenda humiliter supplicabant. Quibus Soldanus tamquam pius & bonus vitam concessit & reditum ad sua tali condicione, quatenus Damiatam sibi restituerent. Et ne viderentur christiani in possessionem eiusdem civitatis intrasse, sive iure belli, sive alio quocumque iure, statuit ut singuli homines christiani, qui essent in ea, pro exitu & liberatione sua solverent starlingum unum. Sicque factum est, ut exercitus christianus, qui prius in superbia & in abusione elatus, absque Deo in suis viribus confidens, fiduciam habebat inanem, confunderetur, & tam Damiata quam Terra sancta adhuc perdita inveniretur. Faciant super hoc rumore planctum & lamentationem & deplorationem hi, qui sciunt verba multiplicare & conquestiones de rebus miserabilibus facere & animos hominum ad deplorandum & compatiendum suis elegis versibus inclinare. Nos vero ad texendum & retexendum rerum gestarum historiam properabimus.

Anno Domini 1224, Damiata perdita fuit.

99. CONRADUS SCHIRENSIS,

Annales (- 1226).

[Pertz, Mon. Germ., SS., XVII.]

p. 632 1221. Loudwicus dux Bawarie trans mare ivit cum aliis 1221 quam plurimis. Ubi presente Pelagio legato Romano civitas Tamiat dicta, a christianis triennio possessa, permissione divina paganis redditur. Crux etiam sancta christianis per soldanum restituitur. Idem soldanus quamplures captivos christianos libertati restituit.

100. Annales Gotwicenses (- 1230).

[Pertz, Mon. Germ., SS., IX.]

P 603 1221. Damiatenfis civitas miro Dei iudicio illesis christia- 1221 nis a Sarracenis possessa est, sed non post multum temporis verbere celesti urgente per pestilentiam paganis inhabitabilis essicitur. Ulricus Pataviensis episcopus in ipso reditu desungitur.

101. Vita sancti Engelberti (c. 1230).

[Böhmer, Fontes RR. Germanicarum, t. II.]

VΙ

eo Coloniam divertit. Ubi tam magnifice susceptus est ut tam eius quam civitatis gloriam admirari non sussiceret. Quod dictum est de Salomone, qui regnavit in Hierusalem, quod reges terre desideraverunt videre faciem eius & audire sapien-

tiam eius & obtulerunt ei munera: etiam de ipso exponi potest. Cognita eius sapientia atque potentia &, quod potentior esset imperio, reges terre, Francie scilicet & Anglie, Dacie, Bohemie & Hungarie, miserunt ei munera in auro & argento gemmisque preciosis, eius adspectu & colloquio, vel pro amicitia comparanda, vel pro diversis causis & necessitatibus, uti desiderantes. Hec que a me in eius laude scripta sunt, qui legerit & illius gesta viderit, dicere poterit quod regina Saba Salomoni dixit: Probavi, inquit, quod media pars mihi nunciata non fuerit. Maior est sapientia tua & opera, quam rumor, quem audivi (3 Reg. x, 7), fama nominis eius & operum iam usque ad exteras nationes pervenerat, & timebant eum Sarraceni.

102. Contin. Claustroneoburgica III (- 1233).

[Mon. Germ., SS., IX, 635.]

[Sequitur Ann. Claustroneob., II, supra pp. 152-155.]

103. Chronica regia Coloniensis continuatio quarta (-1238).

[Ed. G. Waitz, Hannov., 1880, in-8.]

A. D. 1221, lamentabilis rumor & tristis tuba omni orbe p. 251 christiano insonuit: Damiatam scilicet, quam christiani summo labore & multorum sanguinum essusione ceperant & possederant, soldano Babilonie redditam suisse. Quod tali modo evenit. Ad instantiam & hortatum legati sedis apostolice ceterorumque primorum, christiani ad ducenta milia Damiatam sunt egressi, copiosas naves cum victualibus secum ducentes, Kaer que & Babilonia dicitur, regiam civitatem, expugnaturi. Quatuordecim sere miliario processerant ad locum ubi Nilus in duo brachia dividitur, quorum unus versus Alexandriam tendit, ibique pontem extruere anticipabant. At soldanus hoc conperto, cum valida manu Egiptiorum & aliorum

2-252 gentilium eis occurrens, opus inceptum inpedivit & fagittis eos lacessivit. Cumque cotidiano insultu multi ex parte utraque necarentur, & quadam die plurimi gentilium cecidissent, irati gentiles septingentas & quinquaginta christianorum naves cum hominibus & victualibus greco igne conbusserunt. Preterea fluvius eo tempore excrescens, scissuras terre implevit, homines & iumenta operuit & delevit. Duplici articulo, tam fluvij inundantis, quam gentilium continua inpugnatione, primates christianorum artati, in hoc consenserunt, ut Damiatam soldano resignarent, omnes christianos per regnum ipsius five fratris sui Coradini vinctos recepturi. Annuit soldanus, redditisque christianis, Damiatam recepit. Ex hoc liquet certiffime, peccata in hanc miseriam christianos traxisse, quod prius foldanus eis obtulerat, sese regnum lherusalem eis redditurum, urbem reedificaturum Damiatam, quiete cum adiacente regione ad 20 miliaria possidendam, ne ulterius in terram fuam procederent.

104. CONO, PREPOSITUS LAUSANNENSIS,

Nota (- 1240).

[Pertz, Mon. Germ., SS., XXIV.]

p. 781 1217. Anno ab incarnatione Domini 1217 feria 6 post oc- Iul. 7 tabas apostolorum Petri & Pauli assumsit dominus B. Lausannensis episcopus signum crucis Lausanne.

P.782 1220. Anno ab incarnatione Domini 1220 tercio Idus Iu-Iul. 13 lij obiit Bertoldus Lausannensis episcopus, qui tenuerat episcopatum annis 8 & mensibus 6. Transiit autem feria 2 orto iam sole, die, qua debebat iter accipere eundi in succursum terre Gerolitane & planxit eum tam clerus quam populus inextimabili plantu.

[Badem ad annum 1220 repetit Cone, Gesta episcoporum Lausann. (- 1240), in Mon. Germ., SS., XXIV, p. 803.]

21

Digitized by Google

105. CÆSARIUS HEISTERBACENSIS († 1240),

a) Dialogi miraculorum.

[Ed. Strange, Colon., 1851, in-8.]

II, c. 7.

De Godescalco usurario, qui sedem igneam sibi in penis preparatam vidit.

Monachus: Eo tempore, quo magister Iohannes Xanten- I, p. 191 fis scholasticus & magister Oliverus scholasticus Colonienfis crucem contra Sarracenos predicaverunt in diocesi Traiectenfi, ficut mihi retulit supradictus Bernardus, qui tunc temporis collega fuit eiusdem Oliveri & cooperator in predicatione, erat ibi quidam rusticus, si bene memini, nomine Godescalcus, opere usurarius. Iste cum ceteris, non ex devotione, ut postea patuit, sed ex circumstantium importuna admonitione, crucem suscepit. Cum dispensatores ex mandato Innocentij pape pecuniam redemtionis colligerent a senibus, pauperibus & infirmis, idem usurarius se pauperem mentiens, cuidam dispensatori circa summam quinque talentorum dedit, talique dolo sacerdotem circumvenit. Testati sunt postea vicini eius, quod dedisse potuisset quadraginta marcas, nec tamen exheredaffet liberos suos, quod ipse pretendebat. Deus autem, qui falli non potuit, eius fallacie postea terribiliter conclusit. Sedebat miser in tabernis Deum provocans, eiusque peregrinis exprobrans in hunc modum: « Vos stolidi mare transibitis, substantiam vestram expendetis, vitamque vestram multis periculis exponetis. Ego vero cum uxore & liberis meis domi residens, propter quinque marcas, quibus redemi crucem meam, similem vobis habebo mercedem. > Sed iustus Dominus, ut palam ostenderet, quantum ei placeret labor & expense peregrinantium, & quantum eius oculis displiceret dolus ac blasphemia detrahentis, hominem miserrimum tradidit Satane, ut disceret non blasphemare. Nocte quadam dormiente eo cum uxore suo, in proprio mo-

lendino domui sue contiguo motum quasi rote molentis audivit. Clamansque puerum, dixit ei : Quis admisit molendinum? Vade, vide quis ibi sit. > Ivit puer, & rediit; nimio enim horrore perculsus procedere non potuit. Cui dominus: Dic, quid est ibi? Respondit : « Tantus horror ad ostium 1, p. 71 molendini invasit me, ut compellerer redire. > Et ille: Etiamsi diabolus ibi sit, ego vadam & videbo. Iniectaque toga scapulis, eo quod nudus effet, ad molendinum venit, oftium aperuit, introspexit, in quo horrendam visionem vidit. Stabant ibi duo equi nigerrimi, & vir quidam deformis eiusdem coloris iuxta equos. Qui dicebat ad rusticum : « Festina, ascende equum istum, quia propter te adductus est. > Expalluit ille & contremuit, quia iubentis vocem minus libenter audivit. Cumque ad talem obedientiam imparatus esset, iterato clamat diabolus: « Quid tardas? Proiice vestem & veni! > Erat autem crux, quam susceperat, eidem vesti assuta. Ouid plura? Virtutem diabolice vocis per desperationem in corde suo sentiens, & iam resistere non valens, vestem reiecit, & molendinum intravit; equum, imo diabolum, ascendit. Ascendit & diabolus equum alterum, & sub multa celeritate simul deducti sunt ad diversa loca penarum. In quibus homo miser patrem & matrem miserabiliter vidit, aliosque plurimos, quos defunctos ignoravit. Vidit ibi etiam quendam honestum militem nuper mortuum, Heliam nomine de Kininge, burgravium in castro Huorst, vacce furenti insidentem averso corpore, ita ut dorsum haberet ad cornua vacce. Que huc illucque discurrebat, & crebris ictibus dorsum militis cruentabat. Cui cum usurarius diceret: « Domine, qua re fustinetis tantam penam? > respondit: « Vaccam istam rapui fine misericordia cuidam vidue, & ideo sine misericordia oportet me ab illa penam hanc sustinere. » Ostensa est ei in eisdem locis ignea sedes, in qua nulla poterat esse quies, sed sessio penalis, & pena interminabilis. Dictumque est ei: « Modo reverteris in domum tuam, post tres autem dies exuto corpore reverteris in locum tuum, & mercedem tuam accipies in sede ista. Mox a demone reductus & in molendino depositus, pene exanimis relectus est. Inventus ibi ab uxore & familia, atque in lectum deportatus, cum requireretur, ubi effet, vel unde veniret, respondit: « Ad loca infernalia ductus fui, & hec atque hec ibidem vidi. Ostendit mihi in eisdem locis ductor meus sedem unam, & dixit, quia mihi foret pre-

164 Testimonia in Germania scripta.

parata, & quia post tres dies recepturus essem mercedem meam in ea. > Vocatus est sub celeritate sacerdos, rogatus ab 1, p. 72 uxore, ut pusillanimem confortaret, desperatum erigeret, & ad ea que sunt salutis, hortaretur. Quem cum sacerdos moneret, ut contritionem haberet de peccatis suis, & ut puram faceret confessionem, dicens, neminem debere de Dei misericordia desperare, respondit: « Quid prosunt verba ista? Non possum conteri, superfluum iudico confiteri. Quod de me dispositum est, necesse est impleri. Sedes mea parata est, post tertium diem illuc veniam, & secundum quod gessi in ea recipiam. > Sicque fine contritione, fine confessione, fine viatico & sacra unctione tertio die defunctus, in inferno sepultus est. Sacerdos vero cum ecclesiasticam ei negat & sepulturam, ab uxore eius corruptus, in cimiterio positus est. Propter quod postea in Synodo Traiectensi accusatus, pena nescio qua mulctatus est. Vix sunt tres anni elapsi, ex quo ista contigerunt. Ecce iste sicut superior cecidit, & minime surrexit.

III, c. 6.

De virgine, quam demon in specie viri precabatur; item de viro, I, p. 116 cui idem demon peccata ficte confessa abiecit; & de puella, cuius devirginationem prodidit.

Tempore illo, quo scholasticus Coloniensis Oliverus crucem predicavit in partibus Brabantie, ficut mihi narravit Bernardus monachus noster, tunc eius collega in predicatione, fuit ibi puella quedam religiosa, & voto virginitatis gloriosa, orta de Nivella. Invidens diabolus tante virtuti, in specie viri ad modum pulchri satisque decenter vestiti apparet virgini, cepit illam verbis amatoriis sollicitare, clenodia offerre, laudare coniugij fecunditatem, virginitatis vituperare sterilitatem. Cui virgo, nesciens quis esset, respondit : « Virum ducere non propone, Christi amore nuptias carnales postpono & contemno. > Cumque lascivus ille spiritus nimis esset ei importunus, in diversis locis ad illam veniens, sciens puella multas esse virgines se pulchriores, nobiliores atque ditiores, cepit amatorem phantasticum habere suspectum, ita ut ei diceret: « Bone domine, quis vel unde estis, quod tanto mihi desiderio copulari affectatis? > Cumque ille invitus se proderet, & virgo tanto propensius instaret, tandem demon neces-

fitate compulsus, confessus est dicens : « Ego sum diabolus. » Ad quod verbum illa expavescens, respondit: « Ut quid ergo exigis carnale coniugium, quod nature tue dignoscitur esse contrarium? > At ille: «Tu tantum mihi consenti, nihil aliud a te nisi copule consensum requiro. > Ad quod puella respondit: « Modo omnino tibi contradico, » fugans illum sancte crucis signaculo. Veniensque ad sacerdotem, revelavit illi demonis infidias; a quo satis edocta, ne maligno consentiret, reversa est in domum suam. Demon vero post confessionem eam omnino non deserens, de remoto tamen alloquens, in tantum illam vexavit, ut quaslibet immunditias in eius scutellam mitteret cum manducaret. Unde & mulierum custodie ei adhibite sunt. In quacunque 1, p. 117 domo illa fuit, illic demon responsa dedit. Ab omnibus quidem audiebatur, sed a sola puella videbatur. Eratque tam nequam idem spiritus, ut presentium peccata detegeret, crimina improperaret, nec aliquod peccatum eum lateret, nifi quod vera confessio tegeret. Ostendit & alia signa nequitie sue. Stercora, aliasque confractas fimo plenas, super confluentes spargebat. Dixerunt ei quidam: « Nosti, o diabole, Dominicam orationem? Respondente illo: Optime scio, rogatus est illam dicere. Et ait: « Pater noster, qui es in celum, nomen tuum, fiat voluntas & in terra, panem nostrum quotidianes da nobis hodie, sed libera nos a malo. >

Et cum plures in eadem oratione fecisset saltus atque barbarismos, cachinnando subiunxit: « Ecce sic vos laici dicere soletis orationem vestram. » Requisitus etiam de symbolo, dixit se bene & optime scire, sic incipiens: « Credo Deum patrem omnipotentem. » Cui cum quidem dicerent: « Dicere debes, Credo in Deum,» illeque subiungeret: « Credo Deo; » viri literati, qui tunc erant presentes, diaboli verbum notantes, & vim accusativi intelligentes, instituerunt ut diceret « Credo in Deum. » Et non poterant eum ad hoc inducere.

III, c. 21.

I, p. 136 De peregrinis qui propter peccata unius hominis in mari periclitati eiusdem confessione sunt liberati.

Peregrini quidam, ficut magister Iohannes Xantensis populo recitavit in suis stationibus crucem predicans, cum tempore

quodam transfretarent in succursum terre sancte, orta est eis in mari tempestas tam valida, ut navis ipsa operiretur fluctibus. Fremebant venti, excitabantur fluctus turbulenti, nutabant viri fortissimi, spes omnis nautarum defecit. Videntes ante oculos mortem, ceperunt finguli, unufquifque fibi vicino de peccatis suis facere confessionem. Et merito. Nam propter unius hominis peccata Dominus eandem excitaverat tempestatem. Erat enim in navi illa homo quidam miserrimus, homo setidissimus, cuius peccata fuere tam gravia, tam turpia, tam horrenda, tam in quantitate quam in qualitate, ut nec ipsum mare pondus illorum posset portare. Cum natura eius sit eiicere immunditias qualibet corporales, quomodo equanimiter sustineret tantas immunditias spirituales, id est, peccata I, p. 137 creatori suo contraria? Timens homo ille peccator vite tunc fimul & anime & propter se omnes alios periclitari considerans, surrexit & ait: « Audite, fratres, audite. Si propter peccata tempestas hec orta est, ego occasio sum tanti periculi. Rogo, ut audiatis confessionem meam. > Tacentibus omnibus cepit voce valida tantum venenum peccatorum evomere, ut aures humane etiam horrerent audire. Mira clementia Dei. Mox ut massam iniquitatis per confessionem eiecit, mare furens filuit, & facta est tranquillitas magna, ita ut omnes mirarentur. Miris miranda succedunt. Statim ut navis ad litus pervenit, audita peccata Deus de memoriis fingulorum delevit. Bene permifit, ut quamdiu erant in navi conclusi, confunderetur in aspectu illorum; & ne exeuntes forte eius peccata propagarent, vel improperarent, induxit eis oblivionem. Bene retinuerunt se in mari fuisse periclitatos, hominem aliquid fuisse confessum; sed quid dixisset, prorsus ignoraverunt. Et hoc ipsum didicit experimento.

IV, c. 10.

De sacerdote signato, quem diabolus, edito sermone a quodam I, p. 181 predicatore crucis, invasit.

Eo tempore, quo Oliverus scholasticus Coloniensis, cuius in secunda distinctione mentionem seci, crucem predicavit inter Brugge & Gint, civitates Flandrie, venit ad fratrem Bernardun monachum nostrum, qui tunc comes erat verbi, & collega eiusdem Oliveri, sacerdos quidam Sigerus nomine,

Digitized by Google

in habitu religioso, cappam habens in pectore fignatam, quasi Lp. 182 Templarij. Erat autem facie pulcher, & statura procerus, atque in suo idiomate satis facundus. Hic cum obtulisset iam dicto Bernardo diversi coloris gemmam, & dixisset se illam attulisse de Septia, & tante esse virtutis, ut victoriosos essiceret, qui ea uterentur; respondit ille: « Domine, vestra non recipiam, si potero vos apud magistrum rationabiliter promovere, bene experiemini. Ad hoc videbatur laborare, ut haberet auctoritatem ab illo predicandi. Eadem die concessum est ei sermonem facere ad populum. Sequenti die cum prefatus Bernardus in proxima statione verbum exhortationis proposuisset turbis, & Sigerus adesset, finito sermone idem Sigerus pronus in terram corruit, & quasi obsessus, sicut revera fuit, omnes fui corporis gestus formavit. Mox accurrens magister Oliverus cum clericis, hominem signavit, & in ecclesiam tractum coram altari deposuit, ubi multas blasphemias & verba quedam horribilia miser ille in Deum & in eundem Oliverum evomuit. Tunc coreo ligatus, curruique impositus, ad notos suos deportatus est. Quem, ut aiunt, demon quinta die, prout ei promiserat, exstinxit. Ex cuius vexatione seu morte satis datum est intelligi, quod eius predicatio non fuerit devotionis, sed magis ambitionis. Dicitur & apostata fuisse, & a domino papa literas, ut eum provincia toleraret, obtinuisse. Alij dicebant, quod etiam suerit in nave illa excommunicata, que Sarracenis arma bellica vendiderat in Septia. Novicius: Miror, quare Dominus in isto huius modi contemtus tam acriter vindicaverit, cum tales fint hodie plurimi sacerdotes Christi sacrosancta mysteria indignissime tractantes, & tantum per occasionem illum predicantes. Monachus: Ad terrorem arbitror factum aliorum facerdotum, tum ne fermentarent illam purisfimam predicationem crucis, que tantum fiebat ad honorem Christi; tum propter merita iam dicti Oliveri. Quam dure Christus tunc temporis vindicaverit dolos & iniurias fibi in predicatoribus irrogatas, habes exemplum in distinctione secunda capitulo septimo de Godescalco usurario, qui dispensatorem dolose circumvenit; habebis & aliud in capitulo sequenti de superba Lp. 183 vetula, que magistrum Arnoldum predicti Oliveri discipulum, predicantem subsanavit.

168 Testimonia in Germania scripta.

IV, c. 11.

De vetula, que per choream verbum crucis a magistro Arnoldo prolatum impediens & irridens, infra triduum defuncta est.

Cum esset idem Arnoldus pastor in Burgunde, que est Iun. 29 villa Duentie, & in die Apostolorum Petri & Pauli, eius parochiani quendam ludum annuum in choreis & musicis inftrumentis recolerent, ipse iam habens predicandi auctoritatem, cum cruce ad choream accessit, & ut a ludo diaboli recederent, omnes monuit, rogavit & precepit. Qui cum in eodem loco predicare cepisset, quidam obedientes ad predicationem eius venerunt; alij cum indignatione recedentes, contra choream steterunt; nonnulli in sua pertinacia permanserunt. Inter quos erat vetula una stulta ac superba, que quotiens ad facerdotem Domini in chorea circumeundo venisset, contra eum respiciens cantando subsannavit. Que infra triduum subito defuncta est. Quam vir sanctus fic deflevit, ac si manibus suis illam exstinxisset. Per vitium superbie multos diabolus tentat. Unde studendum est omnibus, maxime religiosis & claustralibus, ut sic se in verbis, in gestibus, in vestimentis, & in ceteris omnibus, que ad usum exteriorem pertinent, exhibeant, ne apud seculares in vitio superbie notabiles fiant.

V, c. 21.

De demonibus.

Longanimis est enim & patiens redditor. Qui Damiatanos 4. p. 303 post victoriam eo quod crucifixi collo sune alligata per plateas illum traxerunt, in collo & in gutture tam terribiliter punivit, puto, quia has blasphemias minime dissimulabit.

VII, c. 3.

De plaga Frise ob iniuriam Dominici corporis.

Parvo post hec emerso tempore, anno videlicet gratie II, p. 3 millesimo ducentesimo decimo octavo, mare in partibus Fri-

fie terminos suos egrediens, multarum provinciarum terras occupavit, villas delevit, ecclesias lapideas deiecit, tantum hominum extinguens multitudinem, ut summa centum millia transcenderet. Ita exaltati sunt fluctus eius, ut turrium ILP 4 altitudines operire viderentur, & procella procellam impellens, generale diluvium terris minaretur. Et ficut dictum fuit abbati nostro, cum eodem anno visitationis gratia Frisiam intraffet, quod fluctus furentes etiam usque Coloniam pervenissent, si non is qui eos excitaverat, genetricis sue, ut postea dicetur, precibus compescuisset. Novicius: Nosti causam tante plage? Monachus: Novi. Friso quidam arte pugil in eadem provincia exftitit, qui quotiens de taberna ebrius rediit, totiens uxorem verberibus & plagis satis tribulavit. Tempore quodam timore mariti infirmitatem fimulans, ne fimulatio eadem posset notari, corpus Domini sibi dari postulavit. Venienti sacerdoti pugil cum scypho cervisie ebrius occurrens, bibere eum monuit. Et cum ille responderet : « Core pus Domini porto, non modo bibam, » iratus Friso cum scypho pixidem percussit, & omnes hostias de illa excussit, ita ut per pavimentum dispergerentur. Matrone vero, que consolationis gratia convenerant, super singulas hostias tanquam stellas radiantes viderunt. Quas sacerdos gemens ac dolens in pixidem recollegit & abiit. Friso vero a decano provincie citatus, excommunicatus est, sed non curavit. Qui tandem ad hoc compulsus est, ut cruce pro tanto sacrilegio fignatus cum iam dicto facerdote etiam cruce fignato veniret Romam. Cui dominus Honorius papa culpam confitenti pro penitentia iniunxit, ut mare transiret, ibique tribus annis in armis Christo serviret. Quid plura? Mare transierunt ambo & ante Damiatam mortul sunt ambo. Quibus defunctis, cum anno eodem Dominus provinciam terribiliter, ut supra dictum est, plagasset, & causa plage populum lateret, matrone cuidam valde religiose, Domino ieiuniis, orationibus, vigiliis & eleemosynis servienti, matertere videlicet domini Witboldi abbatis Sancti Bernardi, beata Dei Genetrix, lacrimis eius mota, populique miserta, apparens sic ait : « Propter iniuriam « filij mei in sacramentum corporis eius sactum, submersa est · Frisia, & adhuc amplius plagabitur, si condigna penitentia « non fuerit subsecuta. » Ex quibus verbis colligitur, quod non folum pugilis, sed communibus populi peccatis exigentibus,

170 Testimonia in Germania scripta.

hoc evenerit. Moxque adiecit mater misericordie: « Leva II, p. 5 « oculos tuos contra mare. » Quod cum secisset; contemplata est pixidem a pugile percussam, in summitate suctuum natantem. Que cum in tantum approximasset, ut posset cognosci, ait: « Ecce corpus silij mei. In loco enim ubi dispersum « est, edificanda est ecclesia, & debet ei tanta exhiberi reveren« tia, quomodo sepulchro dominico. Hoc etiam noveris, quod « ambo mortui sunt, pugil scilicet & sacerdos. Sed pugil, eo « quod sine contritione obierit, sepultus est in inserno; sacer« dos vero adhuc tenetur in purgatorio. » Retulit tamen nobis Theodoricus, prior de Yesse, eundem pugilem, quantum ad signa exteriora cum proficisceretur, satis magnam habuisse contritionem; sed credendum est beate Dei Genetrici.

VIII, c. 27-28.

1219 De vindicta Dei in Damiatinos, qui fune crucifixum traxerunt.

Cum in obsidione Damiate maxima pars exercitus Domini II, p. 102 Sarracenis occurrisset, nescio quo Dei iudicio infideles fidelibus superiores effecti eos in sugam verterunt, multos ex eis occidentes & plurimos captivos abducentes. Quod ut cognoverunt in civitate obsessi, in tantam letitiam resoluti sunt, ut in confusionem fidei nostre laqueum collo crucifixi inicerent, ficque facram illam imaginem aliis additis iniuriis per omnes plateas civitatis traherent, cum multa vociferatione & plausu manuum, victoriam deo suo ascribentes. Christus vero qui mortuus & quasi nullius valoris videbatur, in tam execrabili culpa, post breve tempus valde terribiliter reviviscere cepit in vindicta. Nam Damiatanos, ut pena concordaret illate iniurie, ulceribus percussit in gutture sic ut etiam cibaria non possent glutire. Paulo post civitatem ipsam inexpugnabilem eis abstulit sua virtute ita ut nec unus in eius p. 103 vastatione caderet christianus. Alia adhuc plura miracula de facris imaginibus tibi dicere possem, sed usque ad decimam distinctionem illa reservo. Hoc etiam scias, quod usque hodie Christus in suis membris crucifigitur nunc a Iudeis, nunc a Sarracenis, nunc a falsis christianis. Unde per Malachiam conqueritur dicens: Si homo configit Deum, quia vos me configitis. Item: Et vos me configitis gens tota (Malach., III, 8-9). Christianos nostris temporibus a Iudeis esse

crucifixos audivi; a christianis aliquem ad litteram esse crucifixum nondum audivi; quosdam a Sarracenis nuper suisse crucifixos intellexi.

VIII; c. 28.

Item de concivibus, quos crucifixerunt, cum confugere vellent ad christianos.

Supradicta Damiata cum per obsidionem multum esset artata, quidam pagani occulte exeuntes de civitate, tum ut christiani fierent, tum ut mortem conderent, ad nostros confugere ceperunt. Quos Sarraceni insequentes & comprehendentes reduxerunt, singulisque crucibus singulos appendentes, ad consusionem christianorum supra muros suspenderunt.

[Lib. VIII, c. 66, sequitur Gesta crucigerorum Rhenanorum (p. 30-33) usque ad verba: insuper & galee — sunt sugate; tum vero pergit:]

Quod peregrini audientes gratias egerunt Christo qui mar- 1217 tyrum suorum auxilia eis destinare dignatus est de celo. Hec mihi relata sunt ab his, qui certamini intersuerunt & ex ore Sarracenorum, que dicta sunt, audierunt.

X, c. 22.

De matrona que sine dolore peperit, cum convenisset in mariti signatione.

II, p. 234 Cum scholasticus Coloniensis Oliverus crucem predicaret in Flandria, sicut ipse nobis retulit, inter reliquos signatus est ibi miles dives & honestus. Quod ubi eius comperit, afflicta est usque ad mortem. Erat enim vicina partui. Ad quam Oliverus consilio mariti ingressus, inter verba consolationis addidit & hec: « Si consilio meo acquieveris, & virum tuum « Christo militare permiseris, ab imminenti periculo sine do« lore liberaberis. » Cumque illa verbis eius placata suisset, scholasticus subiecit: « Tempore partus veste mariti tui si« gnata te contegas, & crucis virtutem senties. » Solebat enim cum maximis cruciatibus parere. Mira Christi clementia. Instante hora pariendi, illa non immemor consilij, pallio viri se texit, & pene sine omni dolore partum essudit. Alia de

cruce eque miraculosa in sequentibus tibi recitabo, quia ad elementorum miracula sestino.

[Distinct. X, c. 37-39, repetit ex Oliverij Historia Damiatina (p. 1401) relationem de tribus visionibus, quæ apud Bediam, Sutherhusen, Dokkum factæ sint, sed postremo (c. 39) addit :]

Huic visioni intersuerunt dominus Henricus abbas noster II, p. 245 & Winandus monachus eius, qui & ipsi viderunt.

X, c. 43.

De pagano apud Babylonem baptizato & sanato.

Quando peccatis nostris exigentibus in obsidione Damiate II, p. 248 christianus exercitus ex parte datus est in manus Sarracenorum, episcopus Belvacensis ductus est in Babylonem captivus & cum eo multi. Cumque satis humane a Soldano tractarentur, femina quedam pagana civis Babylonica filium fic habebat infirmum, ut nulla spes vite esset in illo. Nocte quadam ostensum est ei in fomnis, ut si predictus episcopus illum baptizaret, mox omnem corporis sospitatem recuperaret. Illa sollicita de filio, mane cum familia ac parentibus ad episcopum venit; quid viderit exposuit; baptizari illum humiliter petivit & obtinuit. Sicut retulit Henricus miles de Ulmene, qui presens erat, baptisterium pagani circumsteterunt & viserunt, quorum visus versus est in admirationem. Nam adolescens qui desperatus intravit, baptizatus, sanissimus exivit. Spero quod usque hodie in fide Christi perseveret, & forte alij eius exemplo crediderunt.

XII, c. 23.

De Everwaco ad infernales penas deducto.

Theodericus Traiectensis episcopus de castro Nureberg II, p. 332 oriundus, servum quendam habebat Everwach nomine, providum satis, qui in diversis locis bona illius dispensavit. Erat II, p. 333 enim in commisso fidelis, in administratione utilis, diligens ac circumspectus. Propter quod a domino suo amabatur. Unde quidem ex officialibus ei detrahentes, ex invidia accusabant illum apud episcopum dicentes: « Domine, non side- « liter ut estimatis Everwach bona vestra dispensat; consuli- « mus ut cum eo computetis. » Quod cum sactum suisset, tam

rationabiliter computavit, ut omnem episcopo tolleret sufpicionem. Habebat enim omnia notata in cartula. Sciscitantibus accusatoribus de computatione, cum episcopus respondiffet, optime computavit; dixerunt illi: « Nequaquam; sed « computet nobis audientibus, & convincetur maximum vobis « damnum intulisse. » Quod cum ei intimatum fuisset ab episcopo, ille timens emulorum infidias, maxime quia cartulam perdiderat, ait intra se: « Si aliquid modo in computatione « titubavero, necesse erit me vel in corpore torqueri, vel carce-« ris squalore usque ad mortem cruciari. » Immissione igitur diaboli, cuius instinctu ab invidis indebite vexabatur, campum solus intravit, ipsumque diabolum advocans, sic affatur dicens: « Domine, si mihi succurreris in tanta necessitate po-« fito, hominium tibi faciam, & in omnibus parebo. » Cui diabolus respondit: « Si abrenunciaveris Altissimo, matrique « illius, te suscipiam, & de omnibus periculis cum multa tuo-« rum confusione emulorum a me liberaberis. » Quid plura? Abrenunciat miser Christo, hominium facit diabolo, prospere fuccedit computatio. Ab illo tempore cepit diaboli virtutes magnificare, Christum blasphemare, adeo ut diceret : « Qui « serviunt Deo, miseri sunt & egent; qui autem sperant in dia-« bolo, prosperis successibus gaudent. » Et sicut mihi retulit Bernardus monachus noster, qui eum tunc temporis novit, ita totus deditus erat artibus magicis, ut si aliquem nosset scholarem eiusdem discipline, nummis eum redimeret, ut aliquid ab illo discere posset. Qui cum undecim annis in hac blasphemia perseverasset, accidit ut magister Oliverus scholasticus Coloniensis in episcopatu Traiectensi crucem predicaret. Cuius predicationi ille in tantum restitit, ut die quadam commotus Oliverus diceret ei in audientia totius populi: « Tace infelix. Vas enim diaboli es, & diabolus loquitur e per os tuum; cum tamen statum eius ignoraret. Everwach nullum arbitrans gratius obsequium se posse prestare domino II, p. 334 suo, quam ut inimicum eius occideret, tribus diebus ad diversas stationes secutus est magistrum, longo ad hoc cultello preparato, transfodere illum proponens, si forte sine turbis inveniretur. Et ecce tertia die subita infirmitate preoccupatus, post paucos dies impenitens defunctus est, & ab eo, cui se reddiderat, ad loca penarum deductus est. Primo loco, sicut ipse resurgens a mortuis confessus est Iohanni scholastico

Xantensi, a quo ego que dicturus sum audivi, missus est in ignem tam intolerabilis ardoris, ut diceret: « Si ex omnibus « mundi lignis unus ignis effet confectus, mallem in eo usque ad diem iudicij ardere, quam per spatium unius hore illum « sustinere. » Ex quo extractus, iactatus est in locum tam frigidissimum, ut optaret redire in ignem. Deinde deductus est in tenebras palpabiles, tantique horroris, ut diceret intra se : « Si servivisses centum annis Deo, bene te remunerasset, dum-« modo liceret tibi redire ad frigus. » In hunc modum fex reliquas penas quas scriptura enumerat pertransivit. Quo in extrema pena posito, Dominus opera eius priora considerans, & ut passa vel visa viventibus recitaret, misertus illius, angelum suum misit ad eum, qui diceret : « Ecce talem merce-« dem recipiunt, qui ferviunt diabolo. » Subiunxitque : « Si « tibi liceret redire ad vitam, velles pro peccatis tuis satisfa-« cere Deo? » Ad quod verbum ille suspirans respondit : « Do-« mine, si hoc esset possibile, nullam abnuerem satisfactionem.» Tunc angelus: « Domino placet, ut ad corpus redeas; & « quia in cruce peccasti, per crucem satisfacias. » Mox se in feretro erigens, omnes exceptis duobus iuvenibus qui conftantiores erant in fugam convertit. Quibus & ait: « Ne time-« atis, qui ego sum. » Statimque sacerdotem accersiens, peccata sua confessus est; crucem suscepit, & cum domino Ottone episcopo predicti Theoderici successore transfretavit. In via fingulis diebus in pane & aqua ieiunavit; iuxta equum suum in quo vestes eius & arma portabantur, nudis pedibus cucurrit. Et cum petris secantibus sanguis profluens viam cruentaret, satis a confratribus arguebatur. Quibus respondit : « Maiora horum sustinui. » Qui cum pene omnia fua in Christi servitio expendisset, cum predicto episcopo & magistro Iohanne rediens mare transivit. De quo cum nau- II, p. 335 lum requireret nec haberet, ait: « Ego vobis serviam quoad-« usque volueritis. » Ad petitionem tamen predictorum virorum dimissus est a nauclero. Qui cum reversus suisset ad uxorem suam, sacro igne tactus est. Cui ardenti quadam nocte in fomnis dictum est, quia si ad ecclesiam sancti Nycholai accederet, statim convalesceret. Ubi dum orans quatuordecim orationes dixisset nec convaluisset, desperatus ait: « Sancte Nycholae, quid moraris? » Mox ut quintam decimam orationem incepit, perfecte convaluit; & est usque hodie co-

lor ignis in eius corpore fine dolore. Quam ecclesiam que in villa Stalum fita est, de suo patrimonio reedificans; in habitu religioso cum uxore sua Deo & sancto Nycholao in ea defervit.

b) Homilia.

[Ed. J.-A. Coppenstein, Colon., 1615, in-4.]

Predicatores crucis cum suas predicant stationes in quibus predicat Agnum Iesum, & terram sanctam sanguine ipsius Agni insusam a canibus detineri, constuunt ibi plurimi peccatores, reges videlicet, & principes, clerici, nobiles, ministeriales, & inferioris ordinis homines: vitiis suis brutis bestiis consimiles, & Agni desiderio brevi zona crucis illaqueantur, & Agni mansuetudinem non cum Saulo, sed cum Paulo imitantur

fattus est (Ioann., I, 30). Elegans testimonium. Quem prius vocavit Agnum: modo nominat Virum. Christus Agnus est, vir est. Agnus peccata dimittendo: vir virtutem infundendo. Dicat ergo predicator pro eius nomine signatis. Quia Christus Agnus est, in cunctis necessitatibus vestris vos agnoscet; quia vir est, contra cunctos crucis inimicos vires vobis impendet. Agnus dicitur ab agnoscendo, vir a virtute. Unde tanta victura. Dist. toria anno preterito cruce signatis ante castrum Halcar contra quatuor 1217 19.66, supra reges Sarracenorum, & exercitum eorum infinitum dimicantibus, nis ex p. 1711.

cruces rubeas in pectore gerentes suorum multitudinem in sugam vertisse.

Ne autem predicatorem inanis gloria extollat de ipsa predicatione, seu horum, quibus predicat conversione: dicere debet cum Iohanne: Qui post me venit, ante me factus est (loann., 1, 30), quasi dicat. Ego quidem ope illius predicator: ille inspirator. Ego vox resonans, ille verbum, cor instruens. Contingit sepius, ut ad predicationem audiendam peccator quis veniat, & ex ipsa predicatione compunctus recedit. Est autem sensus; post me venit gratie sue insusione: qui ante me factus est, misericordie sue preventione: ex Dei

ducerentur, querebant signa victorum: afferentes candidissimam aciem

misericordia est, ut illico peccator veniat: ubi eum Deus per

predicatoris ministerium illuminet.

Et ego nesciebam eum (Ioann., 1, 31): nescit is, qui predicat, in quo Iesus per gratiam sit, vel cui peccatum tulerit, nisi quantum exterioribus fignis cognoscit. Si viderit quempiam fignum crucis propter Iesum suscipientem, peccata cum lacrymis confitentem: tunc quasi scit, Iesum ibi esse, ubi prius nesciebat.

Sed ut manifesteur in Israel: propterea veni ego in aqua baptizans Diel. mirat. (Ioann., 1, 31).

x, c. 37, 14

Magister Oliverus scholasticus Coloniensis, cum accipisset in mandatis a domino Innocentio papa predicare, crucem in archiepiscopatu Colonienfi, diversis provinciis lustratis, venit in Frisiam; cupiens per suum ministerium etiam ibi manisestari gloriam Iesu. Qui cum eandem gentem verbis commotivis copiose baptizasset duros ad obediendum signationi invenisset, desperatus cogitabat redire. Et ecce, due cruces celitus apparuerunt in aere, ita ut ab omnibus viderentur, qui erant in statione. Quidam testati sunt, Christum salvatorem se in cruce vidisse: ex quibus visionibus populus ita confortatus est, ita letificatus, ut maxima multitudo ex utroque sexu & diverse etatis signaretur: sic lesu manifestatus est in gentes Frisonum, que meruit esse Israel, sic videndo Deum. Huius rei testes sunt dominus abbas noster, & infirmarius noster, qui tunc temporis presentes erant, & viderunt oculis suis.

. . . . Et tunc videbunt Filium hominis venientem in nubibus cum potestate magna & manifestate (Matth., xxiv, 31).

[Sequitur relatio que exflat in Dialog. miraculor., dift. X, c. 38-39.]

Tales sunt hodie quidam predicatores crucis qui signari III, p. 46 volentibus, quotquot vel quas animas requirunt de purgatorio, vel, quod maioris vesanie est, de inferno repromittunt, ac si illas in suo reti conclusas teneant: cum non sint de foro viventium anime corporibus folute, qua fronte viventes illas presumunt vendere? Usuras & rapinas ut retineant, licentiant, dum tantum ad laqueum crucis multos trahant. Quis unquam Sanctorum legitur talia predicasse? de tali predicatione dicitur per prophetam? « Caupones vestri miscent aqua vinum > (Ies., 1, 22)? non considerant apostolum dicentem: « Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & tra-« didero corpus meum, ita ut ardeam: charitatem autem non ba-« buero, nihil mihi prodest » (1 Corinth., XIII, 3). Quomodo mortuis prodesset oblatio tam fermentata, labor tam infructuosus; cum ipsis signatis modicum prodesse credatur? utile tamen

est talibus signari, quia in periculis positi poterunt compungi, & de ablatis penitere, eaque restituere, & si non opere, proposito tamen & voluntate. Mallem semper predicare, & nullum signare: quam predicto modo signare multa millia hominum. « Quid prodest homini, si totum mundum lucretur, anime vero sue detrimentum patiatur? » (Marc., VIII, 36.)

Intelleximus nuper diabolum predicasse crucem, multosque

signasse: cum tamen impossibile sit illum salvari.

Cum ante paucos menses magister Theobaldus, cantor S. Stephani in Moguntia, in loco, qui dicitur mons S. Remigij, crucem predicaret, tantus erat super eum in aëre ventus, sicut postea didicit, a diabolo concitatus, ut non posset audiri, & non nisi solum hominem signaret: die sequenti predicante eo in Luchere, cepit diabolus in sine stationis per os cuiussam mulieris mugire, sicut bos: que cum adducta esset ad magistrum, & ille interrogasset demonem de nomine, cur etiam, vel unde veniret, sic de singulis respondit: « Abrianus « vocor: ego sum qui te heri impedivi, ne posses aliquem « signare, missus sum deponere dubietatem. » Quedam enim predicaverat, & in predicatione promiserat, unde plures dubitabant: tunc Theobaldus: «Quia per te heri, ut asseris, im« peditus sum, precipio tibi, per virtutem Crucis, quam predico, ut ipsam mecum predices, » & iniecit partem stole collo eius.

Qui cum valde invitus, coactus tamen Crucem inciperet predicare, & Scoltetus quidam eiusdem ville, accedens, pro anima patris sui, crucem suscepisset, illa in eum irruit frendens, & clamans: «Nihil ei prodest.» Adiuratus tamen terribiliter, quatenus eiusdem anime statum proderet, respondit: «Heu, «hodie liberata est.» Ad quod verbum homines passim accedentes, demone predicante verbis valde compunctivis, signati sunt de manu Theobaldi, usque ad octingentos.

Inter cetera occasione nacta, & hoc verbum dicebat: « Quia « vos homines misericordem habetis Dominum, ideireo licen« ter peccatis: si nos possemus redire per penitentiam sicut vos, « quanta haberemus sustinere? » Novissime & hoc adiecit: « Amodo inter meos tam despectus ero sicut cloacarius inter « vos. » Hec mihi ab ore ipsius Theobaldi, qui est vir litteratus & religiosus relata sunt: ut ergo ex predicatione predicantes meritum habeant, in nomine Iesu, id est, Salvatoris, retia

laxent: quid autem ex hoc boni consequatur mox Evangelium aperit cum subiungit.

Et cum hoc fecissent concluserunt piscium multitudinem (Luc., v, 6). Testatus est nobis idem Theobaldus in via descendendo ad nos, infra quinque dies se quinque millia hominum signasse.

Rumpebatur autem cete eorum. Nam tot quandoque ad predicationem crucis confluunt, ut quorundam malitia & inquietu-

dine rete predicationis rumpatur.

Olivero scholastico Coloniensi, nunc episcopo Paderbornensi, predicante crucem in Frisia, in ipsa statione nobilis quidam Friso, & ditissimus omnium, occisus est, propter quem negotium crucis tunc temporis in illa terra satis impe- III, p. 47 ditum est.

Simile accidit Limpurg diocesis Treverensis oppido, cum abbas noster ibidem predicaret.

Audivimus & ex parte vidimus temporibus istis, aliquando V. P. 98 ad predicationem unius hominis, multa millia cruce signari, qui parentibus, uxoribus, liberis, & patria relictis, mare tranfierunt, ibi pro Christo infideles impugnantes, suaque corpora multis mortibus atque periculis exponentes

Hec redemptio hodie in multis celebratur, per crucis predicationem quam quidem in redemptionem omnium peccatorum suorum suscipiunt: sed se redimentes pecuniis, alios pro se mittunt. Alij in propria persona peregrinantes, consimilem, imo maiorem consequi sperant misericordiam a Domino Iesu Christo. Qui cum Patre, & Spiritu sancto vivit & regnat Deus per omnia secula seculorum, amen.

Multi his temporibus, ut scitis, tam monachorum quam ab- V, p. 179 batum, de suis cellulis ac monasteriis contra propositum & voluntatem, ad predicationem crucis eiecti sunt ex precepto summi pontificis. Et quia eandem electionem considerabant esse V, p. 180 fructuosam, eiici vel mitti ad messem dominicam non renuerunt.

Econtra quisquis avarus es dicis: Pene in omnibus ecclefiis quibus apostolus predicavit, collectas fecit. Audi quisquis hoc dicis: Non in sacculum proprium, sed in Christi gazophylacium, id est, pauperum qui erant in Ierusalem, easdem collectas misit. Unde his temporibus sine nota avaritie a viris sanctissimis ad subsidium Terre Sancte, & civitatis Hierusalem multe collecte sacte sunt. Qui vero causa avaritie metit, omnes labores suos in saccum pertusum mittit.

106. ALBERTUS STADENSIS,

Chronicon (- 1241).

[Pertz, Mon. Germ., SS., XVI.]

p. 356 A. D. 1217. Comes Albertus Livoniam intrat, & multi 1217 peregrini versus Iherusalem sunt profecti, petentes de Marfilia terram sanctam. In quorum comitatu erat magister Oliverus, predicator samosissimus, postea Paderbornensis electus & tandem sancte Sabine presbyter cardinalis.

P. 357 Peregrini Damiatam expugnant & turrim, in portu Nili 1218 fluminis constitutam, die Bartholomei. Saphadinus obiit.

Aug. 2

A. D. 1221. Peregrini in Damiata ceperunt versus Chorras 1221 & Babilonem proficisci, sed eventu miserabili sunt Nilo slumine circumducti. Et cum in potestate essent hostium, tamen pax est ad octo annos inter utrumque populum resormata. Soldanus crucem Domini ultro reddidit, christianos salvis rebus & corporibus Egyptum exire permisit, omnes captivos reddi iussit, ita ut tunc temporis captivorum 30 milia laxarentur. Precepit etiam alimenta divitibus pro pretio vendi, vel gratis infirmis & pauperibus exhiberi.

107. Gesta Trevirorum (Contin. quarta) (- 1242).

[Pertz, Mon. Germ., SS., XXIV.]

P 399 Circa idem tempus peregrini nostri milites de consilio 1218-1220 Terre Sancte prosecti sunt versus Damiatam civitatem Egypti

in ripa Nili sitam & ceperunt eam, sed cum multo sanguine nostrorum. Nec enim capta est sortitudine humana sed virtute divina percussis divinitus eis, qui erant in civitate nec valentibus repugnare. Postea cum vellent ad ulteriora procedere, exinopinato Soldanus Babilonie per retorsionem sluminis artavit eos in tantum, quod condictum secerunt cum eo de reddenda civitate, & reddita est civitas Sarracenis.

108. Continuatio Admuntensis (- 1250).

[Pertz, Mon. Germ., SS., IX.]

[Sequitur Annal. Claustroneob., II, supra pp. 152-155.]

109. Continuatio Garstensis (- 1257).

[Pertz, Mon. Germ., SS., XI.]

1220. Damiata per Christi miraculum expugnatur. Uv- p. 595 dalricus Pataviensis episcopus & Louduwicus dux Bawarie mare transeunt. Fridericus rex Apulie in imperatorem consecratur.

1221 1221. Rex Babilonie exercitum christianorum iuxta sluvium Nilum obsedit & ad deditionem Damiate coegit, & ipsam crucem Christi reddidit christianis. Uvdalricus Pataviensis episcopus obiit.

110. Sächsische Weltchronik (-1260).

[Mon. Germ., SS., ling. vernac. (Deutsche Chroniken, II, 1877).]

Bi des koning Vrederikes tiden ward en vard over mere, p. 241 dar vor de koning van Ungeren unde karde wider mit

funden unde mit schanden. De hertoge Lippolt van Osterike vor dar oc hin unde was dar mit groten eren unde menich ander edele man. Se worden to rade ener hervard vor Damiat, da volging. De criftenen gewunnen dat stad mit groteme arbeide den heiden an; fint gewunnen se enen torn, de vor der stat lach mit michelem arbeide. Darna gaf in 1219 got selve de stat, wande de liude alse sek darinne weren, dat P. 242 se to were nicht komen ne machten. De stat hielden de cristenen wante in dat ander iar. Da voren se aver ene herevard bi deme watere upward; dar beging se dat water, dat se nicht weder komen ne konde; des worden se alle gevangen. Des gaven se dat stat deme soldane weder unde bedingeden darmede alle christene ledich de gevangen weren, unde sic selve. Darto gaf men in weder dat hilege cruce, dat de soldan de christenen afgerovet hadde. De soldan (de heidene koning) leste al sin gelovede unde sin geleide harde truwelike unde dede den cristenen grot gemak unde geleidede se heras.

Versio.

p. 241 Friderici imperatoris temporibus bellum sacrum contra Saracenos gestum 1217
est, qua de causa rex Hungariæ in Terram Sanctam prosectus est; sed sine
gloria redist. Leopoldus wero, dux Austriæ, stipatus multis wiris nobilibus,
magno cum honore ibidem moratus est. Christiani contra urbem Damiatam
expeditionem sacere constituerunt & secerunt. Non sine atroci pugna appulsi,
arcem ante urbem sitam, magno cum labore expugnaverunt. Tum vero
Deus in eorum manus dedit urbem, cuius incolæ gravibus morbis assistis
p. 242 se desendere non valerent. Quam christiani obtinuerunt usque in sequentem 1219
annum. Quum vero sumen ascendissent, neque aqua undique circumsus
redire posent, omnes capti sunt. Itaque urbem soldano reddiderunt ea conditione, ut omnes christianorum captivi & ipsi liberarentur. Præterea eis
reddita est sancta Crux, quam soldanus prius bello ceperat. Soldanus vero
(paganorum rex), quæ pollicitus suerat, implevit; atque eos sadeliter comitatus & benesiciis assents.

III. Annales Marbacenses (- 1262).

[Pertz, Mon. Germ., SS., XVII.]

P. 174 A. 1217 facta est expeditio transmarina a duce Austrie & 1217 rege Ungarie. Cui etiam intersuit legatus Romane sedis, &

Babenbergensis episcopus & frater eius dux Meranie, Boppo comes de Hennenberch, Luodewicus comes de Otingen, aliique principes & nobiles multi de diversis partibus terrarum. Qui statim accedentes ad montem Thabor, munitionem quandam in eodem monte a Sarracenis edificatam viriliter expugnando ceperunt. In brevi autem postea reversi sunt rex Ungarie, dux Meranie & alij quidam nobiles.

A. 1218. Dux Austrie cum legato Romane curie, & TemApr. 8 plariis & Hospitalariis & exercitu copioso circa palmas, id
est ante pascha, ad fines Egypti accedentes civitatem opulentissimam Damiatam aliquanto tempore obsederunt. Et
turrem, que sita est super slumen Nyli & dicitur clavis terre,
Aug. 24 valde munitam in vigilia beati Bartholomei expugnando ceperunt, quibussam ibi de nostris pereuntibus per compendium mortis, sed in celis, ut credimus, consociati sanctis
angelis. Postea vero expugnata civitate, & brevi tempore
exigentibus peccatis eorum eam retinentes, iterato perdiderunt casu lamentabili, sicut hystorica resert huius rei geste.
Alias & per alios qualiter hoc evenerit pleniter exaratum est,
sicut in armario Novi-Castri diligens lector invenire poterit.

A. 1222, de terra Persarum exercitus magnus valde & p. 175 fortis, egressus de finibus suis, per adiacentes sibi provincias transitum fecit, qui dicebantur suisse homines magne proceritatis & stature horribilis; quod tamen non credimus. Sed qua de causa egressi fuerint, vel quid egerint ignoramus. In brevi vero reversi sunt ad propria. Dicebant tamen quidam, quod versus Coloniam vellent ire & tres magos de gente eorum natos ibidem accipere. Unum tamen scimus, quod Iudeorum gens super eodem rumore ingenti leticia exultabant & vehementer sibi applaudebant, nescio quid de sutura libertate sua ex hoc provenire sibi sperantes, unde & regem illius multitudinis filium David appellabant.

112. MINORITA ERPHORDENSIS,

Chronica minor (- 1265).

[Pertz, Mon. Germ., SS., XXIV.]

Hic papa Innocencius III, pontificatus sui anno 18, anno p. 196 vero Domini 1214, in Lateranensi palacio plurimum sollempne & isti mundo generale concilium celebravit in sesto Omnium Sanctorum. Ibi prelatorum & aliorum multitudo Nov. 1 maxima congregata suit. In quo ipse papa multas constituciones edidit, & inter alias de passagio & cruce signandis in subsidium Terre Sancte maxime mentem posuit & per ecclesiam universalem oraciones ante Agnus Dei in missa pro Terra Sancta instituit, videlicet psalmum Deus venerunt gentes (Psalm. LXXIX) cum precibus & collecta Deus qui admirabili providencia.

113. Anonymus;

Chronicon rhythmicum (- 1268).

[Mon. Germ., SS., XXV.]

P- 358

Ante distos ordines uno lustro pono: Leupoldus dux Austrie fortis Dei dono, Postquam suo milite Thamiat prostravit, Terra Sansta rediens, regem captivavit. Richardum de Anglia, sterlingis dicavit.

114. Annales Schefftlarienses minores (- 1272).

[Pertz, Mon. Germ., SS., XVII.]

P. 343 12 17. Dominus Liupoldus dux Austrie cum magno exer- 1217 citu si gnatorum transfretavit.

121 8. Item turris de Nilo obtinetur & Damiath civitas 1218 Saracenorum a christianis cingitur obsidione.

1219. Damiath civitas obtinetur.

1221. Ludwicus antiquus dux Bawarie in auxilium Sancte 1219 Terre transfretavit, sed ipse cum aliis Christi militibus a Sarra-1221 cenis est callide circumventus. Item soldano Babilonie Damiata civitas resignatur.

115. Annales Spirenses (- 1272).

[Pertz, Mon. Germ., SS., XVII.]

1219 Eodem etiam anno (anno Domini 1219) capta fuit Da-p. 84
Nov. 5 miata a christianis Nonis Novembris.

1221 Anno Domini 1221 perdita fuit Damiata a christianis in Sept. 24 concepcione Iohannis Baptiste.

116. HERMANNUS ALTAHENSIS,

Annales (- 1273).

[Pertz, Mon. Germ., SS., XVII.]

In expeditionem autem transmarinam euntes, Bertoldus p. 372 comes aput Damiatam moritur bona fine anno Domini Aus. 12 1218, pridie Idus Augusti. Reversus Albertus comes, cum insolentiam suam, iam quasi versam in naturam, nullus regum vel principum refrenaret, usque ad finem vite sue, licet secundo transfretaverit, in tali persecutionis sevicia perduravit.

117. Annales S. Rudberti Salisburgenses (- 1286).

[Pertz, Mon. Germ., SS., IX.]

a) Codex S. Petri.

Rex Ungarie, dux Austrie & dux Navarrie & multi archi- p. 780 episcopi & episcopi, multi comites cum viris generosis ac

[Cetera, p. 780-782, auctor excerpfit ex Oliverij Historia Damiatina.]

b) Annales S. Rudberti.

1217. Rex Ungarie, dux Austrie, dux Meranie, episcopus 1217 Babenbergensis & alij quamplures nobiles & comites, cum manu valida transfretaverunt ad succursum Terre Sancte; cum quibus ivit prepositus Salzpurgensis & Fridericus prepositus Berthersgaden, qui apud Brandusium obiit.

1218. Christiani in transmarinis partibus Cesaream & 1218 Turrim Stratonis reedificant, & post multas depredationes ad munitionem montis Thabor accedentes, viriliter duabus vicibus inpugnaverunt. Quam munitionem postea ipsi Sarraceni timore christianorum destructam reliquerunt. Deinde coadunato exercitu christianorum civitatem Damiatam obsidione cingunt & turrim munitissimam in medio sluminis sitam & catenam flumen & claudentem, 55 pedes habentem, viriliter occupaverunt; ubi tamen milites electi 40, inter quos erat comes de Pogen, cum aliis fracto instrumento in flumen precipitati funt. Exercitus Romanorum cum multis Ytalicis in auxilium venit christianis.

1219. Comes Liutoldus de Plaien obligatis quibusdam 1219 prediis suis & beneficiis transfretavit, ibique pauperibus plurima largiens Deo devotus militavit; fagitta percussus oculum perdidit, inde transiens Tervisium obiit, & ossa eius a domino Eberhardo archiepiscopo & Rudgero Chymensi episcopo apud Werd sepulta sunt.

p. 782 Damiata civitas ignorante exercitu fine omni dampno christianorum in crepusculo noctis, intersectis innumerabilibus paganis, divina potentia capta est, & a christianis poten-

ter possessa.

Damiata civitas que portus Ethiopie dicitur, multo labore 1221 ac sanguine christianorum ac sudore acquisita, exigentibus peccatis hominum, heu! heu! divina permissione seductis in quandam insulam christianis, equis & exercitu Sarracenorum circumvallatis, quibusdam submersis aliisque occisis, tandem sub quadam forma compositionis & multa strage hominum ab utraque parte facta, coactis christianis, Sarracenis per

manus christianorum reddita est. Ubi aderant Ludwicus dux Bawarie, Ulricus Pataviensis episcopus, qui eodem anno transfretaverunt, & alij quam plures nobiles & ignobiles, quorum non erat numerus. Qui fugam arripientes vix evalerunt. Ulricus Pataviensis episcopus ab expeditione transmarina rediens, in via obiit.

Damiata multo labore & sudore christianorum acquisita rursus a Sarracenis possidetur, multa strage hominum ab utraque parte facta. Ulricus, Pataviensis episcopus, ab expeditione transmarina rediens in via obiit.

118. Narratio de morte Othonis IV (s. XIII).

[Martene, Thef. Anecd., III.]

« Postquam divina ordinatione in imperium c. 1375

« electus, & a domino papa consecratus sum, pro tanto be-« neficio accepto ignorans, quid in recompensationem Deo

« offerem, corpus & animam ei obtuli, qui pro me crucem

« fustinuit. Et exiens civitate Roma post consecrationem,

« assumto in partem episcopo Camern, crucem accepi ab

e ipso, quam usque hodiernum diem in collo tuli, & ab ho-

« minibus occultavi, expectans opportunitatem, ut illam pe-

regrinationem exequerer, prout deceret imperialem maief-

« tatem, ad laudem & gloriam Crucifixi, & recuperationem

« Terre Sancte. Sed propositi executionem hactenus prepe-

« divit diabolus. » Tunc imperatrix ei solvit crucem de collo, quam abbas in remissionem omnium peccatorum suorum ei secundario dedit, & publice ferre precepit.

119. Annales Frisacenses (- 1300).

[Pertz, Mon. Germ., SS., XXIV.]

Eodem anno Andreas rex Ungarie & Leopoldus dux p. 65 Austrie iverunt ad Terram Sanctam cum exercitu copioso.

120. PALTRAMUS VIENNENSIS,

Chronicon Austriacum (- 1301).

[Pez, SS. RR. Austriacarum, I, 710.]

[Sequitur Annal. Claustroneob., supra p. 152-155.]

121. Chronica australis (- 1302).

[Freherus-Struvius, RR. Germ. fcriptores, I, p. 451.]

[Sequitur Annal. Claustroneob., supra p. 152-155.]

122. SIFRIDUS DE BALNHUSEN,

Compend. hiftor. (- 1306).

[Pertz, Mon. Germ., SS., XXV.]

p. 702 Eodem anno Damiata a Sarracenis refumpta est.

1221

123. Oesterreichische Reimchronik (1306).

[Pez, SS. RR. Austriacarum, III.]

p. 411 Der Chunig von Tampasten
Zu den Soldan, er sprach:
Wil ich gern varen
Daz Ir Mir sein must sagen
[Danch.

Daz Mich mein seliger Vater
[pat,

Sach man hin fur gen Auf der Christen Vngemach Mit Sogetanen Scharen, Sein ist aber nicht lang,

Ob fich gefuegt immer dew stat,

Daz dew Christen und dew [Haidenschaft

Zu einander chem,
Ains Fursten von Tewtschen
[Land

Also wer er gehaizzen
Daz haizzt Osterreich.
Vor Tamiath also gelanch,
Meinn Vater seligen,
Doch chom er so ze Sun,
Daz er, noch sein Erben
Daz Schad wer der Christen[hait]

Daz wil ich auch behalten. Soldan jehen : Daz ist ain langew Frist. Ez ist unlang Zeit, Zwischen Vns ergie Der partaten Herren, Landen her chomen, Vnser Veinde Orden, Ez sey in an der Sel gut, Mugen vergiezzen, Vnd wellent damit Jesum eren. Pracht ze unserm Gelauben, Daz sie vor Mir ezzen Vnd Churczweil phlagen, Von den Fürsten sunderleich, Lagen vor Damiat. Verrichten Mir der Mer, Vmb denselben Hertzogen? Er wer tod vor manigen Jar

Ainn Sun der lies Wer derselb wer, Wie er lebt sein Tag Er wer do fur die Fart, Von den Christen enhalb Mers, Der dar füert gewaltigleich, In Verleugs-Feintschaft

Daz ich denn war nem Hertzog Leupolten er in nant,

Auz ains Landes Chraizzen,
Demselben Fürsten lobleich
Daz er vieng und betwang
Man hielt in toten sehen liegen,
Daz er Sicherheit must tun,
Nimmer nicht solden werben,
Ym wurd ee widersait,

Darczu hört man den alten Daz daz ist geschehen, Ich sag dir sunder List, Daz der nächst Streit Vier Prüeder Ich do vie Die waren von verren Vnd hatten an fich genomen Di dez sind enain worden, Swa sich unser Plut Dez wenent sie geniezzen, Dieselben het Ich gern Denselben hiesz Ich erlauben, Vnd sivenn wir gesezzen, So hiez Ich mir sagen Die do so chostleich Sunderleich ich sew pat, Ob in icht chund wer Do sagten si Mir unbetrogen

Der auch Lewpolt hies,
Wer dewselben Mär,
Welle wissen, der frag.
Do Damiat gewunnen wart.
Do alles des Hers
Der Papst und Herczog Fried[reich.

p. 839

Vo Franckreich nie cham Mit Her so grossen Macht, Alsam traten auch sy Etleich sach man auch da Die Chunig mächtig erchant

Mit einem Her flarkh,

Von Fryesen und Norbegen, Dazir wol habs vernomen, Von Ungern Kunig Andreas, Ir war an dem Zil Dy Mir sind unpechant. Vnder den allen Den Herczogen Lewpolt, In vil im oberwart, Musten tun durch der Chost gepresten, Stahrenberg die Burgk mer Was man das Wunders und [Ern Do wer ain Puch von zu [schreiben, Albie ungesait.

Als Ich vernam. Als derselb Chunig dar pracht. Von Castel und von Yspani, Von Britani und von Yberia Vnd Chunig Ritschard von [Engellant Auch was der Chunig von Ten-[nemarkh Wes dy all do plegen Do was auch hin chomen In ern er auch da was, Dennoch da vil Dyselben und die Ich genant, Mocht niem oberschallen Silber und Golt Do by Chynig dy Widerfart Da kawft er zu lesten Den Orden der Chrewzer,

In do sach furchern,

Des mus vil beleiben

Ver sio.

Et viderunt regem de Tampasten ad Soldanum euntem & dicentem: · Ad christianorum calamitatem cum his copiis proficiscar, ut mihi gratias agatis; neque enim magnum spatium intermissum est inde, quod pater meus a me petebat, num semper christiani & pagani capitales inimicitias inter se exercuissent, & quod animadvertebam principem e Germania ortum, qui Leopoldus, dux Austriæ, vocabatur, cui principi laudabili contigit ante Damiatam, ut patrem meum iam mortuum caperet & devinceret, quem exanimatum habuerunt, sed ille revivescens, ut polliceatur, coactus est, neque se, neque heredes suos unquam christianis damnum illaturos esfe, nisi infames haberi vellent; quod ego quoque servare volo. » Tum vero soldanum veterem dicentem audiverunt : « Hoc quidem antiquitus factum est, sed fine fraude tibi confirmo, in bello recentissimo paulo ante exorto, me quatuor fratres illorum principum fortium cepisse, qui e longinquo profecti ordinem hostium nostrorum acceperunt inter se

consensi, se sanguinem nostrum profundere debere, ut animum salvarent, salutem acciperent & Iesum honorarent. Hos quidem libentiffime ad sidem nostram convertissem eisque permis, ut mecum ederent, & quotiescunque considentes ludos faciebamus, mihi narrabant de principibus incomparabilibus & magnificis, qui ante Damiatam castra collocaverant, & quum eos maxime rogarem, ut mihi de eodem duce referrent, vere dixerunt, eum nonnullis annis ante mortuum esse. >

Filium reliquit eodem nomine Leopoldo vocatum: qui vero scire vult, p. 839 quis ille fuerit, quomodo vixerit, is roget. In eorum christianorum numero suit, qui ultra mare Damiatam prosecti sunt papa & Friderico ducibus. Nunquam ex Francia maior exercitus convenerat quam is, quem ille rex duxit. Convenerunt autem ex Castilia, Hispania, nonnulli quoque ex Britannia & Iberia, reges potentissimi & rex Richardus ex Anglia cum exercitu ingenti & rex Daniæ, Frisiæ & Norvegiæ, quibus accessi etiam Andreas rex Hungariæ, qui in illa terra honoriscentissime versabatur; neque tamen nomina omnium enumerare possum. His vero omnibus & iis, quos nominavi, supereminuit dux Leopoldus: argento & auro ditatus suit; quum reges penuria coacti domum redirent, denique arcem Montemsortem emit ordini crucigerorum; si quis vero, quam honeste & magnissice ibi versatus suerit, explicare vellet, eum librum conscribere oporteret — quæ hoc loco nobis omittere liceat.

124. IOHANNES VICTORIENSIS,

Chronicon Carinthia (- 1343).

[Pez, SS. RR. Auftriacarum, I, 803-807.]

[Sequitur Annal. Claustroneob., Supra pp. 152-155.]

125. Honorij Augustodunensis contin. Stirensis (- 1346).

[Pertz., Mon. Germ., SS., XXIV.]

1217 Item a. D. 1216 transfretat Leupoldus dux Austrie & An- p. 64 dreas rex de Ungaria cum multis aliis principibus in Sanctam Terram (peregrinavit potenter tamen).

126. IOH. VITODURANUS (DE WINTERTHUR),

Chronicon (- 1347).

[Ed. Georg. de Wyss, Zürich, 1856.]

p. 3 Huius (Friderici) tempore Damiatam christiani ceperunt, sed Sarraceni L. Egmund. fortuito casu contingente eam postea recuperaverunt. Supra p. 20

127. Chronicon Claustroneoburgense (- 1348).

[Pez, SS. RR. Auftriacarum, I, 451.]

[Sequitur Annal. Claustroneob., supra pp. 152-155.]

128. HENRICUS DE HERVORDIA,

Liber de rebus memorabilioribus (- 1355).

[Ed. Potthaft, Göttingen, 1859, in-4, pp. 185-186.]

[Sequitur Vincentium Bellovacensem, supra pp. 97-109.]

129. Chronicon Sanpetrinum (- 1355).

[Ed. B. Stübel, in: Erfurter Denkmäler, Halle, 1870, in-8.]

P. 57 Hoc tempore ipse Dominus cuiusdam persecti viri excitavit spiritum, insinuans ei, quod Terra Sancta proximo lustro, id est quinquennio, a clade Sarracenorum cum suis captivis foret liberanda. Exinde dominus papa Innocencius, missis per universam ecclesiam litteris, constituit predicari, magistro Conrado de Marbach in hoc negocio Theutoniam committendo.

[Sequitur, p. 58, Oliverij narrationem de visionibus in Frista factis (Hist. Dam., p. 1401, § 6).]

130. MARTINUS FULDENSIS,

Chronicon (- 1379).

[Eccardus, Corpus hift. Medij Ævi, I, p. 1706.]

*

[Sequitur Vinc. Bellovac., supra pp. 97, 109, 110.]

131. DETMAR,

Lübische Chronik (- 1385).

[Ed. Grautoff, Hamburg, 1829, I, pp. 92-98.]

[Sequitur verbo tenus Vincentium Bellovacensem, supra pp. 97-109.]

132. Chronicon Zwetlense (- 1386).

[Pez, SS. RR. Austriacarum, I.)

4

Anno Domini 1217, rex Ungarie Andreas, & Leopoldus dux Austrie p. 976 & Stirie cum aliis quam plurimis ad Terram promissionis tendunt. Idem Ann. Claud dux Leopoldus transfretat mare xlij diebus, Deo protegente, quod ante valde inauditum suit.

P. 152-1

[Deinde iterum sequitur Ann. Claustroneob., supra p. 152-155.]

133. Annales Mellicenses (c. — 1418).

[Pertz, Mon. Germ., SS., IX.]

*

1217. Liupoldus, dux Austrie & Styrie, cum aliis principi- p. 507 bus Ierosolimam adiens, & abbas Hademarus loci istius in reversione moritur; pro quo Ulricus substituitur, qui etiam proficiscens Romam, in itinere moritur.

p. 507 1219. Liupoldus, dux Austrie & Stirie, Damiata civitate in obsidione dimissa, a mari revertitur; que postea in brevi a christianis expugnatur.

1221. Hoc anno Ulricus Patavienfis episcopus a mari rediens, in itinere moritur. Civitas Damiata ingruente multitudine Sarracenorum adversus christianos expugnatur.

134. HERMANNUS CORNER,

Chronicon (- 1435).

[Eccardus, Corpus historicum Medij Ævi, II.]

*

[Sequitur Vincentium Bellovacensem, supra p. 97-110, tum wero pergit :

P. 853 Peregrini ergo Passagiarij urbem Damiatam, quam cepe-1221 runt, reddiderunt Coradino soldano, & ipse tradidit eis viceversa captivos christianos, citra .ccc. & .xxx., quos ceperat Ierosolymis.

135. FELIX FABRI,

Evagatorium (- 1483).

[Ed. Hassler, Bibl. des literar. Vereins in Stuttgart, 1843, in-8, t. II, pp. 299-306.]

*

[Sequitur Iohannem de Columpna, supra p. 128.]

136. Georg de Gumppenberg,

Peregrinatio sive historia bellorum sacrorum (- 1483).

[Röhricht und Meisner, Deutsche Pilgerreisen, Berlin, 1880, in-8.]

p. 119 Da man zehlt nach Christi geburt 1217, kam ein könig von Ungarn 1217 und Herzog von Oesterreich in das hl. Landt undt schussen nichts.

25

1219 Darnach als man zehlt 1219, samlet sich das Christliche Volckh, gewannen die mächtige Stadt Rammat unsern Cairo undt behielten sie ein jahr: in selbem Jahr Ebeadim, des Sultans Sohn, zerbrach die ringemauer der Statt Jerusalem und zerwarf vil Thurm darinnen.

Versio.

1217 Anno MCCXVII post Christum natum rex Hungariæ & dux Austriæ in Terram Sanctam profecti nihil memoria dignum gesserunt. Paulo post anno 1219 MCCXIX christianorum populus convenit & urbem nobilem Ramnat Cahiræ vicinam ceperunt & annum retinuerunt; eodem anno Ebeadim, soldani silius, muros urbis Ierusalem destruxit & turres eius demolitus est.

137. HARTMANNUS SCHEDEL,

Liber chronicarum (- 1492).

[Norimb., 1493, in-f., f. 110, vo.]

[Sequitur Historiarum decades Flavij Blondi (Venet., 1483, dec. 11, lib. 2, infra fest. VI.]

138. SEBASTIANUS BRANDT,

De origine & conversatione bonorum regum.

[Basileæ, 1495, in-4, f. N iiij a-O iij a.]

[Sequitur Flavij Blondi Historiarum decades (Venet., 1483, dec. II, lib. 2, infra fest. VI.]

139. IACOBUS WIMPHELINGIUS,

Epitome imperatorum Germanicorum (cc. 1500).

[Schardius redivivus, RR. Germ. scriptores, ed. Thomæ, Gieffæ, 1673, I, p. 371.]

[Sequitur Sebastiani Brandt narrationem de clade & reditu christianorum.]

140. IOHANNES NAUCLERUS,

Memorabilium gentium commentarij (- 1500).

[Tubing., 1501, in-f., II, ff. 212-215.]

[Sequitur Iohannem de Columpna & Flavium Blondum.]

141. IOHANNES STAINDEL,

Chronicon (- 1508).

[Von Œfele, RR. Boicarum SS., I, 500.]

[Sequitur Vincentium Bellovacensem, supra p. 97-110, & Bonfinium, infra s. VI.]

142. IOHANNES TRITHEMIUS,

Chronicon Hirsaugiense (- 1514).

[S. Gall., 1600, in-f.]

P. 528 Eodem anno rex Andreas Ungarie, Lupoldus quoque dux 1217 Austrie, Ioannes comes de Spanheim, Poppo comes de Henneberg, Wilhelmus Comes Hollandie potentissimus, Georgius comes de Wyede, Ludovicus comes de Oetingen & multi alij comites, principes, episcopi, abbates & nobiles cum innumerabili multitudine crucesignatorum pro Hierosolymitane urbis recuperatione ad Christi honorem transserunt.

P. 529 Arano Eberhardi abbatis III circa Dominicam Palmarum 1218
Lupoldus Dux Austria una cum Legato Apostolico Templariis quoque & Hospitaleriis maximaque multitudine christianorum Salvatori nostro in Terra Sancta militantium
lod. de Co- ad sines Egypti accedentes Damiatam, que olim dicebatur Heliopolis,
lampua, sepra urbem opulentissimam obsidione cinxerunt & aliquanto tempore oppu128 gnarunt. Et in primis quidem turrim, que dicebatur clavis terre prope

litus Nili fluminis munitissimam in Vigilia Sancti Bartholomei apostoli post longam obsidionem ceperunt. Nec diu post etiam urbem ipsam obtinuerunt, quam tamen rursus postea perdiderunt.

19 Eodem anno Conradus Saladinus Egyptiorum filius post captam a christianis Damiatam Hierosolyme retinende spem penitus abiiciens, muros & turres in circuitu destruxit, domos & ecclesias penitus desolavit, ut venientes christiani urbem vacuam & desertam invenissent. Turrim vero David templumque Dominici sepulcri & Salomonis sive precibus sidelium inibi commanentium slexus, sive civium potentia deterritus, sive alia qualibet ex causa, non liquet.

Damiata civitas Egypti circa Nilum, quam christiani p 531 priori anno cum magno labore ceperunt, intersectis habitatoribus eius multis pro liberatione captivorum sidelium, qui apud Sarracenos detinebantur, Saladino Babylonie a christianis restituta est: quod sactum peccatis nostris demerentibus, quis dubitet? Nam Saladinus paulo ante pacem christianorum postulans, civitatem Hierusalem & regnum totum se restituturum, urbem quoque sanctam reediscaturum. Damiatam cum adiacente regione ad spatium viginti milliarium quiete possidendam se voluntarie concessurum, modo ulterius in terram eius non procederent, repromisit: & nunc eius gratiam postulant christiani.

[Abhinc iterum sequitur Iohannem de Columpna, supra p. 128.]

143. IOACHIM VON WATT,

Chronik der Aebte des Klosters St-Gallen (- 1530).

[Ed. Ernst Götzinger, St-Gallen, 1875, I.]

Wie man nun zalt 1217 jar, als Innocentius, wie er noch im leben p. 262
was, das crūz wider den soldan hatt predigen lassen, und an gross zal
weltlicher und gaistlicher fürsten sich mit dem krūz zaichnet (welichs
zur selben zit ain anzaigen was, dass ainer wold wider die ungläubigen
raisen), do rust man sich in das hailig land, und zoch ain grosser zug
uss unser landschaft, die man iez die aidgenosschaft nent, mit irem
herren küng Friedrich von Schwaben an das mer, und surend zu dem
hailgen grab. Es komend ouch uss Frankreich, uss Sophoi, uss Unger
und uss Weltschland vil lüt; die kriegtend zwai ganze jar im hailgen
land (wie wohl kaiser Friedrich nit dahin kam, wie man nacherwertz

vernemen wirt) und gewonnend die groß stat Acha, die nit wit vom mer in Egyptenland an dem groffen fluss, den man Nilus nent, liegt und vast werlich ist. Doch trug sich nacherwertz zwietracht zu, dass ain jeder herr fin wolt und man von des zitlichen gwaltz wegen in hass und zwitracht kam, durch welich anlaitung des tüfels man wider den soldan lützel gut schaffen mocht. In diesen jaren liess sich die welt [durch] den bapit also füren, dass man mit onseglichem kosten libs und gutz über mer us Tütschland fur, die ungläubigen zu bestritten. Und was in unserem land nit selzsam, dass ainer etwan zwai oder dru jar ananandren im halgen land gfin was. Und werend all die ritter worden, die dadannen kommend, die knecht hettend vor den rittern nit zu komen mögen. In denen dingen stalt man bi allen kirchen stök und kisten uf und gab man ablass für all sünd, so dik man das krütz und die hilf an die ungläubigen prediget. Das pracht dan dem bapst in allem schaden der christen den größen nutz und das größt gut; wie sidder har ouch nit ainmal das ganz Tütschland mit ablassbriefen um hilf widern Turggen um unsaglich gut bracht und betrogen worden ist.

p. 267 Dan als der soldan in Egypten bericht ward, das kaiser und bapst in 1220 p. 268 solicher vindschaft stundend, versach er sich wol, dass wenig hilf denen zugeschikt wurd, die vor guter zit in das hailig land wider in zogen warend, und ward sraidig und bracht die christen, die zu Acha und daharum lagend, mit zwang darzu, dass si im die stat wider müsstend usgen und ainen nit vast eerlichen bricht mit im annemen. Dan des bapstz legat der cardinal Pelai hies, der hat grossen span im hailigen land gemacht, darum dass er im alle ding zuaignete und niemand nüntz wolt gelten noch sin lassen, dan den bapst, in dess namen er sich alles, das gwonnen und in der christen gwalt was, an sich zu ziehen understund; davon die sürsten und herren, di ir lib und gut dargestreckt hattend, och unwillig und verdrossen wurdend und alles glück der christen am selben end als vast hindersich gieng, als vast es etlich jar har für sich gangen was.

Versio.

P. 262 Anno MCCXVII Innocentio adhuc vivo, quum contra soldanum crux 1217 prædicaretur, & permulti principes ac prælati cruce signarentur (quod illo tempore signum erat belli sacri), iter in Terram Sanctam præparatum est & magnus exercitus ex terra nostra, quæ nunc vocatur terra iureiurando adstrictorum cum duce eorum rege Friderico Sueviæ ultra mare ad sepulchrum sanctum prosectus est. Convenerunt quoque ex Francia, ex Sophoi, ex Hungaria & Italia multi viri; qui duos annos in Terra Sancta bellarunt (quamquam Fridericus imperator illuc non venit, ut alio loco commemorabitur) & ceperunt magnam urbem Acham, quæ in Ægypto ad 1219 magnum shumen Nilum vocatum sita nobilissima est. Sed paulo post discordia nata est, ita ut unusquisque dominari vellet & de potestate sæculari

odium & rixa orerentur, qua de causa, diabolo instigante, contra soldanum parum egregie res geserunt. His annis mundus per papam ita ducebatur, ut omnes ingenti corporis & pecuniæ impendio e Germania prosiciscerentur contra insideles bellaturi, neque raro accidit, quod aliquis duos vel tres annos sequentes in Terra San&a versabatur, & si omnes, qui inde venerant, equites satti suissent, propter equitum numerum servientes nihil valuissent. Præterea in omnibus ecclesis truncos & gazas posuerunt, indulgentia pro omnibus peccatis promissa; tum crucis & substiti Terræ San&a prædicationi clerus acriter instabat. Unde papæ maximum commodum, christianis maximum incommodum exortum est, ut exinde tota Germania indulgentiis pro substitio contra Turcos offerendo exhausta & fraudata st.

Tum vero Ægypti soldanus, imperatorem & papam inter se inimicitias p. 267
exercere certior sastus providit, cos, qui multum ante in Terram Sanctam p. 268
prosecti suissent, auxilia exigua accepisse, unde exhilaratus christianes, qui
in urbe Acha & regione vicina castra posuerant, coègit, ut urbem iterum
redderent & pacem parum honestam sacerent; nam papa legatus, qui vocabatur Pelagius, res Terra Sancta ita perturbaverat, ut sibi omnia attribuens, unumquemque nullum ac nullius momenti esse existimaret prater
papam, cuius nomine omnia, qua christiani ceperant & capta tenebant, sibi
arrogare conaretur, ita ut principes & domini, qui sanguinem & bona
essuestatus indignarentur & irascerentur & res christianorum, qua paule
ante bene processissent, ad irritum caderent.

144. IOHANNES AVENTINUS,

a) Annales Boiorum (- 1534).

[Ed. Cisner., Ingolst., 1554, in-f., p. 631.]

*

[Sequitur Annales s. Rudberti, supra pp. 185-186.]

b) Bayrische Chronik.

[Ed. Cifner, Frankfurt, 1580, in-f.]

1217 Der fünfte gemeine Zug auss Deutschland uber Meer wider die p. 375e ungläubigen Saracener gen in Egypten.

Dieser Zeit stunden etliche Geistliche auff, weissagten auss dem Buch, so wir die heymliche Offenbarung S. Iohan-

nis nennen, das Stündlein wer kommen, dass die Saracener mit sampt irem Glauben aussgetilget solten werden, darumb schickten die Bäpst in Teutschland ire Prediger, die solten das Volck, Fürsten und Herren, zu solchem Zug vermahnen, solche Prediger sagten viel (damit sie jedermann reitzten zu folchem weiten Zug, so bisher wenig Nutz gemeiner Christenheit bracht hat) darauss viel ubels und unrath entstunden. Etliche meynten, sie thueten was sie wolten, recheten sich an iren Feinden, ermordeten sie, alsbald fie nur das Creutzlein an fich henckten, hatten fie Fried und Gnad, waren ihnen alle Sinde schon vergeben und weren von der Straff und Schuld loss und ledig. So sagten die ungeschickten Prediger ihnen vor.

al. Marb.

Nichts desto weniger zohen uber Meer König Andress auss Vngern, .181-182 fein Schwager, feins Vatters Bruders Hertzog Otto von Dalmatien und Croatien, Bischoff Eckenbert von Bambergk, Markgraf von Andechs, Diessen und Wolffratzhausen, Pfaltzgraff Ludwig vom Rhein und Herzog in Bayern der erste, Hertzog Leitpold auss Oesterreich, Bischoff Ulrich von Passaw, Graf Albrecht, sein Bruder, Graf Berthold von Bogen, Graf Leitpold von Plaien, der Ertzbischoff Eberhard von Saltzburgk, Propst Albrecht von Saltzburg, Propst Friedrich von Bertholdsgaden. Es ging ihnen am ersten wol, kamen gar in Egypten, belägerten die 1218 Statt Damiata, sechs Tagereiss vnter Alexandria, gewunnens vnd meynten, sie hättens schon alles erobert, waren vnerfahren der Natur vnd Art 1219 des Wasserfluss genannt Nilus, der durch gantz Egypten rinnet und mitten im Sommer ausslaufft, das gantze Feldt bedeckt vnd befeuchtiget, denn es sonst keinen Regen nicht hat in Egypten, ist allwegen schön, das wusste der Soldan auss Egypten wol, darumb regt er sich nicht, liess die Christen, als vnerfahren der Art des Wassers, gleich nach irem Gefallen machen, bis die Zeit kam, dass der Flus vnversehens ausslieff, 1221 thete groffen Schaden an Vieh vnd Leuten den Christen, die stunden biss an den Hals im Waffer, Bischoff Ulrich von Paffaw, Graff Berthold von Bogen, Graff Leitpold von Plaien, Albrecht vnd Friederich, Chorherren zu Saltzburgk, viele andere mehr verdorben im Wasser, vnd kam darzu der Soldan mit aller Macht daher, vberfiel die Christen: wolten die Christen nicht alle ob einem hauffen so schändlich vnd jämmerlich verderben, mussten sie alles das wider geben ohne entgeltnuss, so sie gewunnen hatten, vnd auch das ir dahinden laffen, vnd also ir Leib vnd Leben fristen und mit schanden wider heym ziehen in Teutschland. Sie kondten sich auch vmb das gewonnen Land vnd Leut nit vereinen, es wolt der könig von Jerusalem, der griechisch Keyser von Constantinopel haben, der Bapst wolt zum Römischen Stul, die Teutschen zum heyligen Römischen Reich haben, das Unglück halff inen solcher Sorg

vnd Zancks ab, sie waren froh, dass sie nur mit dem Leben davon kamen, dass sie die Saracener also weg liessen.

Versio.

De quinto bello facro, quod a Teutonicis contra infideles Ægypti Saracenos gestum est.

Hoc tempore nonnulli ecclesiastes exstiterunt, qui e libro, quem p. 375ª Apocalypsim s. Iohannis vocamus, vaticinarentur, tempus adesse, quo Saraceni cum errore suo perirent. Itaque papæ prædicatores in Germaniam miserunt, qui populum, principes ac nobiles ad proficiscendum adhortarentur. Hi vero diversa concionabantur— qui unumquemque excitarent, ut expeditionem in terram tam remotam faceret, quamquam, ex his bellis christianos nunquam lucrum fecisse, satis constabat, — unde multa mala & damna orta sunt. Nonnulli enim putabant, sas esse, quod cuperent, ulcisci iniurias, intersicere inimicos, seque pace & gratia frui &, cruce assumta, peccatis liberatos, pæna & culpa absolutos esse. Talia prædicatores inepti eis persuadebant.

Nihilominus ultra mare profecti funt: Andreas, rex Ungariæ, socer eius, patris frater, Otto dux Dalmatiæ & Croatiæ, Eckenbertus, episcopus Babenbergensis, marchio de Andechs, Diessen & Wolffratzhausen, Ludowicus, comes Palatinus de Rheno & dux Bawariæ primus, Leopoldus, dux Austriæ, Ulricus, episcopus Patawiensis, comes Albertus, frater eius, comes Bertholdus de Bogen, comes Luitpoldus de Plaien, Eberhardus, archiepiscopus Salzburgensis, propositus Albertus de Salzburg, propositus Fridericus 1218 de Bertholdsgaden. Primo quidem bene prosecerunt; nam Ægyptum ingressi urbem Damiatam, sex dietas infra Alexandriam sitam, oppugna-1219 verunt & ceperunt, quare putabant, se iam omnia expugnavisse, quamquam naturam suminis Nili non cognitam habebant, qui per totam Ægyptum mediam sluit & media in æstate crescens ac dissus agros inundat, quum imbres in Ægypto desint, unde tota terra storet. Soldanus vero, huius

rei non nescius, in loco suo restitit & christianos, qui naturam suminis
1221 ignorabant, plane neglexit, donec tempus veniret, quo sumen inopinato disfusum in pecoribus ac militibus christianis magnam ia Euram inferret & ipsi usque ad collum aqua circumdarentur. Ulricus, episcopus Pataviensus, comes Bertholdus de Bogen, comes Luitpoldus de Plaien, Albertus & Fridericus, canonici Salzburgenses & multi alij aqua perierumt. Huc accessit, quod soldanus cum omnibus copiis suis progressus christianos irrupit. Ne igitur omnes turpiter & indigne perderentur, necesse suit, eos omnia, qua expugnavissent, gratuito reddere & proiicere, quo sacto vitam servarent cum infamia

in Germaniam redituri. Prius quidem inter christianos non convenerat de terra expugnata, quam rex Hierosolymitanus, imperator Constantinopolitanus, papa patrimonio Petri, Germani sando imperio Germaniz vindicare voluissent, nunc vero hec discordia & controversia diremta est calamitate: nam satis habebant, quod a Saracenis vivi & salvi dimittebantur.

145. IOHANNES HEROLD,

Continuatio belli sacri (- 1549).

[Bafil., Oporinus, 1549, in-f.]

CAP. II.

Cruce signati quo ordine, quo tempore, Syriam ingressi sint.

[Sequitur Chronica Bur:hardi, Ogerij Panis, Oliverium Scholasticum, Annales Co-1217 lonienses maximos, Iohannem de Columpna, Villanium, Bonsinium, Blondum & pro maxima parte Paulum Æmilium.

CAP. III.

Egyptum ex Syria invadunt nostri.

[Sequitur Bonfinium, Ogerium Panem & Oliverium Scholasticum.]

1218

CAP. IV.

Nili inundatione nostri afficiuntur multis incommodis, indictæ supplicationes, mirabilis nostris data divinitus victoria.

[Sequitur Paulum Æmilium, Fl. Blondum & Bonfinium.]

1219

CAP. V.

Subsidia in Egyptum nostris mittuntur, fames oritur in castris, in urbe lues, tandem Damiata expugnatur.

[Sequitur eosdem.]

CAP. VI.

Titanum urbs occupatur ab exploratoribus christianorum.

[Sequitur eosdem & Burchardum Biberacensem.]

1219

26

CAP. VII.

De legati ambitione, regis ira, clade nostrorum misera.

CAP. VIII.

Iam rebus suis diffidens Meledinus incensis castris, Chayrum abierat, Oliv. Schol Babylonamque munitiorem reddere conabatur. Latini patrie veteris P. 1415-141 immemores, tanquam in coloniam venissent, in urbe Damiata per annum ferme integrum desedere, quum inter Pelagium cardinalem ac Brennam regem de ditione contentio oritur gravissima. Partes enim sibi in omnibus primas legatus, iure legationis vendicabat. Brenna rex, omnium suffragiis, urbis imperium iamdudum adeptus, exercitus imperatorem se esse, & deci debere contendebat, nec se unquam viro togato cessurum aperte minabatur. Erat autem Iohannes vir alias & in republica, & in militia administranda clarus, gratus tam civibus quam militibus omnibus. Nec deerant ex peregrinis, qui huic ob virtutes in eo clarissimas impense faverent: econtra, Pelagio invidebant, tanquam homini arrogantissimo, qui ambitionis modum nesciret. Inventi sunt etiam, qui in Brennam regem, huius discordie causam transferrent, quod de se nimium confidens ex arbitrio omnia regeret, admonitionibus legati, nulla habita conditionis reverentia, immodestius in omnibus recalcitraret. Hec autem contentio magnis ausibus moram intulit, reique bene gerende tum occasionem, tum omne ademit tempus. Rex enim iratus, Ptolemaidem magna militum manu fecisset, causam capiens, quod Milichasecaph, Saphadini filius, dum in urbe Damiata expugnanda & constituenda moraretur, Templarios bello exercens, Albam speculam, presidium munificentissimum destruxisset, occupassetque castrum Saphet Damascenorum soldanus. Hanc igitur tantam Reipublice cladem ulciscendam sibi esse, ac Templariis subsidia ferenda dicebat. Fore ut conscisas vires Sarracenorum attereret, & conprimeret temerarios eorum aufus, recuperatisque presidiis, brevi ad exercitum reverteretur. Constabat preterea, Gorgianos qui ad Caspios montes terram inhabitant, Colchis, Iberis finitimis auxilia per literas pollicitos esse, atque Leonem regem, qui una cum Armeniis eos regebat, adfuturum propediem. Hos ut exciperet, Brenna iturum se iactabat, nec non Iconensis regis copias auxiliares se adducturum. Que omnia etsi verisimilia videbantur, in

colorem quesita magis, quam in animo regis fuerunt. Deses enim apud Acconem, rerum omnino nihil agens, ter quaterque vocatus, reditum ad Damiatam negavit. Quare factum, ut quantum letitie ex urbe capta Honorius papa hausisset, tantum tristitie & duorum hominum obstinatissimorum ambitione conciperet. Ne igitur respublica aliquid detrimenti caperet, Ioannem cardinalem, ex familia Columnensium, successorem Pelagio iterum mittit, qui Genuensium, Venetorum, Pisanorumque navibus in Syriam usque traiecit. Hi enim captivitate urbis opulentissime allecti, haud contemnendum numerum militum conscripserant. Ideireo spe longior illa mora, apud Damiatam acta, non usquequaque inutilis habita est. Preter classem enim, multorum aliorum principum supplementa accessere. Inter quos ipse Bavarus Ludovicus, cum popularium fuorum magna manu, exercitui christiano se adiunxit, a Frederico fecundo, cum trecentorum, ex aula virorum fortillimorum cohorte premissus, quem statim insequuturum se, literis & ore affirmaverat imperator. Appulit etiam sub Cal. Iulij Mattheus comes, quem Fredericus Apulie prefecerat, Iul. 1 triremibus instructissimis octo, septingentos ex Sicula nobilitate equites, iussu Frederici devehens, dum in Syriaco mari piratarum Egyptiorum classem, obvia queque depredari audiffet, duodecim longis hostium navibus se infert, ipsis congressus, haud magno negotio fudit. Oppressit ex eis naves quatuor ac aqua demersit. Relique trepida suga in Egyptum se recepere, duabus exceptis, quas captas secum Damiatam, preda onustas deduxit, ducentis Sarracenis suspendio enecatis. His aucta res christiana viribus slorere videbatur, ac ad res gerendas tantum imperatore carere. Incipiebat etiam Proceres tam segnis more tedere, spes evertende Barbare Superstitionis omnes maturare negotium compellebat. Legatus igitur, milites ad signa convenire, in sultanum ire iube-Miles dicto haud parebat, & si magna ei promitterentur, quanquam de Indorum rege, Davide appropinquante, & auxilia christianis ferente, multa dicebantur. Meledinus eteaudita Pelagij & Brenne contentione, lecto milite Egyptio, ad diei unius iter, prope urbem castra locaverat. In dies nostros provocabat populationibus & excursionibus, in omnem occasionem intentus, qua nostros ex urbe in cam-Pos patentes ac exundationibus Nili obnoxios pelliceret. Igitur ne tantam ignominiam perferre diutius cogerentur

1220 nostri, legatus nuntios ad Brennam mittit, qui hominem revocent, ac imperium exercitus illi deferant, quo fine, miles non latum pedem progressurum se per sancta iuraverat. Rex Ioannes, audita militis pertinacia, visis publicis nunciis, qui consensu militari missi fuerant, etiam si a Pelagio antea sepius revocatus, novas femper non veniendi moras causasque contexuisset, victus Columnensis amici, ac fatigatus procerum precibus, tandem ducem Dei viventis exercitui, se prebi-1221 turum respondit. Auctus igitur milite, commeatu & armis, postquam decimum mensem absuerat, Damiatam pervenit, acclamationibus ac omnium imprecationibus faustis exceptus. Iam imperatorem, iam ducem, iam commilitonem se habere exclamat miles, iam qui sacris, qui bello presint, qui rite omnia curare possint adesse, cum legatus consilio, Brenna armis rempublicam tutandam, unanimes suscepissent. De summa rei, postquam satis humanitati atque amplexibus datum, consultatum, sed variis sententiis. Legatus ferro cum hoste protinus decernendum esse, consenescere militem, alias cunctando, ocium & defidiam invalescere hosti mora vires accrescere, virtutem augeri & siduciam, nostris tedium atque Oliver. &k contemptum, spem exinaniri omnem. Victo hoste, aut etiam in P. 1427-11 castris abdito, Chayrum obsidendam, que imperij caput, quo succiso, Egyptum omnem intermorituram. Summa confilij, aut Meledinum, exutis castris, morte vel fuga, Egypto eiiciendum, aut Chayrum tyranni recepta cultum, evertendam. Brenna rex expertus, quam magno periculo superioris Egypti rex tentarentur, de Hierolyma urbe, de sacra provincia certamen esse, non de Memphi, non de Babylone, non de Thebis dicebat, quas etiam expugnatas in fide retinere nemo possit. Ad Syriacas seipsum evocatum, malle se Hierosolymarum regem quam Egyptum sultanum dici. Res syriacas, ab Egypti latere, satis tutas esse, si valido presidio munita Damiata, hostem distineat, donec restitutis & instauratis Syrie rebus, vires accrescant regno, quo ad Occidentalium res pacificate, totis viribus in Orientem trahi possint. Ludovicus Bavarus de Tani urbis ruinis restaurandis, ac deducenda eo loci colonia, confilium dabat, qua Memphitici eo facilius reprimerentur, cum propter loci propinquitatem, tum propter munitissimum nature situm. Nec tantum Egyptios ab obsidione Damiate averti posse, sed in officio Arabes contineri, in proclivi fore. Quandoquidem ab Oriente paludes Arabibus ex montanis descendentibus obstarent, ab Occidente Nili fluenta Egyptios arcerent, a meridie Traianus amnis, rubri maris accolas distineret ad Septentrionem atque

Syriam versus, omnia in tuto essent. Hec equidem sententia, 1221 regem non admodum renitentem habuit, cui videbatur, colonia inducta, exercitum in Syriam duci posse unanimi consensu. Nec displicuit legato Bavari confilium, quem haud latebat, aut cum Barbaro congrediendum fore, dum conatus nostrorum impedire vellet, aut colonia & presidio positis, cupidinem invasuros nostros obsidendi Chayrum, quam prospectu intuerentur. Decreto itaque publicato plebi diver-. Sholaff, sus fuit animus, & in Syriam magis propensus, tamen cum viderent 28-1439 universi, legatum sententie inherere, iureque sacrosancte potestatis, Brennam regem, Bavarum & ceteros duces, persuasionibus, precibus, minisque adigi, execrarique eum, qui dicto inobedientem se prestaret. Eid. Quintilibus ad septuaginta hominum millia, ex urbe prorumpunt, Iul. 15 in hostem ituri. Barbarus in certum vero an simulato metu, quo commodum videbatur, semper cedebat, qua re legati letitia, omniumque spes admodum aucta est: atque que inter Chayrum, Damiatamque occupata omnia. Pons etiam navalis, quo Nilum traiecerat hostis, duobus presidiis, in utraque ripa constitutis, expugnatis, interfectis custodibus, recipitur. Castris igitur locatis, operi nostri partim instant, partim ad Chayrum usque procursantes, segnitiem, ignaviam & timiditatem hosti incluso exprobrant; si viri effent, prodirent, manus consererent, quos in speculis vident, hortantur. At Barbari in ea urbe, in bello natos, fortes, ac spoliis assuetos milites collocaverant; qui fiduciam nostrorum ridebant, ac cunctando perniciem nostris machinabantur. Nam dum edificando, circumvolitandoque dies e die ducitur, ludificando Barbarus nostros in secundum ferme iam mensem detinuerat, nunc ex castris, nunc ex urbe nostros velitationibus urgens, ac ita ad sui contemptum pertraxit, quod ignari locorum, rerum & temporum, inter aggeres Nili, tanquam in propugnacula se reciperent. Hostis in massam deductos, cum omne rei bene gerende compendium ereptum nostris videt, ac nullum virtutis exercende locum superesse, Nilum omnem in castra nostrorum, que commeatu referta erant (nam ad menses tres annonam secum convexerant sufficientem) emittit. Coercent hunc amnem undique ripe elevatiores, alicubi vero pro foli situ, depressiores. Addita sunt hominum commenta, sosse hinc illinc ducte, quibus alluvionis tempore per patientia derivatur, & Nilus tunc forte increscens, cataractis apertis & effossis ad fundum ripis late se effundit, regionem diluvio omnem occupans, ut nostrorum cattra, etiam ubi solum natura aut congesta terra elevatius erat, tamen ad cubiti unius altitudinem superaret. Editiora loca, molesque Egyptij locorum gnari occupant, qua arte & fiducia & virtus nostrorum periit omnis. Quippe & iumentis & hominibus necessaria omnia vi fluminis corrumpebantur, nec salvum aut reliquum erat, quo vel in triduum nostri sustentarentur. Privatam calumniam publica compescebat calamitas. Aciem hostis, madidi, mersi luto, nequaquam posse penetrare videbant, nec suge inire iter, cum

1221 unda omnia tegerentur, nec alveus, nec vadum apparebat. Omnia pontus erant. Qui per aggeres patebat exitus, crebris & validis hostium presidiis insidebatur. In classe ac reliqua apud Damiatam relicta turba nulla spes. Quippe hi maritimis viribus, quam terrestribus firmiores, nec per flexuosas ac tortuosas rivorum moles, ab hoste obsessas, facile erat, ad nostros irrumpere, aut suppetias perditis inferre rebus. Unanimi consensu denunciatur totis castris, inedia potius omnibus pereundum esse, quam turpes conditiones admittere, aut pacem turpem pangere. Brevi fore, ut Nili fluentis detumescentibus, sue rediret terre siccitas, Egyptiis gaudium luctu permutaretur. Orationes indicte & supplicationes, at nihil impetratum. Iam sopor triduo ieiunio gravior, acies instructas, hac illac fluitantes opprimit; innixos hastis, aut humeris proxime astantium inclinatos, videre erat, diffolutis somno membris, in aquas considere, que res Meledini soldani, etiam hostis animum, in admirationem virtutis & constantie perduxit. Nec diffimulare diutius potuit, quem ex pertinacia nostrorum dolorem contraxerat; nuncios ad legatum & regem, ceterosque principes mittit, qui eos communis salutis rationem habere iubeant. Non ignorare ipsum, quo in statu res ipsorum collocate sint, Nilum in dies alluvione excrescere naturali suo instituto, atque ante autumnale equinoctium haud in alveum se recepturum. Non recusare se pugnam, sed imbellem forti, ignavum strenuo, presertim aque violentia same atque somno enervato, iam prestaturum. Pareant itaque necessitati, legesque accipiant quas fine dedecore, fine ignominia, absque nota, suscipere possint. Nepharium ipsi videri, si tante multitudinis cladem solem conspicere contingat, ipsum non nefarium a nostris scelus exposcere, tantum id postulare, ut Egyptus in libertatem pristinam restituta, suis utatur legibus. Legatione audita, quantum Respublica Christiana detrimentum acceptura esset, ex interitu tantorum & tot virorum, item ipsis, que in Syria possidebantur a fidelibus, in apertum exitium ferri perspiciebant. Tandem his conditionibus pacem se velle respondent, si sacrosanstam crucem, quam Salahadinus intercepisset, nostris redderetur, si exercitus deportaretur & illesus in tutum collocaretur, additum, additum presidium Titani sive Tanis urbis in potestate Soldani fore, ille Damiatam petere cepit. Tunc exclamatum, prestare mori millies, quam hoc flagitium admittere, gravia, dura ac aspera hec postulata esse. Soldanus deliberationi tempus concedit. Itaque prima noctis insequentis vigilia, tessera data. Damiatam versus, totus exercitus contendi, ac e luto illuvieque emergere tentat. Germani, que super aquam extabant, incendentes, sequuntur, que res hosti nostrorum fugam patefecit. Obstructis igitur viarum aditibus, cum aquis exitus negaretur, restagnantibus iis, magna ea nocte nostrorum periit multitudo. Duces igitur cum periculum increscere viderent, acies in quodam colle collocant, quem & si aqua inundaverat, tamen tenuius quam cetera obiectum, occupaverant, ibi expectato sole, consilium ex eventu captant. Meledinus autem, orto sole, videns nostros eo redactos, unde nisi maxima clade regredi non possent, iterum ad proceres mittit, qui cunctabundos periculi admoneant, Damiatam petant, christianis in Syria pacem 1221 & inducias offerant, per octo annos integros. De cruce Dominica, ac exercitus incolumitate omnino nihil immutent. Consensu demum totius exercitus, iureiurando he conditiones firmate. Datis deinde & receptis vicissim obsidibus, impedimenta omnia, machine, arma hostis fidei concredita, qui ut aliquid hostile moliretur in deditios, tantum absuit, quod etiam fame affectos liberalissime resecit, & pavit splendidissime.

CAP. IX.

De urbe Damiata reddita Soldano, nostrorumque deditione & discessiva miserabili.

[Sequitur Iohannem de Columpna, supra p. 128.]

146. HEINECCIUS (J. M.) († 1722),

Antiquitates Goslarienses.

[Francof., 1707, in-f., I, pp. 215, 223-224, 228.]

*

[Sequitur Chr. reg. Colon. & Burchard. Biberac., supra pp. 145-152, 155-158.]

V

TESTIMONIA

E CHRONICIS IN HISPANIA SCRIPTIS

EXCERPTA

T 27

ν

TESTIMONIA:

E CHRONICIS IN HISPANIA SCRIPTIS

EXCERPTA

147. Añales Toledanos I (- 1217).

[Florez, España sagrada, XXIII.]

que non entendiamos, è arrivaron en Carsabodenez, è sueron alla de Portugal, è los Freyres de los otros regnos, è ayuntaronse los reyes, è los Moros con toda Andaluz, è lidiaron con los christianos, è vencieron los christianos à los Moros, è mataron mas de lx. mil Moros, xxv. dias de septiemb. Sept. 25 Era MCCLV.

Ficieron cruzada los Freyres de las Ordenes de Espana 1218 con las gientes del rey de Castiella, è del rey de Leon, è de los otros regnos quantos quisieron venir y, è Savaric de Mallen con muchas gientes de Gascona, è sueron cercar Cancies, è lidiaronla, è non la prisieron, que facia tan grandes aguas, que non pudieron y durar. Esto sue mediado novem-c. Nov. 15 ber, è duró hasta cerca de Navidad, è tornaronse ende. Era Dec. 25 MCCLVI.

212 Testimonia in Hispania scripta.

148. RODERICUS TOLETANUS († 1247),

Chronica Hispania (- 1243).

[Schott, Hispania illustrata, IV.]

Huic successit filius Alphonsus in principio christianissi- p. 115 mus, in fine sue deditus voluntati. In diebus eius Alchazar & castra alia in deditionem sidei christiane pervenerunt.

149. Chronicon Lamecense (- 1245).

[Monum. Portugallie hist., SS., I.]

Alcazar capta fuit a iam dicto rege Alfonso. Era MCLX p 20 [XXX] VI.

150. LUCAS TUDENSIS († 1250),

Chronicon mundi.

[Schott, Hispania illustrata, IV.]

Huius gloriosi regis tempore multi cruce signatorum mare p. 113
Mediterraneum transfretantes in Egypto nobilem civitatem
Damiatam de Sarracenorum manibus eruerunt. Etenim per
unum annum antequam rex Fernandus regnare inciperet,
gloriosus papa Innocentius Rome synodum celebravit: ubi
suerunt quadringenti septem episcopi, primates & metropolitani septuaginta unus. Affuerunt etiam duo de precipuis
patriarchis, videlicet Constantinopolitanus, Hierosolymitanus: Antiochenus vero gravi languore detentus misit procuratorem suum. Alexandrinus etiam Sarracenorum dominio
pressus misit vicarium suum. Intersuerunt abbates Benedictini

& priores conventuales plusquam octingenti. Procuratores episcoporum, abbatum, imperatorum, regum & principum non potuerunt numerari. In qua synodo ecclesie Christi columne & pastores rectissime de honestate ac side catholica tractaverunt, statuentes ut ad liberationem terre sancte cunctus clerus subsidium mitteret. Tunc missus est a sede romana 1219 nobilis & prudens cardinalis Pelagius, episcopus Albanensis, Hispanus natione, qui factus dux, cruce signatorum civitatem Damiatam (ut supra dictum est) cum thesauris innumerabilibus cepit. Hanc autem civitatem procedente tempore Sarraceni, exigentibus peccatis nostris, iterum occupaverunt.

151. Chronicas breves de S. Cruz de Coimbra (- 1279).

[Monum. Portug. hift., SS., I.]

P. 25 Filhou a vila de Beia, e Alcacer, e Cizimbra aos Mouros.

152. ALPHONSO X EL SABIO († 1284),

La gran conquista de Ultramar.

(Guillelmi Tyrij versio et continuatio Hispanicæ.)

[Ed. P. de Gayangos, Bibl. de los autores Españoles, t. XLIV.]

[Sequitur Eracles, pp. 322-355, & Ernoul, ed. Mas Latrie, pp. 424-447.]

153. ALPHONSUS A SPINA,

Fortalitium fidei.

[S. l., n. a. (Argent., 1472), in-f.]

[Sequitur pro maxima parte Iohannem Frasquet, supra p. 126.]

Centesimum vicesimum bellum inter Sarracenos & christianos accidit 1217 anno Domini millesimo ducentesimo decimo septimo, tempore Honorij

Digitized by Google

214 Testimonia in Hispania scripta.

pape tertij. Tunc congregatur exercitus Achon cum regibus Ierusalem, Cipri, Hongarie & ducibus Austris Bavarie, Francisque quam pluribus & Germanis; redeuntibus vero Hongaris, aliqui Egiptum applicantes Da1219 miatam capiunt pereuntque tam ferro quam fame octuaginta milia Sarracenorum, denique capto cardinali templariis & hospitalariis totoque
exercitu excepto rege qui a cardinali discordans recesserat, Damiata que
per annum a christianis suerat possessa, pro eorum redempcione suit
1221 reddita paganis hoc tempore ab eorum papa beatus pater noster Franciscus regulam confirmavit.

Le livre de la forteresse de la foy.

[Bibl. Nat., Fr. 20069 (m. s. XV).]

Sarrazins tout vaincus & la cité de Damiette prinse.

La cxx bataille advint l'an mil CCXVII au tempz de Honorius troi1217 zieme pape de ce nom. Et adonc l'exercite des christiens de Acon, avec
les rois de Iherusalem & de Cypre & de Hongrie, avec eulz les ducz
d'Austeria, de Bavière & plusieurs François vindrent en Egipte. Si prindrent la cité de Damiette, où ilz occirent IIIIxx mille Sarrazins. Mais en
1219 la bataille, ilz prindrent ung cardinal, plusieurs Templierz & autres prisonniers pour la redemption desquelz sut rendue aux paiens la dite cité
1221 de Damiette.

154. Legenda martyrum Morochij (- 1480).

[Monum. Portug. hift., SS., I.]

*

In illa autem fratrum dispersione beatus Franciscus ob p. 116
fervorem martirij ad partes Syrie cum duodecim fratribus
aliis transfretavit & ad soldanum se contulit: eumque constantissime Christi sidem predicantem soldanus cum omni
reverencia Domino disponente, ad propria remisit.

155. IOHANNES MARIANA,

De rebus Hispaniæ lib. XII (- 1515).

[Schott, Hifpania illustrata, III.]

:*

1217 Eo anno Mathei Olifiponensis presulis virtute industriaque p. 565 in Lusitania oppidum cui Alcasari Salis nomen est, cum

magna Maurorum strage captum suit. Templarij Hospitalariique milites multo in eo bello iuverunt, sed precipua classis laus ex Anglia, Belgio Galliaque relique in ea littora appusse: eorum qui Innocentij opera, quasi signo in Lateranensi concilio a patribus dato ad bellum sacrum instaurandum, emenso Oceano & Mediterraneo mari in Syriam navigare pergebant. Commodum id rebus nostris accidit, supra sexaginta Maurorum millia trucidata ad vij. kalend. octobris Sept. 25 acie dimicatum.

156. RUY DE PIÑA,

Chronico do muito alto, e muito esclarecido principè D. Affonso II (-1519).

[Ed. M. L. Ferreyra, Lisboa, 1727, fol.]

CAP. IV.

p. 9 Do fundamento, que ouve para Alcacere do Sal, que era de 1217 Mouros, ser cerquado, e tomado dos christiãos, e do Bispo de Lisboa principalmente.

Nos primeyros finquo annos que Elrey Dom Affonso Reynou nom se acha, que socedessem outras cousas, salvo has desavenças, e desacordos em que andou com suas irmãas, e irmãos, e assi ha guerra com Elrey de Liam, e com suas gentes como jáa dice, e passados hos ditos sinquo annos, e andando ha era de nosso Senhor em mil e duzentos e dezas ete annos hos christíaos, que estavam na conquista dultra maar por defençam, e recobramento da Terra Santa, tinham muitas necessidades de concorrer às cruas guerras, e cerquos apertados, que dos Infieis padeciam, para ho q hos Summos Pontifices convaquavam, e requeriam todoles fieis christãos de todalas naçoes, e vindo por maar ha este soccorra muitas gentes Dalemães, e Framenguos, e outras de contra ho Norte fizerao todos hua frota de cento e singuoenta naos de que eram capitaes principaes Iliquino, conde Dolanda, e Georgeo, conde de Frisia, com que hiam outros senhores, e grades homens, e sendo em maar, em través de Portugual

para demandarem ho estreyto de Gibaltar deu na frota tam grande, e tam contrayra tromenta, que algumas naos dellas se perderam, e has outras corre ram a ho Cabo de S. Vicente atée e ha Villa de Farão, aqual com toda ha comarqua, e reyno do Alguarve ainda eram de Mouros, e porque ho vento contrayro, e assi ha terra de imiguos, em que estavam, nom lhes traçavam bem para sua segurança, elles dos donos, e perdas recibidas se poderem milhor repayrar fizeram volta, com fundamento de se virem aho porto de Lisboa.

Sendo outra vez em maar, deu nelles outra tromento mais aspera, e de mayor periguo que ha primeyra, em que jáa tambem perderam algumas naos com toda ha gente que nellas vinha, e ha outra frota depois que ha tromêta ceffou, e sobreveo bom vento de viagem, entrou toda via, e veo surgir ante ha cidade de Lisboa, e hos capitães della assas tristes, e anojados, pelas grandes perdas de gentes, e doutras cousas, que no maar tinham perdidas, e sahindo loguo capitães com pouqua gente em terra ho bispo, que entam era de Lisboa chamado Dom Matheus, sabendo que eram christãos hos recebeo, e tratou com muita houra, e bom acolhimento, segundo ha bondade de huns, e has necessidades dos outros p. 10 requeria, de que ho Bispo loguo soube o proposito com que vinham, que era por socorro, e ajuda da Caza Santa. E dahy ha pourquos dias este Bispo de Lisboa, porque era pre-

lado de muy bom espirito, e grande coraçam, depois de ter juntos com seus roguos, e boa humanidade hos principaes

deftes eftrangeyros lhe dice.

« Honrados, e devotos senhores Deos sabeque amim peza muito de todolos nojos infortunios, que passastes, e ho remidio por agor a nom he outro salvo paciencia do passado, e essorço, e bom coraçam para bo que mais vier, vòs vedes bem, quanto vos he contrayro ho tempo para seguirdes vossa proposta viagem, e desto por vossos pilotos, e mariantes podeis ser milhor certificados, pode ser, e eu assi bo creo, que Deos ho premite assi para alguna cousa de seu louvor, e serviço, e tambem de nossa honras, e proveyto, e esto digo porque aqui junto haa hum castello em poder de Mouros, que dizem Alcacere, de que esta terra toda que he de christaos recebe muito dano, se vos prouver pois este seyto, nom he estranho doutros, que emprendestes, e ha que his ajudarnos nelle, assi como vejo que podeis fazer, e com vossa

gente, e ajuda de Deos principalmente, ho guanharemos 1217 dos infieis, e pois ha obra, e o serviço he de Deos, elle por sua grandeza, e piedade vos darà delle boom gualardam, e nestas cousas sóomente que tocam ha vossa honra, e salvacam, aconfelhayvos com fizo, e com a devocam, e nom com ba vontade carnal, porque assàas de verguonhosa cousa serà pubriquardes pelas bocas boom dezejo para ho servir, e has obras, que sam tam possiveis serem disso contrayras, e pois ho luguar, e tempo se offrecem aguora tam despostos roguovos que elles nom vos passem com ouciosidade, ca bem creo, que bem sabeis que ella he fundamento de todolos peccados, e fepultura dos homens vivos, e curação de todolos costumes, e propositos virtuosos, e pois em vossos sobrefinaes que trazeis mostraes serdes devotos, e servidores da cruz, assi tabem he rezao, que sejais imiguos dos imiguos della, e vossas mãos fortes dem aguora verdadeyro testemunho da bondade, e fée de vossos corações, e esta tomada de . Alcacere, para que vos convido, e requeyro, serà com a graça de Deos assàas possivel, se vôs com vossas pessoas, e frota quizerdes ajudar ha nòs, que com outra gente do reyno vos feremos em todo fieis, e boons companheyros. >

Estas palavras, e outras muitas ha estas conformes dice ho bispo ahos estrageyros, alguns dos quaes depois de haverem antre sy seu acordo, e concelho riveram oppiniam contrayra, e se partiram, e outros, que foram hos mais consentiram na propofiçam, e requerimento do bispo, e lhes aprouve ser na

hida fobre Alcacere.

CAP. V.

p. 11 Como Alcacere foy cerquado, e com que numero de gente Portuguezes, e tambem estrangeyros.

A quelles estrangeyros, que foram dacordo com hos Portuguezes de irem sobre Alcacere se recolheram loguo às fuas naos, e fendo aparelhados do q lhes compria no mez de Setembro, se foram, e seguiram ha barra de Setuvel, que neste c. sept. 15 tempo era Luguar pequeno, e nom ora cerquado, em que pescadores sóomente viviam, e da gente de Portugual se acha que foram estes capitães principaes, ha faber este dom Mateus, bispo de Lisboa, e dom Pedro, mestre da ordem da

218 Testimonia in Hispania scripta.

1217 Cavallaria do Templo, e dom mestre Guonçalo, prior do Esprital, e Martim Barreguam, comendador de Palmella, e estes levaram comfiguo da terra, comarqua de Lisboa, e de Evora, e de seus termos vinte mil homens, de que hos mais eram de pée, e alguns de cavallo, e nom se acha que elrey dom Affonso, que entam reynava em Portugual, sosse neste exercito em pessoa no qual tempo parece que elle deveria fer doente, ou empedido por alguma outra urgente causa, porque nom póde ser neste seyto, e averia por bem, e mandaria que se fizesse prestes, como se fez, ca nom hee de crer, que tamanho feyto sem seu mandado, e authoridade se cometesse, e ho que se neste caso achou, hee que hos estrangeyros em navios, que poderam hir, foram de Setuvel pelo rio asima atée junto Dalcacere, onde saindo alguns para tomar uvas, hos Mouros, que da sua ida eram jáa bem avizados, com armas lhe foram refistir, em que ouve algum acometimento de peleja, de que hum Mouro se diz q fiquou morto, e hos outros se recolheram aho castello, e hos estrangeyros furgindo com seus navios mais àvante proseram defronte da villa suas pranchas, e sem resistencia sayram em terra, e loguo elles, e hos Portuguezes que jáa tambem eram cheguados, juntos com devida deligencia, e resguardo cerquaram ho castello de maneyra que alguma pessoa nom podia fair, nem entrar sem conhecido periguo; mas hos Mouros posto, que com tanta estreyreza se vissem cerquados nom mostravam ter por esso desmayo, nem temor, vendo que ho castello em que estavam era de muros, torres, barreyras, e ha cava muy forte, e bem provido, e acalcado de muitas gentes, e armas, e mantimentos para grandes tempos, e por milhor senefiquança ahos de fora de seu esforço e cofiança poferam muitas bandeyras por fima do muro de que em final de desprezo diziam seas palavras, e davam suas costumadas gritas.

E hos christãos leyxaram boa guarda sobre sua frota, que p. 12 com gentes, e armas fiquou no porto bem segura, e sobre esso huns, e outros sizeram loguo combater ho castello, e vendo que pela largua, e alta cava com que ho muro era em torno valado nom podorao bem cheguar ahos muros, e cortaram tantas arvores de fruyto, e juntaram tanto outro mato que sendo igual ha cava com ha terra de sóra podessem mais sem trabalho cheguar ahos muros, ma hos Mouros

aconfelhados das necessidades, e periguo em que se viam, 1217 lançáram de sima tanto soguo, com tantas cousas temperado, que ha lenha da cava ardeo loguo toda, por cujo impedimento leyxaram loguo de cobater, e apoz esto ordenaram hos christãos hum engenho para com pedras destroirem ho muro, mas sua fortaleza de dentro era tal, que dos seyxos de sóra lhe dava muito pouquo, pelo qual tornáram ha lançar tanta lenha na cova, com que soy chea, e tal guarda se poz, que nom soy dos Mouros queymada como elles loguo tentáram, par sima da qual hos christãos cheguados aho muro deram hum cobate ha que hos Mouros com seugrande essorço, e muitas armas resistiram de tal maneyra, que afastaram hos christãos dos muros, em que de huma parte, e de outra ouve assas mortos, e feridos.

CAP. VI.

Dos reys Mouros, que vieram por soccorro da villa de Alcacere, e da primeyra batalba, que deram, em que foram vitoriosos.

Hos christãos, que tinham cerquado Alcacere, e hos Mouros que nelle eram cerquados tinhao antre sy diversos pensamentos, ca huns consultavam engenhos para brevemente tomar, e hos outros artificios para se delles defender, e tambem nom leyxavam de busquar, e consultar conselhos, e remedios para com foccorro ferem descerquados, sobre que tinham feytos seus avizos ha quatro reys Mouros, que eram na Espanha, ha saber elrey de Sevilha, elrey de Cordova, elrey de Jaem, e elrey de Badalhouse, hos quaes para este focorro, e descerquo foram pór seu arrayal aho luguar que chamam Sitymos, que he huma leguoa Dalcacere, de cuja vinda fendo hos christãos loguo sabedores foram postos em temeroso pensamento. E nom era sem causa, segundo verdadeyra certidam, que ouveram, ca traziam comfiguo por terra buinze mil de cavallo, e oytenta mil de pée, e pelo maar dez Gualés bem remadas, e aparelhadas.

Mas aguelle alto Deos, que sobre todos tem ho poder, nom quiz em tanto periguo, e necessidade desemparar hos christãos, que por sua sée emprenderam, & sostinham esta demanda, porque por huma sua permissam piadoza arribaram ha este porto, tambem na paragem de Setuvel trinta e seis naos de

220 Testimonia in Hispania scripta.

1217 huma cidade que dizem Trageyto, com gentes christãos, nobres, e de boom efforço que hiam àquella conquista dultramaar, que disse, hos quaes em suas bandeyras traziam sinaes de S. Martinho, porque ha jurdiçam daquella terra donde vinham era do bispo daquella cidade; da frota era capitam móor dom Anrique de Nehusa, ho qual leyxando suas naos com aquella segurança, e resguardo de gente que compria, elle com a outra em bateis, e navios piquenos fe foy aho arrayal de Alcacere, onde dos christãos foram com muita alegria de grandes louvores recebidos, e todos loguo acordaram de valar ho arrayal em torno com valos altos, e fortes para refistenzia dos reys Mouros, que vinham, e aqui se diz, que alguns estrangeyros da primeyra frota aconselhavam, e requeriam ahos outros da sua companhia, que se partistem em paz, e nom esperassem ho periguo da batalha, escuzando sua covardice torpe, com dizerem, que quando de fuas terras partiram seu vota, e proposito nom soy pelejar se nom com aquelles infieis, que tinham tomada ha tarra de Jerusalem, e ho Santo Sepulchro, e que alguns Portuguezes, em que nom avia verdadeyra Fée, nem bondade de coraçam concordavam com elles, dando por voto covarde, que era bem de descerquar ho Luguar, e leyxalo sem contenda, e posto que destes ouvesse alguns com suas mostranças de tam vituperada fraqueza, avia porém outros muitos cuja santa, e virtuosa contraridade esforçou, com que determinaram nom descerquar ho castello, e confiando em Deos esperar ha ventura, que lhes viesse, pelo qual fizeram loguo seu alardo, e de gente de pée bem armada, e bem disposta para pelejar, se diz, que acharam comfiguo muita, mas gente de cavallo se affirma, que escassamente refizeram trezentos.

E hos reys Mouros para comprimento do proposito com que vierao, acordarao que nelles ouvesse viessem loguo ferir no arrayal dos christaos, e que tambem has suas gualés, que tinham jáa tomada huma nao de Portugual, com duzentos homens, e jazia na entrada do porto de Setuvel, juntamente pozessem foguo à frota dos christaos, que jazia sobre amarra, mas hos christaos receosos deste dano, e avizados jáa para esto, pozeram tal guarda, e desenção na frota, que hos Mouros ho nom cometeram, e foy sempre delles segura. E huma segunda seyra como soy manhãa sayram do arrayal dos Mouros, sinquo de cavallo

p. 14 corredores, e como cheguaram, e viram ho assento do arrayal dos christãos loguo volveram aho seu, e sobre esto abalou
todo junto o seu exercito em que avia tantas gentes, que .
toda ha terra cobriam trazendo comfiguo tam grande estrondo
de alaridos, e gritas, e com tantos sons de trombetas, e outros desvayrados instromentos, que ha qualquer coraçam por
abastado de essoc, que fora nom leyxara de tocar de grande
medo, e muito espato, pelo qual hos christãos avendo o assi
por milhor, sayram ha elles de suas estancias, postos em suas
batalhas ordenadas, e com muita ardideza huns ahos outros
loguo se cometeram, e feriram, em que da huma parte, e da
outra ouve cruel, e bem ferida peleja com mortes, e feridas
de muitos, e daquella vez se diz, que hos Mouros levaram
ha vantagem da batalha, com aqual se recolheram em seu
arrayal.

CAP. VII.

Da segunda batalha, que ouve sobre Alcacere, e como bos reys Mouros foram vencidos, e seyto grande estraguo em suas gentes.

Hos christãos vendo para ho fim que vieram hum começo tam contrayro, e que ha força Dalcacere fazia cada vez mais forte, e ha elles tirava toda esperança de por força ho cobrar, nom leyxavam de murmurar, e apontar que seria bom iremse, e por aquella vez levxar ho cerquo, e ho bispo de Lisboa, que na gente dos christãos era pessoa de móor credito, e mais principal, sentindo na noyte seguinte ha temerosa, e fraca murmaraçam que em todo ho feu arrayal avia, elle em prezença dos mais, que por entam se proderam ajuntar lhes dize: « Honrades senhores, e amiguos, esta de saventura, e « grande mal de que todos estaes espantados nom veo sobre vós das forças, nem das armas dos nosfos imiguos, mas cau-« zouse da grande presunçam, e muita confiança que de vòs « mesmos, e de vossas forças, e multidam de gentes loguo c tomastes, esquecidos em todo, da sóo, e principal ajuda de Nosso Senhor, e Salvador Iesu Christo, que se nos aguora « aqui faleceo foy para ho milhor conhecermos mas pois jàa « aqui viemos, e fomos muy fortes para armas, e temos gentes, e estamos bastecidos de mantimentos, nom queyraes desconc fiar, porque esta aversidade ha potencia de Deos ha permite 1217 e para crara esperiencia de mayor nossa Fèe, e mais merecimento de nossas almas, mas brademos, e clamemos de cora-« cao aho Senhor Deos, e com efficacia, e de vação, que nossas « necessidades requerem lhe pessamos que esta sua ira, se con-« tra nos, por nossos peccados ha tem, ha queyra converter em nossos imiguos, e cada hum com hos giolhos em terra « digua por sy como en diguo por mim, Senhor Deos padre das p. 15 e misericordias, e grande ajudador nas tribulações ex as « muitas nações de tantos infieis vieram para nos destrohir, e pois como duraremos ante ha face delles se nos tu Deos « nom ejudas, e pois assi he Senhor aguora nom ponham « ante ty ha lembrança de nossos malles, e peccados, ne tomes « de nós aqui vingança por elles ante estes imiguos de tua « Santa Fèe, tu por tua bondade, e potencia hos dà nas mãos, « e poder de teus servos, por tal, que hos que em ty crem « louvem mais o ten fanta nome! »

No cabo da qual oração, que todos devotamente, e com muitas lagrimas ho seguiram, se diz que por consolaçam dos christãos loguo appareceo pubricamente no Ceo hum maravilhoso sinal por bemaventurado prognostiquo, ha saber, hum homem resplandecete, como sol, e alvo como huma neve, e no peyto trazia ho final da cruz vermelha mais lucente que has estrellas, com que hos christãos, que craramente ho viram foram muy alegres, e efforçados crendo que Deos era em sua ajuda, e com este prazer, e alegria, que géralmente todos conceberam, jáa com seu temor dormiram assoceguados aquella noyte, e aho autro dia coma foy manhãa ho bifpo, como era homem em que avia prudencia, e bom esforco para se nom esfriar ho alvoroço, que sentio nos christãos com a longura dalgum tempo falon loguo às gentes do exercito que ho podiam ouvir dizendo: « Senhores amiguos bem vistes todos ho e grande, e maravilhofo final que para nom temermos, e « sermos esforçados Deos nosso Senhor tam pubriquamente « nos quiz mostrar, e por esso jáa seria muita nossa fraqueza, e c grade minguoa de nossa Fée tardarmos mais para ha segunda « batalha, mas com ho esforço de Deos, que temos presente, e Sept. 11 c com ajuda, e preces dos Santos Martyres Proto, e Jacinto,

« cujo dia hoje hee, vamos loguo ferir nos imiguos, ca pelo melhoramento da vitoria, que contra nòs ouveram, aguora hos acharemos mais repouzados, e menos percebidos. > Pelo qual hos christãos postos em suas batalhas bem con-

certadas, com grande oufadia, e sem sinal dalgum medo 1217 fayram, e foram darno arrayal dos Mouros, e affi duramente hos cometeram, e tam cruamente hos feriram, e foram tam cortados de medo, que parecia nom terem armas para pelejar nem forças para refisfir, e desacordados se diz, que elles mesmos huns ahos outros se feriam, e matavam, e se espedacavam com hos pées dos cavallos, e que outros com medo da morte duvidosa ha tomavam certe no rio, que era junto em que se lançavam, e afagavaõ, e vendose hos reys Mouros, e suas gentes assi falteados, e vencidos nom tendo jáa alguma esperança em sua resistencia, nem peleja, procuraram busquar fua falvaçam nu fogida, em cujo alcance hos christãos p. 16 matando, e ferindo feguiram, em que se affirma que dos quoatro reys, que alli vieram, dous delles sem se dizer quem eram, foram mortos, e com elles trinta mil Mouros mais, e com esto recolhendo ho muito, e muy riquo despojo, que acharam no arrayal dos Mouros, hos christãos se tornárao muy alégres ha seu cerquo, que tinham posto sobre ha villa, dando todos muitas graças, e louvores aho Padre nosfo Senhor, que de sua mam deu esta vitoria, que boy ha onze dias de Setembro do sobre dito anno de mil duzentos e Sept. 11 dezasete annos, dia dos ditos martyres Proto, e Jacinto, háa certidam da qual vitoria, como foy dada ahos infieis, que para este descerquo eram em sua frota postos no maar elles desacordados, e tristes se partiram, onde se diz que se perderam alguma parte de seus navios, e de suas gentes assas nelles.

CAP. VIII.

Como hos christaos combateram, e tomaram ho castello Dalcacere.

Hos christãos pot esta vitoria fiquaram alegres, e muy estorçados, depois de consultarem sobre a milhor maneyra, que teriam para tomar ha villa, fizeram duas escadas grandes, e com gente darmas que comprio foram loguo juntas aho muro para ho entrarem, e comessarem de combater ho castello; mas hos Mouros com a necessidade que tinham de salvar suas vidas, dobraram suas forças, pelo qual assi com soguo, com pedras, e traves, e setas, que de sima do muro lançaram, asastarao hos christãos longe do muro, em que da huma parte, e da outra foram muitos mortos, e seridos, e

224 Testimonia in Hispania scripta.

1217 porque hos christãos viram que aquella qualidade de combate por ha grande fortaleza, e desposiçam dos muros lhe nom focedia como dezejavam, fizeram loguo cavas, e minas por bayxa da terra para has poerem debayxo dos muros, e postos em contos hos derribarem por foguo, mas hos Mouros que desto por avizos, ou por conjeyturas foram bem sapedores contraminaram has cavas dos christãos, e huns, e outros com peleja muy crua se encontrarao, em que ouve muito sangue derramado, e com grandes soguos, e cousas fumosas que hos Mouros fizeram, lançaram hos christãos fora das cavas, e pozeram sobre sy legura guarda, pelo qual vendo hos christãos que alguma cousa das comeridas de todo lhes nom aproveytava, elles, por confelho, e ordenança do capitam da frota, que era homem engenhoso, e de bom esforco, fizerao loguo duas bastidas de madeyra muito fortes, e tam altas que cada huma dellas fobejava por fima das mais altas torres do castello, donde hos combates que nellas pos- p. 17 eram hiam seguros, e nom temiam hos danos dos Mouros, e com esto, e com outros engenhos, que mais ordenaram, e com muitos bêsteyros, e frecheyros cometteram ho castello rijamente por muitos lanços do muro, por fima do qual hos Mouros com ha força das setas, e pedras que lhe lançavam, nom ouzavam parecer, nem resistir como dantes saziam, e vendo se fraquos de suas forças, e desesperados jáa em tudo, de todo ho focorro, e finalmente porque se nom podiam foster, fizeram final que se queriam render, e sobre seguro, que lhes foy dado, vieram à pratica, e apontamento, em que pediram has vidas, e fazendas, mas has vidas fóomente lhe foram outorguadas com segurança das quaes elles abriram has portas do castello, e assi seguros se sahiram, e foram para onde quizeram, e ho alcayde do castello, que antre elles era ha pessoa mais principal, nom se quis hir com hos outros, mas acha-se que da tomada da villa, ha tres dias por sua vontade foy bautizado, e tornado christão, e hos outros Mouros, que hos christãos acharam pelas Aldeas, e Luguares de redor todos, se diz que sem resistencia morreram ha ferro, e hos grandes despojos, que da batalha passada se recolheram, e na villa se acharao forao loguo igualmente repartidos sem aventagem dalgum, salvo que aho capitam de sóra, porque por seu concelho, e ordenança ho cerque fora sempre regido lhe derao mais dez por prezioneyros que elle tomára.

E porque aho bispo de Lisboa nom soy sobre elles dada 1217 alguma avantagem, q bem merceia, ho capitam da frota ha que tal escasseza nom pareceo bem, por seu conforto, lhe dice: « Reverendo bispo, posto que vos aqui pelo bem recebeis « mal, e pela bondade malicia roguovos que ha estes homens, e que tam mal ho conhecem, e fazem sejais paciente, porque « ho principal gualardao que por este trabalho mereceis Deos e nosso Senhor, que hee boom, e justo e porque bem ho recebestes volo darâ boom no ceo, e serà melbor que este « de cousas da terra. » E com esto hos estrangeyros se recolheram ha suas frotas, e se partiram para onde quizeram, e ho bispo com hos senhores Portuguezes, que aho cerquo vieram depois de leyxarem ha villa afotalezada, e bastecida, como viram que compria, tam bem, se tornaram para suas terras, e cazas, e esta tomada de Alcacere em tempo deste rev dom Affonso II soy em dia de S. Lucas, ha dezoyto do mez de Outubro da era de nosso Senhor de mil duzentos Octob 18 e dezasete, annos e dahy ha hum anno este rey dom Affonso com ha rainha dona Oraqua sua molher lhe deu foral que aguora tem, como por elle parece.

157. CHRISTOVAO RODRIGUES ACENHEIRO,

Chronicos dos senhores reis de Portugal (- 1536).

[Correa de Serra, Collecção de ineditos de historia Portugueza, Lisboa, 1824, in-4, V.]

p. 62-65

CAP. X.

De terceiro rei de Portugal dom Affonso, segudo do nome, silho deste rei dom Samcho, e do que sez em seu tempo.

[Sequitur Ruy de Pina, supra pp. 215-225.]

158. Duardus Nonius Leo,

De vera regum Portugaliæ genealogia (- 1583).

[Schott, Hispania illustrata, III.]

P. 1258 Tempore huius Alfonsi anno MCCXVII cum civitati 1217 Olisiponensi multarum navium classis applicuisset, pelagi

Digitized by Google

226 Testimonia in Hispania scripta.

1217 tempestatibus acta, que ex Hollandia, Phrisia & Gallia Belgica solveret in Syriam ad sacrum bellum, Mattheus episcopus Olisiponensis vir pius & impiger, classis presectus, quos benigne excepit, hortatus est, dum moram in reparanda classe faciebant, Salaciam populi Romani olim Coloniam, nunc vulgo Alcasserem salis dicte, ad quam estuario duci poterant, e Saracenorum potestate liberarent. Se cum Lustanicis militibus & commeatu assurum. Assentiuntur illi, & cum viginti militum millibus, quos ex Olisipone & Ebora collegit, Gallis iuvantibus, oppidum obsidet & expugnat.

VI .

TESTIMONIA

E CHRONICIS IN HUNGARIA ET DALMATIA

SCRIPTIS

EXCERPTA

VI

TESTIMONIA

E CHRONICIS IN HUNGARIA ET DALMATIA

SCRIPTIS

EXCERPTA

I TO. THOMAS SPALATENSIS († 1268),

Historia Salonitana.

[Schwandtner, SS. RR. Hungaricarum, III.]

CAP. XXVI.

P. 573 De passagio Andree regis filij Belai, tertij regis Ungarie. 121

Per idem tempus Andreas rex Ungarie votum patris exequi cupiens, crucis suscepto signaculo, ad auxilium Terre Sancte iter arripuit prosecturus. Mist ergo, & conduxit naves magnas a Venetiis, ab Ancona, & Iadra, & ab aliis civitatibus Adriatici sinus, secitque omnes applicare ad portum Spalatine civitatis. Premisit autem omnem apparatum armorum & escarum in multitudine curruum, & iumentorum, qui venientes repleverunt omnia per circuitum civitatis. Precessit autem regem, & Ungaros ingens Saxonum multitudo, qui omnes pacifici, & mansueti erant cum devotione, ac desiderio navigationem regiam prestolantes; omnes enim cruce signati erant: ad petitionem vero regis dederunt Spalatenses

1217 totum suburbium ad hospitium peregrinorum, exeuntes enim de domibus illis expeditas hospitibus dimiserunt. Mox autem ita confestim replete sunt hominibus, & iumentis, ut non pateret aditus transeundi. Sed non eos suburbane domus capere potuerunt, licet constricti, & constipati manerent: plurima vero pars totius comitatus regalis curie morabatur extra in tentoriis per campum diffusa. Cives vero alij pavebant, alij mirabantur inconsuetam multitudinis frequentiam intuentes. Ita-Aug. 23 que anno redemptionis nostre MCCXVII, mens. Aug. xxiij. die, advenit Andreas rex ad civitatem Spalatensem. Exierunt autem processionaliter obviam domino regi universi cives, omnesque forenses, totaque turba sui exercitus laudes ei altis vocibus concrepantes. Deinde clerus omnis holosericis super comptas induti vestibus cum crucibus, & thuribulis procedentes usque posturium, prout regie magnificentie dignum erat pariter concinebant. Ipse vero illustris rex, viso procesfionis cetu folemni, statim descendit de equo, magnaque fuorum principum vallatus caterva, tenentibus eum hinc inde episcopis, qui convenerant, pedes usque ad ecclesiam S. Domnij processit. Ubi celebrato missarum officio, & data oblatione super altare ad hospitium secessit. Ea die communitas exhibuit regi affluentissimam procurationem in domo, que dicitur Mata extra muros Aquilonaris porte. Dicebatur autem tunc fuisse in comitatu regio plusquam decem millia equitum, excepta vulgari multitudine, que pene innumerabilis p. 574 erat. Tunc rex cepit magnam benignitatem erga Spalat. cives oftendere, ita ut ipse ultra provocaret eos ad petendum a se, quod eis ad publicum cederet commodum, velle quippe regis erat, ut ad munimen civitatis sue reciperent castrum Cliffe, volebat nihilominus eis concedere comitatum insularum. Sed Spalatenses suo more ad publica nimis tardi, ad privata commoda finguli intendebant. Neglectis fiquidem regalibus beneficiis, que eis pie, & liberaliter concedebat rex proprio clementie sue provocatus affectu noluit castrum illud committere alicui de proceribus; sciens quia multa infestatio Spalatenfibus ex illo castro procedat, sed accersito quodam Pontio, qui erat magister militie domus templi per regnum Ungarie, commisit ad manus eius custodiam, & tutelam ipsius castri precipiens, ut vicissim fratres sue religionis ibidem faceret infidere. Cum autem Andreas rex aliquantam

moram faceret, preparando navigium Bernardus archiepis-

copus mortis debitum folvit, sepultus vero est iuxta eccle-1217 fiam S. Domnij. Protinus autem rex misit ad canonicos Spalatenses rogans, & consulens, ut eligerent de clericis, qui circa ipsum erant, maxime quidam instabat pro quodam Alexandro physico, qui erat vir litteratus & honestus, per quem ecclesie poterant multa commoda provenire. Sed non fuit petitio regis admissa, quoniam aliorsum tendebat intentio seniorum. Interea rex naves ingressus dispositum arripuit iter. Spalatenses vero dederunt ei usque Dirrachium duarum galearum conductum: non potuit rex tantum habere navigium, quod fufficeret ad passagium omnibus cruce signatis, quamobrem necessitate compulsi alij redierunt ad propria, alij vero expectaverunt usque ad annum sequentem. Eodem tempore Stephanus dominus Servie, sive Rascie, qui Mega Iuppanus appellabatur, missis apocrisariis ad Romanam sedem impetravit ab Honorio summo pontifice coronam regiam; direxit namque legatum a latere suo, qui veniens coronavit eum primumque constituit regem terre sue. At rex Andreas ad partes Syrie transvectus magnum metum incufferat Saracenis, explicatis fiquidem sue militie copiis abiit satis procul a regione maritima expugnans castra, & villas, & obstantia queque conculcans. Sed invida fatorum feries preclara principis prepedivit incepta, nec bonos ipfius fuccessus permisit ulterius progredi Lucanus:

> Invida fatorum series summisque negatum Stare diu

Ecce etenim nescio an suorum an extraneorum nesaria temeritas regis machinatur in mortem, impiaque manus diabolicis armata versutiis venenatum ei haustum propinat. Ex quo scelere vix mortis potuit periculum evitare. Nec dum vero sanitate ad integrum recuperata redeundi cepit habere propositum, verens, se suumque regnum in tantum precipitare discrimen, credensque de suo voto pleniter Domino satisfactum, incipit cum omni comitatu suo ad patrie regredi sines. Noluit autem ulterius marinis se committere cassibus, sed per terram iter faciens, venit Antiochiam, deinde transivit in Greciam, ubi affinitate contracta cum Lascaro rege Grecorum, ultra progreditur, accepit enim filiam eius filio suo primogenito Bele in uxorem, exinde peragratis Grecie sinibus, ascendit in Bulgariam, ubi ab Oxano, Bulgarorum

232 Test. in Hungaria & Dalmatia scr.

1218 rege, detentus est, nec ante abire permissus, quam plenam ei p. 575 securitatem faceret, qui ei suam filiam matrimonio copularet.

Sic autem Andreas rex peregrinationis sue completo itinere ad sua regna reversus est. Nos vero his breviter prelibatis ad materiam redeamus.

160. Chronicon Hungarorum Posoniense (- c. 1280).

[Ed. Fr. Toldy, Budæ, 1852, in-4, l. II, c. 2, nº 36.]

Post hoc rex Endre Terram Sanctam visitavit ad manda- p. 36 tum Domini pape, implens votum patris sui. Mansit autem ibidem tribus mensibus.

161. MARCUS,

Chronicon de gestis Hungarorum (- 1310).

[Ed. Fr. Toldy, Pestini, 1867, in-4.]

Andreas vadit Iherofolymam.

Post hec rex Andreas Terram Sanctam visitavit ad man-p. 78
datum Domini pape, quod mandatum acceperat, dum esset
adhuc dux, sicut habetur de voto & voti redemptione extra:
Licet univer sis. Quia ipse conplevit & redemit votum patris.
Et ibi in Terra Sancta super exercitum christianorum contra
soldanum Babylonie capitaneus & dux presicitur & mox
victor essicitur gloriosus. Mansit autem tribus mensibus.
Regali denique thezauro exposito, diversorum fanctorum per
ipsum reliquie conparantur: caput videlicet sancti Protomartyris Stephani & caput beate Margarete virginis & martyris dextra beati Thome apostoli & sancti Bartholomei,
item de virga Aaron & una de sex idriis illis, in quibus Christus
mutavit aquam in vinum & alie multe, quas potuit tunc congregare. Reversusque in Hungariam cum pretiosis thezauris
sanctorum, regnum autem reinvenit in prospero statu, non

tamen hoc suis meritis, sed sanctorum, quorum reliquias afferebat, ascribi voluit. In occursum ergo regis Benedictus, filius Ega, cancellarius regine, omnes prelatos ecclesie compellebat. Modo autem illas reliquias sanctas, specialiter ille ecclesie habent, quorum prelati regi venienti obviam occurrerunt.

162. Chronicon Budense (- 1473).

[Ed. Jos. Podhradczky, Budæ, 1838, in-8.]

*

[Sequitur Marci Chronicon, pp. 194-195.]

163. IOHANNES DE THWROCZ,

Illustrissima Hungariæ regum chronica (c. 1480).

[Schwandtner, SS. RR. Hung., I, 149.]

*

[Sequitur Marci Chronicon.]

164. Antonius Bonfinius,

Rerum Hungaricarum decades, dec. II, lib. 7.

[Basileæ, 1543, in-f., pp. 277-283.]

[Sequitur Flavium Blondum, dec. II, l. 7, & Iohannem de Thwrocu.

T

VII

TESTIMONIA

E CHRONICIS IN ITALIA SCRIPTIS

EXCERPTA

VII

TESTIMONIA

E CHROXICIS IX ITALIA SCRIPTIS

EXCERPTA

165. Annales Ceccanenses (- 1217).

[Pertz, Monum. Germ., SS., XIX.]

Hoc anno tanta multitudo christianorum coadunata est 1217 in Hierofolymitanis partibus in campo super Acre, quod volentes numerare, numerati funt ultra viginti milia equitantes, alia turba non poterat pre multitudine numerari; per bonam estimationem dictum fuit, quod plus quam cc. milia peditum erant. Peccatis exigentibus in hoc populo christiano tanta inopia panis advenit, quod unus parvus panis vendebatur xij. denariis. De communi igitur confilio domni patriarche & aliorum, qui preerant populo, preceptum est omnibus pauperibus, ut redirent ad propria. Solum in mense Settembrio tot & tanti fuerunt, quod naves eos reducentes Septemb. fuerunt lxvj. Per bonam estimationem communiter dicebatur ab omnibus, quod corpora mortuorum cruce fignatorum in eundo & redeundo supra centum milia suere inventa; ab aliis permanentibus in illa Sancta Terra non tantum honoris vel auctoritatis factum est, quod valeret obolum.

166. GILBERTUS,

Chronicon pontificum & imperatorum Romanorum (— 1221).

(Pertz, Mon. Germ., SS., XXIV.]

*

1220 Istius (Honorij) tempore christiani Damiatam ceperunt, p. 136 fet Sarraceni eam postea recuperaverunt.

167. OGERIUS PANIS & MARCHISIUS SCRIBA,

Annales Genuenses (- 1223).

[Pertz, Mon. Germ., SS., XVIII.]

×

1218 Die sabbati sancta, videlicet xiv. die Aprilis, de voluntate p. 139
Apr. 14 & beneplacito tocius consilij & participum navium misit
potestas predicta nuntios suos Wilielmum Embriacum Nigrum videlicet & Laustranchum Rubeum ad comitem de
Niver & ad comitem de Marchis & alios baronos de Frantia
& de ultra montes, qui transsitum ad succursum Sancte Terre
de civitate Ianue habere volebant; & convenerunt cum ipsis

Aug. 1 ad eorum beneplacitum; & venerunt ad kalend. Augusti, secundum quod cum eis convenerant; & in nomine Domini iter arripuerunt de portu Ianue circa exitum predicti mensis Augusti.

Aug. 21 Vicesimo primo die Augusti Petrus de Castello Ianuam aplicuit de exercitu Damiate rediens & talia retulit nova secundum quod in litteris regis Iohannis, patriarche, ducis Austrie, archiepiscopi Nicosie, episcopi Acconensis, magistri Hospitalis, magistri Templi, magistri Hospitalis Theutonicorum & episcopi de Belleem.

[Sequitur epiftola, quæ exflat apud Bohmer, Act. imper. select. 11, pp. 642-643, & in Epistolario V Belli sacri edetur.]

Octob. 9 Mense vero Octobris in festo sancti Dionisij apud Damia- p. 140 tam prelium commissum suit inter christianos & soldanum Egypti; & per Dei misericordiam christiani optinuerunt, & 1218 multi de Sarracenis in satie gladij mortui sunt. Tercia die ante sestum sancti Martini aliud prelium commiserunt, & Nov. 8

fine [numero] mortui fuerunt.

Quippe ipso anno comunitas lanue decem galeas armavit, 1219 quas ad succursum christianorum in obsidione Damiate commorantium xxiij. die Iulij de Ianua destinavit, quibus & Iul. 23 omnibus Ianuensibus qui erant in ipso exercitu nobiles cives Ianue Iohannem Rubeum de Volta & Petrum Aurie rectores & presides procreavit; qui usque mensem post conflictum quem festo decollationis beati Iohannis Baptiste exigentibus Aug. 29 nostris peccatis passus fuit exercitus christianus, tam cum ipsis galeis quam'cum altera illustris viri Alamani comitis Siracuse, & tribus galeis egregij viri Savarixij de Maloleone apud Damiatam incolumes aplicarunt, invenientes gentem & principes exercitus passo detrimento taliter expaventes, quod etiam erant in proposito ascendendi ligna, & si posset esse, ad propria remeandi. Set benedictus Deus in tantum fuerunt adventu ipsorum & presentia confortati, quod qui erant in procinctu eundi, & multi qui iam naves ascenderant, vigorem sumpserunt & animum remanendi. Octavo vero die post applicationem ipforum foldanus Damaschi, coadunata multitudine Sarracenorum, ad castra christianorum accessit, & tribus diebus continue ibidem christianos fortiter debellavit; set per gratiam Dei tantam lesionem tollerarunt, quod tam ab obsidione ipsorum quam de ipsis partibus recesserunt.

xxxvij. de Raxedi flumine exierunt, que dampna quam plurima, incendia, cedes & offensiones christiano nomini intulerunt. Ceperunt igitur naves & personas quam plures christianorum, quas Egyptiaco carceri retruserunt. Ad quas insequendas dominus Fredericus Romanorum imperator galeas xl. direxit, quarum gubernationi Enricum strenuum comitem Malte constituit. Applicantibus autem ipsis ad partes Egypti, audiens ipse comes, quod galee intra iam dictum suvium surerant regresse, ad civitatem Damiate sestinus accessit. Exercitus autem christianorum ab ipsa civitate omine malo indiscrete secessus, equitaverat super Sarracenos. Cumque presatus comes post ipsum tendere viriliter sestinaret, contigit, peccatis nostris exigentibus, quod soldanus Egypti presciens adventum exercitus, quadam nocte equitavit, & eo castra

1221 metato infra civitatem Damiate exercitum christianorum. fodendo per totam noctem de flumine Nyli rivum atque deduxit, per quem christianos ibi quasi in insula alligavit, sic quod procedere nec ad civitatem Damiate redire minime potuerunt. Habuit siquidem galeas infra fluvium preparatas, que omnibus lignis euntibus ad exercitum & ab exercitu redeuntibus impedimentum prestabant. Unde christiani ignari de adventu comitis, existimantes se non posse habere ullum fuccursum, set potius ibi fame & necessitate perire, demum cum dolore & triftitia pepigerunt, & interveniente vinculo iuramenti firmarunt, falvis eorum personis & rebus, & redditis ab utraque parte captivis, civitatem Damiate reddere Sarracenis. Hiis igitur peractis pro dolor facta est restitutio illius civitatis ad dedecus & ignominiam nominis christiani, nisi divina clementia providebit: que tanto labore tantaque sanguinis effusione a paganorum spurcitiis suerat liberata. De cuius amissione, sicut premeditari potest, divino miraculo 1222 tellus tristis effecta, in insula Cipri contremuit, & mare littora consueta destituens, infra pelagus quam plurimum desiccavit; de quorum motu Baffa & Limisso penitus sunt submerfe.

168. Tolosanus Faventinus († 1226),

Chronicon.

[Documenti di floria italiana, t. VI (Firenze, 1876, in-4).]

CAP. CLIX.

De obsidione civitatis Damiate, & de prelio ibi commisso.

1218 Anno a nativitate Domini MCCXVIII, cum infinitus chris- P. 703 tianorum numerus esset apud civitatem Acri, dimissa multitudine ibi ad civitatem custodiendam, ceteri vero, de voluntate & consilio Venetum, Aconitanorum, Pisanorum, Genuensium, Maxiliensium, atque omnium civitatum seu locorum, qui noverunt naves deducere, aura sante secunda, navigaverunt usque ad slumen magnum Euphratem, quod distat a Ierusalem xij. magnis dietis; ibi civitatem Damiatam obsede- P. 704

runt ditissimam & nobilissimam Saracenorum. Audientes vero 1218 Saraceni, qui funt in parte occidentali, illis succurrere festinarunt pro posse. Exercitum siquidem christianorum civitatem obsidentium obsederunt & ipsi, omnibus Egyptiis eis forum pro viribus & adiutorium prebentibus. Circa igitur kalendas Februarij, turrem magnam & altam super portum c. Febr. 1 civitatis nostri, signo Sancte Crucis intus & foris signati, ceperunt milites; gladio & igne, & edificiis lignorum cadentibus utrinque peremptis, super dictum slumen pontem navium edificantes. Altero vero anno, scilicet MCCXVIIII, in 1219 mense Augusti, in decollatione sancti Iohannis Baptiste, Aug. 29 christianorum exercitus, invito rege Iohanne Hierosolymitano, exeuntes obviam Saracenis, aggressi sunt eos longe a castris per milliaria tria. In quo prelio periere infinita millia populorum & maxime christianorum. Hi siquidem principes semper in obsidione Damiate interfuerunt; scilicet, dominus Pelagius, apostolice sedis legatus dignissimus, & dominus patriarcha Hierofolimitanus, & dominus Iohannes de Brenda, rex Hierosolymitanus, animo & actibus alter tempore gratie Machabeus, & dux Austrie, & dominus Iacobus nobilissimus comes Romanus, & alij, quorum nomina ignoramus. Eo namque tempore, venit ad exercitum Saracenorum paganus quidam de parte orientali, qui a provincialibus dicebatur esse de stirpe gigantea, quod fidem dabat verbis, videlicet proceritas stature & virium magnitudo. Cum enim expugnabat nostros, non utebatur clypeo aut lancea, sed triplici thorace indutus, utraque manu clava ferrea & terribili fibi refistentes percutiebat. Cui rex Iohannes, divina adiutus gratia, exiens obviam, ipsum a fronte usque ad umbilicum omnibus incidit videntibus.

CAP. CLX.

Anno Domini MCCXVIII die quinta intrante mense No- 1218 vembris, capta est Damiata a populo christiano, quorum Nov. 5 principes isti erant, scilicet dominus patriarcha Hierosolymitanus, dominus Iohannes, rex Hierosolymitanus, dominus P., cardinalis Albanensis, a quibus omnibus literas ad hunc modum recipimus.

[Sequitur Epistola principum, quæ exflat in Martene, Ampl. collect., V, 1479, & in Epistolario V belli sacri edetur.]

31

CAP. CLXIV.

Quando castrum Thenisij fuit captum.

p. 708

1219 Anno a Virginis partu MCCXVIIII, in mense Novem-Nov. bris, cum homines castri Thenisij, sive Thoneos, nimium considerent in soveis magnis & profundis, piscibus plenis, & muris & turribus altissimis & scabrosis rupibus vidissent, quod civitas Damiate capta esset; eo relicto, & timore concussi maxime ausugerunt. Quod christiani postea habuerunt.

CAP. CLXIX.

Quando civitas Damiate amissa est.

p. 711

Anno Domini MCCXXII, dominus Pelagius, apostolice sedis legatus, cum multis millibus christianorum & maxime Alamanorum, Francorum, Romanorum, civitatem Damiate reliquerat, & in occurfum Saracenorum iter arripuerat, civitate Damiate optime relicta munita; & cum iam separati essent a civitate predicta, sere per milliaria lx, subito slumen quoddam vocatum Euphrates voluntate divina a montanis partibus, ficut eius consuetudo est provinciam illam semel in anno irrigare, inundavit; in quo fluvio multa millia chriftianorum & maxime Romanorum fame, aquis & gladio perierunt. At ubi Saraceni, videntes, quod christiani suis succurfum prebere nequirent, & retro non possent reverti, quod fine lacrimis vix dicere quimus, recepta est ab Saracenis civitas Damiate & multa millia christianorum utriusque sexus cum illa. Illos vero, qui ad tuitionem liciarum & civitatis erant, similiter & eos, qui in castro Thaneos aderant, in manus Saracenorum tradentes, ipfi domino Pelagio omnem culpam impenderunt.

169. Chronicon Placentinum (- 1235).

[Pertz, Mon. Germ., SS., XVIII.]

×

1218. Ad notitiam ac memoriam christianorum omnium pervenisse p. 437 nullatenus dubitamus sed liquidum pariter & manifestum omnibus indu- Gesta 6/1-p.7

bitanter putamus, qualiter gens transmarina pro animarum eorum redemptione pro Terra Sancta ultramarina a manibus Sancte Crucis inimicorum liberare desendere ac manu tenere, multis periculis variisque laboribus sunt astricti plurimumque satigati. Cumque in presentia horum rex Ierosolimitanus, vir egregius, magne sidei & discretionis, providus & discretus, atque urbis Romane cardinalis eximie nobilitatis & prudentie, cum aliis viris nobilibus & potentibus atque cum omni exercitu christianorum, qui in auxilio Sancte Terre proficiscebatur, in obsidione Damiate per duos annos & quatuor menses stetissent, auxilio Domni nostri Iesu Christi in millesimo ducentesimo decimo nono de mense Novembrio 1219 in sesso beati Leonardi dictam civitatem ceperunt, & ipsam Nov. 5 & centum homines qui in ea aderant civitate, cum omnibus diviciis & rebus habuerunt.

170. RICARDUS DE S. GERMANO,

Chronicon (- 1243).

[Pertz, Mon. German., SS., XIX.]

Hoc anno navalis Frisonum exercitus Gaietam veniens, 1218 Hierosolymam vadit in subsidium Terre Sancte. Ianuensium quoque, Venetum, Pisanorum, & aliorum de diversis mundi partibus fignatorum apud Accon multitudo convenit. Qui cum rege, patriarcha Hierofolymitano, magistris domuum Hospitalis, & templi consilium ineuntes, cum Hierusalem propter aquarum defectum commode adire non possent, versus Damiatam Sarracenorum civitatem nobilem, & munitam suarum navium carbasa direxerunt, quo prospere applicantes, eo favente, qui mari, & ventis imperat, cum fluvius ingens, & turris in eo precelía constructa transitum ad civitatem penitus prohiberent, coacti funt sua figere tentoria circa litus. Quod illi de Damiata videntes, suos mox nuncios dirigunt ad Soldanum, per quos se a christianis obsessos fignificant, & petunt, ut suum ad eos veniat in succursum. Qui statim, collectis undique viribus, Damiatam se contulit fine mora, quam viris munivit, & viribus, necnon & turrim predictam, & ne christiani possent in partem alteram navigio transmeare, secus annis ripam acies balistariorum, & arca-

1218 riorum innumeras ordinavit. Tunc christiani de regis & aliorum confilio & confensu, qui preerant exercitui, ut liberior eis pateret ad civitatem accessus, expugnare turrem primitus previderunt, & pretio a Frisonibus, una conducta cochone, quam propter ignem, quem illi qui erant in turri sepius iaciebant, coriis morticinis & aliis necessariis undique munierunt, viros audaces & bellicofos, qui per scalam ligneam satis artificiose compositam deberent conscendere turrem ipsam, ordinaverunt & posuerunt in ea. Quam cum per fluvium ducerent aliquo non obstante, hinc Sarracenis hinc christianis alta voce clamantibus seque vicissim ferientibus iaculis & sagittis, volentes, qui erant in cochone scalam in turris ponere summitate, & per illam conscendere, prout suerat ordinatum, dum niterentur in ascendendo viri cordati alter alterum prevenire, mox in partes scala confracta, loricati milites, proh dolor! ceciderunt, quorum haud dubium est in celum anime avolarunt. Et nostri tunc imperfecto negotio tristes sunt, letantibus e contrario Sarracenis, ad castra reversi; nec tamen destiterunt a ceptis, quin immo ad capiendam turrem ipsam vehementius animantur. Ad quam cum per aquas accederent, navibus & scalarum ingeniis geminatis, & per terram darent, ut poterant, frequentes insultus, divina dextera faciente, Aug. 24 mense Augusti in festo beati Bartholomei apostoli, turrem ipsam optinuerunt, & qui in ea inventi sunt gladiis occubuere nostrorum, quibusdam nobilioribus reservatis ad vitam, quos rex Iherofolimitanus vinctos Accon dirigit in victorie fignum.

Pelagius Albanensis episcopus a Brundusio cum Iacobo, p. 339 comite Andrie, Romani exercitus principe in Syriam transferetat. Et tunc nonnulli cruce signati de terra Sancti Benedicti & aliarum partium a Gaieta navigio. Iherosolimam petunt; & prospere pervenientes Accon, audito de captione turris, vadunt sine more periculo Damiatam.

Christi exercitus sluvium transmeat Damiate, & posita civitati obsi-p. 340 dione, cum soldanus sugiens metus causa relictis tentoriis in partem Epist. prist. alteram secesserit, post strages plurimas, post sumptus multiplices, post (Martène, V, Nov. 5 labores & damna innumera mense Novembris in vigilia beati confessori

Leonardi, optinuit tandem faciente domino Damiatam, hoc ipso Albanensi episcopo procurante. Civitas autem ipsa auro, lapidibus pretiosis, pannis sericis rebusque opimis plena inventa est, de quibus ditatus Christi exercitus est & Egyptij spoliati. De Sarracenis vero tanta facta est strages, quod christianis ipsis displicuit. Tunc soldanus ipse surore accensus, muros Terre Sancte Iherusalem sterni ad solum

Digitized by Google

fecit & a Sarracenis incolis deseri, paucis in ea christicolis 1219 remanentibus. Interim christiani civitatem Damiate tenent & possident, & ab omni spurcitia paganorum mundantes eandem, construunt in ea ecclesias ad laudem & gloriam nominis Iesu Christi. Soldanus vero animo viribusque resumptis, christianos non cessat usque ad aggeres cotidie impugnare, nostris tamen se viriliter tuentibus & tenentibus contra illos.

Hoc anno vicesima a personis ecclesiasticis, a laycis vero 1221 decima pro subsidio Terre Sancte per totum regnum colligitur, & per Gualterium de Palearia regni cancellarium, & per Henricum de Malta comitem, marini stolij ammiratum, ipsam Damiatam transmittit, licet tunc temporis ammissa fuerit culpis exigentibus Damiata. Propter quod ipse cancellarius iram imperatoris metuens, se Venetias contulit, & dictus comes redit in regnum, qui ab imperatore captus est, & terram quam tenebat, ammisst, rex vero, patriarcha lherosolimitanus, Albanensis episcopus, & ceteri qui in bello suerant christiani, sub securo soldani conductu ad Acconitanam redeunt civitatem.

Diro satis percussuulnere, Diro cogor singultu luere Veh, lamentum & carmen discere

Nostre gentis de casu misere, Que signata crucis signaculo Crucis hosti cedit allophilo; Non sit pugna ense vel baculo, Set premente samis periculo; Quantus dolor, quanta cala-[mitas,

O quis pudor, qualis anxietas, Quod succubuit christianitas, Inpiorum gaudet inpietas. Iesu bone, si fas est dicere, Cur sic placuit nos deicere; Mori malo quamultra vivere, Vinci videns debentes vincere! Quis in tanto dolore positus, Sui diem non optet obitus? Christi vietus iacet exercitus; Unde pudor, dolor & gemitus! Quis non meret hoc infortu-[nium?

Luctus or a conclust omnium;
Roma, caput & mater urbium,
Omne tibi defecit gaudium.
Per te venit hec tribulatio,
Mundi plorat quam omnis
[natio:

Christiane cedis occasio
Tu fuisti; sis relevatio!
In te forma facta concilis
Causam dedit huius exilis.
Agar nobis insultant filis,
Tui spernunt vires auxilis.
Damiata, que tot laboribus
Tot effusis empta cruoribus,
Christianis olim principibus,
Paruisti, nunc pares hostibus!

246 Testimonia in Italia scripta.

1221 De te fame sonus exierat:
Damiata non est que suerat.
In te Christi sides storuerat,
Quam ancille nunc stirps de[decorat.
Hysmahelite te detitula violant;
Quad shi tet henes accummus

Aras evertunt, templa violant; Quod tibi tot penas accummu-[lant,

Peccata nostra sunt que pul-[lulant.

Ubi nunc decus est ecclesie, Christiane stos & militie? Legatus, rex, & dux Bavarie Viai cedunt viris persidie. O quam pravo dusti consisio
Exierunt duces in presio!
Damiata, tu das exilio,
Quos fovisti fere biennio,
Maledista fatorum series,
Qua sit tanti mali congeries.
Cunstos tangit ista miseries,
Cunstis datur stendi materies.
Mundus totus & mundi prin[cipes
Sunt doloris huius participes;
Tuam ergo causam ut vin-

Te nos, Christe, precamur sup-

Igitur quod dicere nequeo non dolendo, per compositionem p. 342 reddita Damiata soldano liberati sunt utrimque captivi & christiani principes, qui contra soldanum inconsulte processerant liberati.

171. THOMAS DE CELANO (cc. 1245),

Vita s. Francisci, l. I, c. 7.

[ARa SS. Boll., Oct. II.]

Nam decimo tertio anno conversionis sue ad partes Syrie p. 699 pergens, cum quotidie bella inter christianos & paganos fortia & dura inguerent, assumpto secum socio, conspectibus Soldani Sarracenorum se non timuit presentare. Sed quis enarrare sufficiat, quanta illi animi virtute loquebatur, quanta facundia & siducia legi christiane insultantibus respondebat? Nam primo, quam ad Soldanum accederet, captus a complicibus, contumelis assectus, attritus verberibus, non terretur, comminatis suppliciis, non veretur, morte intenta, non expavescit. Et quidem licet a multis satis hostili animo & mente adversa exprobatus suisset: tamen a Soldano honorifice plurimum est susceptus. Honorabat eum, prout poterat, & oblatis muneribus multis ad divitias mundi animum eius

flectere conabatur. Sed cum vidisset, eum strenuissime omnia, 1219 velut stercora, contemnentem, admiratione maxima repletus est, quia virum omnibus dissimilem intuebatur. Permotus est verbis eius valde, & eum libentissime audiebat. In omnibus his Dominus desiderium ipsius non implevit, prerogativam illi reservans gratie singularis.

172. Annales Siculi (- 1252).

[Pertz, Mon. Germ., SS., XIX.]

p. 496 Anno Domini 1219 indicione septima quinto die intrante 1219 mense Novembris Damyata principalis civitas Amalech a Nov. 5 christianis sidelibus capta suit, & christicolis dominio detinetur.

In eodem anno Damyata fuit perdita a christianis.

173. Le croniche de Viterbo (- 1255).

[Boehmer, Fontes rerum germanic., IV.]

*

p. 698 Anno Domini MCCXVII uno bono homo di Viterbo 1217
voleva andare ad Hierusalem oltra mare & hebbe in visione
la no cte inanti, como dovesse cavare apresso el bagno de la
grotta & che devia trovare un gran thesoro. La qual visione
p. 699 notifico alli consuli, e tutto el populo andaro con la croce
inanti e con la processione e cavarno in quel loco & trovarno
l'acqua calda assa virtuosa, alla quale pusero nome l'acqua
della crociata.

Anno Domini MCCXVIIII, in quel anno li christiani 1219 pigliarno Damiata presso al Cairo di Babella.

174. Appendix ad Gaufredi Malaterræ historiam Siculam (– 1264).

[Muratori, SS. RR. Italic., t. V, 604.]

*

[Sequentur Annales Sicul., Supra p. 247.]

175. Monachus Patavinus,

De rebus Insubrium (- 1270).

[Muratori, SS. RR. Italic., VIII.]

De obsidione Damiate.

nare christianorum maxima multitudo, in subsidium Terre Sancte: & habito prudentum confilio, christiani cum navibus infinitis in manu valida intraverunt Egyptum, & Damiatam munitissimam civitatem multo tempore viriliter obsederunt.

De collectione exercitus Sarracenorum contra christianos.

Anno Domini 1218. Cum vidisset Soldanus Babylonis christianos Damiatam instantissime obsidere: protinus reges Saracenorum de Syria & Arabia, & aliis provinciis in suum auxilium convocavit, & exercitus christianorum cepit undique viriliter impugnare: excepto quod iter sluminis eis non poterat prohibere. Regebat autem tunc christianos Ioannes rex Hierosolymitanus, vir strenuus & sorma pre filiis hominum speciosus, & magister Pelagius sancte Romane ecclesie cardinalis.

De victoria Damiate.

Anno Domini 1219. Istis temporibus post longam, & laboriosam obsidionem exercitus christianorum obtinuit Damiatam, que est in Egypto super sluenta Nili, qui a Mose Geon in Genesi appellatur.

Qualiter amissa est Damiata.

Anno Domini 1221. Cum exercitus christianorum ad superiores partes Egypti expugnandas transisset, inundatione Nili subito est circumfusus. Cumque christiani nec procedere possent, nec redire valerent, aquis, & exercitu Saracenorum

undique circumsepti, coacti sunt pro redemptione sua reddere 1221 Damiatam: dimissique a Saracenis, ad propria cum tristitia sunt reversi. Porro Egyptij letati sunt de prosectione eorum, quod timor eorum incubuerat super eos.

176. S. BONAVENTURA († 1274),

Vita s. Francisci, c. IX.

[A&a SS. Boll., O&., t. II.]

Verum caritatis ardore spiritum ipsius ad martyrium per- 1219 urgente, tertia adhuc vice pro fide Trinitatis effusione sui de Celano, fanguinis dilatanda, versus infideles proficisci tentavit. Tertio decimo namque conversionis sue anno ad partes Syrie pergens, multis se periculis constanter exposuit, ut Soldani Babylonie posset adire presentiam. Inter christianos enim ac Saracenos tunc bellum tam implacabile erat exercituum, castris hinc inde in campo cominus ex adverso locatis, ut via mutui transitus sine mortis discrimine non pateret. Exierat siquidem a Soldano edictum crudele, ut, quicumque caput alicuius christiani afferret, bisantium aureum pro mercede reciperet. At intrepidus Christi miles Franciscus, sperans in proximo suum adipisci posse propositum, definivit iter arripere, mortis pavore non territus, sed desiderio provocatus. Oratione namque premissa, confortatus a Domino, confidenter illud propheticum decantabat: « Nam etsi ambulavero in medio umbre mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es! > (Pfalm. XXII, 4.) Affumpto igitur socio fratre, Illuminato nomine, viro utique luminis & virtutis, cum iter cepisset, obvias habuit oviculas duas; quibus visis, exhilaratus vir sanctus dixit ad socium: « Confide, « frater, in Domino, nam in nobis Evangelium illud imple-« tur: Ecce, ego mitto vos, sicut oves in medio luporum » (Matth., le Celano, X. 16). Cum autem proceffissent ulterius, occurrerunt ei satellites Sara-'a p. 246 ceni, qui tanquam lupi celerius accurrentes ad oves, servos Dei feraliter comprehensos, crudeliter & contemtibiliter pertractarunt, afficientes convitiis, affligentes verberibus, & vinculis alligantes.

3-

Tandem afflictos multipliciter & attritos ad Soldanum, divina disponente providentia, iuxta viri Dei desiderium

perduxerunt.

Cum igitur princeps ille perquireret, a quibus, & ad quid, & qualiter missi essent, & quomodo advenissent; intrepido corde respondit Christi servus Franciscus, non ab homine, sed a Deo altissimo se suisse transmissum, ut ei & populo suo viam salutis ostenderet, & annunciaret Evangelium veritatis. Tanta vero mentis constantia, tanta virtute animi, tantoque fervore spiritus predicto Soldano predicavit Deum trinum & unum, & Salvatorem omnium Iesum Christum, ut Evangelium illud in ipso claresceret veraciter esse completum: « Ego dabo vobis os, & sapientiam, cui non pote-« runt resistere, & contradicere omnes adversarij vestri » (Luc., XXI, 15). Nam & Soldanus admirandum in viro Dei fervorem Spiritus conspiciens & virtutem, libenter ipsum audiebat, & ad moram contrahendam cum eo instantius invitabat. Christi vero servus superno illustratus oraculo: « Si vis, inquit, « converti tu cum populo tuo ad Christum, ob illius amorem «libenter vobiscum commorabor. Quod si hesitas, propter « fidem Christi legem Mahumeti dimittere, iube ignem accendi p. 768 « permaximum, & ego cum sacerdotibus tuis ignem ingrediar, eut vel sic cognoscas, que sides certior & sanctior nunc « immerito tenenda sit. » Ad quem Soldanus: « Non credo, « quod aliquis de sacerdotibus meis se vellet igni propter fidem « suam defensandam exponere, vel genus aliquod subire « tormenti. » Viderat enim statim quendam de presbyteris suis, virum authenticum & longevum, hoc audito verbo, de suis conspectibus aufugisse. Ad quem vir sanctus: «Si mihi velis « promittere pro te & populo tuo, quod ad Christi cultum, si « ignem illesus exiero, veniatis, ignem solus intrabo: & si « combustus fuero, imputetur peccatis meis; si autem divina « me protexerit virtus, Christum Dei virtutem & sapientiam, « verum Deum & Dominum Salvatorem omnium agnoscatis! > Soldanus autem optionem hanc accipere se non audere, respondit; quia seditionem populi formidabat.

Obtulit tamen ei multa munera pretiosa, que vir Dei, non mundana- Th. de Chirum rerum, sed salutis animarum avidus, sprevit omnia, quasi sapra p. 246-lutum, Soldanus autem videns virum sanctum, tam persectum rerum mundalium contemptorem, admiratione permotus, maiorem erga ipsum devotionem concepit, & quamvis ad fidem christianam transire

nollet, vel forfan non auderet, rogavit tamen devote famulum Christi, ut predicta susciperet pro salute ipsius, christianis pauperibus vel ecclesiis erogantia. Ipse vero, quia pondus fugiebat pecunie, & in animo Soldani vere pietatis non videbat radicem, nullatenus acquievit. Videns etiam, se non proficere in conversione gentis illius, nec suum assequi posse propofitum, ad partes fidelium, divina revelatione premonih de Celano, tus, remeavit. Sic itaque Dei ordinante clementia, sancti & viri promerente virtute, misericorditer & mirabiliter factum est, quod Christi amicus mortem pro ipso viribus totis exquireret, & tamen nullatenus inveniret; ut & merito non careret optati martyrij, & infignendus servaretur in posterum privilegio singulari. Sic utique factum est, ut ignis ille divinus adhuc perfectius ipsius estuaret in corde, ut post potentius evaporaret in carne. O vere beatum virum, cuius caro, etfi tyrannico ferro non ceditur, occifi tamen Agni fimilitudine non privatur! O, inquiam, vere ac plene beatum, cuius animam etsi gladius persecutoris non abstulit, palmam tamen martyrij non amifit!

177. Chronica pontificum & imperatorum Mantuana (— 1274).

[Pertz, Monum. Germ., SS., XXIV, p. 215.]

P. 215 Huius (Honorij III) tempore rex Frantie Damiatam cepit, 1219 fet paulo post ipse cum magna multitudine christianorum a Saracenis capitur, unde Damiatam eis restituit pro redemptione sua cum infinita pecunia.

178. IACOBUS DE VORAGINE († 1298),

Chronicon Ianuense.

[Muratori, SS. RR. Italicarum, t. IX.]

col. 45 Anno deinde MCCXX capta fuit Damiata civitas Sara- 1220 cenorum ab exercitu christianorum, ad quem exercitum Ianuenses galeas x. miserunt.

Digitized by Google

179. PTOLOMÆUS LUCENSIS,

Historia ecclesiastica (- 1303).

[Muratori, SS. RR. Italicarum, t. XI, col. 1129.]

[Abbreviat Oliverij & Vincentij narrationes.]

180. PAOLINO PIERI,

Chronica (- 1305).

[Ed. A.-F. Adami, Romæ, 1755, in-4.]

1219. Et in questo tempo mille dugento venti i cristiani p. 16 presero Damiata, ch' era de' Saracini, & eravi stato l'assedio ben due anni.

1221. A tempo di costui nel ventidue, riebbero li Saraceni Damiata per patti, che ne lasciaro tutti i cristiani, ch' elli aveano presi in ogne luogo o parte.

181. MARINUS SANUTUS, senior,

Secreta fidelium crucis (c. 1322).

L. III, pars XI.

[Bongars, Gefla Dei per Francos, II.]

CAP. VI.

1217 Continet congregationem passagij generalis apud Ptolomaydam & que gesserunt in Terra Promissionis.

1217. Exercitus christianus apud Ptolemaydam congregatur. Ibi fuit p. 206 rex Ungarie cum Ungaris multis, ibi rex Cypri, ibi dux Austrie, cum Vinc. Bellon

Alamanorum militum copia, ibi quoque archiepiscopus Nicosiensis cum 1217 multis prelatis affuit. In profectione vero ipsorum, patriarcha Hierosolymitanus cum multa humilitate vexillum vivifice crucis affumpfit, reverentiam lachrymosam exhibente cleri ac populi multitudine universa: fuerat enim secta crux, cum Saladini immineret bellum (supra parte V, cap. IV), reservata autem nunc contra adversarios deportatur. Sentientes autem impij Agareni, exercitum Domini ordinate per planum Fabe procedere & montem Gelboe usque Bethsan pertransire, cuncti fugerunt, relinquentes terram vastandam libere exercitui christiano, qui in vigilia Sancti Martini, ad Nov. 9 fluenta Iordanis perveniens, fuisque lotis corporibus biduo recreatus est. Visitatis deinde locis sanctis, ubi steterunt pedes Domini, ad Bethsaydam pervenitur, civitatem Andree & Petri. Deinde prima Dominica de adventu, Dec. 3 insultum faciunt, in castrum (superiori capitulo) edificatum in monte Vinc Bellov, Tabor, & inter ceteros rex Ierusalem maxime urget hostem, ubi & spra p. 99 admiraldum quendam prostravit, superveniente autem nocte inglorius descendit exercitus. Multa ex tunc a latrunculis & asperitate hyemis passi sunt, maxime in vigilia Nativitatis Domini, plurimi vero captivorum utrius- Dec. 24 que sexus baptizati sunt. Post hec exercitus Domini quadrifariam dividitur. Reges enim Ungarie & Cypri Tripolim profecti sunt, ibique rex Unga- 1218 rie brevi tempore immoratus, cum magno damno Terre Promissionis abscessit, peregrinos, dextrarios, iumenta & arma cum galeis secum trabens, licet a patriarcha prius monitus & tandem cum sua sequela excommunicationis vinculo innodatus. Alia pars timidorum & effeminatorum remansit Ptolemayde. Rex vero Ierusalem & dux Austrie cum Vinc. Bellov., hospitalariis Sancti Iohannis, & predictis prelatis ac quibusdam aliis, Jopra p. 100 celeriter & utiliter castrum Cesaree sirmaverunt. Templarij vero, auxiliantibus peregrinis & hospitali de domo Theotonicorum, castrum, quod prius dicebatur Filij Dei, reedificaverunt & Castrum peregrinorum vocant; ibi in fossionibus ignota moneta inventa est, peregrinorum Vinc. Bellov., labores & fumptus allevians. Venerunt autem, in Martio anni sequentis, Mart. spra p. 101 cogones ex provincia Coloniensi, & alij, apparuerat enim in dicta provincia, sexta feria ante Pentecosten, cum predicaretur crux, ipsius crucis triplex forma in ere: una candida, versus aquilonemque alia confimilis, ad meridiemque tertia medio colore colorata, habens crucis patibulum, & figuram hominis crucifixi elevatis brachiis, cum infixione clavorum, & capite inclinato, media inter illas. In alio loco, in villa Frixie tempore predicationis crucis apparuit iuxta solem crux cerulei coloris. In diocesi etiam Traiacensi, in villa Doctum, apparuit crux alba & magna, ac si trabs ex adverso trabis artificialiter esset composita, & movebatur ab aquilone in meridiem. Tunc firmatum est per summum pontificem de transmittenda in Egyptum militia christiana.

CAP. VII.

Continet Damiate obsidionem, emulationem quoque inter legatum ੳ regem ੳ amissionem civitatis Sante Ierusalem.

Profecturus in Egyptum exercitus christianus, apud Castrum peregri-Mai. norum convenit MCCXVIII de mense Madij, illic paratis navigiis, & multi quidem naves ascendentes, prosperis ventis ad Damiate portum die tertia pervenerunt; quidam vero capitanei, & capitales, in dicto castro Vinc. Bellor, tardantes & qui Ptolomayde remanserant, mutato tempore, eos sequi Supra p. 102 minime potuerunt. Interim exercitus capitaneum sibi elegit comitem de Saroponte, & ad portum Damiate applicans, hostilem terram invadit ante regis & ceterorum adventum, & fecit Dominus aquam fluminis dulcem, que mari iungebatur. Tunc multi barones de Francia magnusque populus cepit confluere. Rex etiam cum reliqua parte exercitus venit ad locum. Supervenit & legatus Pelagius, & cum rege, qui prius exercitui dominabatur, colloquium sue auctoritatis habuit allegans, quia ipse de- p-331-343:44 beret exercitui preesse, quia & passagium esset per ecclesiam ordinatum, & crucefignati ad suum regimen pertinerent. Rex verba dissimulans, pro domino se gerebat. Ad hec exercitus divisus est: in consiliis quoque unusquisque non veritatem, sed affectionem sui principis sequebatur. Obsidentibus autem christianis civitatem liber quidam christianis ap- Vinc. Bellot, paruit, arabice scriptus, cuius autor christianum, iudeum, vel sarace- supra p. 107 num se esse negat; in quo & que Saladinus contra christianos gessit, & quod capienda effet Damiata continebatur: dicebat etiam, quendam christianorum regem Nubiarum Mecham civitatem decere destruere & offa Mahumeti dispersa proicere. Fuit & in obsidione angelicus vir Franciscus, qui gratia predicande fidei & desiderio martyrij ad partes infidelium iam tertio festinabat. Dum igitur se christiani pararent ad pugnam, Christi servus vehementer ingemuit, dixitque socio: « Si belli fuerit attemptatus congressus, non cedet prospere christianis. > Ille cognoscens in sancto vere spiritum prophetie, suadet, ut exponat periculum christianis. Tunc exiliens Christi preco, salutaribus monitis christianos aggreditur, prohibet bellum, denuntiat p. 208 casum; fit veritas in fabulam, contemnitur prophetia: induraverunt cor suum & noluerunt reverti. Igitur pugna committitur & bellatur; tota in fugam convertitur acies christiana, finem belli opprobrium regerens, non triumphum. Eodem Eracks, p. 360 anno Hugo rex Cypri in civitate Tripolitana defunctus est, relinquens

parvulum filium Henricum, novem mensium, & duas filias; una nupsit Gualtero comiti Brenensi, altera Ysabella, filio principis Antiochie. MCCXIX. A Coradino Ierusalem capitur, muri & omnia prosternuntur, 1219 2 P. 102-103 excepto templo Domini & turri David. De sepulchro Domini destruendo Saraceni confilium habuerunt, & litteris comminati sunt, quas civibus Damiate ad solatium eorum transmiserunt; nemo tamen ponere manum presumpsit, propter reverentiam loci. Unde & in Alcorano continetur, quod credunt, Iesum Christum de Maria Virgine conceptum & natum, prophetam & plus quam prophetam, fine peccato vixisse, cecos illuminasse leprosos mundasse, mortuos suscitasse, Verbum & Spiritum Dei, & vivum ad celos ascendisse. Unde & sapientes eorum, quando tempore treuguarum ascendunt in Ierusalem, codicem Evangeliorum sibi postulant exhiberi, & osculantes venerantur, propter Evangelium illud: « Missus est Gabriel angelus &c. (Luc. I, 26.)

CAP. VIII.

Continet Damiate captionem celeremque lapsum populi christiani in vitia & peccata.

Eracles. p. 344-346

Accidit autem hyeme per ora cruraque populi pestilens morbus, in tantum seviens, ut multi perirent, indeque ad Damiate incolas pertransiit. Studet proinde Soldanus succurrere civitati; & primo quidem nocte per fluvium transmittebat reselulas leves consutas in coriis & ceratis; christiani hoc advertentes, funes per transversum fluminis posuerunt, tintinabula apponentes; cum vero predicta descendebant, rapiebantur a christianis in preparatis naviculis. Secundo Soldanus, abiectis equorum & camelorum visceribus, pannis circumvoluta cibaria imponebat; & cum ceteris cadaveribus per fluvium abire finebat : qui vero in Damiata erant fictionis non ignari, descendentia cadavera ad se trahebant. Id autem christiani advertentes omnia perscrutantur. Tertio eligit trecentos agiles Saracenos, qui nocte per castra christianorum panes & levia cibaria transportarent: & solis quatuor transeuntibus ceteri fuere mortui vel captivi. Ex tunc christiani machina continue ad magnam turrim anguli percutientes, ita laxatam turrim aspexerunt, ut aliquis inde posset transire: nec per intrinsecos succurrebatur in aliquo. Accidit quoque sero, tempestuosum tempus ac tenebrosum valde; tunc quidam christianorum paratas scalas ad menia erigunt civitatis, post hec turrim ascendunt & neminem reperiunt, & redeuntes hec regi annunciant. Rex vero legato & concilio refert, quod possit ad libitum capere civitatem; relatio cunctis placuit, & iubentur omnes arma capere, tempore opportuno. Rex igitur nocte transmittit milites & armatos, qui turrim possint egregie desensare. Illucescente vero die, erecto vexillo regis Ierusalem super turrim, acclamaverunt qui deintus erant, implorantes divinum ac Sancti Sepulchri auxilium. Tunc clamor invaluit in exercitu christiano; & ad scalas plurimi

concurrentes & in civitatem descendentes, aperuerunt ianuas civitatis. Nov. 5 Intravit plenitudo gentium, & civitas capta est nonis Novembris MCCXIX per annum & septem menses prius obsessa. Utinam attendissent possessores potius quam victores, ut victoriam soli ascri- Vinc. Bello berent Creatori, quia non affuit deditio; non cum tumultu violenta sepre p. 104-1 predatio: sed & Soldanus castra sua comburens quam confusus abscesserit eiusque spoliis ditatus sit populus christianus. Capti quoque fuerunt usque ad xxx milia Agarenorum, & innumeri pestilentia & fame consumpti. Missis quoque quasi mille viris ad explorandum Tampnis, Saraceni sponte castrum dimiserunt, quo nullum posset securius inveniri. Sed qui talia munera receperunt de manu Domini, cito obliti funt mandatorum eius & recesserunt de via, quam eis osten- p. 209 derat Deus, ita ut sanctissimus pater Franciscus, multiplicari cernens Bracio, p. 43 homicidia, adulteria, furta, inde recefferit, quia nollent ad Deum converti eius monitis & exemplis. Libet huius sancti preconio modicum immorari. Ut enim Soldani Babylonie posset adire presentiam, S. Bonavents multis se periculis constanter exposuit. Exierat enim a Soldano crudele Jupra p. 24 edictum, ut qui christiani caput afferret, bizantium aureum pro mercede reciperet, at intrepide Christi miles, in castris hincinde in campo locatis, iter arripuit, mortis pavore non territus, sed desiderio provocatus. Procedente itaque eo cum fratre Illuminato, viro utique luminis & virtutis, occurrerunt satellites Saraceni, & servos Dei seraliter comprehensos, crudeliter & contemptibiliter contractarunt, afficientes convitiis, affligentes verberibus, & vinculis alligantes; adductos quoque Idem, p. 250 coram se Soldanus interrogat, a quibus, aut ad quid, aut qualiter missi effent. At Christi servus Franciscus intrepido corde respondit, se misfum non ab homine, sed a Deo, ut ei & populo suo viam salutis ostenderet, & annuntiaret Evangelium veritatis. Tanta vero mentis constantia, tantoque fervore spiritus predicto Soldano predicavit trinum unicumque Deum, & Salvatorem omnium Iesum Christum, quod Soldanus admirandum in viro Dei fervorem conspiciens & virtutem, libenter ipsum audiebat, & ad moram secum contrahendam instantius invitabat: at ille superno illustratus miraculo: « Si vis, inquit, cum tuo converti populo ad Christum, ob ipsius amorem vobiscum libentissime commorabor: quod si e hesitas propter fidem Christi legem dimittere Mahumeti, iube ignem · accendi permaximum, & ego cum sacerdotibus tuis ignem ingrediar, ut « vel sic cognoscas, que sides verior & certior sit tenenda. » Ad quem Soldanus: « Non credo, quod aliquis de sacerdotibus meis se vellet igni · propter fidem suam defensandam exponere, vel genus aliquod subire tor-« menti. » At vir sanctus subintulit : « Si conversionem promittis, ignem · solus intrabo, & si combustus suero, meis ascribatur peccatis: sin autem, · Christum Dei virtutem & sapientiam, verum Deum & Dominum cognoscatis. » Soldanus optionem hanc accipere se non audere respondit, quia seditionem populi formidabat. Obtulit autem ei multa munera pretiosa, p. 251 que paupertatis amator sprevit omnia quasi lutum, ex quo Soldanus

ldem, p. 251 admiratione permotus, maiorem erga ipíum devotionem concepit roga- 1219 vitque famulum Christi, ut predicta susciperet, pro salute ipsius, christianis pauperibus & ecclesiis eroganda. Ipse vero, quia pondus fugiebat pecunie, & in animo Soldani vere pietatis non videbat radicem, nullatenus acquievit. Et cum ad conversionem gentis illius nihil proficeret, ad partes fidelium, divina revelatione commonitus, remeavit, privilegiato consecrandus martyrio passionis & vulnerum Iesu Christi.

CAP. IX.

Continet incidentia quedam, confusionem populi christiani Damiate amissionem.

cent. Bellov., Supra p. 108

Audita captione Damiate, Georgiani scripsere victoribus, turpe eis effe, nisi & ipsi Damascum, vel alium famosum locum virtute acquirant armorum. Scripferunt & Conradino; ut supra cap. III, part. VIII. Bracks, p. 347- Eodem anno, quo capta est Damiata, Raymundus a Rupino Antiochiam recuperat, proditione Guilielmi Farabel. Rupinus expulsus ad Licuonem Armenie regem, matris avunculum, confugit, immemor iniurie, qua ipsum de Antiochia expulit. Ille infirmus, continuoque moriturus, filiaque sub Constantis consanguinei sui, viri multum divitis, tutela relinquens, nepotem abiicit, qui ad legatum Damiate se contulit, & pro Antiochia & Armenia recuperanda, pecunie & gentis bellice auxilium petit & impetrat. Ille in Tharso receptus, a Constante capitur, & carceratur, ibique moritur. Audiens quoque & rex Ierusalem Lievonis mortem, christianis relictis castris, sub spe propinqui reditus, Ptolomaydam profectus est; volebat enim ratione uxoris Armenie regnum sibi acquirere, fed confestim illa infirmatur & moritur, & infra dies xv, moritur parvulus Incent. Bellov., eius filius, qui quatuor tantum erat annorum. Interim vero MCCXX 1219 Conradinus princeps Damasci destruxit castrum Saphet. Supervenerunt L, p. 1266, c. 93 quoque de Italia multi peregrini ad exercitum Damiate. Et eodem anno,

sepra p. 109 L. Duaci, 1624) Tartari Georgiam vastare ceperunt; deinde intraverunt maiorem Arme-

niam, ubi est mons Arath, ubi requievit archa Noë, in cuius radice est 1220 prima civitas, quam edificavit Noe, contra quam fluit fluminus Artofis, p. 210 qui fluit per medium Mongan, ubi sunt in hyeme Tartari, usque ad Facles, 350-351 mare Salvanicum. Nunc ad historiam redeuntes dicamus, quod legatus de Damiata processit ulterius, qui vero ex parte regis Ierusalem erant, illi denuntiant, quia per hoc illi honor & dominium demitur, ille iter accelerat, & iam exercitus extra pomeria civitatis castra locaverat; vixque obtinuit diebus quatuor expectari. Quinta die iter affumunt & 1221 per ripam fluminis ex parte Damiate equitant & iuxta eos ipsorum navigia cuncta neceffaria portant, nulloque prohibente, venit ad locum,

258 Testimonia in Gallia scripta.

1221 ubi ramus Tampneos a ramo Damiate dividitur, de quibus lib. I, part. I, cap. II, fecimus mentionem. In fectione igitur duorum fluminum castra metati sunt castraque ex utraque parte soveis muniere. Iam Saraceni ex ulteriori ripa fluminis, a captione Damiate, citra & ipsi castra metati sunt, multa habitacula construentes, edificatam quoque civitatem novam Damiatam vocaverunt. Igitur cum christiani ibi quasi per mensem mansissent nihilque agerent, victualium metuentes inopiam, quia Saraceni de tertio ramo, qui Rosith dicitur, per caliginem unum, j alveum, quo terram rigant, galeas ad ramum Damiate induxerant, prohibentes, ne christiano exercitui victualia portarentur; habita deliberatione, eligunt secreto redire & de sero castra moverunt. Hoc non latuit Saracenos, sed tota nocte sagittis afficiunt populum christianum; sic coercentes sluxum aquarum, ut summo mane, postquam per tres leucas processerant, se invenirent aqua preventos, minimeque progredi valerent; quin etiam multorum tangebat genua, amiffaque sunt victualia & supellectilia universa. At qui in ira non continet misericordias suas, Deus, facto dixisse videtur de exercitu christiano: Si populus meus audisset me, si in viis meis ambulasset, pro nihilo forsitan inimicos eorum humiliassem, & super tribulantes eos misussem manum meam (Psalm. LXXX, 11). Et quia non arguit in furore, gratiam contulit, ut in tanto discrimine usque ad annos octo treuguas firmarent, falvis christianorum personis & rebus, redditisque captivis, sive in fortia effent soldani, sive eius filij Conradini, insuper adiectis victualibus & conductu. Christiani vero MCCXXI, reddiderunt Damiatam, cunctosque captivos. Per christianos autem mensibus tantum octo Damiata retenta est.

182. ANDREA DEI,

Cronica Sanese (- 1328).

[Muratori, SS. RR. Italic., t. XV.]

1218. Andò messer Guido del Palagio oltre mare co' gli col. 20-21 altri crociati di Siena, che furono novecento in quel passagio; e su presa la città di Dammiata da' cristiani al tempo di papa Urbano.

183. PAULUS PUTEOLANUS (PSEUDO-IORDANUS),

Satyrica (cc. 1331).

A. Recenfio II.

[Raynaldi Annales ecclef., I, ad ann. 1217, nº 40; 1218, nº 7, 11, 18; 1219, nº 17; e cod. Vaticano 1960.]

*

p. 410 Rex Ungarie & dux Austrie deosculati sunt eam crucem Dominicam, 1217 ngl. Oliver. in cum tali signo obviam euntes soldano Babylonis, cuius filius Coradinus ra.rg. Colon., iactaverat, se pugnaturum cum christianis.

Waitz, p. 242, Exercitus Domini quadrifariam divisus est & rex Ungarie & Cypri 15 p. 415 Tripolim profecti. Rexque Ungarie brevi tempore commoratus magno Marin. Sanut., damno Terre Promissionis recessit; peregrinos enim, galeas, dextrarios & supera p. 253 iumenta cum armis secum traxit, multum admonitus a patriarcha, ne sic

recederet, tandem excommunicatus est cum sua sequela.

Alia pars timidorum & effeminatorum remansit in Accon. Rex vero 1218 Hierusalem & dux Austrie cum hospitalariis S. Iohannis & episcopis predictis & quibusdam aliis castrum celeriter & utiliter firmaverunt, licet inimicorum sepius narraretur adventus & in ecclesia B. Petri patriarcha celebravit in purificatione B. Virginis. Templarij vero auxilian- Febr. 2 tibus peregrinis & hospitali de domo Theutonicorum castrum peregrinorum reedificaverunt, quod prius dicebatur filij Dei, ubi ea infossione moneta ignorata inventa est, qua labores & sumptus alleviati sunt.

p. 433 Exercitus capitaneum elegit comitem de Sareponte & ad portum maris Marin. Sanut., Damiate applicat & hostiles terras occupat ante regis & ceterorum

Facta quoque est generalis fere lune eclipsis, eoque tempore multi barones de Francia cum populo copioso transfretare incipiunt, rex autem Hierusalem cum reliqua parte exercitus pervenit ad locum.

P. 434
Supervenit & legatus Pelagius & cum rege, qui prius exercitui domilarin. Sanut., nabatur, colloquium sue auctoritatis habuit, allegans, quod ipse debebat

sepra p. 254
exercitui preesse, qui a & passagium erat per ecclesiam ordinatum, &
crucesignati ad suum regnum non pertinerent. Rex autem verba dissimulans, pro domino se gerebat, ac per hoc exercitus est divisus, & quisque

affectionem sui domini sequebatur. p. 436 Eodem anno Hugo rex Cypri in Tripoli moritur, relicto Henrico Marin. Sanut., parvulo ix. mensium & duabus filiabus; una nupsit Gualtero comiti

Jupra p. 254 Brennensi, altera Isabella filio principis Antiochie.

p. 457 Ante captionem Damiate liber quidam christianis apparuit arabice scrip- 1219 Marin. Sanut., tus, cuius auctor christianum vel Iudeum vel Saracenum se negabat, in quo

Digitized by Google

1219 continebantur, que gessit Saladinus contra christianos & de captione Damiate, dicebatque quondam regem christianorum Nubiarum Mecham civitatem debere destruere & offa Mahumeti dispersa proicere.

B. Recenfio III.

[Cod. Babenbergensis, E III, 10.]

De captione Damiate.

Nonis igitur Novembris Damiata capta est sine deditione, sine vio- s. 258 1219 lentia, cum tumultu, predacione (fic), ut soli Deo asseriberetur victoria. Marin. Sana Quod cernens Soldanus sua castra comburens confusus abscessit & de supra p. 256 spoliis ditatus est populus christianus. Et preter interfectos pestilentia & fame usque ad xxx. milia Sarracenorum capta sunt; platee, domus & lectuli multi repleti erant fetore & cadaveribus mortuorum. Missis deinde viris quasi mille ad explorandum Therarus (sic, lege Tanis) Novemb. mense Novembris Sarraceni castrum, quo nullum magis iumentum (sk), sponte reliquerunt. Ante capcionem Damiate liber quidam christianis Id., supra p. 2 apparvit, arabice scriptus, cuius auctor christianum vel Iudeum vel Sarracenum se negat; in quo continebantur, que gessit Saladinus contra christianos & de capcione Damiate. Dicebatque quendam regem christianorum Nubiarum Mecham civitatem debere destruere & ossa Machometi dispersa proicere.

De quibusdam incidentibus.

Audita capcione Damiate Georgiani scribunt victoribus, turpe esse Marin. Sum eis, nisi Damascum vel alium locum nominatum virtute armorum caperent. [sprap. 257-2 Ipsi enim Parsis (sic) vicini sunt, longo terre spatio a terra promissionis distantes, quorum dominium extenditur usque ad montes Caspios. Bellicosì homines sunt, habentes rasuram in capite clerici rotundam, laici quadratam. Mulieres eorum equestres procedunt docte ad bellum.

MCCIX. princeps Damasci destruxit castrum Saphet. Iohannes rex Ierusalem castra reliquit fidelium, causas aliquas pretendens ad sui excu-1221 sationem & promittens sessinanter redditum. Legatus autem de Damiata processit equitando per ripam sluminis & iuxta eos eorum navigia &, nemine prohibente, pervenit ad locum, ubi flumen dividitur in ramum Tampnis & ramum, qui venit Damiatam. Ultra vero flumen Sarraceni castra metati edificantes novam Damiatam vocabant. Post quam autem ibi christiani per mensem fuerunt nichil agentes & timentes victualium inopiam, eligunt secrete redire. Sed Sarraceni aquam fluminis induxerunt usque ad genua hominum, & tandem promittunt, si reddant Damiatam, 1221 eos salvos ducere, captivos reddere & sanctam crucem. Et facta est treuga per annos viij.

184. Andreas Dandulus,

Chronicon Venetum (- 1339).

[Muratori, SS. RR. Italic., t. XII.]

Lib. X, cap. IV.

Pars 26.

Andreas rex Hungarie cruce fignatus a duce Venetorum 1217 suis nuntiis pro passagio navigia petit, & petita obtinuit, annuentibus illis, ut iura, que rex in Iadra se asserit habere, in Venetos transferrentur.

Pars 29.

col. 340

Anno XII. Tregua christianorum, & Saracenorum expirante, congrecent. Bellov., gatus est exercitus Domini in Achon cum tribus regibus, scilicet Hierura pp. 97-99 salem, Hungarie, & Cypri. Adfuit etiam dux Austrie & dux Bavarie, & patriarcha vexillum Crucis accipiens, cum illisque contra infideles exiens, nihil laudabile peregerunt. Postea exercitus Domini quadrifariam divisus est. Rex Hungarie Tripolim profectus est, quem legatus admohom. Spalat., nuit, & tamdem excommunicavit, qui per terram iter prosequens cum 7-2 p. 231-232 Theodoro Comneno Lascaro parentelam contraxit, accipiens filiam eius in coniugem Bele primogenito suo, qui postea ab Oxano Bulgarorum rege captus filiam suam ei copulare promisit, & relaxatus est.

Pars 31.

Multi Franci transfretare incipiunt, & Ioannes rex Hierusalem cum 1218 Sanut., exercitu ad portum Damiate, quem comes de Seraponte capitaneus iam berg p. 254 occupaverat, pervenit; & legatus Pelagius illuc applicuit, & cum rege colloquium sue auctoritatis habuit, allegans, quia ipse debebat exercitui preesse, quia passagium erat per ecclesiam ordinatum. Rex autem dissimulans pro domino se gerebat. At per hoc exercitus est divisus, & quisque affectionem sui domini sequebatur.

Pars 32.

Hugo rex Cypri in Tripoli moritur, relicto Henrico parvulo, & Marin. Samu duarum filiarum eius, una nupsit Gualterio comiti Brenensi, altera supra p. 251 nomine Isabella filio principis Antiochie.

Pars 33.

Hierusalem a Conradino silio Saphadini capitur, murosque & cuncta Marin. San destruxit, excepto Templo Domini, & Turri David. Decimoquinto anno supra p. 255 nonis Novembris Damiata capta est per christianos, & Thamis a Sarra-col. 342 cenis derelictum.

185. GIOVANNI VILLANI,

Storia fiorentina (— 1348).

[Muratori, SS. RR. Ital., t. XIII.]

CAP. XL.

Come si prese la città Damiata per li christiani.

col. 152

Nelli anni di Christo 1215. Papa Innocenzo celebro concilio generale a Roma, per fare passagio oltremare al soccorso della Terra Santa, & più ordini fece, ma poco appresso mori.

1216 Et l'anno 1216, fu fatto papa Honorio terzo nato di Roma, il quale seguio poi il detto passagio, ove andarono molti Romani, & Italiani, & Fiorentini, & andòvi d'oltra monti col. 153 Otto imperadore, & più altri baroni d'Alamagna, & di Fran-

1218 cia l'anno di Christo 1218. Et assediarono la città di Damiata in Egitto per due anni, & dopo gran mortalità, che v' hebbe di christiani, morivvi il detto Otto, & molta di sua gente.

1219 L'anno appresso hebbono Damiata per forza, & l'insegna del comune di Firenze, il campo rosso e'l giglio bianco su la prima infegna, che si vide in Damiata in su le mura, per virtù de' pellegrini Fiorentini, che vi furono de' primi combattendo a vincere la terra; & ancora per ricordanza il detto gonfalone si mostra in Firenze per le seste nella chiesa di San Giovanni al Duomo. Et vinta Damiata per li christiani, tutti i Saracini vi furono morti & presi; ma poco la tenuero i christiani per dissensione, che nacque tra'l legato del papa,

& fignori Franceschi, c' haveano fatto il conquisto, per tale modo, che l'anno di Christo 1221, per assedio la renderono i 1221 christiani a' Saracini, rihavendo i loro prigioni.

186. PSEUDO-RIGORDANO MALESPINI,

Storia fiorentina (1350-1370).

[Muratori, SS. RR. Ital., t. XIII.]

CAP. CVI.

Siccome papa Innocenzio celebro concilio generale a Roma per fare il passagio oltre mare.

Negli anni di Christo mille dugento quindici, papa Innocenzio celebro 1215 illani, supra concilio generale in Roma, per far passagio oltre mare al soccorso della Terra Santa, e più ordini; ma poco appresso morio e negli anni di Christo mille dugento sedici fue fatto papa Onorio III di Roma, il quale seguio 1216 poi il detto passaggio, dove andarono molti Romani, Taliani, e Fiorentini, ed oltre a' monti v' andoe Otto imperadore, e più altri baroni della Magna e di Francia: andovvi uno de marchefi della casa da Esti, oggi detti marchesi do Ferrara, e in sua compagnia due de' conti Alberti l'uno chiamato Alberto, e l'altro Fazio, e con loro in compagnia Buonaguisa de' Buonaguisi da Firenze, e'l detto marchese da Esti sece il detto Buonaguisa cavalier di fua mano, e diegli mezza l'arme fua, che è mezza Aguglio, perocchè il detto Buonaguisa su il primo che combattendo Damiata soli in sulle mura, e misevi la bandiera de' christiani, la quale Buonaguisa vi mise suso, sue quella del comune di Firenze, e in questo anno si dovisono da' Galisgai, e da que' della Pressa, e furono chiamati Buonaguisi per lo innanzi, per lo nome di Buonaguisa, e questo sue negli anni di Christo mille dugento diciassette, e in questa zussa mori il 1217 detto conte Fazio de' detti conti Alberti, e molti altri. Ancora andarono in questa passaggio molt' altri de' nobili di Firenze, e ancora de' popolari di Firenze, ficcome uno de' Bostichi chiamato Bostico, e uno de' foldaneri chiamato Monte, e andovvi Florio dell' Arca, e Lamberto de' Lamberti; questi tutti sopraddetti si seciono cavalieri lò a grandis-യി. 948 simo onore, comechè pochi ne ritornarono a casa: ancora Maffeo degli Ubaldini, e Donato de' Donati, e messer

1217 Ubaldo de' Tosinghi, e Franchino Ubriachi, e Giovanni della Vitella, e messer Ormanno degli Ormanni, e Verdiano Infangati, e Federigo de' Pigli, e Aldobrandino de' Corbizzi, e più altri cittadini, de' quali al presente non si sa menzione. La detta Damiata è in Egitto, e stette assediata anni due, e 1219 per mortalità vi mori molti christiani, con grandissimo loro danno, e come io dissi, nelle fini per battaglia l'ebbono. e morivvi il detto Otto con grande quantità di sua gente, e la detta Villani, sepra insegna del comun di Firenze bianca, e rossa, fu quella, che'l detto Buonaguifa vi portò suso, e in sua compagnia Lamberto de' Lamberti, e Ormanno degli Ormanni de' Foraboschi di Firenze, e Verde Infangati, e questi ire sopradetti vi morirono, & morironvi molti oltramontani conti, e baroni, de' quali non feci menzione, altro che de' nostri Fiorentini. E notate che la nostra città di Firenze è stata due volte sondata, cioè la prima, e la seconda volta sotto la pianeta d' Aries, e Marte, segno che significa, che tutti coloro della nostra città di Firenze, per ragione devuo effere avventurati, e prodi uomini, e fimilmente di mercanzia, e d'armi, e quegli che vi fi daranno alle sopraddette cose per ragioni de' detti pianeti sono, e sarano dotati in queste due sopraddette cose, cioè valenti in arme, e in mercatanzia, perchè Aries fignifica mercatanzia, e Marte armi, e battaglie: abantico sempre i nostri cittadini faceano guerra, e battaglie, e faceanle tra loro, quando non aveano con cui farle, i quali tempi tutti gli altri in que' tempi in questo avanzarono; addietro ne disfi, e come dissi, fu loro fattura la presa di Damiata, e il detto gonfa- Villani, sepra lone bianco e rosso si mostra alla festa di Santo Giovanni per questa cagione: e i detti cristiani nella presa di Damiata uccisono tutt' i Sarracini, quanti ne trovarono, ovvero gli presano; ma poco la tennano i detti christiani per dissensione, che venne tra'l legato del papa, e i signori di Francia, che aveano fatto il conquisto per tal modo, che negli anni di 1221 Christo mille dugento ventuno, per assedio la renderono i christiani a'

187. Chronicon Estense (- 1354).

Saracini, riavendo i loro prigioni.

[Muratori, SS. RR. Italic., t. XV, col. 303-304.]

[Sequitur Monachum Patavinum, supra p. 248-249.]

188. IOHANNES DE BAZANO,

Chronicon Mutinense (- 1363).

[Muratori, SS. RR. Italic., t. XV.]

*

COI. 558 Dominus Rambertus de Bononia potestas Mutine in 1219 MCCXIX.... Primo anno regiminis dicti Ramberti suit exercitus de Gibetto in MCCXVIII. Et in dicto primo anno suit magna mota militum & personarum ultra mare & solutum suit nolum maius per commune Mutine.

189. GUALVANEUS FLAMMA,

Manipulus florum (- 1371).

[Muratori, SS. RR. Italic., t. XI.]

*

col. 666 Isto anno Honorius tertius ordinem fratrum predicatorum 1217
confirmavit & Henricus de Septara archiepiscopus Mediolanensis fratribus predicatoribus ecclesiam S. Eustorgij xxx. die Mart. 30
Martij concessit. Iste archiepiscopus cum Pelagio legato
col. 667 domini pape in Hierusalem ad Iohannem regem pervenit, &
tunc suit capta Damiata & post duos annos perdita.

190. BARTOLOMEO DELLA PUGLIOLA,

Cronica di Bologna (- 1394).

[Muratori, SS. RR. Italic., t. XVIII.]

*

col. 252 MCCXVII. Giovanni re di Gerusalemme, e Pelagio cardi- 1217 nale andarono con grandissima moltitudine di christiani oltre

34

1217 mare, per riacquistare la Terra Santa di Gerusalemme. Del Mai mese di Maggio si parti da Bologna una gran quantita d'uomini, i quali andarono col detto re Giovanni. I Bolognefi gli donarono venti mila lire di Bologna. I quali andati con gran moltitudine di navi, in prima pofero campo intorno Damiata, città ricchissima d' Egitto. Per la qual cagione il Sol- Monach Pat dano di Babilonia convocò tutti il re de' Saraceni, dell' Arabia, e della supra p. 24 Siria, e con grandissimo esercito andò contra i christiani. Ma non potevano quelle barbare genti vietare ai cristiani la via pel siume Nilo perchè non aveano navi da poter resistere. Sicchè dopo un lungo assedio e dopo molte battaglie, i christiani presero per forza la detta città di Damiata 1219 nell' anno MCCXIX dalla natività di Cristo . .

Molti Bolognesi andarono oltre mare. Allora su tolla col. 253 Damiata pe' cristiani, i quali per un caso fortuito la ricuperarono.

Damiata città ricchiffima si perdette pe' cristiani. Nota que essendo Monach. Pata andato l'esercito de' cristiani verso le parti superiori dell' Egitto, combat- Jupra p. 248-1 tendo virilmente, subito venne una grande innondazione del' fiume Nilo. Per la qual cagione i christiani non poterono andare innanzi, ne tornar potevano indietro per l'inumerabile moltitudine de' Saraceni, che perseguitavanli. Sicche costretti i cristiani dalla necessita della fame, renderono a i Saraceni la città di Damiata per la redenzio loro. La quale città renduta, i cristiani bon molta tristezza ritornarono alle loro patrie.

191. Chronicon Patavinum (- 1399).

[Muratori, Antiquitates Italica, t. IV, Mediolani, 1741, in-f.]

1217. Multitudo maxima christianorum transfretavit in subsidium p. 1128 Terre Sancte & intraverunt Egyptum, & Damiatam invictissimam Monach Prov civitatem multo tempore viriliter obsederunt.

1218. Et Soldanus videns multitudinem christianorum intrasse Egyptum, & Damiatam, ut proxime suprascriptum est, regibus Assyrie, & Arabie convocatis, cepit christianos undique viriliter impugnare, preterquam iter fluminis eis prohibere non potuit. Et tunc regebant christianos rex Iohannes Hierosolymitanus, vir strenuus, fortis, & magne stature, & magister Pelagius cardinalis.

192. SARDO,

Cronica Pisana (- 1400).

[Ed. Fr. Bonaini, pars II, t. VI, Firenze, 1845, in-8.]

CAP. XXIII.

p. 46 In del milledugento diciotto, li Pisani funno al passaggio, 1218 là u' fue presa Dagmiata.

193. BARTHOLOMÆUS ALBICIUS († 1401),

Liber conformitatum f. Francisci cum Christo.

[Mediolan., 1510, in-f.]

Lib. I, fruct. 2.

p. 14.a Soldano fuit beatus Franciscus declaratus: qui ad 1219 ipsum summam concepit devotionem. Et tandem ipsius meritis regeneratus in Christo est salvatus.

P. 29 Nam Soldanum Babilonie convertit & alios infideles: tam per se quam per filios fratres ad vitam salutis deduxit.

Lib. II, fruct. 17.

p. 175
Ad Soldanum vadens cum socio fratre illuminato a Sarracenis captus:
Bonaventura, feraliter crudeliter & contemptibiliter pertractatus, conviciis, verberibus

seffiictus & vinculis alligatus; quod dixit socio, certe exhilaratus dixit:

Confide frater in Domino; in nobis impletur illud Evangelij: Ecce ego

mitto vos ficut oves inter lupos (Matth., x, 16).

Lib. II, fruct. 27.

p. 215.4 Non solum fideles christiani ad honorandum beatum Franciscum in-Bonaventura, citabantur, sed etiam insideles. Cum enim post multos labores & pericula pra p. 249-250 & afflictiones ad aspectum pervenisset Soldani & Christum eidem evangelizasset, nutu divino Soldanus in mansuetudinem conversus benignum ei 1219 prebuit auditum. Cernens quidem in eo fervorem spiritus, constantiam animi, contemptum vite presentis efficaciamque divini sermonis, devotionem tantam concepit ad ipsum, ut magno cum honore dignum duceret, numera preciosa offerret & ad secum trahendum moram instanter invitaret. Et quid mirum? Si Christus corda suorum commoneret ad venerationem beati Francisci, cum per ratione carentia sit ipse beatus Fran- p. 216 ciscus multipliciter honoratus, accedendo ad ipsum, stando cum ipso nec ab eo nullatenus recedere volendo, prout dicit octava pars maioris legende.

Lib. II, fruct. 31.

Septimo stigmata beati Francisci sunt autenticata testi- p. 235 a monio sanctorum fratrum & virorum suorum postremo fratris illuminati, qui cum beato Francisco ad Soldanum perrexit. Hic stigmata vidit & beatum Franciscum seriem & modum impressionis recitantem audivit.

Lib. II, fruct. 38.

Beatus Franciscus enim, ob salutem animarum & ut con- p. 248 verteret infideles ad Christum, ter ad partes infidelium adire proposuit pro conversione ipsorum & pro palma concipienda martirij, licet ergo bis proposuerit ita, sepe tamen fuit impeditus. Primo quum ibat ad miramolinum versus Ispaniam, suit impeditus infirmitate. Secundo quum ibat versus Soldanum, ventis & in mari non secundis flatibus. Tertio tamen pergens cum xij. fratribus ad partes Sirie per multos labores, tribulationes & captivitates: cum esset guerra inter Sarracenos & christianos, divino favente auxilio ad Soldanum perveniens, eidem beatus Franciscus a. sp. s. edoctus tam divinissime de fide catholica sancta predicavit, quoque per ignem hanc se approbare S. Bonaventu obtulit. Propter quod Soldanus in ipso magna devotione concepit, tamen pro constantia fidei quam pro contemptu temporalium nihil non ab ipso accipere voluit, cum esset pauperculus, quam & pro fervore martirij. Et ex tunc eum libentissime audiebat & rogavit, ut ad ipsum frequenter accederet. Et insuper sibi concessit & sociis, quod quocumque vellet libere iret, & ubique per totum imperium fuum libere predicaret. Et dedit quoddam fignaculum: quo viso a nemine lederetur. Habita igitur hac licentia liberali, fanctus Franciscus socios binos hinc inde transmisit in diver-

onsventura, sas partes paganorum. Demum beatus Franciscus videns, quod fruc- 1219 124 p. 251 tum quem desiderabat ibidem facere non poterat, Domino sibi revelante, disposuit sociis recongregatis ad partes fidelium remeare. Et rediens ad Soldanum suum propositum de reditu indicavit, cui Soldanus dixit: « Frater Francisce, ego libenter ad Christi fidem convertere, sed modo hoc facere timeo, quod isti · Sarraceni me & te cum sociis suis si sentirent, statim inters ficerent. Sed & tu cum adhuc multum possis perficere & ego quedam magna negocia pro falute anime mee anhee larem expedire, nollem mortem tuam & meam ita inopianate. Sed indica mihi modum quo falver. & ego fum paratus tibi in omnibus obedire. > Et fanctus Franciscus dixit ei: « Domine, ego quidem modo recedam a vobis, « sed postquam ad fideles rediero, & ad celum Domino « vocante transiero, post mortem meam sc. d. disponere e divina mittam vobis duos de fratribus meis, a quibus baptismum recipietis & salvus eritis; sic mihi Dominus Iesus Christus dominus meus mihi revelavit. Vos autem interim ab omni negocio vos dissolvite, ut cum gracia Christi venerit, e inveniat vos fide & devotione paratum. » Cui Soldanus affentiens gaudenter fideliter obedivit. Sanctus vero Franciscus rediit ad partes fidelium, & post aliquot annos predictus Soldanus infirmatus est exspectatumque beati Francisci promissum qui iam ad beatam vitam migraverat; posuit exploratores in portis & portarum exitibus, ut si qui duo fratres in sancti Francisci habitu apparerent, ipsos ad eum festinanter adducerent. In illo autem tempore apparuit beatus Franciscus duobus fratribus suis & precepit illis, ut sine mora pergerent ad Soldanum & falutem eius ficut promiserat & ei p. 248a predixerat follicite procurarent, quos ut vidit Soldanus gavifus est gaudio maximo valde dicens: « Nunc scio vero, quod missit Dominus servos suos, quod sicut promiserat sanctus · Franciscus ita mihi servavit sollicite pro salute mea transmit-« tendo duos focios. » Recipiensque a predictis fratribus fidei documenta & facrum baptismum ipsa infirmitate regnante in domino migravit ad sempiterna gaudia, & salva facta est anima eius meritis fancti patris Francisci, optante Domino nostro Iesu Christo.

Digitized by Google

194. BERNARDO MARANGONE,

Croniche di Pisa (- 1406).

[Tartinius, SS. RR. Italic., t. I.]

*

[Sequitur pro maxima parte Iohannem de Columpna.]

In nel tempo di questi consoli essendo morto Innocen- col. 490 zio III, il quale aveva di gia messo è principi del ponente all' impresa contro: & di nuovo creato Onorio III, Romano, il quale dipoi incoronato in Roma lo imperatore di Constantinopoli in la chiefa di S. Lorenzo fuor della mura, chiamo a se messer Giovanni Colonna cardinale, facendolo legato suo in nella impresa dell' Asia, e di gia erono e principi cristiani congregati alla città d' Ancona, avendoli esortati a questo Onorio papa, massimamente Andrea re d'Ungheria con molti altri principi ed alcune repubbliche, infra le quali vi fu l'armata Veneziana, e quella de Pisani. Tutti questi principi raunati insieme, e satto consiglio con Giovanni re d' Inghiterra, determinarono assediare Ierosolima, e Damiata 1218 città dell' Egitto, e si nel 1218, del mese di maggio presono a Mai. quella il lor cammino. Fu chiamata questa città per innanzi Eliopoli da Elio, la quale fu circondata da quello di tre cerchi di mura. Aveva questa citta una particula del Nilo. che la circondava, la quale fu tolta via. Aveva alcuni borghi, e quali furono trovati pieni di merce, e queste furono le prime cose, che furono tolte da i soldati. Crescendo il Nilo grandemente, tolfe, e fu persa tutta la ricolta di quell' anno, e per questo cominciorono é christiani a patire delle vettovaglie, ed in particulare perche il Soldano ha il campo assai discosto da i cristiani, per questa causa é nostri cristiani mossono le lor genti contro il Soldano. Temendo per questo il Soldano lasso el campo, & partito rimasono tutte le vettovaglie, dando comodita a i nostri di assediare la città. Cordino figluolo del Soldano mancando d' animo di ritenere Ierofolima, fe e cristiani pigliavano Damiata, ruppe le mura, solo la Torre di David lassando in pie, e'l Tempio del

Signore e'l Sepolcro di Cristo in modo alcuno non sut violato, 1219 mosso a questo dalle prece dei cristiani, che stavano in Ierosolima. In mentre ch' e cristiani valentemente combattevono Damiata, il Soldano torno con maggior numero di gente, e puose il suo esercito insta il Cairo, e Damiata, di dove non su mai possibile indurlo per conto alcuno al combattere. Mossi da ira è christiani, senza ordine alcuno andorono contro di loro, & così patirono assa ordine alcuno andorono contro di loro, & così patirono assa d'impresa dell' assedio di Damiata, la quale in capo a quindici mesi su presa da' cristiani, insta li quali, come detto è, vi si trovo l'armata Pisana: in nella qual cattura non solo i Pisani, ma tutti é soldati, che vi erono, seciono un bello acquistare.

El fignore, e capitano della città di Damiata, visto, che in la città mancavano le vettovaglie, sece murare tutte le porte, a causa che quelli, che erono drento, non potessino uscir di fuora per conto della same. Pensava il capitano della città, che la città sussi in quel modo piu sicura, solo aspettando l'aiuto da quelli di suora, e standosi controppa sicurta, non facevono piu le guardie con quella diligenza, che prima facevono; intantoche é cristiani accortisi di questo, un giorno si missono a montare in sulle mura; e montati di piu ascesono di drento, e rotte le mura a un tempo medesimo dalla parte di drento, e di suora, entrorono in la città, dove non molto combattuta su presa con poca morte non solo de' cristiani, ma ancora degli insideli, e questo su a occhi veggenti del Soldano, il quale era venuto per dar soccorso alla città.

li altri pontifici; e il fimile ebbe con Onorio III, intantoche é fu forzato fcomunicarlo, ficcome avevono fatti alcuni altri pontefici flati al tempo suo, ed insieme con la scomunica lo privo dello imperio. Venne à Roma Federigo, e contro a ogni iustizia usurpo per quello, che potevono le sue forze, la iuris-dizione della chiesa. Per questa causa il Soldano, il quale sapeva la divisione, che era infra il papa, e lo imperatore, misse insieme un esercito molto maggiore, che prima mai avessi fatto, immaginandosi, che è cristiani non avessino a comparire; el che non riusci, perche subito il cardinale Colonna, il quale era in quelle parti, prese l'armi con lo esercito cristiano, e se li sece incontro al Nilo, al quale il

1221 Soldano mostro aver paura, a causa che é non si partissino dal luogo, dove é s' erono accampati. Aspettava per questo, che il Nilo crescessi; il che segui, perche non molto dipoi, aperte col. 494 del detto fiume le cateratte, inundo in talmodo ogni cofa, che piu d' un cubito in ciaschedun luogo ascese l'acqua. Impauriti per questo é cristiani, subito s' accordorono alla pace, con che é cristiani lasciassino miata, é prigioni da ogni parte fussino liberati, li infedeli lasciassino il legno della Santa Croce á cristiani, e sussi loro lecito ritirarssi alla città di Tiro, o a Febr. 2 quella di Acone, e così in quella solennita della purificazione della Virgine fu abitata da' cristiani, e in nella medesima solennita da' Barbari su restituita per patto. E nostri capitani vedendo non far piu cosa buona in nell' Asia, insieme col cardinale Colonna si ritornorono in Italia, e' I simile sece Giovanni re di Ierusalem, e venendo a Roma, su ricevuto da Onorio papa con fommo onore, e da quello onorato con dimolti presenti; questo Giovanni re di Ierusalem marito una fua figluola, la quale aveva avuta della fua donna chiamata Iola, ed in dotta li dette tutto quello, in che lui avessi avuto che fare in nel regno di Ierusalem, e di qui nasce, che tutti i re della Sicilia sono re di Ierusalem.

195. Cronica di Pisa (- 1406).

[Muratori, SS. RR. Italic., t. XV.]

本

Nel mille dugento diciannove li Pifani funno al paffaggio, col. 977 e s'ave Damiata.

Nel mille dugento ventitre lo' mperadore Federigo fopraferitto elli con molta gente delli criftiani, e li Pifani feceno
grande sforze di navigli, e andonno al passaggio a oste al Soldano: e'l ditto imperadore sentendo, che elli era tradito, che
gli el disse il Soldano, che li era tolto il regno, si lasso el'oste delli
cristiani, e con li Pisani ne venne a ricoverare lo regno. E in
Egitto surono presi di molti cristiani, onde li sue renduta
Damiata per patti, e sue lo' mperadore iscomunicato, e Pisa
stette intraditta anni ventinove.

196. LAURENTIUS DE MONACIS († 1429),

Chronicon de rebus Veneris.

[Ed. F. Cornelius, Venetiis, 1758, in-4.]

*

p. 90 Ducante Petro Ziani, Andreas rex Ungarie, cruce signatus, dedit 1217 Dandulus, Venetis pro passagij abundantiori tutela omnia iura, si qua tamen habe-bat in Dalmatia.

197. ANTONINUS FLORENTINUS,

Chronicon (- 1457).

[Norimbergæ, 1485, in-fol., tit. XIX, cap. III, n. 3 & 4.]

*

[Sequitur Iohannis de Columpna Mare historiarum.]

198. SOZOMENUS PISTORIENSIS († 1458),

Chronicon universale.

[Tartinius, SS. RR. Italic., I.]

*

p. 99 Multi christiani pro reparatione Terre Sancte Ierusalem congregarunt 1217
Villani, exercitum, videlicet Otho olim imperator privatus, duces, comites, Ale1672 p. 262-263 manni, & Gallici, Romani, Florentini, & Italici, & deinde iuxta Acon
universus christianorum exercitus pervenit, & Damiatam obsidere cepit. 1218

Damiata tandem ab exercitu christianorum capitur vi, & laboribus 1219 multis, ac post multam christianorum cedem, ibi mortuus est Otho imperator, & quasi omnis suus exercitus consumptus est. Et Florentinorum vexillum primum positum fuit super Damiate menia: quod usque ad nostra tempora repositum in Sancti Iohannis Baptisterio adhuc ostenditur.

Nam omnes Saraceni, qui ibidem reperti suerunt, a christianis intersecti sunt.

Christiani cum possiderent Damiatam, tandem inter legatum pape, & Gallos ortum dissidium suit. Unde christiani a Saracenis molestati coacti

35

т

274 Testimonia in Italia scripta.

1221 sunt ipsam Damiatam eis restituere, hoc tamen sedere, quod ipsi Saraceni omnes christianos, quos captivos retinebant, liberos demitterent.

199. FLAVIUS BLONDUS († 1463),

Historiarum decades.

[Venet., 1483, in-fol.]

Decas II, lib. VII.

[Pro magna parte sequitur Iohannem de Columpna.]

Interea principes christiani, quos tertij Innocentij diligentia p. zjr. & Lateranensis concilii decreta ad Hierosolyme liberationem inflammaverant, in magnum conierant exercitum, qui partim terra partim mari Constantinopolim, & inde cardinale 1217 Columna, sedis apostolice legato, deducente, Acconem se contulerant, fueruntque primarij inter eos proceres Andreas, Hungarie rex, Venetorum navigio fretus, quod libenter dederant, quia ius eis cessit, quod in omni Dalmatia regnum Hungarie ad eam diem habuerat, & dux Austrie, Henricusque Nivernensis comes, & Gualterius regis Francie came-1218 rarius. Quibus Ioanni Hierofolyme regi coniunctis, in concilio actum est, Damiatam Egypti, urbem Nilo contiguam, ut primam omnium caperent, adnitendum. Ea enim in potestate facta apparebat Cayrum & Babylonem contiguas urbes amplissimas & commode obsideri posse & interclusas commeatu facillime expugnari, quo Soldanorum gentis farracene principum domicilio in christianorum potestatem sacto futurum confidebant, ut omnis ea barbaries sarracena non folum Hierofolyma & Terra Sancta, sed orbe ipso terrarum exterminaretur. Itum est itaque non magis cupientissimis quam confidentibus procerum militumque animis, & mense Mai. Maio anni falutis duodevigesimi & duodecies centeni Damiate obsidio inchoata, ea civitas olim Heliopolis a Pertinace Helio conditore appellata, triplici murorum latericio denfissimorum munimento cingitur, quam Nili amnis parti-

cula ad romani Tyberis magnitudinem ambit, ut infulam, fed oblongam arctamque, efficiat. Turris erat pharea, non

quidem craffitudine & celfitudine illi similis, quam ad Pha-1218 ron & Nilum, stante romano imperio, suisse legimus, sed que suburbium & mercatorum apothecas ac publica horrea

pyratis nocturnisque predonibus tutaretur.

Quamobrem sub nostri exercitus accessum addidit Soldanus suburbio utrique presidia & munitiones undique instauravit. Eas dum nostri oppugnant munitiones turrimque undique machinis quatiunt, multi per dies fingulos cecidere, cum tamen ea maiori barbarie occisio committeretur, evicitque fortissimorum ex omni pervicia alternis pugnantium nostrorum virtus, & superatis munitionibus acceptum cedis damnum decuplo hosti redditum [est]. Annona vero in horreis mercimoniaque reperta in apothecis cum militi concessa fuere. opulentia christianorum castra simul & leticia sunt repleta. Hyems iam plane media erat, & Nilus, quem a consueta inundatione per id temporis timeri non oportuit, ab maris islatione, quam eurus maximus invexit, ripas egressus est, adeo ut unda maris immensa sublata, de amnis redundanția nostrorum castra pervaserit. Unde impedimentorum iactura facta & commeatuum pars maxima corrupta est. Cui malo remedia desuper adeo cardinalis legatus & episcopi sacerdotesque querenda esse iusserunt. Eoque finito ieiunio maris tranquillitas est secuta, quo iterum die maior Dei benignitate victorie spes christianis ex improviso affluxit. Soldani castra, que suum nostro maiorem exercitum servabant, a christianorum castris & ab ipsa urbe Damiata fluvio, de quo diximus, tenuiore dirimebantur, que tamen ad mille passus ab ipso distantia fluvio Nili integri ripe erant apposita, unde presidia in urbem nunciosque mittendi facultas soldano maxima erat, quod scaphe in fluvio disposite & ex urbe in illius castra dimitterentur & venientes noctu ac interdum introducerent: quas illico fubductas nullo nostri navigio poterant intercipere. Ea re intellecta incessit nostros milites libido inspiciendi, sique posset urbs unica obsidione ultra citraque suvium circumdari: quos cum vidisset in alteram traductos ripam soldanus P. xj v. amentia potius quam pavore perterritus est: paucisque dimissis exploratoribus, qui progressos inspicerent, sibique renunciarent, castra fugiens impedimentis commeatuque plena reliquit. Videntesque sugientem continuato agmine denfissimo barbarum christiani milites trans amnem agentes, per se quidnam ea sibi vellet proiectio, inspecturi, propius

Digitized by Google

1219 accessere; pars commissam ab hoste fugam & castra, ut erant integra, capi posse christianis ducibus renunciarunt. Qui ratibus ad id pridem paratis amnem transmiserunt; & reperta in hostium castris annona impedimentis quoque ac ditioris apparatus supellectili exercitus christianus magis quam prius ad turriphaream est repletus. Alteris subinde castris ad eam partem positis, que prius ponte iunxerunt, Damiata undique est obsessa. Eam soldani fugam, eos christianorum successus cum audisset Corradinus, Saladini olim filius, Hierosolyme ultra retinende spem abiecit. Quam ne christiani captam retinere possent, desolare constituit: qui tamen a sepulchro Domini nostri Iesu Christi violando scelestas continuit manus; causam vero sepulchri templique intacti, quam nonnulli afferunt delate tante christiane religionis venerationi omittimus, magisque credimus, Surianos, Ethyopas, Armenios, Georgianos & alios Asie christianos Hierosolymam incolentes multos numero & magnis subditos Asie & Aphrice principibus ea loca dirui comminuique prohibuisse, quorum ratione & causa eam incolerent civitatem, eorumque desiderium sic Sarracenos vel invitos acquievisset, sicut eosdem suspectissimos invisosque omni tempore coguntur tolerare. Castris, ut diximus, ad Damiatam undique terra communitis, Niloque fluvio classis est addita, & vinee adacte, castella excitata, machinisque oppugnatione sepissime intentata, nec magis probe agitata extrinsecus urbs prevalida, quam fortiter intrinsecus defensata est. Primaque estas & hyems lun, verque subsecutum eo more ad Damiatam actum. Ad Iunium vero alterius estatis mensem soldanus medio inter Babylonem Damiatamque spatio castra habuit communita inumero exercitu redundantia: nec ullis adduci poterat irritationibus, nullis nostrorum artibus, ut pugne copiam vellet facere. Tandem soli ex christianorum exercitu gallici proceres hostis ignaviam aliquo, ut dixerunt, ingenti dedecore aut damno afficere constituerunt. loannesque, Hierosolyme rex, tanquam gallicus magis quam dux exercitus illorum audaciam temeritatemque secutus est. Facti in conspectum hostis structa acie gallici probra in hostem dictis gesticulationibusque iactavere: vallum aliquando scandere comminati, & partem esse nostrorum exercitus minimam, Sarraceni de propugnaculis in campestri solo faciliter recognoscebant. Quare facta de repente & magnis clamoribus, ut est gentis mos, eruptione Gallorum inso-

lentiam levitatemque castigavere multis eorum cesis, plurimis 1219 interceptis, in quibus Gualterius regis Francie camerarius, Milo Nantoliensis & vicecomes Sancte Susanne ditiores potentioresque suere. Et loannes rex igne, ut appellant, greco afflatus, quod facibus tragulisque Sarraceni immittere consueverunt, manus faciemque combustus est. Quievere postmodum christiani; fuitque exemplo Gallorum, ut neminem ultra nostrorum militum libido ceperit nedum Soldanum, fed ne in obsessos pugnam ineundi. Ea enim urbs, sicut docuimus, munitissima, nunquam in oppugnationibus capi potuisset, que & commeatibus abundabat, sed pestilentia ingens ipsam mirandum in modum populata est. Quod quidem christianos latuisse, ut credo, adduci nequivissem, nisi apud omnes scriptores id constare viderem. Forte ad quintum mensem quum Gallici in Soldanum male pugnaverant, pauci milites christian i Damiate portas propius accesserunt, quid in urbe ageretur p. xij., exploraturi, filentioque, quod ubique in propugnaculis effet, admoniti funt, aut custodes altum sopitos esse, aut alium per errorem omnino abesse. Quare pedetentim referentes socios advocant scalasque semper in pretorio ad id paratas conportant, quibus in propugnacula porte faciliter est conscensum. Et nemine obsistente, aut clamore eos prodente, cohors integra portam tenuit, quam dum securibus malleisque refringunt: accurrentes, qui ex Sarracenis strepitum sonitumque primi exaudiverant, confossi: christianique interim patente ingressi porta urbe potiti sunt; anno tandem dimidio atque integro, postquam suerat obsessa, quem nonarum Novembris Nov. 6 fextum diem fuisse constat. Ingressi urbem christiani, insidias primo dolumve ab hoste structum suspicabantur: quod neminem in plateis obvium, neminem in tectis aut ad fenestras se prospicere videbant. Sed intellecta est statim urbis deserte calamitas, quod platee passim vicique omnes & edium atria cadaveribus utriufque fexus omnifque etatis hominum contegebantur, & qui in domibus vivi sunt reperti, aut ipso languebant morbo, aut salutem sibi a langoris simulatione querebant. Fuere autem omnes liam integra quam mala valetudine viventes tria virorum millia, cum obfidionis principio fuissent septuaginta. Portis ubique munitionibusque christiano militi ad custodiam attributis, vicit in consilio sententia, tamdiu in castris commorandum, quousque purgata cadaveribus emundataque urbs visa esset salubritatem aëris recepisse. Conces-

Digitized by Google

1219 faque est ob eam maxime rem Sarracenis salus, ut purgationis munus curamque susciperent. Prima vero omnium machonaria urbis primaria in gloriose Virginis Dei & Salvatoris nostri Iesu genitricis ecclesiam instaurata, ac in episcopium dedicata est. Eam urbem captam esse intelligens Soldanus, castris incensis Cayrum se Babylonemque recepit, & christiani 1220 sub ipsum veris initium urbem ad aëris sanitatem redactam Febr. 1 kalendis Februariis sunt ingressi. Posteroque die cardinalis Columna legatus cum episcopis & ingentis numeri clero solenni pompa gloriosissime Virginis purificationem ardentibus non magis in ecclesia quam per vicos & plateas candelis & cereis celebravere. Habuit per id tempus Damiata ampliffime opulentissimeque civitatis speciem: reptamque in ea rerum omnium copiam auri argentique & ditissime supellectilis in maxima legatus regesque & duces exercitus militi christiano equa distributione largiti sunt; quin etiam de agrorum divisione in tempore facienda actum est; cunctis existimantibus fore, ut Soldano Babylonie deturbato milites, qui domos fupellectilemque accepissent, in eius colonia, dato nomine, ascribi paterentur.

Duobus cum annis iterim, quibus Petrus Autifiodorenfis imperator Constantinopolitanus in Theodori ducis Dirachini carcere agebat, Ioles uxor imperium administraverat, que ad eos ferme dies, per quos Damiata in christianorum potestatem facta est diem obiit Cardinalis enim Columna, legatus apostolicus, & Andreas, rex Hungarie, & p. xij r. ceteri proceres in bonam venerant spem, fore, ut Soldanum Sarracenosque brevi conficerent, quibus intentandis rebus id folum more intercessit, quod Ioannes, Hierosolyme rex, plus sibi quam deceret arrogans, parum considerabat, & si urbs Damiata suo subiicienda erat regno, deserendum tamen a se cardinali & Hungarorum regi quantisper esse, nec omnia illis presentibus inconsultisque ex arbitrio imperandam, cuius rei, cum esset aliquando a cardinali modestissime admonitus, Hierosolymam brevi, ut dixit, rediturus accessit, quem multi milites sunt secuti, nec priusquam terque quaterque rogatus, ut rediret, adduci potuit. Interim estas ac hyems prima habitate a nostris Damiate exacta est. 1221 Verque ad eius reditum in alteram estatem abibat. Eo postea presente, cum de rebus agendis confilium haberetur, placuit omnibus, in Cayrum Babylonemque ducendum. Ad quas

urbes Soldanus omnes prope Sarracenorum copias contraxerat. 1221 Facta tamen apud Damiatam diuturnior mora utilis vel ea ratione visa est fuisse, quod capte illius fama multos ex Europa milites illuc traxerat a Veneta, Genuensi & Pisana classibus transportatos. Ductum est in hostem ad ipsas Iulij mensis Iul. 15 idus. Nilo amne preter illum, de quo sepe diximus, Damiate proximum priusquam Babylona Damiata adeatur, alter derivatur fluvius, cui Soldanus pontem imposuerat navibus constructum, quo posset facilius in nostros Damiate agentes ducere. Eum pontem modicum fervatum presidio cum nostri occupaffent, paululum progressi sunt. Postridie apostolorum Iun. 29 Petri & Pauli nativitate celebri castra sunt posita passus tria millia a Babylone Cayroque semota, & cum annonam in duos suffecturam menses carris secum iumentisque detulisfent, classis etiam adverso ductam Nilo tantandem adduxerat, ut innumeri apud Babylonem Cayrumque amplissimas urbes coacti barbari ab annona prius quam christiani milites viderentur laboraturi; spes itaque vincendi nostros solidissima hortabatur inde futura, ut videbatur, certior, quo celerius contingeret depugnari. Hic tentatus sepe hostis sepe ad prodeundum in aciem provocatus est, qui metu & pavore simulato per dies fingulos maiorem perniciem in nostros inauditam machinabatur; Nilum amnem, cum Babylonem Cayrumque preterlapsus est, undique coercent ripe elevatiores alicubi pro foli necessitate, alicubi depressiores catharate, que certa spatiorum proportione in regionibus sunt disposite, de quibus agri constituto tempore inundantur. Postquam igitur christiani duos in castris desederant menses, incursionibus populationibusque satiati, occasio diu expectata Soldano obvenit Nili in summas ripas solito citius tumefacti, qua fretus occasione catharatas ubique non magis amoveri, quam ripas ad amnis fundum defodi curavit, cooperueruntque illico regionem, atque ut christianorum castris, ubi solum natura aut congesta terra elevatius erat, cubiti altitudinem superarent. p. xiij r. Iumentis vero sublata inprimis pascendi facultas, & quod in castris paratum erat, destructum est stramen; tum nec aliquid fuit salvum, quo mortales potuerint vel triduo substentari. In eam adducti rerum difficultatem christiani alia quoque angebantur maiore; quod redituri Damiatam altiores alicubi depressis locis aquas incidere verebantur, ut nulla via nisi per Nili aggeres tuta ab aquarum periculo videretur, quam

Digitized by Google

obtinebat, ut prelio videretur periculosissimo deturbaturus. Petitam itaque missis oratoribus pacem christiani his conditionibus impetravere, ut Damiata cum rebus in ea repertis Soldano dimissa, partemque ligni crucis, quam ille haberet, redderet, & captivis vicissim liberatis, christiani Acconem Tyrumque redirent. Quibus urbibus & earum oppidis pax octo annis esset cum Turco Sarracenoque servanda. Que igitur in gloriose Febr. 2 Virginis purificatione habitari cepta est Damiata; ad eiussem Septemb. 8 nativitatis diem reddita barbarorum spurcitie inquinanda. Is annus salutis erat primus vicesimus duodeciesque centenus.

200. LAURENTIUS BONINCONTRIUS,

Historia Sicula (c. 1475).

[Lamius, Delicie eruditorum, Flor., 1739, in-12, t. V.]

[Primo (p. 290-292) sequitur Flavium Blondum, tum pergit.]

Interea Saladinus sua castra inter Damiatam, & Carram p. 292 locaverat; qui etsi sepius provocatus a nostris, in certamenque adiectus, tamen pugnam detrectans, castrorum munitionibus fe continebat. Sed tandem a Gallis militibus asperius infestatus, eruptione facta, Gualterium eorum ducem & plures christianorum nobiles intercepit; & Iohanni regi manibus facieque combusta fedam eius corporis formam effecit. Fame deinde, & pestilentia in urbe exorta, civibusque pene omnibus absumtis, insequenti anno, Damiata a nostris capta est. Tria & septuaginta hominum millia supra centum, quum urbs obsideri ceperat, in castris christianorum suisse feruntur. Urbs ditissima eos tantum qui superfuerant ditavit, sed ea p. 293 non prius inhabitata a nostris est, quam cadaveribus expurgata; idque operis barbaris concessere . . . Cardinalis Columna, quem legatum a pontifice in Afiam p. 294 memoravimus, quum Ioannem superbe nimis rem administrantem increparet, is non ferens eius monitus lerusalem abiit.

[Quæ abhinc sequuntur, iterum e Flavij Blondi Decadibus exscripta sunt.]

201. Boninus Mombritius,

Sanctuarium seu vitæ Sanctorum.

[Mediol., 1479, in-fol.]

f. 301

[Sequitur f. Bonaventuræ Vitam s. Francisci, supra p. 249-251.]

202. PETRUS RANZANUS,

Epitome rerum Hungaricarum (c. 1480?).

[Schwandtner, SS. RR. Hungaricarum, I.]

*

De Andrea II, Bela IV, eiufque filia b. Margaritha, & filio Stephano, rege.

P. 367 Regnum post eum tenuit Andreas, nominis huius rex secundus, Bele, de cuius regno paulo ante memini, filius, annos triginta. Ad Terram Sanctam hic, & voto, & iussus a pontifice maximo, prosectus est. Gerebatur tunc a nostris aliquot principibus bellum in Syria adversus Babyloniorum Sultanum. Voluit itaque pontisex, ut is princeps, cum abundaret divitiis, essetque rei bellice in primis peritus, christiano preesset exercitui. Paruit igitur ipse, & quantum suppetivere facultates, rebus, que gerebantur, trium mensium spatio, & interfuit & magna cum gloria presuit. Nam non prius inde discessit, quam, commissa atrocissima pugna, victor gloriosus evaderet.

203. MARCANTONIUS SABELLICUS,

Rerum Venetarum libri XXXIII.

[Venet., 1487, in-fol., I.]

[Sequitur pro maxime parte Laurentium de Monacis, supra p. 273.]

Lib. VIII.

f. ij r. Is Ioannis Hierofolymitani regis filiam uxorem duxit. Qui 1217-1219 communi omnium confensu generi sui adhuc pueri imperium tutandum,

36

ut quidam auctores sunt, suscepit: cardinalis interea qui a pontifice, ut in Syriam transiret, missus erat, cum ingentibus copiis Ptolemaidam venit. Fuit eius expeditionis princeps Andreas Pannonie rex, qui ad traisciendas copias Venetorum opera usus dicitur: quam ideo facile impetravit, quia ius omne quod Pannonie reges ad id tempus Dalmatie sibi vendicate consuevissent, Veneto nomini remist. Damietam Egypti, urbem Nilo sluvio contiguam, in expeditione ex hostibus captam habent annales quidam: unde triginta captivorum milia abducta sint. Quid aliud memoria dignum ea expeditione sit gestum non reperio.

204. MARINO SANUDO,

Vite de duchi di Venizia (- 1493).

[Muratori, SS. RR. Italic., t. XXII.]

Nel 1220, fotto questo doge su presa la città di Damiata col. 546 pe' Mori per gran battaglia, che le su data agli undici di Nov. 11 Novembre nel di di San Martino, fatti prigioni de cristiani, che in quella erano, de trenta mila. E questa rotta su cagione di far perdere il resto, che tenevano i cristiani in Levante, come di sotto a luogo suo sara scritto.

205. ANDREA NAVAGINIOSO,

Storia Veneziana (- 1498).

[Muratori, SS. RR. Italic., t. XXIII.]

[Sequitur Andr. Dandulum supra p. 261, part. 26, 29.]

206. ALEXANDRE SAULVAIGE (SALVAGO),

Chronique de Gennes (- 1499).

[Ed. Desimoni, Atti della Società Ligure di fl. patria, 1879, t. XIII.]

L'an mil deux cents & vingt, les Genevoys, avec l'aide de p. 387 Francoys, prindrent la cité de Damiecte, en laquelle gangnerent le nombre de lxx grans nefz & xxx moiennes & xx gallaires.

207. RONCIONI,

Istorie Pisane (c. 1500).

[Ed. Fr. Bonaini, Firenze, 1844, in-8.]

[Sequitur Iohannem de Columpna, tum pergit:]

Essendo arrivato Sigerio Visconti con quaranta galere di 1218 Pifa, aveva posto in tutti una grandissima speranza, che si dovesse in quell' anno condurre a fine, con si potente mezzo, quell' impresa utile e necessaria al regno gerosolimitano, e allo stabilimento di esso. Pertanto, il re Giovanni disegnò d'assediare per mare e per terra la fortissima citta di Damiata (dagli antichi detta Pelufio), principal città di quel regno. Risoluto adunque egli, ed il legato apostolico, e i capitani p. 483 dell'esercito, di fare questa impresa; si partirono di Tolomaide; e tutti, del mese di Maggio dell' anno MCCXVIII. Mai. si rotrovarono sopra a questa città, e le missero l'assedio dalla banda di terra; e i Pisani per acqua la cinsero strettissimamente, con l'altre armate de' cristiani. Dettero molti assalti e battaglie i nostri all' assediata terra; e vi averebbero durato assai satica a prenderla, se nell'esercito nemico non fossero mancate le vettovaglie, e natavi ancora la fame; le quali cose condussero i miseri assediati a cattivo termine, e a peggior fine. Laonde, non vedendo il popolo cristiano più fare le guardie sopra le mura, mosso da questo silenzio de' nemici; di molti valorofi foldati appoggiaro nole scala alle mura, e vi salirono sopra, senza trovare chi gli facesse resistenza: e il quinto giorno di Novembre l'anno MCCXIX 1219 (essendo potestà di Pisa Buonaccorso Cane), si ritrovarono i Nov. 5 cristiani signori di Damiata.

venzioni che avevano con il soldano d'Egitto, con la loro

armata se ne ritornarono a casa.

208. Chronographi Senenses (sec. XV).

[Paris., B. Nat., Fr. 9075, Extracta e quibusdam Senensibus codicibus a p. 105 Peccio, Senensi historiographo, monachis Benedictinis S. Mauri missa.]

BISDOMINI.

In detto anno l'emperadore predetto con molti Italiani andò a ofte contro gl' Infideli, e posero campo alla città di Damiata. Eravi M. Guido dal Palazzo Bandinelli Sanese con 900 cittadini, e segnati colle croci; el predetto M. Guido con sua gente era eletto a la guardia dello imperio. E due anni vi sbero, che operaio molte bataglie crudelissime, dipoi l'ebero con grande ucifione de' Saracini, che quasi nissuno ne campò; ed era la città grande poco meno di Roma.

E dopo la vittoria l'emperadore fe raccolta di tutti i fuoi chapitani, e di tutti l'altri chapitani e principali, e dare (?) animo ad ognuno, che valentemente si portasse, dono una palla d'oro a M. Guido dal Palazzo, Bandinelli e Sanese, e questo come a più valente chapitano, che a quella impresa si fusse portato, donde poi volse onorare el segno del leone, per lui dato a la compagnia dal popolo di Siena,

Anonymus Senensis.

Otho imperator adversus Infideles valida pugnatorum manu, & Damiate urbem cepit: cum illo namque Guido de Palatio, eques Senensis, profectuseft, & cum Guidone cives 900, crucibus fignati; erant quoque ad imperatoris custodiam designati.

Itaque ingenti strage de hostibus patrato, & parta victoria nobili, Otho ducibus coactis & in concionem adductus auream pilam Bandinellorum infignibus addi iuffit, & in partem opulentis prede Senenses duces recepit; Senenfibus enim pugnatoribus dinumeratis atque lustratis, ex 900 deficere tantummodo 5 comperuit. Guido autem Bandinellus strenuos populares secum perduxerat pugnatores; propterea funt qui scribunt, in ipforum gloriam ea tempestate, coronam auream infiguibus populi & aureos ungues superaddi mandavisse, non autem cum Romam pro diademate fuerat profectus: alia quoque infignia scuti albi

e quale leone l'incoronò di corona d'oro e fegli gli ornioni d'oro, dicendo questo merito per la virtù del predetto popolo. Da poi fe apresentare dinanzi a tutti i signori gran moltitudine di gioie acquistate nella predetta città, donde ne fe gran parte(?) e de le più fiorite ali Sanesi, e cosi dele altre riche robbe e pecunie, di poi fe numerare tutte le compagnie, donde a quella deli Sanefi, non ne mancò, se non 5, ed ognuno scorrendo le più de terre degli Infideli, con grande onore tornoro a loro paesi, donde M. Guido da Palazzo tornò a Siena, e con tanta richezza e trionfo, che in pochi anni fuero edificate molte torri e molti palazzi.

& nigri, que communitatis funt vexille, plurimum hono-

209. ALOYSIUS LIPOMANUS,

Vita sanctorum.

[Venet., 1554, in-4.]

:k

[Primum sequitur, IV, p. 253a-254, Bonaventuræ Vitam s. Francisci (supra p. 249-251), tum pergit:]

p. 257 Tempore namque, quo Damiatam christianorum obsidebat exercitus, 1219 in. Sanut., aderat vir Dei non armis sed side munitus. Cum igitur die belli christiani re p. 255 pararentur ad pugnam, hoc audito Christi servus vehementer ingemuit dixitque socio suo: « Si belli suerit attentatus ingressus, ostendit mihi « Dominus non prospere cedere christianis: verum si hoc dixero, fatuus « reputabor, si tacuero, conscientiam non evadam. Quid igitur tibi vide- « tur? » Respondit socius eius dicens: « Frater pro minimo tibi sit, ut

« hominibus iudiceris, quia non modo incipis fatuus reputari. Econtra « conscientiam tuam & Deum magis time, quam homines! » Quo audito exhibens Christi preco Christi salutaribus monitis christianos aggreditur, p. 258 prohibet bellum, denunciat casum. Fit veritas in fabulam: induraverunt cor suum & noluerunt reverti. Itur, committitur, & bellatur, totaque in sugam vertitur militia christiana, sinem belli opprobriam regerens, non triumphum. Tanta vero strage christianorum imminutus est numerus, ut circa sex millia suerint inter mortuos & captivos. In quo evidenter innotuit, quod spernenda non erat sapientia pauperis, cum anima viri iusti annunciet aliquando vera, quam septem circumspectores sedentes in excelso ad speculandum.

210. FRANCISCUS TURZANUS,

De rebus memorabilibus Astensium (v. 1577).

[Pasini, Codices mf. Athanei Taurinenf., Aug. Taur., 1749, in-fol., I.]

De nova expeditione ad bellum adversus Saracenos a christianis faela.

[Primo sequitur Iohannem Herold (supra p. 201, cap. II), tum pergit :]

Sed, quod plus est, non adulti modo ad hanc expeditionem p. 349 iverunt, verum & pueri in regno Francie, & in Germania, quasi eorum opera Deus Hierosolymam ab infidelium manibus recuperari iussisset, & cruce signati sunt ad numerum viginti millium, & se ad Dei militiam voto obstrinxerunt. Hos ergo omnes cruce fignatos cum unicus portus capere non posset, ipsi se in tres partes divisere; alij Marsiliam petierunt; alij in Italiam venientes Brundusium; alij demum Genuam appulerunt, quorum exemplum secuti permulti prelati ecclesiarum, principes, & alij Italie proceres, crucem ceperunt, & ad bellum adversus Saracenos profecti sunt. De Astentibus in hoc bello fuerunt equites tercentum, pedites mille, & pueri ducentum sub generali duce Federico de Blandrate, sive de Sancto Georgio; & eius locum tenens suit Georgius de Ceva. Equitum duces fuerunt Philippus Novellus, Alphonsus de Coxano, Albertus de Solario de Govono,

Federicus Afinarius de Loreto, Manuel Alferius, & Paulus Emilius de Turchis de Vinchio. Peditum duces fuerunt Iacobus de Ancissa, Ludovicus de Isnardis, Leonardus Bulla, Andreas Ritius, Odoninus Rotarius. Pueri etiam duces suos habuerunt, qui fuerunt Hercules Costa, & Iacobus de Palsaveno, qui Iacobus postea factus adultus suit per aliquot annos prefectus tertie partis exercitus in Syria. Milites vero omnes, qui ad hoc bellum iverunt tam eques, quam pedes fuere omnes nobiles vel de Hospitio, vel de Populo. Solus Lazarus Barleta ex plebeiis ivit cum fex filiis suis impuberibus. Hoc non est omittendum, quod Benentibus de Cortizanis sue familie maculam inussit; nam cum a Saracenis captus fuisset, timore mortis fidem negavit; quare a civibus familia illius, que antea de Hospitio erat, plebeia facta est, & licet ipse ad fidem redierit, tamen non potuit priorem nobilitatis gradum recuperare.

De nova expeditione a christianis adversus insideles sacta.

Anno Domini 1222 & mundi 6421, licet antea christiani 1222 ex Hierusalem pulsi suissent, attamen multas, & valde munitas civitates adhuc in Syria possidebant, sed cum in dies magis robur, & potentia Turcarum cresceret, christianorum vero e contrario minueretur: hoc anno Domini 1222 Ioannes rex Hierusalem Romam venit ab Honorio auxilium petens, a quo obtinuit, ut Federicus ab excommunicationis sententia absolveretur, modo in Syriam adversus Turcas pugnaturus proficisceretur. Federicus igitur ducta in uxorem sole filia regis Hierusalem cum consensu principum Germanie in Italiam veniens, exercitum maximum comparavit, & a pluribus Germanie principibus secutus, inter quos erat Langravius sancte Elisabete maritus, Brundusium profectus est, & inde in Syriam. Ad hoc bellum iverunt de Astensibus circiter septingenti viri ex omni genere civium sub duce generali Marco de Solario de Vignali. Duces minores fuerunt Eusebius de Rastellis, Marci ducis generalis ex sorore nepos, Luitprandus de Regibus, Emanuel Serra, Thadeus de Burgomari, Andreas Novellus, & Mandellus de Mandellis, dictus Taberna, cum quibus fuerunt ex nobilibus de Hospitio multi de Turcis, de Cameyrano, de Burgomari, de Castino, de

Barbenna, de Bastita, de Barca, de Romagnanis, de Pelletis, de Costa, de Capellis, de Montagnis, sive de Montagnano, de Cortizanis, de Afinariis, de Rotariis, de Campo, de Cathena, de Rota, de Gardinis, de Malabayla, de Guttuariis, p. 350 de Cazonis, & de pluribus aliis. De familiis de populo fuerunt plures de Vineis, de Boetis, de Cacheranis, de Comitibus de Bosiis, de Rubeis, de Barberiis, de Astexanis, de Rotariis, de Botonatis, de Rabeianis, de Vettulis, de Platea, de Ursetis, de Raspis, de Verchiellis, de Ossis, de Massariis, de Genta, de Rocha, de Busca, de Boschetis, de Sancta Maria, de Ambrofiis, de Cillionibus, & de pluribus aliis. Stantibus ergo imperatore, & eius militibus Brundusij, Federicus singens se esse egrotum, profectus est in Siciliam, ibique in otio moratur, sed cum mortem landgravij Hassie, qui in Brundusio mortuus fuerat, audivisset, festinanter Brundusium profectus est, omnemque landgravij substantiam diripuit; postea navigationem versus Constantinopolim direxit, sed non multo post rediit fingens se vi tempestatis deiectum; quare reversus est Brandusium. Tunc Gregorius nonus pontifex, qui Honorio successerat, cognita Federici fraude, excommunicationibus sententiam ab Honorio prolatam confirmavit. Tunc Federicus minis pontificis arctatus, & precibus amicorum fatigatus, navigavit in Cyprum. Interea tamen Reginaldus cum exercitu, quem Federicus reliquerat in Sicilia, adversus pontificem pergens, multa castra in Italia circa Placentiam occupavit, & eodem tempore Alvis dux exercitus Federici dictus Fulgineum occupavit, a qua civitate paulo post suit expulsus.

VIII

TESTIMONIA

E CHRONICIS IN ORIENTE LATINO SCRIPTIS

EXCERPTA

VIII

TESTIMONIA

E CHRONICIS IN ORIENTE LATINO SCRIPTIS

EXCERPTA

211. ERNOUL,

Chronique (- 1228).

[Ed. Mas Latrie, Paris, 1871, in-8.]

XXXV

Diu, qu'il le secourust, & qu'il avoit grant mestier de gent.

Quant li apostoles oi le nouviele de le tiere d'Outremer,

qu'il avoient mestier d'aiue & de secours, si manda par toute

crestienté as meillors clers que il savoit qu'il preeçassent le

crois d'Outremer. Apriès si envoia cardenals, por aus conforter & por confermer ce qu'il faisoient: & moult en croi
sierent par toutes tierres.

Il ot en France .j. bon clerc, qui preeça de le crois, qui ot à non maistres sakes de Viteri. Cil en croisa moult, là où il estoit en predication. L'essirent li canonne d'Acre & manderent à l'apostole qu'il lor envoiast por lui faire evesque. Et saciés vous bien de voir, s'il n'en eust le commandement l'apos-

tole, il ne l'eust mie recuellie: mais toutes eures passa il outre mer & su vesques, grant piece. Et si sist moult de bien en le tiere; mais puis le resigna il, & revint arriere en France, & puis le sist li apostoles cardenal de Rome.

Li premiers haus hom qui passa de cele croiserie, ce su li rois de Hongerie qui grant gent mena. Et grans gens passerent de toutes tieres, à cel passage où li rois passa, & ariverent à Acre. En cel point que li rois de Hongerie passa, su li roine li semme le roi Iehan morte, & si l'en demoura une p. 411 fille. Li rois ne vaut mie estre sans semme, ains manda al roi d'Ermenie qu'il li envoiast une de ses filles, & il le prenderoit à seme. Li rois li envoia & li rois Iehans l'espousa. Après vint li rois d'Ermenie à Acre, quant li rois lehan ot se fille espousée. Après si ala li rois de Cypre à tout grant gent.

Or furent à Acre .iiij. roi, & si ot moult grant peule [de toutes terres], qui arivés i estoit. Là prisent conseil qu'il iroient asegier .j. castel à .viij. liues d'Acre, qui a à non Mont de Tabor. Il i alerent, & si l'asegierent, mais il ne le prisent pas, car li soudans avoit amasset grant gent, & vint

son castel secorre.

Quant li crestien sorent que li soudans estoit près d'aus & qu'il venoit sour aus, il se leverent del siege, & si alerent encontre lui, por conbatre. Li Sarrasin surent es montagnes [en] haut, & li crestien furent el plain. Li Coredix, li fius le foudan, vint à son pere, & si li dist: « Sire, c'or descendons « aval! & fi nous conbatons as crestiens! » Li soudans li dist que non feroit. « Vois, dist il, biaus fius, com il vienent « espris & ardant de conbatre. Se nous descendons aval, espoir p. 412 « nous n'en arons mie le millor, car aussi cier sont il mort « comme vif! Et ce m'est avis qu'il sont tout abandonnet à le « mort, & ie ne veull mie mes homes faire ocire. Vois, dist il, com il font grant gent, & si n'ont point de segnor qui les « gouverne, & si vit chascuns del sien. Quant il aront dese pendu çou qu'il ont, si s'en iront. > Li soudans se tint tous cois es montagnes; & si n'ala mie aval pour conbatre as crestiens. Et quant li crestien virent qu'il n'avaleroit mie, si n'oserent demorer al siege, por çou qu'il ne se messissent entr'aus & Acre, & qu'il ne lor tolissent le viande.

Il n'orent esté gaires à Acre, puis qu'il furent revenu, que li rois de Hongerie [entra en mer &] s'en ala en son païs; & li rois d'Ermenie s'en ala ou sien; & li rois de Cypre s'en retornoit arriere. Si ariva à Triple, là li prist maladie, si su mors.

XXXVI

Coment Demiete fu conquise de crestiens sor Saracins.

p. 414 Li rois Iehans su à Acre. S'i ot moult grans gens & moult 1218 en venoit chascun ior [de totes terres]. Si se porpensa qu'il ne poroit riens esploitier en cele tiere, & que s'il avoit conseil del Temple & de l'Hospital, qu'il iroit moult volentiers à Alixandre ou Damiete assegier. Et se li estoit bien avis que, s'il pooit avoir une de ces ij. cités, il en poroit bien avoir le roialme de Iherusalem. Quant ensi ot pensé, si manda les Templiers & les Hospitaliers & les barons de le tiere, por prendre conseil de ce qu'il avoit porpensé.

Quant il furent tout asanlé, si lor dist li rois: « Seignor, « por Diu, or me conseilliés de ce que ie vous dirai. Nous « avons ci moult grans gens, & moult en i a de croisiés par « crestienté qui venront avant & moult en croisera encore. Il « m'est avis que nous ne porons mie grantment esploitier en « ceste tiere sor Sarrasins. Et se vous veés qu'il sust boin à « faire, iou iroie volentiers en le tiere d'Egipte, assegier Ali-« xandre ou Damiete, car se nous poons avoir une de ces « cités, bien m'est avis que nous en poriemes bien avoir le P. 415 « roialme de Iherusalem. » Atant en parlerent ensanle li Templier & li Hospitalier & li chevalier, & prisent conseil ensanle. Et bien lor su avis que li rois avoit sait bon porpens, & disent que bon seroit à faire, se s'i acorderent & creanterent qu'il iroient.

Quant li rois vit qu'il se surent acordé à son porpens, & qu'il ot le creantement de l'aler, si commanda à chascun qu'il atirassent nés [& galies] & cargaissent armes & viandes, chascuns selonc çou qu'il estoit, & prisent iour del mouvoir. Quant ensi su atorné li mute, li rois garni moult bien Sur & Acre de chevaliers & de serjans & de viandes. Et laissa bien dedens Acre .vc. chevaliers, que pelerins que ceus de le tiere. Quant li rois ot bien garni Sur & Acre, si sist crier parmi Acre que tol cil qui atiré estoient, sors cil qui demouroient es garnisons, entraissent es nés & alaissent apriès lui sor escumeniement.

Quant les nés & les galies furent apareillies, si entrerent ens, & quant Dame Dius lor donna bon tans, si murent. Quant il surent mut, Dius lor donna si bon vent qu'en poi de tans surent devant Damiete, & prisent tiere; & descendirent en une ille qui est devant Damiete, & se logierent illeuc sor le slun. Là surent bien .j. an, c'onques riens ne p. 416 porent saire à Damiete, fors tant qu'il prisent une tour près [de la rive] del slun où il estoient logié. En cele tour estoit li uns des ciés de le chaine, & à Damiete li autres, qu'il levoient quant il voloient que vaissiaus ne montast ne avalast le slun. Quant li cressien orent prise le tor, si brisierent le chaine & le garnirent; si que lor vaissiel, quant il estoient arivé, venoient en lor ost tout contremont le slun en le rive, par deviers aus.

Quant li apostoles sot que li crestien avoient asegié Damiete, si manda par toute crestienté as croisiés qu'il meussent. Et apriès, si manda as pors as crestiens, as archevesques & as evesques, qu'il sussent legat de descroisser les menues gens, & qu'il les descroisassent & renvoiassent arriere ceuls qui n'estoient mie aidaule, & presist on lor deniers, si les envoiast on en le tiere. Ceuls que on descroisoit à Rome, ne laissoit on se tant d'argent non qu'il se peussent reconduire en lor pais à revenir arriere, si comme aucunes gens disent. Apriès ce, envoia li apostoles legas par toutes les tieres por descroisier & por faire movoir ceuls qui ne se descroisoient. Et si manda par tout qu'on ne fesist crestienté à croisié qui ne mouveroit, ou donroit del fien, tant que raison porteroit, à porter en le tiere d'Outremer, & se descroiseroient. Apriès si envoia .ij. cardenaus en l'ost à Damiete, le cardenal Robert, p. 417 qui englès estoit & le cardenal Pelage, qui estoit de Portingal. Le cardenal Robiers i fu mors. Et li cardenals Pelages vescui; dont ce fu grans damages, & moult i fift de mal, si comme vous orés dire en aucun tans, si apriès, en cest conte

Quant li foudans fot que li crestien estoient mut por aler en le tiere de Egypte, si ne su mie liés. Si sist abatre les murs de Iherusalem & les castiaus qui en le tiere estoient, sors seulement le Crac, car il cuidoit bien, quant li crestien oroient dire que li mur de Iherusalem esteroient abatu & li castiel de le tiere, qu'il retorneroient arriere, & alaissent en Iherusalem faire lor pelerinage & retornaissent arriere en lor païs. [Mes non firent], ains prisent tiere & se logierent devant 1218 Damiete, si com vous avés oi.

Quant li soudans vit qu'il ne retorneroient, & c'on li fist asavoir qu'il avoient pris tiere & assegie Damiete, si en su moult dolans. Si amassa grant gent & ala là & mena aveuc lui j. fien fil qui a à non le Quemer, à cui il donna le tiere d'Egypte, quant il dut morir. Son autre fil, qui avoit à non li Coredix, donna le tiere por garder; & à celui laissa il le tiere de Damas & de Iherusalem, quant il dut morir.

Li foudans s'en ala en le tiere d'Egypte. Et quant il vint là & il vit que li crestien estoient priès de Damiete, par devers le slun, si su moult dolans, & s'ala herbegier devant p. 418 Damiete. Ne vesqui gaires apriès; ains su mors, & ses sius su sires de le tiere & maintint l'ost. Il sist paler le slun de l'une rive dusqu'à l'autre, de grans mairiens, por çou que li crestien ne montassent le slun & presissent le tiere por venir sor eaus. Après, si sist moult bien garnir le rive del slun desci à Damiete des paléis, de cele part où il estoient, que li crestien n'i arrivaissent.

Quant li crestien orent bien .j. an esté en l'ille, si comme 1219 vous oistes qu'il ariverent, si prisent conseil qu'il feroient; que là ne faisoient il mie esploit, & qu'il lor estevoit passer par devers Damiete. Il disent qu'en nulle fin del monde ne pooient il prendre terre entre Damiete & le paléis, mais s'il pooient tant saire qu'il peuissent brisser le paléis, à l'aiue de Diu, il prenderoient tiere. Là prisent conseil & s'acorderent qu'il iroient. Quant il furent acordé, si garnirent moult bien lor ost & lor lices.

Après si s'armerent, & entrerent es nés & es galies. Quant il se furent recueilli, Dame Dieus donna bon vent, si murent. En le nes qui devant su estoit Gautiers le camberlens le roi de France, par cui li rois avoit envoiet grant avoir en le besogne de le tiere. Cele nés su fors & si oit bon vent; si se siert el paléis [à plaines voiles], si le froisse & passe outre & fait voie, & les autres nés après, & toutes passerent oltre sauvement; sors une du Temple qui traversa, que li Sarrasin p. 419 arsent, mais les gens escaperent. Quant li Sarrasin virent que li crestien s'apareilloient por passer oltre le slun, si s'armerent & alerent tout sor le rive por contretenir qu'il n'arivaissent. Et lançoient à eauls & traioient su grigois. Quant li crestien orent essons la cui la où il

1219 lor fu avis qu'il pooient bien ariver. Il virent que toute li tiere fu couverte de Sarrasins & tous li rivages. Si disent qu'il ne poroient mie ariver en cel point, car trop estoit li tiere couverte de Sarrasins. Il orent conseil qu'il ariveroient en l'ille par où il montoient, & que l'endemain, à l'aiornée, prenderoient tiere d'autre part. Il ariverent & ietèrent ancres selonc le rive del slun; & li Sarrasin d'autre part garnirent moult bien le rive, & alerent à lor herberges.

Or vous dirai que il avint le nuit, & comment Dius aida les crestiens. Il ot discorde d'un haut home de l'ost as Sarrasins & le soudan, que li soudans le voloit mettre en garnisons dedens Damiete. Mais cil dist qu'il n'i enterroit ia, car Salehadins, ses oncles, avoit mis sen pere dedens Acre en garnisons; si le laissa prendre as crestiens, quant il prisent Acre. Cil haus hom s'en parti le nuit de l'ost & grans gens aveuc lui; mais il laissa ses harnas & ses tentes, por ce qu'il ne voloit mie c'on l'aperçeust ne qu'il fust pris. Quant cil qui en garnisons estoient sor le rive [por garder les crestiens], oirent le friente & le noise de cels qui s'en aloient, si cuidierent estre trai & guerpirent la rive, si s'en alerent. Quant il commença à esclairier del ior, li crestien, qui lor nés escargaitoient & P. 420 gaitoient l'ost, esgarderent par devers l'autre rive, si ne virent nullui, & virent le rivage tout vuit. Il [le] fisent savoir as crestiens. Si s'armerent, & leverent [vistement] lor ancres & passerent le flun, & prisent tiere par d'autre part, & descendirent, & li chevalier & tout li autre, fors li maronnier qui remenerent aval le navie contreval le flun; si se misent en conroi, & esrerent vers Damiete.

Quant li Sarrasin sorent que li crestien avoient passé le stun, si s'armerent & issiment hors des herberges por venir encontre aus. Quant on sist savoir au soudan que li haus hom qu'il avoit prié d'entrer dedens Damiete, s'en estoit alés, & toutes ses gens & grant partie de l'ost avoec lui, quant li soudans oi ce, si ne vaut mie aler encontre les crestiens, ains guerpi ses herberges si s'en ala. Li crestien les en virent [bien aler], mais il ne vaulrent mie aler apriès; ains alerent as herberges que li Sarrasin avoient lassies, se s'i herbegierent & assergierent Damiete. Il trouverent les herberges des Sarrasins moult bien garnies de viandes, qui mestier lor orent, & grant avoir i gaagnierent. Apriès si departirent les viandes & le gaaing, si en donnerent à chascun

felonc çou qu'il estoit. Apriès si sissent ij. pons par desus le 1219 stun de l'une ost à l'autre; si que li un aloient as autres par desus les pons, quant il voloient. Apriès si sissent derriere aus bons sossées & bonnes lices, por ce que li Sarrasin ne lor p. 421 courussent sus. Puis si drecierent perrieres & mangoniaus & trebucés, por ieter as murs de Damiete. Mais n'i pooient riens faire, & faisoient assir chascun ior; & bien i surent

.j. an, c'onques riens n'i fisent.

Quant li Sarrasin orent guerpies lor herberges & il se furent trait arriere, & il sorent que li crestien i estoient herbegié & qu'il orent engiens dreciés devant le vile & faisoient asalir, il se herbegierent à .ij. liues d'iaus, & envoierent chascun [ior] de lor gent, par establies, & faisoient asaillir as lices. Apriès, si manda li soudans à son frere le Coredix, qui estoit en le tiere de Iherusalem, qu'il le secourust atout tant qu'il poroit avoir de gent, car li crestien avoient passé le sun & avoient Damiete assise, tout entour al reonde. Apriès si manda à califfe de Baudas [qui apostoiles est des Sarracins] qu'il le secourust; & s'il ne le secouroit, il perderoit le tiere, car li apostole des crestiens i envoioit tant de gent, que ce n'estoit rois ne mesure; & qu'il fesist aussi preecier parmi Paienie [ansi] que cil faisoit parmi crestienté, & si le secourust. Quant li califfes oi que li crestien entroient en le tiere d'Egypte à si grant suison, si fist preecier par Paienie, & envoia au foudan grant secors de gent par sen preecement.

Anscois que li crestien meuscent d'Acre por aler en le tiere d'Egypte, fremerent il j. castel, au cief d'une cité sur le p 422 mer, qui a à non Cesare. Un autre en commencierent à fremer à .vij. liues d'Acre & .v. liues de Cesare, en .j. liu c'on apele Le Destroit. Cis castiaus qu'il laissierent fremant quant il murent, est en le mer. Il li misent à non Castel Pelerin, por ce que li pelerin, le commencierent à fremer. Et assés en i demoura puis que li rois en ala à Damiete, por le castel aidier à fremer. Cel castel tienent Templier, por

cou qu'en lor tiere fu fermés.

Or vous dirai que li Coredix fist, qui su su su le soudan de Damas. Il ot moult grant gent amassée j. iour de seste Aug 29 Saint Iehan Decolasse, qui est le daerrain ior d'aoust, & si sist j. enbuissement priès d'Acre, puis sist corre par devant.

Quant les garnisons d'Acre virent les coureours venir, si

Digitized by Google

1219 iffirent après aus & cachierent tant qu'il vinrent sor l'enbuiscement. Quant li crestien virent l'enbuissement, si arresterent & ne vaulrent aler avant, & si se tinrent por sol de ce qu'il avoient tant cachié. Quant li Sarrasin virent les crestiens, si saillirent & asanlerent à eauls; là se conbatirent. Asses en i ot de mors d'une part & d'autre, tant que li crestien ne porent plus endurer, ains tornerent en suies vers Acre, qui escaper en pot. Et li Sarrasin [les] encaucierent, & prisent asses, & occisent & cachierent dessi as portes d'Acre. Quant li crestien qui à Acre estoient virent que lor gent s'en venoient tot desconsit, si coururent as armes, & fermerent les portes & garnirent, que li Sarrasin n'entraissent dedens.

Quant li Coredix ot desconsit les garnisons d'Acre, si ala p. 423 à Cesaire, si aseia le castel. Quant cil del castiel surent assegié, si envoierent à Acre por secors. Cil d'Acre lor envoierent galies & lor manderent qu'il venissent à Acre, & laissaissent le castel, car il ne les pooient secorre. Quant cil del castel oirent les novieles, si entrerent par nuit es galies & alerent à Acre, si laissierent le castiel. Et quant ce vint l'endemain, si s'armerent li Sarrasin por aler assallir al castel, & quant il vinrent priès des murs & il vaurent aler assaillir, si ne trouverent qui contre aus sust. Il firent aporter escieles & montrerent sour les murs, & entrerent el castel. Quant il orent le castel pris, il ne le vaurent mie garnir, ains l'abatirent. Quant il orent le castel abatu, si se partirent d'ileuc, & alerent affegier Castel Pelerin. Il n'i orent gaires sis, quant li message le vint qui li aportoit les nouveles que ses freres le mandoit, qu'il l'alast secorre atout quanqu'il paroit avoir de gent. Et li Coredix se leva del siege de Castiel Pelerin, si garni le tiere, si s'en ala en Egypte, à son frère, le soudan.

Quant li pelerin orent esté une piece devant Damiete, & que li Sarrasin lor venoient cascun iour desci as lices, il prirent conseil, & s'acorderent qu'il iroient requerre les Sarrasins dusques es lices, & les leveroient de là où il estoient logiet, & se conbateroient à aus. Quant il orent pris conseil d'aler sor les Sarrasins, il atirerent ceus qui demoureroient por garder les lices & ceus qui iroient conbatre as Sarrasins.

Li rois Iehans issi avant de l'ost & li essis de Biauvais, qui puis su vesques, & Gautiers li cambrelens, & François assés, p. 424 & grans chevalerie de toutes tieres, & merveilles en issirent de gent à pié. Et errerent tant qu'il vinrent près de l'ost as

Digitized by Google

Sarrasins. Quant li Sarrasin les virent venir, si se traisent 1219 arriere [de lor herberges] & s'armerent & monterent for lor cevaus. Et les gens à pié se ferirent es herberges, & se cargierent de viandes & de ce qu'il trouverent, puis vaurent aler ariere. Quant li Sarralin virent que li crestien avoient tant cargié, si lor coururent sus. Li rois & li cevalerie qui les gardoient lor alerent encontre, si s'asanlerent & se conbatirent, si que li crestien en orent le pior & surent desconsit. Si fus pris li estius de Biauvais & Gautiers li cambrelens, & grans cevalerie de France & d'aillors. Et des gens à pié n'escapa nus; ains furent tout [ocis, ou] mort de sois, car il fist moult caut cel iour; si n'orent point d'iaue là où il aloient, si cachierent desci as lices. Si eust esté li rois detenus, se n'eust esté li secors de ciaus qui as lices estoient. Ce ior fu feste Saint Iehan, à l'issue d'aoust. Chel ior ot .j. an que li crestien furent desconfit devant Acre.

Grant ioie fisent li Sarrasin des haus homes qu'il avoient pris, & de çou qu'il avoient desconfit le roi. Et li crestien fisent grant deul en l'ost. Si vous di c'onques puis que li crestien surent ariere devant Damiete & orent pris tiere, ne fu iors que li Sarrasin ne tuassent ou preissent crestiens.

Or vous dirai des Sarrasins qui dedens Damiete estoient. Grans maladie lor prist, si qu'il en i ot moult de mors & p. 425 moult en i moroit chascun iour. Il le fisent savoir al soudan & disent qu'il renderoient le cité, u il lor envoiast gent qui dessendre se peussent, car il ne se pooient mais dessendre. Li soudans sist apareillier .v.c. chevaliers bien montés, & si lor donna tant & promist, & si lor dist, s'il pooient tant faire qu'il sussent dedens Damiete, il lor donroit tant que il deviseroient, & chil disent qu'il iroient & entreroient ens. Si s'apareillierent por entrer ens le nuit.

Quant ensi furent atorné, si fisent savoir à ceus de Damiete que quant il orroient le nuit le noise & le friente en l'ost as crestiens, qu'il ouvrissent une porte par où il enterroient. Quant che vint le nuit de prin soir, que l'os des crestiens su endormie, li Sarrasin qui surent armé & bien monté se ferirent en l'ost parmi les gaites qui gaitoient les lices; & li Sarrasin qui dedens Damiete estoient ouvrirent les portes, & cil entrerent ens. De cele part où il entrerent en Damiete, estoit li cuens de Navers herbegiés. Dont il ot grant blasme, & li mist on sus qu'il en avoit eu grant avoir

1219 del foudan pour entrer les Sarrasins en Damiete, parmi ses herberges. Dont il avint c'on le bani de l'ost.

Ne demora gaires apriès che que li Sarrasin furent entré en Damiete, que li mainnie le cardenal fisent l'escargaite une nuit par devers le cité. Dont il avenoit que chascuns p. 426 haus hom faisoit l'escargaite à sen tour; & cele nuit escar al cardenal. Il donerent escout cele nuit, si n'oïrent nullui as murs, si comme il soloient faire, si s'esmervellierent que ce pooit estre. Il parlerent ensanle, & apparellierent escielles & misent as murs. Quant il su iours, si monterent amont, mais n'i trouverent nullui. Il le fisent savoir en l'ost & si avalerent as portes, si les ouvrirent & on entra ens sans contredit. On trouva les mors parmi les rues & les malades, si que toute le vile en puoit. Cel tant de Sarrasins qu'il i avoit qui aidier se pooient, reculerent en une tor, & là furent pris. On ieta tos les mors qui i estoient el flun, si avalerent en le mer. Quant li crestien orent pris Damiete, si donnerent à chascun se part de le cité & des avoirs selonc ce qu'il estoit.

Ne demora gaires apriès ce, qu'il ot grant maltalent entre le roi Iehan & le cardenal. Dont il avint que li cardenals escommenioit chascun ior tos ceus & toutes celes qui en le partie de Damiete que li rois Iehans avoit manroient ne liueroient maison. Li rois estoit moult dolans de ce que li p. 427 cardenaus faisoit, car grant coust & grant painne avoit mis

à Damiete prendre.

On aporta novieles al roi Iehan que li rois d'Ermenie, cui fille il avoit, estoit mors. Dont il sut moult liés de çou qu'il ot honerable ocoison de l'ost laissier; car il estoit moult anuiés & moult dolans de ce que li cardenals avoit signourie sor lui, & avoit dessendu c'on ne fessist riens por lui en l'ost. Il manda des chevaliers de l'ost, si prist congié, & si dist qu'il l'en estevoit aler en Hermenie, & que li tiere li estoit eskeue de par se semme. C'il de l'ost surent moult dolant, quant il sorent que li rois Iehans s'en aloit.

Li rois Iehans s'en ala en Hermenie, & quant il vint là fi requist le tiere. C'il d'Ermenie disent qu'il ne le connissoient mie à signor, mais s'il veoient lor dame le fille le roi, qui lor dame devoit estre, il le recueilleroient comme dame & li renderoient le tiere. Li rois Iehans s'en ala à Acre, por se seme mener en Hermenie. Quant il vint à Acre, se li fisent aucunes gens à entendre que se seme voloit empuison-

ner se fille dont il tenoit le roialme. Li rois en su moult 1220 dolans, si l'en bati à esperons. Dont aucunes gens disent qu'ele su morte de le bature. Li rois ne retorna mie à Damiete, ains seiorna à Acre, & i su bien un an puis qu'il s'en torna de Damiete, anscois qu'il i alast. Dont il su moult p. 428 dolans quant il rala sitost, en grant aventure i su de le vie

Quant li rois se parti de Damiete, li cardenals demora sires de l'ost. Or vous dirai que li cardenals avoit establi devant ce qu'il eust Damiete, & faisoit encore : que nus hom, tant eust laissie se feme ne ses enfans povres ne endetés, nulle cose ne li pooit renvoier arriere, ains li convenoit tout laissier en l'ost. Ains faisoit chascun ior escumenier tos cels qui riens en reportoient d'omme qui mors fust en l'ost. Apriès si faisoit iurer les signors des nés, qui les nés looient as pelerins por revenir arriere, que nul n'en lairoient entrer dedens les nés ne nul n'en passeroient, s'il ne veoient sen seel. Et encore avoec tout ce le faisoit escumenier; mais bien lor laissoit lor nés [loer &] cargier de viande, mais nul n'en laissoient entrer ens, s'il ne veissent sen seel. Autretel commandement fist faire à Acre & en le tiere. Quant li pelerin qui lor nés avoient loées & cargies lor viandes cuidoient entrer ens, li maronnier lor disoient bien qu'il n'i enterroient s'il n'avoient le feel dou cardenal. Li pelerin aloient al cardenal & demandoient por coi il avoit deffendu as maroniers qu'il ne les passassent; & il lor dist qu'il l'avoit dessendu por çou qu'il ne voloit mie qu'il s'en alaissent, qu'il ne laissaissent del lor en l'ost.

Or vos dirai que tels i avoit [qui] disoient au cardenal:

p. 429 « Sire, i'ai ci demoré. j. an ou. ij.; n'ai ie mie assés despendu? »

— « Toutes eures, » faisoit il, « laissés, por Diu, del vostre; »

à cels qui avoient esté. j. an. Et qui mains i avoit esté, raimboit il, selonc ce que chascuns estoit; car on lor faisoit dire, sor escumeniement, combien il i avoient; & il en prendroit çou qu'il voloit, quant il s'en voloient venir, [car autrement ne pooient il venir] ne avoir son seel, s'il ne saisoient son gré. Tot ensement faisoit il à Acre.

Or vous dirai qu'il avint. Li Sarrasin sorent que li crestien n'avoient nulle galie sor mer, ne que li mers n'estoit mie gardée. Il sisent apareiller .x. galies & metre en mer por destorber, & por prendre les crestiens qui venoient [à Acre

1220 & a Damiete. Et espies vinrent al cardenal, se li disent: « Sire, li Sarrafin arment galies por metre en mer. Appa-« reilliés vous encontre, & se vous ne le faites, vous aurés « damage & li crestien. » Li cardenals ne le vaut croire. Ains lors fist donner à mangier [& à boivre]. Si s'en alerent. Quant les galies furent armées, & elles furent en mer, les espies revinrent al cardenal, & se li disent: « Sire, or vous gardés! « Les galies sont en mer. » Li cardenals dist: « Quant cil « vilain voelent mangier, si vienent dire aucune novele. Va, » dist il à .j. serjant, « si lor done del vin & à mangier. » Les galies qui estoient en mer ne s'oublierent pas; ains alerent en l'île de Cypre, & trouverent nés gargés de pelerins au p. 430 port de Cypre; [qui aloient à Damyete]. Il alerent avant, si bouterent le fu ens, si les arsent, & les pelerins, & furent grant piece illeuc; & ardoient & prendoient toutes les nés qui venoient d'Acre à Damiete. Li novele en ala al cardenal, que les galyes as Sarrasins avoient fait grant damage as crestiens & estoient en l'île de Cypre; & bien avoient ia, que pris, que ocis, que ars, plus de .xiij. mile crestiens, estre l'autre gaagn qu'il avoient fait es nés.

Quant li cardenals oi le novele, si su moult dolans; & si ot droit, que cis damages estoit avenus par lui, car il ne volt croire ceuls qui l'en avoient garni. Il sist armer galies, si les envoia en l'ile de Cypre, mais ce su à tart. Quant ele i vinrent, si ne trouverent mie les galyes des Sarrasins, car eles s'en estoient retornées en lor tieres, bien cargies de gens &

d'avoir, qu'il avoient gaagnié.

XXXVII.

De .ij. clers qui alerent preeschier au Soudain.

Or vous dirai de .ij. clers qui estoient en l'ost à Damiete. p. 431 Il vinrent au cardenal, si disent qu'il voloient aler al soudan p. 432 preçier, & qu'il n'i voloient mie aler sans [son] congié. Et li cardenals lor dist que par son congié ne par son commandement n'iroient il pas, car il ne lor voloit mie donner congiet à essient d'aler en tel liu où il suissent ocis; car il savoit bien s'il i aloient, il n'en revenroient ia. Il disent, s'il i aloient, qu'il n'i aroit point de pecié, car il nes i envoioit pas, mais soussificant qu'il i alaissent. Moult l'en proierent. Quant li

cardenal vit qu'il estoient en si grant [volenté d'aler], si lor 1220 dist: « Signor, ie ne sai quel vo cuer ne vos pensées sont, ne « s'eles sont bonnes ou malvaises, & se vous i alés, gardés que « vo cuer & vos pensées soient tousiours à Dame Diu. » Il disent qu'il n'i voloient aler se por grant bien non, se i pooient esploitier. Dont dist li cardenals que bien i pooient aler s'il voloient, mais ce n'estoit mie par son congiet.

Atant se partirent li clerc de l'ost as crestiens, si s'en alerent vers l'ost as Sarrasins. Quant li Sarrasins qui escargaitoient lor ost les virent venir, si cuidierent qu'il venissent en message ou por renoier. Il alerent encontre, si les prisent, si les enmenerent devant le soudant. Quant il vinrent devant le foudant, si le saluerent; li soudans les salua aussi, puis lor demanda s'il voloient estre sarrasin, ou il estoient venu en message. Et il respondirent que sarrasin ne seroient il ia; mais P. 433 il estoient venu à lui en message, de par Dame Diu, & por s'ame rendre à Diu. « Se vous ne volés croire, [disent il], « nous renderons vostre ame à Diu, car nous vous disons por « voir que se vous morés en ceste loi où vous estes, vos estes e perdus, ne Dius n'ara mie vostre ame. Et por cou somes « nous venu à vous. Se vous nous volés oir & entendre, nous « vos mosterrons par droite raison, voiant les plus preu-« dommes de vostre tiere, se vous les mandés, que vostre lois eft noiens.

Li foudan lor respondi qu'il avoit de sa loi archevesques & vesques & bons clers, & sans aus ne pooit il mie oir [ce] qu'il disoient. Li clerc li respondirent: « De ce sommes nous « moult liet; mandés les, & se nous ne les poons mostrer par « droites raisons que c'est voirs que nous vos disons, que « vostre lois est niens, s'il nous veulent oir & entendre, faites « nos les testes coper. » Li soudans les manda [querre] & li vinrent à lui en se tente. Et si ot des plus haus homes & des plus saiges de se tiere, & li doi clerc i furent ensement.

Quant il furent tot asamblé, si lor dist li soudans por coi il les avoit mandés, & si lor conta cou por coi il estoient asanlé, & cou que li clerc li avoient dit, & por coi il estoient venu. Et il li respondirent: « Sire, tu es espée de le loi, & si « dois le loi maintenir & garder. Nous te commandons, de « par Diu, & de par Mahon, qui le loi nos donna, que tu « lor faices les tiestes colper, car nous n'orrions cose qu'il P. 434 « dient; & si vous dessendons que vous n'oés cose qu'il dient,

1220 « car li lois deffent que on n'en n'oie nul preechement. Et

« s'il est nus qui veuille preecer ne parler contre le loi, li lois

commande c'on li colpe le teste. Et por çou te comman-

« dommes, de par Diu & de par le loi, que tu lor faices les

« testes colper, car ensi le commande li lois. »

Atant prisent congiet, si s'en alerent, ne n'en volrent plus oir. Et li soudans demora, & li doi clerc. Lors lor dist li soudans: « Signor, il m'ont dit, de par Diu & de par le loi, « que ie vos face les testes colper, car ensi le commande li « lois; mais ie irai .j. poi contre le commandement, ne ie ne « vous ferai mie les testes colper, car malvais guerredon vous « renderoie de cou que vous vos estes mis en aventure de « morir pour m'ame, à vos esciens, rendre à Dame Diu. » Apriès si lor dist li soudans que s'il voloient demorer avoec lui, qu'il lor donroit grans tiere & grans possessions; & il li disent qu'i n'i demorroient mie, puis que on ne les voloit entendre, ne escouter; il s'en riroient arriere, en l'ost as crestiens, se ses commandemens i estoit.

Atant lor dist li soudans que volentiers les feroit conduire en l'ost sauvement. Après si lor sist aporter & or & argent & dras de soie à grant plenté, & commanda qu'il presissent çou qu'il volroient. Il disent qu'il ne prenderoient noient, puis qu'il ne pooient avoir l'ame de lui avoec Dame Diu; que plus cier [aroient l'ame de lui avec Dame Diu] qu'il n'aroient quanques il avoit valissant à lor eus; mais sessis lor doner à p. 435 mangier, puis si s'en iroient, puis c'autre cose nen pooient faire. Li soudans lor sist donner à mangier asses & à boire; & quant il orent mangié asses, si prisent congié au soudan, & il les sist conduire salvement dusqu'à l'ost des crestiens.

Quant li Sarrasin orent perdue Damiete, & li crestien l'orent conquise, si furent moult dolant. Si lor manderent [que] s'il voloient rendre Damiete, il lor renderoit toute le tiere de Iherusalem, si comme li crestien le tinrent, fors seulement le Crac, & tous les crestiens qui en prison estoient en paiennie. Li crestien en parlerent & prisent conseil. Et consans lor porta qu'il ne [la] renderoient mie, & que par Damiete poroient il conquerre toute le tiere d'Egipte & de Iherusalem; car cil qui emperere de Rome devoit estre estoit croisses & grant gent amenroit en le tiere, & moult avoit de croisses par toutes tieres, & asses en croiseroit encore par le monde. Et [que] se l'empereres estoit là, atout sen pooir,

& li croisset qui estoient encore à venir à l'aiue & al com- 1219 mencement qu'il avoient de Damiete, bien poroient, à l'aiue de Diu, ravoir toute le tiere d'Egypte & le tiere de Iherusalem & qu'il le feroient savoir à l'apostole.

Il avint, quant li rois Phelippes de France oi dire qu'il pooient avoir .j. roialme por une cité, qu'il les en tint à fols & à musars, quant il ne le rendirent. Et li cardenals manda à l'apostole que Dius lor avoit donné prendre Damiete, & que c'estoit li clés de le tiere d'Egypte, & que Sarrasin lor voloient rendre le tiere de Iherusalem por Damiete, sors le Crac; mais cil de le tiere ne s'i acordoient pas, por le grant secors qu'il atendoient de l'empereur, qui croissés estoit, & des autres croisiés qui croisié estoient par crestienté. Et bien li faisoit savoir que s'il estoient passé à l'aiue de Diu, qu'il aroient toute le tiere de Iherusalem.

Moult fu liés li apostoles quant il oï ceste noviele, & le fist 1220 savoir par toute crestienté, & manda c'on sessis mouvoir tous les pelerins qui croisié estoient & aler. Et après, si manda Fedric, qui en Alemagne estoit, qu'il venist à Rome & portast corone, puis alast en le tiere d'Outremer. Li empereres envoia tantost à Messines, & lor manda qu'il fesissent nés & galies à grant plenté & huisieres à chevaus mener; & c'on fesist en toutes les cités & tous les castiaus qui en se tiere estoient sor mer nés & galies à grant plenté pour

lui passer.

Quant Fedric ot of le message que li apostoles li mandoit, qu'il alast à Rome por lui coroner, il prist congié en Alemagne, & laissa son fil & s'en ala à Rome, entre lui & se feme, & porterent corones. Mais ansçois qu'il portast corone, rendi il l'apostole les cités & les castiaus qu'Othes li avoit P-437 tolus. Quant Fedric ot porté corone, se li commanda li apostoles qu'il alast en le tiere d'Outremer & fesist de bien quanques il poroit, car grant mestier i avoit on de lui & de s'aiue. Et li empereres li dist qu'il n'i poroit mie si tost aler, qu'il avoit moult de Sarrasins en Sesile, al coron de se tiere, qu'il volroit ansçois ofter; car s'il s'en aloit avant qu'il fussent osté hors, il poroient bien prendre l'ille de Sesile, à l'aiue qu'il aroient del roi d'Aufrike. Et d'autre part, il n'avoit mie Puille ne Calabre ne Sesile à se volenté, que si home avoient tenut contre lui; ne qu'il ne s'en pooit aler desci qu'il eust se tiere mise à point. [Mes s'il avoit sa terre mise

39

1220 à point, il passeroit à trop grant gent] & moult feroit de bien, à l'aiue de Diu. Apriès si ala li empereres en Puille, à une

fiue cité qui a non Capes.

Quant li chevalier & li haut home [de Puille] oïrent que Fedric avoit porté corone, & qu'il estoit à Capes, asses en i ot qui vinrent à lui à merci, & li rendirent lor tieres. [Et tex i ot qui ne l'oserent atendre, ne venir à merci, ainz s'enfuirent en la terre d'Outremer.] Et tels i ot qui se rendirent au Temple, & tels i ot dont il ne vaut avoir merci, & les sist prendre & pendre. Ensi li rendi on toute le tiere de Puille & de Calabre, là où il estoit à Capes, & de Sesile, sors seulement li Sarrasin qui en Sesile estoient. Mais puis les prist il, si les envoia en Puille. Là en sist on une grant p. 438 cite ensus de le mer. Et encore i sont, mais n'i sont mie tout, ains en a assés es bonnes viles de Puille manans.

XXXVIII.

Coment li roys Iehans de Brene & li crestien surent desconsit par p. 439
Saracins.

Or vous lairons de l'empereur d'Alemagne à parler, desi que tans & eure en sera. Si vous dirons des crestiens qui sont à Damiete.

Il oïrent dire que li emperere avoit porté corone, & qu'il fasoit grant apareillement de passer & d'als secorre. Il parlerent ensanle & prisent conseil, & disent qu'il pooient bien p. 440 aler assegier le Cahaire. Cil qui ce conseil lor donnerent en cel point, lor donnerent conseil d'auls noier, car ie vous dirai qu'il avint en le tiere. Il i a escluses sor le flun par toute le tiere d'Egipte, por l'eve tenir. C'il fluns a vij. brances. Quant li fluns vient à l'entrée d'Egipte, si se part en .vj. & tous chiet en le mer de Griesse. Li graindres bras des .vj. si vient en Babilone & al Chalhaire. Babilone est li cités, & li Chalhaire est li castiaus. Desous Babilone force cis bras [& se part en .ij.]. Li une de ces parties si court à Damiete & ciet en le mer, & l'autres si court à une cité qui a à non Fouée, & ciet ensi en le mer. Et cascuns de ces bras si porte navie. Entre ces .ij. eves, prisent li crestien tiere, quant il vinrent devant Damiete; & c'est l'ille dont vous oistes parler, où il se herbegierent. Or vous dirai des escluses

de ces .ij. fluns. Il avient cose chascun an que, le iour de le 1221 mi aoust, ront on ces escluses, si que l'eve s'espant par toute le tiere d'Egypte, si aboivre le tiere. Quant l'eve est retraite, si semme on les blés. Autrement, se cele eve ne s'espandoit p. 441 [einsi], par pluie qu'il face, blés ne venroit en le tiere. Aucune sois avint il, à no tans, que li sluns ne s'espandit mie, ne qu'il n'i avoit mie tant d'eve qu'il se peust espandre, dont il avint que cil de le tiere surent tot mort de sain.

En cel point que li fluns se devoit espandre, alerent il vers le Chaaire. Dont ie vous di que cil lor donna malvais conseil, qu'il lor conseilla en cel point aler au Caire que li fluns se devoit espandre. Li Sarrasin qui avoient perdue Damiete sorent bien que li crestien ne [le] lairoient mie atant, ains iroient apriès en Babilone & al Chahaire. Il fisent sor le flun, là où li eve essorche, .j. pont; si le covrirent tout de fier. Et por ce, l'apeloit on le Pont de fer. Et si fisent bones dessenses & si le garnirent bien. Et por ce le firent el fort de ces eves, pour çou qu'il ne voloient mie que li crestien peussent aler en l'autre braç del flun, ne monter le flun, ne aler vers Babilone.

Quant li crestien orent pris conseil d'aler al Chahaire, il garnirent bien Damiete & s'atirerent por aler. Ançois qu'il meussent, manda li cardenals le roi Iehan, qui à Acre estoit, qu'il venist à Damiete, & qu'il estoient atorné por aler assegier le Chahaire. Li rois li manda qu'il n'iroit pas, ains garderoit se tiere; & bien li convenist de le tiere dont il p. 442 estoit sire, qui demorée li estoit [&] qu'il avoit aidiet à conquerre.

Quant li Sarrafin oïrent dire que li crestien s'apareilloient por aler en Babilone & al Chahaire, il alerent logier al Pont de fier, por garder le passage. Apriès, si manda li soudans al cardinal & as crestiens que s'il li voloit rendre Damiete, il li renderoit toute le tiere de Iherusalem, si comme il l'avoient tenue, sors le Crac; & si resremeroit lherusalem à son coust & tous les castiaus qui estoient abatu, puis qu'il murent à aler à Damiete; & si donroit trives [à] .xxx. ans, tant qu'il poroient bien avoir garnie le tiere des crestiens. A cele pais s'acorda li Temples & li Ospitaus, & li baron de le tiere. Mais li cardenals ne s'i acorda pas, ains mut, & sist movoir tous les barons de l'ost, fors les garisons, por aler al Chahaire, tout contremont le slun. Et lor navie ala par eve, & il

1221 alerent par tiere; si qu'il herbegoient tous iors ansanle l'uns d'encoste l'autre.

Quant li cardenals fu mus, si manda le roi lehan que, por Diu, eust merci de le crestienté, & qu'il estoit mus por aler al Chahaire & que, por Diu, venist apriès aus & qu'il paieroit bien çou dont il estoit endetés, .c. miles besans, qu'il devoit por l'ost de Damiete. Quant li messages dist le roi p. 44 que l'os estoit mute por aler al Chahaire, si su moult dolans li rois de ce qu'en tel point estoit mus, qu'en grant aventure aloit de tout perdre, si comme il firent. Li rois vit bien qu'il li estevoit aler apriès, car s'il n'i aloit, il lor mescheroit, & il i aroit grant blasme. Il se parti d'Acre & ala apriès aus, & erra tant qu'il vint là où il estoient logiet, au Pont de ser, près de l'ost as Sarrasins. Li vassiel de l'ost aloient chascun ior à Damiete à le viande, & venoient en l'ost, si que l'ost estoit bien plentive.

Or vous dirai que li Sarrafin fisent. Il fisent lor galies armer, qui estoient el sun de Fouée, si les fisent monter desi al pont & avaler coiement el sun de Damiete. Et si avalerent si coiement c'onques li navies as crestiens qui à l'autre lés estoient ne s'en perçurent. Les galies as Sarrasins se misent entre l'ost & Damiete. Illeuc s'aresterent, & si prenoient les vaissiaus qui aloient de l'ost à Damiete, & ceus qui venoient de Damiete à l'ost, à toute le viande. Ensi closent le cemin de l'eve, & que viande ne pooit venir en l'ost. Et bien su viij. iors & plus, c'onques viande n'ala en l'ost. Dont cil de l'ost s'essmerveilloient moult que ce pooit estre, que il ne pooient oir noviele de Damiete ne ni viande avoir, ne cil de Damiete ne pooient savoir nule noviele de l'ost.

Dont il avint qu'en cel point que les galies des Sarrasins avalerent del sun de Fouée el sun de Damiete, estoient .c. galies arivées à Damiete, que li emperere Fedric i avoit p. 444 envoies. Et là seiornerent, que s'il seussent qu'il eust galyes de Sarrasins entr'als & l'ost, il les eussent pris & secourue l'ost, & si n'eust mie esté Damiete perdue. Quant li soudans sot qu'il avoit galies de crestiens arivées al port de Damiete, si dist qu'il se poroit bien trop cargier des crestiens à damagier. Il sist coper les escluses, & l'eve s'esparst. Si s'en ala à l'ost as crestiens, si qu'il surent tout en l'eve, teuls i ot iusques à le geule, & moult en i ot de noiés, & lor viande su

toute perdue; n'il ne pooient n'avant n'arriere n'aler à lor 1221 vaissiaus ne venir à tiere. Et si surent si atorné de l'eve, que se li soudans lor donast congié d'aler [arriere] salvement à Damiete, n'en peust piés escaper, que tout ne sussent noiet.

Quant li rois Iehan vit le meskeance de l'oft, si manda al soudan qu'il se conbateroit s'il voloit. Et li soudans li manda qu'il ne se conbateroit mie, qu'il estoient tot mort; s'il voloit, il n'en escaperoit ia piés, que tout ne fussent noié. Et si manda al roi, se ses plaisirs estoit, qu'il venissent parler à lui. Li rois i ala, par le congié le cardenal. Si mena maistre Iake avoec lui, qui vesques estoit d'Acre. Quant li rois vint devant le soudant, si fist li sodans grant fieste de lui, & le fist feir d'encoste lui. Apriès li dist : « Sire rois, i'ai grant pité de « vous & de vos gens qui là morront à si grant dolour, car il p. 445 « morront de fain ou il seront noié. Et se vous en voliés « avoir pitié, vous les garandiriés bien de le mort. » — Li rois dist: « Sire, comment? » — « Iel vous dirai, » dist li soudans. « Se vous voliés rendre Damiete, ie vous feroie tous « metre à sauveté, & oster de cel peril. » Li rois dist que Damiete n'estoit mie toute siue, ains i avoit parçonniers assés, & sans ceus qui parçonnier i estoient ne pooit il riens faire. Et s'il voloit, il le feroit savoir à auls; çou qu'il en feroient, il l'otrieroit volentiers; se ses plaisirs i estoit, il i envoieroit. Li foudans dist que biel li estoit, [envoiast il.] Li rois Iehans i envoia le vesque d'Acre, al cardenal & à cels qui en l'eve estoient, & il lor fist à savoir le requeste que li foudans lor avoit faite.

Li cardenals & cil de l'ost s'acorderent ensanle, & moult furent lié de le requeste, & moult lor tardoit qu'il suissent hors de l'eve. Li cardenals & cil de l'ost manderent al roi qu'il sessifient le millor pais qu'il poroient, mais qu'il peuissent escaper de là où il estoient; quanques il en seroit, il le tenroient. Li vesques s'en torna arriere au roi, se li sist asavoir çou qu'il avoit trouvet al cardenal & à cels de l'ost. Là atirerent entre le roi & le soudan le pais tele que ie vous dirai. Il rendirent Damiete au soudan, & si rendirent quanques il avoient en prison de Sarrasins en crestienté de là le mer. Et li soudans rendi tous les crestiens qui estoient en le p. 446 tiere en prison, & en le tiere le Coredex, sen frere. Et dist qu'il rendroit avoec le Sainte Crois. Il rendi une crois, més

1221 ce ne fu mie li crois qui fu perdue en le bataille. Et si sisent trives .vj. ans en le tiere de Iherusalem, en tel point qu'eles

estoient quant li rois Iehan porta corone.

Quant li pais su ensi creantée d'une part & d'autre, li soudans envoia des vilains de le tiere por faire pons & escluses, par où li crestien peuissent issir de l'eve s& aler à seche terre]. Apriès si dist li soudans al roi qu'il voloit avoir ostage del cardenal, de le pais à tenir, tant qu'il & ses gens seroient entré en Damiete & que li crestien en seroient hors. Li rois Iehans demora en ostage & li vesques d'Acre. Apriès si envoia en Damiete, & fist on issir hors les crestiens; si le delivra on au foudan & tous les prisons qui ens estoient. Quant ensi orent fait, li rois se seoit devant se soudan, si commencha à plorer. Encore adont estoient li crestien en l'eve où il moroient de faim. Li foudans regarda le roi & le vit plorer, se li demanda: « Sire, porcoi plorés vous? Il « n'afiert pas à roi qu'il doie plorer. » — Li rois li respondi: « Sire, i'ai droit se ie pleure, car ie voi le peule que Dius m'a « cargié morir de faim à si grant glave, & si sont là en cele e eve. > Li tente le soudan estoit en .j. tertre, si qu'il veoit bien l'ost de crestiens qui estoit el plain par desous. Si ot li foudans pitié de çou qu'il vit le roi plourer & de ce qu'il li p. 447 dist, si plora aussi. Apriès, si li dist qu'il ne plorast plus, qu'il aroient à mangier. Il lor envoia .xxx. mil pains por departir entre als as povres & as rices. Et enfi lor envoia il .iiij. iors, tant qu'il furent hors de l'eve. Si lor envoia il le marceandise del pain & de le viande à cels qui acater le poroient, qu'il l'acataissent; & as povres envoia chascun ior del pain tant qu'il furent illeuc, bien .xv. iors. Là furent dessi adont que li messages revint arriere al soudan [& li dist] qu'il ravoit Damiete.

Quant li messages su venus, li soudans lor donna congié qu'il s'en alaissent. Il s'en alerent à Damiete, si entrerent es nés & s'en alerent chascuns en son païs. Et li rois s'en ala à Acre, & si laissa chevalier en le tiere por chercier les cités & les castiaus & les viles, por delivrer les crestiens qui estoient en prison. Quant il vint à Acre, si envoïa ensement les chevaliers à Damas & en Iherusalem & en le tiere le Coredix, por delivrer les crestiens qui en prison estoient.

212. Eracles (- 1231).

[Recueil des hift. occ. des croisades, II, pp. 318-353.]

XXVIII.

[Lectio manuscr. Bibl. Nat. Paris., fr. 9086 (ant. supp. fr. 450).]

213. Estoires d'Outremer & de le naissance Salehadin

(- 1231).

[Cod. mf. Bibl. Nat. Parif., fr. 12203, m. f. XIII, in-f., cum cod. mf. eiusdem bibl. fr. 770 (m. f. XII, in-fol.) collatus.]

Or vous dirai que li rois Iehans fist. Il fist le cri que il 1217 iroit asegier Ierusalem, si que li Sarrasin ki dont i estoient en furent mout effrae. Dont garnirent Ierusalem al miex ke il porent ne k'il forent pour çou que il favoient bien que li rois avoit grant gent & assés d'avoir que li apostoles li avoit envoié par dous cardounaus. Li apostoles manda à Fedrich l'empereour d'Alemaigne k'il n'i eust & il dist que si feroit il. moul, p. 414- Mais arçois qu'il meust vous dirai iou conment il avint au roi Iehan. 416 Quant li rois Iehans vit que si home estoient apareillié fist il Acre mout bien garnir de viandes & n'i laissa mie mout grant gent, car il savoit bien que toustans venroient pelerin. Si mist ses viandes en mer & quant il orent vent si murent & fisent tant que il vinrent à une cité que on apiele Damiette. Là s'ariesterent & penserent que cil tant pooient faire que il eussent Damiette, il aroient toute la tierre de Ierusalem & d'Egypte & que par Damiette estoit toute la tierre soustenue. Car çou estoit li maistres clés de toute paienime. Dont assegierent nostre crestiien Damiette de l'un cief de la tour ou la caaine estoit dusc'à l'autre tor ou li cief f. 47 a 1 de la caaine estoit & fissent entour eus .j. grant fosse & un pales moult lie quant il forent que cil des crestiiens estoient à

Erncul, p. 418 dout assalirent Damiette cascun ior. Cil de Ierusalem furent Damiette & que li sieges estoit retornés. Li Coredis en su mout lies por la haine que il avoit à son oncle le soudant

1218 d'Egypte. Dont assambla ses os, si ala asegier une autre cité ki est sor le pont de ser son oncle. Quant li soudans d'Egypte vit que il estoit assegiés de .ij. pars dou roi Iehan & de li Coredis son neveu, si fu mout dolans & bien vit que il ne poroit durer contre tant de gent. Dont assambla ses gens en Babylone & quant il les ot assamblées, si manda Climent le foudant de Halape que il venist à lui que il estoit assegiés de li Coredis fon neveu & dou roi Iehan d'Acre & que il amenast ou lui quanques il poroit avoir de gens & de cevaliers. Climens assambla tout son pooir & ala en Babilone ou ses oncles estoit & quant il vint là si parlerent ensamble & Climens dist que il fuissent bon ami entre lui & li Coredis son neveu & mout ia ferroit bien li amors & il vit mout bien que la discorde i estoit grans. Dont dist Climens que il iroit parler à lui s'il plaisoit à son oncle & ses oncles li otroia & que il feist pais s'il voloit & s'il pooit, car à merveilles doutoit crestiiens & quanques il seroit de la pais il le tendroit. Dont vint à la cité où li Coredis estoit ki avoit non Balingant & quant il vint là si fist pais en tel manière com ie vous dirai que li foudans de Halape devoit rendre à li Coredis le moitié f. 47 a 2 de la terre d'Egypte & de tout le regne que il li avoit tolu par si que il li aidast contre crestiiens. Tout ensi su faite la pais & li Coredis mut de Baligant pour aler a siege de Damiette & assés i avoit crestiiens trestout entor à la reonde de l'une mer dusques à l'autre. Si i vint li soudans de Halape & li foudans ses oncles. Quant no crestiien assaloient as murs, si les Ernoul, p. 429 affaloient Sarrasin par detries. Et cascun ior venoient crestiien & viandes assés & quant Sarrasin virent çou si fisent larrons entrer en mer por destorber nos crestiiens. Quant aucuns vaissiaus venoit encontre eus, si les prendoient s'il pooient; & les plaintes en vinrent au roi d'Acre & as cardounaus. Cil cardounaus de Brabant dont ie vous ai parlé ci devant estoit li (fic) malitious & tant i alevoit de mauvaises coustumes ke tout li crestiien peu s'en faloit s'en voloient aler sen li ne fust que il pour Dieu ne le laissassent. Cil cardounaus ne les laissa entrer en mer por çou ke nostre crestiien ne s'en alaissent & viande conmença à falir; si avint un 1219 ior que li rois issi de l'ost por soi combatre contre Sarrasins & li Sarrasin Ernoul, p. 424 si combatirent & moult en prisent & ocisent & se les barbakaines ne

Or vous dirai de ceus de Damiete. Il estoient à si grant destrece de s. 47 6 1 famine ke volentiers eussent rendue la cité, mais que sauvement s'en Ernoul, p. 424 peussent aler otout lor harnois. Car trop estoient à grant mescief de

fuissent si priès sans faille plusor disent bien que li rois i eust esté

Digitized by Google

famine & de toutes autres malaises. Or avint une nuit que li cardounaus 1219 ki effoit d'Engleterre velloit & escoutoit viers Damiette, si n'oi nule des / gaites si com il soloit; dont fist li cardonaus armer un varlet & monta as murs & cil escouta de toute pars & ne vit nului à cu il peust riens dire. Mais tant i avoit grant puour de ciaus qui mort estoient de fain & de malaise que nus ne le pooit soufrir & avoec tout cou estoit une maladie ferue la iens si que tout estoient prieske mort & de ceus ki vif estoient pou en i avoit ki se peussent aidier. Cil entra ens & tant se travella que il ot une des portes oviertes si que li cardounaus entra ens ains le ior & prist Damiette & quant cil de l'ost le sorent, si s'en esmievellierent & entrerent Emoul, p. 441- ens, li rois & tout si baron. Quant Sarrasin virent cou si s'empartirent & s'en alerent à Chaaire. Et quant il i furent si manda li soudans au roi Ernoul, p. 417 Iehans qu'il li rendist Damiette & il li renderoit toutes les tierres de Ierusalem & toutes les viles. En celui point ke ie vous ai dit que cil .iij. soudant manderent cou, morut li cardounaus d'Engletierre dont fu grans damages à toute l'ost. Car mout estoit prodom & sage. Or vous dirai que li autres mauvais cardounaus fift, cil ki de Brabant fu nés. Il fist en Damiette tout partir & vair & gens & maisons & l'avoir & si en retint le moitié del avoir encontre le roi Iehan & li rois estoit debounaires & si n'en f. 47 b 2 vaut onques parler, ne por quant li apostoles lor avoit coumandé qu'il encontre le roi Iehan ne detenissent riens, mais

Or vous dirai que li rois Iehans fist. Il vint au cardounail & se consella à lui de cou que li soudans d'Egypte li avoit mandé. Li cardounaus respondi laidement au roi & dist que il n'en renderoit mie car il n'avoit riens en Damiette; & li rois dist que il ne disoit mie voir sauve se gresse; dont se tourna deviers le mesage dou soudant & li dist que Damiette n'estoit mie dou tout à lui & que mie ne le pooit rendre & li mesages s'en retorna arriere & dist les paroles qui mandées furent au soudant dont li rois de France nes tint mie por sages, quant il oi dire que il avoient Damiette retenue pour un roiaume & pour grant avoir avoec.

Ernoul, p. 426-428

Or vous dirai que li cardounaus sist. Les paroles coururent tant entre lui & le roi Iehan qu'il escumenia le roi Iehan & tous ceus ki à sa partie se tenroient. Dont nous savons que li rois en ot si grant duel que il entra en mer & grant cevalerie avoec lui & vint à Acre & quant li pelerin virent que li rois en estoit partis si surent mout dolent & s'en alerent une grant partie & quant li cardounaus vit que li pelerin s'en aloient ensi su mout dolans & ausi surent cil de Damiete, dont sisent les pors garder si que nus ki avoir portast ne s'en peust aler sors que tant que il peussent outre passer & que nus ne s'en alast ki n'en portast le saiel le cardounail

Digitized by Google

1219 s'il voloit avoir le perdon, ou il n'en auroit point. A celui point estoit Ernoul, p. 429 encore la nés Climent le foudant de Halape en mer & quant li pelerin f. 48 a 1 venoient si les prendoient. Quant il orent tant des crestiiens pris & ocis & tant d'avoir conquis, si le menoient à lor sauveté; dont il avint c'om prisa ke cele nés avoit damagié la crestienté de plus de .x. mile houmes, sans l'avoir. Mais or vous dirai que li cardounaus sist. Li cardounaus Ernoul, p. 436 manda à l'apostoles que il li envoiast secours & li apostoles envoia en France & fift par force tous les croissés movoir. Et si manda li apostoles derecief à Fedrich l'empereour d'Alemaigne que li croisié s'en aloient & que il meust.

Or vous dirai que cil de Damiette fisent. Il manderent au roi Iehan f. 48 b 1 que il pour Dieu les secourust, car mout estoient à malaise & moult Ernoul, p. 424 estoient dolant de cou que il s'en estoient parti. En celui point manda li empereres d'Alemaigne au roi Iehan que il li envoiast une soie fille Ernoul, p. 449 que il avoit & il le prenderoit à fenne. Li rois Iehans li envoia & li empereres li ot en covenent que il iroit à Damiette o tout mout grant gent & que il feroit tant que il auroit toute la tierre s'il pooit. Par tel convenant com ie vous ai ci dit lien voia li rois Iehans sa fille, si disent li plusour que mout fist mal. Li rois Iehan s'en ala à Damiette & quant il i vint à toute Ernoul, p. 441 s'oft, il prisent consel que s'il tant pooient faire que il euissent Alixandre, il auroient toute la force de la tierre d'Egypte. Il s'apareillierent, mais il lor venist miex que il euissent esté coi. Il garnirent Damiette à vivre .iii. ans & il pour alerent en Alixandre & pafferent le flun & c'estoit en gaim dont affisent une cité en un val. Or vous dirai que cil dou pais font; quant il ne pluet ou pais il vienent à un pont que on apiele le pont de fer & le ronpent & quant il est rompus si se part l'aige par toute la plaigne & cou dure bien .xv. iours, tant que cele aigue est si rapetichié f 48 b 2 1221 ke bien peuent refaire le pont. En celui an n'avoit il point pleu ou pais ne il n'i avoit point ahane & quant li aigue est alée si revient. Ensement s'esmuet la tierre autrement ne fuet on ou pais. Mais or vous dirai que li soudans fist. Li soudans fist rompre le pont de fer & l'aigue s'espandi par l'oft des crestiiens si k'il pierdirent tout l'avoir & lor viandes & mout en i noient ki petit estoient. Li rois estoit logiés en un pendant entre lui & sa compaignie & lor ceval iffirent fors si ke à paines se pooient tenir que il n'alaissent à val. Li plus grans i estoient dusc'as aissieles & li menour dusc'al menton. Il crioient au roi mierchi & li Quoredis dist au soudant que il feist à tous les crestiiens coper les testes. Mais li soudans ne vaut, ains manda au roi Iehan k'il venist à lui & il i Ernoul, p. 444 vint, & li soudans li monstra que il estoient tuit mort & que il feist pais & que il li rendist Damiette & li rois Iehan li manda quel pais il voloit faire. « Ie le vous dirai, dist li soudans; iou deliverrai tous les crestiiens a de par toute paienie & si vous rendrai la vraie crois & rendrai encore

a à cascun de vos houmes autant d'avoir com il sara dire que il aporta. Cele pais fu creantée; cil de l'aigue crioient de fain comme cil ki tout moroient de faim poi s'en faloit & quant la pais fu creantée, li soudans

443

lor envoia dou pain à maingier. Or mist li soudans ses gardes à Damiete & nostre crestien s'en issiment tout criant. Li soudans sist restouper le f. 49 a 1 pont de sier, li soudans rendi tout l'avoir & delivra les prisons & rendi une fausse crois en liu de la vraie & dona au roi Iehan grant avoir. Li rois Iehan entra en mer & revint à Acre, puis sist trives as Sarrasins.

214. PHILIPPE DE NAVARRE,

Assis de la Haute Cour (- 1270).

[Recueil des historiens des croisades, Lois, I, p. 525.]

×

XLIV.

215. Eracles-Noailles (- 1275).

[Recueil des hiss. occid. des croisades, II, pp. 308-364, variantes D (Lyon, Ville 732), & G (Paris, Bibl. Nat., fr. 9082).]

216. Annales de Terre Sainte (1095-1291).

[Paris, Bibl. Nat., fr. 6447, m. f. XIV, in-f.]

*

f. 371 a A mil & .cc. & .xvij. vint le roy de Hongrie & le duc d'Ofterice en 1217

\$\frac{1}{2}\text{Fracks}, p. 324-325} Surie & la grans croiserie des Hongres & des Alemans alerent au Gor & à monte Tabor, & les Templiers fermèrent chastel Pelerin & le roy Iohan & le patriache firent fremer le chastel de Cesaire.

A mil & .cc. & .xviij., fu mors li rois Hugues de Cipre, en la cité de 1218 Triple & fu enterrés dedens l'eglise de l'Ospital de S. Iohan; & en cel an ala l'ost de Surie à Damiete; & en cel an vint maistre Pelage qui estoit

lbid., p. 341 ala l'oft de Surie à Damiete; & en cel an vint maistre Pelage qui estoit evesques d'Alberne & legaus de l'eglise de Roume & princes des Roumains.

Ibid., p. 347

A mil & .cc. & .xix. prisent les crestiens Damiete des S. & le prince 1219

Buemont toli Anthioce à Ruppin, son neveut, par l'atrait de Guillaume

Forabel; & en cel an morut li rois Lyvon del Meane.

Ibid., p. 351 A mil & .cc. & .xx. fu couronnés à empereour Fedris.

Ibid., p. 355 A mil & .cc. & .xxj. perdirent les crestiens Damiete & morut l'em- 1221 peris Constance d'Alemaingne & le bail d'Ermenie prist Ruppin à Torso & le mist en prison dont il morut.

316 Testimonia in Oriente latino scripta.

1222 A mil & .cc. & .xxij., retourna le gent à Roume & le roy Iohan & le patriarce Raoul & le Maistre de l'Ospital frere Garin de Montagu alerent à lui.

217. Histoire des croisades jusqu'en 1221 (XVe siècle).

[Paris, Bibl. Nat., fr. 24049, ch. s. XVI, in-f.]

[Excerpfit Eracles, pp. 326-339.]

Le roy Iehan de Iherusalem alla assiegier Damiette; là eut maintes f. 38 a batailles & y vint le souldan pour lever le siege & eut content entre le fouldan & les amiraux & chascun s'en alla le plus tost que il peult & noz f. 38 6 gens prindrent Damiet. Et après ce s'en alla le souldan faire accord au roy de Iherusalem & luy offrit de rendre tout le pays de Surie & Iherusalem & .xvm. pesant pour ressaire les murs de Iherusalem & donnoit triefves iuscques à .xxx. ans & vouloit baillier en ostaige .xx. de ses meilleurs amys iuscques à tant que les murs de Iherusalem suffent refais. Ainsy eut esté le pays en paix & le royaulme recouvré; mais le legal du pappe ne les opera lors & ne s'y voulurent accorder, se ilz n'avoient l'honneur & le prouffict, car ilz disoient que c'estoit mieulx par eulx que par le roy que le souldan venoit à obeyssance; ainsy demoura l'accord à faire, dont ilz se repentirent moult amerement, mais 1221 ce fut tard, car en brief temps la terre fut perdue & les crestiens tous occis si comme on le peult trouver plus à plain es cronicques de Iherusalem.

218. FRANCESCO AMADI,

Istoria di Cipro (- 1441).

[Paris, Bibl. Nat., Ital. 387 (m. f. XV), ff. 26-51.]

*

[Sequitur Eracles (Rec. des hift. occid. des crois., II, pp. 318-356).]

219. FLORIO BUSTRON,

Istoria di Cipro (cc. 1550).

[Cod. mf. Bibl. Nat. Parif., Ital. 832, m. f. XVI.]

Pero ehe in Acre era venuto Andrea rè de Ongaria, & Bertoldo duca f. 81 d'Osterich con grandè essercito per soccorrer la christianità, & però Bracles, p. 322

andò anco il detto rè Ugo, & menò seco Galtier signor de Cesaria e 1217 contestabile de Cipro, Gioan de Iblin signor de Barutho, & suo fratello Filippo de Iblin, Galtier de Beffan, & l'arcivelcovo de Nicolia, Eustorgio, f. 82 el quale ha finito de fabricar la chiefa cathedral di Sta Sofia, la quale havea principiata Alberto, terzo arcivescovo del 1200 & per la morte d'esso successe Eustorgio, & seguitò la fabrica, & la finite del 1228, & fabricò ancora l'arcivescoracles, p. 327 vado, e la chiesa di San Nicolò a Famagosta, & stete il detto re Ugo in compagnia del re Gioanne de Gerusalem, & del rè d'Ongaria, & altri in tutti li affalti, & guerre che feceno oltra el fiume Giordano: dove feceno grandissimi guadagni, & prede; però che l'inimici non volseno aspettarli, ne mostrarli mai la fronte: dopoi essendo andati con el prencipe Beimondo a Tripoli, & de qui partitoffi il rè d'Ongaria andò f. 83 in Armenia, e de li per mare passo in Aquilegia, & poi a casa sua. In tempo del governo di quali essendo venuti in Acre un' altra volta, molti signori oltra montani, & altri per soccorrer la christianità, mandorono ancora questi di Cipro una bona banda di cavalieri, con Galtier de Cesarea contestabile de Cipro, li quali havendo assediata la cità de Damiata & quella, doppo molti abbatti menti & imboscate, presa; il re Gioanne la rese al soldan con certi patti, e li

christiani ritornarono tutti a casa sua.

IX

TESTIMONIA

E CHRONICIS IN SCANDINAVIA SCRIPTIS

EXCERPTA

IX

TESTIMONIA

E CHRONICIS IN SCANDINAVIA SCRIPTIS

EXCERPTA

* *

220. Chronologia rerum Danicarum & Suecicarum (- 1263).

[Langebek, SS. RR. Danicarum, II.]

*

p. 167 1220. Ierusalem restituta christianis.

221. Chronicon vetus suecicum (- 1263).

[SS. RR. Suecicarum medij ævi, I, 49.]

*

[Sequitur Chronol. rer. Dan. & Suec., supra nº 220.]

222. Saga Hakonar konungs Hakonar fonar (- 1271).

[Fornmanna fogur, Kjöbenhavn, 1835, in-8, t. IX.]

Cap. xxvij.

P. 267 Sigurdr konungs - frændi Sigurdus regis cognatus, qui var fettr til gæzlu i Vikinni a Birkebeinis Vikiæ fuerat præ-

Digitized by Google

322 Testimonia in Scandinavia scripta.

af Birkebeinom oc fór hann thetta fumar til Iórsala. positus, ista æstate Hierosolymam profectus est.

Cap. xxx.

Thetta sumar er their konungar voro i Vik, for Hroar konungsstrændi ut i Iorsalaheim, hann hassdi mikit skip oc fritt. Erlendr Thorbergsson het madr er for vid honom, hann styrdi odro skipi that hösdo bæiar menn gera látit af sinom kosti. That skip er Hróar atti kom til Akrs, enn bæiar manna skip kom allt til Damarrar, oc sysludo hvarir tveggio vel i theirri ferd. Estate, qua regij in Vikia p. 270 erant, Hroarus regis cognatus cum magna pulcraque navi iter Hierosolymitanum susceperat. Comes itineris erat Erlendus Thorbergi; iste navem gubernabat, quam oppidani suis sumptibus struendam curaverant. Appulit Hroarus Acram, Erlendus Damaram; felici uterque expeditionis successi.

Cap. liij.

That sama haust vard Gautr Ionssun aftrreka or Iorsalaferd. Eodem auctumno rediit Gau- p. 290 tius Iohannes ab expeditione, quam Hierosolymam suscipere cogitaverat, repulsus.

Cap. lxxxj.

For Ogmundraustri Holmgartha oc thadan hit eystra vt til hafs ok letti eigi fyrr enn hann kom til Iorsala, for hann thadan aftr til Noregs, oc varth hans ferd allsræg. Ogmundus Holmgardiam p. 319 contendit. Postea itinere versus orientem directo, maria ista emensus non prius destitit, quam Hierosolymam perveniret. Inde ad Norvegiam reversus est. Hoc iter magnopere in . . .

223. Izlenskir annalar (- 1282).

[Ed. Arna-Magn., Hafniæ, 1847, in-4.]

4

1217. Hófst Iórsalaserd en mikla.

Incepit magnum iter Hiero- p. 93 folymitanum.

224. PEHR CLAUSSON,

Norske Kongers Chronica.

[Kjöbenhavn, 1633, in-4.]

p. 699 c. XXX

Den samme Somer seilede Roar Lat. Hak. Saga, kongens Frende, oc Erling Torbergion, huer met it Skib, ud til Ierusalem, oc deris Færd lyckedis dennem gantike vel, oc de komme baade met beholden Reise hiem til Norrig igien.

Eadem æstate Roar regis cognatus & Erlend Thorbergson, quisque in sua navi, Ierusalem petiverunt eorumque iter felicissimum habuit exitum & ambo secure in Norvegiam redierunt.

225. Chronic. vetus (-1263).

[SS. RR. Suecicarum medij evi, Upsal., 1871-1876, in-fol., I, p. 49.]

[Sequitur Chronol. rer. Dan. & Suec., supra p. 321.]

226. Annales Sigtunenses (- 1288).

[SS. RR. Suecicarum, in-fol., III, p. 3.]

[Sequentur Chronol. rer. Dan. & Suec., supra p. 321.]

227. Chronicon Erici regis (- 1288).

[Langebek, SS. RR. Danic., I, p. 166.]

[Sequitur Chronol. rer. Dan. & Suec., supra p. 321.]

228. Chronicon Danorum præcipue Sialand (- 1307).

[Langebek, SS. RR. Danic., II, p. 625.]

[Sequitur Chronol. rer. Dan. & Suec., supra p. 321.]

324 Testimonia in Scandinavia scripta.

229. Annal. Efromenses (— 1307). [Langebek, SS. RR. Danic., I, p. 410.]

[Sequentur Chronol. rer. Dan. & Suec., supra p. 321.]

230. Chronologia rerum memorabilium (- 1323).

[Langebek, SS. RR. Danic., II, p. 585.]

[Sequitur Chronol. rer. Dan. & Suec., supra p. 321.]

23 1. ERICUS OLAI,

Chronicon (— 1468).

[SS. RR. Suecicarum medij ævi, II.]

1219. Huic Waldemaro comes Henricus de Swerin, iturus p. 51 ad Terram Sanctam commistit, sed eo absente rex uxorem eius condormivit, ut quidam putant.

232. Chronicon episcoporum Lundensium (- 1497).

[Langebek, SS. RR. Danic., VI.]

1220. Hoc tempore Iherusalem & Terra Sancta a rege p. 125 Francorum & christianis recuperata est sub anno MCCXX. 1233. Item eodem anno Ierosolima & Terra Sancta iterum capitur a christianis. 233. PETRUS OLAI,

Annales Danicæ (- 1541).

[Langebek, SS. RR. Danic., I, p. 183.]

[Sequitur Chronol. rer. Dan. & Suec., supra p. 321.]

ADDENDA

ı

TESTIMONIA IN BELGIO SCRIPTA.

1 a. REINERUS LEODIENSIS.

[Pertz, Mon. Germania, SS., XVI.]

Signati & mandato domini Honorij pape passim prepa- 1217 rant se profecturi in pasca vel in kalendis Maij. — Mulieres Mart. 26 a cruce absolvuntur, pecunia que ab iis accipitur, secundum Mai. 1 voluntates magistrorum peregrinis distribuitur. Classis de Reno & aliis fluminibus armata in mare descendit mense Maij & post Augustum in Ispaniam pervenit.

p. 676 Bonefacij martiris die abierunt nostrates peregrini, inter lun. 5 quos abiit filius fororis mee Reinerus, cuius absentia facit me dolere frequenter. Qui transactis Alpibus Ianuam venerunt &, ficut ab eis qui redierunt & cum eis navigaverunt, audivimus, feliciter transierunt.

Peregrini cum navibus in Ispania bene proficiunt. Castrum quod Alcazar dicitur munitum xxv turribus, in vigilia sanctorum Prothi & lacinti ceperunt, xij milia Saracenorum interfece- Sept. 10 Epif. Luf. in runt, de suis in primo congressu co perdiderunt. Tria miracula Rayn. Annal. memorie digna domno Honorio pape scripserunt. Primum quidem quod cum non haberent inter equos & roncinos nifi xxxiv, lxx equi ferro cooperti ex insperato media nocte in auxilium eorum venerunt, videlicet fratres de gladio & quidam episcopus terre illius potentissimus & fratres hospitales in eadem terra commorantes, secundum autem, quod cum Saracenis congrederentur, crucem mirificam

in aere viderunt exterius albi coloris, interius vero flavi, tertium

1217, 2 32-35

inclinatis.

vero, quod tam equi quam equites, tam arma quam vestes christianorum a Saracenis visa sunt alba tanquam nix.

2a. GUILELMUS ANDRENSIS.

[Pettz, Monum. Germ., SS., XXIV.]

Symon Tyriensis archiepiscopus de mandato domini Hono- p. 758
rij pape venit legatus in Galliam pro commutandis votis
humilium & debilium personarum cruce signatarum, ut
pauperes & debiles & precipue mulieres, missa in subsidium
Terre Sancte pecunia, a voto crucis absolveret & ab illis,
quos in partem sue sollicitudinis asciverunt, absolvi faceret.

218 Obeunte apud Papiam Remensi archiepiscopo Alberico, p. 759
Wilhelmus Lingonensis episcopus ei successit.

6 bis. GIRARDUS DE ANTVERPIA,

Abbreviatio hystorie ab origine mundi (- 1272).

[Roma, Vat. Reg. Chr. 711 (membr., fæc. XIII).]

Girondus igitur Guilhelmo substitutus Cluniacensis rexit f. 24 cenobium annis v. cepitque anno Domini MCCXV, anno vero regiminis sui v. in episcopum Valentinensem vocatus & ei successit Rollandus. Hoc tempore post Innocentium presuit romane ecclesie Honorius annis xj. Adhuc idem qui est supra Romanos imperat & supra Francos imperat. Anno huius Girondi II Honorius papa ordinem predicatorum & Valli-Vincent. Belk seltos supra confirmavit & anno sequenti minorum, & eodem supra per 97. I tempore congregatus est exercitus Domini in Achon, & ante cum predicaretur crux in Frixonia apparuit triplex forma crucis in aère & in medio illarum apparuit crucis pati[bulum] figuram hominis habens in eo suspensum cum supra clavorum in manibus & pedibus & capite

25 bis. Friesche Kroonick (f. XV).

[Ed. Haan Hettema, in Friesch Jaarboeckje, 1835.]

[Excerpfit auctor Gesta Frisiorum, Supra pp. 12-16.]

p. 3 Dy Friesen woennen ien sted iin Hyspania, dy hiet Wlxibunna fenne Sarracenen enne heidens.

Al der ward litte Popke fen Friesloan doedsketten. En dy fen Dokkum en oorre kerstenhoed, dy woennen en sloet, dy weer op ien diep, dat hiet Nyla, dy steed hiet Damita, der werren Saracenen en oorre heidens, en dy fen Dokken woennen et't eerst.

Dy Heiden werpen uut't griekse fjoer; der tojens pisten dy fen Dokkem ijn't saon.

Ver sio.

Frisones ceperunt urbem Hispanie, que nominabatur Ulixibona, a Saracenis S paganis possessam.

Ibi cecidit Popke iuvenis e Frifia ortus.

Et cives urbis Dokkum aliique christiani classem ceperunt quæ erat in slumine quod Nilus vocabatur; urbi nomen erat Damiata, quam Saraceni S pagani incolebant, sed cives Dokkum primi expugnaverunt.

Pagani effuderunt ignem gracum, sed eum Dokkumani in arenam mingendo exstinxerunt.

34 bis. VONDEL († 1679).

[Johannes de Bostgenant, De Werken v. Vondel, ed. J. v. Lennep, Amst., 1865, in-8, X.]

Prolog, v. 137-146.

p. 10 Ptolmais dorst vergeefs, gesterckt met Duitsche magten,
Godts vyant tweemael op rondas en speer verwachten:
De graef van Hollant zet vergeefs zich in de waegh
Met koning Luidewyck, daer't Sparen met de zaegh,
Gekloncken voor den boegh, den Nijlstroom op komt rucken,
En bruischt te keten van sterck Damiate in stucken:
Waerom de keizer, die de dapperheën vergelt,
Het zwaert van Haerlem blanck in't licht der starren stelt,
En d'oude aertsvader van Jerusalem dien degen
Noch krooude met zijn kruis, een ridderlycken zegen.

Versio.

Ciwes Acconenses copiis Theutonicorum audi ac scutis hastisque bene armati bis frustra hosses Dei wincere conati sunt; comes Hollandiæ cum rege Ludowico srustra periculum certaminis subiit. Ciwes wero Harlemenses serra proræ assixa per slumen Nili transcendentes catenam Damiatæ potentis diruperunt, qua re imperator, ut hanc wirtutem præmio assiceret, ensem Harlemensium sulgentem inter stellas splendidas posuit & senex patriarcha Hierosolymitanus ensem cruce sua decoravit, ut eorum wirtus digne celebraretur.

34 ter. J. ANTONIDES VAN DER GOES († 1684),

De Ystroom.

[Van der Goes, Werken (Amft. 1748), IV, v. 166-175.]

-- — hoet Sparen, trots van moet, De zaeg klinkt voor den boeg, en barstende in den vloed, Ten bitteren verwijt der Kristnen uitgelaten, De haeven keten scheurt van't maghtig Damiaten, Streeft over schaekels en den draeiboom van den Nyl, Gelyk Hippolyte met a Amazoonsche byl Den snellen Thermodon gewelft met marmervloeren, Plag op te byten, en haer leger door te voeren. Aldus hangt Haerlem noch het graefelyk geweer In't midden van't gestarnt, tot onverwelkbare eer.

Ver sio.

(Ei narrat) quomodo accolæ fluvij Spaarn (Harlemenfes) fortes & audaces, ferra proræ affixa, per flumen erumpentes christianos de superbia acerbe obiurgent, scilicet catenam portum Damiate magnifice obstruentem scindant, eiusque anulos ac repagulum Nili transvehantur, ut Hippolyta securi Amazonia Thermodonta celerem atque marmoribus concameratum transgrediens viam exercitui aperuit. Sic in Harlemensium armis ensis nobilis adhuc pendet inter stellas, ne unquam gloria eorum marescat.

p. 106

II

TESTIMONIA IN MAGNA BRITANNIA SCRIPTA.

36a. WALTERUS DE COVENTRIA,

Memoriale (- 1227).

[Ed. Stubbs, Lond., 1878, in-8; waria leclio e cod. Oxon. Magd. Coll., 36.]

Plurimis aliis miraculis ibi factis, que longum esset per 1219 fingula enarrare, tamen ad honorem fanctorum Anglie quedam que ibi contigerunt hic inferere dignum duximus. Cum capta esset civitas a christianis, archiepiscopi & episcopi fana Maumeti que plura in ipsa civitate erant in ecclesias sanctorum consecraverunt, ad instantiam vero quorundam militum Anglorum qui ibi aderant, consecrate sunt due ecclesie in honore duorum martyrum Anglicanorum, scilicet sancti Edmundi regis & martyris, & sancti Thome p. 243 archiprefulis Cantuarenfis. Quidam vero miles egregius de Anglia, dictus Ricardus de Argentonio infra ecclesiam beati Edmundi super parietem depingere fecit martyrium eiusdem. Contigit autem, ut die quadam inter sacra missarum sollemnia astante multitudine christianorum, intraret quidam Flandrensis in eandem ecclesiam. Qui cum respiceret [ad] picturam passionis beati martyris, cerneretque effigiem corporis ipfius nudam & undique sagittarum densitate confossam, corpusque excapitatum, in verba blasphemie erga martyrem tali modo prorupit: « Nullus debet credere ipsum regem fuisse, qui tali morte & tam ignominiosa occisus fuerat. > Hoc autem dicebat, quia Flandrenses exosum habent martyrem propter infortunium quod eis in Anglia tempore Henrici secundi regis Anglorum infra licias ipsius evenit.

Sed eius temerariam & probrosam presumptionem Dei & martyris repentina subsecuta est ultio. Nam antequam de ecclesia ipsa egrederetur, lapis magnus super caput ipsius cadens, ita illud attrivit, ut semivivus remaneret ibidem; unde crevit ibi timor & reverentia erga martyrem gloriosum.

37 a. RADULFUS DE COGGESHALE,

Chronicon anglicanum (cc. 1228).

[Ed. J. Stevenson, London, 1875, in-8.]

Eodem anno facta est obsidio Damiate civitatis a christianis. p. 187
Obiit Henricus de Boun, comes Hersordensis & Saërus de p. 188
Quinci, comes Wintoniensis, in itinere peregrinationis sue
Hierusalem.

[Deinde (p. 189) sequitur textus epistolæ similis, quam e Rogerio de Wendower, IV, pp. 77-79, in Epistolario V belli sacri edemus, his additis:]

Tandem admonitione ducis Bavarie, qui in loco impera- p. 189
toris cum multo exercitu & cum literis eiusdem advenerat
cum episcopo Bathavensi & cum aliis magnatibus, qui spoponderunt xl. galeas imperatoris cito in succursum adventuras, iter arripuerunt, postquam per v. septimanas predictus
galeas frustra expectaverant. Dominus vero legatus precepit
regi Hierosolymitano & regi Cypri & comiti Tripolitano &
Templariis & Hospitalariis & aliis magnatibus Syrie, quatinus ad predictam expeditionem sessionales.

Episcopus Wintoniensis frustra electus est in archiepisco- p. 190 pum de Damiata. Obiit Robertus de Ver, comes Oxoniensis. Obiit & Rogerus de Ver, nepos eius, filius nothus Alberici comitis apud Damiatam.

Rumores per totam Christianitatem circumquaque dispersisunt, quod rex David cognomento Ioannes presbiter, de India cum magno exercitu adveniens, Persidem & Mediam & multas alias terras & provincias Sarracenorum sibi subiugaverat; & quod mandaverat caliphe de Baldac, summo pape Sarracenorum, quod eum debellaturus esset atque totum paganismum, nisi se ad sidem Christi convertissent; atque exercitui christianorum apud Damiatam & in terra Hierosolymitana celerem subventionis succursum esset prestiturus,

38 bis. Chronicon de Dieulacres (- 1254).

[Dugdale, Monafticon Anglican., V, pp. 627-628, collat. cum codd. Harl. mf. no 1989, in-fol., f. XVII, & no 2159, f. XVII.]

Hoc anno relaxatum est interdictum in Anglia infra octa- 1214 vas apostolorum Petri & Pauli, & Ranulphus comes Cestrie, Iul. 6 postquam Henricus rex concordatus est cum proceribus suis, profectus est Ierosolimam, & capta est civitas Damiata 1218 a christianis, ubi Ranulphus comes ducatum christianis prestitit gloriose. Qui in redeundo de Terra Sancta, 1219 cum quadam nocte navis, in qua erat, subita maris tempestate periclitaretur, dixit ad nautas: « Quantum temporis est usque ad mediam noctem? > cui responderunt: «Spa-«cium duarum horarum. » Quibus ille dixit: «Laborate ine terim usque ad mediam noctem, & spero in Deo quod habe-« bitis auxilium, & tempestas cessabit. » Cumque media nox appropinquaret, gubernator navis dixit ad comitem: « Do-« mine, commenda teipsum Deo, quia tempestas crescit & nos « defecimus labore, & in periculo vite sumus. » Tunc Ranulphus comes statim exivit de conclavi suo & cepit iuvare fortissime in rudentibus & autempnis aliisque navis armamentis, nec multo post omnis pelagi cecidit fragor, omnisque cessavit tempestas. Et die sequenti cum pacata iam sulcarent equora & comes iam lecior appareret, gubernator navis ait ad comitem: Domine mi comes, narrare nobis velitis, fi « placet, qua de causa iuvare nos voluistis usque ad mediam «noctem & tunc vos iuvistis solus plus quam omnes viri, qui « erant in navi? » Cui ille: « Quia, inquit, a media nocte & « deinceps monachi mei & alij religiofi, quos progenitores mei « & ego in diversis locis fundavimus surrexerunt ad cantan-« dum Domini servicium, & tunc confisus fui in eorum ora-« tionibus & spero, quod Deus propter eorum orationes & « suffragia mihi dedit fortitudinem, quam prius non habui & « fecit tempestatem cessare, ut predixi. »

SI a. Chronicon Mailrosense (- 1300).

[Ed. Stevenson, Edinburg, Bannatyne Club, 1835, in-4-]

In terra nostre redemtionis ex hac luce migravit ad terram p. 237 divine promissionis, ut credimus, magister Robert de Curzun plenus side catholica, adornatus virtutibus & sapientia, cuius meritis apud Deum prout dicunt, inde redeuntes, crebra siunt & magna miracula.

III

TESTIMONIA IN GALLIA SCRIPTA.

* * *

65 a. BERNARDUS ITERIUS († 1225),

Chronicon f. Martialis.

[Chron. de Limoges, ed. Duplès-Agier, Paris, 1874, in-8.]

- dam legatus natione Anglicus Robertus de Corso, populos Aug. 2
 admonens cruces facere ad terram Iherusalem liberandam.
 Unde domnus Hugo abbas, ei placere gestiens, crucem in umero sponte susceptit & I., episcopus Lemovicensis, similiter.
 Deinde legatus perpendens, abbatem esse insufficientem, &
- p. 17 cum alium apostolica auctoritate ad placitum suum in eius loco vellet intronizare, cepit rogare conventum in capitulo, ut tam abbas quam monachi huius loci ordinationem in eum ponerent: quod abbas, quasi de ipso bene confidens, adquievit; sed conventus ei nullo modo in hoc adquiescere voluit.
- p. 92 In mense Augusto, venit apud nos magister Rotbertus de Aug. Corso, presbyter cardinalis tituli S. Stephani in monte Celio, propter cruces faciendas ad terram Ierosolymam recuperandam; & secerunt crucem abbas noster & B. abbas S. Martini Lemovicensis, & plus quam triginta homines utriusque sexus apud Lemovicas castrum, & decem ex fratribus nostris.
- p. 93 Corea facta est in octavis S. Marcialis & gaudium ma-1215 gnum. Causa tanti gaudij suerunt crozati, qui alacriter de Iul. 7 patria exire volebant. Horum exemplo provocati cives similia secerunt & ampliora in Inventione S. Stephani & die Aug. 3 octava eiusdem & per vocem preconis & per baculum sump-
- p. 94 tum. A. de Malamort primus cepitbacterium & cappam facere promisit. Deinde viij. canonici simul baculum ceperunt ad viij. annos.

43

Digitized by Google

1215. Hugo abbas intestatus electus infirmum moritur.

Crozati plenarie iter arripiunt.

Anno MCCXVII, I. episcopus Lemovicensis, & Ranulphus de Turribus & tres monachi nostri P. Bru, S. de Furlan. sac, & W. Chapda pergunt Iherusalem mense lanuario.

Mense Iulio...... obiit...... P. Bru. La Damiata capitur. p. 102

Obiit..... I. episcopus Lemovicensis.

p. 97

p. 101

P. 102

70a. ALBERICUS,

Chronicon (- 1241).

[Pertz, Monum. Germ., SS., XXIII.]

Rome a patriarcha missum maximam populorum multitudinem cruce signavit & aliis interim se preparentibus alij iam revertebantur. IV

TESTIMONIA IN GERMANIA SCRIPTA.

98 a. BURCHARDUS BIBERACENSIS († 1226),

Chronicon.

[Pertz, Mon. Germ., SS., XXIII.]

Anno Domini 1217. Iam tepescere ceperunt predicatores 1217 itineris Hierofolimitani propter mortem Innocentij pape. Sane episcopus Halberstatensis & magister Cuonradus de Marburc in inferioribus partibus & magister Salomon Herbipolenfis in superioribus adhuc insistebant huic negotio. Honorius quoque papa in civitate Romana predicabat & teftificabatur in ipsa sua predicatione, quod tempore sui sacerdotij recuperanda esset a christianis civitas Hierosolyma, quod ex tali prodigio dicebat fibi constare: Quia, cum olim fuisset procurator cuiusdam cardinalis, Iacinti videlicet, qui postmodum fuit Celestinus papa, contigit, ut idem Iacintus a Clemente papa mitteretur in legatione ad partes Hispaniarum; cumque se prepararet ad iter & non haberet pecunias, misit Honorium procuratorem suum, qui tunc Cencius dicebatur, per civitatem Romanam, quatenus mutuo acciperet fibi pecunias pro expensis & ad expediendum iter necessarias. Cumque ad plures requireret pecunias, contigit, ut in quodam loco fibi foli eunti & follicitanti occurreret quidam vir grandevus, reverendus & honorabilis in persona. Qui dum quereret ab eo, quare tam follicitus & anxius ambularet per viam, causam itineris sui significavit eidem. Tunc ille respondit sibi dicens: « Revertere, quia dominus tuus e tempore isto non ibit in Hispaniam. > Cui Cencius ammirans respondit: « Quomodo hoc, pater bone, poteris scire? » Cui ille respondit: « Ita scias hoc esse verum, sicut verum

1217 e est, quod papa morietur & dominus tuus ei substituetur. Cumque de hoc nulla spes haberetur ab ipso aut ab aliis, respondit, se hoc vix posse credere. Tunc vir ille rursus dixit: « Scias, hoc ita esse verum, sicut verum est, quod « hodie civitas Hierofolimitana a Sarracenis est capta nec ab «ipsis poterit liberari usque ad tempora tui pontificatus Ro-« mani, & tunc liberabitur. » His dictis disparuit vir ille.

Cum esset corpore infirmus ex senio & ultra modum de- p. 379 bilis, affirmabat, firmiter se credere, civitatem sanctam in brevi esse recuperandam. Quo rumore plurimi Romanorum excitati cruce sunt signati. Fama quoque huius rumoris per Alamanniam divulgata multos ad sumendam crucem ani-

Predicatores quoque his temporibus multa alia afferebant contigisse signa in celo & in terra, que longum esset enumerare & huic brevitate annectere.

Anno Domini 1218..... Et quia dispositum suerat in lul, I concilio generali, ut eo anno in Kalend. Iulij cruce fignati iter arriperent, multi de partibus Alamannie proficiscuntur. Aft ne pergant, in civitatibus Apulie impediuntur, sed auctoritate sedis apostolice votum eorum differtur & inutilibus remittitur per compensationem.

123 bis. Liber fundationis monast. Zwetlensis (- 1311).

[Fontes rerum Austr., Diplom. & Acta, II, Wien, 1851.]

De morte autem dilectissimi fundatoris nostri domini Had- p. 96 mari secundi de Chunring scribere cogimur inviti, qui post tot & tanta beneficia monasterio nostro impensa hoc modo noscitur migrasse de hoc seculo. Postquam dominus Innocentius papa tercius generale concilium celebravit, commune passagium versus Ierusalem in universali ecclesia fieri mandavit, in quo mandato fundator noster sidelissimus Had-1217 marus secundus cruce signatus est. Cum autem iter versus Ierusalem in transmarinas partes arripere vellet, fertur quod capitulum monachorum in Zwetel a fratribus & monachis & abbate licentiam recepturus intravit, duosque filios suos seniores, videlicet Hainricum & Hadmarum, in idem capitulum

monachorum cum multis lacrimis fecum adduxit. Post hec 1217 autem eiulando & flendo totam congregationem huius loco P. 97 fingultibus & fletibus intermixtis, vix tandem fic allocutus est. « Scio de vero quod hanc domum nunquam de cetero « visurus sum in hoc mortali corpore & fundationem meam & « progenitorum meorum nunquam de cetero perspecturus. » Ad quam vocem cum omnes in capitulo existentes, tam senes quam iuvenes, ubertim lacrimas emitterent, filios fuos predictos fic est cum multis fletibus allocutus: « Adiuro vos per « tremendum diem rudicij, ne vos aut omnis posteritas vestra « velitis violare fidem huic domui gloriose Virgini dedicate & « a progenitoribus vestris tam strenue & sideliter gubernate, « fed in omnibus fidem integram huic domui conservetis & * pro hoc mercedem eternam fine dubio recipietis. Quod fi « vos aut fuccessores vestri secus seceritis, ultio divina vos pro-« tinus subsequetur & inultos obire non pacietur. » Et hiis dictis cingulo optimo argentato & inaurato quo accinctus erat subito se discinxit & seniori filio nomine Hainrico eundem cingulum tradidit, hiis & similibus verbis adiunctis: « Ecce « ab hac fancta domo & congregatione me exonero & hoc onus « defensionis tibi, dilecte fili, impono, quia imminente morte • heu hanc domum quam totis viribus cordis dilexi & diligo invitus deserere cogor. Hanc tu quasi cor tuum & animam « dilige & in fignum tante dilectionis hunc cingulum accipe « quo precordialiter accinctus dilectionem iam tibi commen-« datam nullatenus obliviscaris, quatenus eterna pace cum om-« nibus fanctis fruaris. » Et hoc facto iuniorem filium nomine Hadmarum, tradito ei aureo anulo optimo, fic dulciter est affatus: « Ecce, fili karissime, nomen meum habes, os meum & « caro mea es, commendo tibi hanc domum & congregationem « quam fideliter amplectens & prosequens eternam habeas emansionem & in fignum tante dilectionis erga hanc domum chabere debes, trado tibi hunc anulum in fignum & arram « dilectionis. » Ad quod factum cum omnes qui aderant eiulatu magno flerent, piissimus fundator noster Hadmarus congregationem alloquens fic subiunxit: « Commendo vobis, dilecp. 98 e tissimi patres & fratres, animam meam, ut si forte corpus meum habere non poteritis, saltem anime mee non oblivisca-« mini propter Deum. » Et advocans in capitulum monachorum quosdam de secretariis suis qui secum ituri erant versus Ierosolimam, sic eos coram cunctis fratribus Zwetlensis con1217 gregationis medullitus est affatus: « O amantissimi & dilectis« simi mihi qui mecum in longum exilium propter regnum
« celorum estis ituri & meam mortem sorsitan inspecturi,
« adiuro vos per tremendum diem iudicij, ut si corpusculum
« meum ad hunc locum fundationis mee forsitan reducere non
« possitis, saltem cor meum & dexteram manum, ad hunc
« locum mihi dilectissimum reducere velitis. Scio enim, quod
« post mortem meam hec domus tam hylarem datorem & tam
« benivolum cordis prosecutorem difficile poterit habere & sub
« tam sideli protectione gaudere. » Post hanc vocem cum omnes medulitus sterent, omnibus, tam senibus quam iuvenibus
valesecit & de capitulo sic exiens, coram altari beate Virginis
in venia prostratus devotionem cordis sui Deo per orationes
intimas patesecit.

Postquam autem ab oratione surrexit monasterium exiens & fe crebro vertens ingeminatis fingultibus retrospexit. Cum autem ante portam monasterij exteriorem prosequentibus eum abbate monachis & conversis sic slens & eiulans, exivisset, & se Deo & beate Virgini crebrius commendasset, equum suum merens flens & eiulans ascendit & abire cepit. Cum autem ad locum superiorem monasterij qui Gaizruk dicitur pervenisset, & se crebrius ad videndum monasterium in equo vertisset, fertur quod in eodem loco, cum visio monasterij pene iam decresceret, iterum de equo descendit & multis lacrimis in terram procidens monasterium Deo & beate Virgini iterum atque iterum commendavit. In itinere autem quidam eum ammonere cepit dicens quod domus hospitum in Zwetl impersecta remansisset & in constructione completa non esset. Ad cuius vocem vir laudabilis est turbatus, & sic eundem virum est affatus. « Accipe, dilectissime, has septem marcas auri & in « Zwetlam per certum nuncium remittas, ut cum hiis sump- p. 99 tibus domus hospitum perficiatur & mei memoria ibidem in • hoc opere cum aliis bonis operibus habeatur. > Quod & factum est. At postquam ad mare dilectissimus fundator noster pervenisset & transnavigare disposuisset, mare intumuit & fremuit & fundator noster navem intrare timuit. Sed cum a nautis hortaretur, ut navem cum aliis intraret, quia iam dies eadem se quasi ad vesperam inclinaret, rogabat nautas, ut saltem usque ad medium noctis navigare different & pro fedatione maris una fecum Dominum exorarent.

Addiditque de vero se scire, quia cum monachi sui in Zwetla 1217 ad matutinas furgere circa medium noctis inciperent & pro eo ad Dominum intercederent mare a fremitu & tempestate cessaret & eos abire permitteret, nec frustratus a spe sua, sed ficut est locutus sic circa medium noctis effectus orationis est eum misericorditer prosecutus. Factaque tranquillitate navim ascendit & sic versus Ierosolimam tendit. Factum est autem cum in transmarinis partibus esset, quod inciperet egrotare & beatam Virginem invocare & Deo animam suam orationibus commendare. Cum autem ficut bonus catholicus sacramenta ecclesiastica percepisset & de ossibus in Zwetlam reducendis ficut loseph patriarcha mandasset in vigilia beate Marie Magdalene Deo & beate Marie virgini suum spiritum commendavit, sicque bono fine animam exalavit. Obiit autem anno Domini MCCXVII, videlicet xij. Kal. Augusti, hoc est 1217 in vigilia beate Marie Magdalene, famuli autem eius ficut Iul. 16 eos vivus adiuraverat manum eius dexteram cum corde fervaverunt, corpusque eius excoquentes ossa collegerunt, & hec omnia cum maximo labore in Zwetlense monasterium detulerunt & ea in capitulo monachorum cum multis lacrimis sepelierunt. Laboravit autem conventus Zwetlensis una cum abbate eiusdem loci, ut dies anniversarius eius videlicet in vigilia beate Marie Magdalene a generali capitulo obtentus devotius peragatur & in ipfa die non folum ipfius p. 1∞ Hadmari secundi, verum etiam primi fundatoris & omnium huius loci fundatorum in fimul celebretur & eorum memoria cum vigiliis & missis & aliis orationibus haberetur. Quod usque hodie in Zwetlensi monasterio perseverat ad laudem Dei qui per omnia secula vivit & regnat. Amen. Explicit liber primus de fundatoribus Zwetlensis monasterij.

Incipit liber secundus.

Postquam de fidelissimi fundatoris nostri secundi Hadmari morte lacrimosa non sine lacrimis descripsimus sicut nobis seniores monasterij nostri etiam cum lacrimis assertione veridica retulerunt de filiis eiusdem solertissimi Hadmari de Chunnring, qui ut speratur optimo sine decessit & in capitulo monasterij nostri, ubi pater eius dominus Albero de Chunnring etiam requiescit, de transmarinis partibus transferri & sepeliri mandavit ossa sua nimia anxietate perturbati scribere etiam de filiis suis cogimur & inviti.

105 a. CÆSARIUS HEISTERBACENSIS.

Octo libri miraculorum (fragmentum).

[Codex f. Maxim. Trevirenf., ed. Alex. Kaufmann, Cafarius von Heisterbach, Köln, 1861, in-8.]

Cum, peccatis nostris exigentibus, Damiata reddita fuisset p. 183 in manus Saracenorum, peregrini ad reditum se preparantes diversas naves ingressi sunt. Frater Henricus, nunc monachus noster, tunc canonicus Sanctorum Apostolorum in Colonia, cuius relatione que dicturus sum didici, cum aliis honestis clericis, diversarum ecclesiarum canonicis atque prelatis & multitudine copiosa laicorum in navim quandam Venetianam devenit, quibus navigatio cepit esse tam morosa atque laboriofa, ut iter trium dierum vix in tribus hebdomadis conficerent. Tanto enim tempore exeuntes a portu Damiate pervenerunt in insulam Cyprum, a qua exeuntes spe clementioris aure tanta perpessi sunt adversa ut omnia elementa eos impugnare viderentur. Erat eis celum quasi ereum splendorem solis & stellarum sepissime subtrahendo, aër ventos validissimos excitando, mare carinam procellis horribiliter nimis conquassando, terra obiectis rupibus navi rupturam hominibusque mortem minitando. Si anchoras miserunt, in terra non potuerunt infigi vel infixa nulla vi retrahi, ita ut plures abscinderentur, cumque in his omnibus tribularentur & cibariis deficientibus essent in desperatione, contigit, ut die quadam facerdos aliquis de Venetia corpus Domini in pixide deferret ad communicandum infirmum. Quod ubi Henricus predictus vidit, interrogavit, si corpus Christi por- p. 184 taret. Cui ille respondit: « Etiam. » « Utinam, » inquit, « hactenus servatum est? » Respondente sacerdote: « In tali « arca, » fubiunxit Henricus: « Merito nos punit Deus; non enim licet habere in navi.

Preterea arca eadem erat minus honesta & tali loco posita, ut naucleri super eam frequenter ambularent, sederent & tesserorum ludos exercerent. Sacerdote desendente culpam suam

Digitized by Google

delatum est verbum ad clerum. Qui omnes in hoc consen-1221 serunt, nequaquam deberi corpus Domini reservari in navi. Interrogatus de causa decanus Habenbergensis [Babenbergensis], qui presens erat, duas rationes assignavit; unam dicebat esse timorem nausee & vomitus, quos maris iactura provocare solet, alteram eo, quod corpora eiecta frequenter a bubalis devorarentur. In communi ergo penitentiam agentes sequenti die clerici omnes nudis pedibus cum psalmis & letaniis navim intrinsecus circumeuntes, Domino supplicabant hostias residuas personis religiosis ad sumendum distribuentes. Mira Christi pietas, mira virtus sacramenti!

Mox enim ut hec acta funt, mare stetit a servore suo, tam prosperam deinceps habentes navigationem, ut intra dies paucas terram apprehenderent. Et ut intelligerent, plagam divinam suisse, audierunt postea, naves alias, cum quibus a Damiata egressi suerant, nihil vel modicum habuisse impedimenti.

132bis. Cronica comitum & principum de Clivis & Marca, Gelria, Iulia & Montium (- 1392).

[Seibertz, Quellen der westfäl. Geschichte, Arnsberg, 1860, II.]

p. 189 (Arnoldus comes Clivensis) cum Friderico II imperatore multisque Gallie, Germanie atque Italie proceribus in Syriam prosectus est adversus Saracenos & Turcas, Terre Sancte occupatores, pugnaturus, ubi & interiit pro side catholica fortissime decertans anno 1221.

Etenim anno 1218 inductione pape Honorij ac Friderici 1218 imperatoris, Syriam migrarunt cum exercitu selectissimo principes isti: Andreas, rex Hungarie, Lupoldus Austrie, Henricus Brabantie, Ludowicus Bavarie duces; Walterus camerarius regis Francie, Baldewinus Flandrie, Henricus Namurcensis, Henricus S. Pauli, Henricus Nivernensis, Arnoldus Clivensis, Gerhardus Iuliacensis, Gerhardus Gelrie, Henricus de Monte, Lossensis, de Nassawe, de Spanheim & Seyn comites; Moravie quoque, Badensis & Montisserrati marchiones, Sissiridus Maguntinensis, Otto de Benthem Monasteriensis, Leodiensis, Herbipolensis, Argentinensis,

Digitized by Google

Bambergensis, Patavinus & Eystatensis episcopi. Isti omnes cum Pelagio, apostolice sedis legato, Syriam applicantes Damiatam, urbem prepotentem, Niloque sumine circumcinctam, obsidione vallarunt, quam & inedia, pestilentia, multisque impugnationibus attritam & desolatam anno sequenti resperunt. Consilio insuper inito de ulteriori in Egyptum prosectione, Ioannes rex Ierusalem censuit non esse progrediendum, propter instantem Nili exuberantiam ad interiores Egypti regiones. Legatus autem apostolicus contrarium prosectionistis; cuius sententia prevalente, candidissimus cruce signatorum exercitus, ad ulteriora Egypti loca movens, post duos menses aquis Nili per totam Egyptum discurrentibus adeo coarctatus & circumdatus ess, quod nec procedere nec retrocedere potuerat, neque victualia inferri poterant; quare cum Sarracenorum soldano componentes christiani

(Gerhardus comes Iuliacensis) hinc cruce signatus est & p. 191 sidei devotione invalescens in Syriam cum ceteris Germanie proceribus prosectus est.

132 ter. Annales S. Stephani Frisingenses (- 1412).

1221 Damiatam restituerunt anno 1221.

[Mon. Germ., SS., XIII.]

Rex Ungarie, dux Austrie & multi alij principes ex omni (?) p. 56 Romano imperio Ierosolimitanum iter arripiunt, insuper ex aliis regnis, ex Anglia, Hispania, Dania reges & principes & innumerabilis multitudo crucem acceperunt.

137 bis. Gesta abbatum Bergensium (- 1495).

[Holstein in: Geschichtsblätter für Stadt und Land Magdeburg, Magdeb., 1870, V.]

1217 Iste (abbas Henricus) etiam deductus devotione crucem p. 382 susceptibles fuscione de devotione crucem p. 382 susceptibles de devotione crucem p. 382 susceptible

137 bis. Gesta abbatum Bergensium. 347

ad aliquot dies ibidem mansit & in lectum incidens egritudine & sebre correptus simul & senio ultimum spiritum reddidit Domino & sepultus ibidem anno Domini MCCXVIII, 1218 iv calend. Aprilis.

Mart. 29

144 bis. Thomas Kantzow († 1543),

Pomerania.

[Ed. Kosegarten, Greifswald, 1816, in-8, I.]

Nun hette aber hertzogk Cassemyr grosse lust und verlangen, das er muchte das heilige landt besuchen, und die
stelle beschawen da Christus leibhaftig in seiner menschheit
inne gewandlet hette und ist darumb im jar 1217 mit statlicher gesellschaft hingezogen. Und wie er alles nach seinem
gesallen gesehen hette, und wieder anheim zihen wollte, ist
er plötzlich daselbst kranck geworden und gestorben, und
hat mit seiner gemahel Ingarden nhur einen sohn, Wartislafsen den dritten, nachgelassen.

Ver sio.

Quum igitur dux Casimirus ardenter cuperet, ut Terram Sanclam visstaret, loca aspecturus, in quibus Christus vere homo versatus suerit, anno MCCXVII permultis comitantibus illuc prosectus est. Sed quum omnibus rite cognitis dominus rediturus esset, subito ibi morbo assectus & mortuus est; unum tantummodo silium, quem ei uxor Irmgarde pepererat, Vratislavium tertium, reliquis.

VII

TESTIMONIA IN ITALIA SCRIPTA.

* * *

171 bis. Annales Florentini II (- 1247).

[Hartwig, Quellen und Erörterungen zur Geschichte der Stadt Florenz, 1880, in-4, II.]

p. 41 1218. Magnus exercitus ivit ultra mare & imperator Otto mortuus est.

1220. Damiata capta est a christianis & in alio anno perdita templariorum culpa.

171ter. Chronicon Siculum (- 1250).

[H. Bréholles, Hift. diplom. Friderici Secundi, I, B.]

p. 895 Anno dominice incarnationis MCCXXI, in mense Au-1221 gusti, none indictionis, exigentibus peccatis christianorum in Aug. Egypto, non imminente aliqua pugna, a Sarracenis capti fuerunt omnes, exceptis illis qui in Damiata remanserant: pro quorum liberatione civitas ipsa, videlicet Damiata restituta suit Sarracenis eodem mense.

180 bis. Gesta Florentinorum I (- 1308).

[Hartwig, Quellen und Erörterungen zur Geschichte der Stadt Florenz, 1880, in-4, II.]

P. 273 Nel 1218 li christiani presero la citta di Damiata e stettevi 1218 l'assedio più di due anni e ebberla per sorza e li Sarraceni verano dentro surono tutti tra presi e morti.

P. 274 Nel 1221 li Sarraceni riebbero Damiata che fine riebbono 1221 tutti li christiani che aveano presi.

180 ter. Chronicon Cavense (- 1318).

[Muratori, SS. RR. Italic., VII.]

col. 926 1219 capta est a christianis civitas Damiate in sesto scili- 1219 cet S. Leonardi.

184 bis. SIMONI DELLA TOSA,

Annali (- 1346).

[Manni, Cronichette antiche, Firenze, 1733, in-8.]

p. 132 MCCXVIIII. I christiani presono la città di Damiata appresso Onorio 1219 Gesta Flor., papa, e stettivi l'assedio più di due anni, ed ebberla per sorza e quelli spra p. 347 dentro suro tutti morti e presi.

MCCXXI. I Saracini riebbono Damiatta a patti, che se n'uscirono 1221 tutti quegli dentro, e i christiani l'aveano tenuta poco più d'un anno.

189 bis. Gesta Florentinorum II (— 1393).

[Baluze, Miscellanea, ed. Mansi, IV, p. 98.]

[Sequentur Simonem della Tofa.]

195 bis. GIOVANNI SERCAMBI († 1424),

Storia di Lucca.

[Lucca, Archivio di Stato, cod. n. 285, membr. autogr., s. XV.]

f. 15a Lo anno 1218, li Romani con molti christiani passarono 1218 oltra mare sopra li Saraceni a Demiata, per fare grande hoste,

Digitized by Google

& il veschovo Ruberto di Lucca secce fare una nave & passo 1219 collo stuola oltra mare..... Et nel seguente anno, li christiani ebbeno Damiata de Saraceni & tutti li Saraceni, che erano in la città, surono tramorti & presi.

Lo anno 1221, li Saraceni riebbeno Damiata & rendenuo tutti li christiani che erano presi, li quali erano molti.

210 bis. SIGISMUNDUS TITIUS, senensis (f. XVI?),

Chronicon.

[Cit. in Muratori, SS. RR. Italic., XV.]

Muratori (not. 8) ex opere quodam S. Titij bec affert:

Guido de Palatio Bandinellus eques ab ultramarinis partibus onustus preda & Othone mortuo reversus palatia magnifica ac turres construxit ex manubiis ac direptionibus Sarracenis factis. A ceteris civibus Turris Cinelli Gallerani, Turris magni Sirij, Turrit Sansedoniorum, Turrisque Ugurgeriorum sunt erecte cum Ugurgeriorum palatio iuxta xenodochium de Scala ac conspicua domus iuxta Saracenorum edes, castellum preterea. Ecclesia insuper S. Iacobi & S. Philippi, ecclesia quoque S. Vigilij, tam ecclesia S. Galgani in meliorem formam restituta, monasterium preterea D. Prosperi ordinis Cisterciensium, in quo moniales commorantur, fraternitas etiam S. Crucis. Fervor enim construentia ad annum quintum atque vigesivum duravit.

TABULA CHRONOLOGICA

E

TESTIMONIIS MINORIBUS DE QUINTO BELLO SACRO

desumpta.

* . *

				Pag.	
1213.			Innocentius III crucem prædicari iubet 25		
•			in Gallia,	35, 52	
•			in Anglia &	52	
Þ			Relationem de viribus Ag		
1214.			Robert de Courcon cruces		
• • • • •			Gallia	n prædicat in 90	
•			& concilium Bituricense co	nvocat; 91	
•			Oliverius Scholasticus cruc	em prædicat in	
			Frifia.	101	
•	mart.	4.	Iohannes, rex Angliæ, cruce	fignatur, 91 (cf. 52)	
	iul.	6.	interdictum in Anglia relas	catur; 335	
•	aug.	2.		337	
•	ſept.	8.	apud Kuche,	145	
1215.	•		in aliis locis & terris, 110-11	1,128,136,182-183	
•			ut in Brabantia,	12	
•			Gallia	81, 111	
			& Germania.	191	
•			Saphadinus christianos in T		
			vincit.	146	
	iul.	3 &		•	
	aug.	3.	Crucefignati Lemovicenses	iter arripiunt: 337	
•	iul.	25.			
	nov.		Concilium Lateranense.	26, 262, 263	
1216.			Crux prædicatur	40, 196, 197	
•			•	6, 97, 120, 162-168	
			,,, ,	171, 173	
,			Burgundia,	168	
- >			Frifia,	10-13, 176	
•			Gallia &	22, 25	
,			in Germania inferiori.	162-164	

				Pag.
1217.	(initio)	Crux prædicatur in Gallia &	330
•			Germania;	339
•			Peregrini iter arripiunt.'5, 77, 152, 153, 179	
			186, 190, 192, 193, 195, 198, 199,	
			214, 252, 259, 261, 265, 266, 291,	
			315-317, 322, 323, 330, 345	
•	ian.		Crucesignati Lemovicenses proficiscuntur &	338
•	mart.			
	mai.	ı.	, ,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,	329
•	mart.	- a pr.	 _	
				273
•	mai.		Crucefignati Bononienses	266
•	mai.		& Frisones cum Teutonicis iter arripiunt;	148
•	mai.	29.	Guilelmus & Georgius comites navibus	_
			vehuntur Dartmudam;	148
,	mai.	30.	Henricus archiepiscopus Mediolanensis ec-	
			clesiam S. Eustorgij prædicatoribus	
	• .		concedit.	265
•	iun.	ı.	Guilelmus & Georgius comites Dartmu-	_
	•		dam appelluntur.	148
•	iun.	5.	Crucefignati Leodienses abeunt & classis pere-	
	•		grinorum per mare Britannicum 148	329
,	iun.	29.	venit ad S. Iacobum in Compostellis atque	
	21		inde proficifcitur;	148
•	iul. iul.	_	P. Bru Lemovicensis in itinere moritur.	338
•	iul.	2.	Claffis procellis diffipatur.	149
•	iui.	7.	Bertholdus, episcopus Lausannensis, cruce	
	iul.		fignatur.	161
,	iul.	10.		149
,	iul.	11. 16.		149
. •	iui.	10.	Hademarus de Chunring in peregrinatione moritur.	
_	iul.		Alcassar obsidione cingitur;	343
,	iul.	21. 26.	Frisones Lustania proficiscuntur.	148
,	iul.			149
,		30.	Alcassar oppugnatur a peregrinis, 149, cf	
•	aug.	3.	quibus Lufitanici auxilio veniunt. 149-150; ci	
,	aug.	23.	Andreas rex Ungarize Salonam venit. Peregrini turrim arcis Alcassar diruunt. 150	230
•	aug.	24.		
•	ſept.		Alij peregrini ad urbem Accon appelluntur,	
			27, 35, 92, 97, 98, 126, 128, 131	
			136, 138, 147, 148, 181, 184, 214	
_	ſept.		237, 240, 248 fed lxvj naves domum redeunt.	
•	rept.		Ales Con engueratur	237

		Pag.
1217.	fept. 9	. obsessis Mauri succurrunt, 150; cf. 219
,	ſept. 10	. sed peregrini acie instructa 150, 329; cf. 217
		(c. sept. 15)
•	ſept.	Mauros splendide vincunt. 150, 222, 223; cf. 211,
	_	215 (ad sept. 25)
•	૦લે. 18	Alcassar capitur. 225
•	oct. 21	Turri altera arcis Alcassar expugnata, 151
•	oct. 28.	arx traditur; 147; cf. 212, 215, 226
•	nov. init.	
•	nov. 9.	Crucesignati in primo equitatu Iordanum
		transgrediuntur, 98, 253
•	dec. 3.	arcem Tabor frustra oppugnant & redituri 6, 98
		182, 253
•	dec. 24.	tempestate gravissima vexantur. 98, 253
1218.	ian.	Andreas rex Ungariæ in reditu constitutus. 3, 132
		139, 259, 281, 292
,	ian.	Hugo rex Cypri in urbe Tripolis moritur 132, 315
•	febr. 1	(fals.). Arx maritima expugnatur. 241
•	febr. 2.	Festum s. Mariæ purificationis celebratur in
		castello Cæsareæ. 100, 259
•	mart.	Multi peregrini Accon conveniunt. 101, 253
•	mart. 29.	Henricus, abbas Bergensis, peregrinus in monte
		Caffino moritur. 346-347
39	mart. 31.	Teutonici Ulixibona iter arripiunt, 151
•	april. 5.	Fretum transeunt. 151
•	c. april. 8.	Dux Austriæ ab urbe Accon proficiscitur; 182
•	april. 12.	Teutonici procellam patiuntur. 151
•	april. 14.	Ianuensium nuntij in Galliam mittuntur. 238
•	april. 15.	Teutonici procella graviter vexantur. 151-152
•	mai.	Peregrini ab Accon Damiatam vehuntur. 5-7, 23
		27-28, 64, 67, 68, 78, 82, 101, 111, 129
	_	155, 179, 180, 254, 261, 270, 274, 283, 293
•	mai.	Principes Anglize 51, 60, 62, 63, 64, 67, 68, 69, 72
•	iun. 24.	& Galliæ proficiscuntur in T. Sanctam. 79, 81, 93
•	iul.	Peregrini multi Teutonici domum remittuntur; 340
•	aug. 1.	Ianuensium nuntij naulum cum nobilibus Gal-
		liæ faciunt. 238
•	aug. 12.	Comes Albertus de Bogen ante Damiatam
	•	moritur. 184
•	aug. 21.	Petrus de Castello Epistolam principum Ianuam
		portat. 238
•	aug. 24.	Arx maritima expugnatur. 13-16, 21, 22, 36-48, 55
		179, 182, 244
	aug. 31.	Saphadinus moritur. 55, 69
	T	45

			Pag.
1218.	oct, 9.	Pugna Saracenorum.	238
,	oct. 28.	Herveus, comes Nivernensis, appellitur.	81
,	nov. 8.	Pugna Saracenorum.	239
	nov. 1 5-	G	
	dec. 25.	Cancies obsidetur.	211
,	nov. 29.	Nili inundatio.	55, 82
1219.		ale. Peregrini Belgici domum redeunt.	3 3
, í	febr. 2	(falso). Damiata expugnatur.	272
•	febr. 5.	Christiani Nilum transeunt.	82
•	mart.	Peregrini Leodienses domum revertuntur.	3
•	mart.31.	Clades Saracenorum.	82
•	iun.	Soldanus inter Babylonem & Damiatam cass	tra-
		metatur.	276
•	iul. 23.	Ianuenses x. galeas Damiatam mittunt. 2	239, 251
•	aug.	Herveus, comes Nivernensis, redit.	83
•	aug. 29.	Clades christianorum. 3, 4, 68, 78, 79, 83	, 84, 94
		113, 129, 130, 133, 136, 139 (cf. 1	72), 239
		241, 276, 2	277, 297
•	nov. 3.	Saër de Quincy in urbe Accon moritur.	63
•	n ov. 5.	Damiata expugnatur. 4, 5, 7, 23, 35, 61,	62, 65-
		67, 77, 79, 96, 97, 126, 127, 129,	
		147, 152, 241, 243, 244, 247, 2	
			83, 349
•			277, 282
,	nov. 23.		_
1220.	febr. 2.		; cf. 278
		•	br. 1)
•	mart.22.	Epiflola ex urbe Damiata Leodium asp	
_		tantur.	4
,		Captio Damiatæ celebratur Leodij.	4
,		dio. Curia Francofurtensis a Friderico habet	
•	mai. 7	Epiflolæ in urbe Damiata scriptæ Leodij veniunt.	au-
,	iul.		4
•	iul. 13.	Bertholdus, episcopus Lausannensis, moritu	109, 203
,	c. aug. 1.	Ranulfus, comes Cestriæ, domum redit.	65, 72
,	octob.		65, 104,
	00.00.		257, 260
,	decemb.	Fridericus Romæ imperator coronatur. 65;	
		remaining maperator conomitant of	315
1221.	mai.	Dux Bavariæ & Ulricus episcopus Patavie	
		Damiatam veniunt, 153, 157, 159, 1	
•	c. iun. 23.		
	vel iun. 29.	Commission Camillani objetituti proncincumur,	
	vel iul. 15.	87, 2	105, 279

			Pag.
1221.	aug.	sed aqua circumfusi pacem petunt, 8, 9, 2	وم ع در 80
	0	87, 88, 109, 110, 117, 118, 140,	
		155, 158-161, 179-181, 242, 245,	
		33. 3 , ., , , , , , , , , , , , , ,	350
•	aug.	Henricum comitem advenisse nescij.	239, 240
		Discordia Damiatæ oritur,	89
•		& urbs Saracenis redditur. 4, 5, 20, 24, 2	
•	тери. о.	59, 61-64, 70, 71, 91, 96, 118,	
		129, 131, 134, 141, 142, 179,	
		p. 272 : febr. 2; p. 51 : aug. 15	; μ. ο, α
	- 0 - L	70: aug. 28; p. 184: sept. 24)	
•	octob.	Peregrini revertuntur.	344-345
I 222.		Iohannes rex in Galliam & Angliam pro	
•		cifcitur,	53
•		ceteris nobilibus iam domum reversis;	316
•		Philippus rex Galliæ testamentum facit.	53
D		Ph. de Albineto Ranulfo comiti de clade	
		christianorum scribit.	58
•		In insula Cypro fit terræ motus.	240
1223.		In Anglia regi Hierosolymitano tributu	ım
		promittitur.	66
•		P. Wintoniensis episcopus & F. de Breaut	e
		peregrinationem differunt.	66
1224.		Iohannes rex Coloniæ moratur.	159
1246.		Contra Albigenses crux prædicatur.	122

INDEX

A

AARON, 232. ABACUC, 174. ABEL, 93. ABRIANUS, diabolus, 177. ABUR, ammiratus, xxxix, lv. Accon, Accaron, Acha, Achon, Acon, Acra, Acre, Acris, Akers, Ancone, Ptolomais, Tolomaide, xvj, xxxvij-xl, xliij, xlv, lix, lxvj-lxx, 4-9, 24, 26-32, 35, 54, 59, 61-63, 69, 84, 89, 90, 93, 95, 97-102, 108, 111, 112, 126, 127, 130-133, 136, 138-140, 147, 152, 196-198, 202, 203, 214, 237, 240, 244, 245, 252-254, 257, 259, 261, 270, 272-274, 280, 281, 283, 291-293, 296-301, 307-317, 322, 323, 330, 332, 352, 353. Acconensis episcopus, Iacobus de Vitriaco, xx, xliij, 8, 22, 25, 85, 87, 92, 96, 119, 120, 291, 309; - Iohannes, 8. ACHILLES, xlvj, 149. Adriaticum mare, 92, 229. Æduenfis episcopus, Gualterus, xl, 93, 102. ÆGIDIUS, legatus, xxx. Ægidius, plebanus de Lewe, 12, Ægyptus, lxviij, lxxj, lxxiij, 4-6,

23, 24, 33, 35, 36, 53, 64-66, 71, 81, 91, 103, 134, 139-142, 152, 153, 155, 179, 196, 199-207, 213, 239, 248, 253, 254, 264, 266, 270, 272, 293, 297, 298, 304-307, 311-313, 346, 348; - Æ. incolæ, 82, 89, 107, 160, 203, 241, 244, 249; - Æ. soldanus, vide MALIK EL-KAMIL. ÆLIUS Pertinax, lxvij, lxviij. Æthiopes, 276. Africa (Aufrike), 151, 276, 305. Africani, 88. AGAP, xlij. Agareni (vide Saraceni), xxxix, 4, 21, 37, 107. ALAMANNUS, comes Syracusanus, Alanus de Baffet, xxxj. Albanum (Albano), 315. Alba specula (Tell es-Safi), 109, ALBERICUS, archiepiscopus Remensis, vide Remensis. Albericus, comes, 334. ALBERO de Chunring, 343. ALBERTI (Comes Alberto), 263; — comes Fazio A., 263. Albertus, comes de Bogen, vide BOGEN.

ALBERTUS, comes Holfatiæ, 179. Albertus, archiepiscopus Nicofienfis, 317. ALBERTUS, episcopus Brictiensis, lxvj, 109. ALBERTUS Solario, 286. Albigenses, 120-122, 125, 355. ALBINETO (AUBIGNY) (Guilelmus de), 65; - Philippus de A., xxxj, xxxviij, 58, 59, 78, 355. ALBIRA, admiratus, 148. ALBO-MARI (Comes Guilelmus de), xxx, 66. Alcasfar (Alcazar, Alchazar, Alkaz, Alkhar, Carsabodenez, Halcar), arx, xxxix, xlvj, liv, lvj, 148, 149, 175, 211-226, 329, 352-355. Alcoranus, 68, 83, 103. Aldeno, 224. ALDOBRANDINI de Corbizzi, 264. Alemannia (vide Teutonia), 111, 122, 125, 128, 134, 191, 201, 305, 340; - A. crucesignati, 134, 149, 155, 215, 242, 253, 262, 263, 273, 315; — A. imperatores & reges, vide FRIDERIcus I, II, Guilelmus, Henricus, Rudolfus; vide Teutonici. Aleppo (Halapia), 92, 95, 312; foldanus de A., lxxij, 111. ALEXANDER de Curcon, xxx, 64, 139. ALEXANDER Magnus, 107. ALEXANDER, physicus, 231. Alexandria (Alizandre), lx, lxj, lxix, 86, 95, 132, 138, 155, 160, 199, 200, 293, 313; - A. patriarcha (Nicolaus), xlvij, 212. ALFERIUS (Manuel), 287. Alfonsus de Coxano, 286, ALFONSUS, rex Portugaliæ, vide Portugalia. Algarve, 216.

Alpes, 329. ALVIS, dux, 288. Amalech (Damiette), 247. AMALRICUS I (EMERY), rex Hierosolymitanus, 137. AMALRICUS, rex Hierofolymitanus, vide HIEROSOLYMUS. Ambrosiis (Gens de), 288. Ancisia (Iacobus de), 287. Ancona, lxvij, 229; - A. cives, lx, Andalufia, 211. Andechs (Ludovicus, marchio de), 199, 200. Andegavensis episcopus, Guilelmus, xl. Andreas de Espissia, vide Es-PISSIA. Andreas de Nantolio, 113, 115, 120. Andreas Novellus, 287. Andreas, rex Ungariæ, vide Ungaria. Andreas Ritius, 287. Andreas (S.), 98. Andria (Iacobus, comes de), lxlxj, lxxiij, 244; vide IACOBUS. Andrieus de Pingin, xliij. ANDRIEUX, frater Milonis Bellovacensis, 93, 112. Anglia, xxv, xxx, xliij, 52, 53, 60-63, 69, 78, 148, 215, 313, 333, 335, 346, 351, 354, 355; — A. rex, Henricus, vij, xxv, xxxxxxiij, xliv, 53, 58, 69, 70, 91, 129, 160, 333; - A. rex, Iohannes, xxv, xxviij, xxx, xxxix, xliv, lxvij, 52, 91, 129, 160, 270, 351; - A. rex, Richardus I. 38, 91, 95, 183, 189, 190, 346. Anglici, xxv, 55, 66-68, 78, 129. Anrique de Nehusa, lv, 220. Anselmus, episcopus Laudunenfis, xl. Antiochia, lvij, 40, 231, 257, 315;

— A. patriarcha, 212; — A. princeps, Bohemundus, 255, 259, 262, 315, 317, 334; eius filius Philippus, lviij. Apuli, 88. APULIA (Matthæus de), 109, 203. Apulia (Puille), xlvij, 4, 30, 34, 180, 305, 306, 340. Aquenses, 122. Aquileia, lvij, 317. Aquisgranum, xix, xlv, 91. Arabes, 204. Arabia, 57, 120, 152. Aragonia, 152. Arath mons, 257. ARCA (Floria della), 263. ARCHI, vide ARCIES. ARCIES (Iohannes de), xl, xij, 4, 93, 94, 112, 113, 115. Arestia, vide Austria. Argentinensis episcopus, 345. ARGENTONIO (Argentan [Orne]), (Ricardus de), xxv, 333. Armenia (Hermenie, Meane), 257, 317; - A. barones, xxxvij; -A. incolæ, 89, 92, 276; — A. princeps Constantius, lviii; eius filius Hethum, lviij; - A. rex, xlv, lviij, 108, 131, 136, 138-140, 202, 257, 292, 300; - eius filia, xxxvij, lviij, 300, 301. Arnaldus de Ianua, xxxj. Arnoldus, comes Clevensis, 345-346.

Arnoldus, magister, 167, 168. Arthofis, flumen, 257. ARUNDEL (Comes Guilelmus de), xxvij-xxix, xxxiij, 55, 57, 62, 63, 65, 66, 69, 70. Ascalon, 95, 107. Afia, 55, 69, 270, 272, 276, 280. Asinariis (Gens de), 288. Astassini, 108. Assyria, vide Syria. Aftenses cives, xxix, lxix, 286-288. ASTEXANIS (Gens de), 288. AUBIGNY, vide ALBINETO. Augustensis episcopus, Sigfriedus, xlviij, 157. Augustini (S.) ecclesia, xvij. AURIÆ (Petrus), 239. Austrasia, vide Austria. Auftria (Areftria, Aftria, Auftrafia, Oestenryck, Oistenryk, Osterie, Oftrium), (Dux Leopoldus de), xlvj, lj, lij, lvij, 3, 5, 6, 13, 17, 23, 26, 27, 31, 32, 35, 55, 61, 65, 68, 69, 78, 82, 92, 97, 99, 101, 102, 126, 128, 129, 134, 147, 152-155, 181-186,188-195, 199, 200, 214, 238, 241, 252, 253, 259, 261, 274, 315, 316, 345, 346, 353. Autissiodorensis (Petrus, comes), 278. Avenis, Avesnes (Walter de), xxxix, 91, 98, 100. Avignia, terra, 95.

В

Babenbergensis episcopus, Eckbertus, l, 147, 182, 185, 199, 200, 346; — B. decanus, 345.

Babylonia vetus, vide Baldach.

Babylonia nova (Babiloine, Babilon, Babilone, Babilone, Babylon)

Carrac, Cahaire, Caire, Chayrum, Chorrac, Kaer, Kayrum, Thaer), xxxvj, xl, lx, lxvij, lxxij, 4, 7, 8, 54, 58, 61, 68, 70, 84, 86, 92, 94-96, 103, 104, 111, 113, 114, 116, 134, 140, 160,

172, 179, 183, 194, 202-207, 247, 266, 271, 274, 278-280, 306, 307, 312, 313, 354. BADALOUZ (Badajoz), admiratus de, 150-151, 219. BADEN (Hermannus, marchio de), 29, 33, 345. Baffa, 240. Bajocenfis episcopus, xxxiv. Balafas, 93. Baldach (Babylonia vetus, Baldac, Baldas, Baudas), 66, 93-95, 111, 124, 297, 334. BALDUINUS, comes Flandriæ, 345. BALDUINUS de Wehr, xxx, 65; vide VER. BALDUINUS, imperator, xlvij, 130, 137. BALIANUS de Ibelin, 138. Balingant, urbs, lxxij, 312. BANDINELLI, gens, vide PALA-TIO. BARBENNA, gens, 288. BARBERIIS (Gens de), 288. BARCA, gens, 288. Barcinonia (Barcelona), 152. Bari, urbs, 118. BARLETA (Lazarus), 287. BARRO (BAR), (Comes Guilelmus de), xli; - Milo, comes de B., xlj, 55, 93; - eius filius Gualterus, xlj; - Theobaldus, comes de B., xlj, xlv. BARTHOLOMÆUS (S.), 105, 232. Baruthi (Iohannes, dominus), 317. Basset (Alanus de), xxxj. BASTITA, gens, 288. BATAVI, 42, 43, 45-48. BAVA, matrona, xviij. Bavariæ (Ludovicus, dux), xxvij, xlvij, 28, 29, 33, 35, 58, 59, 98, 126, 128, 152, 153, 157, 158, 180, 183, 185, 199, 200, 203-205, 213, 246, 334, 345, 354. Bedia (Bedon), urbs, 101, 172.

Beduini, xxvi. Beefton, castrum, xxxiv. BEETZ, gens, 46, 48. Beja (Beira), 213. Bela, filius Andreæ, regis Ungariæ, vide Ungaria. Belgici, xvj, 354. Belgium, 215, 351. BELMONTE (Vicecomes de), lxviij; vide S. Susannæ. Bellowacensis electus, Milo, xvij, xlj, xliij, 4, 79, 83, 93, 94, 112-118, 129, 130, 131, 136, 139, 140, 172, 277, 298, 299; eius frater Andreas, xlj; -Philippus episcopus B., xlj. BENEDICTI (Ordinis S.) abbates, 212; — terra, lxj, 244. Benedictus, Ungariæ camerarius, 233. BENENTIBUS de Cortizanis, 288. Beniasa (Bethsan), 98. Bergensis abbas, Heinricus, liij, 346-347. Bernardus archiepiscopus Spalatensis, 230. BERNARDUS, crucis prædicator, 162, 164, 166, 167, 173. BERNARDUS, monachus Heisterbacensis, vide Heisterbacensis. Berther sgaden (Berchtefgaden), (Fridericus præpositus de), l, 185, 199, 200. BERTHOLDUS, comes de Bogen, vide Bogen. BERTHOLDUS, episcopus Brixienfis, lxv, 109. BERTHOLDUS, episcopus Lausannensis, xlix, 161, 352, 354. Bethlehem, lxvij, 69; - episcopus Rainerus de B., 238. Bethfaida, 98, 253. Bethsan (Beniasa), 253. BETHSAN (Gualterus de), 317.

Beuselpraat, xxij.

Biham, arx, xxxj. Birkebeini, 321. Bituricense (Bourges) concilium, 91, 351. BLANCA, comitissa Campaniæ, xxxvij. BLANDRATE (Fridericus de), 286. Blesensis (Comes), 130. BOETIS (Gens de), 288. BOGEN (Comes Albertus de), l, lj, 184, 199, 200, 353; - comes Bertholdus de B., I, Ij, 184, 185. Bohemiæ rex, 160. BOHEMUNDUS, comes Tripolitanus, 99. BOHEMUNDUS, princeps Antiochiæ, vide Antiochia. BOHUN (Enjugerus de), xxxiij. Bonaguisa de Bonaguisi, lxv, 263. BONDEBURG (Magister Rudolfus de), 64. BONIFACIUS (S.), 101. Bonnensis decanus, Hermannus, xlviii. BONONIA (Rambertus de), 265. Bononia (Cives de), 266, 352. Boschetis (Gens de), 288. Bosiis (Gens de), 288. BOSTICHI (Bostico de), 263. Bostico de Bostichi, 263. BOTONATIS (Gens de), 288. Boun (Bon, Bun), vide Her-FORD. Brabantia, xliij, 10, 96, 121, 124, 164, 312, 313, 351; - dux Henricus de B., 122, 345. Brandenburg (Marchio de), xxij, 29, 33.

BREAUTE (Falco de), 66, 355. Bremensis archiepiscopus, xxij, 27, 31; - B. provincia, 101. Brenensis (Brienne), (Comes Gualterus), 255, 259, 262. Brictiensis (Brescia) episcopus, Albertus, lxvj, 109. BRION de Insula, xxvij, 64, 65. Britannia, 189, 190; - B. rex, 128. Britannicum mare, 148, 352. Brixiensis (Brixen) episcopus, Bertholdus, lxvj, 109. Bru (P.), 338, 352. Brugge, 166. Brundusium, 80, 185, 244, 286-288. Brunfvicum, 78. Bruxella, 12. BRYANUS de Villa, 60, 61; vide INSULA. Bulgaria, 231; - B. imperator Oxanes, lix, 231-232. Bulla (Leonardus), 287. Buonacorso (Can), 283. Buonaguisi (Buonaguisa lxiv, 263. Burdigalense concilium, xxxv; -B. archiepiscopus Guilelmus, xl. Burgomari (Gens de), 287; -Thaddæus de B., 287. Burgundia, xxxv, 124, 168, 351; B. dux Odo, xxxv, xlij, 79, 93. Busca (Gens de), 288. Bussmannshausen (Henricus de), xlviij, 156.

C

CACHERANIS (Gens de), 288.
CAERLON (Comes de), xxvij, 60, 61.

Cafarea, Cefaire, 1xx, 26, 27, 31, 92, 99, 100, 107, 185, 253, 297, 298, 315, 353.

46

CÆSAREA (Gualterus de), 317. CÆSARIUS, abbas Heisterbacensis, vide Heisterbacensis. CAIN, 93. Caipha (Haifa), 100. Calabria (Calabre), 30, 34, 138, 305, 306. Calatrava (Ordo de), 92. CALIFUS, 108. Calvariæ mons, 121. Camarinensis episcopus, lj. Camela (Eschamele), 93, 111. Cameracensis episcopus, Guiardus, 120, 186; - Iohannes, lj. CAMEYRANO (Gens de), 287. CAMPANIÆ comitissa Blanca, xxxvij. CAMPENEGGABURE (Wibrandus de), xviij. CAMPO (Gens de), 288. Campus liliorum (Lilienfeld), xlvij. Cancies, oppidum, liv, 211, 355. CANE (Buonacorso), 283. CAPELLIS (Gens de), 288. Capharnaum, 98. Capna (Capes), 306. CARNOTO (CHARTRES), (Guilelmus de), 55. Casa Santa, 216. Cafale pons, xxxvij, 86, 87; vide Mansurah. Cashel (Archiepiscopus de), xxxij. CASIMIRUS, dux Pomeraniæ, 347. Caspij montes, 108, 202, 260. Cassinus mons, 346-347. CASTELLO (Petrus de), 238, 353. Castilia, 189, 190; — C. rex, 211. CASTINO (Gens de), 287. Caftrum album, vide Alba Specula. Castrum Curdorum (Hisn el-Akrad), lvij. Caftrum peregrinorum (Diftrictum, C. filij Dei, Chastel-Pélerin, Turris Stratonis), xxvj, lxx, 26, 31,

65, 100, 101, 107, 132, 139, 185, 253, 254, 259, 297, 298, 315. Cataniensis episcopus, vide PA-LEARIA. CATHARINÆ (S.) ecclesia, 94. CATHENA (Gens de), 288. CATZENELLENBOGEN (Comes Dietherus de), lxxj, 27, 28, 32. Cayns, villa, 19. CAZONIS (Gens de), 288. CENCIUS, 339; vide Honorius. CESTRIA (CHESTER), (Comes Ranulfus, Renoldus, Richardus de), xxvj, xxviij, xlj, 51, 55, 57, 58, 60, 62-66, 69, 72, 104, 335, 354, 355; - comitis R. constabularius Iohannes de C., 51, 55, 63-65, 69. CEVA (Georgius de), 286. CHAPA (Petrus), lxxiij. CHAPDA (W.), 338. Chunring (Albero de), 343; -Hademarus de C., lj, lij, 340-344, 352; - Heinricus de C., 340. Chymenfis (Chiemfee) episcopus, Rudgerus, 185. CILLIONIBUS (Gens de), 288. CINELLUS (Galleranus), 350. CISTERCIENSES, xlix, 123. Cizimbra (Coimbra), 213. Claercamp, monasterium, 13, 16. Claravallis (Clairvaux), 95. CLEMENS, papa, 339. CLEMENS (CLIMENT), soldanus, 312, 313. Clisse, castrum, 230. CLIVENSIS (CLÈVES), (Comes Arnoldus), 345-346. Cluniacenfis abbas, Girondus, 330; - Guilelmus, 330; — Rolandus, 330. CŒLESTINUS III, papa, 30, 33, 339. Colchi, 202.

Colimbria (Coimbra), lv, lvj; vide Cizimbra. Colonia (Coln), xlviij, 12, 16, 93, 169, 182, 355. COLONIA (Frater Henricus de), xliij, xlix, 125. Coloniensis archiepiscopus, Engelbertus, xlviij, 27, 31, 159-160; - C. provincia, 101, 176. COLUMPNA (Iohannes de), cardinalis, lxvij, lxviij, 203, 204, 270-272, 274, 278, 280. Concilium Bituricense, 91, 351; -C. Burdigalenfe, xxxv; — C. Lateranense, xxj, 26, 97, 101, 182-183, 212. CONRADUS, episcopus Halberstadenfis, xliij, 339. CONSTANS, 257. CONSTANTIA, imperatrix, 315. Conftantinopolis, 274, 288. Conftantinopolitanus imperator, 201; - Petrus, 278; — C. patriarcha, xx, xxij, 212. CORADINUS (COREDIS, COREDIX, CORODYN, EBEADIM, QUOREDIS id est MALIK al-MUAZZAM), soldanus Damasci, xxxj, xxxij, xlvij, l-lij, 27, 28, 32, 33, 55, 68, 69, 82, 84, 92, 102, 103, 107-109, 132, 133, 135, 137, 139, 151, 161, 193, 196, 202, 239, 255, 257-259, 262, 270, 276, 292, 295, 297, 298, 309, 311-313, 354. CORBIZZI (Aldobrandini de'), 264.

Corduba, 150; — emirus de C., 150-151, 219. Corfica, 152. CORTIZANIS (Gens de), 288; -Benentibus de C., 287. COSTA (Hercules de), 287; gens de C., 288. COXANO (Alphonfus de), 286. Cracum (Crac), castellum, 57, 104, 115, 116, 132-134, 152, 294, 304, 305, 307. CRESEK (Wilhelmus de), xxxiii. Cretenfis archiepiscopus, xxxiii, CRUCIGERORUM ordo, 13, 16. Crux (S.), lxxij, 26, 31, 51, 54, 55, 57, 68, 70, 71, 84, 89, 92, 98, 105, 141, 159, 179, 181, 207, 239, 261, 272, 280, 309. Cumanus (Como) episcopus, Guilelmus, lxvj. Curcun (Chorton, Corcon, Corso, Curchun, Terceto), Alexander de C., xxx, 64; magister Robertus de C., legatus apostolicæ Sedis, xvj, xvij, xxv, xxx, xxxij-xxxviij, lxx, 35, 52, 55, 69, 79, 81, 90, 91, 111, 119, 294, 313, 336, 337, 351. Cyprus, lij, lx, lxvij, lxxi, lxxiij, 133, 240, 302, 344, 355; — regina C., lix; - Hugo, rex C., xlv, lvij, 26, 31, 35, 97-99, 126, 128, 131, 132, 136,138, 139, 141, 151, 214, 252, 253, 255, 259, 261, 262, 288, 292, 293, 315, 317, 334, 353.

D

Daciæ rex, 160; vide Dania.

Dalmatia, 273, 274; — D. dux, vide Merania.

Damafcus, lx, 4, 27, 28, 32, 54, 57, 68, 69, 84, 92, 95, 104,

108, 111, 257, 295, 310; -

Damiata (Damiette, Tamiath), paffim. Damiata nova, 24.

D. foldanus, vide CORADINUS.

Damiata nova, 24.

Damiatina ecclesia, 105-106; —

D. mahumeria, 105; — D. tin-

tinnabula, 36, 42, 43, 45, 47.

Damiatini, 14, 17, 36, 41, 43, 84, 103, 105, 168, 170.

Damiatinus archiepiscopus, 62,67.

Dania rex, 189, 190; — Waldemarus, lxxiv, 322, 346; vide Dacia.

Dartmuda (Dertmudia, Dormunde, Dearmouth), 148, 352.

DAVID rex, 66, 87, 95, 96, 334.

DAVID, rex Indorum, 1, 203.

DAVID rex, filius eius, 182.

DAVID turris, 28, 32, 55, 68, 83, 102, 135, 196, 255, 262, 270.

Derby, vide Ferrariis.

Dietherus (Comes de Katzenellenbogen), lxxj, 27, 28, 32.

Dinantheum, 121.

Doccum, xxiv, 101, 172, 253, 331;
— incolæ, xxij, xxiv.

Dodo, Frifo, xviij, 11.

Dolum, xxxv.

Domini templum, 82-83.

Domnius (S.), 230-231.

Donati (Donato de'), 263.

Donati (Donato de), 263.

Druardus, 18, 19.

Duuntia villa, 168.

Dyrrachium, 231, 278.

E

EBEADIM, vide CORADINUS. EBERHARDUS, abbas Hirsaugienfis, 195. EBERHARDUS II, archiepiscopus Salzburgensis, vide Salzburgen-EBERHARDUS miles, xliv. Eboracenfis (W. archiepiscopus), xxxiij. EDMUNDUS (S.), 333. Egrenfis, vide Legrenfis. Elborenfis (Ewora) (episcopus Suerus), 149. ELGERA, xviij. ELIAS de Kininge, 163. ELISABETH (S.), 287. Elyensis episcopus, xxxj, 52. EMBRIACUS (Niger), 238. EMERICUS Parvus, xxxj. EMMANUEL Serra, 287.

Engelbertus, archiepiscopus Coloniensis, xlviij, 159-160. Ensugerus de Bohun, xxxiii. Engolismum, xxxv. ERLENDUS Thorbergi, 322-323. ESPISSIA (ESPOISSE), (Andreas de), xlj, xlij, 93. ESTE (Marchio de), 263. Ethelgerabure, xviij. ETHELGERUS, abbas, xviij. Euphrates, 240, 242. Europa, 38, 151. Eusebius Rapellis, 287. Eustorgius, archiepiscopus Nicosiensis, vide Nicosiensis. Everwach, servus, 172-174. Evora, 218. Eystatensis episcopus, Hartwicus, 346.

F

Fabæ planum, 98, 253. Fagi, vide Morvanus. Falco de Breauté, 66, 355. Famagusta, 317. Faro, 216.
Faventinus (Faenza) episcopus,
Rolandus, lxvj, lxxj, 109.
FAZIO Alberti (Comes), 263.

FEDERIGO de Pigli, 264. Federingham, xxxj. FERDINANDUS, rex Hispaniæ, 212. FERRANDUS templarius, xxvj, 54. FERRARA (Marchio de), 263. FERRARIIS (DERBIACO, DERBY, Ferreres), (Comes Guilelmus de), xxviij, 51, 60, 62-64. Ferwederadel, xviij. Fine posterne, 148. Flampedes, 19. Flandria, 19, 166, 171, 333. Flandria (Comes Balduinus de), 345; - comes Philippus de F., 39, 40. Flaventini, 19. Floreffe (Abbas Helinus de), xx, xxj, 22, 25. Florentia, 262-264. Florentini, 262-273. FLORENTIUS, comes Hollandiæ, xxiij, 36, 38-48. FLORIO della Arca, 263. FORABEL (FARABEL), (Guilelmus), 257, 315. FORESTARO (Iohannes de), xxxj. Foraboschi, gens, 264. Fouee (Fuah), 308. Framenguos, vide Hollandi. Franchino Ubriachi, 264. Framenguos, vide Hollandi. Francia (Gallia), xvj, 22, 35, 52, 53, 78, 91, 118, 124, 126, 196, 197, 215, 291, 313, 330, 351, 352, 354; - Fr. rex Ludovicus, xliij, lxij, lxix, 122, 126, 251, 324; — Philippus, xxv, xxxiij, xxxvj, 38, 53, 95, 129, 132, 134, 160, 305, 313, 355; - Fr. epifcopi, 81; — Fr. incolæ, xxvij, 35, 57, 67, 80, 88, 89, 91, 92, 104, 108, 111, 126, 128-130,

131, 214, 238, 242, 254, 259, 261-264, 273, 276, 277, 280, 282, 286, 298, 299, 330, 353. Franciscus (S.), xxvij, xxxiij, lxij, lxiij, lxvij, lxxj, 23, 71, 135, 214, 249-251, 254, 256, 267-269, 285, 286, 303, 304. Franckera, xlix. Frankfurt, xvj, xxij, 4, 354. FREDERICUS Afinarius de Loreto, 287. FRETHERICUS, Friso, 10. FRIDERICUS I, imperator, 36-48. FRIDERICUS II, imperator, xx, xxii, xxx, xxxj, xxxviij, xxxix, lx, lxj, lxvj-lxxiij, 4, 24, 28, 30-32, 34, 36-40, 65, 91, 109, 122, 134, 138, 180, 181, 189-191, 196-198, 203, 204, 239, 271, 287, 288, 304-306, 311, 313, 315, 334, 345, 351, 354. FRIDERICUS, præpositus de Berthersgaden, vide Berthersgaden. FRIDERICUS, Sueviæ dux, 21. Frifia (Frixonia, Vriefland, Vrieflant), xviij, xxiij, xl, 10, 12, 16, 101, 168-169, 176, 178, 253, 330, 351; - Fr. comes, vide WIDE; - Fr. rex, 189, 190. Frisones (Fresones, Frisceni), xvj, xviij-xxv, xxviij, xxxix, xlvj, 12-18, 27, 31, 32, 55, 93, 102, 106, 146, 149, 156, 169, 176, 178, 243, 244, 331-332, 352. Fuinons (Iohannes), xliij, 112, 113. Fulco de Gandavo, 120. Fulgineum, 288. Furnense territorium, 19. FURNIVALLO (Gerhardus de), xxxii. Fursac (S. de), 338.

G

Gaëta, lxj, 243, 244. GAETANI, lxj. Gaizruk, 342. GALERANUS de Rupella, xlij. Galfredus de Luschi, xxx, 65. GALGANUS (S.), 350. Galilæum mare, 98. GALISGAI, 263. GALLERANUS (Cinellus), 350. Gallia, vide Francia. Gandavum, 166. GANDAVO (Falco de), 120. GARDINIS (Gens de), 288. Gasconi, 88. Gasconia, 211. Gelboa mons, 98, 253. GELRIÆ (Comes Gerhardus), 345. GENTA (Gens de), 288. Geon (Nilus), 248. Georgiani, 66, 92, 108, 202, 257, 260, 276; - G. terra, 95, 257. Georgius, comes de Wied, vide WIED. GEORGIUS de Ceva, 286. Gerhardus, comes Gelriæ, 345. GERHARDUS, comes Iuliacenfis, 345, 346. GERHARDUS de Holenbach, xliv. Germani, vide Teutonici. Geroldonia, 63. Gerundinus (Gerona) archiepiscopus, Raymundus, xl. GERVASIUS abbas, 22, 23. Geffen (Gosen), 68, 104. Gibellum, arx, xxxij, lxv, 265. Gibraltar, 217. GIOVANNI della Vitella, 264. GIRONDUS, abbas Cluniacenfis, GLADIO (Fratres de), lvj, 147,149-151, 329. Glemona, lij.

GOBERTUS de Nantolio, 130. Godescalcus, usurarius, 162,164, 167. Gor (el-G.), 315. Gosvinus, episcopus Tornacenfis, 7. Græci, 85, 89, 108, 231; — G. imperator Lascari, lvij, 231; vide LASCARI. GRANCEJO (Grancy), Pontius de, xlij, 193. GREGORIUS IX, papa, lxxj, 288. GUALES, 219. camerarius regis GUALTERUS, Franciæ, xxxvj, xlj, 79, 83, 93, 94, 102, 129, 132, 136, 139-141, 274, 277, 280, 295, 298, 299, 345. GUALTERUS, comes Brenensis, vide BRENENSIS. GUALTERUS de Avesnis, vide Avesnes. Gualterus de Barro, xlj. GUALTERUS de Bethsan, vide BETHSAN. Gualterus de Cæsarea, 317. Gualterus de Palearia, 245. GUALTERUS, episcopus Aeduenfis, vide Aeduenfis. GUALTERUS, episcopus Tornacensis, vide Tornacensis. GUALTERUS, filius Milonis de Barro, 93. Guiardus, episcopus Cameracensis, 120, 286. Guido de Palagio, vide Palagio. Guido de Pigi, xlj. Guido de Tilio, xlij, 93. Guido, rex Hierosolymitanus, 107. Guilelmus, abbas Cluniacenfis, 330.

Guillelmus, abbas S. Albani, 56. Guilelmus, archiepiscopus Burdigalenfis, xl. Guilelmus, comes de Ferrariis, vide Ferrariis. Guilelmus, comes de Hollandia, vide Hollandia. Guilelmus de Albineto, vide Al-BINETO. Guilelmus de Albomari, comes, vide ALBOMARI. Guilelmus de Arundel, comes, vide ARUNDEL. Guilelmus de Carnoto, 55. Guilelmus de Harecurt, xxix, 55, 62, 64, 69.

GUILELMUS, episcopus Andegavensis, xxxix.
GUILELMUS, episcopus Cumanus, lxvj.
GUILELMUS, episcopus Lingonensis, 6, 330.
GUILELMUS, episcopus Valentinensis, 330.
GUILELMUS Forabel, 257, 315.
GUILELMUS frater, lj.
GUILELMUS legatus, xxx.
GUILELMUS marescalcus, 78.
GUILELMUS, rex Romanorum electus, 122.
GUITUARIIS (Gens de), 288.

Н

HADEMARUS de Chunring, vide CHUNRING. HAIMERICUS, vicecomes de Toarcio, xxxviij, 89. Halapia, vide Aleppo. Halberstadensis episcopus, Conradus, xlvij, 339. Halcar, vide Alcassar. HALS (Gens de), 46, 48. Human (Hamah), urbs, 95. HARECURT (Guilelmus de), xxix, 55, 62, 64, 69; - Iohannes de H., xxix. Harlem, xxiij, 36, 38, 331. Harlemenses, xx-xxv, 21, 22, 36, 39, 40, 332. HARTWICUS, episcopus Eichstadensis, 346. Hassia landgravius, 288. Hayo de Violgama, xix, 15, 17. HAYO, Friso, 15, 18. Heisterbacensis abbas, Cæsarius, xix, 12, 16, 93; Henricus, 169, 172, 176; - H. mona-

chus, Bernardus, 162, 164, 166, 167, 173; Winandus, 172, 176. Heisterbacum (Heisterbach, S. Petri wallis), 12, 16. HELINUS, abbas Floreffensis, xx, xxj, 22, 25. Heliopolis, lxvij, lxix, 68, 195, 270, HELIOS, Pertinax (Ælius P.), HELLEMBREKER (Gens), 46, 48. HENNEBERG (Comes Poppo de), l, liij, 182, 195. HENRICUS, abbas Heisterbacensis, 169, 172, 176. Henricus, canonicus, 344. HENRICUS, comes de Herford, vide Herford. HENRICUS, comes de Monte, 345. HENRICUS, comes Nivernensis, vide Nivernenfis. HENRICUS, comes S. Pauli, 345. HENRICUS, comes Ruthenensis, vide Ruthenenfis.

HENRICUS, comes de Schwerin, vide Schwerin. HENRICUS, comes de Seyn, 345. HENRICUS de Bussmannshausen, xlviij, 156. HENRICUS de Chunring, 340. HENRICUS de Colonia (Frater), vide Colonia. HENRICUS de Ulmen, xlix, 172. HENRICUS, dux Brabantiæ, vide Brabantia. HENRICUS, filius Corn., xxxiii. HENRICUS, rex Alemanniæ, 4. Herbipolensis episcopus, 345; -H. magister, Salomo, 339. HERCULES de Costa, 287. HERFORD (Comes Henricus de), xxxij, xxxiv, 68, 70, 73, 334. HERIBERTUS, abbas Werdensis,

HERIBERTUS de Montibus, xxxiij. HERMANUS, decanus Bonnensis, xlviij.

HERMANUS de Salza, vide SALZA. HERVEUS de Leone, vide LEONE. HERVEUS de Verzono, 55, 93. HEZELINUS (Ezzelino), princeps, 122.

Hibernia, 95.

xxxix.

HIEREMIAS (IEREMIAS), propheta, 107-108.

Hierofolyma (Hierufalem, Ierofolyma), xlv, xlvj, lj, lxj, lxvij, 5, 13, 16, 17, 26, 28, 32, 33, 38, 54, 55, 68, 73, 77, 81-84, 89, 94, 96, 97, 100, 102, 104, 105, 133, 134, 136, 138, 139, 147, 155, 157, 159, 161, 178-179, 194, 196, 204, 220, 238, 240, 243, 244, 247, 255, 262, 265, 266, 273, 274, 278, 280, 286, 293, 294, 297, 304, 305, 310, 311, 316, 321-324, 335, 337, 340, 343, 346; — H. patriarcha Radulfus, xxij, xxvij, xxxix, 22,

23, 25, 26, 27, 29, 31, 32, 33, 37, 58, 60-62, 69, 79, 98-100, 104, 151, 212, 238, 241, 243, 253, 261, 315, 316, 331, 332, 338; - H. rex Amalricus, 85, 115, 116, 137; Guido, 107; Iohannes, xxv, xxvij, xxx, xxxj, xxxvij, xxxviij, xliij, xlv, xlviij, lviij, lxj, lxviij, lxx, lxxij, 4-9, 23, 25-31, 33-35, 52, 57-61, 64, 69, 78, 80, 82, 83, 86-88, 96-101, 109-118, 126-128, 130-132, 134, 136-141, 145, 151, 157, 159, 201-207, 213, 238, 241-246, 248, 253, 254-259, 261, 265, 266, 270, 272, 274, 276, 277, 278, 280, 281, 283, 287, 291-317, 334, 346, 354.

Hippolyta, 332. Hirsaugiensis abbas, Eberhardus, 195.

Hispalis (Sevilla), 150; — admiratus de H., 219.

Hispania (Espana, Hyspania, Ispania, Yspannia), xlij, xlviij, 30, 34, 86, 92, 148, 149, 189, 190, 211, 219, 268, 329, 331, 339, 346; — H. incolæ, 5, 88; — H. rex Ferdinandus, 212; N., 346.

HOCHSTADEN (Comes de), xlviij,

HOLENBACH (Gerhardus de), xliv. Hollandiæ (Comes Florentius), xxiij, 36, 38-48; — Guilelmus, xvij, xxij, xxxviij, xxxix, lv, lxv, 21-22, 26, 27, 31, 32, 36, 37, 39, 40, 91, 92, 148-150, 195, 215, 331, 332, 352; — H. incolæ, 27, 31, 215.

Holfatiæ comes, Albertus, 179. Honorius III, papa, xvj, xxj, xxv, xxvj, xxxv, xxxvij, xxxixxlij, xlvij, lvj-lxij, lxxj, 12, 22, - 24-26, 30, 31, 34, 62, 65, 66, 71, 72, 86, 91, 95, 112, 118-123, 128, 129, 131, 132, 136, 138-140, 146, 169, 181, 182, 189, 190, 201, 203, 214, 231, 232, 251, 262, 263, 265, 270, 271, 273, 281, 287, 311, 313, 329, 330, 339, 340, 345, 349. Hoogeintum pagus, xviij. Hortus S. Mariæ, cænobium, xviij. HOSPITALARII, xxvij, lxx, 5, 23, 28, 29, 35, 53, 57, 69, 78, 88, 89, 99, 101, 104, 109, 118, 128, 132, 134, 149, 152, 155,

182, 195, 214, 215, 253, 259, 293, 307, 315, 334; — H. magifter, lxj, 29, 60, 61, 98, 99, 238, 243, 316; — H. prior, Guonçalo, xxj, 4, 218.
HOSPITIO (Nobiles de), 287.
HROAR (ROAR), princeps, lxxiv, 322, 323.
HUGO, abbas S. Martialis, 337.
HUGO, episcopus Lincolnensis, 56.
HUGO, rex Cypri, vide Cyprus.
Hungaria, vide Ungaria.
Huors, castrum, 163.
HYACINTHUS, 339.

I

Iacobi (S.), Senensis ecclesia, 350. Iacobiani, 95. IACOBUS (S.) de Compostella, 148, 352. IACOBUS, comes Romanus, 241; vide Andria. IACOBUS, episcopus Acconensis, vide Acconensis. IACOBUS, legatus, 95. IACOBUS Palfanus, 287. IACOBUS, thefaurarius, xvij. ladera, 229, 261. IAEN (admiratus de), 150-151, 219. Iaffa, lxvij. Ianua, xxxv, lix, 152, 238-240, 279, 286, 329, 353. IANUA (Arnaldus de), xxxj. Lanuenses, xxv, xxxvj, lix-lxij, lxviij, 26, 88, 89, 203, 238-240, 243, 251, 282, 353. IARICHO, Friso, 14. IBELIN (Balianus de), 138; -Iohannes de I., 138, 317; -Philippus de I., 317. Iberi, 202. Iconium, lvij, 94, 111; - I. soldanus, 92, 108, 209.

Idumaa, 155. Ignis græcus, 13, 14, 117, 161. ILIQUINO, vide Hollandia comes G. ILLUMINATUS, focius S. Francisci, 249, 267. India, xliv, 87, 155, 334. INFANGATI (Verdiano), 264. INNOCENTIUS III, papa, xxxv, xlv, l, lviij, lxij, 25, 52, 90, 92, 101, 110, 128, 145, 162, 176, 182, 191, 196-200, 212, 215, 262, 263, 270, 274, 291, 330, 339, 340, 351. Insula (Brion de), (vide VILLA), xxvij, 64, 65. IOHANNES, abbas de Spanheim, liij. IOHANNES (S.), apostolus, 198,200. IOHANNES, comitis de Cestria constabularius, 51, 55, 63-65, 69. IOHANNES de Arcies, vide Ar-CIES. IOHANNES de Barutho, 317. IOHANNES de Columpna, cardinalis, 202, 204; vide COLUMPNA. IOHANNES de Porestaro, xxxi. IOHANNES de Harcurt, xxix. IOHANNES de Ibelin, 138, 317.

IOHANNES de Tor, xlvi. IOHANNES, episcopus Acconenfis, 8. IOHANNES, episcopus Cameracenfis, lj. IOHANNES, episcopus Lemovicenfis, vide Lemovicenfis. IOHANNES Fuinons, xliij, 112, 113. IOHANNES, magister, 10. IOHANNES, magister Xantensis, xlv, 145, 146, 162-166, 173, 174. IOHANNES, presbyter, 1, 95, 334. IOHANNES, rex Angliæ, vide An-IOHANNES, rex Hierosolymitanus, vide Hierofolyma. IOHANNIS (Gautius), 322. IOLA, filia regis Iohannis, 272, 278, 281, 287. IONATHAN, 20.

IORDANUS, episcopus Lexoviensis, xxxiv, 77, 102. Iordanes, flumen, 98, 253, 317. IRMGARDE, ducissa Pomeranize, Isabella, filia regis Cypri, 255, 259, 261. Isidorus, Hispalensis, 94, 150. Ismaëlitæ, 246. Isnardis (Ludovicus de), 287. Istriæ dux, xxxviij, 91. Italia, 272, 286. Italiæ crucefignati, xxvij, lix, 104, 109, 185, 196, 197, 257, 262, 263, 273, 286. ITERIUS de Toucy, xlj, 55, 102. ludæa, 124. Iudæi, 23, 170, 182. Iuliacenfis comes, Gerardus, 345, IUPPANUS (Rasciæ), 231.

K

Kadie (Cadiz), 15.
Kainel, xxix, 63.
KAROLUS magnus, lxj.
KININGE (Elias de), 163.

Knapen, gens, 46, 48. Kodden, gens, 46, 48. Kogmans, gens, 46, 48. Kuche (Khuik), xlv, 145, 351.

L

LAMBERTI (Lamberto de'), 263, 264.

LANFRANCUS (Rubeus), 238.

Lantgravius (Ludovicus), 287.

Lapidi crux, lxv.

LASCARI, imperator, lvij, 109, 261;

— Maria filia eius, lvij.

Latini, 85.

Laudunensis episcopus, Anselmus, xl.

LAURENTII (S.) ecclesia, 26.

Lausannensis episcopus, Bertholdus, xlix, 161, 352, 354.

LAZARUS Barleta, 287.

Legrenense regnum, vide Leon.

Lemovicenses, 351, 352.

Lemovicum (Limoges), 337, 351;

— L. abbas S. Martini (B.), 337; — L. abbas S. Marcialis (Hugo), 337, 338; — L. episcopus, Iohannes, xvij, xxxvj, xl, 337, 338.

Lenquemier, vide Ægypti soldanus.

Leo, vide Armeniæ rex.

Leodienses, xvj, 353, 354.

Leodium, xix, 10, 354; - L. epifcopus, 345. Leon (Episcopus de), 148; - rex de L., 211, 215. LEONARDUS (Bulla), 287. LEONE (Herveus de), xxxvj, xlv, 79, 135. LEOPOLDUS, dux Austriæ, vide Austria. Lewes (Ægidius de), xix, xx, 11, 12, 120. Lexoviensis (Liseux) episcopus, Iordanus, xxxiv, 77, 102. Limburg, 178. Limisfol, 240. Lincolnia, xxxiij, 56. Lincolniensis episcopus, Hugo, 56. Lingonensis episcopus, Guilelmus, 6, 330. Liockborn, 15, 18. Litot (Leodium), xix. Livonia, 179. Lombardi, 26, 111. Lombardia, 124. Londoniensis cancellarius, xxxj. Loo (Gens de), 46, 48. LORETO (Federicus Afinarius de), 287.

Losensis comes, xxxviij, 345. Lucanus, poeta, 150. Luccani, lxiij. Luccanus episcopus, Robertus, lxiij, lxvij, 350. Luchere, villa, 177. Lupovicus, comes de Œttingen, vide ŒTTINGEN. Lupovicus, dux Bavariæ, vide Bawaria. Lupovicus, marchio de Andechs, vide Andecus. Lupovicus, rex Franciæ, vide Francia. Lupovicus de Isnardis, 287. Luguar, 217, 220. Luitonia, 56. Luitpoldus, comes de Plaien, vide PLAIEN. LUITPRANDUS de Regibus, 287. LUPINES (Nobilis de), xliij, 112, 113. Luschi (Galfridus de), xxx, . 65. Lufitania, xlvi, 214. Lybia, 155. LYCOMEDES, 149.

M

Maffeo (Ubaldini), 263.

Maguntinus archiepiscopus, Sigfridus, 345.

Mahumetus, 83, 86, 93, 107, 114, 115, 133, 254, 256, 260, 303, 333.

Malabaijla (Gens de), 288.

Malamort (A. de), 337.

Malbec (Baalbek), 93.

Malik al-Aschraf, lxxiij.

Malik al-Kamil, soldanus, xx, xxv, xxvj, xxviij, xxxiij, xxxviij, xlv-xlix, lxij, lxvij-lxxiij, 6-9,

29, 30, 33, 55-59, 63, 65-69, 80, 82, 83-85, 88-90, 92, 96, 104, 106, 109-118, 130-134, 139-141, 156-161, 172, 179-183, 196-207, 214, 232, 238, 239, 243-251, 255-259, 266-272, 274-281, 283, 291, 295, 297-307, 354.

MALIK AL-MUAZZAM, vide CORADINUS.

MALIK AN-NASIR, lxxiij.

MALOLEONE (Mauléon), (Savaricus de), xlj, liv, lx, 68, 93, 211, 239.

MALTA (Comes Henricus de), lx. lxj, 239, 245, 354. Mandellien (Guillaume de), 1 28. Mandellis (N. de), 287. Mansurah (vide Casale pons), xxxvij, xlvij. Mantuanus episcopus, Henricus, lxvi. Manuel (Alferius), 287. MARCHIA (La Marche), (Comites Hugo fen. & iun. de), xxxvj, xlj, lix, 55, 81, 93, 238. MARBURG (Mag. Conradus de), xlvij, lij, 191, 339. MARCEL (Alanus), xxij. MARCI (S.) ecclesia, 95. Marco de Vignali, 287. Mare mediterraneum, 215. MARGARETHA (S.), 232. Margatum (Markab), lvij. Margilia, 135. Maria (S.), 255; - ecclesia Damiatina, 105; — ecclesia Tortosana, 108; — fons, 95. MARIA (Gens de), 288. MARIA, uxor regis Iohannis, xxxvii. Maroch regnum, xxj, 149; - foldanus de M., xxj. Marfilia, xlix, lx, 151, 179, 240, 286. MARTIN (S.), 220. MARTINUS, commendator ordinis Palmelæ, liv, 218. Martis oppidum (Marsberg), xliij. MASSARIIS (Gens de), 288. MATTHÆUS (S.), 148. MATTHÆUS de Apulia, 109, MATTHÆUS, episcopus Ulixibonensis, vide Ulixibonensis. Mauri, liv, 211-225, 353. Mecha, 23, 57, 84, 93, 94, 104, 107, 154, 260.

Media, 334. Mediolanensis archiepiscopus, Henricus, xl, lxv, 93, 109, 265. MELCAMODEN princeps, 93. MELCHIPAIS princeps, 93. Melchinoor princeps, 93. MELEDINUS, vide Ægypti solda-MELCHISENEFAST princeps, 93. MELICHASECAPH princeps, 109, 202. Mellicensis (Melk), abbas Hademarus, lij, 192; — Ulricus, Melodunum (Melun), xxxv. Memphis (Damiata), xxvij, 59, 63, 64, 79, 204. MERANIÆ dux, Otto, xxxix, 1, 92, 147, 182, 184, 185, 199, 200, 345. Mesopotamia, 93. Messana, 152, 305. MILO de Barro, xlj. MILO, electus Bellovacensis, vide Bellovacenfis. Minores fratres, 123. MIRALIM, filius Saladini, 109. Molis (Nicolaus de), xxxj. Monasteriensis episcopus, Otto, 26, 31, 345; - M. provincia, TOI. Mongan, terra, 257. Mons auxilij (Monday), xxxiv. Mons fortis (El-Korain), lj, 189, 190. Mons Martis, 125. Mons Peregrinorum, vide Castrum peregrinorum. Mons Regalis (Mont-Royal), 57, 34, 104, 115, 116, 152. Mons Thabor, vide Tabor. Montagnano (Gens de), 288. Montanis (Vetulus de), 108; cf. Affaffini. MONTE ACUTO (MONTAIGU), (Georgius de), vide Hospita-Larii, xxvj, xxxviij, 99. Monte (Comes Henricus de), 345. Monte (Soldanus de), 263. Monteferrato (Marchio de), 130, 345. Montfort (Comes Simon de), 78.

MONTIBUS (Heribertus de), xxxiij.
MORVANUS, vicecomes, 79.
Mofa, flumen, 145, 148.
MOSES, 94, 248.
MOSTÆRT (Gens de), 46, 48.
Munheim (Mülheim), 148.
MUSTANSIR (El-), princeps, liv.
Mutina (Potestas de), 265.
Mutinenses, lxv.

N

NABUGODONOSOR, 116, 130. Namurcenfis (Henricus, comes), xix, xlix, 345. NANTOLIO (NANTEUIL), (Andrieus de), 113, 115, 130; - Gobertus de N., 130. Nassow (Comes de), 345. Navarra, vide Merania. Navarra (Philippus de), lxxiij, Nazareth, xxxij, 65. NEHUSA (NEUSS), (Anrique de), lv, 220. Nerepord (Robertus de), xxxj. NESLE (Princeps de), 137. NICOLAUS de Molis, xxxj. NICOLAI (S.) ecclefia, 174-175, 317. NICOLAUS, episcopus Reginensis, vide Reginenfis. NICOLAUS, episcopus Tusculanus, xxv. NICOLAUS, legatus, 52. NICOLAUS, patriarcha Alexandrinus, xlvij, 212. Nicosiensis archiepiscopus, Albertus, 317; Euftorgius, lxxiij, 98, 102, 253, 317; - N. ecclesia S. Sophiæ, lxxiij. NIGER (Embriacus), 238. Nilus, xix, xxix, xlvij, lxviij, lxxij,

6, 13, 17, 22, 24, 39, 43, 56, 59, 61, 62, 65, 66, 68, 79, 81, 88, 96, 102, 103, 109, 137, 139-142, 147, 154, 155, 157, 160, 161, 179-183, 196, 197, 199, 200, 203-206, 240, 248, 270-272, 274, 275, 279, 281, 331, 332, 346. Nivella, 164. Nivernensis (Nevers) comes, Henricus, xxxvj, xxxvij, xlj, lix, lxx, 247; Herveus, 55, 79, 81, 83, 93, 102, 238, 299, 345, 353, 354. Noé (Arca), 257. NORADINUS, princeps, 95. Norfolkiæ vicarius, xxx. Northampton, 69. Norwegia, 322-323; - N. rex, 189, 190. Novellus (Andreas), 287; -Philippus N., 286. NOVIOMAGO (NOUION, NOYON), (Magister Thomas de), xxx, 64, 69. Novum - castrum (Neuenburg), claustrum, l, 282. Nubia, 23. Nubiani, 107, 254, 260. Nureburg, 172. Nussia, vide Nehusa.

0

Oceanus, 215. Odo, dux Burgundiæ, vide Burgundia. ODONEL, filius W. de Albineto, xxx, 65. ODONINUS Rotarius, 287. **ETTINGEN** (Comes Ludovicus de), l, liij, 182, 195. OGMUNDUS, 322. Oignies (Ogniacum), monasterium, 10, 25. OLIVERIUS, filius regis Angliæ, xlv, 55, 65. OLIVERIUS scholasticus, xviij, xix, xxxix, xlix, 10-12, 16, 146, 162, 164, 166, 167, 171, 173, 176, 178, 179, 351.

ORLANDACCIUS, lxiij. ORLÉANS (D'), chevalier, 138. ORMANNI (Ormanno degli), 264. Ossis (Gens de), 288. OTTO, episcopus Monasteriensis, 26, 31, 345. OTTO, episcopus Traiectensis, 26, 31, 174. OTTO IV, rex Alemanniae, lij, lxv, lxix, 98, 186, 262-264, 273, 284, 305, 348, 350; uxor eius, 186. Oukab (El-) (Navas de Tolosa), lv. Oxanes, imperator Bulgariæ, lviij, 109, 261, 231-232.

P

Pachneumurus (Damiata), lij. Paderbornensis episcopus, vide OLIVERIUS. Pagani, 5, 6, 15, 18, 29, 33, 37, 42, 43, 63, 96, 126, 153, 154. Palæstina, 41, 43, 90, 155. PALAGIO (PALATIO, PALAZZO), (Guido de), 258,284, 285, 350. PALEARIA (Gualterus de), 245. PALMELA (Ordin. commendator, Martinus de), liv, 218; - magister Petrus de P., 149, 150. Palsaveno (Iacobus), 287. Pandulfus, legatus, 66. Papia (Pavia), xvij, 6, 93, 330. Parifierum Lutetia, 125; - P. episcopus, Petrus, xxxvj, xl, 79, 93, 102. Parfi, 260. Partenay, xxxiv. Parthi, 87.

PARVUS (Emericus), xxxj. Pataviensis episcopus, Ulricus, xxvij, xlvij, 153-155, 159, 180-185, 193, 199, 200, 334, 346, Pelagius, legatus, xvj-xviij, xxvj, xxvij, xxx, xliij, lix, lxij, lxxlxxiij, 4, 5, 9, 23, 24, 55-59, 62, 68, 69, 80, 86, 87, 95, 96, 105, 109, 112, 113, 115-118, 126, 128, 132-136, 139-141, 157-160, 181, 182, 199, 202-207, 212, 214, 241, 242, 248, 254, 255, 259-262, 265, 266, 273, 282, 294, 300-301, 305, 308-315, 334, 346. Pellesis (Gens de), 288. Pelufium (Damiata), lxiij, 135. Perche (Comes de), 130. PERCY, xxxviij; vide Thouars. Perfia, 95, 155, 182, 334; - in-

colæ P., 66, 95; - foldanus P., 108. Perufium (Perugia), 26. PETRUS (S.), 98, 105. PETRUS Auriæ, 239. PETRUS, cantor, 119. PETRUS Chape, Ixxiij. PETRUS, comes Autissiodorensis, 278. PETRUS, comes Wintoniensis, vide Wintoniensis. PETRUS de Castello, 238, 353. PETRUS, dux Venetiarum, lxvj, 273. PETRUS, episcopus Parisiensis, vide Parifienfis. PETRUS, imperator Constantinopolitanus, 278. PETRUS, magister ordinis Palmelæ, 149, 150. PH., archiepiscopus, xxxiij. Pharan, 148, 275. PHARAO, 94. PHILIPPUS (S.), 350. Philippus, comes Flandriæ, 39, PHILIPPUS, comes Namurcenfis, PHILIPPUS de Albineto, vide AL-BINETO. PHILIPPUS de Ibelin, 317. Philippus, episcopus Bellovacensis, xlj.

PHILIPPUS, filius Bohemundi, principis Antiocheni, lviij. PHILIPPUS Novellus, 286. Philistini, 20. Pigi (Guido de), xlj. Pigli (Frederigo de), 264. Pingin (Andrieus de), xliij; comes de P., 112. Pipinus rex, lxj. Pifa, 152, 279, 283. Pifani, lxvj, lxvij, lxviij, 26, 88, 89, 203, 240, 243, 267, 270-272, 283. PLAIEN (Comes Luitoldus de), 185, 199, 200. PLATEA (Gens de), 288. Pomeranie dux, Casimirus, 347; — uxor Imgarde, 347; filius Pratislavius, 347. Pont de fer (Mansûrah), lxvj, 307, 308. Pontius de Grancejo, xlij, 193. POPKE, Friso, 331. Poppo, comes de Henneberg, vide Henneberg. POPULO (Nobiles de), 287. Portugalia, 148-150, 215-218, 220; - P. rex Alfonius, lv, lvj, 147, 212-225; regina, lvj. PRÆDICATORES, ordo, 330. PROSPER (S.), 350. Ptolemais, vide Accon.

Q

QUINCI (Saer de), vide Wintoniensis.

R

RABEIANIS (Gens de), 288.
RADULFUS de Bondeburg, 64.
RADULFUS de Tiberiade, lxxiij.
RADULFUS, magister Tornacensis,
xxxj, 64.

RADULFUS, patriarcha Hierosolymitanus, vide *Hierosolymita*nus. RAINERUS, episcopus de Bethlehem, 238. RAMBERTUS de Bonoain, 265. Ramesse, 68, 104. Ramnat (Damiata), lij. Ranulfus, comes de Ceftria, vide CESTRIA. RANULFUS de Turribus, 338. RANULFUS, episcopus Petragoracensis, xlj. Rasciæ mega-iuppanus, 231. RASPIS (Gens de), 288. RASTELLIS (Eusebius), 287. Raxis (Rofith, id est Raschid), 239, 258. RAYMUNDUS, archiepiscopus Gerundinus, xl. RAYMUNDUS de Rupino, 257-315. REGIBUS (Luitprandus de), 287. REGINALDUS, 288. Reginensis episcopus, Nicolaus, lxv, lxvj, lxxj, 109. REGINUS de Wincheles, xxxiij. REINERUS, sororis filius R. Leodiensis, 329. REINFRIDUS, abbas de Spanheim, Remensis archiepiscopus, Albericus, xvij, xxxviij, xxxix, 6, 91-93, 127, 330. Rhenani, xlvj. RHENO (Comes de), 199-200; vide Bavaria dux. Rhenus, 329. RICARDUS de Skakerlunto, xxxiij. RICHARDUS de Argentonio, xxv, RICHARDUS, rex Angliæ, vide Anglia. RITIUS (Andreas), 287. ROBERTUS de Curcon, vide Cur-CON. Robertus de Nereford, xxxj. Robertus de Sauvage, xxxiij. Robertus de Ver, xxvj, 334. ROBERTUS, episcopus Luccanus,

vide LUCCANUS. ROBERTUS, filius Walteri, xxix, 55, 62, 65, 69. ROBERTUS, magister Luccanus, lxiii. Rogerus de Ver, xxvj, 334. ROCH (Gens de), 288. ROLANDUS Cluniacenfis, 330. ROLANDUS, episcopus Faventinus, vide Faventinus. ROLLANDUS, filius Simeonis, xxxiij. Roma, xvij, xxiij, 4, 63, 65, 95, 101, 110, 123, 134, 169, 185, 192, 212, 245, 262, 263, 270-272, 287, 292, 294, 304, 305, 316, 338, 351. ROMAGNANA (Gens de), 288. Romani crucefignati, xlviij, lxx, 55, 83, 88, 93, ros, 129, 149, 185, 241, 242, 244, 262, 263, 273, 315, 340, 349; — R. ecclesia, 106, 110, 315; — R. princeps, vide Andria; - R. veteres, 41, 42. Romania, 30. Roorda, gens, xxij. ROTA (Gens de), 288. ROTARIIS (Gens de), 288. ROTARIUS (Odoninus), 287. RUBEIS (Gens de), 287. RUBEUS de Volta, 239. RUBEUS (Lanfrancus), 238. Rubrum mare, 155. Rudgerus, episcopus Chymensis, RUDOLFUS I, imperator, xix. RUPELLA (ROCHEFORT), (Galeranus de), xlij. RUPINO (Raymundus de), 257, 315. Ruteni, xvij. RUTHENENSIS (Rodex), (Henricus, comes), xxxv, xl.

S

Saba (Regina de), 160. SACO, 93. SAERUS, comes Wintonensis, vide Wintomenfis. Safed, xxxij, 109, 202, 257, 260, SALADINUS (SALAHADINUS, SAL-HADIN, SALATIN), foldanus, xliv, lxj, 28, 32, 54, 57, 92, 95, 98, 107, 109, 130, 137, 146, 254, 260, 296. SALOMO, 159, 160, 196. SALOMO, magister Herbipolensis, 339. Salona, xlvij, lij, 352. Salpenfis episcopus, lxvj. Salvanicum mare, 257. SALZA (Hermannus de), xxxij, xlviiij, 24, 29-31, 33, 34. Salzburgensis archiepiscopus, Eberhardus, liij, 185, 199, 200; – præpofitus, l, 185, 199, 200. S. Sophia, ecclesia, 317. S. Suzannæ vicecomes, lxiv, 277. S. Albani abbas, Guilelmus, 56. S. IACOBI milites, vide de GLADIO. S. MARTIALIS (Hugo, abbas), 337. S. Pauli comes, Henricus, 345. S. Petri Vallis (Heifterbach), 12, 16. S. REMIGIUS, 177. S. Vincentii caput, 216. SANGUINUS, 92. SANSEDONII, 350. Saraceni, xxij, xxvij, xxix, xlvj, xlviij, liv, lv, lx, lxj, lxxj, lxxij, 3, 6, 7, 9, 14, 15, 20, 23, 26, 29, 31, 33-35, 39, 40, 44-48, 55-60, 66, 68, 71, 77, 82, 90, 91, 94, 95, 100, 104-109, 110-118, 126, 129-134, 137-141, 148-151, 153, 155-158, 161, 162, 170, 171, 185, 186, 191,

196, 202, 212-213, 231, 238, 239, 241-246, 248-252, 258, 260-263, 273, 274, 276-279, 280, 282, 285-287, 292-315, 329-332, 334, 340, 348-350, 354-355. Saracenorum ædes, 350. Sardinia, 152. SAREPONTE (SAARBRÜCKEN), (Comes Simon de), 102, 254, 259, 261. Sarepta, 99. SAUVAGE (Robertus le), xxxiij. Saxones Transfylvaniæ, 229. Scala (Xenodochium de), 350. Schwerin (Comes Henricus de), lxxx, 324; — uxor, 324. Senenses crucesignati, lxiij, lxiv, lxx, 284-285. SENENSIS (Syrius), 350. SEPHADINUS (MALIK EL-ADIL), foldanus, xl, xlj, xlviij, lxvij, 27, 28, 32, 35, 68, 69, 82, 92, 102, 103, 109, 111-113, 130, 131, 146, 157, 179, 196, 202, 276, 280, 351, 352. Septia (Ceuta), 167. Sepulchrum (S.), 16, 26, 28, 32, 68, 73, 83, 93, 102, 135, 145, 196, 220, 255, 271. Sergius, monachus, 83. SERRA (Emmanuel), 287. Serviæ dominus, Stephanus, 231. Setuval, 217, 220. SEYN (Comes Henricus de), 345. Sibilia, vide Hifpalis. Sicilia (Cecilia, Sefile), 4, 34, 152, 203, 288, 305, 306. Siculi, 88, 89. Sidon, 99. Siena, 258, 284. SIGARDUS, princeps, lxx, 321.

Sigerus, facerdos, 116. Sigfridus, archiepiscopus Maguntinus, 345. SIGFRIDUS, episcopus Augustenfis, vide Augustenfis. Simon, archiepiscopus Tyrensis, xvj, 330. Simon, comes de Montfort, 78. SIMON, comes de Sareponte, vide SAREPONTE. Sitymos, 219. Sizalis, 93. SKAKERLUNTO (Ricardus de), xxix. Solario de Govono (Albertus), 286. SOLARIO de Vignali, 287. Sophoi, 196-197. Spalatenses, 229-231; vide Salona. Spalatenfis archiepiscopus, Bernardus, 220; - portus, 229. Spanheim (Abbates Iohannes & Reinfridus), xlix; - Comes Iohannes de S., 195, 345.

Stadingi, 122. Stalum, villa, 173. STEPHANIA, filia regis Armeniæ, xxxiii. STEPHANUS (S.), 232. STEPHANUS, dominus, 231. Suerus, episcopus Ulixibonensis, vide Ulixibonensis. Suffolkiæ vicarius, xxvij. Suriani, vide Syriani. Suterhusen, 172. Synai, 94. Syon, 28, 32. Syracusarum comes, Alamannus, Syria (Suria), xxxv, 23, 27, 40, 90, 201, 203-205, 213, 215, 231, 244-246, 248, 249, 266, 268, 281, 282, 287, 315, 316, 334, 345, 346. Syriani, 94, 95, 276. Syrius, Senensis, 350.

Т

TABERNA, vide MANDELLIS. Tabor, arx, xiij, lxvj, 3, 6, 98, 100, 132, 136, 182, 185, 253, 292, 315,353. Tagus (Tajo), 149. Tampester (Damiata), (Rex de), 187-189. Tanis, Campotaneos, Tampnis, Taphnis, Tenis, Themise, Thenis, Thaus, xxxij, xxxvj, xxxix, xl, 4, 24, 37,65,68, 80, 85, 86, 94, 104, 106, 107, 117, 129, 204, 206, 242, 258, 260, 262, 354. Tarsus (Torso), 257, 315. Tartari, 247. Tarvis, xlvij. Templum Domini, 28, 32, 68, 82, 83, 135, 196, 255, 262, 270.

TEMPLARII, xxij-xxvij, xxix, xxxiv, xxxvij, xliv, xlvj, 5, 23, 27, 28, 32, 33, 35, 53, 54, 56, 57, 69, 78, 83, 84, 88, 89, 94, 95, 99-101, 104, 105, 198, 109, 118, 128, 132, 134, 149, 152, 155, 157, 167, 182, 195, 202, 215, 215, 243, 253, 259, 293, 295, 297, 306, 307, 315, 334; magister T., 29, 99, 238; magister T., Petrus, I, Ivij, 150; - magister T., Pontius, 217, 218, 230. TERCETO, vide Courcon. Tervifium (Trevifo), xlvij, 185. Teutonia, 122, 125, 191, 305; vide Alemannia. Teutonici, xij, xxiij, xxxiv, xliij,

55, 57, 88, 98, 104-106, 126, 128, 158, 213, 286, 287, 332; vide Allemaniæ crucesignati. TEUTONICORUM ordo, xv, xxxiv, xxxviij, xlvij, 5, 23, 24, 27, 28, 32, 33, 69, 100, 101, 253, 259; – magister T., vide Salza. THADDÆUS de Burgomari, 287. Thebæ, 204. THEOBALDUS, cantor, 177-178. THEOBALDUS de Barro, xlj. THEODORICUS, archiepiscopus Trevirensis, vide Trevirensis. THEODORICUS, episcopus Traiectenfis, 172-174. THEODORICUS, prior, 170. THEODORICUS Theutonicus, xxix. THEODORUS, dux, 278. Thermodon, 332. Theucusen, villa, 101. THILARDUS (Frifo), 11. THOMAS (S.), 232. THOMAS (S.), Cantuarenfis, 333. THOMAS, magister, xxvj. THOMAS, magister de Noviomago, xxx, 64, 69. THOMAS, monachus, xxiij, xxiv, 58, 70. THORBERGI (Erlendus), 322, 323. TIBERIADE (Radulfus de), lxix. Tiberias, 107. Tiberis, lxiv, 274. TILIO (Til), (Guido de), xxxviij, TOARCIO (Thouars), (Vicecomes Haimericus de), xxxiv, 89. TŒCE (Toucy), (Iterius de), 55, 102. Tolofa (Touloufe), 78. Tor (Iohannes de), xlij. Tornacensis (Magister Rudolfus), xxvj, 64.

Tornacum (Tournay), 7; - T. episcopus, Gosvinus, 7; -Walter, xiv, xix, 7, 40. Tortofa, 108. Tosinghi (Ubaldo de'), 264. Trageyto, vide Traiectensis provincia. Traianus amnis, 204. Traiectensis episcopus, Otto, 26, 31, 174; - Theodericus, 172, 174; - T. provincia, 101, 220, 253; - fynodus, 164. Trecenfis episcopus, xvij. Trecorenfis (Treguier) episcopus, xxxvi. Trevirenfis archiepiscopus, Theodoricus, xvij, xviij, xxxv, xl, 27, 31; - T. provincia, 101, 178. Tripolis (Syriæ), xlj, liij, 99, 133, 151, 253, 254, 261, 262, 293, 315, 317; - comes Bohemund, 99; - eius filius, 108. Tubaniæ fons, 98. TURCHIS DE VINCHIO (Paulus-Emilius de), 287. Turci, 9, 21, 37, 39, 41, 43-47, 65, 132, 133, 138, 141, 197-198, 287; vide Saraceni; gens, 287. Turcopuli, xxxiv. Turribus (Ranulfus de), 338. Turris Stratonis, vide Castrum peregrinorum. Tuscia, 92, 124, 137. Tufci, iii. Tusculanus episcopus, Nicolaus, xxj. Tyrus (Sur), lxvj, 99, 107, 272, 280, 293, - archiepiscopus Simon, xij, 330.

U

UBALDINI (Maffeo), 263. UBALDO de Tofinghi, 264. UBRIACHI (Franchino), 264. UGERGERII, 350. ULIXES, xlij, 149. Ulixibona, xlij, 92, 148, 149, 151, 216, 218, 331, 352, 353; - U. episcopus, Suerus (Mattheus), l, lj, 147, 214, 216-225, 329. ULMEN (Henricus de), xlv, 172. ULRICUS, episcopus Pataviensis, vide Patavienfis. Umanus episcopus, lxij. Ungari, 229. Ungaria, 134, 196, 197, 274; - U. rex Andreas, xxxv, liijliv, lx, lxiv, 3, 26-31, 35, 65, 91, 92, 97, 99, 102, 126, 129, 134, 138, 139, 147, 151-155, 160, 181, 182, 184-186, 189-195, 199, 200, 214, 229, 233, 252-254, 259, 261, 270, 273, 274, 278, 281, 282, 292, 293, 314, 316, 317, 345, 346, 352, 353; — bella, liij, liv, 229, 231, 261, 281; — camerarius Benedictus, 233.

URBANUS, lix, 258.

URSONE (VIERÇON), (Herveus de), 55, 93.

٧

Valentinensis episcopus, Guilelmus, 330. Valliscolarium ordo, 330. Venetia, lxiij, 229, 245, 279, 344. Venetiani, liij, lx, lxj, lxiv, lxviij, 88, 89, 203, 240, 243, 261, 270, 273, 274, 352; - dux (Petrus), lxij, 273. VER (Robertus de), xxij, 334; -Rogerus de V., xxij, 334; vide WEHR. VERCHIELLIS (Gens de), 288. VERDIANO (Infangati), 264. VERNACCIO (Ran. di Benedetto del), lxv. Vervoeren (Gens), 16, 48. Verzono (Herveus de), 55, 93; vide Ursone. VETTULIS (Gens de), 288. VETULUS de Montanis, 108. Viconiensis abbas, xv, 18-20; vide Lewes. Vigilius (S.), 350.

Vignali (Marco de), 287; -Solario de, 287. VIKIA, 321. VILLA (Bryanus de), 60, 61; vide Insula. VINCHIO (Turchis de), 287. VINEIS (Gens de), 288. VIOLGAMA (Hayo de), xv, 15, 17. VISCONTI (Sigeris), lxv, 283. Visiones, 10, 13, 16, 17, 101, 122, 146, 150, 163-165, 169, 170, 172, 173, 175-177, 247, 330. VITELLA (Giovanni della), 264. Viterbo (Crucefignati de), Iviij, VITRIACO (Iacobus de), vide Acconensis episcopus. Vlardingen, 148. VOHBURG (Comes de), xliv, 157. VOLTA (Rubeus de), 239. VRATISLAUS, filius ducis Pomeraniæ, 347.

W

WALDEMARUS, rex Daniæ, lxxiv, 322, 346. WALTERI-FILIUS (Robertus), vide ROBERTUS. Walkenried, 186. Walslant, 30. WEHR (Balduinus de), xxvj, 65; vide VER. Werd, 185. Werdensis abbas, Heribertus, xxxv. Westerbintum, 10. WIBRANDUS, xiv. WIBRANDUS de Campeneggabure, xviij. WIDE (WIED), (Comes Georgius de), 92, 151, 195, 215, 352.

Wielfrupp, xlv.

Wilhelmus de Cresek, xxxiij.

Wimundham, xxiij, 63, 66, 70.

Winandus, monachus Heisterbacensis, 172, 176.

Winandus, religiosus, xl.

Wincheles (Reginus de), xxviij.

Wintonia (Winchester), 58.

Wintoniensis comes, Saërus, xxv, xxviij, xxx, 55, 62, 65, 68-70, 73, 334; — episcopus, Petrus, xxij, xxvij, 58, 66, 70, 78, 334, 355.

Witzens (Gens), 48.

Witboldus, abbas, 169.

x

XANTEN (Iohannes de), vide Io-HANNES. Xenodochium de Scala, 350.

Y

Ysengrini, 19.

 \mathbf{z}

Zantuordia, 38. Zelandia, 19, 27, 31. Zwettel, monasterium, 340-344.

SOCIÉTÉ

POUR LA

PUBLICATION DE TEXTES

RELATIFS

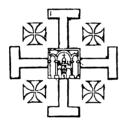
A L'HISTOIRE & A LA GÉOGRAPHIE

DE

L'ORIENT LATIN

STATUTS

1881

Libraires de la Société:

PARIS

LEIPZIG

ERNEST LEROUX

OTTO HARASSOWITZ

Service des fouscriptions

& de la distribution des publications:

M. ERNEST LEROUX,
28, rue Bonaparte.

'Académie des Inscriptions & Belles-Lettres a entrepris, & poursuit avec persévérance la publication du Recueil des historiens des croisades, œuvre monumentale, destinée désormais à servir de fondement à toute étude historique sérieuse sur l'Orient Latin (royaumes de Jérusalem, de Chypre & d'Arménie, principautés d'Antioche & d'Achaie, empire latin de Constantinople).

Mais, en dehors de ces textes étendus, &, pour ainsi dire, classiques, il existe, dans les dépôts publics de l'Europe, une grande quantité de documents historiques & géographiques d'ordre secondaire : ces documents, ou encore inédits, ou devenus d'une rareté telle, que certaines pièces de Terre-Sainte arrivent aujourd'hui à atteindre, dans les ventes publiques, de véritables prix de fantaisse, ne sauraient, avant de longues années, trouver place dans le Recueil académique : le plus grand nombre d'ailleurs, & en particulier les pèlerinages en Terre-Sainte, ont été, dès le principe, écartés du plan de cette collection.

Il a donc semblé qu'il pourrait y avoir une certaine utilité à rassembler & à publier, sur un type & d'après des règles uniformes, ces matériaux divers, dont la simple bibliographie est encore, en partie, à faire, & qui, pourtant, une fois réunis, seront d'un si grand secours, soit pour l'histoire du Moyen-Age, soit même pour l'archéologie biblique.

C'est dans cet esprit, & pour satisfaire à la fois, & aux désirs des bibliophiles, & aux besoins des travailleurs, que s'est formée, en 1875, à l'imitation des clubs anglais, la SOCIÉTÉ DE L'ORIENT LATIN.

SOCIÉTÉ

POUR LA

PUBLICATION DE TEXTES

RELATIFS A L'HISTOIRE ET A LA GÉOGRAPHIE

DE

L'ORIENT LATIN

I

REGLEMENT GÉNÉRAL.

RTICLE 1. La Société se compose de cinquante membres titulaires & de quarante associés français ou étrangers.

cArt. 2. Les établissements publics de la France & de l'étranger peuvent être inscrits comme membres titulaires de la Société, jusqu'à concurrence du nombre de six, & comme associés jusqu'à concurrence du nombre de quatre; ils sont représentés au sein de la Société, soit par leurs ches respectifs, soit par des mandataires, préalablement agréés par le président de la Société.

Art. 3. Au reçu de chacune des distributions spécifiées à l'art. 16, tout membre titulaire s'engage à verser une somme de cinquante francs, tout associé une somme de trente-cinq francs.

- Art. 4. Les membres titulaires & les affociés non résidant à Paris doivent y être représentés par un correspondant chargé de recevoir, en leur nom, les publications de la Société & de verser leur cotisation annuelle.
- Art. 5. Les membres titulaires se réunissent, une fois par an, en séance générale, à Paris, dans le mois qui suit les sêtes de Pâques; les associés ont le droit d'assister à cette séance.
- Art. 6. Les membres titulaires, non résidant à Paris, peuvent se faire représenter dans les assemblées générales, en vertu d'un mandat écrit, adressé en temps utile au secrétaire-trésorier. Ce mandat doit porter le nom d'un des membres titulaires résidant ou présents à Paris, auquel il confère une nouvelle voix délibérative; cependant un seul & même membre titulaire ne peut réunir en sa personne plus de cinq de ces voix substituées.
- Art. 7. Dans cette séance annuelle, la Société procède aux élections en remplacement des membres titulaires & des associés, décédés ou démissionnaires, à la vérification des comptes de l'exercice précédent, à la désignation des publications de l'exercice suivant.
- cArt. 8. La Société, en dehors de ses séances, est représentée, d'une saçon permanente, par un Comité de direction. Ce Comité, choisi parmi les membres titulaires, sait sonction de bureau; il est nommé pour trois ans & rééligible.
 - Art. 9. Le Comité de direction se compose de:
 - 1 président,
 - 1 vice-président,
 - 1 secrétaire-trésorier,
 - 1 secrétaire-adjoint,
 - 4 commissaires responsables.

Art. 10. Le Comité de direction peut, en cas de besoin, s'assurer le concours de un ou plusieurs commissaires responsables adjoints, qui ont voix consultative, & peuvent être pris hors du sein de la Société.

cArt. 11. Le Comité de direction se réunit, au moins une fois, dans le premier semestre de chaque année, au domicile de l'un de ses membres; il peut, en cas d'urgence, convoquer une séance générale extraordinaire de la Société.

Art. 12. La Société s'adjoint, sous le nom de souscripteurs, les personnes & les établissements publics, français & étrangers, qui désirent recevoir régulièrement les volumes de textes qu'elle publie; le nombre de ces souscripteurs ne peut dépasser cent.

Art. 13. Au reçu de chacune des distributions spécifiées à l'art. 16, les fouscripteurs paient une somme de quinze francs, augmentée des frais de port & de recouvrement afférant à ces distributions.

II

PUBLICATIONS.

Arr. 14. Les publications de la Société se composent de volumes de textes & de phototypographies de pièces imprimées uniques ou rarissimes.

Art. 15. Chaque volume de textes est tiré à cinq cents exemplaires numérotés, savoir :

Grand papier, gr. in-8. 50 exemplaires.
Papier à la cuve, in-8. 50 Papier ordinaire, 400 400

Les réimpressions phototypographiques sont tirées à 90 exemplaires, savoir :

Sur peau de vélin, 50 exemplaires.

Sur papier vélin, 40

Art. 16. Les publications de la Société se divisent en distributions, dont chacune comprend:

- 1º Pour les membres titulaires:
- 2 volumes de textes, format gr. in-8º.
- r fascicule de réimpressions phototypographiques tiré sur peau de vélin. Chacun de ces volumes ou réimpressions porte au verso du titre le nom du membre titulaire auquel il est destiné.
 - 2º Pour les affociés:
 - 2 volumes de textes sur papier vélin, format in-80.
 - 1 fascicule des réimpressions phototypographiques sur papier vélin.
 - 3º Pour les souscripteurs:
 - 2 volumes de textes sur papier ordinaire, format in-80.
- Art. 17. La Société met en vente, sur chaque distribution:

Papier vėlin: 10 exemplaires de chaque volume de textes, au prix de 24 fr. l'exemplaire.

Papier ordinaire: 300 exemplaires au prix de 12 fr. l'exemplaire.

Ces prix peuvent être augmentés par le Comité de direction, en raison de l'importance exceptionnelle de certains volumes.

Les réimpressions phototypographiques, exclusivement réservées aux membres titulaires & aux associés, ne sont pas mises dans le commerce.

Art. 18. La Société fait choix d'un ou plusieurs libraires-éditeurs, auxquels elle concède, au mieux de ses intérêts, le droit de vendre ceux des exemplaires de ses publications qui sont réservés au commerce.

Art. 19. Les publications de la Société sont faites sous la surveillance du Comité de direction, & la garantie du

fecrétaire-trésorier & de l'un des commissaires responsables.

Art. 20. Au cas où l'un des volumes a, pour éditeur ou pour commissaire responsable, le secrétaire-trésorier, le contre-seing de ce dernier est remplacé par celui du vice-président.

Ш

PLAN DES PUBLICATIONS.

A) SÉRIE GÉOGRAPHIQUE.

Collection chronologique des pèlerinages en Terre-Sainte & des descriptions de la Terre-Sainte & des contrées voisines.

1 Textes latins. — Imprimés & inédits de 300 à 1400. — Inédits ou rarissimes de 1400 à 1600.

```
Textes français.
          italiens.
3
                            Imprimés & inédits jusqu'en 1500. - Iné-
          espagnols.
allemands.
                               dits ou rarissimes de 1500 à 1600.
5
6
          anglais.
  Textes scandinaves.
7
8
         slaves.
                            Imprimés & inédits jusqu'en 1600. — (Ac-
          grecs.
9
                               compagnés d'une version.)
          hébraiques.
          arabes.
```

B) SÉRIE MISTORIQUE.

- 1 Poésies & poèmes relatifs aux croisades, 1100-1500.
- 2 Chartes
 3 Lettres historiques inédites, 1095-1500.
- 4 Petites chroniques
- 5 Projets de croisades inédits, 1250-1600.

Les textes de chacune de ces séries sont publiés, par volumes d'environ 300 pages, dans le format & sur le modèle des Chronicles and memorials of the Great Britain. La distribution des volumes a lieu de telle sorte que, — à la sin de chaque période décennale de la publication, — les trois cinquièmes (12 volumes) aient été pris dans la série géographique, & les deux autres cinquièmes (8 volumes) dans la série historique.

Les phototypographies reproduisent:

- 1º Les pèlerinages en Terre-Sainte, feuilles volantes, journaux de croisade, &c., &c., imprimés au XVe, & dans les 25 premières années du XVIe siècle.
- 2º Les pièces analogues qui, quoique de date postérieure, n'existent qu'à l'état d'exemplaires uniques ou rarissimes.

Une courte notice bibliographique, de même format, accompagne chaque phototypographie.

La Société, qui a déjà patronné la NUMISMATIQUE DE L'ORIENT LATIN, par M. G. Schlumberger, se propose également de favoriser la publication de :

- a) La cartographie de l'Orient Latin au Moyen-Age;
- b) La sigillographie & l'épigraphie de l'Orient Latin.
- c) La bibliographie de l'Orient Latin.

COMITÉ DE DIRECTION

DE LA SOCIÉTÉ

pour la période 1881-1883.

PRÉSIDENT:

M. le marquis DE VOGÜÉ.

Vice-Préfident :

MM. SCHEFER.

Secrétaire-Tréforier :

le cte Riant.

Secrétaire-adjoint :

le cte de Marsy.

Commissaires:

MM.

A. de Barthélemy. Egger. le cte de Mas Latrie.

E. de Rozière.

MEMBRES TITULAIRES:

MM.

- 1 Ancel, député de la Mayenne, 146 avenue des Champs-Elysées, Paris.
- 2 Antrobus (R. P. Frederick), Oratory, Londres.
- 3 BARTHÉLEMY (Anatole de), 9 rue d'Anjou-St-Honoré, Paris.
- 4 BARRÈRE (E. de), ancien consul-général de France à Jérusalem, 42 rue Vignon, Paris.

- 5 BOUCHE (L'abbé), Chassignoles, par la Châtre, Indre.
- 6 CLERCQ (Louis de), 5 rue Masseran, Paris
- 7 COMBETTES DU LUC (Le comte de), Rabastens-sur-Tarn, Tarn.
- 8 DELPIT (Martial), 74 faubourg St-Honoré, Paris, & à Castang par Bouniagues, Dordogne.
- 9 DREUX-BRÉZÉ (S. G. Mer de), évêque de Moulins, Moulins.
- 10 DURA (Giuseppe), 40 strada S. Carlo, Naples.
- 11 EGGER (Emile), membre de l'Institut, professeur à la Faculté des Lettres, 68 rue de Madame, Paris.
- 12 FOURNIER (Félix), 115 rue de l'Université, Paris.
- 13 GOUJON (Paul), 52 rue Paradis-Poissonnière, Paris.
- 14 Hennessy (Raymond), 79 rue Marbeuf, Paris..
- 15 KHITROWO (S. Exc. M. Basile de), conseiller d'Etat, 93 quai de la Moika, St-Pétersbourg.
- 16 LAIR (Le comte Charles), 18 rue Las Cases, Paris.
- 17 LAIR (Jules), directeur des Entrepôts & Magasins généraux, 204 boulevard de la Villette, Paris.
- 18 LANGÉNIEUX (S. Exc. Mgr), archevêque de Reims, Reims.
- 19 LÉOTARD, docteur-ès-lettres, 3 cours Morand, Lyon.
- 20 MAC GRIGOR (A. B.), 19 Woodside Terrace, Glascow, Ecosse.
- 21 MARSY (Le comte de), Compiègne.
- 22 Mas Latrie (Le comte de), chef de section aux Archives de France, 229 boulevard St-Germain, Paris.
- 23 MEYER (Paul), professeur au Collége de France, 63 rue Raynouard, Paris-Passy.
- 24 MICHELANT, conservateur sous-directeur à la Bibliothèque Nationale, 11 avenue Trudaine, Paris.
- 25 MIGNON (A.), 18 rue de Malesherbes, Paris.
- 26 PÉCOUL (Auguste), 58 rue de Ponthieu, Paris.
- 27
- 28 REBOURS (L'abbé le), curé de la Madeleine, 8 rue de la Villel'Evêque, Paris.
- 29 REY (Emmanuel), 22 rue des Ecuries d'Artois, Paris.
- 30 RIANT (Le comte), membre de l'Institut, 51 boulevard de Courcelles, Paris.
- 31 RIANT (Ferdinand), membre du Conseil municipal, 36 rue de Berlin, Paris.

- 32 Rozière (Eugène de), membre de l'Inftitut, inspecteur général des Archives, 8 rue Lincoln, Paris.
- 33 SAIGE (Jules), ingénieur des Ponts & Chauffées, 65 rue d'Amsterdam, Paris.
- 34 DURRIEU (Paul), 66 rue de la Chaussée d'Antin, Paris.
- 35 SCHEFER, membre de l'Inftitut, administrateur de l'École nationale des langues orientales vivantes, 2 rue de Lille, Paris.
- 36 SCHEFER (Jules), agent & consul-général de France en Bulgarie Sophia.
- 37 SCHLUMBERGER (Gustave), 140 faubourg St-Honoré, Paris.
- 38 DELAVILLE LE ROULX (Joseph), 10 rue de Lisbonne, Paris.
- 39 TORELLA (Le prince de), Naples.
- 40 VOGUÉ (Le marquis de), membre de l'Institut, 2 rue Fabert, Paris.
- 41 OLRY, ingénieur des Mines, 2 rue de Bruxelles, Lille.
- 42 Masson (Frédéric), 89 rue de la Boétie, Paris.
- 43 POPELIN (Claudius), 7 rue de Téhéran, Paris.
- 44 KERMAINGANT (P.-L. de), ingénieur des Mines, 102 avenue des Champs-Elysées, Paris.

ÉTABLISSEMENTS PUBLICS

- 45 BIBLIOTHÈQUE ROYALE DE BRUXELLES.
- 46 BIBLIOTHÈQUE ROYALE DE COPENHAGUE.
- 47 BIBLIOTHÈQUE ROYALE DE NAPLES.
- 48 BIBLIOTHÈQUE NATIONALE DE PARIS.
- 49 SOCIÉTÉ NATIONALE DE GÉOGRAPHIE DE PARIS.
- 50 BIELIOTHÈQUE BODLÉIENNE D'OXFORD.

ASSOCIÉS

MM.

- 51 DRÊME (Le premier président), Agen.
- 52 BORDIER (Henri), 182 rue de Rivoli, Paris.
- 53 LABORDE (Le marquis de), 4 rue Murillo, Paris.
- 54 DucLos (L'abbé), curé de St-Eugène, 52 faubourg Poissonnière, Paris.
- 55 BROET-PLATER (Le comte de), Rovno, par Dombrovitza, Volhynie, Russie.
- 56 Arséniew (Serge d'), membre de la Commission des requêtes, 13 Manègeny Péréoulok, Saint-Pétersbourg.
- 57 HAGENMEYER (Henri), Groffeicholzheim, par Mosbach, grand-duché de Bade.
- 58 Bishop (Edmund), 4 Lancaster Terrace Regent's Park, Londres.
- 59 MÉLY (Fernand de), au Mesnil-Germain, par Fervacques, Calvados.
- 60 RAYNAUD (Gaston), 28 rue de Constantinople, Paris.
- 61 DELABORDE (François), Palais de l'Institut, Paris.
- 62 RAYNAUD (Furcy), Septfontaines, par Luxembourg, grand-duché de Luxembourg.

PUBLICATIONS DE LA SOCIÉTÉ

SÉRIE GÉOGRAPHIQUE

Itinera hierosolymitana & descriptiones Terræ Sanclæ latine conscripta.

I & 2. Tomi I, 1 & 2, ed.: TITUS TOBLER & A. MOLINIER.

3. Itinéraires français. I. Éd.: MM. HENRI MICHELANT & GASTON RAYNAUD.

SOUS PRESSE:

4. Itinera & descriptiones latine conscripta.

Tomus II, ed.: A. Molinier & C. Kohler.

EN PRÉPARATION:

Itinera & descriptiones latine conscripta.
Tomi III & IV, ed.: Georgius Thomas.

Itinerarj italiani.
Tomo I, ed.: CAV. L. BELGRANO.

Itinera græca.
Tomus I, ed.: V. Guérin.

SÉRIE HISTORIQUE

- I. La prise d'Alexandrie, par Guillaume de Machaut. Éd.: Mr L. DE MAS LATRIE.
 - 2. Quinti belli scriptores minores. Ed.: R. Röhricht.
 - 3. Testimonia minora de V bello sacro.

 Ed.: R. ROHRICHT.

SOUS PRESSE:

4. Cronica de Morea. Éd.: M. Morel-Fatio.

EN PRÉPARATION:

Récit versissé de la 1re croisade, d'après Baudri de Dol. Éd.: M. Paul Meyer.

RÉIMPRESSIONS PHOTOTYPOGRAPHIQUES (réservées aux membres titulaires)

Prologus Arminensis in mappam Terre Sancle.

In-fol., s. l. n. d., s. xv.

1re, 11me & 111me livraisons.

PUBLICATIONS PATRONNÉES PAR LA SOCIÉTÉ

I. NUMISMATIQUE DE L'ORIENT LATIN par G. Schlumberger. Paris, Leroux, 1877, 1 vol. in-4.

II. DE PASSAGIS IN TERRAM SANCTAM Excerpta heliographica e codice Marciano 399: ed. C. M. Thomas. Venetiis, Ongania; Parif., E. Leroux, 1879, in-fol.

III. ARCHIVES DE L'ORIENT LATIN
Tome I.
Paris, Ernest Leroux, 1881, in-8.

SOUS PRESSE:

IV. NUMISMATIQUE DE L'ORIENT LATIN
par G. Schlumberger.
(Supplément.)
Paris, Ernest Leroux, in-4.

